

2953

2953

2753

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΥ

ΕΒΤ ΣΑΝΑΗΟΤΟΥ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

[1972]

Τὴν ἔκδοσιν ταύτην τῶν Ξενοφῶντος Ἀπομνημονευμάτων παρεσκεύασα, ὥς καὶ ἐν ταῖς προηγηθείσαις τῆσδε ἐκδόσεσι (1885 καὶ 1895) ἔγραφον, χάριν τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν, ὥς καὶ χάριν τῶν ὅπωςδήποτε ἐφιεμένων νὰ γνωρίσωσι τὸν μέγαν ἐκεῖνον μαιευτὴν τῶν πνευμάτων Σωκράτην. Δι' ὃ ἐκείνοις μὲν ὑπηρετῶν ἀφήρεσα ἐκ τοῦ κειμένου ὅσα μέρη πάντες ὁμολογοῦσιν ὅτι ἀνάρμοστον εἶνε νὰ διδάσκωνται μαθηταῖς, μάλιστα δὲ μαθητρίαις, τούτοις δὲ χαριζόμενος ἐμήκυνα τὴν εἰς αὐτὰ εἰσαγωγὴν πλεῖον ἴσως τοῦ προσήκοντος μέτρου, ἵνα οὗτοι δύνωνται ἔτι μᾶλλον νὰ κατανοῶσι τὰ ἐν ταῖς σημειώσεσιν ἀνεπαρκῶς ἔστιν ὅτε διὰ τὴν ἔλλειψιν χώρου ἀναπτυσσόμενα χωρία τῶν διδασκαλιῶν τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀναμορφωτοῦ καὶ διδασκάλου τῆς εὐαγγελικῆς δικαιοσύνης Σωκράτους.

Διὰ ταῦτα λοιπὸν πρῶτον μὲν, βίον τοῦ Ξενοφῶντος προέταξα, εἶτα περὶ τῶν συγγραμμάτων, τοῦ λεκτικοῦ καὶ τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ ἱκανὸν λόγον ἐποιησάμην, ἔτι δὲ οὐκ ὀλίγον περὶ τὸν σκοπὸν καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν Ἀπομνημονευμάτων διέτριψα, πρὸς δὲ τούτοις πρὸς πληρεστέραν τούτων κατανόησιν καὶ περὶ τῆς ἐν αὐτοῖς διδα-

σκαλίας τοῦ Σωκράτους, καθὼς καὶ περὶ τῆς μεθόδου, ἅμα δὲ καὶ περὶ τοῦ πολυθρυλήτου δαιμονίου τοῦ Σωκράτους τὰ δέοντα ἐπραγματεύθην.

Καὶ τοιαύτη μὲν εἶνε ἡ εἰς ταῦτα εἰσαγωγή. Αἱ δὲ ὑπὸ τὸ κείμενον σημειώσεις, ὧν πολλὴ ἡ χρεία τοῖς θέλουσι νὰ κατανοήσωσιν αὐτό, εἶνε οὐχ ἥττον γραμματικαὶ ἢ ἐρμηνευτικαί. Ταύτας δὲ παρέλαβον ἔκ τε τῶν ἐμῶν ἐν δέλτοις ἀποκειμένων σημειωμάτων (α) καὶ ἐξ ἄλλων, μάλιστα δ' ἐκ τῆς ὁμολογουμένως ἀρίστης τῶν Ἀπομνημονευμάτων ἐκδόσεως τοῦ Ludwih Breitenbach, ἧς αἱ ἐρμηνευτικαὶ μάλιστα σημειώσεις παρὰ πάντων ὁμολογοῦνται ὅτι αἱ ἀρισται εἶνε. Ταύτης δὲ τὸ κείμενον καὶ ἐν τῇ τρίτῃ ταύτῃ ἐκδόσει μετετυπώθη μετ' ἐλαχίστων μεταβολῶν, ὡς τοῦτο ὑπὸ τοῦ R. Mücke ἐξεδόθη.

Τοιοῦτον δὲ ὃν τὸ βιβλίον τοῦτο παραδίδωμι τὸ τρίτον ἤδη πληρέστερον καὶ τελειότερον εἰς τὴν ἐπιεικῇ κρίσειν τῶν δεινότερων ἐμοῦ, ὧν εὐτυχῶς εὐμοιρεῖ τὸ ἡμέτερον ἔθνος.

Ἐν Ἀθήναις

μηνὸς Ἰουνίου τελευτῶντος
ἔτους 1912

Ε. Δ. ΤΣΑΚΑΛΩΤΟΣ

(α) Τὰ σημειώματα ταῦτα εἶχον παρασκευάσῃ διαμένων ἐν Ταγανρόγῳ τῆς Ῥωσσίας, ἔνθα τὴν Ἑλληνικὴν Σχολὴν τῆς αὐτόθι Ἑλληνικῆς κοινότητος διηύθυνα ἀπὸ τοῦ ἔτους 1872-1879.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΒΙΟΣ ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

Ὁ Ξενοφῶν, ὁ υἱὸς τοῦ Γρύλλον καὶ τῆς Διοδώρας, ἦτο Ἀθηναῖος, ἐκ τῆς Ἑορχείας, δήμου τῆς Αἰγινήδος φυλῆς. Κατήγετο δ' ἐξ ἀριστοκρατικῆς καὶ εὐπόρου ἐν Ἀθήναις οἰκογενείας (α). Καὶ τὸ μὲν ἔτος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ δὲν εἶνε μὲν ἀκριβῶς ἡμῖν παραδεδομένον, ἀλλ' ἐκ τῆς Ἀναβάσεως τοῦ Κύρου ἐξάγεται μετὰ βεβαιότητος ὅτι ἐγεννήθη περὶ τὸ ἔτος 431 π. Χ., ἦτοι ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (β). Παῖς ἦτο αἰδήμων καὶ εὐειδέστατος εἰς ὑπερβολήν (γ). Ἐὰν δὲ ἡ αἰδημοσύνη καὶ τὸ εὐειδὲς αὐτοῦ προσεῖλκυσαν οὕτω τὸν Σωκράτην, ὅτε οὗτος ἀπήντησεν αὐτῷ ἐν τινι, ὡς λέγεται (δ), στενωπῷ, ὥστε νὰ οἰκειωθῇ

(α) Τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τε τοῦ μίσους αὐτοῦ πρὸς τὴν δημοκρατίαν καὶ ἐκ τῆς συναναστροφῆς του μετὰ τοῦ Σωκράτους, περὶ ὃν συνήρχοντο οἱ τότε εὐγενεῖς νεανῖαι, ὡς καὶ ἐκ τῆς περὶ τὰ ἱππικὰ ἀσχολίας του, ἐν οἷς κατεγίνοντο οἱ δυνάμενοι τρέφειν ἵππον.

(β) Ἡ κοινῶς παραδεδεγμένη γνώμη εἶνε ὅτι ὁ Ξενοφῶν ἐγεννήθη ἐν ἔτει 444 π. Χ. Περὶ τῆς ἐν ἔτει 431 π. Χ. γεννήσεως αὐτοῦ ἰδὲ τὴν περὶ τοῦ ἔτους τῆς γεννήσεως τοῦ Ξενοφῶντος ἡμετέραν πραγματείαν, καταχωρισθεῖσαν ἐν σελ. 91-95 τοῦ ἐν ἔτει 1871 ἐκδιδομένου περιοδικοῦ «Ἑλληνος φιλολόγου». Αὕτη δὲ τὸ δεῦτερον ἐν ἔτει 1905 πληρεστέρα εἰς ἴδιον τεῦχος ἐξεδόθη.

(γ) Διογ. Λαέρτ. περὶ τοῦ βίου Ξενοφ. 1.

(δ) Διογένης Λαέρτιος ἐν κεφ. 2 λέγει: «Τοῦτον (τὸν Ξενοφῶντα) ἐν στενωπῷ, φασίν, ἀπαντήσαντα Σωκράτει, διατείνειν τὴν βακτηρίαν καὶ κωλύειν παρίεναι, πυνθανόμενον ποῖ πιπράσκειτο τῶν προσφερομένων ἕκαστον ἀποκρινόμενος δέ, πάλιν πυθέσθαι, ποῦ δὲ καλοὶ κάγαθοὶ γίνονται ἄνθρωποι; ἀπορήσαντος δέ, ἔπου τοῖνυν, φάναι, καὶ μάνθανε. Καὶ τοῦντεῦθεν ἀκροατῆς Σωκράτους ἦν.

μετ' αὐτοῦ, ἢ ἐὰν αὐτὸς ὁ Ξενοφῶν προσῆλθεν ἀνθρόρωπος εἰς τὸν Σωκράτην, δὲν εἶνε φανερόν. Βέβαιον ὅμως εἶνε ὅτι ἐγένετο ὁμιλητῆς τοῦ Σωκράτους καὶ ὅτι ἀνεδείχθη εἰς τῶν πιστοτάτων ὁπαδῶν τούτου, οὐ μόνον μνήμη παραλαβὼν καὶ τοῖς ὕστερον παραδοὺς τὴν διδασκαλίαν τοῦ μεγάλου ἐκείνου διδασκάλου, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ τὸν ἅπαντα βίον αὐτοῦ κατὰ τὸν ἐκείνου ὀρθώσας.

Ὁ Ξενοφῶν ἔφηβος γενόμενος ἐξεπέμφθη καὶ οὗτος εἰς τὴν Ἀττικὴν μετὰ τῶν λοιπῶν ἐφήβων, οἵτινες, κατὰ τὸ τότε ἐν Ἀθήναις ἔθος, ὑπὸ τὸ ὄνομα περίπολοι ἐξεπέμποντο εἰς τὴν χώραν ἢ πρὸς φύλαξιν τῶν φρουρίων καὶ τῶν ὁρίων, ἢ πρὸς ἀνέυρεσιν κακούργων καὶ καταδίωξιν ληστῶν. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ὁ Ξενοφῶν, τὸ δέκατον ἔνατον ἔτος τῆς ἡλικίας του ἄγων, φρουρὸς ὢν ἐν Ὠρωπῷ, αἰχμάλωτος ἐγένετο ὑπὸ τῶν Βοιωτῶν (α), ὅτε οὗτοι, Ἀθηναίων ἐμφρουρούντων (β), ἐκνρίευσαν αὐτὸν ἐν ἔτει 412 π. Χ. (γ). Οὕτω λοιπὸν ἔζησεν ὁ Ξενοφῶν ἐπὶ τινα χρόνον, ἄγνωστον δ' ὁπόσον, αἰχμάλωτος ἐν Βοιωτίᾳ. Ἐπὶ τῆς αἰχμαλωσίας δὲ ταύτης ἠκροάσατο τοῦ σοφιστοῦ Προδίκου καὶ διὰ στενῆς φιλίας συν-

(α) Φίλοστρ. Βίοι Σοφιστῶν 1. 2.

(β) Θουκ. 8. 60. Βοιωτοὶ δὲ τελευτῶντος ἤδη τοῦ χειμῶνος (τοῦ 412 π. Χ.) Ὠρωπὸν εἶλον προδοσίᾳ, Ἀθηναίων ἐμφρουρούντων.

(γ) Ἴδὲ Κρυγέρου de Xenophontis vita quaestiones criticae. Halis Saxonum 1822 σ. 17 κ. ε — Οὕτω ἡμεῖς τοῦλάχιστον ἐξηγοῦμεν τὴν ὑπὸ Φίλοστράτου ἀναφερομένην αἰχμαλωσίαν τοῦ Ξενοφῶντος ὑπὸ τῶν Θηβαίων. — Εἰς τὴν κατεψευσμένην δὲ ἱστορίαν ἀνήκει τὸ λεγόμενον ὅτι ὁ Ξενοφῶν παρενρέθη ἐν τῇ μάχῃ παρὰ τὸ Δήλιον, τῇ συμβάσει τῷ 424 π. Χ., διότι τότε ὁ Ξενοφῶν εἶχεν ἐπτὰ ἐτῶν ἡλικίαν. Ἴδὲ τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν ἡμετέραν πραγματείαν. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ ὁ Ἀθήναιος (5, 216) παραδίδει ὅτι ὁ Ξενοφῶν ἐν ἔτει 424 ἦτο περὶ ἢ παιδικὴν ἡλικίαν.

εδέθη μετὰ τοῦ ὀμηλίκου αὐτῷ Προξένου τοῦ Βοιωτοῦ (α), ὁ ὁποῖος τὰ μάλιστα ἐπέδρασεν ἐπὶ τὸ μέλλον αὐτοῦ.

Ἦτο δὲ ὁ Ξενοφῶν ἐπιρροπὴς πρὸς τὰ στρατιωτικὰ μάλιστα, ὥς ὅτε βίος καὶ τὰ αὐτοῦ συγγράμματα μαρτυροῦσι. Καίτοι δὲ οὐδαμοῦ φαίνεται κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὅμως ἀναμφίβολον εἶνε ὅτι ὑπηρέτει ἐν τῷ τῶν Ἀθηναίων στρατεύματι, τοῦλάχιστον κατὰ τὴν τελευταίαν τοῦ Ὀλεθρίου ἐκείνου πολέμου περίοδον. Ἄλλως δὲ δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν οὔτε τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν μετὰ τοῦ Κύρου συναναβάντων Ἑλλήνων, οἵτινες ἐξελέξαντο καὶ αὐτὸν στρατηγὸν ἐν τῇ πλήρει κινδύνων ἐκείνῃ ὑποχωρήσει ἀπὸ τῆς Ἀσίας, οὔτε τὴν ἐμπειρίαν καὶ τὰ στρατιωτικὰ πλεονεκτήματα, ἅτινα ἔδειξε κατὰ τὴν ὑποχώρησιν ταύτην, ἥτις ἄνευ τοῦ Ξενοφῶντος ἤθελεν ἴσως ἀποβῆ ἀξιοθρήνητος.

Ἡ δὲ μετὰ τὸ πέρας τοῦ δεινοῦ καὶ Ὀλεθρίου Πελοποννησιακοῦ πολέμου κατάστασις τῶν Ἀθηνῶν, ἥτις μετὰ τὰ δεινὰ αὐτοῦ καὶ τὴν δυναστείαν τῶν τριάκοντα τυράννων βραδέως ἀνέκυπτε, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀρέσκη τῷ Ξενοφῶντι. Ὅθεν οὗτος ἀσμένως ἐδράξατο τῆς εὐκαιρίας, ἥτις παρείχεν αὐτῷ ἐλπίδα ὅτι δόξαν καὶ τιμὴν καὶ σῦναμα χρήματα πολλὰ θὰ ἐκτᾶτο. Ὁ παλαιὸς δὴλον ὅτι φίλος αὐτοῦ Πρόξενος ὁ Βοιώτιος εἶχεν εἰσέλθῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν Κύρου τοῦ νεωτέρου, παρασκευαζομένου νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἀρταξέρξου· διότι ἐκ τῆς πρὸς τὸν Κύρον φιλίας ᾧετο κτήσεσθαι ὄνομα μέγα καὶ δύναμιν μεγάλην καὶ χρήματα πολλὰ (β). Ὁ Πρόξενος λοιπὸν προσεκάλεσε δι' ἐπιστολῆς τὸν φίλον αὐτοῦ Ξενοφῶντα εἰς Σάρδεϊς, ὑπισχνόμενος

(α) Ὁ Πρόξενος ἐγεννήθη κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (Ἀνάβ. 2, 6, 20). ὅθεν ἦτο ὀμηλικὸς τῷ Ξενοφῶντι.

(β) Ἀνάβ. 2, 6, 17

αὐτῷ, εἰ ἔλθοι, φίλον αὐτόν Κύρῳ ποιήσιν(α). Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ Ξενοφῶν, ὡς αὐτὸς οὗτος ἐν τῇ Ἀναβάσει(β) διηγεῖται, ἀνέγνω τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Προξένου, συμβουλευέται Σωκράτη τὸν Ἀθηναῖον περὶ τῆς πορείας. Ὁ δὲ Σωκράτης προτρέπει αὐτόν, ἀφοῦ ἔλθῃ εἰς Δελφούς, νὰ συμβουλευθῇ τὸν θεὸν περὶ τῆς πορείας. Ἀλλ' ὁ Ξενοφῶν, οὕτως τὴν ρεανικὴν ψυχὴν σφοδρῶς εἶχον κινήσῃ αἱ τοῦ Προξένου ὑποσχέσεις, ἔλθων εἰς τὸ μαντεῖον, ἀντὶ νὰ ἐρωτήσῃ, ὡς παρήγγειλεν αὐτῷ ὁ Σωκράτης, πότερον λῶον εἴῃ αὐτῷ πορεύεσθαι ἢ μένειν, ἐρωτᾷ τίνι ἂν θεῶν θύων καὶ εὐχόμενος κάλλιστα καὶ ἄριστα ἔλθοι τὴν ὁδόν, ἣν ἐπινοεῖ, καὶ καλῶς πράξας σφθείῃ. Ἀφοῦ δὲ ἐπανήλθεν εἰς Ἀθήνας λέγει τὴν μαντείαν(γ) τῷ Σωκράτει, ὃς ἡτιῦτο αὐτόν, ὅτι δὲν ἐξετέλεσεν, ὅτι αὐτὸς παρήγγειλεν, ἀλλ' αὐτὸς (ὁ Ξενοφῶν) κρίνας ἰτέον εἶναι, ταῦτ' ἐπυνθάνετο, ὅπως ἂν κάλλιστα πορευθῇ(δ). Ἀφοῦ δὲ μετὰ τοσαύτης χάριτος καὶ ρεανικῆς ἀπλότητος ἠπάτησε τὸν Σωκράτην ὁ τὸ 30 ἡδὴ τῆς ἡλικίας του ἔτος ἄγων Ξενοφῶν, ἐξέπλευσε τῶν Ἀθηνῶν τῷ 401 π. Χ. καὶ καταλαμβάνει ἐν Σάρδεσι Πρόξενον καὶ Κῦρον, μέλλοντας ἤδη ὁρμᾶν τὴν ἄνω ὁδόν, καὶ συνεστήθη Κύρῳ(ε).

Οὕτω λοιπὸν ὁ Ξενοφῶν συνηκολούθησε τῇ τοῦ Κύρου στρατιᾷ, οὔτε στρατηγοῦ, οὔτε λοχαγοῦ, οὔτε στρατιώτου τάξιν ἔχων(ς), ἀλλὰ μετὰ τὸν ἐν τῇ παρὰ τὴν Βαβυλῶνα μάχῃ

(α) Ἀνάβ. 3, 1, 4.

(β) Ἀνάβ. 3, 1, 5.

(γ) Ὁ Ἀπόλλων ἔδωκεν αὐτῷ τὸν χρησμόν: θεοῖς οἷς εἶδει θύειν.

(δ) Ἀνάβ. 3, 1, 7.

(ε) Ἀνάβ. 3, 1, 8. Καὶ τὸ μὲν ἀνωτέρω ἐπινοεῖ = ἐν νῷ ἔχει. Τὸ δὲ συνεστήθη = ἐπαρουσιάσθη.

(ς) Ἀνάβ. 3, 1, 4.

(Σεπτεμ. 401 π. X.) θάνατον τοῦ Κύρου καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Τισσαφέρνηος δολοφονίαν τοῦ Κλεάρχου καὶ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων στρατηγῶν καὶ λοχαγῶν, τῶν μετὰ τοῦ Κύρου συστρατευσάντων, στρατηγὸς ἀντὶ τοῦ Προξένου ἐκλεχθεὶς (α), μετὰ τοσαύτης μετριοφροσύνης, εὐψυχίας δὲ καὶ συνέσεως ἐστρατήγησε ταύτην τὴν στρατηγίαν, ὥστε εἰς αὐτὸν κυρίως ὀφείλεται ἡ διὰ πολλῶν καὶ ποικίλων δυσχερειῶν καὶ ἀποριῶν καὶ κινδύνων ἀπὸ Βαβυλῶνος εἰς Βυζάντιον (399 π. X.) κατάβασις τῆς Ἑλληνικῆς ἐκείνης στρατιᾶς. Ἐκ δὲ τοῦ Βυζαντίου ἤγαγεν ὁ Ξενοφῶν τὸ στράτευμα τοῦτο πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Θράκης Σεύθην (β), ὁπόθεν εἶτα μετέβη εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν (γ), ἔνθα τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατὸν παρέδωκε τῷ στρατηγῷ τῶν Λακεδαιμονίων Θίβρωνι (δ), ὃν οἱ Λακεδαιμόνιοι εἶχον ἐκείσε πέμψη πρὸς βοήθειαν τῶν κατὰ τὴν Μ. Ἀσίαν Ἑλληνικῶν πόλεων. Μετὰ δὲ τὴν παράδοσιν τοῦ στρατοῦ ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας, πῦθανῶς τὸ φθινόπωρον (ε) τοῦ ἔτους 399 π. X. οὔτινος ἔτους τὸ ἔαρ εἶχε καταδικασθῇ εἰς τὸν διὰ κωνείου θάνατον ὁ Σωκράτης ὡς εἰσηγητὴς νέας δῆθεν ὁρησείας. Κατέμεινε δ' ἐν Ἑλλάδι τρία ἔτη (399—396 π. X.), ὁπότε ὡς φαίνεται ἦλθε καὶ εἰς κοινωνίαν γάμου μετὰ τῆς Φιλησίας.

Νέα δὲ περίοδος ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ξενοφῶντος ἄρχεται κατὰ τὸ ἔτος 396 π. X., ἐν ᾧ ἔτει ὁ Ἀγησίλαος μετὰ νέου στρατοῦ μετέβη εἰς τὴν Ἀσίαν. Μετὰ τοῦ μεγάλου τούτου βασιλέως τῆς Σπάρτης ὁ Ξενοφῶν, ὅστις ἐν αὐτῷ ἐβλεπε τὸ ἰδεῶδες Ἑλληνος ἥρωος, στενωπὰ τὴν συνῆψε φιλίαν. Συνώδευσε δὲ αὐτὸν εἰς ἀπάσας τὰς ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἐκστρατείας του,

(α) Ἀνάβ. 1, 2, 47.

(β) Ἀνάβ. 7, 2, 16.

(γ) Ἀνάβ. 8, 1.

(δ) Ἀνάβ. 7, 8, 24. Ἑλλην. 3, 1, 6.

(ε) Histoire de la Littérature Grecque par F. Deltour σ. 323.

καὶ δὲν ἀπεμακρύνθη αὐτοῦ, οὐδ' ὅτε κατὰ τὸν πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας πόλεμον τῶν Θηβαίων ἡ πατρις αὐτοῦ εἶχεν ἐνωθῇ μετὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς Σπάρτης Θηβαίων. Τοσαύτη δὲ ἦτο ἡ πρὸς τὸν Ἀγησίλαον ἀφοσίωσις τοῦ Ξενοφῶντος, ὥστε συνηκολούθησεν τούτῳ εἰς τὴν διὰ τῆς Θράκης καὶ Θεσσαλίας κατὰ τῆς Βοιωτίας ἐκστρατείαν, καὶ ἐν τῇ παρὰ τὴν Κορώνειαν μάχῃ (394 π. Χ.) μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων κατὰ τῶν ἑαυτοῦ πολιτῶν ἐπολέμησεν. Τὸ ὅπως δὴποτε ἀξιόμμεμπτον τοῦτο διάβημα τοῦ Ξενοφῶντος, εἰς ὃ δυσκόλως ὁ Ἀριστείδης ἢ ὁ Κίμων ἤθελε προβῇ, ἐξηγεῖται πρῶτον μὲν ἐκ τοῦ ἐνθουσιώδους σεβασμοῦ, ὃν οὗτος ἔτρεφε πρὸς τὸν Ἀγησίλαον, ἔπειτα δὲ καὶ ἐκ τῶν πολιτικῶν θεωριῶν καὶ σκέψεων αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῆς ἀποστροφῆς του πρὸς τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα τῆς πατρίδος του. Ἐπίστευε δὴλον ὅτι ὁ Ξενοφῶν ὅτι ἐνήργει ὑπὲρ τῆς πατρίδος του, εἰς ἀνέντευκτον ὅπως δὴποτε εἰς τὴν πτωσίᾳ τῆς ἐν Ἀθήναις ἀκολάστου ἐκείνης δημοκρατίας, τῆς μέχρι θανατώσεως καὶ τοῦ δικαιοτάτου τῶν τότε ἀνθρώπων προβάσεως, καὶ τὴν εἰσαγωγὴν πολιτεύματος ὁμοίου πρὸς τὸ τῆς Σπάρτης (α). Ἀλλ' οἱ μὲν Ἀθηναῖοι διὰ τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ ταύτην κατεδίκασαν αὐτὸν ἐπὶ λακωνισμῷ εἰς ἐξορίαν (β), οἱ δὲ Σπαρτιάται ἔδωσαν αὐτῷ διὰ τοῦτο προξενίαν (γ) καὶ οἰκίαν καὶ ἀγρὸν ἐν τῷ ὑπ' αὐτῶν ἀπὸ τῶν Ἡλείων ἀποσπασθέντι Σκιλλοῦντι παρὰ τὴν Ὀλυμπίαν (δ),

(α) Ὁ Νειβοῦρος (Kleine Schriften 1, 469) ἀδίκως ἀποκαλεῖ τὸν Ξενοφῶντα διὰ τὰ φρονήματά του ταῦτα τὸν μάλιστα ἔκφυλον υἱόν, ὃν ποτε χώρα τις ἐξέβρασεν.

(β) Διογ. Λαέρτ. 7. Πρβλ. καὶ Πaus. 5. 6, 4. Ἀνάβ. 5, 3, 7.

(γ) Τῷ Ξενοφῶντι ἡ προξενία εἶχε δοθῇ τιμῆς χάριν· διότι ὁ Σκιλλοῦς τότε εἶχε περιλήφθῃ εἰς τὸ κράτος τῆς Σπάρτης, καὶ εἶχεν οἰκισθῇ ὑπὸ Λακεδαιμονίων ἐποίκων, ὑπὸ τῆς Σπάρτης ὡς προπύργιον κατὰ τῶν Ἡλείων πεμφθέντων.

(δ) Ὁ Σκιλλοῦς καὶ τὸ κτῆμα τοῦ Ξενοφῶντος ἔκειντο 20 στα-

ἐπανορθοῦντες οὕτω τὴν ἐκ τῆς ἐξορίας ἐπελθοῦσαν ἀπώλειαν τῆς ἐν τῇ Ἀττικῇ περιουσίας του.

Ἐν Σκιλλοῦντι δὲ ἤδη τοῦ Ξενοφῶντος κατοικοῦντος, ἔρχεται εἰς Ὀλυμπίαν ὡς θεωρὸς ὁ Μεγάβυζος, ὁ τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος νεωκόρος, παρ' ᾧ ὁ Ξενοφῶν, ὅτε σὺν τῷ Ἀγησίλαῳ ἀπήρχετο ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Βοιωτίαν, εἶχε καταλίπη τὸ ἀπὸ τινος λείας γενόμενον ἱερὸν ἀργύριον τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀπέδωκεν αὐτῷ ὁ Μεγάβυζος τὴν παρακαταθήκην, ἡγόρασεν ὁ Ξενοφῶν χωρίον, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου ποταμὸς Σελινοῦς, ὁμώνυμος τῷ ἐν Ἐφέσῳ, ἔρρεε, καὶ καθιερώσας αὐτὸ τῇ Ἀρτέμιδι, ὠκοδομήσατο ναὸν τῇ θεᾷ ταύτῃ, καὶ περὶ τὸν ναὸν ἄλλος ἡμέρων δένδρων ἐφύτευσεν (α). Ἐν τῷ ἐν Σκιλλοῦντι λοιπὸν κτήματί του ὁ Ξενοφῶν διήρχετο τὰς ἡμέρας αὐτοῦ μετὰ τῆς γυναικὸς του Φιλησίας καὶ τῶν δύο υἱῶν του Γρύλλου καὶ Διοδώρου, ὅτε μὲν ἐξερχόμενος εἰς θήραν μετὰ τῶν παίδων αὐτοῦ, ἄλλοτε δὲ καταγινόμενος εἰς τὴν σύνταξιν τῶν συγγραμμάτων του, ὧν τὰ πλεῖστα ἐνταῦθα συνέγραψεν. Ἐμεινε δ' ἐν Σκιλλοῦντι 23 ἔτη, δηλ. μέχρι τῆς ἐν Λεύκτροις ἡττης τῶν Λακεδαιμονίων (371 π. Χ.), ὁπότε οἱ Ἑλεῖοι τὴν πόλιν ταύτην ἀνεκτίσαντο (β). Τότε δὲ καὶ ὁ Ξενοφῶν φυγὼν ἐκείθεν, κατέφυγεν εἰς Κόρινθον καὶ αὐτόθι κατῴκησεν (γ).

Ὅτε δὲ οἱ Ἀθηναῖοι φοβούμενοι τὴν ὁσημέραι αὐξανομένην δύναμιν τῶν Θηβαίων, ἔπεμψαν τοῖς Λακεδαιμονίοις

δίου ἀπωτέρω τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ ναοῦ τοῦ Διὸς (Ἀνάβ. 5, 3, 11) παρὰ τὸν Ἀλφειὸν ποταμόν, πιθανῶς ἐν τῷ τανῦν χωρίῳ τῷ καλουμένῳ Μακρόσια.

(α) Ἀνάβ. 5, 3. 7-13.

(β) Κρύγ. ε. ἀ. σελ. 26.

(γ) Διόγ. Λαέρ. 7.

ἐπικουρικὸν στράτευμα, ἔπεμψε καὶ ὁ Ξενοφῶν τοὺς δύο υἱοὺς του εἰς Ἀθήνας, ἵνα ἐκστρατεύσωσιν ὑπὲρ τῶν Λακεδαιμονίων. Καὶ ὁ μὲν εἷς αὐτῶν οὐδὲν ἐπιφανὲς πράξας ἀνασφίζεται ἐκ τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης (362 π. X.), ἀλλ' ὁ Γρύλλος ἐν τοῖς ἱππεῦσι γενναίως ἀγωνισάμενος φονεύεται ἐν τῇ μάχῃ ἐκείνῃ (α). Ὁ δὲ Ξενοφῶν μαθὼν τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ λέγεται ὅτι ἀταράχως εἶπεν ἥδειν θνητὸν γεγεννηκώς (β).

Ἡ κατὰ τῶν Θηβαίων δὲ αὕτη συμμαχία τῶν Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων ἐπήνεγκε τὴν ἀπὸ τῆς ἐξουσίας ἀνάκλησιν τοῦ Ξενοφῶντος. Ἀλλά, εἰ καὶ ἀνεκλήθη διὰ ψηφίσματος τοῦ αὐτοῦ Εὐβούλου, δι' οὗ φυγὴ αὐτοῦ εἶχε καταγνωσθῇ, δὲν κατῆλθεν εἰς Ἀθήνας, προτιμήσας τῆς πατρίδος τὴν ἐν Κορίνθῳ διαμονήν, ἔνθα καὶ ἀπέθανε, πιθανῶς περὶ τὸ ἔτος 350 π. X. (γ), ἄγων πλέον ἢ τὸ 80 ἔτος τῆς ἡλικίας του.

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

Τὰ τοῦ Ξενοφῶντος συγγράμματα εἴτε ἔχουσιν ἄμεσον ἢ ἔμμεσον ἀναφορὰν πρὸς τοὺς χρόνους αὐτοῦ καὶ τὰ συμβάντα αὐτῶν, πρὸς τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ διεύθυνσιν καὶ πρὸς τὰς δημοσίας καὶ ιδιωτικὰς αὐτοῦ σχέσεις, εἴτε ἀποβλέπουσιν εἰς ὅλως πρακτικὸν σκοπόν. Ὅθεν ταῦτα δυνατὸν νὰ διακριθῶσιν α) εἰς ἱστορικά, οἷα ἡ Ἀνάβασις καὶ τὰ Ἑλληνικά β) εἰς φιλοσοφικά, οἷα τὰ Ἀπομνημονεύματα, τὸ Συμπόσιον,

(α) Ἐὰν παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ Ξενοφῶν ἐνυμφεύθη ἐν ἔτει 396, ὁ πρεσβύτερος τῶν παίδων αὐτοῦ Γρύλλος θὰ εἶχε ἡλικίαν κατὰ τὴν μάχην ταύτην 34 ἐτῶν.

(β) Διογ. Λαέρ. 8.

(γ) Ἐκ τῶν Πόρων καὶ τοῦ Ἰέρωνος ἐξάγεται ὅτι ὁ Ξενοφῶν ἔζη ἔτι ἐν ἔτει 355 π. X.

ὁ Οἰκονομικός, ὁ Ἰέρων ἢ τύραννος γ) εἰς πολιτικά, οἷα ἡ Λακεδαιμονίων πολιτεία, οἱ Πόροι ἢ περὶ προσόδων καὶ δ) εἰς πρακτικά οἷα ὁ Ἱππαρχικός, ὁ περὶ Ἱππικῆς, ὁ Κυνηγετικός. Ἡ δὲ Κύρου παιδεία εἶνε ἔργον πολιτικόν, ιστορικόν καὶ φιλοσοφικόν, διότι ἐπὶ ιστορικῆς βάσεως ἀνήγειρεν ὁ Ξενοφῶν οἰκοδόμημα τῶν πολιτικῶν καὶ φιλοσοφικῶν αὐτοῦ θεωριῶν. Τὰ δὲ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ξενοφῶντος φερόμενα συγγραμμάτια Ἀπολογία Σωκράτους, Πολιτεία Ἀθηναίων καὶ Ἀγησίλαος εἶνε νόθα, ὥς πάνν ἄλλότρια ὄντα τοῦ Ξενοφῶντος λόγον.

ΛΕΚΤΙΚΟΝ ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

Τὸ λεκτικὸν τοῦ Ξενοφῶντος εἶνε ἀπλοῦν καὶ σαφές, ἄνευ τινὸς καλλωπισμοῦ, ἀλλὰ πλήρες ζωῆς καὶ φυσικῆς χάριτος. Ἀριστα δὲ δεικνύει τοῦτο εἰς τῶν ὀνομαστικῶν τῆς ἀρχαιότητος κριτικῶν, Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασεὺς (α) διὰ τῶν ἐξῆς: Καθαρὸς (Ξενοφῶν) τοῖς ὀνόμασιν ἱκανῶς καὶ σαφῆς, ἐκλέγει δ' ὀνόματα συνήθη τε καὶ προσφυῆ τοῖς πράγμασι καὶ συντίθησιν αὐτὰ ἡδέως πάνν καὶ κεχαρισμένως. Ὁ Ξενοφῶν δῆλον ὅτι ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ ἠκολούθησε τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν σαφήνειαν, ἣν μετεχειρίζετο ἐν τῇ διδασκαλίᾳ του καὶ ὁ μέγας διδάσκαλός του Σωκράτης. Ὡσπερ δ' ἐκεῖνος οὕτω καὶ ὁ Ξενοφῶν δὲν ἐπιδιώκει διὰ τοῦ λόγου τὴν ἐπίδειξιν, ὥς οἱ τῶν χρόνων αὐτοῦ σοφισταί, ἀλλὰ ζητεῖ διὰ λόγον ἀπλάστου καὶ ἀφελοῦς νὰ ἄγῃ καὶ οὗτος εἰς ἀρετὴν (β). Ὅθεν παρὰ Ξενοφῶντι τεχνικῶς

(α) Ad. Gn. Pomp. de praecep. historicis κεφ. 4.

(β) Ὅπως οὖν (λέγει αὐτὸς ὁ Ξενοφῶν ἐν τῷ Κυνηγετικῷ κεφ. ιγ.) τοῖς μὲν ὀνόμασιν οὐ σεσοφισμένως λέγω· οὐδὲ γὰρ τοῦτο ζητῶ. Ὡν δὲ δέονται εἰς ἀρετὴν οἱ καλῶς πεπαιδευμένοι ὀρθῶς ἐγνωσμένα ζητῶ λέγειν· ὀνόματα γὰρ οὐκ ἂν παιδεύσειεν, γινώμαι δέ, εἰ καλῶς ἔχουσιν.

μὲν κατεσκευασμένα περὶοδοι δὲν εὐρίσκονται, ἀλλ' ὁμως αὐ-
ται εἶνε στρογγύλαι καὶ διανγεῖς, ἀποτελοῦσαι, οὕτως εἰπεῖν,
τὸ κάτωπτρον τῆς διανγείας τῆς διανοίας αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ
ἀπομυμῆται τὸν προφορικὸν λόγον (α) μεταβαίνει ἐνίοτε ἐκ μᾶς
συντάξεως εἰς ἄλλην ἄνευ πολλῆς εὐλαβείας πρὸς τὴν γραμ-
ματικὴν σύνταξιν, ὡς τοῦτο συμβαίνει ἐν τῷ ἀπερίττῳ καὶ
ἀκαλλωπίστῳ προφορικῷ λόγῳ, ὅστις σαφῆρειαν ἐπιδιώκων
ἐπιτρέπει ἐπαναλήψεις, ἀνακολουθίας καὶ ὑπερβατά. Ἐντεῦθεν
εὐρίσκονται ἐν τοῖς τούτου μάλιστα Ἀπομνημονεύμασιν ἀνα-
κόλουθα (β) καὶ ὑπερβατά (γ) συχνότερον ἢ παρὰ πολλοῖς
ἄλλοις συγγραφεῦσιν.

Ἡ δὲ δεσπόζουσα ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Ξενοφῶν-
τος διάλεκτος εἶνε ἡ νεωτέρα ἀττικὴ. Ἐν τούτοις ὁμως
ὁ Ξενοφῶν δὲν θεωρεῖται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὡς πρότυπον
τοῦ καθαροῦ ἀττικισμοῦ· διότι παρ' αὐτῷ οὐχὶ σπανίως εὐ-
ρηγνται ἀνάττικοι τύποι καὶ λέξεις, αἵτινες μόνον ἐν τῇ Ἰω-
νικῇ καὶ ἐπικῇ γλώσσῃ ἀπαντῶσιν. Διότι ὁ Ξενοφῶν, μακρό-
τατον χρόνον μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν εὐρισκόμενος, οὐ μόνον

(α) Οὕτω ἐξηγεῖται καὶ ἡ συχνὴ ἐπαναλήψις τοῦ ἔφη, ὡς τοῦτο
συμβαίνει καὶ ἐν τῇ καθωμλημένῃ. Πρὸβλ. ἄλλα τε καὶ τὸ ἐξάκις ἐπα-
ναλαμβάνόμενον ἔφη ἐν τέσσαρσι παραγράφοις τοῦ 2, 4, 1-4.

(β) Οὕτω ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασι τίθεται γενικὴ ἀπόλυτος ἀντὶ
δοτικῆς (4, 8, 5), συνδέεται ἀπαρέμφατον μετὰ μετοχῆς (4, 5, 9, παρεμ-
φρατικῇ πρότασις μετ' ἀπαρεμφάτου (3, 6, 10: οἶδα ὅτι ἤδη σοι μεμέ-
ληκε — καὶ συμβουλευέσθαι). Ἐπ' ἴσης μετὰ μετοχὴν τίθεται ἀπαρέμφατος
(4, 1, 3) ἐπιδεικνύων γιγνομένους — γίγνεσθαι) ἀντὶ οὕτε — οὔτε τίθεται
οὔτε — ἀλλὰ μὴν οὐδὲ (2, 6, 19) κτλ. ἅτινα ἐσημειωσάμεθα ἐν τοῖς οἰ-
κειοῖς τόποις.

(γ) Οὕτω ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασι χωρίζει ὁ Ξενοφῶν τὴν
ἀντων. τίς ἀπὸ τῆς γενικῆς διαίρετικῆς, τὸ πολὺ ἀπὸ τοῦ συγκριτικοῦ
(2, 1, 33). Τὸ πότερον (2, 2, 8), ὅπως (3, 5, 13) καὶ ὅτι (4, 2, 26) ἐπι-
τάσσει. Τέλος δὲ διὰ παρεμβολῆς προτάσεως χωρίζει τὸ ἔφη ἀπὸ τοῦ
ὑποκ. αὐτοῦ (3, 5, 13).

δὲν παρηκολούθησε τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου, ἥτις, ὡς γνωστόν, ἐξεπήγαγεν ἐκ τῆς Ἰωνικῆς διαλέκτου, ἀλλὰ καὶ ἔνεκα τῆς συναναστροφῆς αὐτοῦ μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἰώνων (α) παρέλαβε πολλὰς ξένας τοῦ ἀττικισμοῦ λέξεις, ὧν ἐν τοῖς συγγράμμασί του χρῆσιν ποιεῖται (β).

Διὰ δὲ τὴν γλνκύτητα, τὴν ἀνεπιτήδευτον χάριν καὶ τὸ ἀνυπέροβλητον κάλλος τοῦ λόγου αὐτοῦ πολλοὶ ἔπαινοι ἀπονέμονται τῷ Ξενοφῶντι. Οὕτως ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων ὠνομάσθη Ἀττικὴ Μοῦσα ἢ Μέλισσα. Ὁ Κικέρων (γ) λέγει, ὅτι ὁ λόγος τοῦ Ξενοφῶντος εἶνε *melle dulcior*, ἥτοι γλνκύτερος τοῦ μέλιτος, καὶ ὅτι διὰ τῆς γλώσσης αὐτοῦ αἱ Μοῦσαι ὠμίλησαν. Ὁ δὲ Κοϊντιλιανός, ὁ διάσημος τῆς Ρώμης κριτικός, λέγει ὅτι ἐπὶ τῶν χειλέων αὐτοῦ ἡ πειθὼ ἐκάθισεν. Ἐν γένει δὲ ὁ Ξενοφῶν ἔχει καὶ εὖροισιν λόγου πολλὴν καὶ ἡδύτητα καὶ χάριν καὶ σαφήνειαν. Εἰς πάντα δὲ ταῦτα πρὸ πάντων ὀφείλει τὴν μεγάλην αὐτοῦ φήμην καὶ δόξαν.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

Τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ξενοφῶντος παρέχουσιν ἡμῖν τὰ συγγράμματα αὐτοῦ τόσῳ μᾶλλον πληρεστέραν γνῶσιν, ὅσον ταῦτα εἶνε συντεταγμένα μετὰ μεγάλης ἀπλότητος, μετριότητος

(α) Ὁ Ἑλλάδιος (ἐν Φωτίου Μυριοβίβλῳ, ἀνάγν. 279 σ. 833 Bekk.) λέγει. Οὐδὲν θαυμασμὸν εἶ τινα παρακόπτει τῆς πατρίου φωνῆς (ὁ Ξενοφῶν), ἀνὴρ ἐν στρατείᾳ σχολάζων καὶ ξένων συνουσίαις.

(β) Τοιαύτας λέξεις εὗρισκει ὁ βουλόμενος ἐν τῷ πίνακι: *Poetica et Ionica vocabula* τῆς τοῦ Κυνέρου ἐκδόσεως τῆς Ἀναβάσεως ἐν σελ. 606, καὶ ἐν τῇ τοῦ Πόππου ἐκδόσει τῆς Κύρου Παιδείας ἐν σελ. 39. Περὶ δὲ τῶν ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασι Ἰωνικῶν καὶ ἐπικῶν λέξεων ἰδὲ τὸ ἐν τέλει ἐπίμνηρον.

(γ) Κικέρων περὶ ῥήτορος 9, 32 καὶ 19, 62.

καὶ φιλαληθείας. Τὸ κυριώτατον τοῦ χαρακτηῖρος αὐτοῦ εἰκονίζει ζωηρὰ εὐαισθησία καὶ θαυμασμός πρὸς πᾶν ἐγγενὲς καὶ ὠραῖον. Ἐκ τούτου λοιπὸν ἐξηγεῖται πρῶτον μὲν ἡ μεγίστη καὶ διαρκὴς ἀγάπη, ἣν μετὰ ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, ἥτοι Σωκράτους, Ἀγχιλαίου, Κύρου τοῦ νεωτέρου συνέδεσεν, ἔπειτα ἡ τάσις αὐτοῦ τὰς μὲν ἀγαθὰς πράξεις νὰ ἀναδεικνύῃ καὶ τὰς μὴ τοιαύτας νὰ ἀποκρύπτῃ, ὡς οἱ ἴδιον χαρακτηῖρα εἰκονίζει, ἔτι δὲ καὶ ἡ ἐν τοῖς φιλοσοφικοῖς αὐτοῦ ἔργοις εἰσαγωγή ἐγγενῶν, παιδρῶν καὶ προσηνῶν προσώπων. Μετὰ δὲ τῆς ὁπῆς αὐτοῦ ταύτης ἐνοῦται πρῶτον μὲν φυσικὴ τις ἀγαθότης καὶ προότης καὶ ἐπιείκεια, ἔπειτα δὲ σύνεσις, εὐτολμία καὶ εὐστάθεια. Ὡς δὲ τὸ πνεῦμά του διὰ τῆς μετὰ τοῦ Σωκράτους ἀναστροφῆς δι' ἐπιστημονικῶν συζητήσεων καὶ σπουδῶν ἀνέπτυξεν, οὕτω καὶ τὸ σῶμά του διὰ τῆς γυμναστικῆς καὶ τῶν στρατιωτικῶν ἀσκήσεων, διὰ τῆς ἱππασίας καὶ τοῦ κυνηγίου οὕτως εἶχεν ἐνισχύσῃ, ὥστε οὐκ ὀλίγον εἶχε πλησιάσῃ εἰς τὸ ἐλληνικὸν ἐκεῖνο ἰδεῶδες τῆς ἀνθρωπίνης τελειότητος, ἥτοι τὴν σύμμετρον μόρφωσιν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος.

Ἀλλ' εἰ καὶ διὰ τῆς συμμέτρου ἐπιδόσεως τῶν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος δυνάμεων λόγῳ τε καὶ ἔργῳ ἔτεινεν εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ πραγματικὴν τὴν ἰδέαν τῆς Σωκρατικῆς καλοκαγαθίας (α), ὅμως δὲν ἠδυνήθη ἐντελῶς τούτου

(α) Καλὸς καγαθός, ἥτοι καλὸς τὸ σῶμα, ἀγαθὸς τὴν ψυχὴν (Ἀπομν. 2, 6, 30) ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἐλέγετο ὁ συμμέτρωσ ἀσκήσας τὰς τε τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος δυνάμεις, ἡ κατὰ τὸν Σιμωνίδην ὁ χειροῖ τε καὶ ποδῶν καὶ νόφω τετράγωνος, ἄνευ φόβου τετυγμένος (Πλατ. Πρωτ. σ. 339 B.) Κατὰ τοὺς Πυθαγορείους τὸ τετράγωνον εἰκόνα ἔφερε τῆς θείας οὐσίας. Ὅθεν ὁ καλὸς καγαθὸς ἦτο παρὰ τοῖς παλαιοῖς ὁ τέλειος τοῦ ἀνθρώπου τύπος, ἥτοι ὁ σωματικῶς καὶ πνευματικῶς ἄμεπτος. Ὅθεν ἐν τῇ καλοκαγαθίᾳ περιλαμβάνετο ἡ τε σωματικὴ καὶ ἡ πνευματικὴ δύναμις.

νά τύχη· διότι ἐκώλυσεν αὐτὸν μετριότης τις καὶ οἷον ἰσχνότης τῆς φύσεως. Διὰ ταῦτα οὔτε τῆς αὐθεντίας τῶν αὐτοῦ φίλων ἠδυνήθη ἢ ἀπαλλαγῇ, καὶ ὅλως αὐτοτελὴς ἢ ἀποβῇ, ἀφοῦ τὸν μὲν νεώτερον Κῦρον φαίνεται διατεθειμένος νὰ θεοποιήσῃ, μετὰ δὲ τὴν ἐξ Ἀσίας ἐπιστροφὴν τὸν Ἀγησίλαον, οὔτε ὡς πρὸς μὲν τὴν ἱστορίαν εἰς τὸ βάθος τῶν ἐννοιῶν τοῦ Θουκυδίδου νὰ εἰσδύσῃ, ὡς πρὸς δὲ τὴν φιλοσοφίαν εἰς τὸ ὕψος τῶν ἰδεῶν τοῦ Πλάτωνος νὰ ἀνυψωθῇ. Ἀλλὰ καὶ τοιοῦτος ὢν, ὅμως ὡς ἱστορικὸς καὶ πολιτικὸς συγγραφεὺς διακρίνεται διὰ τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ ἀντίληψιν καὶ συνετὴν κρίσιν τῶν συμβάντων ἐν τῷ βίῳ τῶν πολιτειῶν καὶ τῶν λαῶν, διὰ τὴν μετ' εὐσεβείας ἐξέτασιν τῆς ὅλης ἱστορίας, τέλος διὰ τὴν ἐλκρινείαν καὶ φιλαλήθειάν του. Ἐὰν δέ τι τὸ ξερονητικὸν αὐτοῦ βλέμμα ἐθορύβει, τοῦτο ἦτο ὁ ἀπεριόριστος αὐτοῦ σεβασμὸς πρὸς τὸν Ἀγησίλαον καὶ τὸ τῆς Σπάρτης πολίτευμα, ἅπερ αὐτὸν ἴσως ἀκουσίως εἰς τοῦτο ὠδήγουν, τὰς μὲν δὴλ. πράξεις τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τὴν τούτων ἐπενέργειαν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος τὰ μάλιστα νὰ ἐξαίρῃ, τὰς δὲ τῶν ἄλλων, δὴλ. τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Θηβαίων, μόνον διὰ βραχέων καὶ τρόπον τινα μετὰ ψυχρότητος νὰ ἀναφέρῃ.

Ὡς φιλόσοφος δὲ ἐξεταζόμενος ὁ Ξενοφῶν οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἡχὼ τῆς Σωκρατικῆς διδασκαλίας, τὸ μὲν ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῆς μορφῇ, τὸ δὲ καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ξενοφῶντος ἀναπτύχθεισης. Ὅθεν τὰ φιλοσοφικὰ τοῦ Ξενοφῶντος συγγράμματα, πρὸς γνῶσιν τῆς Σωκρατικῆς μεθόδου καὶ τῆς πρακτικῆς τούτου διδασκαλίας, εἶνε μεγάλης σπουδαιότητος.

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

Περὶ τῶν Ἀπομνημονευμάτων τοῦ Ξενοφῶντος ἰσχύει ὅπερ ἀνωτέρω ἐν γένει περὶ τῶν φιλοσοφικῶν συγγραμμάτων τοῦ Ξενοφῶντος ἐλέγχθη. Ὁ δὲ σκοπὸς τούτων εἶνε κυρίως

ἀπολογητικὸς (α). Ἡθέλησε δηλὸν ὅτι ὁ Ξενοφῶν κατὰ τῶν ψευδῶν κατηγοριῶν καὶ τῶν πεπλανημένων κατὰ τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ Σωκράτους δοξασιῶν νὰ διαγράψῃ ἀληθῆ καὶ γνησίαν εἰκόνα τούτου, καθ' ὅσον ἀποβλέπει τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ καὶ τὸν χαρακτῆρα, καὶ φανερὸν ποιήσῃται ὅτι ὁ Σωκράτης τοὺς ἑαυτῷ συνόντας, ἦτοι τοὺς ἀκροατάς του, διὰ τοῦ παραδείγματος καὶ τῆς διδασκαλίας του ὠφέλει. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον μεταδίδωσιν ὁ Ξενοφῶν διαλέξεις τοῦ Σωκράτους μετὰ τῶν φίλων αὐτοῦ ἢ καὶ μετὰ τῶν σοφιστῶν, περὶ τῶν σπουδαιωτάτων μερῶν τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας καὶ τῆς φιλοσοφίας, ἅσιν αὖτε διαλέξεις εἴτε αὐτὸς ἤκουσεν (β), εἴτε

(α) Κατὰ τὸν Κόβητον (Nov. Lect. 662 κ. ἐ.) ἀφορμὴ εἰς συγγραφὴν τῶν Ἀπομνημονευμάτων ἐγένοντο αἱ ὕβρεις τοῦ σοφιστοῦ Πολυκράτους, ὅστις ἐν ἔτει 392 π. Χ. ἔγραψε κατηγορίαν κατὰ τοῦ Σωκράτους. Ἐντεῦθεν λοιπὸν κατὰ τὸν Κόβητον τὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ Ξενοφῶντος οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἀνασκευή τῆς τοῦ Πολυκράτους κατὰ τοῦ Σωκράτους κατηγορίας. Ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη, ὑπὸ πολλῶν κατ' ἀρχὰς ἀσπαστῆ γενομένη, φαίνεται ὅτι ταῦν τελῶς ἐγκατελείφθη. Τὸ δ' ἀληθές εἶνε ὅτι πολλοὶ κατήγοροι τοῦ Σωκράτους ἐγένοντο, ἐξ ὧν ἠναγκάσθη ὁ Ξενοφῶν εἰς συγγραφὴν τῶν Ἀπομνημονευμάτων.

(β) Οἱ διάλογοι εἰς οὓς ὁ Ξενοφῶν ἦτο παρὼν διακρίνονται διὰ τοῦ ἤκουσα αὐτοῦ ἢ παρεγερόμην οἶον·

1ον Ἀπομν. 1, 4, 2. λέξω πρῶτον, ἃ ποτε αὐτοῦ ἤκουσα.

2ον » 2, 4, 1. ἤκουσα — περὶ φίλων.

3ον » 2, 5, 1. ἤκουσα δέ ποτε καὶ ἄλλον αὐτοῦ λόγον.

4ον » 1, 6, 14. ἐμοὶ μὲν — ταῦτα ἀκούοντι.

5ον » 4, 3, 2. ὅτε πρὸς Εὐθύδημον διελέγετο, παρεγερόμην.

Οὐχ' ἦττον ὁμοιὰ φαίνεται ὅτι ὁ Ξενοφῶν ἦτο παρὼν καὶ εἰς ἄλλους διαλόγους, ἐν οἷς τὸ οἶδα ἢ σύνοιδα κεῖται, ἔνθα τὸ οἶδα φαίνεται ἔχον τὴν σημασίαν τοῦ σύνοιδα, ἦτοι τοῦ γινώσκω τι ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως, αὐτόπτης καὶ αὐτήκοος τοῦ λέγοντος γενόμενος οἶον 1, 2, 53: ἐγὼ δ' αὐτὸν οἶδα . . . λέγοντα. 2 7: ἐγὼ — ἃ σύνοιδα αὐτῷ. 2, 9: οἶδα δέ ποτε αὐτὸν καὶ Κρίτωνος ἀκούσαντα. 2, 10: οἶδα δὲ καὶ Διοδώρῳ αὐτὸν διαλεχθέντα. 3, 3: καὶ ἱπαρχεῖν δέ τινα ἡρμμένῳ οἶδά ποτε αὐτὸν τοιαύδε διαλεχθέντα. 4, 4, 5: οἶδα δέ ποτε αὐτὸν καὶ πρὸς Ἰπλίαν τὸν Ἥλειον διαλεχθέντα, 4, 5, 2: οἶδα δέ ποτε αὐτὸν καὶ πρὸς Εὐθύδημον διαλεχθέντα κτλ.

παρ' ἄλλων αὐτοπτῶν καὶ αὐτηκόνων ἔμαθεν. Ἐκτίθησι δὲ ὁ Ξενοφῶν τῆς διαλέξεις ταύτας τοῦ Σωκράτους καθ' ὃν τρόπον αὐτὸς ὁ Σωκράτης, καὶ ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς σοφιστάς, ἡγάπα γὰρ ἐκφέρῃ τὰς αὐτοῦ γνώμας, ἥτοι ὑπὸ τὴν διαλογικὴν μορφήν.

Διαιροῦνται δὲ τὰ τοῦ Ξενοφῶντος Ἀπομνημονεύματα εἰς τέσσαρα βιβλία. Καὶ τὰ μὲν δύο πρῶτα κεφάλαια τοῦ Α' βιβλίου, σαφῶς τῶν λοιπῶν διαστελλόμενα, εἶνε ἀπολογία πρὸς τὰ δύο μέρη τῆς κατὰ τοῦ Σωκράτους κατηγορίας: ἀδικεῖ Σωκράτης, οὐδὲ μὲν ἢ πόλις νομίζει θεοὺς οὐ νομίζων, ἕτερα δὲ καινὰ δαιμόνια εἰσφέρων, ἀδικεῖ δὲ καὶ τοὺς νέους διαφθείρων. Τὸ δὲ τρίτον κεφάλαιον τοῦ αὐτοῦ Α'. βιβλίου εἶνε μὲν τις, ὡς εἰπεῖν, συγκεκριαλαίωσις τῶν ἐν τοῖς δυοῖς πρώτοις λεχθέντων πρὸς ἀπολογίαν τοῦ Σωκράτους, ἀλλ' ἐν τούτῳ ἐκτίθεται καὶ κατὰ τίνα τρόπον ὁ Σωκράτης τοὺς τῶν Ἀθηναίων θεοὺς ἐλάτρευε καὶ τὴν ἀρετὴν ἥσκει, καὶ κατὰ τίνα τρόπον διητᾷτο. Ἐν δὲ τῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ αὐτοῦ Α'. βιβλίου ἀποδεικνύει ὁ Ξενοφῶν οὐκ ὀρθὴν τὴν περὶ Σωκράτους δόξαν τινῶν, ὡς κρᾶτιστον μὲν αὐτὸν γεγονέναι ἐπ' ἀρετὴν προτρέψασθαι τοὺς ἀνθρώπους, προαγαγεῖν δ' ἐπ' αὐτὴν οὐχ ἰκανόν. Ἀπὸ δὲ τοῦ πέμπτου κεφαλαίου τοῦ Α'. μέχρι τοῦ Δ'. βιβλίου εἶνε ποικίλοι διάλογοι τοῦ Σωκράτους περὶ ἀρετῆς καὶ καθηκόντων οἷον περὶ τῆς πρὸς τοὺς γονεῖς εὐσεβείας τῶν τέκνων, περὶ ἀδελφικῆς ὁμοιοῖας, περὶ φιλίας, κτλ. Ἐν δὲ τοῖς ὀκτὼ κεφαλαίοις τοῦ Δ'. βιβλίου, τοῦ βραδύτερον, ὡς φαίνεται, ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος, ἢ, ὅπερ καὶ μᾶλλον πιθανόν, ὑπὸ μεταγενεστέρου τινὸς ὡς συμπληρώματος προστεθέντος, λόγος γίνεται περὶ ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς τοῦ Σωκράτους ιδιότητος καὶ ἀρετῆς.

Τὰς μερικὰς δὲ ταύτας διαλέξεις περιλαμβάνει ὁ Ξενοφῶν εἰς μεγαλείτερα συστήματα, χωρὶς ὅμως γὰρ ἔχῃ ἐν νῶ συστη-

ματικὴν τῖνα διάταξιν, καὶ εἰσηγεῖται διὰ τινος προλόγου, ὁ ὁποῖος αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ἀποτελεῖ, οὕτως εἰπεῖν, ἰδιαίτεραν ἀπολογίαν ὑπὲρ τοῦ Σωκράτους, κατακλείει δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰς διαλέξεις ταύτας δι' ἐπιλόγου, ἐν ᾧ συγκεφαλαιοῖ τοὺς οὐσιώδεις χαρακτῆρας τῆς διαλέξεως (α). "Ἄν δὲ τοὺς ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασι διαλόγουις συνέταξεν αὐτοτελεῖς καὶ εἰς ἓν ὅλον ἐξέδωκεν αὐτούς, εἴτα δὲ οὗτοι ἔπαθον κολοβώσεις καὶ φθοράν, καὶ πολλὰ ἀλλότρια παρεσέφρησαν, ἢ ἔαν εἴνε αὐτὸ τοῦτο ἀπομνημονεύματα, ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἀνέσει γραφόμενα, ἐπ' ἐλπίδι διορθώσεως καὶ συμπληρώσεως, δὲν δύναται τις διαρρήδην γὰ ἀποφανθῆ. Βέβαιον ὅμως εἴνε ὅτι οἱ πρόλογοι καὶ οἱ ἐπίλογοι πολλῶν διαλόγων εἴνε μεταγενέστεροι (β).

Αἱ διαλέξεις δὲ αὗται ἐπιγράφονται Ξενοφῶντος Ἀπομνημονεύματα, ἥτοι τοῦ Ξενοφῶντος ἀπὸ μνήμης γενόμενα διηγήσεις πραγμάτων, ἅτινα ἢ αὐτὸς οὗτος εἶδε καὶ

(α) Ἀκριβῆ καὶ πλήρη ἀνάλυσιν ἐκάστου κεφαλαίου τῶν Ἀπομνημονευμάτων εὗρισκει ὁ βουλόμενος εἰς τὰς ἐν ταῖς σημειώσεις περιλήψεις.

(β) Κατὰ τὸν Ernst Richter (Xenophon—Studien 1892) τὰ Ξενοφῶντος Ἀπομνημονεύματα συνηρηολογήθησαν ἐκ πλήθους ἀρχικῶς αὐτοτελῶν ἐν διαφόροις χρόνοις καὶ πρὸς διαφόρους σκοποὺς συνταχθένων λόγων τοῦ Ξενοφῶντος περὶ Σωκράτους. Ἐν γένει δὲ οὗτος νομίζει ὅτι ἅπαντα τὰ τοῦ Ξενοφῶντος συγγράμματα ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῶν καταστάσει δὲν ἦσαν *συγγραφαί*, κατὰ τὴν στενὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως, ἀλλὰ λόγοι, οὓς ὁ Ξενοφῶν περιερχόμενος τὴν Ἑλλάδα, ὡς οἱ σοφισταὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ, ἀπὴγγεῖλεν ἐνώπιον ἀκροατῶν, ἵνα οὕτω εἰς φῶς ἔλθωσι τὰ ὑπ' αὐτοῦ γραφόμενα. Ἀδελφον δὲ κατ' αὐτὸν εἴνε, ἂν τὰ οὕτω συνταχθέντα ἔλαβον τὴν μορφήν, ἣν τανῦν ἔχουσιν παρ' αὐτοῦ τοῦτον τοῦ Ξενοφῶντος ἢ ὑπὸ ἐτέρου τινός, ἴσως δὲ ὑπ' ἐγγόνου του κατὰ τὰ καταλειφθέντα ἐκείνου ἔργα. Κατὰ δὲ τὸν Linke (Jahrbücher für klass. Philol. 1896 σ. 749) τὰ ἀπομνημονεύματα ὡς ἔχουσι νῦν εἴνε διδακτικὸν τι καὶ ἀναγνωστικὸν βιβλίον χάριν τῶν πολλῶν συνταχθέν ὑπὸ τινος λογίου, περιλαβόντος ὀλίγα μὲν γνήσια ἀπομνημονεύματα τοῦ Ξενοφῶντος, πολλὰ δὲ οὔτε εἰς τὸν Σωκράτην οὔτε εἰς τὸν Ξενοφῶντα ἀνήκοντα.

ἤκουσεν ἢ παρ' ἄλλων αὐτοπτῶν καὶ αὐτηκόων ἔμαθεν· διότι τὸ ῥῆμα ἀπομνημονεύειν σημαίνει τό τε μεμνήσθαι καὶ τὸ ἀπὸ μνήμης διηγείσθαι τι. Οὐ μὴν ἀλλὰ εἰς δύο χειρόγραφα ἐπιγράφονται αὗται ὑπομνήματα. Συνέγραψε δὲ ὁ Ξενοφῶν τὰ αὐτοῦ Ἀπομνημονεύματα πρὸ τοῦ Συμποσίου, ἦτοι πρὸ τοῦ 384 π. Χ. (α),

Η ΕΝ ΤΟΙΣ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΣΙ ΤΟΥ ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

Πάντες σχεδὸν οἱ πρὸ τοῦ Σωκράτους φιλόσοφοι οὐδόλως ἐσπούδαζον εἰς τὸ νὰ διαφωτίσωσι τὸν ἄνθρωπον περὶ τῆς φύσεως, τοῦ προορισμοῦ καὶ τῶν καθηκόντων αὐτοῦ, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὴν ἀληθῆ τοῦ ἀνθρώπου εὐδαιμονίαν, ἀλλ' ἡσχολοῦντο εἰς τὸ νὰ διδάσκωσιν αὐτὸν πῶς ὁ κόσμος ἔφν καὶ τίσιν ἀνάγκαις ἕκαστα γίγνεται τῶν οὐρανίων (β). Αἱ τολμηραὶ δὲ αὗται ἔρευναι, αἱ ἄνευ τινὸς μεθόδου καὶ ὁρίον γινόμεναι, εἶχον καταλήξῃ εἰς ὑποθέσεις τὰ μάλιστα ἀντικειμένας, εἴτα δὲ εἰς τὸν σκεπτισμὸν, ἦτοι εἰς τὸν περὶ πάντων δισταγμὸν. Τὸ κακὸν δὲ τοῦτο ἐπέτειναν οἱ ἐπελήθοντες σοφισταὶ (γ), ὧν ἡ διεστραμμένη διδασκαλία καὶ αἱ

(α) Καὶ κατὰ τινας μὲν συνέγραψε ταῦτα ὁ Ξενοφῶν ἐν Σκιλοῦναι, κατ' ἄλλους δὲ ἐν Κορίνθῳ. Κατὰ δὲ τὴν 22 ἐπιστολὴν τῶν Σωκρατικῶν ἐν Μεγάροις.

(β) Ἀπομν. 1, 1, § 11.

(γ) Οἱ σοφισταὶ δὲν ἦσαν κυρίως εἰπεῖν φιλόσοφοι, ἀλλὰ διδάσκαλοι ἄλλων τε μαθημάτων, χρησίμων εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν νέων καὶ μάλιστα τῆς ῥητορικῆς, ἣτις τότε ἐθεωρεῖτο ἀπαραίτητον προσὸν τῶν πολιτευομένων. Ὡνωμάσθησαν δὲ οὗτοι σοφισταὶ ἐκ τοῦ σοφίζεσθαι, ἦτοι σοφοὺς ποιεῖν τοὺς ἐπὶ μισθῷ μαθητάς των. Ἡ διδασκαλία δὲ αὐτῶν θεωρητικῶς μὲν ἦτο ἡ ἀρνησις πάσης ἀρχῆς, πρακτικῶς δὲ ὁ ἐγωϊσμός καὶ ἡ ιδιοτέλεια. Ἐδόξαζον δηλ. οἱ σοφισταὶ ὅτι πάντων χρη-

ἀπέραντοι καὶ λεπτολόγοι περὶ θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων συζητήσεις οὐ μόνον τελῶς κατέρουραν τὰς ἀρχαίας θρησκευτικὰς δοξασίας, χωρὶς οὐδὲν νὰ ἀντικαταστήσωσι, ἀλλὰ καὶ εὐαρεστοτάτας κατέστησαν τοῖς ἐν Ἀθήναις νέοις τὰς ματαίας καὶ ἀγόνους συζητήσεις, ἐξ ὧν διανοητικὴ ἀταξία ἐπῆλθεν. Πάντα δὲ ταῦτα, καθὼς καὶ ἡ ἐκ τῆς πολιτικῆς δυνάμεως καὶ τοῦ πλούτου προεληθοῦσα μέθη, ἐξ ἧς προσεγένετο ἡ τῶν ἡθῶν ἔκλυσις, ἐγένοντο πρόξενά τῆς καταπτώσεως τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τῆς ὑψίστης ἀκμῆς καὶ εὐδαιμονίας εἰς ἣν εἶχον φθάσῃ. Ἐν τοιαύτῃ λοιπὸν διανοητικῇ ἀταξίᾳ, ἡθικῇ ἀναρχίᾳ καὶ θρησκευτικῇ καταφρονήσει ἦσαν οἱ Ἀθηναῖοι, ὅτε ὁ Σωκράτης ἀνέλαβε τολμηρῶς νὰ καταπολεμήσῃ καὶ θεραπεύσῃ τὰ κακὰ ταῦτα. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἀφείς ἐντελῶς τὴν τῆς φύσεως ἔρευναν, περὶ ἣν ἡσχολοῦντο οἱ πρὸ αὐτοῦ φιλόσοφοι, καὶ ἐκδιώξας τὰς ἀγόνους καὶ βλεθρίας τῶν συγχρόνων του σοφιστῶν συζητήσεις, «αὐτὸς περὶ τῶν ἀνθρωπείων ἀεὶ διελέγετο (α), σκοπῶν, τί εὐσεβές, τί ἀσεβές· τί καλόν, τί αἰσχρόν· τί δίκαιον, τί ἄδικον· τί σωφροσύνη, τί μα-

μάτων μέτρον ἄνθρωπος, ἥτοι ὅτι ἀπόλυτος ἀλήθεια δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ κόσμῳ, ἀλλ' ὅτι ἀληθές ἐστι τοῦτο μόνον, ὃ ἂν ἕκαστος ἄνθρωπος εἴπῃ ὅτι ἀληθές ἐστιν. Ὅθεν κατὰ τοὺς σοφιστὰς περὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος δυνατόν εἶνε παρὰ διαφοροῖς ἀνθρώποις νὰ ὑπάρχωσι λόγοι ἐναντίοι ἐπ' ἴσης ἀληθεῖς. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν πᾶς ἄνθρωπος πρέπει κατὰ τοὺς σοφιστὰς νὰ κρίνῃ πάντα πρὸς τὸ ἐγὼ δηλ. πρὸς τὸ ἀτομικόν του συμφέρον. Ἐν ταῖς ἡμέραις δὲ τοῦ Σωκράτους, ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος, ὥσπερ ἐκ τύχης, συνέβη φορὰν γενέσθαι σοφιστῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι, καὶ τούτοις οἱ νέοι, πολὺ τελοῦντες ἀργύριον, οὐλήματος ἐπληροῦντο καὶ δοξοσοφίας, καὶ λόγων ἐξήλουν σχολὴν καὶ διατριβὰς ἀπράκτους ἐν ἔρισι καὶ φιλοτιμίαις, καλὸν δὲ καὶ χρήσιμον οὐδ' ὅτιον. Πλατων. Ζητημ. Α', § α. Ἐκτοτε δὲ σοφισταὶ δνειδιστικῶς ὀνομάζοντο οἱ κάπηλοι τῆς ἑαυτῶν σοφίας, ἥτοι οἱ τὴν αὐτῶν σοφίαν ἀντὶ ἀργυρίου τῷ βουλομένῳ πωλοῦντες. Ἀπομν. 1, 6, 13.

(α) Ἀπομν. 1, 1, 16 κ. ε. Ὁ Σωκράτης δὲν ἐδίδασκεν, ὡς σήμερον νοοῦμεν τὴν λέξιν, ἀλλὰ διελέγετο.

νία· τί ἀνδρεία, τί δειλία· τί πόλις, τί πολιτικός· τί ἀρχὴ ἀνθρώπων, τί ἀρχικός ἀνθρώπων· καὶ περὶ τῶν ἄλλων, ἃ τοὺς μὲν εἰδότας ἡγεῖτο καλοὺς καγαθοὺς εἶναι, τοὺς δ' ἀγνοοῦντας ἀνδραποδώδεις ἂν δικαίως κεκληθῇσαι». Οὕτω δὲ ὁ Σωκράτης καταβιβάσας κατὰ τὸν Κικέρωνα (α) τὴν φιλοσοφίαν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὴν γῆν, ἐγκατέστησε ταύτην ἐν ταῖς πόλεσι, καὶ εἰς τὰς οἰκίας εἰσήγαγε, καὶ τοὺς ἀνθρώπους περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἡθῶν, καὶ περὶ τῶν καλῶν καὶ αἰσχυρῶν νὰ συζητῶσιν ἡνάγκασεν.

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν κύριον καὶ ἀποκλειστικὸν ἔργον τῆς τοῦ Σωκράτους διδασκαλίας ἦτο ἡ ἠθική. Ἐπειδὴ δὲ βάσις ἀσφαλῆς καὶ βεβαία τῆς ἠθικῆς εἶνε ἡ εὐσέβεια, ἐπειρᾶτο πρῶτον ὁ Σωκράτης νὰ παράσχη τοῖς συνοῦσιν αὐτῷ, ἥτοι εἰς τοὺς ἀκροατάς του, ὁρθὰς περὶ θεοῦ ἰδέας (β). "Ὅθεν ἐδίδασκε περὶ ὑπάρξεως ἑνὸς μόνου Θεοῦ, δημιουργοῦ τοῦ παντός, πανταχοῦ παρόντος καὶ τὰ πάντα τῇ ἑαυτοῦ προνοίᾳ κυβερνῶντος (γ)· ἐδίδασκεν ὅτι ὁ Θεός, ὁ τὸν ὅλον κόσμον συντάττων τε καὶ συνέχων, περικλείει ἐν ἑαυτῷ πάντα τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ, καὶ ὅτι ὀφείλομεν νὰ τιμῶμεν καὶ σεβώμεθα αὐτὸν τὰ ἔργα αὐτοῦ ὀρῶντες (δ)· ἐδίδασκεν ὅτι ὁ Θεὸς πάντα γινώσκει τὰ τε λεγόμενα καὶ πραττόμενα καὶ τὰ σιγῇ βουλενόμενα (ε), καὶ κατηρτίθμει τὰ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν Θεότητα, ἣν ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει ὥς δεῖ τιμᾶν, ἥτοι σωφρόνως· διότι ἡ σωφροσύνη ποιεῖ τοὺς ἀνθρώπους τηρεῖν τὸ προσήκον μέτρον εἰς τοῦτο (ς). "Εὐ δὲ ἐδίδασκεν

(α) Cicero Tusc. 4, 4, 10 καὶ Acad. 1, 15.

(β) Ἀπομν. 4, 3, 2.

(γ) Ἀπομν. 1, 4, 18 ἐν τέλει. 4, 3, 12.

(δ) Ἀπομν. 4, 3, 13.

(ε) Ἀπομν. 1, 1, 19 ἐν τέλει.

(ς) Ἀπομν. 3, 9, 4. καὶ 4, 3, 1.

ὅτι ὁ Θεὸς ἔδωκε τῷ ἀνθρώπῳ τὸ λογικόν, ὅπως διακρίνῃ τὰ αὐτῷ ὠφέλιμα, καὶ πλήθος μέσων, ἵνα ἀνευρίσκῃ ταῦτα (α), καὶ ὅτι ὁ Θεὸς ὥρισε τὰ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου, ὅνθιμιζον ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ὀφείλει νὰ ὀδηγήσῃ αὐτὸν πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν. Οὕτω λοιπὸν ὁ Σωκράτης διὰ τῆς θρησκευτικῆς διδασκαλίας παρεσκεύαζε τοὺς συνόντας αὐτῷ εἰς κτήσιν τῶν τῇ εὐσεβείᾳ παρεπομένων ἀρετῶν, ἥτοι τῆς δικαιοσύνης, τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγάπης, τῆς φιλοπατρίας, τῆς ἐγκρατείας, καὶ ἐν γένει ἀπασῶν τῶν ἀρετῶν, αἵτινες εἰς ὑπατον βαθμὸν κατεκόσμου, κατὰ τὸν Ξενοφῶντα, τὸν θεῖον τῆς ἠθικῆς διδάσκαλον Σωκράτην.

Ἐν δὲ ὁ Σωκράτης ἐδίδασκεν ὅτι τὰ ὄντως ἐπιθυμητὰ ἀγαθὰ, τὰ πρὸς εὐδαιμονίαν συντελοῦντα, εἶνε ἡ ῥώμη καὶ ἡ ὑγίεια τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, ὧν ὀφείλομεν ἐξ ἴσου νὰ ἐπιμελώμεθα πρὸς τὸ συμφέρον αὐτὸ τῆς νοητικῆς ἀναπτύξεως (β), ἡ ἐν τῷ οἴκῳ εὐπορία, οὐχὶ μὲν μετὰ μεγάλου πλοῦτον, ἀλλὰ καὶ ἄνευ πενίας (γ), αἱ πρακτικαὶ γνώσεις, ὥς παρέχουσι πρῶτον μὲν ἡ φιλοσοφία, ἥτοι τὸ γνῶθι σαυτὸν (δ), ἡ γνῶσις τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ, καὶ ἐν γένει παντὸς πράγματος ἐνδιαφέροντος τὸν βίον ἡμῶν (ε), ἔπειτα δὲ ἡ ἀριθμητικὴ, ἡ γεωμετρία, ἡ ἀστρονομία, ἡ ἰατρικὴ, περιοριζόμεναι εἰς γνώσεις ἀπλᾶς καὶ στοιχειώδεις (ς), ἡ οἰκογενειακὴ φιλία θεωρουμένη ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ὠφελείας (ζ), ἡ πολιτικὴ

(α) Ἀπομν. 4, 3 § 11. 4, 7, 9 καὶ 1, 4.

(β) Ἀπομν. 1, 2, 4. 3, 12 § 4—6.

(γ) Ἀπομν. 2, κεφ. 7.

(δ) Ἀπομν. 4, 2, 24. Τὸ γνῶθι σαυτὸν, ὅπερ ἔως τότε ἦτο μόνον φρόνιμος συμβουλή, κατέστη ἔργον τῆς τοῦ Σωκράτους φιλοσοφίας. Κατὰ τὸν Σωκράτην οἱ εἰδότες ἑαυτοὺς τὰ τε ἐπιτήδεια ἑαυτοῖς ἴσασιν καὶ διαγιγνώσκουσιν ἅτε δύνανται καὶ ἃ μὴ. 4, 2, 26.

(ε) Ἀπομν. 4, 2, 23—25. 4, 5, 12.

(ς) Ἀπομν. 4, 7.

(ζ) Ἀπομν. 2, 3, 19. 2, 4, 6—7

κοινωνία καὶ ἡ εὐδαιμονία τῆς πατρίδος, ἥς τὰ συμφέροντα στενῶς συνδέονται πρὸς τὰ ἡμέτερα (α), καὶ τέλος ἡ εὐδοξία ἥτοι ἡ καλὴ φήμη (β).

Ἀλλὰ πρὸς κτῆσιν τῶν ἀγαθῶν τούτων, καὶ μάλιστα τῶν ἐν αὐτοῖς πολυτίμων, ἐδίδασκεν ὁ Σωκράτης ὅτι χρησιμεύει ἡ ἀρετὴ (γ), ἥτις ὁμως δὲν χωρίζεται ἀπὸ τῆς σοφίας (δ), ἥτοι τῆς γνώσεως τοῦ ἀγαθοῦ καὶ καλοῦ. Κατὰ τὸν Σωκράτην δῆλα δὴ σκοπὸς πρὸς ὃν ὀφείλει νὰ τείνῃ ὁ ἄνθρωπος ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ εἶνε τὸ εὖ πράττειν. Πρὸς ἐπιτυχίαν δὲ τούτου ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει ἐπιμόνως νὰ ζητῇ ἐν πᾶσι τοῖς πράγμασι τὸ ἀγαθὸν καὶ καλόν, ἥτοι τὸ ὠφέλιμον καὶ χρήσιμον (ε). Διότι ἀγαθὸν καὶ καλὸν κατὰ τὸν Ξενοφώντειον Σωκράτην εἶνε τὸ ὠφέλιμον, καὶ χρήσιμον. Τοῦτο ὁμως τὸ ὠφέλιμον καὶ χρήσιμον δὲν εἶνε γενικὸν καὶ ἀόριστον, ἀλλ' ἐκεῖνο, ὅπερ εἶνε πρόσφορον πρὸς τε τὰ πρόσωπα καὶ τὰς περιστάσεις (ς). Δύναται δῆλ. τὸ αὐτὸ πράγμα νὰ εἶνε ἀγαθὸν καὶ καλὸν καθ' ὅσον εἶνε πρόσφορον πρὸς τὴν χρῆσιν, ἥς τούτου ποιοῦμεθα. Ὅθεν πάντα τὰ πράγματα θεωροῦνται καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ πρὸς ἅπερ ἂν εὐχρηστοί ᾖ, ἥτοι σχετικῶς πρὸς ἐκεῖνα τὰ πράγματα εἰς ἃ εἶνε χρήσιμα (ζ). Καὶ αὐτὴ ἡ ἀρετὴ εἶνε καλὸν πρὸς τι πράγμα καὶ ἀγαθὸν πρὸς τὸ αὐτὸ πράγμα. Ὅθεν ὁ Σωκράτης τὰ δύο ἐπίθετα καλὸς καὶ ἀγαθὸς συνάπτει πρὸς δήλωσιν τοῦ ἠθικῶς ἐξόχον (η). Κατὰ ταῦτα λοιπὸν εὖ πράττειν εἶνε τὸ ποιεῖν κατὰ τὰς περιστάσεις ὅ,τι

(α) Ἀπομν. 3, 7, 9.

(β) Ἀπομν. 2, 1, 31—34.

(γ) Ἀπομν. 2, 1, 28, 32, 33. 2, 6, 14 κ. ἐξ.

(δ) Ἀπομν. 3, 9, 5.

(ε) Ἀπομν. 4, 6, 8-9.

(ς) Ἀπομν. 3, 8, 3.

(ζ) Ἀπομν. 3, 8, 5.

(η) Ἀπομν. 3, 8, 1-10

ἀληθῶς δύναται νὰ ὠφελήσῃ ἡμᾶς, καὶ ἐπομένως νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἡμετέραν εὐδαιμονίαν. Τὰ δὲ πρὸς εὐδαιμονίαν ὠφέλιμα παρέχουσιν ἡμῖν τὸ μὲν ἢ τύχῃ, τὸ δὲ ἢ ἡμετέρα ἐνέργεια, δηλ. ἢ *πραῖξις*. Ἐντεῦθεν λοιπὸν ἢ μὲν ἐργασία εἶνε ἀγαθόν, ἢ δὲ ἀργία βλαβερόν καὶ κακόν (α). Καὶ εἰς μὲν τὴν εὐδαιμονίαν τὴν ὀφειλομένην τῇ εὐτυχίᾳ (β) ὀφείλομεν νὰ μὴ πιστεύωμεν, ὥς ἐκ τοῦ πεπωμένον καὶ τυχαίον ἔξαυτωμένην, ἐνῶ τοῦναντίον καθήκον ἔχομεν νὰ θηρεύωμεν τὴν εὐδαιμονίαν, ἣτις ὀφείλεται τῇ ἡμετέρᾳ ἐνεργείᾳ, ἥτοι τῇ εὐπραξίᾳ, καθ' ὅσον αὕτη εἶνε καρπὸς τῆς ἰδίας ἡμῶν ἐνεργείας καὶ ἐργασίας, ἣτις εἶνε ὁ σκοπὸς τοῦ βίου (γ).

Ἀφοῦ δὲ ἡ ἀρετὴ δὲν χωρίζεται τῆς σοφίας, ἥτοι τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ, ἔπεται ὅτι ἡ γνῶσις εἶνε τὸν μέγιστον ἀγαθόν (δ). Ἐπειδὴ δὲ ὁ γινώσκων τὰ ἀγαθὰ καὶ καλὰ ποιεῖται χρῆσιν αὐτῶν (ε), ἡ ὑψίστη γνῶσις εἶνε σύναμα καὶ ἡ ὑψίστη ἀρετὴ, δηλὰ δὴ ἡ ἀρετὴ ἢ ἐν ἑαυτῇ ἀπάσας τὰς ἀρετὰς περιλαμβάνουσα (ς). Ἀφοῦ δὲ ἡ ἀρετὴ εἶνε γνῶσις, ἔπεται ὅτι διδάσκεται (ζ), καὶ ἵνα ἔχῃ μοιριότητα πρέπει νὰ ἐπιμελώμεθα ταύτης (η). Κατὰ ταῦτα λοιπὸν πᾶν μὲν ἀγαθὸν προέρχεται ἐκ τῆς γνώσεως, πᾶν δὲ κακὸν ἐκ τῆς ἀγνοίας τῶν ἀληθῶν ἡμῶν συμφερόντων (θ). Αἱ δὲ τρεῖς κύριαι ἀρεταί, ἐξ ὧν συνέστηκεν ἡ σοφία ἐδίδασκεν ὁ Σω-

(α) Ἀπομν. 1, 2, 57. 2, 1, 28. 2, 7 κτλ.

(β) Ἀπομν. 3, 9, 14: τό, μὴ ζητοῦντα (ἐάν τις, χωρὶς νὰ ζητῇ), ἐπιτυχεῖν τινι τῶν δεόντων *εὐτυχίαν* οἶμαι εἶναι.

(γ) Ἀπομν. 3, 9, 14—15

(δ) Ἀπομν. 4, 5, 6.

(ε) Ἀπομν. 3, 9, 4.

(ς) Ἀπομν. 3, 9, 4—5. καὶ 4. 5, 6.

(ζ) Ἀπομν. 3, 9, 5.

(η) Ἀπομν. 2, 6, 39. 1, 2, 19, 20 καὶ 23 3, 9, 9 κ. ε.

(θ) Ἀπομν. 4, 2. 27.

κράτης ὅτι εἶνε ἡ ἐγκράτεια, ἄνευ τῆς ὁποίας ἀληθῆς εὐδαιμονία εἶνε ἀδύνατος (α), ἡ ἀνδρεία, ἥτις ἐπ' ἴσης εἶνε ἀναγκαία πρὸς εὐδαιμονίαν (β), καὶ ἡ δικαιοσύνη, ἣν ἀπαιτεῖ αὐτὸ ἡμῶν τὸ συμφέρον (γ).

Τέλος δὲ ὁ Σωκράτης κατὰ τὸν Ξενοφῶντα ἐδίδασκεν ὅτι οὐδὲν τῶν ἀγαθῶν τῶν συντελούντων πρὸς ἀπόλαυσιν τῆς εὐδαιμονίας δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀποκτήσῃ ἄνευ πόνου. Ἡ ὥμῃ καὶ ἡ εὐκνησία τοῦ σώματος κτῶνται διὰ τῆς ἀσκήσεως, οἱ καρποὶ τῆς γῆς διὰ τῆς γεωργίας, ἡ φιλία τῶν ἀτόμων, τῶν πόλεων καὶ τῶν ἐθνῶν διὰ τῶν εὐεργεσιῶν, ἡ δὲ τοῦ θεοῦ εὐνοία διὰ τῆς εὐσεβείας (δ).

Αἵται ἐν συνόψει εἶνε αἱ ἀρχαὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων ὁ Σωκράτης ἰδρύει τὰ αὐτοῦ διδάγματα. Εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι παρέχει ἀξιολόγους συμβουλὰς ὥς πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἐκτίθησι μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας καὶ ἀληθείας τὰ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τε ἑαυτὸν καὶ τὸν Θεόν, ἀλλὰ, ὅταν θέλῃ νὰ ἀναφέρῃ τὴν αἰτίαν πάντων τούτων τῶν καθηκόντων, καταφεύγει πάντοτε εἰς τὴν εὐδαιμονίαν, ἣν παρέχει ἡ τῶν καθηκόντων τούτων πλήρωσις, χωρὶς νὰ ἀνάγῃ αὐτὰ εἰς οὐδεμίαν ἀρχὴν ἀνωτέραν τῆς τοῦ καλῶς ἐννοουμένου συμφέροντος. Οὕτω π. χ. θέλων ὁ Σωκράτης νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ τηρῇ οὐ μόνον τοὺς πολικοὺς, ἀλλὰ καὶ τοὺς φυσικοὺς νόμους (ε), διακηρύττει ὅτι συμφέρει ἀτομικῶς τὸν ἄνθρωπον νὰ τηρῇ αὐτούς καὶ ὅτι ὀφείλει ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀπέχῃται τῶν ἀνοσίων τε καὶ ἀδίκων (ς),

(α) Ἀπομν. 1, 5, 1, 6, 19. 4, 5.

(β) Ἀπομν. 4, 6. 10—11.

(γ) Ἀπομν. 4, 4, 17 καὶ 21—24.

(δ) Ἀπομν. 2. 1, 28.

(ε) Ἀπομν. 4, 4, 21 κ. ε.

(ς) Ἀπομν. 1, 4, 19.

διότι ὁ πανταχοῦ παρὼν θεὸς πάντα ὁρᾷ καὶ ἀκούει (α).

Ἄλλ' εἶνε δυνατὸν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ Σωκράτης, ὁ τοσοῦτον θαυμάσιος ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν καθηκόντων, εἰς οὐδεμίαν ἄλλην ἀρχὴν ἀνήγαγε τὰ ἠθικὰ αὐτοῦ διδάγματα, ἢ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ καλῶς ἐννοουμένου συμφέροντος (β); Ὁ Πλάτων συμφωνεῖ μετὰ τοῦ Ξενοφῶντος καθ' ὅσον ἀποβλέπει τὰς ἰδέας τοῦ Σωκράτους περὶ τῆς θείας προνοίας, τῆς ἀρετῆς, θεωρουμένης ὡς ἐπιστήμης, καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπ' ἴσης δεικνύει ἡμῖν τὸν Σωκράτην ἐμβάλλοντα εἰς ἀμχανίαν τοὺς σοφιστὰς, ἀνατρέποντα τὴν ψευδῇ τούτων διδασκαλίαν, ἀκολουθοῦντα αὐτοῖς ἐν τοῖς αὐτῶν ὑπολογισμοῖς τοῦ συμφέροντος καὶ τῆς ἡδονῆς, καὶ ἐξαναγκάζοντα αὐτοὺς νὰ ὁμολογήσωσιν, ὅτι ἡ ἀληθῆς εὐδαιμονία ἐγκτεται ἐν τῇ ἐκπληρώσει ἀπάντων τῶν καθηκόντων. Πλὴν ὁμως τούτου παριστᾷ τὸν Σωκράτην ὑψούμενον εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ ἀπολύτου ἀγαθοῦ, εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ καθαροῦ καθήκοντος τοῦ ἀνεξαριτήτου παντὸς ὑπολογισμοῦ τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος. Ἄλλ' ὁ Ξενοφῶν προσιθέμενος νὰ καταδείξῃ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν Ἀθηναίων τὸν χαρακτηῖρα μᾶλλον τοῦ Σωκράτους ἢ νὰ γνωρίσῃ αὐτοῖς τὸ βάθος τῆς φιλοσοφίας τούτου, ἄλλως δὲ καὶ αὐτὸς στρατιώτης μᾶλλον ὢν ἢ φιλόσοφος, καὶ ἐντεῦθεν ὀλίγον μὲν θεωρητικὸς, πολὺν δὲ πρακτικὸς ὢν, ἤψατο ἀποκλειστικῶς τοῦ πρακτικοῦ μέρους τῆς διδασκαλίας τοῦ Σωκράτους, ἥτοι τῆς διδασκαλίας ἐκείνης, ἥτις εὐάρμοστος ἦτο πρὸς τε τὸν χαρακτηῖρα του καὶ πρὸς τὴν εἰς τὸ πράττειν ὁσπὴν του.

Ἀναγινώσκων λοιπὸν τις μόνον τὰ Ἀπομνημονεύματα

(α) Ἀπομν. 1, 4, 18.

(β) Ἀπομν. 3. 9. 4: πάντας οἶμαι προαιρουμένους ἐκ τῶν ἐνδεχομένων, ἃ οἶονται συμφορώτατα αὐτοῖς εἶναι, ταῦτα πράττειν. 4, 1, 5: τὰ συμφέροντα πράττειν 4 2 26: Τὰ ἐπιτήδεια (= συμφέροντα) ἑαυτοῖς ἴσασι κτλ.

τοῦ Ξενοφῶντος δὲν δύναται νὰ λάβῃ τελείαν ἰδέαν περὶ τοῦ Σωκράτους καὶ τῆς τούτου διδασκαλίας (α). Διότι συμφώνως πρὸς τὸν σκοπὸν, ὅνπερ διὰ τούτων ὁ Ξενοφῶν ἐπεδίωξεν, οὐδὲν ἄλλο ἐν τούτοις εἰκονίζεται ὢν ὁ Σωκράτης ἢ ἀνὴρ εὐσεβὴς καὶ δίκαιος, παιδαγωγὸς καὶ διδάσκαλος τοῦ λαοῦ, πειρώμενος διὰ τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ διδασκαλίας τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων ἠθικῶς νὰ βελτιώσῃ, ἀλλ' ὄχι ἀληθῆς φιλόσοφος. Διὰ ταῦτα λοιπὸν ἵνα λάβῃ τις ἀληθῆ καὶ τελείαν ἰδέαν περὶ τοῦ Σωκράτους καὶ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, ὀφείλει νὰ ἀναγινώσκῃ τὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ Ξενοφῶντος ἐκ παραβολῆς πρὸς τοὺς θείους διαλόγους τοῦ Πλάτωνος. Ὁ οὕτω ποιῶν δύναται νὰ γνωρίσῃ μετ' ἀκριβείας καὶ ἐντελῶς τὸν Σωκράτην καὶ τὴν διδασκαλίαν τούτου. Οὕτω δὲ ἡ ἀνάγνωσις τῶν Ἀπομνημονευμάτων ἀποβαίνει ἀρίστη εἰσαγωγή εἰς τοὺς θαναμασίους διαλόγους τοῦ Πλάτωνος.

ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ ΕΝ Τῇ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

Ὁ Ἀριστοτέλης λέγει ὅτι πρῶτος ὁ Σωκράτης εἰσήγαγεν εἰς τὴν φιλοσοφίαν τὴν ἐπαγωγὴν (β) καὶ τὸν ὀρισμὸν. Ὅποτε δηλ. ὁ Σωκράτης διεξίει τι τῷ λόγῳ, ἥτοι δσάκις διαλεγόμενος συνεζήτηε περὶ τινος πράγματος, ὠρμᾶτο ἔκ τινος βεβαίας ἀληθείας, διὰ τῶν μάλιστα ὁμολογουμένων ἐπο-

(α) Κατὰ τὸν ἀνωτέρω μνημονευθέντα Ernest Richter (ἐν σελ. 124) ὁ Ξενοφώντειος Σωκράτης εἶνε εἰσοπτικὴ εἰκὼν αὐτοῦ τούτου τοῦ Ξενοφῶντος, ὅστις τὸν Σωκράτην οὐχὶ ἄλλως καὶ οὐδὲν ἄλλο παρουσιάζει διδάσκοντα ἢ ὅ,τι τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν ἐκίνει. Τὰ δὲ περὶ Σωκράτους συγγράμματα τοῦ Ξενοφῶντος δὲν παρέχουσι πιστὴν εἰκόνα τοῦ Σωκράτους. Ὅθεν ὁ αὐτὸς (ἐν σελ. 136) καὶ μῦθον θεωρεῖ τὴν στενὴν καὶ μακρὰν οἰκειότητα τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν.

(β) Ἐπαγωγή ἡ ἀπὸ τῶν καθέκαστα ἐπὶ τὰ καθόλου ἔφοδος. Ἀριστ. Τοπ. Α'. 12, σ. 105, Α. 13.

ρεύετο (α), καὶ ἀνήρχετο ἀπὸ τῶν μερικῶν εἰς τὰ γενικά, ἀπὸ τῶν γνωστῶν εἰς τὰ ἄγνωστα, εἴτα δὲ ἐξίτηι νὰ πορισθῇ ὁρθὴν ἔννοιαν τοῦ πράγματος, ἥτοι τὸν ὁρισμὸν διότι ἐνόμιζεν ὅτι οἱ εἰδότες τί ἕκαστον εἶη τῶν ὄντων δύνανται καὶ εἰς τοὺς ἄλλους νὰ διασαφήσωσιν αὐτό, οἱ δὲ μὴ εἰδότες οὐδὲν θαναμαστόν, ἐὰν ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ἄλλους ἐξαπατῶσιν. Ἔνεκα λοιπὸν τούτου οὐδέποτε αὐτὸς ἀπηύδα ἀνερευνῶν σὺν τοῖς συνοῦσι, τί ἕκαστον εἶη τῶν ὄντων, ἥτοι τὰς ὁρθὰς ἐννοίας τῶν πραγμάτων.

Ἐκ τῆς ἐπαγωγικῆς δὲ ταύτης μεθόδου προῆλθε καὶ ἡ διὰ παραδειγμάτων διασάφησις τοῦ προκειμένου εἰς ἔρευναν καὶ συζήτησιν. Ταῦτα δὲ τὰ παραδείγματα ἀπὸ τῶν σκυτέων καὶ τῶν τεκτόνων καὶ τῶν χαλκέων (β) λαμβάνων, παρέσχεν ἀφορμὴν τοῖς ἀντιπάλοις αὐτοῦ, μάλιστα δὲ τοῖς σοφισταῖς, νὰ ὀνειδίζωσιν αὐτὸν ὡς ἀπειρόκαλον, ὡς πάντοτε εἰσάγοντα εἰς σπουδαῖα ζητήματα παραδείγματα εὐτελῆ, ὡς ἀείποτε ἀναφέροντα σκυτέας τε καὶ κναφέας καὶ μαγείρους καὶ ἰατρούς (γ). Ἀλλὰ μεθ' ὅλα τὰ ὀνειδῆ τῶν σοφιστῶν ὁ Σωκράτης ἐνέμεινεν εἰς ταῦτα, ἐλόμενος κατὰ τὸν Πλούταρχον (δ) τὸ ἀφελὲς καὶ ἄπλαστον ὡς ἐλευθέριον καὶ μάλιστα φίλον τῆς ἀληθείας. Οὕτω λοιπὸν ὁ Σωκράτης ἠδύνατο νὰ διαλέγηται πρὸς πάντας, πρὸς ἀνθρώπους δηλ. πάσης τάξεως καὶ πάσης ἡλικίας (ε). Τὸ ἄπλαστον καὶ ἀφελὲς τῆς φράσεώς του καθίστα αὐτὸν τοῖς πᾶσιν εὐληπτον. Ὁρμώμενος δὲ ἐκ τῆς ἀρχῆς ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει

(α) Ἴδὲ τὰ σημειούμενα ἐν 4, 6, 15.

(β) Ἀπομν. 1, 2, 37.

(γ) Πλατ. Γοργ. σ. 491, Α.

(δ) Πλουτ. Ἠθικὰ σ. 580 Α.

(ε) Ἀπομν. 1, 1, 10· τὸ λοιπὸν ἀεὶ τῆς ἡμέρας ἦν ὅπου πλείστοις μέλλοι συνέσεσθαι.

νά ἐξετάζη ἑαυτὸν ὁποῖός ἐστι πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην χρείαν (α), ὠδήγει τοὺς αὐτῷ συνόντας διὰ τῆς μετὰ λόγου συζητήσεως, ἥτοι τῆς διαλεκτικῆς, εἰς τὴν γνῶσιν τῶν ἰδίων ἐλλείψεων καὶ τὴν συναίσθησιν τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀμαθείας. Προσποιοῦμενος δὲ ἄγνοϊαν, ἥτοι διὰ τῆς εἰωθυίας αὐτῷ εἰρωνείας, ἐξηνάγκαζεν αὐτοὺς, ἐνίοτε δὲ μέχρως ἐρεθισμοῦ, εἰς τὴν μετὰ λόγου ἀνάπτυξιν τοῦ θέματος τῆς διαλέξεως, ὑποβοηθῶν μόνον αὐτοὺς εἰς τὴν γέννησιν τῶν ἰδεῶν των, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν μαιευτικὴν αὐτοῦ τέχνην, ἣν ἀστυνόμενος ἔλεγεν ὅτι ἐδιδάχθη ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Φαιναρέτης, μαίας οὔσης (β). Τοιαύτη τις εἶνε διὰ βραχέων ἢ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ μέθοδος τοῦ Σωκράτους.

ΤΟ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ ΔΑΙΜΟΝΙΟΝ

Καθὼς πρὸς λύσιν πολλῶν ζητημάτων πολλὰ καὶ παντοῖα, πολλάκις δὲ παράδοξα καὶ τερατώδη λέγονται, οὕτω καὶ πρὸς ἐρμηνείαν τοῦ Σωκρατικοῦ δαιμονίου πολλὰ καὶ ἀντίθετα ἀλλήλοις ὑπὸ τε τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ἐλέγχθησαν. Καὶ οἱ μὲν ἀρχαῖοι τὴν λέξιν δαιμόνιον ὡς ἐνσεσαρκωμένον δαίμονα ἐκλαβόντες, ἐθεώρησαν τὸ Σωκρατικὸν δαιμόνιον ὡς προσωπικόν τινα Θεὸν τοῦ Σωκράτους (γ). Τῶν δὲ νεωτέρων

(α) Ἀπομν. 4, 2, 25, ἀνθρωπίνῃ χρεία εἶνε ἡ χρῆσις τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων.

(β) Πλάτ. ἐν Θεαιτ. σ. 189, 11, ὡς ἐγὼ εἰμι υἱὸς μαίας μάλα γενναίας τε καὶ βλοσυρᾶς, Φαιναρέτης.

(γ) Πλούταρχος περὶ τοῦ Σωκράτους δαιμονίου. Ὁ δὲ Ἀπουλήϊος (de deo Socratis) περὶ τούτου λέγει· «νομίζω δὲ ὅτι ὁ Σωκράτης οὐ μόνον διὰ τῆς ἀκοῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἠσθάνετο τὰ σημεῖα τοῦ ἑαυτοῦ δαίμονος. Ταῦτα δὲ τὰ σημεῖα δυνατόν νά ᾔσαν καὶ αὐτὴ ἡ μορφή τοῦ δαίμονος. Ἄλλ' αὐτὸς ὁ Σωκράτης ἐν Βιβλ. 4, 3, 13 λέγει εἰς τὸν Εὐθύδημον· ὅτι δὲ ἀληθῆ λέγω, καὶ σὺ γνώσῃ, ἂν μὴ ἀναμένης, ἕως ἂν τὰς μορφὰς τῶν θεῶν ἴδῃς (ὅπως κακῶς ὑποθέτεις ὅτι ἐγὼ βλέπω τὰς μορφὰς αὐτῶν).

ἄλλοι ἄλλως ἐζήτησαν νὰ ἐρμηνεύσωσιν αὐτό. Καὶ ὅσοι μὲν τούτων ἐπιπολαίως τὰς πηγὰς ἀνέγνωσαν, ἐξήγησαν αὐτὸ ἢ ὡς νοσηρὰν ἐν γένει τοὺς Σωκράτους κατὰστασιν (α), ἢ ὡς Σωκρατικὴν εἰρωνείαν (β), ἢ τέλος ὑπέθεσαν ἐκ τῶν περὶ τοῦ δαιμονίου διηγήσεων, ὅτι ὁ Σωκράτης παρεδέχετο Περσικὴν τινα περὶ φυλάκων ἀγγέλων θεωρίαν (γ). Ὅσοι δὲ τοῦναντίον ἀκριβέστερον τὰς πηγὰς ἐμελέτησαν καὶ βαθύτερον αὐτὰς κατενόησαν, ὀρθότερον ἡρμήνευσαν αὐτὸ καὶ εἰς πιθανώτερα ἢ καὶ βεβαιώτερα ἦλθον συμπεράσματα (δ).

Δύο δὲ κυρίως εἶνε αἱ πηγαί, εἰς ἃς δυνάμεθα νὰ ζητήσωμεν τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Σωκρατικοῦ δαιμονίου, ὁ Ξενοφῶν καὶ ὁ Πλάτων· διότι αὐτὸς ὁ Σωκράτης οὐδὲν ἔγραψεν. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι διαφόρως τοῦτο χαρακτηρίζουσιν, ὅπως διαφόρως ἐν γένει καὶ τὸν Σωκράτην ἐν τοῖς αὐτῶν συγγράμμασιν εἰκονίζουσι· διότι οὗτος μὲν παρέστησεν αὐτὸν ἐπὶ τὸ θεωρητικώτερον καὶ ἰδανικώτερον, ὁ δὲ Ξενοφῶν ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον καὶ ὁσιώτερον. Ἐντεῦθεν δ' ἔπεται ὅτι ἄλλως πραγματεύεται περὶ τοῦ Σωκρατικοῦ δαιμονίου ὁ Ξενοφῶν καὶ ἄλλως ὁ Πλάτων.

Παρὰ Ξενοφῶντι ἡ λέξις δαιμόνιον δηλοῖ ἐν γένει τὸ αὐτό, ὅπερ καὶ τὸ θεῖον, ἥτοι πᾶν τὸ ἐκ Θεοῦ προερχόμενον (ε). Οὕτως ἐν τοῖς: τοὺς δὲ μηδὲν τῶν τοιούτων οἶο-

(α) Lelut du demon de Socrate.

(β) Fraquier sur l'ironie de Socrate.

(γ) Histoire de la littérature Grecque par Émile Burnouf. Tome second σελ. 52

(δ) Ἴδὲ εἰσαγωγὴν εἰς τὰ Ξενοφ. Ἀπομν. τοῦ Ludwig Breitenbach ἐν σελ. 25. Ἀνάγνωθι καὶ τὴν τοῦ Γ. δ' Εἰχθάλ' πραγματείαν, ὁ Σωκράτης καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς, ἐξελληνισθεῖσαν ὑπὸ I. N. Βαλέττα ἐν σελ. 99-112.

(ε) Πρβλ. Κυνέρου de Socratis δαιμονίῳ σελ. 23. κ. ε.

μένους εἶναι δαιμόνιον, ἀλλὰ πάντα τῆς ἀνθρωπίνης γνώμης (α), τὸ δαιμόνιον ἀντιτίθεται εἰς τὰ διὰ τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας κατανοούμενα· διότι ὁ Σωκράτης τὰ ἀνθρώπινα διήρει εἰς τ' ἀνθρώπου γνώμῃ αἰρετὰ καὶ εἰς τὰ ὑπὸ τῶν θεῶν τοῖς ἀνθρώποις διὰ μαντευμάτων καὶ ὀνείρων ἀποκαλυπτόμενα (β). Οὕτω καὶ ἐν τοῖς: ἀλλὰ μὴν καὶ ἀνθρώπου γε ψυχῇ, ἥ, εἴπερ τι καὶ ἄλλο τῶν ἀνθρωπίνων, τοῦ θείου μετέχει., ἀλλ' ἐκ τῶν γιγνομένων τὴν δύναμιν αὐτῶν καταμανθάνοντα τιμᾶν τὸ δαιμόνιον (γ), τὸ δαιμόνιον εἶνε τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ προηγούμενον θεῖον. Τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο ἀποδείκνυται καὶ ἐκ τοῦ: τὸ δαιμόνιον ἑαυτῷ σημαίνειν, τοὺς θεοὺς σημαίνειν (δ), ἔνθα τὸ δαιμόνιον καὶ τοὺς θεοὺς κεῖνται ἐκ παραλλήλου ὡς ὑποκείμενα τοῦ σημαίνειν. Ἐντεῦθεν προκύπτει ὅτι καὶ ἐν τῷ πληθυντικῷ ἀριθμῷ τὰ δαιμόνια λέγονται μετὰ τῆς αὐτῆς σημασίας, μεθ' ἧς καὶ τὸ οἱ θεοί: οὓς μὲν ἡ πόλις νομίζει θεοὺς οὐ νομίζων, ἕτερα δὲ καινὰ δαιμόνια εἰσφέρων (ε).

Ὡς πρὸς τὴν Ξενοφώντειον δ' ἐρμηνείαν τοῦ Σωκρατικοῦ δαιμονίου σπουδαιότατον χωρίον εἶνε καὶ τὸ ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ (ς) τῶν Ἀπομνημονευμάτων, ἐν ᾧ καταδείκνυται τὸ ἰσοδύναμον τῆς λέξεως δαιμόνιον πρὸς τὰς λέξεις Θεός, ὁ Θεός, οἱ θεοί. Ὅχι δὲ ὀλιγώτερον σπουδαῖον εἶνε καὶ ἐκεῖνο τὸ μέρος τῶν Ἀπομνημονευμάτων, ἐν ᾧ, ἀφ' οὗ διὰ πολλῶν ὁ Σωκράτης ἀπέδειξεν ὅτι οἱ θεοὶ ἐπιμελοῦνται τῶν

(α) Ἀπομν. 1, 1, 9.

(β) Ἀπομν. 1, 1, 7, ἐν τέλει, καὶ 9 ἐν τέλει.

(γ) Ἀπομν. 4, 3, 14. ἐν τέλει.

(δ) Ἀπομν. 1, 1, 2 καὶ 3.

(ε) Ἀπομν. 1, 1. ἐν τέλει.

(ς) Κεφ. 1 § 4—6.

ἀνθρώπων, ὥσπερ τελευταίαν ἀπόδειξιν τῆς θείας προνοίας φέρει ταύτην, ὅτι οἱ θεοὶ διὰ τῆς μαντικῆς τοῖς πυνθανομένοις φράζονται τὰ ἀποβησόμενα καὶ διδάσκουσιν, ἧ ἂν ἄριστα γίγνοιτο (α) Ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν διαλεγόμενος Εὐθύδημος διὰ τῆς ἀπαντήσεώς του: σοὶ δέ, ὦ Σώκρατες, εἰκόασιν (οἱ θεοὶ) ἔτι φιλικώτερον ἢ τοῖς ἄλλοις (ἀνθρώποις) χρῆσθαι, εἴ γε, μὴ δὲ ἐπερατώμενοι ὑπὸ σοῦ, προσημαίνουσί σοι ἅτε χρὴ ποιεῖν καὶ ἃ μὴ, ἐννοεῖ οὗτος τὸ δαιμόνιον.

Οὐ μόνον δ' ἐκ τούτων, ἀλλὰ καὶ ἐκ πάντων τῶν χωρίων τῶν Ἀπομνημονευμάτων, ἐν οἷς λόγος μέγας ἢ μικρὸς περὶ τοῦ Σωκράτους δαιμονίου γίνεται, διαρρηδὴν καταδείκνυται ὅτι παρὰ Ξενοφῶντι ἡ λέξις δαιμόνιον οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ αὐτὸ τὸ θεῖον, αὐτὴ ἡ θεότης, ἣτις κατὰ τὸν Σωκράτην τὰ πάντα γινώσκουσα καὶ πανταχοῦ παρούσα ἀποκαλύπτει τοῖς λογικὴν θρησκείαν ἔχουσιν ὅτι τοῖς ἄλλοις διὰ τῶν διαφορῶν εἰδῶν τῆς μαντικῆς. Ἐντεῦθεν λοιπὸν συμπεραίνεται ὅτι παρὰ Ξενοφῶντι ἡ λέξις δαιμόνιον εἶνε οὐσιαστικόν, καὶ ὅτι εἶνε ἄλλοιᾶ ἐκφρασις, μᾶλλον δὲ νέος ὅρος, δι' οὗ ὁ Σωκράτης ἐξέφερε τὰς λέξεις θεοί, οἱ θεοί, τὸ θεῖον, κατὰ τὴν εὐρεῖαν σημασίαν, ἣν ἀπεδίδον τῷ θεῷ ὁ Σωκράτης.

Ἀλλὰ παρὰ Πλάτῳ ἡ λέξις δαιμόνιον εἶνε ἐπίθετον, ἐννοούμενον τοῦ οὐσιαστικοῦ σημείου. Αἱ δὲ παρ' αὐτῷ ἐκφράσεις εἶνε: τὸ δαιμόνιον τε καὶ τὸ εἰωθὸς σημεῖον (β), τὸ τοῦ θεοῦ σημεῖον (γ), τὸ γιγνόμενόν μοι δαιμόνιον (δ), ἐνῶ ὁ Ξενοφῶν οὐδαμοῦ ὀνομάζει αὐτὸ σημεῖον τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο δὲ τὸ θεῖον σημεῖον ἀνεφάνη τῷ Σωκράτει κατὰ

(α) Ἀπομν. 4. 3, 12.

(β) Πλάτ. Φαῖδρ. σ. 32.

(γ) Πλάτ. Ἀπολ. σ. 136, 16.

(δ) Πλάτ. Εὐθύδ. σ. 395, 12.

Πλάτωνα (α) παιδιόθεν, ὡς αὐτὸς οὗτος λέγει πρὸς τοὺς δικαστὰς αὐτοῦ: Ὑμεῖς ἐμοῦ πολλάκις ἀκηκόατε πολλὰ-
χοῦ λέγοντος, ὅτι μοι θεῖόν τι καὶ δαιμόνιον γίγνεται...
Ἐμοὶ δὲ τοῦτ' (δηλ. τὸ θεῖόν τι καὶ δαιμόνιον) ἔστιν, ἐκ παι-
δὸς ἀρξάμενον, φωνή τις γιγνομένη (β) ἥ, ὅταν γένηται,
ἀεὶ ἀποτρέπει με τούτου, ὃ ἂν μέλλω πράττειν, προ-
τρέπει δὲ οὐποτε. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων
Πλατωνικῶν χωρίων ἐξάγεται ὅτι ὁ Σωκράτης κατὰ Πλά-
τωνα εἶχε τὴν συναίσθησιν θείας τινὸς ἐνδομύχου φωνῆς,
θείας τινὸς ἐν ἑαυτῷ ἀποκαλύψεως (γ).

Πλὴν δὲ τούτου τὸ δαιμόνιον κατὰ μὲν τὸν Ξενοφῶντα
προέτρεπεν ἢ ἀπέτρεπε τὸν Σωκράτην, καὶ προεσήμαι-
νεν αὐτῷ τὴν εὐτυχίαν ἢ δυστυχίαν, τὸ ἐπιτυχὲς ἢ ἀνεπιτυ-
χὲς τῶν ἀνθρωπίνων ἐνεργειῶν, καὶ ἔδιδεν αὐτῷ ἐκάστοτε
νοουθεσίας, ὡσάκις τι οὐχὶ καλῶς καὶ ὀρθῶς ἔμελλε νὰ πράξῃ,
κατὰ δὲ τὸν Πλάτωνα μόνον ἀπέτρεπεν αὐτὸν τούτου, ὅπερ
προδίδετο νὰ πράξῃ, οὐδέποτε δὲ προέτρεπεν. Ἀλλ' ὅμως,
εἰ καὶ κατὰ τὸν Πλάτωνα ἡ θεία αὕτη φωνή εἶνε ἀποτρε-
πτική, ἡδύνατο νὰ νομίζεται καὶ προτρεπτική, ἐν αἷς περι-
στάσεων οὐδόλως αὐτὸν ἀπέτρεπεν. Ἐντεῦθεν λοιπὸν δύναται
τις νὰ παραδεχθῇ ὅτι οὐδεμία ἀντίφασις ὑπάρχει ὡς πρὸς
τοῦτο μεταξὺ Πλάτωνος καὶ Ξενοφῶντος, λέγοντος ὅτι τὸ
δαιμόνιον τοῦτο προεσήμαινε τῷ Σωκράτει ἅτε δέοι καὶ ἂ
μὴ δέοι ποιεῖν.

Καὶ οὕτω μὲν ἐξηγοῦνται περὶ τοῦ Σωκρατικοῦ δαιμο-
νίου οἱ ἅμεσοι τοῦ Σωκράτους μαθηταὶ Ξενοφῶν καὶ Πλά-

(α) Πλάτ. Ἀπολ. σ. 119, 15. — Πρ6λ. Θεάγ. σ. 275, 15.

(β) Σύνταξον: τοῦτο, ἀρξάμενον ἀπὸ παιδός, ἐστὶ φωνή τις γιγνο-
μένη ἐμοί.

(γ) Τοιαύτη θεία φωνή γίνεται πᾶσι τοῖς λογικὴν θρησκείαν
ἔχουσι καὶ τὴν ψυχὴν διὰ τῆς φιλοσοφίας κεκαθαρμένοις οὖσιν.

των. Ἡ δὲ γενικὴ σχεδὸν ὁμοφροσύνη ὑπάρχει ὅτι τὸ δαι-
 δαιμόνιον τοῦ Σωκράτους οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἡ φωνὴ τῆς
 ἑαυτοῦ συνειδήσεως. Αὕτη δὲ ἡ συνείδησις δὲν εἶνε ἡ
 ἐλέγχουσα καὶ τιμωροῦσα συνείδησις, ἀλλ' ἡ ἐσωτερικὴ ἐκείνη
 φωνή, ἥτις τὸν λογικὴν θρησκείαν καὶ τὴν ψυχὴν διὰ τῆς φιλο-
 σοφίας κεκαθαρωμένην ἔχοντα ἀποτρέπει ἀπ' ἐκείνων, ἵνα οὗτος
 σύννοιδεν ὅτι εἶνε ἀνάρμοστα εἰς τὴν ἀτομικὴν αὐτοῦ φύσιν,
 καὶ δὲν συνάδουσι πρὸς τοὺς ὅρους τῆς οἰκείας αὐτοῦ ὑπάρ-
 ξεως. Τοῦτο δέ, τὸ εἰδέναι ὁλόν ὅτι τί οὐ θεμιτόν ἐστι καὶ
 ἀεὶ τούτου συνείδησιν ἔχειν, εἶνε δώρημα ἴδιον παντός εὐγε-
 νεστέρου καὶ βαθυτέρας φύσεως πνεύματος.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

1. Πολλάκις θαύμασα¹, τίσι ποτὲ² λόγοις Ἀθηναίους³

ΚΕΦΑΛ. Α'. § 1. *Περίληψις.*
Δύο ἦσαν αἱ κατηγορίαι δι' ἃς ὁ Σωκράτης ἐκρίθη ἄξιος θανάτου. Ἰὼν ὅτι δὲν ἐπίστευεν εἰς τοὺς θεοὺς εἰς οὓς ἐπίστευεν ἡ πόλις, ἀλλ' ὅτι νέους θεοὺς προσεπάθει νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν πόλιν, καὶ 2ον ὅτι τοὺς νέους διέφθειρεν.

1) Τὸ θαυμάζω ὡς ἐνέχον τὴν ἔννοιαν τοῦ μὴ εἰδέναι, ἀπορεῖν, καὶ ἐντεῦθεν ὡς ἐκφράζον τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ μαθεῖν πῶς ἔχει τὸ πρῶγμα, συντάσσεται μετὰ πλαγίας ἐρωτηματικῆς προτάσεως, δηλούσης τὸ ἀναγκαστικὸν αἰτίον.

2) Ἀρά γε, τάχα. Τὸ ποτὲ ἐπὶ ἐρωτήσεως αὐξάνει ἐτι μᾶλλον τὴν ἀπορίαν τοῦ ἐρωτῶντος. Τίθεται δὲ συνήθως ἐν ἐρωτήσῃ ἐξηρηγμένη ἐκ τοῦ θαυμάζειν. Διὰ δὲ τοῦ τίσι ποτὲ λόγοις δὲν δηλοῦται ὅτι ὁ Ξενοφὼν ἠγνοεῖ τὸ περιε-

χόμενον τῆς κατὰ τοῦ Σωκράτους κατηγορίας, ἀλλ' ὅτι τοὺς λόγους, οὓς οἱ κατήγοροι ἀνέπτυξαν ἐν τῇ δίκῃ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς κατηγορίας, δὲν θεωρεῖ τοιούτους, ὥστε νὰ πείσῃ τοὺς δικαστάς νὰ ἐκφέρῃσι καταδικαστικὴν κατὰ τοῦ Σωκράτους ἀπόφασιν.

3) Ἐπίτηδες εἶπεν Ἀθηναίους καὶ ὄχι δικαστάς, ἵνα δηλώσῃ ὅτι τὸ ἀμάρτημα τῆς εἰς θάνατον καταδίκης τοῦ Σωκράτους ἐπιβαρύνει ὅλους ἐν γένει τοὺς Ἀθηναίους. Οἱ δὲ δικασταὶ τῶν πολιτικῶν ἐγκλημάτων καὶ κακουρημάτων ἐκαλοῦντο Ἡλιασταί. Ἦσαν δὲ οὗτοι 6000 δικασταί, διὰ κλήρου ἐκλεγόμενοι καὶ διαιρούμενοι εἰς 10 τμήματα, ὧν ἕκαστον συνεκροτεῖτο ἐκ 500 δικαστῶν, τῶν ὑπολειπομένων 1000 χρησιμεύοντων πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν κωλυμένων.

ἔπεισαν¹ οἱ γραψάμενοι Σωκράτην², ὡς ἄξιός ἐστι θανάτου τῇ πόλει³. Ἡ μὲν γὰρ⁴ γραφή κατ' αὐτοῦ⁵ τοιαύδε τις ἦν⁶. ἀδικεῖ⁷ Σωκράτης, οὗς μὲν ἡ πόλις νομίζει θεοὺς,

¹) Ἐπεισαν . . ὡς εἶη = τῷ ἐποίησαν (τοὺς Ἀθηναίους) νομίσαι, τ' ἔ. ἔκαμαν τοὺς Ἀθηναίους νὰ παραδεχθῶσι (τὸ ἀνυπόστατον τοῦτο), ὅτι δῆθεν ὁ Σωκράτης. Ὁ εἰδικὸς λόγος ἐκφερόμενος διὰ τοῦ ὡς παριστᾷ κρίσιν στερουμένην ὑποστάσεως.

²) Ἐν τῇ δικανικῇ τῶν Ἀθηναίων γλώσσῃ τὸ γράφομαι τινα σημαίνει διὰ γραφῆς κατηγορεῖν τινος ἐν δικαστηρίῳ. Γραφή δὲ λέγεται οὐ μόνον ἡ δημοσία δίκη, δηλ. ἡ δίκη ἡ γινομένη διὰ δημόσιον ἀδίκημα, ἀλλὰ (ὡς κατωτέρω) καὶ αὐτὴ ἡ ἔγγραφος καταμήνυσις, αὐτὸ τὸ κατηγορητήριον ἔγγραφον. Ἡ δὲ μετοχὴ γραψάμενοι διὰ τὸ ἄρθρον οὐσιαστικῶς κεῖται = οἱ κατήγοροι. Πρβλ. 1. 2, οἱ μανθάνοντες = οἱ μαθηταί. Ἦσαν δὲ οἱ τοῦ Σωκράτους κατήγοροι τρεῖς, ἦτοι ὁ κυρίως κατήγορος Μέλιτος (ἀδόκιμός τις ποιητής) καὶ οἱ δύο συνήγοροι τοῦτω, ἦτοι ὁ Ἄντιος (εἷς τῶν ἀρχηγῶν τῶν δημοκρατικῶν) καὶ ὁ ἄλλως ἄγνωστος Λύκων.

³) Δοτικὴ τοῦ ποιητικοῦ αἵτιου. Διότι τὸ ἄξιός εἰμι θανάτου τῇ πόλει = τῷ ἄξιός εἰμι θανατωθῆναι τῇ πόλει (ὑπὸ τῆς πόλεως). Οὕτω καὶ ἐν 1, 2, 62 καὶ 64 ἄξιός ἦν τιμῆς τῇ πόλει = ἄξιός τιμηθῆναι τῇ πόλει, ὑπὸ τῆς πόλεως.

⁴) Ἡ μὲν δηλὰ δῆ. Ὁ σύνδεσμος μὲν εἰς οὐδένα δὲ ἀποδίδεται. Ἐν ταῖς τοιαύταις ἐλλείψεσιν ὑπονοεῖται ἀντίθεσις. Ἐνταῦθα = πῶς δὲ ἔχουσι τὰ τῆς κατηγορίας ταύτης ὁ ἐξῆς λόγος δηλώσει τοῦτο.

⁵) Κυρίως ἔπρεπε νὰ εἴπῃ ἡ κατ' αὐτοῦ γραφή. Ἡ δὲ κατὰ τοῦ Σωκράτους γραφή (= ἔγγραφος καταμήνυσις) ὡς γραφὴ ἀσεβείας ἀπηνέχθη ὑπὸ τῶν κατηγορῶν εἰς τὸν ἄρχοντα βασιλέα.

⁶) Ἡ ἀόρ. ἀντων. τίς μετ' ἀντων. ἰσodυναμεῖ τῷ περίπου = τοιαύτη περίπου οἷα ἡ ἐξῆς. Οὐδεμία ὁμως ἀμφιβολία ὑπάρχει ὅτι καὶ αὐταὶ αἱ λέξεις τῆς γραφῆς ἐν κεφαλαίῳ ἐνταῦθα πιστῶς ἐδόθησαν. Τὸ ἀκριβές τῆς γραφῆς διετηρήθη, ὡς λέγει ὁ Φαβωρίνος, ἐν τῷ μητρώῳ, ἦτοι ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις ναφ τῆς μητρὸς Κυβέλης, ἐν ᾧ ἐφυλάσσοντο τὰ ψηφίσματα τοῦ δήμου.

⁷) Ἐξεῖ σημασίαν παρακειμένου = ἡ δίκηκεν, ἔνοχος ἀδικίας ἐστίν. Πρβλ. νικῶ, κρατῶ, φεύγω, οἰχομαι, οἰκῶ, ἀκούω (3, 5, 26), μανθάνω, πνθάνομαι. Εἶνε δὲ τὸ ἀδικεῖ ἀσύνδετον πρὸς τὰ ἀνωτέρω, διότι εἶνε ἐπεξήγησις. Ἡ δὲ μετοχὴ νομίζων ὡς καὶ ἡ ἐπομένη αἰτιολογικαί = ἐπεὶ οὐ νομίζει τοὺς θεοὺς, οὗς ἡ πόλις νομίζει. Πολλάκις δηλ. τὸ οὐσιαστικὸν συμπα-

οὐ νομίζων, ἕτερα δὲ καινὰ δαιμόνια εἰσφέρων¹
ἀδικεῖ δὲ² καὶ τοὺς νέους διαφθείρων.

2. Πρῶτον μὲν³ οὖν, ὥς οὐκ ἐνόμιζεν οὐδὲ ἡ πόλις νομίζει θεούς, ποίῳ ποτ' ἐχρήσαντο τεκμηρίῳ⁴; θύων τε γὰρ

ρασύρεται ἄνευ ἄρθρου εἰς τὴν ἀναφορ. πρότασιν, ὅταν αὕτη χάριν ἐμφάσεως προηγῇται. Τὸ δὲ νομίζω θεοὺς εἶναι θρησκευτικὸς ὅρος = ἀναγνωρίζω, παραδέχομαι τοὺς τῷ κοινῷ ἔθει (= τῷ νόμῳ) ὡς ἱεροῦς, ὡς ἁγίους ἀνεγνωρισμένους, καὶ ὡς τοιοῦτους τιμωμένους θεοῦς. ἐντεῦθεν = πιστεύω θεοῦς ἢ εἰς θεοῦς.

1) Ἐνεστώς τῆς ἀποπείρας = ἀποπειρώμενος εἰσφέρειν, εἰσάγειν. Τὰ δαιμόνια οὐσιαστικῶς = δαίμονας, δεοῦς, Ἰδὲ Εἰσαγ. σελ. 34. Ἐν δὲ ταῖς λέξεσι καινὰ δαιμόνια ὑπάρχει προφανῆς καὶ ἐπίβουλος ὑπαινιγμός, ἔτι δὲ καὶ χλευασμός κατὰ τοῦ δαιμονίου τοῦ Σωκράτους.

2) Ἐπὶ ἐπαναφορᾶς, ἥτοι ἐπὶ ἐπαναλήψεως τῆς αὐτῆς λέξεως (ἀδικεῖ-ἀδικεῖ) συνήθως τίθεται ὁ δὲ ἄνευ προηγουμένου μὲν. Κανονικῶς δὲ παραλείπεται ὁ μὲν, ὅταν ἔπῃται ὥς ἐνταῦθα δὲ καί. Διὰ τούτου δὲ ἐξαιρεται ἡ ἐπαναλαμβάνομένη λέξις· ἔχει δὲ ὁ καὶ ἐπιδοτικὴν σημάσιαν. Ὁθ. = πρὸς τούτοις καί.

§ 2—20. Ἀπὸ τῆς § 2 μέχρι τέλους τοῦ κεφαλαίου τούτου ὁ Ξενοφῶν ἀνασκευάζει τὸ πρῶτον μέρος τῆς κατὰ τοῦ Σωκράτους κατηγορίας διὰ τῶν ἑξῆς.

§ 2—9 Περίληψις. Ὁ Σω-

κράτης δὲν προσέφερε μόνον θυσίας ὥς καὶ οἱ λοιποὶ συμπολιταὶ του, ἀλλὰ καὶ τῆς μαντικῆς χρῆσιν ἐποιεῖτο. Εἰς τοῦτο ὅμως δὲν ἀντίκειται ἡ εἰς τὸ ἑαυτοῦ δαιμόνιον πίστις του. Διότι τὸ δαιμόνιον τοῦτο οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ αὐτὸς ὁ θεός, ὁ τοῖς μαντευομένοις διὰ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῆς μαντικῆς ἀποκαλύπτων τὰ συμφέροντα αὐτοῖς. Τοιοῦτον λοιπὸν ὂν τὸ ἑαυτοῦ δαιμόνιον προεσήμαινε τῷ Σωκράτει ὅτι οὗτος ὄφειλε νὰ πράξῃ, καὶ ἀπὸ τίνων νὰ ἀπέχηται. Ὅθεν πιστεύων εἰς τὸ ἑαυτοῦ δαιμόνιον ὁ Σωκράτης, ἐπίστευεν εἰς τὴν μαντικὴν. Ἐφρόνενι πρὸς τούτοις ὁ Σωκράτης, ὅτι ὀφείλομεν νὰ καταφεύγωμεν εἰς τὴν μαντικὴν περὶ πραγμάτων μόνον, ἅτινα ἡ τοῦ ἀνθρώπου διάνοια δὲν εἶνε ἱκανὴ μόνῃ νὰ γνωρίσῃ.

3) Τὸ πρῶτον μὲν ἀποδίδεται εἰς τὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ Βου Κεφαλαίου θανμαστὸν δέ.

4) Σὺντ. ποίῳ ποτὲ (οἱ γραψάμενοι Σωκράτην) ἐχρήσαντο τεκμηρίῳ, ὥς οὐκ ἐνόμιζε Σωκράτης = ποίου εἶδους τάχα ἀναντίρρητον ἀπόδειξιν μετεχειρίσθησαν οἱ κατηγοροὶ, ἵνα ἀποδείξωσιν ὅτι ὁ Σ. δὲν ἐπίστευε κτλ. Καὶ τεκμήριον μὲν εἶνε ἀπόδειξις τελεία, ἀπόδειξις βεβαία (ἀναντίρ-

φανερὸς ἦν¹, πολλάκις μὲν οἴκοι², πολλάκις δὲ καὶ ἐπὶ τῶν κοινῶν τῆς πόλεως βωμῶν, καὶ μαντικῇ χρώμενος³ οὐκ ἀφανὴς ἦν⁴. διετεθρύλητο γάρ⁵, ὡς φαίη Σωκράτης τὸ δαιμόνιον⁶ ἑαυτῷ σημαίνειν· ὅθεν δὴ καὶ μάλιστα⁷ μοι δοκοῦσιν αὐτὸν αἰτιάσασθαι⁸ καινὰ δαιμόνια εἰσφέρειν.

3. 'Ο δ' οὐδὲν καινότερον εἰσέφερε τῶν ἄλλων⁹, ὅσοι,

ρητος), ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν πραγμάτων ἐξαγομένη· σημαίνειν δὲ εἶνε τὸ ὑποπίπτον εἰς τὰς αἰσθήσεις, καὶ ἐξ οὗ τις ἀναγνωρίζει ἢ διακρίνει τι.

¹) Τὸ περιφραστικῶς ἐκφερόμενον φανερὸς ἦν συντάσσεται μετὰ κατηγορηματικῆς μετοχῆς, ὡς καὶ τὸ συνώνυμὸν αὐτῷ φαίνεται.

²) Ἐν τῇ πρὸ τῆς οἰκίας αὐλῇ, ἔνθα ὁ βωμὸς τοῦ Ἑρκείου Διὸς ἵστατο. Οἱ δὲ κοινοὶ βωμοὶ ἦσαν οἱ πρὸ τῆς πύλης τῶν ναῶν βωμοί.

³) Ποιούμενος χρῆσιν τῆς μαντικῆς, συμβουλευόμενος τὴν μαντικὴν. Παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν ἡ μαντικὴ ἦτο ἐλευθέρη καὶ προσιτὴ τοῖς πᾶσιν.

⁴) Λιτότης, ἀντὶ φανερὸς ἦν. Πρὸς βελτίων=χείρων, οὐ περὶ σμικρῶν=περὶ μεγάλων, οὐκ ἐλάχιστα=μέγιστα, οὐχ ἥμιστα=μάλιστα κτλ.

⁵) Ὑποκ. τοῦ διετεθρύλητο εἶνε τὸ ὡς φαίη=διότι ἦτο (καθ' ὅλην τὴν πόλιν) διαδεδομένον ὅτι ὁ Σωκράτης δηθεν ἔλεγεν.

⁶) Ἐπιθέτον οὐσιαστικοποιθὲν=τῷ ὁ δαίμων. ὁ Θεὸς ὡς

καὶ ἀνωτέρω τὰ δαιμόνια. Τὸ δὲ σημαίνειν=ὅτι ἔδιδε, παρεῖχεν αὐτῷ τὰ σημεῖα (ἅτινα ἄλλοις τὰ διάφορα εἶδη τῆς μαντικῆς παρεῖχον), ἐντ.=προεδήλου. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν αἱ συμβουλαι τοῦ Θεοῦ (τὸ δαιμόνιον) ἦσαν χρῆσις τῆς μαντικῆς.

⁷) Ἐξ οὗ ἴσα ἴσα καὶ πρὸ πάντων. Διότι ἐκτὸς τῆς περὶ τοῦ δαιμονίου διαδόσεως καὶ ἄλλας ἀποδείξεις οἱ κατήγοροι προσήγαγον, δηλ. ὅτι ὁ Σωκράτης ἀντὶ τῶν συνήθων ὄρκων καὶ μὰ Δία, καὶ τὸν θεόν, ὤμνυε καὶ τὸν κύνα, καὶ τὴν πλάτανον, καὶ ὅτι ἔλεγε δεῖν σέβειν (τοὺς Ἀθηναίους) ὄρνεα καὶ κύνας καὶ τὰ τοιαῦτα.

⁸) Ὅτι κατηγόρησαν αὐτόν. Ὁ δὲ ἀόρ. ἡγιάσθη πάντοτε παθητικὸς=κατηγορήθη. Ἀντὶ τοῦ αἰτιῶμαι λέγεται καὶ ἐν αἰτίᾳ ἔχω (τινὰ)=κατηγορῶ. Τοῦτον δὲ παθητικὰ εἶνε τὸ αἰτίαν ἔχω ὑπὸ τινος (1, 2, 27), τὸ ἐν αἰτίᾳ εἰμί (2, 8, 6) καὶ τὸ αἰτίαν λαμβάνω=κατηγοροῦμαι ὑπὸ τινος.

⁹) Γενικὴ προσώπου, ἐνῷ κυρίως πρᾶγμα πρὸς πρᾶγμα συγκρίνεται=τῷ ἢ οἱ ἄλλοι εἰσέφερον.

μαντικὴν νομίζοντες, οἰωνοῖς τε χρῶνται¹ καὶ φήμαις καὶ συμβόλοις καὶ θυσίαις². οὗτοί τε γὰρ ὑπολαμβάνουσιν οὐ τοὺς ὀρνίθιας³ οὐδὲ τοὺς ἀπατῶντας εἰδέναι τὰ συμφέροντα τοῖς μαντευομένοις⁴, ἀλλὰ τοὺς θεοὺς διὰ τούτων⁵ αὐτὰ σημαίνειν· καὶ κεῖνος δὲ οὕτως ἐνόμιζεν⁶.

4. Ἄλλ' οἱ μὲν πλείστοί φασιν⁷ ὑπὸ τε τῶν ὀρνίθων καὶ τῶν ἀπατῶντων ἀποτρέπεσθαι τε καὶ προτρέπεσθαι Σωκράτης δέ, ὥσπερ ἐγίνωσκεν⁸, οὕτως ἔλεγε· τὸ δαιμόνιον γὰρ

¹) Τὸ χρῶνται ληπτέον ἐνταῦθα καθ' ἣν ἔννοιαν συνάπτεται τῷ μαντεῖω, τῷ χρηστηρίῳ, ἥτοι = τῷ συμβουλευόντι.

²) Διὰ τοῦ οἰωνοῖς δηλοῦται ἡ ἐκ τῆς πτήσεως καὶ τῆς φωνῆς τῶν πτηνῶν μαντεία, διὰ τοῦ φήμαις ἡ ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης φωνῆς, ἥτοι ἡ ἐκ τινος λόγου καλοῦ ἢ κακοῦ κατὰ τύχην λεχθέντος, διὰ τοῦ συμβόλοις (ἐκ τοῦ συμβάλλειν) δηλοῦται ἡ ἐκ συντυχίας μαντεία, μάλιστα δὲ ἡ ἐκ συναντήσεως ἀνθρώπων (ἐντεῦθεν τοὺς ἀπατῶντας) καὶ ἐν γένει ἡ ἐκ φυσικῶν φαινομένων, οἷον κεραυνοῦ, βροντῆς κ. ὅμ. Τέλος δὲ διὰ τοῦ θυσίαις ἡ ἐκ τῆς ἱεροσκοπίας τ', ἔ. σπλαγχνοσκοπίας μαντεία. Ἰστέον δ' οἱ ἀδελφον ἐκ τῆς καταλήξεως εἶνε τὸ γένος τοῦ συμβόλοις· διότι λέγεται ὁ σύμβολος καὶ τὸ σύμβολον.

³) Τὰ πτηνά. Τὸ δὲ οὐδὲ τοὺς ἀπατῶντας = οὐδὲ οἱ συναντώμενοι ἀνθρώποι.

⁴) Μαντεύεσθαι μὲν καὶ χρᾶσθαι ἐπὶ ἀνθρώπων = ἐρωτᾶν τὸ μαντεῖον χρᾶν δὲ καὶ ἀναρεῖν καὶ θεοπλῆξιν ἐπὶ θεοῦ = χρησιμοδοτεῖν,

προφητεύειν, ὅπερ καὶ τὸ μαντεύεσθαι πολλάκις σημαίνει.

⁵) Εἰς μὲν τὸ διὰ τούτων ὑπὸν τῶν οἰωνῶν, φημῶν κτλ. Τὸ δὲ αὐτὰ = τὰ συμφέροντα.

⁶) Ὁ καὶ — δὲ δεικνύει τὴν εἰς τι σπουδαιότερον μετάβασιν. Ἐνταῦθα δὲ τὸ καὶ κεῖνος δὲ ἀποδίδεται τῷ προσηγουμένῳ οἱτοί τε ἐντονώτερον τοῦ ἀπλοῦ καὶ κεῖνος = καὶ οὔτοι, ἀλλ' ἐξ ἄλλου μέρους καὶ ἐκεῖνος, δηλ. ὁ Σωκράτης οὕτως (δηλ. ὡς ἐκεῖνοι οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι) ἐπίστευεν.

⁷) Μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι οἱ μὲν πλείστοι τῶν μαντευομένων λέγουσιν ὅτι καὶ ὑπὸ τῶν πτηνῶν κτλ., ἐνῷ πράγματι πιστεύουσιν (ὡς καὶ ὁ Σωκράτης) ὅτι διὰ τούτων οἱ θεοὶ σημαίνουν τοῖς μαντευομένοις τὰ συμφέροντα.

⁸) Καθ' ἣν ἴσα ἴσα γνώμην εἶχε, καθὰ ἴσα ἴσα ἐφρόνει, (ὅτι δηλ. ὁ θεὸς ἀποκαλύπτει τοῖς μαντευομένοις τὰ συμφέροντα), οὕτως ἐξεφράζετο, οὕτω συνεῖθε νὰ ἐκφράζηται. Οἱ λόγοι του δηλ. ἦσαν σύμφωνοι πρὸς τὴν γνώμην του. Ἰστέον δ' ὅτι τὸ γινώσκω εἶνε

ἔφη σημαίνειν¹. Καὶ πολλοῖς τῶν ξυνόντων² προηγόρευε τὰ μὲν ποιεῖν, τὰ δὲ μὴ ποιεῖν, ὡς τοῦ δαιμονίου προσημαίνοντος³. καὶ τοῖς μὲν πειθομένοις αὐτῷ συνέφερε, τοῖς δὲ μὴ⁴ πειθομένοις μετέμελε.

5. Καίτοι τίς οὐκ ἂν ὁμολογήσειεν⁵ αὐτὸν βούλεσθαι μὴτ' ἡλίθιον μὴτ' ἀλαζόνα⁶ φαίνεσθαι τοῖς συννοῦσιν; Ἐδόκει δ' ἂν ἀμφοτέρω ταῦτα⁷, εἰ, προαγορεύων ὡς ὑπὸ θεοῦ φαινόμενα,

ταυτὸ τῷ οἶδα, ὅταν σημαίνῃ ἔχω γνῶσιν, καὶ ὅχι, ὡς ἐνταῦθα, ἔχω γνώμην.

¹) Ἐλεγε δηλαδὴ ὅτι τὸ δαιμόνιον ἐσήμαινε, ἐφανερώσεν αὐτῷ διὰ σημείων. Τοῦτο δὲ τὸ ὑπὸ τοῦ Σωκράτους λεγόμενον οὐδαμῶς διέφερε τοῦ ὑπὸ τῶν ἄλλων μαντευσμένων λεγομένου, οἷτινες πιστεύουσιν εἰς τοὺς θεοὺς καὶ ὅταν ἀκόμῃ ἐκφράζωνται οὕτως, ὥσανεῖ οὔτοι εἰς αὐτὰ τὰ ὑπὸ τῶν θεῶν πεμπόμενα σημεῖα ἐπίστευον. Ἡ τοῦ Σωκράτους λοιπὸν ἐσωτερικὴ φωνὴ ἦτο αὐτῷ ἐν ἑκ τῶν ὑπὸ τοῦ θεοῦ πεμπομένων σημείων. Ὅθεν ὁ Σωκράτης οὐδὲν καινότερον εἰσέφερε τῶν ἄλλων. Τὸ δὲ προηγόρευεν=ἔλεγεν ἐνώπιον πάντων, ἔλεγε φανερά.

²) Οἱ προσερχόμενοι καὶ ἀκούοντες τοῦ Σωκράτους καλοῦνται ὑπὸ τοῦ Ξενοφώντος συνόντες, ἐπιτήδαιοι, εἰαῖροι, φίλοι, ἐπιθυμηταί, γνώριμοι, ὁμίληταί, συνδιατρίβοντες, συννοουασταί, οὐδέποτε δὲ μαθηταί. Ὁ δὲ λόγος τούτου εἶνε ὅτι ὁ Σωκράτης οὐδέποτε ὀνόμασεν ἑαυτὸν διδάσκαλον.

³) Ἐπειδή, ὡς ἔλεγεν, ὁ θεὸς

προεσήμαινε. Τὸ δὲ συνέφερε=συμφέρον ἦν, ὠφέλιμον ἦν, ὠφέλει.

⁴) Ὁ μὴ διὰ τὴν ὑποθετ. ἐννοίαν=εἰ δέ τις μὴ ἐπέιθετο αὐτῷ, μετέμελετο. Τὸ δὲ ἐπόμενον καίτοι βεβαιωτ.=καὶ ὄντως, καὶ βεβαίως, καὶ ἀληθῶς.

⁵) Ἡ υποθ. εἰ μὴ ταῦτα οὕτως εἶχεν. Τὸ δὲ ὁμολογῶ=λέγω τὰ αὐτά, ἐπομ.=παραδέχομαι, συμφωνῶ.

⁶) Ἀλαζὼν λέγεται ὁ προσποιούμενος ὅτι εἶνε πλεόν ἢ ὅτι πράγματι εἶνε, καὶ ὁ ὑπισχνούμενος ὅτι δύναται νὰ κάμῃ ὅσα δὲν εἶνε ἱκανὸς νὰ κάμῃ. Ὅθεν=καυχημάτων, καὶ ἐντεῦθεν=ἀπατεῶν, ἀγύρτης, φέναξ, κομπαστικός. Ἡλίθιος δὲ=ἄφρων, μωρός, ἀναίσθητος.

⁷) Δηλ. εἶναι ἡλίθιος καὶ ἀλαζών. Τὸ δὲ ἐδόκει δ' ἂν ἀντὶ τοῦ ἔδοξε δ' ἂν. Ἀλλὰ διὰ τῶν παρατ. ἔδοκει...ἐφαίνετο ὁ Ξενοφὼν νοερώς φέρει ἑαυτὸν εἰς τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἔζη ἔτι ὁ Σ.=θα ἐφαίνετο (θα ἐξηκολούθει νὰ φαίνεται) μωρὸς τότε ὅτε ἔζη, ἀλλ' οὐκ ἐφαίνετο καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐδόκει.

ψευδόμενος ἐφαίνετο¹. Δῆλον οὖν, ὅτι οὐκ ἂν προέλεγεν, εἰ μὴ ἐπίστευεν ἀληθεύσειν². Ταῦτα³ δὲ τίς ἂν ἄλλω πιστεύσειεν ἢ θεῶ; Πιστεῶν δὲ θεοῖς, πῶς οὐκ εἶναι θεοὺς ἐνόμιζεν⁴;
 — 6. Ἀλλὰ μὴν⁵ ἐποίει καὶ τάδε πρὸς τοὺς ἐπιτηδείους⁶. τὰ μὲν γὰρ ἀναγκαῖα⁷ συνεβούλευε καὶ πράττειν⁸, ὥς νομίζοιεν⁹

¹) Ἐὰν ἀπεδεικνύετο ὅτι ἔλεγε ψεῦδη, ἐνῶπιον πάντων (δημοσίᾳ) ἔλεγε (προαγορεύων) ὅτι διήκουσεν ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἐφανερῶντο αὐτῷ ταῦτα, ἅτινα προέλεγεν. Τὸ ψεῦδος λοιπὸν ἤθελεν ἀποδείξει αὐτὸν καὶ ἡλίθιον καὶ ἀλαζόνα, ὥς κηρύττοντα ψευδῶς ὅτι μετὰ τῶν θεῶν εὐρίσκεται εἰς σχέσεις.

²) Δὲν θά προέλεγεν, ἐὰν δὲν εἶχε τὴν πεποιθήσιν ὅτι θά εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν, ὁσάκις ὅμως εἶχε τὴν πεποιθήσιν ὅτι θά εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν τότε προέλεγε, τότε συνείθιζε νὰ προλέγῃ. Διὰ τοῦ παρατατικοῦ καὶ ἐπὶ παρελθόντος ἐκφράζεται ἡ πράξις ἐπαναλαμβανομένη.

³) Τὸ ταῦτα (ὅπερ ἐτέθη ἀντὶ τοῦ τοῦτο) εἶνε σύστοιχος αἰτιατικὴ τοῦ πιστεύσειεν = ταύτην τὴν πίστιν (δηλ. τὸ ἀληθεύσειν) εἰς τίνα ἄλλον ἢ εἰς θεὸν δύναται τις μετὰ πίστεως (πεποιθήσεως) νὰ ἀποδώσῃ. Πρβλ. 4, 4, 17 τίνα πιστεύσειαν ἢ ἀνοχὰς κτλ. Ὁ δὲ νοῦς ἡ βεβαία γνώσις τῶν μελλόντων οὐδενὶ ἄλλῳ ἢ τῷ θεῷ δύναται ἀποδοθῆναι. Τοῦτο δὲ παραδεχόμενος ὁ Σ. ἐπίστευε θεοῖς.

⁴) Ἐχων δὲ πίστιν εἰς θεοὺς, πῶς δὲν παρεδέχετο ὅτι εἶνε θεοί;

Ἡ δὲ ἐρώτησις εἶνε ἐμφαντικώτερα ἄνευ τοῦ ἂν ἢ μετὰ τοῦ ἂν (πῶς οὐκ ἂν...ἐνόμιζεν)

⁵) Ἀλλ' ὅμως βέβαια. Διὰ τοῦ ἀλλὰ μὴν μεταβαίνει ὁ Ξενοφῶν εἰς νέον, ἰσχυρότερον καὶ σπουδαιότερον ἐπιχείρημα. Ἐνταῦθα δὲ εἰς ἰσχυρότερον τεκμήριον τῆς πρὸς τοὺς θεοὺς πίστεως τοῦ Σωκράτους. Καὶ τὸ μὲν ἐποίει εἶνε παρατατ. τῆς συνηθείας· τὸ δὲ καὶ τάδε = οὐ μόνον ταῦτα, ἀ ἐλεξα, ἀλλὰ καὶ τὰ ῥηθισόμενα.

⁶) Ἐπιτήδειος λέγεται ὁ μετὰ τινος εἰς στενὸν σύνδεσμον εὐρισκόμενος. "ΟΘ. = συγγενής, φίλος, ἢ ὥς ἐνταῦθα = ἀκροατής.

⁷) = ἃ μὲν γὰρ (= δηλαδὴ) ἀναγκαῖα ἐστίν = ἐκεῖνα τὰ ὅποια κατὰ τινος πεπωμένην φυσικὴν ἀνάγκην βεβαίως γίνονται, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ ἄδηλα ὅπως ἀποθήσοιτο.

⁸) = οὕτω καὶ πράττειν, ὥς νομίζοιεν, ἀντὶ ὥς καὶ νομίζοιεν. Ἀλλὰ πολλάκις πρὸς ἕξαρσιν τῆς δευτέρας μόνον προτάσεως τοῦ ἀναφορικοῦ λόγου τίθεται ἐν ταύτῃ ὁ σύνδεσμος καί.

⁹) Ἡ εὐκτική νομίζοιεν δηλοῖ τὸ ἀβέβαιον τῆς γνώμης ἐκείνων, οἵτινες ὥφειλον νὰ ἐνεργήσωσιν.

ἀριστ' ἂν πραχθῆναι· περὶ δὲ τῶν ἀδῆλων¹, ὅπως ἀποθήσοιτο, μαντευσομένους πέμπειν², εἰ ποιητέα.

7. Καὶ τοὺς μέλλοντας οἴκους τε καὶ πόλεις καλῶς οἰκήσιν³ μαντικῆς ἔφη προσδεῖσθαι τεκτονικὸν⁴ μὲν γὰρ ἢ χαλκευτικὸν ἢ γεωργικὸν [ἢ ἀνθρώπων ἀρχικὸν] ἢ τῶν τοιούτων ἔργων⁵ ἐξεταστικὸν ἢ λογιστικὸν⁶ ἢ οἰκονομικὸν ἢ στρατηγικὸν γενέσθαι, πάντα τὰ τοιαῦτα μαθήματα⁷ καὶ ἀνθρώπου γνώμη αἰρετὰ ἐνόμιζεν εἶναι.

Τὸ δὲ ἂν πραχθῆναι = τῷ ὅτι ἂν πραχθεῖεν = ὅτι ταῦτα δυνατόν εἶνε νὰ ἐκτελεσθῶσιν.

¹) Ὑπον. ὄντων (ὅπως ἀποθήσοιτο) = περὶ τῶν ἀδῆλων ὄντων τίνα ἐκθασιν θὰ ἔχωσιν.

²) Σύντ.: συνεβούλευε πέμπειν (ἀγγέλους) μαντευσομένους (= ἐπερησομένους τὸν θεόν), εἰ ποιητέα (αὐτοῖς) εἶη (πλαγία ἐρωτ.) = ἵνα ἐρωτήσωσι τὸν θεόν, ἂν ἔπρεπε νὰ κάμωσι ταῦτα.

³) Σύντ.: καὶ ἔφη (ὁ Σωκράτης) μαντικῆς προσδεῖσθαι τοὺς μέλλοντας καλῶς οἰκήσιν (= καλῶς διευθύνειν, καλῶς κυβερνᾶν) οἴκους τε καὶ πόλεις (δηλ. καὶ τὰ ἴδια καὶ τὰ δημόσια). Μετὰ γενικὴν παρατήρησιν εἰσάγεται διὰ τοῦ καὶ εἰδικὴ περίστασις· ὁ δὲ καὶ ἔχει ἐξηγητικὴν σημασίαν = οὕτω ἰσχυρίζετο, π. χ. ἰσχυρίζετο ὁ Σωκράτης. Ἡ δὲ τελικὴ ἀπαρέμματος οἰκῆσιν τίθεται κατὰ χρόνον μέλλοντα ὡς ἐξαρτωμένη ἐκ τοῦ μέλλω. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον τίθεται αὕτη καὶ εἰς τὰ συνώνυμα ἐν νῷ ἔχω, διανοῶμαι, δοκῶ μοι (2, 7, 11) παρεσκεύασμαι.

⁴) Τεκτονικὸν γενέσθαι = ἱκανὸν (ἐπιτήδειον) γενέσθαι τεκταίνεσθαι. Κατὰ τρόπον δὲ ἀνάλογον ἐξηγητέον καὶ τὰ ἐπόμενα εἰς -ικὸς ῥηματικά ἐπιθέτα. Ἰστέον δ' ὅτι ὁ Ἀριστοφάνης (Ἰλπ. 1375) σκώπτει τοὺς Σωκράτους μαθητάς, ὡς συχνοτάτην χρῆσιν ποιησαμένους τῶν εἰς -ικὸς ἐπιθέτων.

⁵) Ἑπαγγελμάτων, οἷα τὰ τῆς τεκτονικῆς, χαλκευτικῆς, γεωργίας. Ἐξεταστικός δὲ λέγεται ὁ καλῶς μὲν κρίνων περὶ τῶν ἀρετῶν καὶ κακιῶν ἔργου τινός, ἀλλ' αὐτὸς μὴ δυνάμενος τελειότερον ποιεῖν, ἥτοι ὁ ἐν τῇ θεωρίᾳ καὶ ὄχι ἐν τῇ πράξει καταγινόμενος.

⁶) Ἡ ἱκανὸς εἰς τὸ νὰ ἐννοῇ λογαριασμούς. Οἰκονομικός δὲ εἶνε ὁ ἐννοῶν τὴν οἰκονομίαν (τὰ τῆς διοικήσεως τοῦ οἴκου).

⁷) Σύντ.: Σ. πάντα τὰ τοιαῦτα, δηλ. τεκτονικὸν . . ἢ στρατηγικὸν γενέσθαι (τινά), ἐνόμιζεν εἶναι μαθήματα (= γνώσεις) αἰρετὰ (= ἀδυνάτων ἐστὶν αἰρεθῆναι, ἥτοι γνωσθῆναι) καὶ ἀνθρώπου γνώμη (= διανοία), καὶ οὐ μόνον θεῶν γνώμη = αἵτινες γνώσεις δύνανται νὰ

8. Τὰ δὲ μέγιστα τῶν ἐν τούτοις¹ ἔφη τοὺς θεοὺς ἑαυτοῖς καταλείπεσθαι, ὧν οὐδὲν δῆλον εἶναι² τοῖς ἀνθρώποις. Οὔτε γὰρ τῷ καλῶς ἀγρὸν φυτευσαμένῳ δῆλον, ὅστις καρπώσεται, οὔτε τῷ καλῶς οἰκίαν οἰκοδομησαμένῳ δῆλον, ὅστις ἐνοικήσει, οὔτε τῷ στρατηγικῷ δῆλον, εἰ συμφέρει στρατηγεῖν, οὔτε τῷ πολιτικῷ δῆλον, εἰ συμφέρει τῆς πόλεως προστατεῖν³, οὔτε τῷ καλὴν γῆμαντι, ἢ⁴ εὐφραίνεται, δῆλον, εἰ διὰ ταύτην ἀνιάσεται⁵, οὔτε τῷ δυνατοὺς ἐν τῇ πόλει κηδεστὰς λαβόντι δῆλον, εἰ διὰ τούτους στερήσεται τῆς πόλεως.

9. Τοὺς δὲ μηδὲν τῶν τοιούτων οἰομένους εἶναι δαιμόνιον, ἀλλὰ πάντα τῆς ἀνθρωπίνης γνώμης, δαιμονῶν ἔφη δαιμονῶν δὲ καὶ τοὺς μαντευομένους ἂ τοῖς ἀνθρώποις ἔδω-

εῖνε προσिताὶ καὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ διανοίᾳ καὶ ὅχι μόνον τῇ τῶν θεῶν διανοίᾳ, ἅστινας δύναται ὁ ἄνθρ. καὶ διὰ μόνης τῆς διανοίας του νὰ μάθῃ, χωρὶς νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν μαντικὴν.

¹) Τὰ δὲ σπουδαιότατα τῶν (ὄντων) ἐν τούτοις. Ὅθεν τὸ τῶν ἐν τούτοις=τῷ τῶν τοιούτων, δῆλ. τῶν μαθημάτων, ἥτοι γνώσεων, τῶν εἰς τὰ τοιαῦτα ἔργα ὑπαρχουσῶν. Τὸ δὲ ἑαυτοῖς καταλείπεσθαι = τῷ ὅτι καταλείπουσιν ἑαυτοῖς, ἐτέθη πρὸς ἀντίθεσιν εἰς τὸ ἀνθρώπου γνώμη.

²) Ἡ ἀπαρέμ. δηλοῖ ἔννοιαν ὑποκειμενικὴν=ἐκ τῶν ὁποίων οὐδὲν εἶνε, ὡς ἔλεγε, δῆλον. Οὕτω δὲ εὗρηται ἡ ἀπαρέμφ. οὐ μόνον μετὰ τὰ ἀναφορικά, ἀλλὰ καὶ μετὰ τοὺς συνδ. ἐπεὶ, ὅτε, ὡς. Τὸ δὲ καρπώσεται=τοὺς καρποὺς δρέψεται.

³)=τῷ ἀλλαχοῦ προεστάναι τῆς πόλεως, τ. ἔ. προϊστάμενον τῆς πόλεως εἶναι. Ἡ λέξις προϊστάτης δὲν σημαίνει εἰδικόν τι ἀξίωμα, ἀλλὰ λέγεται ἐπὶ παντὸς ἐν γένει προϊσταμένου πόλεως καὶ τῶν δημοσίων ἐπιμελουμένου.

⁴) Τὸ εἰ ἀνιάσεται (ἀντίθ. τοῦ εὐφραίνεται) ἀμετ.=ἐάν δὲν θὰ αἰσθανθῇ ἀνίαν.

⁵) Τῷ λαβόντι ἐκ γάμου συγγενεῖς ἰσχυροὺς ἐν τῇ πόλει δῆλόν (ἐστίν) εἰ στερήσεται=ὅτι δὲν θὰ ἐξορισθῇ ἐκ τῆς πόλεως.

⁶) Σύντ.: Σωκράτης ἔφη δαιμονῶν (=ὕπὸ δαίμονος κατέχεσθαι, μαίνεσθαι, παράφρονας εἶναι) τοὺς οἰομένους μηδὲν (ἐκ) τῶν τοιούτων εἶναι δαιμόνιον (=ἐξαρτώμενον ἐκ τῶν θεῶν), ἀλλ' οἰομένους πάντα εἶναι τῆς ἀνθρωπίνης γνώμης=ὅτι πάντα ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας.

και οί θεοί¹ μαθοῦσι διακρίνειν — οἷον εἴ τις ἐπερωτῶν²,
 πότερον ἐπιστάμενον ἡνιοχεῖν ἐπὶ ζευγος λαβεῖν κρείττον ἢ μὴ
 ἐπιστάμενον³, ἢ πότερον ἐπιστάμενον κυβερνᾶν ἐπὶ τὴν ναῦν⁴
 κρείττον λαβεῖν ἢ μὴ ἐπιστάμενον — ἢ⁵ ἃ ἔξεστιν, ἀριθμήσαν-
 τας ἢ μετρήσαντας ἢ στήσαντας⁶, εἰδέναι τοὺς τὰ τοιαῦτα⁷
 παρὰ τῶν θεῶν πυνθανομένους ἀθέμιστα⁸ ποιεῖν ἡγεῖτο· ἔφη
 δὲ δεῖν, ἃ μὲν μαθόντας ποιεῖν ἔδωκαν οἱ θεοί, μανθάνειν⁹,
 ἃ δὲ μὴ δῆλα τοῖς ἀνθρώποις ἐστί, πειρᾶσθαι διὰ μαντικῆς
 παρὰ τῶν θεῶν πυνθάνεσθαι τοὺς θεοὺς γὰρ οἷς ἂν ὧσιν
 ἴλεω σημαίνειν¹⁰ —

¹) Ἐλεγε δὲ ὅτι παράφρονες εἶνε καὶ οἱ ἐρωτῶντες τὸ μαντεῖον περὶ τούτων, ἅτινα οἱ θεοὶ ἔδωκαν τοῖς ἀνθρώποις διακρίνειν, ἐπειδὴν ταῦτα μάθωσιν. Τὸ δὲ μαθοῦσι ἀντὶ μαθόντας, ὡς συμφωνήσαν πρὸς τὸ ἀνθρώποις, καὶ ὄχι πρὸς τὸ ὑποκ. τῆς ἀπαρεμφάτου, ἐνῷ παρακατιῶν λέγεται μαθόντας ποιεῖν.

²) Δῆλ. τὸν θεόν. Περὶ δὲ τοῦ ἐρωτῶντος τὸ μαντεῖον λέγεται ἐρωτᾶν, ἐπερωτᾶν (ἐπερέσθαι) τὸν θεόν, χρῆσθαι τῷ θεῷ, χρηστηριάζεσθαι.

³) Σύντ. κρείττον ἐστὶ λαβεῖν (αὐτόν) ἐπὶ ζευγος (=πρὸς διεύθυνσιν ἀμάξης ὑπὸ ζευγος βοῶν ἢ ἵππων συρομένης) τινὰ ἐπιστάμενον ἡνιοχεῖν κτλ.

⁴) Ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ ναῦν. Ὅθεν ἐτέθη καὶ τὸ ἄρθρον (πρβλ. 2, 7, 2 ἐν τῇ οἰκίᾳ = ἐν τῇ ἐμῇ οἰκίᾳ), ἐνῷ εἰς τὸ ἐπὶ ζευγος παρελείφθη τὸ ἄρθρον, ὡς ἔχοντος οἰοῖναι δύναμιν ῥήματος = πρὸς τὸ ἡνιοχεῖν.

⁵) Ἡ εἴ τις ἐπερετώη περὶ

τούτων, ἃ ἔξεστιν... εἰδέναι (τοὺς ἀνθρώπους).

⁶) Ζυγίσαντας. Ἰστέον δ' ὅτι τὸ μὲν ἀριθμεῖν λέγεται ἐπὶ πληθους, τὸ δὲ μετρεῖν ἐπὶ μεγέθους, καὶ τὸ ἰστάναι ἐπὶ βάρους. Ἐντεῦθεν δὲ ὅ τε στατήρ καὶ τὰ σταθμά.

⁷) Διὰ τοῦ τὰ τοιαῦτα συγκεφαλαιοῦνται συντόμως τὰ προλεχθέντα. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ τὸ ἀσύνδετον.

⁸) Ποιητ. ἀντὶ ἀθέμιτα = οὐ θεμιτά· ἐντ. = ἀσεβῆ. Ἀσεβεῖς λοιπὸν ἐθεώρει ὁ Σωκράτης τοὺς ἐρωτῶντας τοὺς θεοὺς περὶ πραγμάτων, ἅτινα καὶ μόνος του ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ γνωρίσῃ.

⁹) Σύντ. ἔφη δεῖν τοὺς ἀνθρώπους μανθάνειν ταῦτα, ἃ οἱ θεοὶ ἔδωκαν (αὐτοῖς) ποιεῖν μαθόντας = ἐπειδὴν μάθωσιν.

¹⁰) Διότι, ὡς ἔλεγεν, οἱ θεοὶ εἰς ἐκείνους πρὸς οὓς ἤθελον εἶναι εὐμενεῖς διὰ σημείων δεικνύουσι τὰ ἀδῆλα αὐτοῖς. Ἐνταῦθα δὲ ἐννοεῖ τὰ διάφορα εἶδη τῆς

10. Ἀλλὰ μὴν ἐκεῖνός γε αἰεὶ μὲν¹ ἦν ἐν τῷ φανεροῷ· πρῶτ' τε γὰρ εἰς τοὺς περιπάτους² καὶ τὰ γυμνάσια ἦει, καὶ πληθούσης³ ἀγορᾶς ἐκεῖ φανερός ἦν, καὶ τὸ λοιπὸν αἰεὶ τῆς ἡμέρας ἦν⁴, ὅπου πλείστοις μέλλοι συνέσεσθαι καὶ ἔλεγε μὲν ὡς τὸ πολὺ, τοῖς δὲ βουλομένοις ἐξῆν ἀκούειν.

11. Οὐδεὶς δὲ πώποτε Σωκράτους οὐδὲν ἀσεβὲς οὐδὲ ἀνόσιον οὔτε πράττοντος εἶδεν οὔτε λέγοντος ἤκουσεν⁵. Οὐδὲ γὰρ⁶ περὶ τῆς τῶν πάντων⁷ φύσεως, ἥπερ τῶν ἄλλων οἱ πλείστοι,

μαντικῆς, περὶ ὧν λόγος ἐγένετο ἐν § 3.

10—20 Περιλήψεις. Ἐνῷ ὁ Σωκράτης πάντοτε δημοσίᾳ ἀνεστρέφετο καὶ διελέγετο καὶ ἐδίδασκεν, ὅμως οὐδεὶς ποτε ἤκουσεν αὐτοῦ λέγοντός τι ἀσεβές· διότι αὐτὸς δὲν ἡσχολεῖτο ὥς οἱ λοιποὶ φιλόσοφοι εἰς ἐρωτήσεις περὶ θεοῦ καὶ τοῦ παντός, ἀλλ' ἰδίως εἰς ὅ,τι τοὺς ἀνθρώπους ἀμείνους καὶ βελτίους ἡδύνατο νὰ καταστήσῃ. Τοῖς δὲ τοιοῦτοις τοῦ ἀνδρὸς λόγοις καὶ ἡ διαγωγή συμφωνεῖ, ἦν ἔδειξεν ἐν τῇ δίκῃ τῶν εἰς θάνατον καταδικασθέντων στρατηγῶν.

¹) Τὸ αἰεὶ μὲν ἀποδίδεται εἰς τὸ ἐν § 11 οὐδεὶς δὲ πώποτε. Τὸ δὲ ἐν τῷ φανεροῷ = ἐν τῷ δημοσίῳ, ταῖς ὁδοῖς, καὶ ὅχι οἴκοι ἐφαίνετο δηλ. μεταξύ τῶν ἀνθρώπων. Περὶ τοῦ ἀλλὰ μὴν ἰδ. § 6. ὁ δὲ γὰρ ἐξαίρει τὸ ἐκεῖνος = πρὸς τούτοις ὅμως ἐκεῖνος μάλιστα.

²) Δηλ. εἰς τὰς στοάς, ὑφ' ἃς οἱ Ἀθηναῖοι περιπατοῦντες δὲν προσεβάλλοντο ὑπὸ τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου καὶ ὑπὸ τοῦ χειμῶνος.

³) Εὐχρηστος μόνῃ ἡ μετοχή.

Ἡ δὲ πλήθουσα ἀγορὰ ἦτο ὁ μεταξὺ τῆς 10 καὶ 12 ὥρας. Διήρητο δὲ ἡ ἡμέρα ὑπὸ τῶν παλαιῶν εἰς 4 μέρη (ὥρας), ἥτοι ὄρθρον ἢ πρῶτ', πλήθουσιν ἀγορὰν, μεσημβρίαν καὶ δειλὴν.

⁴) Κατὰ τὰς λοιπὰς ὥρας τῆς ἡμέρας εὐρίσκετο ἐκεῖ. Τὸ δὲ ὅπου μέλλοι = ὅπου, ὡς ἐνόμιζεν, ἤλπιζεν. Τὸ δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ = ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, συνηθως.

⁵) Σύντ.: οὐδεὶς εἶδεν οὐδὲν (παρά) Σωκράτους ἀσεβές... οὔτε πράττοντος = οὐδεὶς ποτε οὐδέποτε τις εἶδεν ἀπὸ τὸν Σωκράτην ἀσεβές τι οὐδὲ ἀνόσιον, οὔτε ὅτε ἐπραττέ τι, οὔτε ὅτε διελέγετο ἤκουσεν (οὐδὲν ἀσεβές κτλ.). Περὶ τῶν πράξεων τοῦ Σωκράτους λόγος πρῶτον γίνεται ἐν § 18.

⁶) Σύντ. οὐδὲ γὰρ (διελέγετο σκοπῶν), ἀλλὰ καὶ (τοὺς φροντίζοντας) = ὅχι μόνον δὲν διελέγετο, ἀλλὰ μάλιστα.

⁷) = τοῦ παντός, τοῦ κόσμου. Τὸ δὲ φύσεως = γενέσεως. Πρβλ. τὸ ἐπόμενον κόσμος ἔφν. Τὸ δὲ ἥπερ = καθ' ὃν τρόπον ἀκριβῶς. Πρὸς ἡθικὸν καὶ θεολογικὸν σκο-

διελέγετο, σκοπῶν, ὅπως ὁ καλούμενος ὑπὸ τῶν σοφιστῶν¹ κόσμος ἔφν², καὶ τίσιν ἀνάγκαις ἕκαστα γίγνεται τῶν οὐρανίων, ἀλλὰ καὶ τοὺς φροντίζοντας τὰ τοιαῦτα³ μωραίνοντας ἀπεδείκνυν.

12. Καὶ πρῶτον μὲν⁴ αὐτῶν ἐσκόπει, πότερὰ ποτε, νομίσαντες ἱκανῶς ἤδη τὰνθρώπινα⁵ εἰδέναι, ἔρχονται⁶ ἐπὶ τὸ περὶ τῶν τοιούτων φροντίζειν, ἢ τὰ μὲν ἀνθρώπεια παρέντες, τὰ δαιμόνια⁷ δὲ σκοποῦντες, ἡγούνται τὰ προσήκοντα πράττειν.

13. Ἐθαύμαζε δ', εἰ μὴ⁸ φανερόν αὐτοῖς ἔστιν, ὅτι ταῦτα

πὸν καὶ ὁ Σωκράτης ἐν τοῖς διαλόγοις αὐτοῦ λόγον ἐποιεῖτο καὶ περὶ τοῦ παντός, ἀλλὰ δὲν διελέγετο καθ' ὃν τρόπον οἱ φυσικοὶ λεγόμενοι φιλόσοφοι, ὅποτε ἡδύνατο νὰ κριθῇ ἄξιος γραφῆς ἀσεβείας, ὡς ὁ Ἀναξαγόρας.

¹) Σοφισταὶ πρῶτον ἐκαλοῦντο οἱ φιλόσοφοι. Ἰδὲ Εἰσαγ. σελ. 21 σημ. γ.

²) Πρῶτος ὁ Πυθαγόρας μετεχειρίσθη τὴν λέξιν *κόσμον* ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ἐν τάξει ὄντος παντός. Τὸ δὲ *ἔφν* ἀόρ. τοῦ φύομαι = γενῶμαι. Οἱ παλαιότατοι Ἕλληνες φιλόσοφοι λίαν ἡσχολοῦντο περὶ τὴν γένεσιν τοῦ κόσμου. Ἀλλ' ὁ Σωκράτης ὡς ἠθικὸς φιλόσοφος οὐδέποτε ὠμίλει περὶ μεταφυσικῶν ζητημάτων ἀλλ' αἰεὶ περὶ τῶν ἀνθρωπίνων. Ἀνάγκαι δὲ ἐνταῦθα εἶνε αἱ φυσικαὶ ἀνάγκαι, οἱ φυσικοὶ νόμοι.

³) Τὸ *φροντίζω* τι σημαίνει λεπτολόγως ἐξετάζω τι ἢ ἐπιτόνως ἐρευνῶ περὶ τίνος. Ὅθεν καὶ ὁ Σωκράτης ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφά-

νους τὰ μετέωρα φροντιστὴς καλεῖται, ἢ δὲ οἰκία αὐτοῦ *φροντιστήριον* καὶ οἱ φιλόσοφοι *μερμινοφροντισταὶ* ἐκλήθησαν.

⁴) Ἀποδίδονται εἰς τὸ ἐν § 15 ἐσκόπει δέ. Τὴν δὲ θέσιν τοῦ ὑπονοουμένου ἀντικειμ. ἰσχύει, ἐξ οὗ ὡς γενικὴ κτητικὴ ἐξήρτηται ἡ γενικὴ αὐτῶν (δὴλ. τῶν τὰ τοιαῦτα φροντιζόντων) κατέλαβεν ἡ ἐρωτηματικὴ πρότασις *ποτερὰ ποτε* κτλ. Τὸ δὲ *ποτέ* = ἄρά γε, τάχα.

⁵) Ἀνθρώπινα — ἀνθρώπεια = τὰ τῇ ἀνθρώπου φύσει καὶ δυνάμει ἀρμόζοντα, τὰ τῷ ἀνθρώπῳ προσιτά. Οἱ ἀρχαῖοι ἀγαπᾶσι τὴν μεταβολὴν καὶ εἰς τοὺς τύπους ἔτι.

⁶) Ὑποκ. αὐτοί, δὴλ. οἱ φροντίζοντες τὰ τοιαῦτα. Τὸ δὲ *ἔρχομαι* ἐπὶ τι = τρέπομαι ἐπὶ τι, ἐπιδίδομαι εἰς τι.

⁷) = τὰ ἀνήκοντα τῷ δαίμονι, τὰ ἀφορῶντα τοὺς θεοὺς, ἅτινα οἱ θεοὶ μόνον γινώσκουσιν.

⁸) Ἀντί: ὅτι οὐ. Πολλάκις καὶ ἐπὶ βεβαίον τίθεται ἐκ λεπιότητος Ἀττικῆς *εἰ μὴ ἀντί* ὅτι οὐ. Ὅθεν

οὐ δυνατόν ἐστιν¹ ἀνθρώποις εὐρεῖν. ἔπει καὶ τοὺς μέγιστον φρο-
νούντας ἐπὶ τῷ περὶ τούτων λέγειν οὐ ταῦτά δοξάζειν² ἀλλήλοισ
ἀλλὰ τοῖς μαινομένοις ὁμοίως διακείσθαι πρὸς ἀλλήλους³.

14. Τῶν τε γὰρ μαινομένων⁴ τοὺς μὲν οὐδὲ τὰ δεινὰ⁵
δεδιέναι, τοὺς δὲ καὶ τὰ μὴ φοβερὰ φοβεῖσθαι· καὶ τοῖς μὲν
οὐδ' ἐν ὄχλῳ δοκεῖν αἰσχρὸν εἶναι λέγειν ἢ ποιεῖν ὅτιον, τοῖς
δὲ οὐδ' ἐξιτητέον⁶ εἰς ἀνθρώπους εἶναι δοκεῖν· καὶ τοὺς μὲν
οὐθ' ἱερὸν οὔτε βωμὸν οὔτ' ἄλλο τῶν θείων οὐδὲν τιμᾶν, τοὺς
δὲ καὶ λίθους καὶ ξύλα τὰ τυχόντα⁷ καὶ θηρία σέβεσθαι τῶν
τε περὶ τῆς τῶν πάντων φύσεως μεριμνώντων⁸ τοῖς μὲν δο-
κεῖν ἐν μόνον τὸ ὄν⁹ εἶναι, τοῖς δ' ἄπειρα τὸ πλήθος· καὶ

καὶ ἐτέθη ἐστὶν (ὅπερ δηλοῖ ἀντι-
κειμενικόν τι) ἀντὶ τοῦ κανονικοῦ
διὰ τὸ ἐθαύμαζε εἶναι.

1) Ἐστὶν — ἐστίν. Συγχναὶ αἱ
τοιαῦται ἐπαναλήψεις παρὰ Ξενο-
φῶντι. Ὡσαύτως καὶ ἐν § 14: δο-
κεῖν εἶναι — εἶναι δοκεῖν.

2) Ἡ ἀπαρέμφ. ὑποκειμ. ἐν-
νοια (ιδεῖ 1, 1, 8) = ἀφοῦ καὶ οἱ με-
γαλοφρονούντες, διότι περὶ τούτων
(τῶν θείων) συζητοῦσι, δὲν ἔχου-
σι, ὥς ἔλεγε, τὴν αὐτὴν πρὸς ἀλ-
λήλους γνώμην. Ἰστέον δ' ὅτι ὑπὸ
τῶν παλαιῶν λέγεται εἰς ἐνικὸν
ἀριθμὸν μέγα, μείζον, μέγιστον φρο-
νεῖν καὶ μικρόν, ἦτον φρονεῖν. Καὶ
ἐκ μὲν τοῦ μέγα φρονεῖν γίνεται
τὸ φρόνημα, ἐκ δὲ τοῦ εὖ φρο-
νεῖν ἡ φρόνησις.

3) Ἄλλ' ὅτι εὐρίσκονται, ὥς
ἔλεγεν, εἰς ὁμοίαν μὲ τοὺς μαινο-
μένους κατάστασιν.

4) Ἀνταποδίδεται εἰς τὸ κα-
τωτέρω τῶν τε — μεριμνώντων =
ὅπως δηλαδὴ — οὕτω καί.

5) Τὰ δέος παρέχοντα. Δεινός
μὲν εἶνε ὁ ἐμποιῶν (παρέχων) δέος
ἄλλῳ τινί, δειλὸς δὲ ὁ ἐαυτῷ ἐμ-
ποιῶν δέος, ἦτοι ὁ δεδιώς. Τὸ
δὲ οὐδὲ ἐπιδοτικῶς = οὐ μόνον τὰ
μὴ δεινὰ, ἀλλὰ καὶ τὰ δεινὰ (ἔλε-
γεν) οὐ δεδιέναι — καὶ οὐ μόνον
τὰ φοβερὰ (τὰ ἐπικίνδυνα) ἀλλὰ
καὶ τὰ μὴ φοβερὰ φοβεῖσθαι. Καὶ
τὸ μὲν τὰ μὴ φοβερὰ = τῷ: ἂν
μὴ φοβερὰ ἦ. Τὸ δὲ ἐν ὄχλῳ =
ἐνώπιον τοῦ ὄχλου.

6) = τῷ ἐξιτέον = δεῖ ἐξιέναι
(ἔλεγεν) ὅτι δὲν ἀρμόζει καὶ νὰ
ἐξέρχονται εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

7) Ὅποιον ἤθελε τύχη, δηλ.
κορμούς δένδρων καὶ λίθους ἀση-
μούς. Τὸ δὲ θηρία = ζῷα ἐν γένει.

8) Οὕτω καὶ ἐκ τῶν περὶ τῆς
γενέσεως τοῦ κόσμου μεριμνών-
των τοῖς μὲν (ἔλεγε) δοκεῖν. Εἶνε
δὲ τῷ μεριμνώντων ἐντονώτερον
ἢ τὸ φροντίζοντα.

9) Ὑποκ. τοῦ εἶναι = τὸ πᾶν,
ὁ κόσμος. Τοῦτο ἐπρέσβευον οἱ

τοῖς μὲν¹ ἀεὶ πάντα κινεῖσθαι², τοῖς δ' οὐδὲν ἄν ποτε κινή-
θῃναι³. καὶ τοῖς μὲν πάντα γίγνεσθαι τε καὶ ἀπόλλυσθαι⁴, τοῖς
δὲ οὐτ' ἄν γενέσθαι⁵ ποτὲ οὐδὲν οὔτ' ἀπολεῖσθαι⁶.

15. Ἐσκοπεῖ δὲ περὶ αὐτῶν καὶ τάδε· ἄρ', ὥσπερ οἱ τὰ
ἀνθρώπεια μανθάνοντες, ἡγοῦνται⁶ τοῦθ', ὅτι ἂν μάθωσιν,
ἑαυτοῖς τε καὶ τῶν ἄλλων ὅτῳ ἂν βούλωνται ποιήσῃν, οὕτω
καὶ οἱ τὰ θεῖα ζητοῦντες νομίζουσιν, ἐπειδὴν γινώσκῃν, αἷς⁷ ἀνά-
γκαις ἕκαστα γίγνεται, ποιήσῃν, ὅταν βούλωνται, καὶ ἀνέμους
καὶ ὕδατα καὶ ὥρας, καὶ ὅτον δ' ἂν ἄλλον δέωνται τῶν τοι-
ούτων ἢ τοιούτου μὲν οὐδὲν οὐδ' ἐλπίζουσιν⁸, ἀρκεῖ δ' αὐτοῖς
γινῶναι μόνον, ἢ τῶν τοιούτων ἕκαστα γίγνεται⁹;

16. Περὶ μὲν οὖν τῶν ταῦτα πραγματευομένων τοιαῦτα

Ἐλεῖται καὶ μάλιστα ὁ ἰδρυτῆς
τῆς Ἐλεατικῆς Σχολῆς ὁ ἐξ Ἑλέας
τῆς Λευκανίας Ξενοφάνης (530 π.Χ.).

¹) Τοῖς δὲ (ἔλεγε) δοκεῖν τὸ
ὄν εἶναι ἄπειρα τὸ πλῆθος. "Οτι
δὲ τὸ ὄν, ἥτοι ὁ κόσμος, συνέστη-
κεν ἐξ ἀπείρων ἀτόμων ἦτο ἡ
γνώμη τῶν Ἀτομιστῶν, μάλιστα
δὲ τοῦ Λευκίππου (500 π. Χ.) καὶ
τοῦ μαθητοῦ τούτου Δημοκρίτου.
Ὡσαύτως δὲ καὶ εἰς τὰ ἐπόμενα τοῖς
μὲν κτλ. νοητ. τὸ ἔλεγε δοκεῖν.

²) Ἡράκλειτος ὁ Ἐφέσιος (500
π. Χ.) ἐδόξαζεν ὅτι πάντα εἰς διη-
νεκὴν ῥοήν καὶ μεταβολὴν ὑπό-
κινεται (πάντα ρεῖ).

³) Ἀνάλυσον δι' εὐκτ. δινητι-
κῆς = οὐδὲν ἂν ποτε κινήθῃ. Οὐ-
τω δὲ ἐδόξαζε Ζήνων ὁ Ἐλεάτης
(460 π. Χ.).

⁴) Ὁ Λευκίππος καὶ ὁ Δημό-
κριτος ἐδόξαζον ὅτι ἐκ τῆς ἐνώ-
σεως καὶ τοῦ χωρισμοῦ τῶν ἀτό-
μων συμβαίνει τὸ πάντα γίγνεσθαι

τε καὶ ἀπόλλυσθαι, ἐνῷ ὁ Ζήνων
ἐκ τῆς μὴ κινήσεως καὶ μεταβο-
λῆς συνεπέρανε τὸ οὔτε ἂν γενέ-
σθαι ποτὲ οὐδὲν οὔτε ἀπολεῖσθαι.

⁵) Ἐν ὁρθῷ λόγῳ θὰ ἦτο:
οὔτε ἂν ποτε γένοιτο.

⁶) Σύντ: ἡγοῦνται ποιήσῃν ἑαυ-
τοῖς τε καὶ ὅτῳ ἂν τῶν ἄλλων
βούλωνται τοῦθ', ὅτι ἂν μάθωσιν.

⁷) Μετὰ τὰ γνωστικά ὀρήματα
(ἐπειδὴν γινώσκῃν) ἡ πλαγία ἐρω-
τηματικὴ ἐκφέρεται δι' ἀναφορι-
κοῦ. Τὸ δὲ αἷς ἀνάγκαις = διά
τινων ἀναγκαιῶν νόμων ἕκαστον
τῶν φαινομένων (δῆλ. ἀνεμος,
ὑδωρ κτλ.) παράγονται. Ὁ δὲ
πληθ. σημαίνει τὴν κατ' ἐπανά-
ληψιν ἐμφάνισιν αὐτῶν.

⁸) Ὑποκ. οἱ τὰ θεῖα ζητοῦν-
τες. Τὸ δὲ ἀρκεῖ ἄπρσ. = ἀρκετὸν
ἐστίν.

⁹) Ὅλη ἡ πρότ. ἀντιζεῖμενον
τοῦ γινῶναι = τίνι τρόπῳ ἕκα-
στον κτλ.

ἔλεγεν· αὐτὸς δὲ¹ περὶ τῶν ἀνθρωπείων ἀεὶ διελέγετο, σκοπῶν, τί εὐσεβές, τί ἀσεβές²· τί καλόν, τί αἰσχρόν· τί δίκαιον, τί ἄδικον· τί σωφροσύνη, τί μανία· τί ἀνδρεία, τί δειλία· τί πόλις, τί πολιτικός· τί ἀρχὴ ἀνθρώπων, τί ἀρχικὸς ἀνθρώπων· καὶ περὶ τῶν ἄλλων³, ἃ τοὺς μὲν εἰδότες ἡγεῖτο καλοὺς καγα-
θοὺς εἶναι⁴, τοὺς δ' ἀγνοοῦντας ἀνδραποδώδεις ἂν δικαίως κεκλήσθαι. —

17. Ὅσα μὲν οὖν μὴ φανερὸς ἦν ὅπως ἐγίνωσκεν, οὐδὲν θαυμαστὸν ὑπὲρ τούτων περὶ αὐτοῦ παραγινώσκει τοὺς δικασ-
τάς⁵. ὅσα δὲ πάντες ᾔδεσαν⁶, οὐ θαυμαστόν, εἰ μὴ τούτων ἐνεθυμήθησαν;

¹) Ὁ ἴδιος ὅμως (ὁ Σωκράτης) ὡς ἠθικός φιλόσοφος συνεί-
θιζε νὰ διαλέγεται (ὁσάκις δηλ.
ἡ περίστασις τὸ ἐκάλει) περὶ τῶν
ἀνθρωπίνων, τὰ δὲ φυσικὰ ζητή-
ματα ἀπέκλειεν ἀπὸ τῆς ἐρεῦνης
του, ὡς οὐδαμῶς συμβαλλόμενα
πρὸς τὴν ἀνθρ. εὐδαιμονίαν.

²) Ἀντὶ σκοπῶν ὅ,τι εὐσεβές
ὅτι ἀσεβές (ἐστίν) κτλ.

³) Καὶ περὶ τῶν ἄλλων (δηλ.
τῶν μὴ ἀνθρωπείων μὲν ἄλλ' εἰς
ἠθικὴν μόρφωσιν συντεινόντων)
διελέγετο, σκοπῶν ταῦτα, ἃ κτλ.

⁴) Τοὺς μὲν γινώσκοντας ταῦτα
(τὰ ῥηθέντα) ἐνόμιζεν ἀνδρας κα-
λοὺς καγαθοὺς, ἥτοι ἀνθρώπους
ἐλευθερίως ἀνατεθραμμένους καὶ
μόρφωσιν ἔχοντας. Ἀντίθ. δὲ εἶνε
ὁ ἀνδραποδῶδης, ἥτοι ὁ ὅμοιος
ἀνδραποδῶ, τ'. ἔ. ὁ ἀμόρφωτος
καὶ ἀγενής δοῦλος, ὁ σωματικῶς
καὶ πνευματικῶς ιδιότητος δοῦ-
λου ἔχων.

⁵) Σύντ. οὐδὲν (=οὐδαμῶς)

θαυμαστὸν (ἐστὶ) τοὺς δικαστάς
περὶ αὐτοῦ (τοῦ Σωκράτους) παρα-
γινῶναι (=οὐχ ὡς προσῆκε γινῶ-
ναι, οὐκ ὀρθῶς κρινῆναι) ὑπὲρ τού-
των (=περὶ τούτων), ὅσα μὴ
φανερόν ἦν (τὸ δὲ φανερόν καθ'
ἑλξιν) ὅπως ἐγίνωσκε (=περὶ ὅ-
σων οὐκ ἦν φανερόν τίνα γνώμην
εἶχε, τί ἐφρόνει. Πρὸς ἀποφυγὴν
δὲ τῆς ἐπαναλήψεως τῆς περὶ ἐτέθη
ὑπὲρ τούτων. Λέγεται δὲ γινώσκω
τι καὶ γινώσκω περὶ τινος.

⁶) Ὁ νοῦς. Τὰς ἐν τοῖς προη-
γουμένοις ῥηθείσας δοξασίας τοῦ
Σωκράτους δυνατόν ἦτο οὐχὶ πάν-
τες νὰ ἐγνώριζον καὶ τοῖς δικα-
σταῖς ἐπομένους ἄγνωστοι αὐταὶ
νὰ ἦσαν, ἀλλ' ὅμως καθ' ὅσον
ἀφορᾷ ὅσα ὅλοι ἐγνώριζον ὅτι
ἐφρόνει ὁ Σ. δὲν εἶνε θαυμά-
στόν ὅτι ταῦτα οἱ δικασταὶ δὲν
ἔλαβον πρὸ ὀφθαλμῶν. Τὸ δὲ εἰ μὴ
ἔνεκα λεπτότητος ἀττικῆς ἐπὶ
πραγματικοῦ αἰτίου = ὅτι οὐ.
Τὸ δὲ ἐνεθυμῶμαι τινος (πράγ-

18. Βουλευσας¹ γάρ ποτε καὶ τὸν βουλευτικὸν ὄρκον ὁμώσας, ἐν ᾧ ἦν² κατὰ τοὺς νόμους βουλευσείν, ἐπιστάτης³ ἐν τῷ δήμῳ γενόμενος⁴, ἐπιθυμήσαντος τοῦ δήμου παρὰ τοὺς

ματος) καὶ συνηθέστερον ἐνθυμοῦμαι τι=ἐν θυμῷ, ἤτοι ἐν νῷ ἔχω τι=σκέπτομαι, λογίζομαι πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχω τι. Τὸ δὲ ἐνθυμοῦμαι περὶ τινος (πράγματος)=φροντίζω περὶ τινος.

¹) Πολλάκις ὁ ἀόριστος σημαίνει τὴν εἰς τὴν ἀρχὴν εἴσοδον ὅθεν *βουλευσας*=βουλευτὴς γενόμενος ὥς ἐν 2, 6, 25: ἄρξας=ἀρχῶν γενόμενος, καὶ ἐν 3, 5, 1: *στρατηγήσαντος*=στρατηγοῦ γενομένου. Τὸ δὲ ἐν 1, 2, 35: *βουλευσείν*=βουλευτὴν εἶναι, ὥς καὶ τὸ ἐν 2, 2, 13 *ἀρχεῖν*=ἀρχοντα εἶναι.

²) Περιεμένε τις ἐν ᾧ ἔστιν Ἄλλ' ἐν τῷ παρατατικῷ ὑπάρχει τό: ἐν ᾧ ὥμοσε κατὰ τοὺς νόμους βουλευσείν.

³) Πρόεδρος τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου γενόμενος. Ὁ πρόεδρος δηλ. τῆς τῶν Ἀθηναίων βουλῆς προήδρευε καὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου. Ἡ δὲ βουλὴ τῶν Ἀθηναίων συνέκευτο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐκ 500 καθ' ἑνιαυτὸν κληρουμένων πολιτῶν ἥτοι 50 ἐξ ἐκάστης τῶν 10 φυλῶν, οἵτινες διηροῦντο κατὰ τὰς 10 φυλάς εἰς 10 πρυτανείας, ἥτοι προεδρείας, ὧν ἐκάστη ἀπετελεῖτο ἐκ 50 ἀνδρῶν, οἵτινες *πρυτάνεις* ἐκαλοῦντο, ἡ δὲ φυλὴ, ἣς μέλη ἦσαν, *φυλὴ πρυτανεύουσα*. Τούτων δὲ τῶν 10 πρυ-

τανειῶν ἐκάστη διὰ κλήρου ἐπεμελεῖτο τῶν κοινῶν ἐπὶ 37 ἢ 36 ἡμέρας ἢ ἐπὶ 38, ὅτε τὸ ἔτος ἦτο ἐμβόλιμον. Εἰς δὲ τῶν 50 τούτων πρυτάνεων καθ' ἐκάστην διὰ κλήρου ἐκλεγόμενος γίνετο *ἐπιστάτης* (πρόεδρος) τῆς βουλῆς συνεδριάζουσης. Οὗτος δὲ ἦτο ἐπιστάτης καὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, ὅτε οἱ πρυτάνεις συνεκάλουν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου. Ἐπὶ ἐκάστης δὲ πρυτανείας ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου συνεκαλεῖτο τὸ μὲν πρῶτον ἅπαξ, ὕστερον δὲ τετράκις. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν συνερχομένην εἰς τὴν Πύκνα ὁ πρόεδρος τῆς βουλῆς (ὁ ἐπιστάτης) εἰσήγαγε τὰ βουλευματα τῆς βουλῆς πρὸς διαψηφίσειν. Τοῦτο ὁμως ἡδύνατο καὶ νὰ ἀρνηθῇ, ἐὰν τὸ πρὸς τοῦτο θάρρος εἶχεν, ὥς ἐν τῇ προκειμένῃ περιστάσει ὁ Σωκράτης, ὅστις ἐν ἔτει 406 π. Χ. καθ' ἣν ἡμέραν ἐδικάζοντο οἱ ἐν Ἀργινοῦσαις νικῆσαντες στρατηγοὶ ἦτο *ἐπιστάτης* δηλ. πρόεδρος τῆς βουλῆς καὶ ἐντέθεν καὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου.

⁴) Ἡ μετοχὴ *γενόμενος* τίθεται, ἀσυνδέτως μετὰ τῶν δύο ἄλλων *βουλευσας* καὶ *ὁμώσας*, διότι εἶναι ἐτέρας φύσεως=ἐπειδὴ ἐβούλευσε καὶ ὥμοσε κατὰ τοὺς νόμους βουλευσείν (οὐκ ἠθέλησεν ἐπιψηφίσαι) ὅτε ἐπιστάτης ἐγένετο.

νόμους [ἐννέα στρατηγούς] μὲν ψήφῳ¹ τοὺς ἀμφὶ Θράσυλλον καὶ Ἐρασινίδην² ἀποκτεῖναι³ πάντας, οὐκ ἠθέλησεν ἐπιψηφίσαι⁴, ὀργιζομένου⁵ μὲν αὐτῷ τοῦ δήμου, πολλῶν δὲ καὶ δυνατῶν ἀπειλούντων· ἀλλὰ περὶ πλείονος ἐποιήσατο εὐορκεῖν ἢ χαρίσασθαι τῷ δήμῳ παρὰ τὸ δίκαιον, καὶ φνυλάσασθαι τοὺς ἀπειλοῦντας.⁶

19. Καὶ γὰρ ἐπιμελεῖσθαι θεοὺς⁷ ἐνόμιζεν ἀνθρώπων, οὐχ ὅν τρόπον⁸ οἱ πολλοὶ νομίζουσιν. Οὗτοι μὲν γὰρ οἶονται τοὺς

¹) Οἱ νόμοι ὥριζον ὅτι, ὅτε πολλοὶ ὁμοῦ συγκατηγοροῦντο, περὶ ἐνὸς ἐκάστου χωριστὰ ἔπρεπε νὰ γείνη ψηφοφορία. Ἄλλ' ἐν τῇ δίκῃ τῶν ἐννέα στρατηγῶν μὲν ψήφῳ ἦτοι διὰ μιᾶς χειροτονίας ἠθέλουν νὰ ἀποφασίσωσι καὶ περὶ τῶν ἐννέα στρατηγῶν. Ὁ Πλάτων (Ἀπολογ. XX, 10 ἀντί: παρὰ τοὺς νόμους μὲν ψήφῳ, ἔχει: ἀθρόους κρίνειν παρὰ νόμους.

²) Τὸν Θράσυλλον καὶ τὸν Ἐρασινίδην καὶ τοὺς συστρατήγους αὐτῶν, οἵτινες ἐν τῇ ἐν ἔτει 406 π. Χ. ναυμαχίᾳ ἐν Ἀργινούσαις, (νήσοις μεταξὺ Λέσβου καὶ τῆς Μ. Ἀσίας) δὲν ἠδυνήθησαν ἕνεκα τῆς τρικυμίας νὰ σώσωσι τοὺς ναυαγούς.

³) Τὸ ἀποκτεῖναι ἀντίθ. τοῦ ἀπολύειν (=ἀθωώνω) σημαίνει διὰ τῶν ψήφων καταδικάζω εἰς θάνατον· πρβλ. 4, 8, 5.

⁴) Τὸ ἐπιψηφίζειν = ἐπὶ ψηφον καλεῖν τὸν δῆμον, ἦτοι ὡς σήμερον λέγεται, θέτειν εἰς ψηφοφορίαν, λέγεται ἐπὶ τοῦ προέδρου τῆς βουλῆς ἢ ἐκκλησίας, ἡτις ἢ ψηφίζεται τ'. ἔ. διὰ τῆς ἐαυτῆς

ψηφου παραδέχεται τὰ προτεινόμενα, ἢ ἀποψηφίζεται, δηλ. διὰ τῆς ἐαυτῆς ψηφου ἀπορρίπτει αὐτά.

⁵) Καίτοι ὠργίζετο... καὶ ἠπείλουν. Καὶ τοῦ μὲν εὐορκεῖν (= νὰ τηρήσῃ, νὰ μὴ παραβῇ τὸν ὅρκον, ὃν ὥμοσεν) ἀντίθ. εἶνε τὸ ἐπιορκεῖν. Τὸ δὲ χαρίσασθαι τῷ δήμῳ = νὰ φανῇ ἄρεστός εἰς τὸν δῆμον.

⁶) Τὸ μὲν φνυλάτω τινα = προσέχω μὴ τι κακὸν πάθῃ τις, τὸ δὲ φνυλάτομαι τινα = φυλάττω ἐμμαντὸν προσέχων μὴ τι κακὸν πάθω ὑπὸ τινος.

⁷) Ὑποκ. τοῦ ἐπιμελεῖσθαι. Ἐτέθη δὲ ἀνευ ἄρθρου, διότι ἐννοεῖ τὰ ὄντα, ἅτινα τοῦ ὀνόματος θεός εἶνε ἄξια. Ἰστέον δὲ ὅτι τὸ ἀπτικὸν ἐπιμελομαι καὶ τὸ παρὰ τοῖς μὲν. ἐν χρήσει ἐπιμελοῦμαι ἀδιακρίτως μεταχειρίζεται ὁ Ξενοφών.

⁸) Ἀντί: οὐ τοῦτον τὸν τρόπον, ὅν. Ὅθεν ἢ εὐσέβεια τοῦ Σ. διέφερε τῆς τῶν πολλῶν εὐσεβείας. Τὸ δὲ οἱ πολλοὶ = τὸ πλῆθος, ὁ λαὸς τῶν Ἀθηναίων.

θεούς¹ τὰ μὲν εἰδέναι, τὰ δ' οὐκ εἰδέναι². Σωκράτης δ' ἡγεῖτο πάντα μὲν θεοὺς εἰδέναι τὰ τε λεγόμενα καὶ πραττόμενα³ καὶ τὰ σιγῇ βουλευόμενα⁴, πανταχοῦ δὲ παρεῖναι καὶ σημαίνειν τοῖς ἀνθρώποις περὶ τῶν ἀνθρωπείων⁵ πάντων.

20. Θαυμάζω οὖν⁶, ὅπως ποτὲ ἐπέσθησαν Ἀθηναῖοι⁷ Σωκράτην περὶ θεοὺς μὴ σωφρονεῖν⁸, τὸν ἀσεβὲς μὲν οὐδὲν ποτε περὶ τοὺς θεοὺς οὔτ' εἰπόντα οὔτε πράξαντα⁹, τοιαῦτα δὲ καὶ λέγοντα καὶ πράττοντα¹⁰, οἳ τις ἂν καὶ λέγων καὶ πράττων εἴη τε καὶ νομίζοιτο εὐσεβέστατος. =

¹) Ἐνάρθρως, διότι ἔννοεῖ τοὺς γνωστοὺς θεοὺς τῶν Ἀθηναίων.

²) Οἱ ἀρχαῖοι ἀπέδιδον τοῖς ἑαυτῶν θεοῖς ἀτελείας.

³) Τὸ ἄρθρον ἀνήκει καὶ εἰς τὰς δύο μετοχάς, διότι τὸ τὰ τε λεγόμενα καὶ πραττόμενα ἀποτελεῖ ἓν ὅλον εἰς ὃ ἀντιτίθεται τὸ τὰ σιγῇ βουλευόμενα. Πρβλ. 3, 10, 5.

⁴) Παθητικῶς = τὰ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων διανοούμενα. Τὸ δὲ σημαίνειν = διὰ σημείων δεικνύναι, προδηλοῦν.

⁵) Περί πάντων ἅτινα συμβαίνουσιν ἢ δύνανται νὰ συμβῶσι τοῖς ἀνθρώποις.

⁶) Συγκεφαλαιωτικῶς ἐπανερχεται ὁ Ξενοφών εἰς τὰ ἐν τῇ § 1 εἰρημμένα.

⁷) = τῷ τίσι ποτὲ λόγοις ἐπέσθησαν Ἀθηναῖοι (ἀντὶ οἱ δικασταί). Ἰδὲ 1, 1, σημ. 3.

⁸) Ἀντὶ: οὐ σωφρονεῖν = πῶς ἐπίστευσαν ὅτι ὁ Σ. οὐκ ἔστι σώφρων περὶ τοὺς θεοὺς, ἦτοι ὅτι οὐ τιμᾷ ὥς δεῖ τοὺς θεοὺς· ἔπομ. ὅτι ἦτο ἀσεβής.

⁹) Αὐτός, ὃς οὐδὲν οὔτε εἶπεν, οὔτε ἔπραξεν. Τὸ δὲ περὶ τοὺς θεοὺς = ὥς πρὸς τοὺς θεοὺς (τῶν Ἀθηναίων).

¹⁰) = τῷ ὅς ἀεὶ καὶ ἔλεγε καὶ ἔπραττε (τοιαῦτα). Τὸ δὲ οἷα εἶνε ἀντιζείμ. τῶν ὑποθετ. μετοχῶν λέγων καὶ πράττων = οἷα τις καὶ εἰ λέγοι καὶ εἰ πράττοι, εἴη τε ἂν καὶ νομίζοιτο εὐσεβέστατος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

—1. Θανμαστὸν δὲ¹ φαίνεται μοι καὶ τὸ πεισθῆναι τινος², ὡς Σωκράτης τοὺς νέους διέφθειρεν, ὃς πρὸς τοῖς εἰρημένοις³ πρῶτον μὲν . . γαστροῦς πάντων ἀνθρώπων ἐγκρατέστατος ἦν⁴, εἶτα πρὸς⁵ χειμῶνα καὶ θέρος καὶ πάντας πόλους καρτερικώτατος, ἔτι δὲ πρὸς τὸ μετρίων δεῖσθαι πεπαιδευμένος οὕτως⁶, ὥστε, πάνν μικρὰ κεκτημένος⁷, πάνν ῥαδίως ἔχειν ἀρκοῦντα.

2. Πῶς οὖν, αὐτὸς ὢν τοιοῦτος, ἄλλους ἂν ἢ ἀσεβεῖς ἢ παρὰ νόμους ἢ λίχνους . . ἢ πρὸς τὸ πονεῖν μαλακοὺς ἐποίη-

ΚΕΦΑΛ. Β'. Τὸ δεῦτερον κεφάλαιον περιέχει τὴν ἀνασκευὴν τοῦ δευτέρου μέρους τῆς κατὰ Σωκράτους κατηγορίας: ἀδικεῖ δὲ καὶ τοὺς νέους διαφθείρων. Ταύτην δὲ ἀνασκευάζει ὡς ἑξῆς.

§ 1—11. *Περὶ λήρης*. Ὁ Σωκράτης προέτρεπε τοὺς νέους ἐπὶ πᾶσαν ἀρετὴν καὶ αὐτὸς παρῆχε τούτοις ἄριστα πρὸς τοῦτο παρὰδείγματα, ἐμπνέων σεβασμὸν πρὸς τοὺς νόμους καὶ ἀποστροφὴν ἀπὸ παντὸς βιαίου καὶ ἀνοσίου.

¹) Ὁ σύνδ. δὲ ἀναφέρεται εἰς τὸ ἐν κεφαλ. 1, 2: *πρῶτον μὲν*. Ὁ δὲ σύνδ. καὶ ἐπιδοτικὸς = ἀκόμη καί.

²) Δῆλ. τοῖς λόγοις τῶν γραψιμένων = τῶν κατηγορῶν.

³) Αὐτός, ὁ ὁποῖος ἐκτὸς τῶν περὶ αὐτοῦ (τοῦ Σωκράτους) ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ λεχθέντων.

⁴) Ἐγκρατὴς τινὸς εἰμι = κρα-

τῷ τινος, κατεξουσιάζω τι Ὁθ. *ἐγκράτεια* = κατεξουσίαις τῶν ἡδονῶν καὶ ἐπιθυμιῶν.

⁵) Τὸ κατὰ τι ἐκφέρεται καὶ καὶ διὰ τῆς προθέσεως πρὸς.

⁶) Τόσον (δῆλ. πάνν) ἦτο ἡσκημένος πρὸς τὸ δεῖσθαι (εἰς τὸ ἔχειν ἀνάγκην) μετρίων (τῶν ἀρκοῦντων εἰς τὰς ἀνάγκας του).

⁷) Καίτοι πάνν μικρὰν κτήσιν ἐκέκτητο, καίτοι μικροτάτην περιουσίαν εἶχε. Κατὰ τὸν Ξενοφῶντα (Οἶκον. 2, 3) πᾶσα ἡ περιουσία τοῦ Σωκράτους, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, ἦτο ἀξίας 5 μῶν. Τὸ δὲ ὥστε ῥαδίως ἔχειν ἀρκοῦντα = ὥστε φυσικὸν ἦτο (ἐπεὶ μετρίων ἐδεῖτο) μετὰ πολὺ μεγάλης εὐκολίας νὰ ἔχη ἀρκοῦντας εἰς αὐτὸν χρηματικὸς πόρους. Ἡ δὲ ὀνομ. *κεκτημένος* καθ' ἑλξιν. Πρὸβλ. τὸ ἐν § 3 *φανερὸς εἶναι*, καὶ τὸ ἐν 2, 1, 15 *διὰ τὸ ξένος εἶναι*.

σεν¹; Ἄλλ' ἔπαισε μὲν² τούτων πολλούς, ἀρετῆς ποιήσας ἐπιθυμῆν καὶ ἐλπίδας παρασχών, ἃν ἑαυτῶν ἐπιμέλονται³, καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ἔσεσθαι.

3. Καίτοι γε⁴ οὐδεπώποτε ὑπέσχετο διδάσκαλος⁵ εἶναι τούτων⁶, ἀλλὰ, τῷ φανερός εἶναι τοιοῦτος ὢν, ἐλπίζειν ἐποίει⁷ τοὺς συνδιατρίβοντας ἑαυτῷ⁸, μιμουμένους ἔκεινον⁹, τοιοῦτους γενήσεσθαι.

4. Ἄλλὰ μὴν¹⁰ καὶ τοῦ σώματος αὐτός τε οὐκ ἡμέλει, τὸν

¹) Πῶς ἂν . . ἐποίησεν (= πῶς ἦτο δυνατόν νά κάμῃ αὐτοὺς θηλυπρεπεῖς, χαίνοντες πρὸς τοὺς κόπους), εἰ αὐτός ἦν τοιοῦτος;

²) Ἄλλὰ . . μὲν = ἀλλὰ μάλλον, πολὺ δὲ μάλλον. Ὁ ἀλλὰ κεῖται κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν περιεχομένην ἄρνησιν: οὐκ ἐποίησε τοὺς νέους τοιοῦτους, ἀλλὰ. Διὰ δὲ τοῦ τούτων ὑπονοοῦνται τὰ μνημονευθέντα ἐλαττώματα.

³) Μετὰ τὸ παρασχών (= ἐπεὶ παρέσχεον) περιέμενέ τις: εἰ ἐπιμέλονται ἄλλ' ἐτέθη ὥς ἐν ὀρθῷ λόγῳ: ἂν (= ἔάν) ἐπιμέλονται, καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ ἔσονται.

⁴) Ἀντιτίθεται εἰς τὸ προηγούμενον ἔπαισε μὲν. Ὁ δὲ γὰρ ἐπιτείνει τὴν διὰ τοῦ καίτοι ἀντίθεσιν. = ἐν τούτοις ὅμως, μεθ' ὅλα ταῦτα ὅμως βέβαια (εἰ καὶ ἔπαισεν, οὐδεπώποτε).

⁵) Ὁ Πλάτων ἐν τῇ Ἀπολογίᾳ Σωκράτους (κεφ. 21) αὐταῖς σχεδὸν λέξεσι τὸ αὐτὸ λέγει: ἐγὼ δὲ διδάσκαλος μὲν οὐδενὸς πώποτ' ἐγενόμην.

⁶) Οὐδέτ., δηλ. τοῦ καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ἔσεσθαι ἢ ποιῆσαι.

⁷) Ἐκαμνε τοὺς . . νά ἐλπίζωσιν ὅτι θά γείνωσι τοιοῦτοι (δηλ. καλοὶ καὶ ἀγαθοί), διὰ τὸ ὅτι ἦτο φανερός ὅτι τοιοῦτος (δηλ. καλὸς καὶ ἀγαθὸς) εἶνε.

⁸) Πῶς ἐλέγοντο οἱ μαθηταὶ τοῦ Σωκράτους ἰδὲ 1, 1, 4. σημ. 2.

⁹) Δηλ. τὸν Σωκράτην. Ἡ χρῆσις τῆς δεικτικῆς ἀντωνυμίας ἔκεινος ἀντὶ τῆς αὐτὸς εἶνε συνήθης μετὰ τὰς πλαγίας πτώσεις τῆς αὐτὸς καὶ τῆς ἑαυτοῦ. Τὸ δὲ μιμουμένους = τῷ μιμεῖσθαι.

§ 4. Περίληψις. Ὁ Σωκράτης ἐφρόντιζε καὶ περὶ τῆς τοῦ σώματος διαίτης. Διὸ κατέκρινε μὲν τὴν ἀδηφαγίαν καὶ τὸν ὑπερμετρον ἐν ταῖς παλαιστοῖς κόπον τῶν ἀθλητῶν, παρεδέχετο ὅμως τὸν ἀρκούντα πρὸς πέψιν τῶν τροφῶν κόπον.

¹⁰) Ἄλλ' ὅμως, πρὸς τούτοις ὅμως οὐ μόνον τῆς ψυχῆς ἀλλὰ καὶ τοῦ σώματος αὐτός τε οὐκ ἡμέλει. Τὸ δὲ οὐκ ἐπῆγει = ἔψεγε, κατέκρινεν.

τ' ἀμελοῦντας οὐκ ἐπὶ ἔργῳ. Τὸ μὲν οὖν ὑπερεσθίοντα ¹ ὑπερπονεῖν ἀπεδοκίμαζε, τὸ δέ, ὅσα ἡδέως ἢ ψυχῇ δέχεται, ταῦτα ἱκανῶς ἐκπονεῖν ἐδοκίμαζε ². ταύτην γὰρ τὴν ἕξιν ³ ὑγιεινὴν τε ἱκανῶς εἶναι καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν οὐκ ἐμποδίζειν ἔφη.

5. Ἀλλ' οὐ μὴν ⁴ θρυπτικός γε οὐδὲ ἀλαζονικός ἦν οὐτ' ἀμπεχόνη οὐθ' ὑποδέσει ⁵ οὔτε τῇ ἄλλῃ διαίτῃ. Οὐ μὴν οὐδ' ἐρασιχορημάτους ⁶ γε τοὺς συνόντας ἐποίει· τῶν μὲν γὰρ ἄλλων ἐπιθυμιῶν ἔπανε ⁷, τοὺς δὲ ἑαυτοῦ ἐπιθυμοῦντας οὐκ ἐπράττειτο χρήματα ⁸.

6. Τοῦτου ⁹ δ' ἀπεχόμενος, ἐνόμιζεν ἐλευθερίας ἐπιμελεῖ-

¹) Σύντ. Σ. ἀπεδοκίμαζε τὸ ὑπερπονεῖν (τινα) ὑπερεσθίοντα = ὁ Σ. ἔψεγε τὸ ὑπερμέτρως κοπιᾶζειν, ἐνῷ τις ὑπερεσθίει, ἐνῷ ὑπερμέτρῳ τροφῇ εἶνε πεπληρωμένος. Ταῦτα δὲ λέγων πρὸ ὀφθαλμῶν εἶχε τὴν ἀδηφαγίαν τῶν ἀθλητῶν καὶ τὸν ὑπέρμετρον αὐτῶν κόπον.

²) Σύντ. ἐδοκίμαζε (= ἐπεδοκίμαζε) τὸ ἐκπονεῖν (τινα) ἱκανῶς ταῦτα (= ἱκανῶς νὰ κατεργάζεται, νὰ χωνεύῃ), ὅσα ἡδέως (= εὐχαρίστως) ἢ ψυχῇ (= ἢ ὄρεξις) δέχεται. Κατὰ ταῦτα ὁ Σ. ἀπεδοκίμαζε τὴν ἀδηφαγίαν καὶ τὴν ὑπέρμετρον ἐργασίαν.

³) = τὴν διαίταν. Τὸ δὲ πῇ ἐπιμέλειαν = τὴν φροντίδα, τὴν θεορατείαν.

⁴) Ἐν τούτοις ὅμως δὲν ἐπέδιδωκε τὴν περὶ τὸ σῶμα ἐπιμέλειαν ἐπὶ τούτῳ, ὥστε νὰ γείνη ἀβροδίατος, μαλθακὸς τὴν διαίταν.

⁵) Οὐδὲ ἐπιδεικτικός ὡς οἱ σοφισταί, οἵτινες ἔφερον λαμπρά καὶ ἐπιδεικτικά φορέματα καὶ ὑποδήματα. Αἱ δὲ τρεῖς δοτικαὶ εἶνε δοτικαὶ τῆς ἀναφορᾶς. Ἡ δὲ ἀμπεχόνη ἦτο πολυτελεὴς ἐπενδύτης, ὃν συνήθως ἔφερον αἱ γυναῖκες.

⁶) Ἐρασιχορημάτοι λέγονται οἱ τῶν χρημάτων ἐρασταί, οἱ φιλάργυροι. Τὸ δὲ οὐ μὴν οὐδὲ = προσέτι οὐδέ.

⁷) Ὁ Νοῦς ὁ Σωκράτης οὐ μόνον ἀπὴλλαττεν ἀπὸ τῶν ἄλλων (ἐκτὸς τῆς φιλαργυρίας) τοῖς ἀνθρώποις ἐμφύτων ἐπιθυμιῶν, πρὸς πλήρωσιν τῶν ὁποίων δαπανῶσι χρήματα, ἀλλὰ καὶ τὴν μόνην ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ ἀκούουσιν αὐτὸν ἀπὴλλάξε πάσης δαπάνης.

⁸) Οὐκ εἰσέπραττε χρήματα παρὰ. Τοῦτο δὲ ἀπενθύνεται κατὰ τῶν σοφιστῶν Πρβλ. § 60.

⁹) Δὴλ. τοῦ μὴ πράττεσθαι χρήματα. Τὸ δὲ ἐπιμελεῖσθαι ἐλευθερίας = ὅτι φροντίζει περὶ τῆς

σθαι τοὺς δὲ λαμβάνοντας τῆς ὀμλίας¹ μισθὸν ἀνδραποδιστὰς ἑαυτῶν ἀπεκάλει, διὰ τὸ ἀναγκαῖον αὐτοῖς εἶναι διαλέγεσθαι² παρ' ὧν λάβοιεν τὸν μισθόν.

7. Ἐθαύμαζε δ', εἴ τις³, ἀρετὴν ἐπαγγελλόμενος⁴, ἀργύριον πρᾶττο καὶ μὴ νομίζει⁵ τὸ μέγιστον κέρδος ἔξειν, φίλον ἀγαθὸν κτησάμενος, ἀλλὰ φοβοῖτο⁶, μὴ ὁ γενόμενος καλὸς κάγαθός τῳ τὰ μέγιστα εὐεργετήσαντι μὴ τὴν μεγίστην χάριν ἔξοι.

8. Σωκράτης δὲ ἐπηγγέλαιτο μὲν οὐδενὶ πώποτε τοιοῦτον⁷ οὐδέν, ἐπίστευε δὲ τῶν ξυνόντων ἑαυτῷ τοὺς ἀποδεξαμένους⁸

ἐλευθερίας του, ὅτι τὸ κάμνει χάριν τῆς ἐλευθερίας του.

¹) Τῆς ἑαυτῶν ὀμλίας=διὰ τὴν διδασκαλίαν των. Τὸ δὲ ἀπεκάλει=ὀνειδιστικῶς ὠνόμαζεν αὐτούς. Τὸ δὲ ἀνδραποδιστὰς ἑαυτῶν=πωλητὰς ἑαυτῶν ὡς ἀνδραπόδων ἦτοι πωλητὰς τῆς ἐλευθερίας των.

²) Δῆλ. τοῦτοις, παρ' ὧν λάβοιεν τὸν μισθὸν τῆς ὀμλίας. Ἡ δὲ εὐζική λάβοιεν ἐτέθη, διότι ὁ Ξενοφῶν ἀναφέρει τοὺς λόγους τοὺς Σωκράτους=παρ' ὧν, ὡς ἔλεγεν, ἤθελον λάβῃ τὸν ὀρισθέντα μισθόν.

³) Μετὰ τοῦ θαυμάζω τίθεται ὁ εἰ, ὅταν τὸ αἷτιον τοῦ θαυμασμοῦ εἶνε πιθανὸν καὶ ἀμφίβολον. Πολλὰκις ὁμως ἐκ λεπτότητος ἀτιμῆς καὶ ἐπὶ πραγματικῶν τίθεται ὁ εἰ ἀντὶ τοῦ οὐ.

⁴) Καίτοι ἐπαγγέλλεται τὸν διδάσκαλον τῆς ἀρετῆς, καίτοι κηρύττει ὅτι γινώσκει νὰ διδάσκῃ τὴν ῥητορικὴν. Τοῦτο δὲ λέγει περὶ τῶν σοφιστῶν.

⁵) Καὶ δὲν ἤθελε νομίζει (δὲν ἤθελεν ἐλπίζει) ὅτι θὰ ἔχῃ τὸ μέγιστον (ἐκ τοῦ διδάσκειν) κέρδος, εἰ... κτήσαιο.

⁶) Ἀλλὰ φοβοῖτο μή... μή. Κατὰ τὰ κανόνα εἶδει μὴ-οὐ. Ἀλλ' ἐνταῦθα τὸ μὲν πρῶτον μὴ ἀποδίδεται εἰς τὸ ἔξοι (=μήπως ἤθελε ἀποδώσει τῷ εὐεργετήσαντι χάριν), διὰ δὲ τοῦ δευτέρου μὴ (μὴ τὴν μεγίστην=ἢ ἂν μὴ ἢ μεγίστη) ἢ=ἦτις νὰ μὴ εἶνε ἢ μεγίστη) ἐκφέρεται ὑποκειμενικὴ κρίσις.

⁷) Δῆλ. τὴν ἀρετὴν διδάξειν, ἢ καὶ=καταστήσειν τινὰ καλὸν κάγαθόν.

⁸) Τὸ ἀποδέχομαι τινα ἢ τι=ὅλως (ἄνευ ἀντιρρήσεως) παραδέχομαι, ἀσπάζομαι τὴν γνώμην ἢ τὴν διδασκαλίαν τινός. "Οθεν=ἀλλ' εἶχε τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ γείνωσι φίλοι ἀγαθοὶ καὶ εἰς αὐτὸν (τὸν Σωκράτην) καὶ πρὸς ἀλλήλους οἱ παραδεχθέντες ἐκ τῶν συνόντων αὐτῷ ἐκεῖνα, ἅπερ ὁ

ἅπερ αὐτὸς ἐδοκίμαζεν, εἰς τὸν πάντα βίον ἑαυτῷ τε καὶ ἀλλήλοις φίλους ἀγαθοὺς ἔσεσθαι. Πῶς οὖν ἂν ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ διαφθεῖροι τοὺς νέους¹; εἰ μὴ ἄρα ἡ τῆς ἀρετῆς ἐπιμέλεια διαφθορά ἐστιν. —

9. Ἀλλὰ νῆ Δία, ὁ κατήγορος² ἔφη, ὑπερορᾶν ἐποίει τῶν καθεστώτων νόμων³ τοὺς συνόντας λέγων, ὡς μῶρον εἶη τοὺς μὲν τῆς πόλεως ἄρχοντας ἀπὸ κνᾶμον⁴ καθιστάναι, κυβερνήτῃ δὲ μηδένα θέλειν χρῆσθαι κναμεντῷ μηδὲ τέκτονι,

ἴδιος ἐπαδοκίμαζεν. Τὸ δὲ δοκιμάζω=μετ' ἐξέτασιν δέχομαι. Ὁθεν δόκιμος=ὁ δεδοκιμασμένος, ὁ μετ' ἐξέτασιν δεκτὸς γενόμενος.

¹) Εἰ τοιαῦτα ἐποίει καὶ ἔλεγεν, οὐκ ἂν διαφθεῖροι. Τὸ δὲ εἰρωνικὸν εἰ μὴ, εἰ μὴ ἄρα (ἐκτὸς ἂν τυχόν) τίθεται πάντοτε μεθ' ὀριστικῆς.

²) Ὁ Μέλητος, ὁ κυριώτατος τῶν κατηγόρων. Ἀλλ' ὁ Κόβητος (N. L. 662 ff) νομίζει ὅτι ἐνταῦθα καὶ ἐν ταῖς § 12, 49, 51, 52, 50 καὶ 58 ὁ κατήγορος εἶναι ὁ ῥήτωρ Πολυκράτης, οὗτινος τὸ σύγγραμμα κατηγορία Σωκράτους πολὺν κρότον ἐπροξένησε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 4ου αἰῶνος. Ἐντεῦθεν λοιπὸν καὶ τὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ Ξενοφῶντος κατὰ τὸν Κόβητον εἶνε ἀνασκευὴ τῆς τοῦ Πολυκράτους τούτου κατηγορίας κατὰ τοῦ Σωκράτους.

³) Τὸ ὑπερορᾶν ὡς ἰσοδυναμοῦν τῷ ἀμελῶ ἢ καταφρονῶ συντάσσεται μετὰ γενικῆς. Καὶ τὸ μὲν ἐποίη=συντελεῖ, ἐγένετο αἴτιος διὰ τῆς διδασκαλίας του ὥστε οἱ συνόντες νᾶ τὸν καταφρονῶσι. Κα-

θεστώτες νόμοι λέγονται οἱ ἐν χρῇσιν νόμοι. Οὕτω καὶ κατωτέρω καθεστῶσα πολιτεία=τὸ ἐν ἐνεργείᾳ πολίτευμα.

⁴) Ἡ ἀπὸ δηλοῖ τὸ μέσον=διὰ κνᾶμον, διὰ κλήρου. Ἡ δὲ ἐκλογὴ τῶν ἐν Ἀθήναις ἀρχόντων ἐγίνετο ὡς ἐξῆς. Ἐντὸς κάλπης ἐτίθεντο πινακίδες χαλκαῖ, ἐπιγεγραμμένα ἔχουσαι τὰ ὀνόματα τῶν ὑποψηφίων, ἐν ἐτέρᾳ δὲ κάλπῃ ἐτίθεντο ἰσάριθμοι ταῖς πινακίσιν λευκοὶ καὶ μέλανες κύαμοι, ἐξ ὧν λευκοὶ ἦσαν ὅσοι καὶ οἱ μέλλοντες ἄρχοντες, οἱ δὲ λοιποὶ μέλανες. Οὕτω λοιπὸν ἐξήγετο ἐκ τῆς μίας κάλπης μία τῶν πινακίδων, καὶ ἐκ τῆς ἐτέρας κύαμος. Καὶ ἂν μὲν ὁ ἐξαχθεὶς κύαμος ἦτο λευκός, ἐλογίζετο ἄρχων ὁ ἐπὶ τῆς πινακίδος γεγραμμένος ὑποψήφιος, ἂν δὲ μέλας ἀπερρίπτετο. Τοῦτο δὲ ἐγίνετο μέχρις οὗ ὅλοι οἱ λευκοὶ κύαμοι ἐξαχθῶσιν. Ἐντεῦθεν λοιπὸν προήλθεν ἡ φράσις: ἄρχοντας καθιστάναι (ὑποκ. τοὺς πολίτας) ἀπὸ κνᾶμον, καὶ ἡ λέξις κναμεντός=κληρωτός ἢ αἰρετός, πρὸς δια-

μηδ' ἀδλητῇ, μηδ' ἐπ' ἄλλα τοιαῦτα¹, ἃ πολλῶν ἐλάττονας βλάβας ἀμαρτανόμενα ποιεῖ τῶν περὶ τὴν πόλιν ἀμαρτανομένων· τοὺς δὲ τοιοῦτους λόγους ἐπαύρα· ἔφη² τοὺς νέους καταφρονεῖν τῆς καθεστώσης πολιτείας καὶ ποιεῖν βιαίους.

10. Ἐγὼ δ' οἶμαι³ τοὺς φρόνησιν ἀσκοῦντας⁴ καὶ νομίζοντας ἱκανοὺς ἔσεσθαι τὰ συμφέροντα διδάσκειν τοὺς πολίτας ἥκιστα γίνεσθαι βιαίους, εἰδότας⁵, ὅτι τῇ μὲν βίᾳ πρόσσειον ἔχθραι καὶ κίνδυνοι, διὰ δὲ τοῦ πείθειν ἀκινδύνως τε καὶ μετὰ φιλίας ταῦτά γίγνεται⁶. οἱ μὲν γὰρ βιασθέντες ὡς ἀφαιρεθέντες μισοῦσιν, οἱ δὲ πεισθέντες ὡς κεχαρισμένοι⁷ φιλοῦσιν. Οὐκ οὖν τῶν φρόνησιν ἀσκοούντων τὸ βιάζεσθαι⁸, ἀλλὰ τῶν ἰσχὺν ἄνευ γνώμης ἐχόντων τὰ τοιαῦτα πράττειν ἔστιν.

στολὴν ἀπὸ τοῦ χειροτονητός. Εἰς Εἰς δὲ τὸ κυβερνήτῃ ὑπὸν. πλοίου.

¹) Δῆλ. ἔργα χρῆσθαι τινι κυμαμενῶ = κληρωτῶ. Τὸ δὲ ἀμαρτανόμενα = ἐάν ἡμαρτημένως ἐκτελεσθῶσι προξενῶσι π. ἐλάτ. βλάβας ἢ τὰ ἀμαρτ. περὶ τὴν πόλιν.

²) Ὁ κατήγορος ἔφη ὅτι οἱ τοιοῦτοι λόγοι ἐπῆρουν (= παρώρμων, ὠθουν) τοὺς νέους.

³) Ἄλλ' ἐγὼ νομίζω. Ὁ Ξενοφὼν ἀπαλλάττει τὸν Σωκράτην τῆς μομφῆς ὅτι ἐχάλαρου τὸν πρὸς τοὺς καθεστῶτας νόμους τῆς πόλεως σεβασμὸν διὰ τῶν ἐξῆς: Ἀληθῶς ὁ Σωκράτης ἐπέκρινε τὰ τῆς πολιτείας, ἀλλ' ἢ ἐπίκρισις αὐτοῦ δὲν ἦτο δυνατόν νά ἀγάγῃ εἰς βιαίαν κατ' αὐτῆς ἐξέγερσιν· διότι τὴν ἐπίκρισιν ταύτην ὁ Σωκράτης ἀνήγαγεν εἰς ἀκίνδυνον μέτρον.

⁴) Οἱ φρόνησιν ἀσκοῦντες = οἱ ἀσκήσει (ἐπιμελείᾳ, μελέτῃ) πτώμενοι φρόνησιν, τ. ἔ. οἱ φρό-

νιμοί, οἱ συνετοὶ ἄνθρωποι. Ἰδὲ 2, 1, § 1.

⁵) Ἐπεὶ ἴσασιν, Τὸ δὲ ἐπόμενον μετὰ φιλίας = φιλικῶς, μὲ τρόπον φιλικόν· διότι ὁ πείθων ἐλκύει τὴν φιλίαν τοῦ πειθομένου.

⁶) Ταῦτά, ἅπερ καὶ βία ἐπιτυγχάνεται. Τὰ δὲ ἐπόμενα οἱ γὰρ κτλ. = διότι οἱ μὲν ὑπὸ τῆς βίας ἀναγκασθέντες (νά πράξωσί τι), ἐπειδὴ νομίζουσιν ὅτι ἀφηρεθήσαντι, μισοῦσι (τοὺς ἀφαιρέσαντας).

⁷) Τὸ κεχαρισμένοι ὡς παθητ. μὲν = τῷ εὖ πεπονηθέντες· ἐπομέν. οἱ δὲ διὰ τῆς πειθοῦς παρακινηθέντες εἰς τι ἐπειδὴ νομίζουσιν ὅτι εὐηργετήθησαν, φιλοῦσι (τοὺς εὐεργετήσαντας). Ὡς ἐνεργ. δὲ = τῷ πεποιηκότες χάριν· ἐπομένως = ἐπειδὴ νομίζουσιν ὅτι ἔκαμαν χάριν, φιλοῦσι (τὸν εἰς ὃν τὴν χάριν ἔκαμαν).

⁸) Ἡ χρῆσις τῆς βίας οὐκ ἔστιν ἴδιον τῶν συνετῶν ἀνθρώ-

11. Ἀλλὰ μὴν καὶ συμμάχων ὁ μὲν βιάζεσθαι τολμῶν δέοιτ' ἂν οὐκ ὀλίγων¹, ὁ δὲ πείθειν δυνάμενος οὐδενός· καὶ γὰρ μόνος ἡγοῖτ' ἂν δύνασθαι πείθειν. Καὶ φρονεῦν δὲ τοῖς τοιούτοις² ἥκιστα συμβαίνει· τίς γὰρ ἀποκτεῖναι τινα βούλοιτ' ἂν μᾶλλον ἢ ζῶντι πειθομένῳ χρῆσθαι³;

12. Ἀλλ' ἔφη γε⁴ ὁ κατήγορος, Σωκράτει ὁμιλητὰ γενο-

πων, ἀλλ' ἔστιν (ἴδιον) τῶν ἐχόντων ἰσχὺν πράττειν τὰ τοιαῦτα (δῆλ. τῇ βίᾳ χρῆσθαι) ἄνευ γνώμης = ἄνευ συνέσεως, ἀσυνέτως.

¹) Εἰ ἐθέλοι βιάζεσθαι, δέοιτ' ἂν καὶ οὐκ ὀλίγων. (= πολλῶν) συμμάχων. Εἰς δὲ τὸ κατωτ. μόνος ὑπὸν. ὦν = ἐπεὶ καὶ μόνος εἰ εἴη.

²) Δῆλ. τοῖς χρωμένοις τῷ πείθειν, τοῦ δὲ φρονεῖν ἄντικ. τοὺς πειθομένους. Τὸ δὲ ἥκιστα λιτότης = οὐδαμῶς, ὥς τὸ ἀνωτέρω: οὐκ ὀλίγων = πολλῶν.

³) Ἡ χρῆσθαι αὐτῷ ζῶντι (ἐν ὅσῳ αὐτὸς ζῇ) πειθομένῳ (ὥς πειθόμενον, ἐπειδὴ πείθεται).

§ 12—48. Περίληψις. Ἐὰν ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ ὁ Κριτίας πλείστα κακὰ τῇ πόλει παρέσχον, ἀδίκως ἐπιβαρύνεται διὰ τοῦτο ὁ Σωκράτης· διότι οὗτοι παρορμηθέντες ὑπὸ τῆς ἀμέτρου ἐπιθυμίας τοῦ νὰ γείνωσι πρῶτοι ἐν τῇ πολιτείᾳ, προσήλθον εἰς τὸν Σωκρ., ἵνα τὴν τέχνην τοῦ πείθειν μᾶλλον παρ' αὐτοῦ διδαχθῶσιν, ὅπως διὰ τούτου τύχωσι τῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ ἐπιθυμητῆς ἐπιρροῆς. Ὅτι δὲ ὁ βίος καὶ ἡ ἀρετὴ τοῦ Σ. δὲν εἴλκυσεν αὐτούς, ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς δια-

γωγῆς αὐτῶν. Καὶ τούτους ἐνουθέτει ὁ Σωκρ., καὶ ὁ βίος αὐτοῦ ἐχρησίμευεν αὐτοῖς ὥς παραδειγμα· δι' ὃ καὶ ἐφ' ὅσον χρόνον μετ' ἐκείνου διέτριβον ἦσαν χρηστοί. Ἀλλ' οὗτοι ὥς μὴ ἀσκήσαντες τὴν ἀρετὴν, ἥτις ἄνευ τούτου ἀπόλλυται, ὑπέκλυσαν μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ Σωκρ., ἀπομάκρυνσιν εἰς παντοειδεῖς πειρασμούς, καὶ ἐγένοντο λεία τῶν παθῶν αὐτῶν. Ὅθεν ὁ Σωκράτης δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὑπεύθυνος· διότι οὗτος πικρὰς μομφὰς οὐδέποτε ἔλειπεν αὐτοῖς ἀποτείνων, ὅτε τούτους ἔβλεπεν ἀνάξιόν τι πράττοντας. Ἐνεκα δὲ τούτου καὶ τὸ μῖσος μάλιστα τοῦ Κριτίου εἰς τὸν ὕπατον βαθμὸν εἴλκυσεν. Ὁ μὲν λοιπὸν Κριτίας καὶ Ἀλκιβιάδης ἀκολουθήσαντες τὴν ἰδίαν αὐτῶν φύσιν ἐπεδόθησαν εἰς τὰ πολιτικά, ἐφ' ἃ ἀμφοτέρω, μάλιστα δὲ ὁ Ἀλκιβιάδης, ἥδη λίαν ἐνωρίς ἀπάσας τὰς προσπάθειάς αὐτῶν ἔστρεψαν, ἐνῶ πολλοὶ ἄλλοι φίλοι τοῦ Σ., οἷον ὁ Κρίτων, ὁ Χαιρεφῶν καὶ ἄλλοι, καθ' ἅπαντα τὸν βίον τῶν ἐνέμειναν πιστοὶ εἰς τὴν ἀρετὴν, ἣν οὗτοι συνδιατρίβοντες τῷ Σωκράτει ἐκτήσαντο.

⁴) Ὁ γε ἐπιτείνει τὸ ἔφη = ὁ

μένω Κριτίας τε καὶ Ἀλκιβιάδης¹, πλεῖστα κακὰ τὴν πόλιν ἐποιήσατην. Κριτίας μὲν γὰρ τῶν ἐν τῇ ὀλιγαρχίᾳ² πάντων κλεψίστατος τε καὶ βιαιότατος καὶ φορικότατος ἐγένετο, Ἀλκιβιάδης δὲ αὖ³ τῶν ἐν τῇ δημοκρατίᾳ πάντων ἀκρατέστατος τε καὶ ὑβριστότατος⁴ καὶ βιαιότατος. —

— 13. Ἐγὼ δ', εἰ μὲν τι κακὸν ἐκείνω τὴν πόλιν ἐποιήσατην, οὐκ ἀπολογήσομαι⁵· τὴν δὲ πρὸς Σωκράτην συνουσίαν αὐτοῖν, ὡς ἐγένετο, διηγῆσομαι⁶.

14. Ἐγενέσθην μὲν⁷ γὰρ δὴ τῷ ἄνδρι τούτῳ φύσει φιλοτιμοτάτω⁸ πάντων Ἀθηναίων, βουλομένῳ τε πάντα δι' ἑαν-

κατήγορος ἔλεγε μάλιστα, πρὸ πάντων ἔλεγεν.

¹⁾ Ὁ Κριτίας, ὁ κορυφαῖος τῶν 30 τυράννων, καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης ἦσαν ὅλως ἀντιθέτων πολιτικῶν φρονημάτων· διότι ἐκεῖνος μὲν ἦτο τυραννικώτατος, ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης δημοκρατικώτατος.

²⁾ = τῶν μέσα εἰς τὴν ὀλιγαρχίαν ὄντων, τῶν ὀλιγαρχικῶν, ἥτοι τῶν τριάκοντα καὶ τῶν ὁπαδῶν τούτων. Ἐν ἔτει 404 π. Χ. οἱ τριάκοντα τύραννοι ἐκυβέρνησαν ἐπὶ 8 μῆνας ἐν Ἀθήναις.

³⁾ Πρὸς ἐπίτασιν τῆς ἀντιθέσεως συνάπτεται ὁ δὲ μετὰ τοῦ αὖ = ἀφ' ἐτέρου δὲ πάλιν. Τὸ δὲ τὸ τῶν ἐν τῇ δημοκρατίᾳ (ὡς τὰ ἐν τῇ ὀλιγαρχίᾳ) = τῶν δημοκρατικῶν. Ὁ Ξενοφὼν ἀποθλίπει εἰς τὸν ἰδιωτικὸν καὶ δημόσιον βίον τοῦ Ἀλκιβιάδου ἀπὸ τοῦ ἔτους 421 π. Χ. μέχρι τῆς ἐπανόδου τούτου εἰς τὸν ἐν Σάμῳ στρατόν, ἥτοι μέχρι τοῦ ἔτους 411 π. Χ.

⁴⁾ Ὑβριστής λέγεται παρὰ τοῖς

παλαιοῖς ὁ μὴδὲν τίμιον σεβόμενος, ὁ ὑπερόπτης, ὁ αὐθάδης, ὁ αὐθαίρετος, ὁ βίαιος (ἐν ἔργῳ τε καὶ λόγῳ). Ὅθεν τὸ ἐπόμεν. βιαιότατος πλεοναστικῶς ἐτέθη χάριν ἐντονωτέρας ἐκφράσεως τοῦ πράγματος.

⁵⁾ Τὸ ἀπολογεῖσθαι, ἰσοδυναμοῦν τῷ ἀποδίδωμι λόγον, σημαίνει ὅτι καὶ τοῦτο, ἥτοι δίδωμι τὸν ὀφειλόμενον λόγον.

⁶⁾ Κατὰ πρόληψιν ἀντί: διηγῆσομαι ὡς ἡ πρὸς Σωκράτην συνουσία αὐτοῖν ἐγένετο.

⁷⁾ Ἡ ἀντίθεσις ἐν τῷ παρακατιόντι: ἤδεσαν δέ. Τὸ δὲ γὰρ δὴ = τῷ ὄντι, ὡς εἶνε γνωστόν. Ὅθεν τὸ δὴ δεικνύει ὅτι ἡ εἰσαγομένη διὰ τοῦ γὰρ διασάφησις εἶνε γνωστὸν γεγονός.

⁸⁾ Φιλοδοξότατοι, ἥτοι τὰ μάλιστα ὠρέγοντο τῆς τιμῆς τῆς διὰ τὴν ἀρετὴν ὑπὸ τῶν ἄλλων ἀπονεμομένης, ἥτις μόνῃ γίνεται αἰτία πάσης ὑψηλοτέρας ἐπιθυμίας. Τὸ δὲ πάντα = πᾶσαι αἱ ὑποθέσεις τῆς πόλεως.

τῶν πράττεσθαι καὶ πάντων ὀνομαστοτάτω γενέσθαι ἥδεσαν δὲ¹ Σωκράτην ἀπ' ἐλαχίστων μὲν χρημάτων αὐταρκέστατα ζῶντα², τῶν ἡδονῶν δὲ πασῶν ἐγκρατέστατον ὄντα, τοῖς δὲ διαλεγομένοις αὐτῷ πᾶσι χρώμενον ἐν τοῖς λόγοις³, ὅπως βούλοιτο.

15 Ταῦτα δὲ ὁρῶντε καὶ ὄντε⁴ οἷω προεῖρησθον, πότερόν τις αὐτὸν φῆ⁵, τοῦ βίου τοῦ Σωκράτους ἐπιθυμήσαντε καὶ τῆς σωφροσύνης⁶, ἣν ἐκεῖνος εἶχεν, ὀρέξασθαι τῆς ὁμιλίας αὐτοῦ, ἣ νομίσαντε, εἰ ὁμιλησαίτην ἐκείνῳ, γενέσθαι ἂν⁷ ἱκανώτατο λέγειν τε καὶ πράττειν;

16. Ἐγὼ μὲν γὰρ ἡγοῦμαι⁸, θεοῦ διδόντος αὐτοῖν⁹ ἢ ζῆν ὅλον τὸν βίον, ὥσπερ ζῶντα Σωκράτην ἐώρων ἢ τεθνάναι, ἐλέσθαι ἂν μᾶλλον αὐτὸ τεθνάναι. Δῆλω δ' ἐγενέσθην¹⁰ ἐξ ὧν ἐπραξάτην ὥς γὰρ τάχιστα κρείττονα τῶν συγγιγνομένων ἡγή-

¹⁾ Ἀφ' ἐτέρου δὲ ἤξευρον. Ἡ δὲ ἐναλλαγή τοῦ δυϊκοῦ καὶ πληθυντικοῦ (ἐγενέσθην—ἥδεσαν) εἶνε συνήθης ἐνίοτε καὶ ἐν τῇ αὐτῇ προτάσει.

²⁾ Ὅτι μὲ ὀλίγιστα χρήματα ἔζη τὰ μάλιστα εὐχαριστημένα.

³⁾ Ἄλλ' ἐν ταῖς διαλέξεσι μετεχειρίζετο, ὅπως ἤθελε (ὅπως βούλοιτο, δηλ. χρῆσθαι) πάντας τοὺς μετ' αὐτοῦ διαλεγομένους. Ἐν ἄλλοις λόγοις ἦτο ὁ Σωκράτης δεινότητος τὸν λόγον.

⁴⁾ Αἱ μετοχαὶ ὁρῶντε... ὄντε... ἐπιθυμήσαντε... νομίσαντε εἶνε αἰτιατ. ἀναφερόμεναι εἰς τὸ κατωτέρω αὐτῷ, ὅπερ εἶνε ὑποκειμ. τοῦ ὀρέξασθαι καὶ γενέσθαι.

⁵⁾ Ἀπορηματικὴ ὑποτακτικὴ: νὰ εἴπῃ τις. Σύντ.: πότερον φῆ τις αὐτῷ (=αὐτούς, δηλ. Κρ. καὶ Ἀλκ.) ὀρέξασθαι Πρβλ. τὸ ἐν τέλει τῆς § 16 Σ. ὡρεχθήτην δηλ.

τῆς ὁμιλίας (Σ. συναναστροφῆς).

⁶⁾ Σωφροσύνη σημαίνει τὸ ἐναντίον τῆς ἀκρατίας. Εἶν' ἄρα ἡ ἀρετὴ ἐκείνη, ἣς ἴδιον εἶναι τὸ κυβερνᾶν τὰ πάθη, καταστέλλειν τὰς ἐπιθυμίας καὶ τηρεῖν ἐν πάσῃ περιστάσει ἡρεμίαν καὶ μετριότητα.

⁷⁾ Ὅτι γέγοντο ἂν=ὅτι ἡδύναντο νὰ γείνωσιν ἱκανώτατοι ῥήτορες καὶ πολιτικοί.

⁸⁾ Ἡ ἀπόδοσις τοῦ μὲν ὑπον. πῶς δὲ οἱ ἄλλοι οὐκ οἶδα. Ὁ δὲ γὰρ διασαφητικός.

⁹⁾ Ὑποθετικὴ πρότασις: εἰ θεὸς ἐδίδου αὐτοῖς (ἐλέσθαι)... ἡγοῦμαι ἐλέσθαι ἂν αὐτὸ=ὅτι ἐλοιντο ἂν αὐτοί.

¹⁰⁾ Συμπλήρωσον: ἐλέσθαι ἂν αὐτῷ μᾶλλον τεθνάναι ἢ ζῆν. Ἡ δὲ φράσις δῆλω ἐγενέσθην=τῷ δῆλον ἐγένετο. Τὸ δὲ ἐξ ὧν=ἐκ τούτων ἅ.

σάσθην εἶναι, εὐθὺς¹ ἀποπηδήσαντε Σωκράτους ἐπραττέτην τὰ πολιτικά, ὥνπερ ἔνεκα Σωκράτους² ὠρεχθήτην. —

17. Ἴσως οὖν εἴποι τις ἂν πρὸς ταῦτα, ὅτι ἐχοῖν τὸν Σωκράτην μὴ πρότερον τὰ πολιτικά διδάσκειν τοὺς συνόντας ἢ σωφρονεῖν³. Ἐγὼ δὲ πρὸς τοῦτο μὲν οὐκ ἀντιλέγω⁴· πάντας δὲ τοὺς διδάσκοντας ὁρῶ αὐτοὺς δεικνύντας τε τοῖς μανθάνουσιν⁵, ἥπερ αὐτοὶ ποιοῦσιν ἂ διδάσκουσιν, καὶ τῷ λόγῳ προσβιβάζοντας⁶.

18. Οἶδα δὲ καὶ Σωκράτην⁷ δεικνύντα τοῖς ξυνοῦσιν ἑαυτὸν καλὸν καὶ γαθὸν ὄντα καὶ διαλεγόμενον κάλλιστα περὶ ἀρετῆς καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρωπίνων⁸. Οἶδα δὲ καὶ κείνῳ σωφρονοῦντε,

¹⁾ Ὡς γὰρ τάχιστα ἡγησάσθην... εὐθὺς = εὐθὺς ὡς ἐνόμισαν, ἀμέσως, χωρὶς νὰ χάσωσιν καιρόν. Τὰ δὲ ἀποπηδήσαντε Σ. = ἀποσκιρτήσαντες, ἀποτόμως διακόψαντες πᾶσαν μετὰ τοῦ Σωκράτους σχέσιν. Τὸ δὲ πρᾶττω τὰ πολιτικά = τῷ παρ' ἡμῖν πολιτεύομαι.

²⁾ Διήλ. τῆς ὁμιλίας (τῆς συναναστροφῆς) τοῦ Σωκράτους.

³⁾ Δεύτερος ὅρος τῆς συγκρίσεως = ἢ (αὐτοὺς διδάσκειν) σωφρονεῖν τ. ἔ. ἢ σωφροσύνην. Ἡ περὶ σωφροσύνης διήλ. διδασκαλία ἔπρεπε νὰ προηγηθῇ τῆς διδασκαλίας τῶν πολιτικῶν. Τοῦ δὲ εἴποι τις ἂν ἢ ὑπόθεσις εἶνε εἰ ταῦτα οὕτως εἴχεν.

⁴⁾ Ἐγὼ δὲν ἀντιλέγω ὡς πρὸς τοῦτο, ὅτι διήλ. τοῦτο ἦτο τὸ καθήκον τοῦ Σ., ἀλλ' ἰσχυρίζομαι ὅτι οὗτος τοὺς αὐτῷ συνόντας πράγματι εἰς τὴν ἀρετὴν ὠδήγει διὰ τοῦ παραδείγματος καὶ τῆς διδασκαλίας του. Ὁ Ξ. ἐπ' ἀνέρχε-

ται ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἐν Βιβλ. 4, 3, 1 κ. ἔ.

⁵⁾ Ἀλλὰ βλέπω ὅτι πάντες οἱ διδάσκαλοι καὶ δεικνύουσιν ἑαυτοὺς εἰς τοὺς μαθητάς των, τ' ἑ. ἑαυτοὺς παραδείγμα ὅτι παρέχουσι τοῖς μαθηταῖς των. Τὸ δὲ ἥπερ αὐτοὶ ποιοῦσιν ἂ διδάσκουσιν, ὥπερ = τῷ αὐτοὶ ποιοῦντες ἂ διδάσκουσι (αὐτοὺς τοὺς μαθητάς των) ἐπεξηγεῖ τὸ αὐτοὺς δεικνύντας = πρᾶττοντες διήλ. οἱ ἴδιοι (οἱ διδάσκοντες) ἂ τους μαθητάς του διδάσκουσιν.

⁶⁾ Διήλ. αὐτοὺς = πρὸς τὴν ἑαυτῶν γνώμην διὰ τοῦ λόγου προσάγοντες, εἰσάγοντες αὐτοὺς εἰς τὴν κατανόησιν τῶν ὑπ' αὐτῶν διδασκομένων.

⁷⁾ Ὡς περὶ ἄλλους διδασκάλους οὕτω καὶ Σ. οἶδα. Ὁ δὲ νοῦς. Ἐν τοῖς τοιούτοις δὲ ἠθικοῖς διδασκάλοις περιλαμβάνεται καὶ ὁ Σωκράτης.

⁸⁾ Καὶ περὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἀφορώντων τὸν ἄνθρωπον. Πρὸβλ.

ἔστε Σωκράτει συνήστην¹, οὐ φοβούμενω, μὴ ζημιοῖντο ἢ παίοιντο ὑπὸ Σωκράτους, ἀλλ' οἰόμενω τότε κράτιστον εἶναι τοῦτο πράττειν².

19. Ἴσως οὖν εἶποιεν ἂν πολλοὶ τῶν φασκόντων φιλοσοφεῖν³, ὅτι οὐκ ἂν ποτε ὁ δίκαιος⁴ ἄδικος γένοιτο, οὐδὲ ὁ σώφρων ὑβριστής, οὐδὲ ἄλλο οὐδέν, ὧν μάθησίς ἐστιν, ὁ μαθὼν⁵ ἀνεπιστήμων ἂν ποτε γένοιτο. Ἐγὼ δὲ περὶ τούτων οὐχ οὕτω γιγνώσκω⁶ ὥρῳ γάρ⁷, ὥσπερ τὰ τοῦ σώματος ἔργα τοὺς μὴ τὰ σώματα ἀσχοῦντας οὐ δυναμένους ποιεῖν, οὕτω καὶ τὰ τῆς ψυχῆς ἔργα τοὺς μὴ τὴν ψυχὴν ἀσχοῦντας οὐ δυναμένους· οὕτε γὰρ ἂν δεῖ πράττειν, οὕτε ὧν δεῖ ἀπέχεσθαι δύνανται.

20. Διὸ καὶ τοὺς νέους οἱ πατέρες, κἂν ᾧσι σώφρονες, ὅμως ἀπὸ τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων εἴργουσιν, ὥς τὴν μὲν τῶν

1, 1, 16. Τὸ δὲ ἐπόμε. *κἀκείνῳ σωφρονοῦντε* = ὅτι καὶ ἐκεῖνος (ὁ Κριτίας καὶ Ἀλκιβιάδης) ἦσαν σώφρονες.

¹) Ἔστε-συνήστην (= ἐφ' ὅσον συναεστρέφοντο). Καὶ τὸ μὲν *ζημιοῖντο* = μήπως ἤθελον τιμωρηθῇ. Τὸ δὲ *παίοιντο* = μήπως ἤθελον ξυλισθῇ. Οἱ μὴ σώφρονες μαθηταὶ καὶ ἄλλως ἐτιμωροῦντο, ἥτοι ἐξυλίζοντο.

²) Σύντ. ἀλλ' ἐπεὶ τότε (ὅτε συνήστην) ᾧγοντο εἶναι κράτιστον (ὡφελιμώτατον) πράττειν (αὐτοὺς) τοῦτο (τὸ σωφρονεῖν).

³) Τῶν ἰσχυριζομένων ὅτι εἶνε φιλόσοφοι, δηλ. τῶν σοφιστῶν.

⁴) Περιέχει ἔννοιαν ὑποθετικὴν = εἴ τις δίκαιος εἴη.

⁵) Σύντ.: οὐδὲ ὁ μαθὼν (εἴ τις μάθοι) γένοιτο ἂν ἀνεπιστήμων ἄλλο οὐδέν (κατὰ τὸ ἐπίσταμαί τι), ὧν μάθησίς ἐστιν = οὐδὲ ἄλλου τινός, ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα δύνα-

ταί τις νὰ μάθῃ, ἡμπορεῖ τις νὰ γείνῃ ἀνεπιστήμων, ἀφοῦ ἀπαξ τοῦτο (δηλ. τὸ ἄλλο) μάθῃ. Τὸ δὲ *ὑβριστής* ἐνταῦθα ἀντὶθ. ὧν τοῦ *σώφρων* (§ 15 σημ. 6) = *ἀκόλαστος*.

⁶) Δὲν ἔχω τὴν αὐτὴν γνώμην, δὲν φρονῶ οὕτω (ὥς αὐτοὶ δηλ. οἱ σοφισταί).

⁷) Διότι βλέπω, ὅτι καθὼς οἱ μὴ τὰ σώματα ἀσχοῦντες δὲν δύνανται νὰ ἐκτελῶσι τὰ ἔργα τοῦ σώματος, οὕτω καὶ οἱ μὴ ἀσχοῦντες τὴν ψυχὴν, διότι δὲν δύνανται νὰ ἐκτελῶσι τὰ τῆς ψυχῆς ἔργα. Καθ' ἀπλούστερον δὲ τρόπον θά ἦτο: ὥσπερ γὰρ οἱ μὴ τὰ σώματα ἀσχοῦντες (= οἱ ἂν μὴ ἀσκήσωσι) οὐ δύνανται ποιεῖν... οὕτω καὶ οἱ μὴ τὴν ψυχὴν ἀσχοῦντες οὐ δύνανται ποιεῖν. Παραδέχεται δηλ. ὁ Σωκράτης ὅτι αἱ ἀρεταὶ διὰ τῆς ἀσκήσεως αὐξάνονται. Εἰς δὲ τὸ ἐν τῷ τέλει τῆς § δύνανται ὑποκ. οἱ μὴ τὴν ψυχὴν ἀσχοῦντες.

χρηστών ὁμιλίαν ἄσκησιν οὖσαν¹ τῆς ἀρετῆς, τὴν δὲ τῶν πονηρῶν κατάλυσιν². Μαρτυρεῖ δὲ³ καὶ τῶν ποιητῶν ὃ τε λέγων

Ἐσθλῶν μὲν γὰρ ἀπ'⁴ ἐσθλὰ διδάσσει· ἦν δὲ κακοῖσι συμμίσγης, ἀπολεῖς⁵ καὶ τὸν ἐόντα νόον, καὶ ὁ λέγων⁶.

Αὐτὰρ ἀνὴρ ἀγαθὸς τοτὲ μὲν κακός,⁷ ἄλλοτε δ' ἐσθλός.

21. Καὶ γὰρ δὲ⁸ μαρτυρῶ τοῦτοις· ὁρῶ γάρ, ὥσπερ τῶν ἐν μέτρῳ πεποιημένων ἐπῶν⁹, τοὺς μὴ μελετῶντας ἐπιλανθανομένους, οὕτω καὶ τῶν διδασκαλικῶν λόγων τοῖς ἀμελοῦσι λήθην ἐγγιγνομένην. Ὅταν δὲ τῶν νουθετικῶν λόγων ἐπιλάθῃται τις, ἐπιλέλησται καὶ ὧν¹⁰ ἡ ψυχὴ πάσχουσα τῆς σωφροσύνης ἐπεθύ-

¹) Ὡς — οὖσαν (= ἐπειδὴ νομίζουσιν ὅτι εἶνε). Ἐκ ῥημάτων προσωπικῶν σχηματίζεται ἀντί γενικῆς ἀπολύτου αἰτιατικῆς ἀπόλυτος, σχεδὸν πάντοτε μετὰ τοῦ ὥς καὶ ὥσπερ, σημαίνουσα αἰτίαν.

²) Τὴν δὲ τῶν πονηρῶν ὁμιλίαν (= συναναστροφὴν) ὥς οὖσαν κατάλυσιν (= ἐξαφάνισιν, διαφθοράν) τῆς ἀρετῆς. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἡ ἐκλογὴ τῆς συναναστροφῆς εἰς τοὺς νέους εἶνε μεγίστης σπουδαιότητος.

³) Ὑπον. τοῦτοις = ἐπιβεβαιῶν δὲ ταῦτα, δηλ. τὰ ῥηθέντα. Ὁ δὲ ποιητὴς ὁ ποιήσας τοὺς δύο ἐπομένους στίχους εἶνε ὁ ἐκ Μεγάλων *Θέσμων*, ἀκμάσας περὶ τὸ ἔτος 530 π. Χ.

⁴) Ἀπὸ μὲν τῶν ἀγαθῶν. Διότι τὸ ἐσθλὸς παρὰ ποιηταῖς = ἀγαθός. Τὸ δὲ διδάσσει εἶνε 2ον πρὸς. μέλλοντος = διδάξει = θὰ διδάξῃς, θὰ μάθῃς. Τὸ δὲ κακοῖσι εἶνε δοτικὴ = ἦν δὲ πονηροῖς ὁμιλῆς =

ἐάν δὲ μὲ κακοὺς συναναστρέφῃσαι.

⁵) = ἀπολεῖς καὶ τὸν ὄντα νοῦν = θὰ χάσῃς καὶ τὴν φρόνησιν τὴν ὁποίαν ἔχεις.

⁶) Ὑπον. καὶ τῶν ποιητῶν ὁ λέγων. Ἄγνωστος δὲ εἶνε ὁ ποιητὴς τοῦ ἐπομένου στίχου.

⁷) Ὁ δ' ἀγαθὸς ἀνὴρ ὅτε μὲν εἶνε κακός, ἄλλοτε δὲ καλός.

⁸) Περὶ τοῦ καὶ — δὲ (= καὶ ἐγὼ πρὸς τοῦτοις) ἰδὲ 1, 1, § 3, σημ. 6. Τὸ δὲ μαρτυρῶ τοῦτοις = ἐπιβεβαιῶ ταῦτα. Ὁ δὲ ἐπόμε. γὰρ διασαφητικός.

⁹) = τῷ ὥσπερ γὰρ ὁρῶ ὅτι οἱ μὴ μελετῶντες τὰ ἐν μέτρῳ πεποιημένα ἔπῃ (= τὰ ποιήματα, καὶ μάλιστα τὰ ἐν δακτυλικῷ ἔξαμέτρῳ πεποιημένα) ἐπιλανθάνονται τούτων, οὕτω ὁρῶ ὅτι λήθῃ ἐγγίγνεται καὶ τοῖς ἀμελοῦσι τῶν διδασκαλικῶν (= νουθετικῶν, παιραινετικῶν) λόγων.

¹⁰) = ἐπιλέλησται καὶ τούτων, ἢ ἡ ψυχὴ πάσχουσα (= ὑφ' ὧν ἡ

μεν τούτων δ' ἐπιλαθόμενον¹, οὐδὲν θαυμαστὸν καὶ τῆς σωφροσύνης ἐπιλαθέσθαι.

22. Ὅρῳ δὲ καὶ τοὺς εἰς φιλοποσίαν προαχθέντας². . ἤτιον δυναμένους τῶν τε δεόντων ἐπιμελεῖσθαι καὶ τῶν μὴ δεόντων ἀπέχεσθαι πολλοὶ γὰρ καὶ χρημάτων δυνάμενοι φείδεσθαι . . , οὐκ ἐτι δύνανται³, καὶ τὰ χρήματα καταναλώσαντες, ὧν πρόσθεν ἀπείχοντο κερδῶν, αἰσχροῖ νομίζοντες εἶναι, τούτων οὐκ ἀπέχονται⁴.

23 Πῶς οὖν οὐκ ἐνδέχεται⁵ σωφρονήσαντα πρόσθεν αὐθις μὴ σωφροεῖν καὶ δίκαια δυνηθέντα πράττειν αὐθις ἀδυνατεῖν; Πάντα μὲν οὖν ἔμοιγε δοκεῖ τὰ καλὰ καὶ τὰ ἀγαθὰ ἀσκητὰ εἶναι⁶, οὐχ ἥκιστα δὲ σωφροσύνη· ἐν γὰρ τῷ αὐτῷ σώματι συμπεφυρμέναι τῇ ψυχῇ αἱ ἡδοναὶ⁷ πείθουσιν αὐτὴν μὴ σωφροεῖν, ἀλλὰ τὴν ταχίστην⁸ αὐταῖς τε καὶ τῷ σώματι χαρίζεσθαι.

ψυχὴ ὅταν κινήται) τῆς σωφροσύνης ἐπεθύμει.

¹) = ὅταν δὲ τούτων (ἡ ἢ ψυχὴ) πάσχουσιν τῆς σωφροσύνης ἐπεθύμει) ἐπιλάθεται, οὐδὲν θαυμαστὸν ἐστὶ . . . (αὐτὸν) ἐπιλαθέσθαι.

²) Τὸ προάγομαι εἰς τι σημαίνει: ἀκατασχέτως φέρομαι, παραδίδομαι, περιέρχομαι, καταντῶ εἰς τι. Τὸ δὲ ἤτιον = ὀλιγώτερον ἢ πρότερον, ὅτε δηλ. δὲν εἶχον παραδοθῇ εἰς τὴν φιλοποσίαν.

³) Οὐκ δύνανται πλέον φεῖδεσθαι, ἀφοῦ δηλ. δοθῶσιν εἰς τὴν φιλοποσίαν.

⁴) Οὐκ ἀπέχονται τούτων τῶν κερδῶν (= ἀπὸ τῶν πράξεων, ὧν σκοπὸς ἡ ὕλικὴ ὠφέλεια), ὧν πρόσθεν (πρὶν δηλ. εἰς φιλοποσίαν προαχθῶσιν) ἀπείχοντο, ἐπεὶ ἐνόμιζον αἰσχροῖ εἶναι.

⁵) Τὸ ἀπρὸς. ἐνδέχεται = δυνατὸν ἐστὶ γίνεσθαι. Τὸ δὲ σωφρονήσαντα πρόσθεν = ἐπεὶ πρόσθεν ἀπέσχετο τῶν ἡδονῶν. Τὸ δὲ αὐθις = πάλιν, ἐκ δευτέρου, κατόπιν, μετὰ ταῦτα.

⁶) = τῷ ὅλῳ ἔστιν ἀσκήσει κτᾶσθαι. Τὸ δὲ οὐχ ἥκιστα δὲ λιτότης, ἀντὶ μάλιστα δέ, ἀλλὰ μάλιστα τοῦτο δεῖται ἢ σωφροσύνη, ἥτοι ἢ κατεξουσίας τῶν ἡδονῶν καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν. Τίθεται δὲ ἡ λ. σωφροσύνη ἀνάρθως ὡς ἀφηρημένη ἔννοια.

⁷) Αἱ ποικίλαι ἡδοναί, αἱ ἐπιθυμίαι τῶν διαφόρων ἡδονῶν, ὅθεν αἱ μὴ καλὰ ἐπιθυμίαι. Τὸ δὲ πείθουσι μὴ σωφροεῖν = κάμνουσι (ἀναγκάζουσιν) αὐτὴν νὰ μὴ θέλῃ νὰ εἶνε ἐγκρατής.

⁸) Ὑπον. ὁδόν. Εἶνε δὲ αἰτι-

24. Καὶ Κριτίας δὴ¹ καὶ Ἀλκιβιάδης, ἕως μὲν Σωκράτει συνήστην², ἐδυνάσθην, ἐκείνῳ χρωμένῳ συμμάχῳ, τῶν μὴ καλῶν ἐπιθυμιῶν κρατεῖν· ἐκείνου δ' ἀπαλλαγέντε, Κριτίας μὲν φυγὼν εἰς Θετταλίαν³, ἐκεῖ συνῆν ἄνθρώποις, ἀνομίᾳ⁴ μᾶλλον ἢ δικαιοσύνῃ χρωμένοις. Ἀλκιβιάδης δ' αὖ⁵... διὰ δύναμιν τὴν ἐν τῇ πόλει καὶ τοῖς συμμάχοις ὑπὸ πολλῶν καὶ δυνατῶν ἀνθρώπων διαθροπτόμενος⁶, ὑπὸ δὲ τοῦ δήμου τιμώμενος καὶ ῥαδίως πρωτεύων⁷, ὥσπερ οἱ τῶν γυμνικῶν ἀγώνων ἀθληταί, ῥαδίως πρωτεύοντες⁸, ἀμελοῦσι τῆς ἀσκήσεως, οὕτω καὶ ἐκεῖνος ἡμέλησεν ἑαυτοῦ.

25. Τοιούτων δὲ συμβάντων αὐτοῖν⁹, καὶ ὠγκωμένῳ μὲν

ατ. ἐπιρρηματικῇ=τάχιστα=ἀλλὰ τάχιστα νὰ ὑποτάσσεται ἡ ψυχὴ καὶ εἰς αὐτάς (τὰς ἡδονάς) καὶ εἰς τὸ σῶμα.

¹) Ὅθεν λοιπόν. Προδήλωσ διὰ τοῦ δὴ ἐπανερχεται εἰς τὰ ἐν § 12—16 λεγθέντα.

²) Ἐφ' ὅσον μὲν χρόνον συναναστρέφοντο μὲ τὸν Σωκράτην. Τὸ δὲ ἐδυνάσθην=ἡδυνήθησαν.

³) Ὁ Κριτίας ἐν ἔτει 407 π. Χ. ἐξορισθεὶς τῶν Ἀθηνῶν ὡς μισοδημότατος, κατέφυγεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἧτις ἕνεκα τῶν ἐκλελυμένων ἡθῶν τῆς εἶχε κακὴν φήμην. Ἐκεῖ δὲ ματαιῶς ἐπεχείρησεν ἀ ἐγείρῃ τοὺς πενήτας, δηλ. τοὺς δούλους, κατὰ τῶν μεγάλων γαιοκτημόνων.

⁴) Οἱ Θεσσαλοὶ ἦσαν διαβόητοι ἐπὶ ἀπάτῃ καὶ ἀπιστίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἀσελείᾳ καὶ ἀκολασίᾳ. Πλάτ. Κρίτων 15.

⁵) Ἐξ ἄλλου μέρους, ἀφ' ἐτέρου ὁμως. Τὸ δὲ ἐπομ. δυνατῶν

=δυναμένων ἐν τῇ πόλει, δηλ. ἰσχυρῶν, πλουσίων.

⁶) Διαθροπτομαι ὑπὸ τινος=ἐκ τῶν κολακειῶν καὶ περιποιήσεων τινος οἰονεῖ θραύομαι, ἐπομ. διαφθείρομαι.

⁷) Καὶ ἐπειδὴ ἕνεκα τούτων ῥαδίως ἐν τῷ δήμῳ, ἐν τῇ πόλει ἐπρώτευν. Καὶ ἐξ ὑπερθετικῶν σχηματίζονται ὑπερθετικά.

⁸) Ἐπειδὴ ἐν τοῖς ἀγῶσι ῥαδίως πρωτεύουσιν. Διὰ δε τοῦ καὶ ἐκεῖνος ἐπαναλαμβάνεται μετ' ἐμφάσεως τὸ ἐν ἀρχῇ τῆς περιόδου ὑποκ. Ἀλκιβιάδης.

⁹) Ἀφοῦ δὲ τοιαῦτα συνέβησαν ἐν τῷ βίῳ αὐτῶν. Τὸ δὲ ὀγκοῦμαι ἐπὶ τινι τίθεται ὅχι ἐπὶ ἐπαινετῆς ἐννοίας=φουσκῶν, ὑπερφανεύομαι διὰ τι (διὰ τὸ γένος μου, διὰ τὴν καταγωγὴν μου). Τὰ δὲ ἐπόμενα ἐπηρεαζόμενα καὶ πεφρονημένα, συνώνυμα τῷ ὠγκωμένῳ ὄντα, χρησιμεύουσι πρὸς ἐντονότεραν παραστάσιν τῆς διὰ τὴν κα-

ἐπὶ γένει, ἐπηρμένῳ δ' ἐπὶ πλούτῳ, πεφρυσμένῳ δ' ἐπὶ δυνάμει, διατεθρυμμένῳ δὲ ὑπὸ πολλῶν ἀνθρώπων, ἐπὶ δὲ πᾶσι τοῖσι καὶ πολλὴν χρόνον ἀπὸ Σωκράτους γεροντέ¹, τί θανάμαστόν, εἰ ὑπερηφάνῳ ἐγενέσθην; —

26. Εἴτα², εἰ μὲν τι ἐπλημμελησάτην, τούτου³ Σωκράτην ὁ κατήγορος αἰτιάται; ὅτι δὲ νέω ὄντε αὐτῷ⁴, ἥνικα καὶ ἀγνωμονεστάτῳ καὶ ἀκρατεστάτῳ εἰκὸς εἶναι, Σωκράτης παρέσχε σάφρονε, οὐδενὸς ἐπαίνου δοκεῖ τῷ κατηγόρῳ ἄξιος εἶναι;

27. Οὐ μὴν τά γε ἄλλα οὕτω κρίνεται⁵. Τίς μὲν γὰρ ἀδελφής, τίς δὲ καὶ καθαριστής, τίς δ' ἄλλος διδάσκαλος, ἱκανοὺς ποιήσας τοὺς μαθητάς, ἐάν, πρὸς ἄλλους ἐλθόντες, χεῖρους φανῶσιν⁶, αἰτίαν ἔχει τούτου; τίς δὲ πατήρ, ἐάν ὁ παῖς αὐτοῦ συνδιατρίβων τῷ σωφρονῇ, ὕστερον δὲ ἄλλῳ τῷ συγγενόμενος πονηρὸς γένηται⁷, τὸν πρόσθεν αἰτιάται, ἀλλ' οὐχ ὅσῳ ἂν παρὰ τῷ ὑστέρῳ χείρων φαίνεται, τοσούτῳ μᾶλλον ἐπαινεῖ τὸν πρό-

ταγωγὴν τῶν ὑπερηφανείας. Καὶ ὁ μὲν Κριτίας ἀνήγε το γένος εἰς Σόλωνα, ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ μεγάλου Περικλέους.

¹) Τὸ γίγνομαι ἀπὸ τινος=οὐδεμίαν σχέσιν ἔχω μετὰ τινος=πρὸς πᾶσι δὲ τούτοις, κοντὰ δὲ εἰς ὅλα αὐτά, ἀφοῦ οὐδεμίαν σχέσιν εἶχον μετὰ τοῦ Σωκράτους.

²) Τὰ εἶτα, ἔπειτα, καίπειτα τίθενται εἰς ζωηράς καὶ πλήρεις πάθους ἐρωτήσεις.

³) Γενικὴ τῆς αἰτίας=διὰ τὰς τυχὸν παρεκτροπὰς τῶν. Τὸ δὲ ζωηρὸν τῆς ἐρωτήσεως ἐκφράζει οὐ μόνον τὸ εἶτα, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐνεστώτες αἰτιάται καὶ δοκεῖ, ὥσανεὶ τὸ πρᾶγμα νῦν συνέβαινεν.

⁴) Σύντ. Σωκράτης δὲ δοκεῖ τῷ κατηγόρῳ οὐδενὸς ἐπαίνου ἄξι-

ος εἶναι ὅτι παρέσχε (=ἐποίησε) σάφρονε αὐτῷ, νέω ὄντε, ἥνικα (=καθ' ἣν ἡλικίαν)... εἰκὸς (ἦν αὐτῷ) εἶναι καὶ κτλ. Ἀγνώμων λέγεται ὁ μὴ μετὰ λογισμοῦ τι ποιῶν. Ἐντεῦθ.=ἀνόητος.

⁵) Βεβαίως ὅμως οὐχ οὕτω κρίνονται τὰ ἄλλα βέβαια διδάγματα, δὴλ. οἱ διδάσκαλοι ἄλλων μαθημάτων.

⁶) Ὑποκ. οἱ μαθηταί. Τὸ δὲ αἰτίαν ἔχει=κατηγορεῖται διὰ τοῦτο, ὅτι δὴλ. χεῖρους ἐφάνησαν. Τὸ αἰτίαν ἔχει εἶνε παθητικόν τοῦ ἀνωτέρω (§ 26) αἰτιάται. Ἰδέ, 1, 1. § 2 σημ. 8.

⁷) Ἐπαναληπτέος ὁ ἐάν τὰ δὲ ἐπόμε. σύντ.: ἀλλ' οὐκ ἐπαινεῖ τὸν πρότερον τοσούτῳ μᾶλλον-ὅσῳ χείρων ἂν φαίνεται.

τερον· ² Ἀλλ' οἳ γε πατέρες ¹ αὐτοὶ συνόντες τοῖς υἱέσι, τῶν παίδων πλημμελούντων, οὐκ αἰτίαν ἔχουσιν, ἐὰν αὐτοὶ σωφρονῶσιν.

28. Οὕτω δὲ καὶ Σωκράτην δίκαιον ἦν κρίνειν ²· εἰ μὲν αὐτὸς ἐποίει τι φαῦλον, εἰκότως ἂν ἐδόκει πονηρὸς εἶναι· εἰ δ' αὐτὸς σωφρονῶν διετέλει, πῶς ἂν δικαίως τῆς οὐκ ἐνούσης ³ αὐτῷ κακίας αἰτίαν ἔχοι,

— 29. Ἀλλ' εἰ, καὶ μηδὲν αὐτὸς πονηρὸν ποιῶν ⁴, ἐκείνους φαῦλα πράττοντας ὁρῶν, ἐπὶ ἥνθει, δικαίως ἂν ἐπιτιμῶτο ⁵· Κριτίαν μὲν τοίνυν ⁶ αἰσθανόμενος καθηδυνασθούντα τὴν οὐσίαν ⁷ ἀπέτρεπε, φάσκων ἀνελεύθερόν τε εἶναι καὶ οὐ πρόπον ἀνδρὶ καλῷ κἀγαθῷ...

30. Τοῦ δὲ Κριτίου τοῖς τοιούτοις ⁸ οὐκ ὑπακούοντος οὐδὲ ἀποτρεπομένου, λέγεται τὸν Σωκράτην, ἄλλων τε πολλῶν παρόντων καὶ Εὐθυδήμου, ἐπιτιμῆσαι αὐτῷ ⁹.

¹) Ἀλλ' οὐδ' αὐτοὶ μάλιστα οἱ πατέρες (πολλῷ δὲ ἦττον οἱ διδάσκαλοι) αἰτίαν ἔχουσιν (=κατηγοροῦνται), ὅταν οἱ παῖδες πλημμελῶσιν, ἐὰν αὐτοὶ (δῆλ. οἱ πατέρες) σωφρονῶσιν.

²) Ὑποκ. τὸν κατήγορον. Τὸ μὲν οὕτω = καθ' ὃν τρόπον τοὺς αὐλητάς καὶ τοὺς πατέρας. Εἰς δὲ τὸ ἐδόκει ὑπὸν τοῖς ἀνθρώποις.

³) Γενικὴ τῆς αἰτίας· διὰ τὴν μὴ ἐνυπάρχουσαν εἰς αὐτὸν κακίαν.

⁴) Τὸ καὶ ποιῶν = καίπερ ποιῶν = καίτοι αὐτὸς οὐδὲν πονηρὸν ἐποίει.

⁵) Δικαίως ἂν (ὁ Σωκράτης) ἐπιτιμῶτο, εἰ ἐκείνους ἐπὶ ἥνθει, ὁρῶν = εἰ ἐώρα πράττοντας φαῦλα.

⁶) Διὰ τοῦ μεταβατικῶς τοίνυν μεταβαίνει ἐξ ἐννοίας γενικῆς εἰς παραδείγματα μερικά. Ὁ δὲ

μὲν ἐτέθη, διότι ὁ Ξενοφὼν ἐν νῷ ἔχει καὶ περὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου μετὰ τοῦτο νὰ κάμῃ λόγον.

⁷) Ὅτι κατηγάλου τὴν περιουσίαν του εἰς ἡδυπαθείας. Πρβλ. καταλίνω τὴν οὐσίαν = εἰς πότους καταναλίσκω τὴν περιουσίαν. — Οὕτω, ἵνα μὴ διακοπῇ ἡ συνέχεια, μετέβαλον ἐνταῦθα τὸ κείμενον, ὅπερ ἄλλως ὑπὸ τῶν σπουδαιότητων ἐκδοτῶν τῶν Ἀπομνημονευμάτων θεωρεῖται νόθον. Τὸ δὲ ἐπόμε. ἀνελεύθερον = μὴ ἀρμόζον εἰς τὴν φύσιν καὶ τοὺς τρόπους ἐλευθέρου ἀνδρός.

⁸) Εἰς τὰς τοιαύτας ἀποτροπὰς. Ὁ δὲ ἐνταῦθα Εὐθυδήμος εἶνε ὁ ἐν 5, 2, 1. ὁ καλὸς ἐπικαλούμενος. Ἦτο δὲ πιστότατος φίλος τοῦ Σωκράτους. Διάφορος δὲ τούτου εἶνε ὁ ἐν κεφ. 3, 1 μνημονεύμενος.

⁹) Λέγεται ὅτι ὁ Σωκράτης

31. Ἐξ ὧν δὴ καὶ ἐμίσει¹ τὸν Σωκράτην ὁ Κριτίας, ὥστε καὶ ὅτε, τῶν τριάκοντα² ὧν, νομοθέτης μετὰ Χαρικλέους³ ἐγένετο, ἀπεμνημόνευσεν αὐτῷ⁴ καὶ ἐν τοῖς νόμοις ἔγραψε λόγων τέχνην⁵ μὴ διδάσκειν, ἐπηρεάζων ἐκείνῳ⁶, καὶ οὐκ ἔχων, ὅπῃ ἐπιλάβοιτο⁷, ἀλλὰ τὸ κοινῇ τοῖς φιλοσόφοις ὑπὸ τῶν πολλῶν ἐπιτιμώμενον ἐπιφέρων αὐτῷ⁸, καὶ διαβάλλων πρὸς τοὺς πολλοὺς· οὐδὲ γάρ⁹ ἔγωγε οὔτε αὐτὸς τοῦτο πώποτε Σωκράτους ἤκουσα, οὔτ' ἄλλον του φάσκοντος ἀκηκοέναι ἡσθόμην.]

32. Ἐδήλωσε δέ¹⁰. Ἐπεὶ γὰρ οἱ τριάκοντα πολλοὺς μὲν τῶν

ἐπέπληξεν αὐτὸν (τὸν Κριτίαν).

1) Ἐνεκα λοιπὸν τῶν λόγων τούτων (οὐ μόνον οὐκ ἐφίλει, ἀλλὰ) καὶ ἐμίσει τὸν Σωκράτην ὁ Κριτίας.

2) Δῆλ. ἀρχόντων, καὶ ὄχι τυράννων. Διότι τύραννοι οἱ τριάκοντα ἐκλήθησαν εἰς μετγν. χρόνους.

3) Ὁ Χαρικλῆς ἦτο ὁ μετὰ τὸν Κριτίαν ἰσχυρότατος τῶν τριάκοντα.

4) Δοτικὴ ἀντιχαριστικὴ. Ἀντικ. δὲ ὑπον. τοῦτο = ὥστε ὁ Κριτίας τοῦτο (δῆλ. τὰς παρατηρήσεις ταύτας τοῦ Σ.) διετήρησε μέχρι τέλους ἐν τῇ μνήμῃ του πρὸς βλάβην τοῦ Σωκράτους. Τίθεται δὲ τὸ ἀπομνημονεύω τινί τι καὶ ἐπὶ καλοῦ.

5) Διὰ τοῦ λόγων τέχνην ἐννοεῖ μὲν ἐν γένει τὴν τέχνην τοῦ διαλέγεσθαι καὶ συζητεῖν (ὅθεν ἐτέθη καὶ ἀνάρθρως), ἀλλὰ κυρίως ὑπονοεῖ τὸν τοῦ Σ. τρόπον τοῦ διαλέγεσθαι καὶ συζητεῖν, ἥτοι τὴν διαλεκτικὴν.

6) Δῆλ. τῷ Σωκράτει = θέλων ἐμμέσως νὰ βλάβῃ τὸν Σωκράτην, ἥτοι θέλων νὰ συκοφαντήσῃ τὸν Σωκράτην.

7) Ἐπειδὴ καὶ δὲν εἶχε πῶς ἀμέσως νὰ τὸν προσβάλῃ, πῶς κατ' αὐτοῦ (προσωπικῶς) νὰ ἐπιτεθῇ. Ἡ δὲ μεταφορὰ ἐκ τῆς πάλης. Πρβλ. ἐπιλήγημος.

8) Τροπικὴ μετοχ. = ἀλλ' ἐπιρρίπτων κατ' αὐτοῦ (τοῦ Σωκράτους) τὸ ὑπὸ τοῦ λαοῦ κατὰ πάντων τῶν σοφιστῶν ὀνειδιστικῶς ἀναφερόμενον, ὅτι δῆλ. ἐδίδασκε τοὺς νέους πῶς τὸ ἀγαθὸν νὰ παριστῶσιν ὡς κακὸν καὶ τὸ κακὸν ὡς ἀγαθόν (τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιεῖν).

9) Ὁ γὰρ αἰτιολογεῖ τὸ διαβάλλων. Διαβολὴν δὲ δύναται νὰ ὀνομάσῃ τις ταῦτα· διότι οὔτε ἐγὼ ὁ ἴδιος τοῦτο (ὅτι τὸν ἥττω λόγον κρείττω ἐποίει) ἤκουσα, οὔτε ἄλλον τινὰ ἤκουσα νὰ λέγῃ ὅτι τοῦτο ἤκουσεν.

10) Ἀμεταβάτως. Τοῦτο δὲ δῆλον ἐγένετο (ὅτι δῆλ. ἡ ἀπαγό-

πολιτῶν καὶ οὐ τοὺς χειρότους¹ ἀπέκτεινον, πολλοὺς δὲ προ-
ετρέποντο ἀδικεῖν,² εἰπέ που ὁ Σωκράτης, ὅτι θαυμαστὸν οἱ
δοκοῖη εἶναι, εἴ τις, γενόμενος βοῶν ἀγέλης νομεὺς³ καὶ τὰς
βοῦς ἐλάττους τε καὶ χείρους ποιῶν, μὴ ὁμολογῇ κακὸς βου-
κόλος εἶναι ἔτι δὲ θαυμαστότερον⁴, εἴ τις, προστάτης γενόμενος
πόλεως καὶ ποιῶν τοὺς πολίτας ἐλάττους τε καὶ χείρους, μὴ
αἰσχύνεται⁵, μὴδ' οἶται κακὸς εἶναι προστάτης τῆς πόλεως.

33. Ἀπαγγελέντος δὲ αὐτοῖς τούτου⁶, καλέσαντες ὃ τε Κρι-
τίας καὶ ὁ Χαρικλῆς τὸν Σωκράτην, τὸν τε νόμον⁷ ἐδεικνύτην
αὐτῷ καὶ τοῖς νέοις ἀπειπέτην⁸ μὴ διαλέγεσθαι⁹. Ὁ δὲ Σω-
κράτης ἐπήρετο αὐτῷ, εἰ ἐξείη πυνθάνεσθαι¹⁰, εἴ τι ἀγροοῖτο¹¹
τῶν προαγορευομένων. Τὸ δ' ἐφάρτην¹².

ρευσις ἐκείνη ἀπέβλεπε μόνον τὸν
Σωκράτην) ἐκ τῶν ἐξῆς. Ὁ δὲ
γὰρ διασαφητικός=ὅτε δηλαδὴ.

1) Λιτότης, ἀντὶ τοὺς ἀρίστους.
Γνωστὴ δὲ εἶνε ἡ ὁμότης τοῦ
τριᾶκοντα.

2) Νὰ ἀδικῶσι, δηλ. νὰ πράτ-
τῃσι παρὰ τοὺς νόμους, ἵνα οὕτω
ἔχῃσι κοινωνοὺς τῶν ἐγκλημά-
των των. Τὸ δὲ ἐπόμε. πῶν το-
πικῶς=κάπου.

3) Ἡ παρομοίωσις αὕτη, ἥν
παρὰ τοῦ Ὀμήρου ἐδανείσθη (πρβλ.
ποιμὴν λαῶν) εὗρηται καὶ ἐν 3, 3, 1.

4) Ὑπον. οἱ δοκοῖη εἶναι. Προ-
στάτης δὲ πόλεως εἶναι ὁ προεστη-
κὼς πόλεως. Ἰδὲ 1, 1, 8 σημ. 3.

5) Ὑπον. ποιῶν (=ὅτι ποιεῖ)
τοῦτο.

6) Δηλ. τῶν κατὰ τῶν τυράννων
χλευαστικῶν λόγων τοῦ Σωκράτους.

7) Τὸν ἐν § 31 μνημονευθέντα
λόγον τὸν ἀπαγορεύοντα λόγων
τέχνην μὴ διδάσκειν.

8)=Καὶ ἀπειπον αὐτῷ μὴ δια-
λέγεσθαι τοῖς νέοις. Εἶνε δὲ τὸ
ἀπειπον ἄορ. τοῦ ἀπαγορεύω ὡς τὸ
κατεῖπον εἶνε ἄορ. τοῦ κατηγορῶ
καὶ τὸ ἀνείπον ἄορ. τοῦ ἀναγορεύω.

9) Νὰ μὴ ὁμιλῇ περὶ πραγμά-
των ὑπαγομένων εἰς τὴν λόγον
τέχνην. Ἰστέον δ' ὅτι μετὰ τὰ
ἀπαγορευτικὰ ῥήματα ἡ ἀπαρέ-
μφατος ἀκολουθεῖται πάντοτε ὑπὸ
τοῦ μὴ.

10) Πλαγία ἐρώτησις: ἂν ἦτο
ἐπιτετραμμένον νὰ ἐρωτησῇ αὐ-
τοὺς (ἵνα ἀναπτύξωσιν αὐτῷ).

11) Δηλ. ὑπ' αὐτοῦ. Εἶνε δὲ ἡ
πρώτασις ὑποθετικὴ, ἥς ἀπόδοσις
τὸ ἐξείη πυνθάνεσθαι. Τὸ δὲ προα-
γορ.=τῶν προκηρυττομένων, ἐκ
τῶν ὑπ' αὐτῶν διαταττομένων.

12) Δηλ. ἐξεῖναι πυνθάνεσθαι.

Ἐντεῦθα τὸ *φημί*=τῷ *κατάφημι*,
κατανεύω. Διὰ δὲ τοῦ μεταβ. τοῖνν
γίνεται ἀπάντησις εἰς τὸν λόγον
ἄλλου: καλῶς, ἐγὼ εἶμαι ἐτοιμος

—34 Ἐγὼ τοίνυν, ἔφη, παρεσκεύασμαι μὲν πείθεσθαι τοῖς νόμοις· ὅπως δὲ μὴ δι' ἄγνοϊαν λάθω τι παρανομήσας, τοῦτο βούλομαι σαφῶς μαθεῖν παρ' ὑμῶν, πότερον τὴν τῶν λόγων τέχνην¹, σὺν τοῖς ὁρθῶς λεγομένοις εἶναι νομίζοντες ἢ σὺν τοῖς μὴ ὁρθῶς, ἀπέχεσθαι κελεύεται αὐτῆς. Εἰ μὲν γὰρ σὺν τοῖς ὁρθῶς², δῆλον ὅτι ἀφεκτέον ἂν εἴη τοῦ ὁρθῶς λέγειν³· εἰ δὲ σὺν τοῖς μὴ ὁρθῶς, δῆλον ὅτι πειρατέον⁴ ὁρθῶς λέγειν. —

35. Καὶ ὁ Χαρικλῆς ὁργισθεὶς αὐτῶν· Ἐπειδὴ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἀγνοεῖς, τάδε σοι εὐμαθέστερα ὄντα⁵ προαγορεύομεν, τοῖς νέοις ὅλως μὴ διαλέγεσθαι⁶. Καὶ ὁ Σωκράτης, Ἰνα τοίνυν,

εἶπεν. Εἰς τὸ δι' ἄγνοϊαν ὑποῖν τινός τῶν ἐν τῷ νόμῳ. Τὸ δὲ λάθω κτλ. = ληληθότως πράξω παρανομίαν τινά.

¹) Ὁ Σωκράτης ὁρθῶς εἶχεν ἐννοήσῃ εἰς τὴν ἀναφέρετο ἢ ἀπαγορεύσεις τοῖς νέοις μὴ διαλέγεσθαι. Τὸ δὲ σὺν τινὶ εἶμι = εἰμι μετὰ τινος, ἀνήκω εἰς τι, ἔχω νὰ κάμω μέ τι = ἔχει νὰ κάμῃ με τὰ ὁρθῶς λεγόμενα, δηλ. με τὴν ἀλήθειαν;

²) Δῆλ. λεγομένοις εἶη = ἐὰν ἡθελεν ἀνήκει εἰς τὰ ὁρθῶς λεγόμενα, δηλ. εἰς τοὺς λόγους τοὺς συνάδοντας τῇ ἀληθείᾳ.

³) Διήλόν (ἐστίν) ὅτι δεοί ἂν ἀπέχεσθαι (τοὺς νέους) τοῦ ὁρθῶς λέγειν (κελεύοντων ἡμῶν τῆς τῶν λόγων τέχνης ἀπέχεσθαι). Τοῦτο δὲ εἶνε ἄτοπον. Ἀσυνήθης δὲ ἡ εὐκτική μετὰ ἐνεστώτα (ἐστίν). Ἰσως ὁ συγγραφεὺς διὰ τῆς εὐκτικῆς ὑπομνηνίσκει τὸ ἐν παρελθόντι χρόνῳ λεχθέν· δῆλον ὅτι, ὅ ἐλέγομεν, ἀφεκτέον ἂν εἴη.

⁴) *Υποῖν. ἂν εἴη = ὅτι ὀφεί-

λουνσι νὰ προσπαθῶσιν ἀληθῶς νὰ διαλέγωνται. Ὡστε καὶ κατὰ τὰς δύο περιστάσεις ὀφείλουνσι οἱ νέοι νὰ διαλέγωνται. Οὐχὶ ὁρθῶς λοιπὸν ποιεῖτε ἀπαγορεύοντες τοῖς νέοις τέχνην λόγων μὴ διαλέγεσθαι. Ὁ Χαρικλῆς ὁργίσθη διὰ τὸ δίλημμα τοῦτο. Ὅθεν λέγει· ἐπειδὴ, ὦ Σώκρατες, εὐρίσκεσαι εἰς ἄγνοϊαν, δὲν ἐννοεῖς.

⁵) Ἄτινα δύνασαι νὰ μάθῃς (νὰ ἐννοήσῃς) εὐκολώτερον (ἢ τὰ ἐν τῷ νόμῳ). Ἰστέον δ' ὅτι πολλὰ τῶν εἰς -ης ἐπιθέτων ἔχουσιν ἐνεργ. καὶ παθητ. σημασίαν· οἶον εὐμαθής, δυσμαθής, ἀβλαβής, εὐπειθής κτλ. Τὸ δὲ προαγορεύω, ὅπερ κυρίως = ἐνώπιον πάντων δημοσία λέγω (1, 5) λέγεται καὶ ἐπὶ ἀρχόντων, διαταπτόντων τι οὐχὶ συνήθως εὐνοϊκόν = ὅθεν = διατάττω τι (ἀπειλῶν τιμωρίαν κατὰ τοῦ παραβάτου).

⁶) Ἐπεξήγησις τοῦ τάδε = διόλου νὰ μὴ διαλέγηται μετὰ τῶν νέων.

ἔφη, μὴ ἀμφίβολον ἦ¹, ὥς ἄλλο τι ποιῶ ἢ τὰ προηγορευμένα, ὁρίσατέ μοι, μέχρι πόσων ἐτῶν δεῖ νομίζειν νέους εἶναι τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ ὁ Χαρικλῆς, Ὅσου περ, εἶπε, χρόνον² βουλεύειν οὐκ ἔξεστιν, ὥς οὐπω φρονίμοις οὔσι μηδὲ σὺν διαλέγον νεωτέροις τριάζοντα ἐτῶν.

36. Μηδ', ἐάν τι ὠνώμαι, ἔφη, ἢν πολὴ νεώτερος τριάζοντα ἐτῶν, ἔρωμαι³, ὅπουσιν πωλεῖ; Ναὶ τὰ γε τοιαῦτα⁴, ἔφη ὁ Χαρικλῆς· ἀλλὰ τοι σύ γε, ὦ Σώκρατες, εἶσθας, εἰδώς, πῶς ἔχει, τὰ πλεῖστα ἐρωτῶν ταῦτα οὐκ ἔρώτα. Μηδ' ἀποκρίνωμαι οὐκ, ἔφη, ἂν τίς με ἐρωτᾷ νέος, ἐὰν εἰδῶ, οἷον⁵, ποῦ οἰκεῖ Χαρικλῆς ἢ ποῦ ἐστι Κριτίας; Ναὶ τὰ γε τοιαῦτα, ἔφη ὁ Χαρικλῆς. —

— 37. Ὁ δὲ Κριτίας, Ἀλλὰ τῶνδ' ἐγὼ σε ἀπέχεσθαι, ἔφη, δεήσει⁶, ὦ Σώκρατες, τῶν σκυτέων καὶ τῶν τεκτόνων καὶ τῶν χαλκέων· καὶ γὰρ οἶμαι αὐτοὺς ἤδη κατατετριφθαι διαθρυλόμενους ὑπὸ σοῦ⁷. Οἰκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, καὶ τῶν ἐπομένων

¹) Ὡς μὴ λοιπὸν ὑπάρχει ἀμφιβολία τις, ὅτι ἄλλο τι ποιῶ ἢ τὰ κεκηρυγμένα, τὰ διατεταγμένα, δηλ. τὸ τοῖς νέοις ὅλως μὴ διαλέγεσθαι.

²) (Μέχρι τοῦ) χρόνου, ὅσον περ οὐκ ἔξεστι (τοῖς ἀνθρώποις) βουλεύειν (= βουλευτάς εἶναι), ὥς οὐπω κτλ. Οἱ βουλευταὶ ἔπρεπε νὰ ἔχωσιν ἡλικίαν οὐχὶ κατωτέραν τῶν 30 ἐτῶν.

³) Ὑποτακτικὴ ἀπορηματικὴ μετ' εἰρωνείας = ἀκόμη νὰ μὴ ἐρωτήσω, δὲν πρέπει ἀκόμη νὰ ἐρωτήσω πόσον πωλεῖ;

⁴) Ἐξεστὶ σοὶ ἐρέσθαι. Ἢ δὲ ἐπομ. μετγ. εἰδώς κτλ. = καίτοι οἶσθα πῶς (τὰ ἐρωτήματα ἔχει) εἶσθας τὰ πλεῖστα (= ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖ-

στον) ἐρωτῶν. Διὰ τούτου ὑπαινίττεται ὁ Χαρικλῆς τὴν διαλεκτικὴν μέθοδον τοῦ Σ. ἐν τῇ διδασκαλίᾳ. Ἰδὲ Εἰσαγ. σ. 29.

⁵) Παραδείγμ. χάριν. Τὸ δὲ ποῦ ἀντὶ ὅπου. Εἰς τὸ κατωτέρω τοιαῦτα ὑπον. ἔξεστὶ σοὶ ἀποκρίνασθαι.

⁶) Σύντ. Ἀλλὰ τοι δεήσει σε ἀπέχεσθαι τῶνδε, τῶν σκυτέων κτλ. = ἀλλὰ σὲ διαβεβαιῶ ὅτι θὰ χρειασθῇ νὰ ἀπέχῃς τούτων, δηλ. τῶν σκυτοτόμων, νὰ μὴ μεταχειρίζεσθαι παραδείγματα εἰλημμένα ἐκ τῶν σκυτοτόμων κτλ. Ταῦτα σκώπτων ὁ Κριτίας λέγει.

⁷) Ἐπειδὴ διαθρυλοῦνται ὑπὸ σοῦ, ἐπειδὴ παντοῦ καὶ πάντοτε περὶ αὐτῶν ὁμιλεῖς, ἔνεκα τῆς συ-

τούτοις¹, τοῦ τε δικαίου καὶ τοῦ δόσιου καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων; Ναὶ μὰ Δι², ἔφη ὁ Χαρικλῆς, καὶ τῶν βουκόλων γε³· εἰ δὲ μή³, φυλάττου, ὅπως μὴ καὶ σὺ ἐλάττους τὰς βοῦς ποιήσης⁴.

38. Ἐνθα⁵ καὶ δῆλον ἐγένετο, ὅτι, ἀπαγγελέντος αὐτοῖς τοῦ περὶ τῶν βοῶν λόγου⁶, ὠργίζοντο τῷ Σωκράτει.—

39. Οἷα μὲν οὖν ἡ συνουσία⁷ ἐγεγόνει Κριτία πρὸς Σωκράτην, καὶ ὡς εἶχον πρὸς ἀλλήλους, εἴρηται. Φαίην δ' ἂν ἔγωγε μηδενὶ μηδεμίαν εἶναι παιδευσιν παρὰ τοῦ μὴ ἀρέσκοντος⁸. Κριτίας δὲ καὶ Ἀλκιβιάδης, οὐκ, ἀρέσκοντος αὐτοῖς Σωκράτους, ὠμίησάτην⁹, ὃν χρόνον ὠμίλειτῃν αὐτῷ, ἀλλ' εὐθὺς

χῆς ὑπὸ σοῦ μνείας αὐτῶν ἔχουσι πλέον οὗτοι κατατριφθῆ, δηλ. τὰ ἐξ αὐτῶν λαμβανόμενα ὑπὸ σοῦ παραδείγματα εἶνε πλέον ἐντελῶς τετριμμένα.

¹) Ὑπον. δεῖσει με ἀπέχεσθαι = λοιπὸν θὰ εἶναι ἀνάγκη ἐγὼ νὰ ἀπέχω ἀπὸ τοῦ νὰ διαλέγωμαι καὶ περὶ ἐκείνων, ἅτινα παρακολούθοῦσι. τούτους τ'. ἐ. τὰ ἐκ τούτων εἰλημμένα παραδείγματα, δηλ. περὶ τοῦ δικαίου καὶ περὶ τοῦ δόσιου καὶ περὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων (δηλ. περὶ τῶν ἀδίκων).

²) Καὶ τῶν βουκόλων γε (= μάλιστα) δεῖσει σε ἀπέχεσθαι. Ὁ Χαρικλῆς καταπαύων ἀποτόμως τὸν διάλογον, δίδει εἰς τὸν Σωκράτην νὰ ἐννοήσῃ διὰ τοῦ καὶ τῶν βουκόλων γε, ὅτι οἱ τριάκοντα ἔμαθον ὅτι αὐτὸς ὀμίλων που ὠνόμασεν αὐτοὺς κακοὺς βουκόλους, ὡς ποιοῦντας τὰς βοῦς ἐλάττους τε καὶ χείρους. Πρβλ. § 32.

³) Δηλ. ἀποσχίσει. Τὰ δὲ ῥήματα τὰ τὸ προσφυλάττεσθαι σημαίνοντα συντάσσονται μετὰ τοῦ

ὅπως μὴ ἢ μόνον μετὰ τοῦ μὴ καὶ ὑποτακτικῆς. Διὸ τινὲς ἐξαλείφουσι τὸ ὅπως.

⁴) Πρὸςχε μήπως καὶ σὺ (διὰ τῆς ἐξορίας σου ἢ διὰ τοῦ θανάτου σου) κάμης ὀλιγωτέρας τὰς βοῦς (δηλ. τοὺς συμπολίτας σου). Ἀλληγορικῶς ἐνταῦθα ὁ Χαρικλῆς ὅπως καὶ ὁ Σωκράτης ἐν § 32, ὀμίλει.

⁵) Τότε δὲ μάλιστα. Τὸ ἐνθα καὶ ἐνταῦθα τίθεται καὶ ἐπὶ τόπου καὶ ἐπὶ χρόνον.

⁶) Τοῦ λόγου, ὃν περὶ τῶν βοῶν ὁ Σωκράτης ἐποιήσατο.

⁷) Ὅποια μὲν λοιπὸν ὑπῆρξεν ἡ σχέσις μεταξὺ τοῦ Κριτίου καὶ τοῦ Σωκράτους. Τελειώνει δὲ τὸν περὶ τούτων λόγον ὅπως καὶ ἤρchiσε τὴν δὲ πρὸς Σωκράτην συνουσίαν αὐτοῖν διηγῆσμαι.

⁸) Ὑπον. αὐτῷ = οὐδεὶς δύναται νὰ λάβῃ παιδευσιν παρ' ἐκείνου, ὅς ἂν μὴ ἑαυτῷ ἀρέσκῃ.

⁹) Σύναν. οὐκ ὠμίησάτην = δὲν συναναστράφησαν μὲ τὸν Σ., διότι ἤρεσκαν αὐτοῖς ὁ Σωκράτης.

ἐξ ἀρχῆς ὥρμηκότε προεστάναι τῆς πόλεως¹. ἔτι γὰρ Σωκράτει συνόντες², οὐκ ἄλλοις τισὶ μᾶλλον ἐπεχειρουν διαλέγεσθαι ἢ τοῖς μάλιστα πράττουσι τὰ πολιτικά.

40. Λέγεται γὰρ Ἀλκιβιάδην, πρὶν εἵκοσιν ἔτων εἶναι³, Περικλεῖ, ἐπιτρόπῳ μὲν ὄντι ἑαυτοῦ⁴, προστάτῃ δὲ τῆς πόλεως, τοιάδε διαλεχθῆναι⁵ περὶ νόμων.

41. Εἰπέ μοι, φάναι⁶, ὦ Περικλείς, ἔχouis ἄν με διδάξαι, τί ἐστι νόμος; Πάντως δήπου⁷, φάναι τὸν Περικλέα. Δίδαξον δὴ⁸ πρὸς τῶν θεῶν, φάναι τὸν Ἀλκιβιάδην ὡς⁹ ἐγὼ ἀκούων τινῶν ἐπαινουμένων, ὅτι νόμιμοι¹⁰ ἄνδρες εἰσίν, οἷμαι μὴ ἄν

¹) Ἄλλ' ἐπειδὴ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ὠρέχθησαν, ἐπεθύμησαν (πρβλ. 2, 1, 28: ὁρμᾶς αὔξεσθαι), νὰ γείνωσι προϋστάμενοι τῆς πόλεως. Ἰδὲ 1, 1, 8, σημ. 3.

²) Εἰ καὶ συνῆσαν ἔτι Σωκράτει. Τὸ δὲ οὐ μᾶλλον ἢ = οὐ τοσοῦτον ὅσον, οὐχ οὕτως ὥς. Ὅθεν = ἐπεχειρουν διαλέγεσθαι οὐ μᾶλλον τοῖς μάλιστα πράττουσι τὰ πολιτικά (= τοῖς πολιτευομένοις) ἢ ἄλλοις τισίν.

³) Δῆλ. Πρὸ τοῦ ἔτους 430 π. Χ., διότι ὁ Ἀλκιβιάδης ἐγεννήθη τῷ 450.

⁴) Ὁ πατὴρ τοῦ Ἀλκιβιάδου Κλεινίας ἀποθνήσκων κατέλιπεν ἐπίτροπον τὸν συγγενῆ του Περικλέα. Ὁ δὲ Περικλῆς διηύθυνε τὴν πολιτικὴν τῶν Ἀθηναίων ὡς στρατηγὸς ἐπὶ 15 ἔτη.

⁵) Διὰ τοῦ τοιάδε διαλεχθῆναι λέγεται δεικνύνται ὅτι καὶ οἱ τοῦ Σωκράτους μαθηταὶ μιμούμενοι αὐτὸν διελέγοντο καὶ αὐτοὶ ὡς ὁ Σωκράτης.

§ 41-46. Διάλογος Ἀλκιβιάδου καὶ Περικλέους. Τὸν διάλογον τοῦτον παρεμβάλλει ἐνταῦθα ἵνα καταδείξῃ, ὅποσον δεινοὶ ἦσαν οἱ μαθηταὶ τοῦ Σωκράτους εἰς τὴν διαλεκτικὴν, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς ὁ μέγας Περικλῆς ὡμολόγησεν ἑαυτὸν ἀνεπιτήδειον εἰς τοιαύτας συζητήσεις.

⁶) Τὸ φάναι ἐνταῦθα καὶ κατωτέρω ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἐν § 40 λέγεται.

⁷) Τὸ δήπου εἶνε κρᾶμα βεβαιότητος καὶ ἀμφιβολίας: δὴ = βεβαίως, που = ὡς νομίζω, ἂν δὲν ἀπατῶμαι.

⁸) Τὸ δὴ μετὰ προστακτικὴν καθιστᾷ τὴν παράκλησιν ἔτι ἐπεΐγουσαν. Ὅθ. = ἦδη, ἀμέσως.

⁹) Ὁ σύνδ. ὡς εἶνε ἐνταῦθα αἰτιολογικός. Τοιαύτην δὲ σημασίαν ἔχει μετὰ φράσεις προσταγῆς. Τὸ δὲ ἀκούων = εἰ καὶ ἀκούω.

¹⁰) Νόμιμος ἐνταῦθα εἶνε ὁ τοὺς νόμους εἰδὼς καὶ κατ' αὐτοὺς πράττων.

δικαίως τούτου τυχεῖν¹ τοῦ ἐπαίνου τὸν μὴ εἰδότα, τί ἐστι νόμος.

42. Ἄλλ' οὐδέν τι² χαλεποῦ πράγματος ἐπιθυμεῖς, ὦ Ἀλκιβιάδῃ, φάναι τὸν Περικλέα, βουλόμενος γινῶναι, τί ἐστι νόμος; πάντες γὰρ οὗτοι νόμοι εἰσὶν, οὓς³ τὸ πλῆθος συνελθὼν⁴ καὶ δοκιμάσαν ἐγράφε, φράζον, ἃ τε δεῖ ποιεῖν καὶ ἃ μὴ⁵. Πότερον δὲ τὰγαθὰ νομίσαν δεῖν ποιεῖν, ἢ τὰ κακά⁶; Τὰγαθὰ, νῆ Δία, φάναι, ὦ μειράκιον, τὰ δὲ κακὰ οὐ.

43. Ἐὰν δὲ μὴ τὸ πλῆθος⁷, ἀλλ', ὥσπερ ὅπου ὀλίγαρχία ἐστίν, ὀλίγοι συνελθόντες γράψωσιν, ὃ τι χρὴ ποιεῖν, ταῦτα τί ἐστι⁸; Πάντα, φάναι, ὅσα ἂν τὸ κρατοῦν τῆς πόλεως⁹, βουλευόμενον ἃ χρὴ ποιεῖν¹⁰, γράψῃ, νόμος καλεῖται. Καὶ ἂν τύραννος οὖν κρατῶν τῆς πόλεως γράψῃ τοῖς πολίταις, ἃ χρὴ ποιεῖν, καὶ ταῦτα νόμος ἐστί; Καὶ ὅσα τύραννος¹¹ ἄρχων, φάναι, γράφει, καὶ ταῦτα νόμος καλεῖται. —

44. Βία δέ, φάναι¹², καὶ ἀνομία τί ἐστίν, ὦ Περικλείεις;

¹) Ἰσοδυναμεῖ τῷ ὅτι οὐκ ἂν τύχοι (ὃ μὴ εἰδὼς τί ἐστι νόμος).

²) Αἰτιατικὴ τῆς ἀναφορᾶς: κατ' οὐδένα σχεδὸν τρόπον, σχεδὸν οὐδαμῶς ἐπιθυμεῖς.

³) Καθ' ἑλξιν ἀντί: πάντα γὰρ ταῦτα... ἃ... ἐγράφε νόμοι ἐστίν, ὅπως κατωτέρω (§ 43) καὶ ταῦτα νόμος ἐστί.

⁴) Ὁ λαὸς συνελθὼν εἰς ἐκκλησίαν ἐν τῇ Πυκνί καὶ μετὰ ἐξετάσιν παραδεχθεῖς, ὡς καλοὺς καὶ ὠφελίμους ἐγκρίνας (δοκιμάσαν), συνέταξε. Καθ' ἕκαστον δὲ ἔτος ἐγίνοντο 40 τακτικαὶ συνελεύσεις τοῦ λαοῦ τῶν Ἀθηναίων (κύριαι ἐκκλησίαι), ἧτοι ἀνά 4 κατὰ πρυτανείαν καὶ ἀριθμὸς τις ἐκτάκτων (σύγκλητοι ἢ κατάκλητοι ἐκκλησίαι).

⁵) Δηλ. ποιεῖν (τοὺς πολίτας).

⁶) Σύντ. πότερον δὲ (τὸ πλῆθος ἐγράψε) νομίσαν δεῖν ποιεῖν τὰγαθὰ ἢ τὰ κακά; Τὸ δὲ ἔπομ. μειράκιον = παλληγκάρι (14-20 ἐτους).

⁷) Ὑπον. γράψῃ. Εἰς δὲ τὸ ὥσπερ ὑπον. γράφουσιν.

⁸) Ταῦτα (τὰ γεγραμμένα) ἐστί τί (κατηγορ. κατὰ περιληπτικὴν ἔννοιαν).

⁹) Οἱ κρατοῦντες τῆς πόλεως, οἱ ἄρχοντες, ἢ πολιτικὴ ἐξουσία.

¹⁰) Ὑποκ. τοὺς πολίτας = ἅτινα ὀφείλουσιν οἱ πολῖται νὰ πράττωσιν.

¹¹) Τύραννος λέγεται ὁ αὐθαίρετος βασιλεὺς.

¹²) Λέγεται φάναι τὸν Ἀλκιβιάδην.

¹ Ἀρ' οὐκ ὅταν¹ ὁ κρείττων τὸν ἥττω μὴ πείσας, ἀλλὰ βιάσάμενος, ἀναγκάσῃ ποιεῖν, ὅτι ἂν αὐτῷ δοκῇ; ² Ἐμοιγε δοκεῖ, φάναι τὸν Περικλέα. Καὶ ὅσα ἄρα τύραννος μὴ πείσας τοὺς πολίτας ἀναγκάζει ποιεῖν γράφων³, ἀνομία ἐστὶ; Δοκεῖ μοι, φάναι τὸν Περικλέα ἀνατίθεμαι γὰρ τό³, ὅσα τύραννος μὴ πείσας γράφει, νόμον εἶναι.

45. Ὅσα δὲ οἱ ὀλίγοι τοὺς πολλοὺς μὴ πείσαντες, ἀλλὰ κρατοῦντες⁴ γράφουσι, πότερον βίαν φῶμεν εἶναι, ἢ μὴ φῶμεν; Πάντα μοι δοκεῖ, φάναι τὸν Περικλέα, ὅσα τις μὴ πείσας ἀναγκάζει τινα ποιεῖν, εἴτε γράφων εἴτε μὴ, βία μᾶλλον ἢ νόμος εἶναι⁵. Καὶ ὅσα ἄρα τὸ πᾶν πλῆθος⁶, κρατοῦν τῶν τὰ χρήματα ἐχόντων, γράφει μὴ πείσαν, βία μᾶλλον ἢ νόμος ἂν εἴη;

46. Μάλα τοι⁷, φάναι τὸν Περικλέα, ὦ Ἀλκιβιάδην, καὶ ἡμεῖς⁸, τηλικούτοι ὄντες, δεινοὶ τὰ τοιαῦτα ἤμεν· τοιαῦτα γὰρ καὶ ἐμελετώμεν καὶ ἐσοφίζόμεθα⁹, οἷά περ καὶ σὺ νῦν ἐμοὶ δοκεῖς μελετᾶν. Τὸν δὲ Ἀλκιβιάδην φάναι· Εἴθε σοι, ὦ Περικ-

¹) Ἀρ' οὐκ ἐστὶ βία καὶ ἀνομία ὅταν ὁ κρείττων = ὅταν ὁ ἰσχυρότερος ἀναγκάσῃ τὸν ἀσθενέστερον νὰ κάμῃ ὅτι αὐτὸς θέλῃ, ὅχι διὰ τῆς πειθοῦς, ἀλλὰ διὰ τῆς βίας;

²) Σύντ.: καὶ ὅσα τύραννος γράφων, μὴ πείσας, ἀναγκάζει τοὺς πολίτας ποιεῖν.

³) Σύντ.: ἀνατίθεμαι γὰρ (= διότι ἀποσύρω) τὸ εἶναι νόμον ὅσα τύραννος γράφει μὴ πείσας. Τὸ δὲ ἀνατίθεμαι εἶναι εἰκονικὴ ἔκφρασις, ληφθεῖσα ἐκ τοῦ παιγνιδίου τῶν πεσσῶν, ἐν ᾧ ὁ ἥδη τεθεὶς πεσσὸς ἀποσύρεται (= ἀνατίθεται), ὅταν ἐννοηθῇ ὅτι κακῶς ἐτέθη.

⁴) Ἐνεκα τοῦ ἀξιωματος, ἔνεκα τῆς ὑπεροχῆς των.

⁵) Ταῦτα εἶνε ἐναντία τοῖς ἐν § 43 ὑπὸ τοῦ Περικλέους ῥηθείσιν.

⁶) Ὅλος ὁ ἐκκλησιάζων λαός. Τὸ δὲ κρατοῦν τῶν τὰ χρ. ἐχόντων = ὅταν ὑπὸ τὸ κράτος (τὴν ἐξουσίαν) αὐτοῦ ἔχῃ τοὺς πλουσίους, ἥτοι τοὺς ὀλίγους.

⁷) Τὸ μάλα τοι σύναφον τῷ δεινοῖ = παρὰ πολὺ σὲ βεβαιῶ ἐπιτήδειοι (ἱκανοὶ) εἰς τὰς τοιούτους εἵδους συζητήσεις ἤμεθα.

⁸) Ἐγὼ καὶ οἱ ἐμοὶ φίλοι. Εἰς δὲ τὸ τηλικούτοι ὄντες ὑπον. ἤλικοι ὑμεῖς νῦν ἐστέ.

⁹) Καὶ ἐλεπτολογοῦμεν, μετὰ λεπτολογίας συνεζητοῦμεν.

κλεις, τότε συνεγενόμην, ὅτε δεινότητος ἑαυτοῦ¹ ταῦτα ἦσθα.

47. Ἐπεὶ τοίνυν² τάχιστα τῶν πολιτευομένων ἐπέλαβον κρείττονες εἶναι, Σωκράτει μὲν οὐκέτι προσήεσαν· οὔτε γὰρ αὐτοῖς ἄλλως³ ἤρεσκεν, εἴ τε προσέλθοιεν, ὑπὲρ ὧν ἡμάρτανον ἐλεγχόμενοι ἤχθοντο⁴· τὰ δὲ τῆς πόλεως ἔπραττον, ὧν περ ἔνεκεν καὶ Σωκράτει προσῆλθον⁵.

48. Ἀλλὰ Κρίτων⁶ τε Σωκράτους ἦν ὁμυλητὴς καὶ Χαιρεφῶν καὶ Χαιρεκράτης καὶ Ἐρμογένης καὶ Σιμμίας καὶ Κέβης καὶ Φαιδώνδας καὶ ἄλλοι, οἱ ἐκείνῳ συνῆσαν, οὐχ ἵνα δημογورικοί ἢ δικανικοί γένοντο⁷, ἀλλ' ἵνα, καλοὶ τε κάραθοι γενόμενοι, καὶ οἴκῳ καὶ οἰκέταις καὶ οἰκείοις καὶ φίλοις καὶ πόλει καὶ πολίταις δύναιτο καλῶς χρῆσθαι⁸· καὶ τούτων οὐδείς, οὔτε

¹) = τῷ: σεαυτοῦ. Ἡ αὐτοπαθὴς τοῦ βου προσώπου λαμβάνεται πολλάκις ἀντὶ τῆς αὐτοπαθοῦς τοῦ 2ου ἢ καὶ τοῦ 1ου προσώπου. Τὸ δὲ ταῦτα = ὡς πρὸς ταῦτα, δηλ. τὴν διαλεκτικὴν.

²) Διὰ τοῦ τοίνυν γίνεται ἀνάληψις τοῦ διακοπέντος λόγου. Τὸ δὲ ἐπεὶ τάχιστα = εὐθύς ὡς, εὐθύς ἀφοῦ.

³) Διότι οὔτε ἄλλως, δι' ἄλλας αἰτίας, μὴ λαμβανομένου δηλ. πρὸ ὀφθαλμῶν τοῦ ἐλέγχου τῶν ἄλλων.

⁴) = τῷ ἤχθοντό τε... εἰ προσέλθοιεν, ἐπεὶ ἤλεγχοντο. Διὰ δὲ τοῦ οὔτε-τε συνδέεται πρῶτασις ἀποφατικῇ καὶ καταφατικῇ.

⁵) Ἐνεκα τῶν ὁποίων (πολιτικῶν) ἴσα ἴσα συναναστράφησαν μετὸν Σωκράτην.

⁶) Ὁ Κρίτων ἦτο πλουσιώτατος συνηλικιώτης καὶ συνδημότης

τοῦ Σωκράτους. Ὁ Χαιρεφῶν καὶ ὁ Χαιρεκράτης ἦσαν ἀδελφοὶ καὶ φανατικοὶ ὁπαδοὶ τοῦ Σωκράτους. Ὁ Ἐρμογένης ἦτο εἰς τῶν πιστοτάτων φίλων τοῦ Σωκράτους, υἱὸς τοῦ πλουσίου Ἰππονίκου, ἀλλ' αὐτὸς πτωχός. Πρὸβλ. 2, 10, 3. Ὁ δὲ Σιμμίας καὶ ὁ Κέβης καὶ ὁ Φαιδώνδας ἦσαν Θηβαῖοι, παραγενόμενοι Σωκράτει, ὅτε οὗτος ἔπιε τὸ κώνειον ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ.

⁷) Δημογυρικός μὲν εἶνε ὁ ἱκανὸς δημογορεῖν, ἦτοι ἀγορεύειν ἐνώπιον τοῦ δήμου. Ὅθεν = ὁ δεινὸς πολιτικὸς ῥήτωρ. Δικανικός δὲ εἶνε ὁ ἐν ταῖς δίκαις ἱκανὸς ῥήτωρ· ὅθεν = ὁ δεινὸς εἰς τὸ δικηγορεῖν, ὁ δεινὸς δικηγόρος.

⁸) Νὰ κάμνωσι τὴν ἀρμόζουσαν χρῆσιν, νὰ προσφέρωνται ὡς δεῖ. Καὶ οἰκέται μὲν = οἱ ἐν τῇ οἰκίᾳ γεννηθέντες δοῦλοι, οἰκεῖοι δὲ = συγγενεῖς.

νεώτερος οὔτε πρεσβύτερος ὢν, οὐτ' ἐποίησε κακὸν οὐδέν, οὐτ' αἰτίαν ἔσχεν¹.

49. Ὁ Ἀλλὰ Σωκράτης γ', ἔφη ὁ κατήγορος², τοὺς πατέρας προσηλακίζειν ἐδίδασκε³, πείθων μὲν τοὺς συνόντας αὐτῷ σοφωτέρους ποιεῖν⁴ τῶν πατέρων, φάσκων δὲ κατὰ νόμον ἐξεῖναι⁵ παρανοίας ἐλόντι καὶ τὸν πατέρα δηῖσαι⁶, τεκμηρίῳ τούτῳ χρώμενος⁷, ὡς τὸν ἀμαθέστερον ὑπὸ τοῦ σοφωτέρου νόμιμον εἶη δεδέσθαι⁸.

¹) = κατηγορήθη. Διὰ τῶν πολλῶν δὲ ἀρνήσεων (οὐδέεις, οὔτε... οὔτε... οὔτε... οὐδέν... οὔτε) ἔτι μᾶλλον ἀναδείκνυνται ἡ ἀρετὴ τῶν τῷ Σωκράτει συνόντων.

§ 49—55. Περιληψις. Ὅλους ψευδῆ εἶνε νὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ κατηγόρου ὅτι ὁ Σωκράτης ἤθελε νὰ ταράτῃ καὶ νὰ διαλύῃ τὰς σχέσεις τῶν παίδων πρὸς τοὺς πατέρας καὶ τῶν οἰκείων καὶ φίλων πρὸς ἀλλήλους. Ὁ Σωκράτης τοῦναντίον προσεπάθει νὰ στηρίξῃ τὰς πρὸς ἀλλήλους σχέσεις τῶν συγγενῶν διὰ τῆς εὐνοίας καὶ ἀμοιβαίας ὠφελείας.

²) Δῆλ. ὁ Μέλητος. Ἰδὲ 1, 2, 9. Τὸ δὲ ἀλλὰ γε, ἀλλ' ὅμως, ἀλλὰ βεβαίως. Τὴν δύναμιν δὲ τῶν μορίων κατανοήσεις, εἰ οὕτω τὴν φράσιν ἐκφέρεις· καίτοι γε τοῦτο οὕτως ἔχει, ὥς σὺ λέγεις, ἀλλὰ γε Κριτίας τε καὶ Ἀλκ. πλείστα κακὰ τὴν πόλιν ἐποίησάν τιν.

³) Δῆλ. τοὺς συνόντας αὐτῷ προσηλακίζειν τοὺς ἐαυτῶν πατέρας. Τὸ δὲ προσηλακίζω τινὰ = πηλῶ τινὰ ῥυπαίνω. Εἰς τὴν ὕβριν δὲ ταύτην ὑπεβάλλοντο οἱ ἐπὶ ἀτιμία καταδικασθέντες. Ἐπειδὴ δὲ

ἡ λέξις μετεφέρθη καὶ ἐπὶ πᾶν εἶδος ὕβρεως, σημαίνει ἀτιμία, ὕβριζω. Παλαιὰ δὲ συκοφαντία ἦτο ὅτι ὁ Σωκράτης ἐδίδασκε τοὺς συνόντας αὐτῷ νὰ προσηλακίσωσι τοὺς πατέρας των.

⁴) Εἰδικὸν ἀπαρέμφ. = ποιῶν τοὺς συνόντας πιστεῦσαι ὅτι ποιεῖ αὐτοὺς σοφωτέρους τῶν πατέρων.

⁵) Δῆλ. τῷ νήφ, ἐλόντι τὸν πατέρα παρανοίας = ὅταν ἔλῃ τὸν πατέρα δίκην παρανοίας = ὅταν κατορθώσῃ νὰ καταδικασθῇ ὁ πατήρ του ὅτι ἀπέβαλε τὰς φρένας. Κατὰ τοὺς τῶν Ἀθηναίων νόμους δσάκις ὁ πατήρ δὲν ἦτο εἰς κατάστασιν ἔνεκα μανίας ἢ μωρίας νὰ διοικήσῃ τὸν οἶκον, ὁ υἱὸς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐνάγῃ αὐτὸν εἰς τὸ δικαστήριον. Τοῦτο δὲ ἐλέγετο δίκη παρανοίας.

⁶) Καὶ τὸν πατέρα του μάλιστα νὰ δεσμευῇ (νὰ κρατῇ δέσμιον).

⁷) Ὁ Σωκράτης μεταχειρίζομενος τοῦτο (δῆλ. τὸν τῆς παρανοίας νόμον) ὡς ἀπόδειξιν (τεκμηρίῳ, ὅπερ κατηγορούμενον εἰς τὸ τούτῳ), ἵνα ἀποδείξῃ.

⁸) Ὅτι δῆθεν ἦτο σύμφωνον πρὸς τὸν νόμον νὰ κρατῇται δέ-

50. Σωκράτης δὲ τὸν μὲν ἀμαθίας ἔνεκα δεσμεύοντα¹ δικαίως ἂν καὶ αὐτὸν ᾤετο δεδέσθαι ὑπὸ τῶν ἐπισταμένων, ἃ μὴ αὐτὸς ἐπίσταται· καὶ τῶν τοιούτων ἔνεκα πολλάκις ἐσκόπει, τί διαφέρει μανίας ἀμαθία· καὶ τοὺς μὲν μαινομένους ᾤετο συμφερόντως ἂν δεδέσθαι καὶ ἑαυτοῖς καὶ τοῖς φίλοις², τοὺς δὲ μὴ ἐπισταμένους τὰ δέοντα δικαίως ἂν μαρθάνειν³ παρὰ τῶν ἐπισταμένων.

51. Ἀλλὰ Σωκράτης γε, ἔφη ὁ κατήγορος, οὐ μόνον τοὺς πατέρας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους συγγενεῖς ἐποίει ἐν ἀτιμίᾳ εἶναι⁴ παρὰ τοῖς ἐναντῷ συνοῦσι, λέγων, ὥς οὔτε τοὺς κάμνοντας⁵ οὔτε τοὺς δικαζομένους οἱ συγγενεῖς ὠφελοῦσιν, ἀλλὰ τοὺς μὲν οἱ ἱατροί, τοὺς δὲ οἱ συνδικεῖν ἐπιστάμενοι.

52. Ἐφη δὲ⁶ καὶ περὶ τῶν φίλων αὐτὸν λέγειν, ὥς οὐδὲν ὄφελος εἶναι⁷, εἰ μὴ καὶ ὠφελεῖν δυνήσονται· μόνους δὲ φάσκειν αὐτὸν ἀξιῶντας εἶναι τιμῆς τοὺς εἰδότας τὰ δέοντα καὶ ἐξημενεῦσαι δυναμένους⁸. Ἀναπεύθοντα οὖν τοὺς νέους αὐ-

σμιος ὁ ἀμαθέστερος ὑπὸ τοῦ σοφωτέρου.

¹⁾ Ἀντικείμεν. ἄλλον τινά. Τὸ δὲ καὶ αὐτόν, δηλ. τὸν δεσμεύοντα, ὑποκείμεν. τοῦ δεδέσθαι ἂν = ὅτι καὶ αὐτὸς (ὁ δεσμεύων ἄλλον τινά) ἠδύνατο νὰ κρατῇται δέσμιος. Τὸ δὲ ἃ μὴ . . ἐπίσταται = εἰ τίνα μὴ ἐπίσταται.

²⁾ Σύνταφον τῷ συμφερόντως = πρὸς τὸ ἴδιον ἑαυτῶν καὶ τὸ τῶν φίλων αὐτῶν συμφέρον.

³⁾ Συντ. ᾤετο δικαίως ἂν μαρθάνειν τοὺς μὴ ἐπισταμένους τὰ δέοντα (= ἃ δέον ἐστὶ ποιεῖν) παρὰ. Διὸ ὁ Σωκράτης οὐ τὴν ἀνεπιστημοσύνην, δηλ. τὴν ἀμαθίαν, μανίαν ἐνόμιζεν.

⁴⁾ Αἴτιος ἐγίνετο τοῦ μὴ ἐν τιμῇ εἶναι = τοῦ μὴ τιμᾶσθαι ὑπὸ τῶν μαθητῶν του.

⁵⁾ Τοὺς πάσχοντας, τοὺς ἀσθενεῖς. Τὸ δὲ κατωτέρω συνδικεῖν = οἱ συνηγορεῖν ἐν δίκῃ ἐπιστάμενοι, οἱ συνήγοροι, οἱ δικηγόροι.

⁶⁾ Δηλ. ὁ κατήγορος. Τὸ δὲ ἐπόμενον αὐτόν = τὸν Σωκράτην.

⁷⁾ Σύντ. ὥς οὐδὲν ὄφελός ἐστιν εἶναι αὐτοὺς εἶνους.

⁸⁾ Ἔλεγε πρὸς τούτοις ὁ κατήγορος ὅτι αὐτὸς (ὁ Σωκράτης) διςχυρίζετο δηθεν ὅτι μόνον εἶνε ἀξιοὶ τιμῆς οἱ εἰδότες τὰ δέοντα καὶ τὴν ἱκανότητα ἔχοντες ταῦτα διὰ λόγου τοῖς ἄλλοις νὰ ἐξηγήσωσιν.

τόν¹, ὥς αὐτὸς εἶη σοφώτατός τε καὶ ἄλλους ἱκανώτατος ποιῆσαι σοφούς, οὕτω διατιθέναι² τοὺς ἑαυτῷ συνόντας, ὥστε μηδ' αὐτοῖς³ παρ' αὐτοῖς τοὺς ἄλλους εἶναι πρὸς ἑαυτόν.

53. Ἐγὼ δ' αὐτὸν οἶδα μὲν⁴ καὶ περὶ πατέρων τε καὶ τῶν ἄλλων συγγενῶν καὶ περὶ φίλων ταῦτα λέγοντα⁵ καὶ πρὸς τοῦτοις γε δὴ⁶, ὅτι τῆς ψυχῆς ἐξελθούσης⁷, ἐν ᾗ μόνῃ γίγνεται φρόνησις⁸, τὸ σῶμα τοῦ οἰκειοτάτου ἀνθρώπου⁹ τὴν ταχίστην ἐξενέγκαντες¹⁰ ἀφανίζουσιν.

54. Ἐλεγε δέ¹¹, ὅτι καὶ ζῶν ἕκαστος, ἑαυτοῦ δ' πάντων μάλιστα φιλεῖ, τοῦ σώματος ὅ,τι ἂν ἀχρεῖον ᾖ καὶ ἀνωφελές,

¹) Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτὸς ἐπειρᾶτο μεταπεῖθαι τοὺς νέους ὅτι αὐτὸς δῆθεν ἦτο καὶ σοφώτ. καὶ ἱκανώτατος κτλ. Ἐν τῇ ἀναπειθῷ ἡ ἀνὰ σημαίνει τὴν εἰς τὸ ἐναντίον μεταβολήν. Περὶ βλ. ἀναφαίνομαι, ἀναβιόσκομαι κ.τ. ὅμ.

²) Ἐφη ὁ κατήγορος οὕτω διατιθέναι αὐτὸν (τὸν Σωκράτην) τοὺς ἑαυτῷ συνόντας.

³) Γενικὴ τῆς τιμῆς. Ἡ δὲ σύνταξις: ὥστε τοὺς ἄλλους μηδαμοῦ εἶναι παρ' αὐτοῖς πρὸς ἑαυτόν=ὥστε οἱ ἄλλοι (δὴλ. οἱ μὴ ὄντες οἷος αὐτός) ἐν μηδεμιᾷ τιμῇ νὰ εἶνε πλησίον αὐτῶν (δὴλ. τῶν συνόντων) παραβαλλόμενοι πρὸ τὸν ἑαυτόν του.

⁴) Ἡ ἀπόδοσις τοῦ οἶδα μὲν δὲν εἶνε (ἐν § 54) ἔλεγε δέ, ἀλλὰ κατ' ἐννοιαν ἐν τῇ § 55: οἶδα μὲν ὅτι ὁ Σωκράτης ἔλεγε περὶ πατέρων... ταῦτα δὲ λέγων οὐκ ἐδίδασκεν, ὥς ὁ κατήγορός φησι, τὸν πατέρα ζῶντα κατορύττειν κτλ.

⁵) Ὅτι ὁ Σωκράτης ἔλεγε ταῦτα, ἅτινα ὁ κατήγορος ἰσχυρί-

ζεται καὶ καθ' ὅσον ἀποβλέπει καὶ τοὺς πατέρας κλπ.

⁶) Καὶ πρὸς τούτοις μάλιστα καὶ τοῦτο βεβαίως οἶδα αὐτὸν λέγοντα, ὅτι δῆλα δὴ.

⁷) Δὴλ. τοῦ σώματος. Εἰς δὲ τὸ μόνῃ ὑπον. οὕση=ἐν τῇ ὁποίᾳ, ὅταν εἶνε μόνῃ, δὴλ. κωχουμένη τοῦ σώματος.

⁸) Γίνεται φρόνησις τῇ ψυχῇ, κτᾶται ἡ ψυχὴ φρόνησιν.

⁹) Τοῦ πλησιεστάτου συγγενούς. Τὸ δὲ τὴν ταχίστην (ὑπον. ὁδόν) αἰτ. ἐπιρρ.=τάχιστα.

¹⁰) Δὴλ. ἐκ τῆς οἰκίας, ἐκφορὰν ποιησάμενοι. Τὸ δὲ ἀφανίζουσι=καθιστῶσιν αὐτὸ ἀφανές, δὴλ. ἐνταφιάζουσιν αὐτό.

¹¹) Σύντ. ἔλεγε δέ (=πρὸς τοῦτοις) ὅτι καὶ ζῶν ἕκαστος ὅ,τι ἂν τοῦ (ἑαυτοῦ) σώματος, ὁ ἑαυτοῦ (=ἐκ τῶν ἑαυτοῦ) πάντων μάλιστα (ὑπὲρ πᾶν ἄλλο) φιλεῖ, ἀχρεῖον (=ἄχρηστον) ᾖ καὶ ἀνωφελές, αὐτός τε ἀφαιρεῖ. Τὸ δὲ παρέχει=παραχωρεῖ, δίδωσι δὴλ. ἀφαιρεῖν.

αὐτός τε ἀφαιρεῖ καὶ ἄλλω παρέχει· αὐτοὶ τέ γε¹ αὐτῶν ὄνυχάς τε καὶ τρίχας καὶ τύλους ἀφαιροῦσι², καὶ τοῖς ἰατροῖς παρέχουσι μετὰ πόνων τε καὶ ἀλγηδόνων καὶ ἀποτέμνειν καὶ ἀποκαίειν³, καὶ τούτου χάριν οἶονται δεῖν αὐτοῖς καὶ μισθὸν τίней⁴, καὶ τὸ σίαλον ἐκ τοῦ στόματος ἀποπτύουσιν ὡς δύνανται πορρωτάτω, διότι ὠφελεῖ μὲν οὐδὲν αὐτοὺς ἐνόν⁵, βλάπτει δὲ πολὺ μᾶλλον.

55. Ταῦτ' οὖν ἔλεγεν⁶, οὐ τὸν μὲν πατέρα ζῶντα κατορύττειν διδάσκων, ἑαυτὸν δὲ κατατέμνειν, ἀλλ' ἐπιδεικνύν⁷, ὅτι τὸ ἄφρον ἄτιμόν ἐστι, παρεκάλει ἐπιμελεῖσθαι τοῦ ὡς φρονιμώτατον εἶναι καὶ ὠφελιμώτατον, ὅπως, ἔάν τε ὑπὸ πατρὸς ἔάν τε ὑπὸ ἀδελφοῦ ἔάν τε ὑπὸ ἄλλον τινὸς βούληται⁸ τιμᾶσθαι, μὴ, τῷ οἰκείῳ εἶναι πιστεύων, ἀμελῇ⁹, ἀλλὰ πειροῖται, ὅφ' ὃν ἂν βούληται τιμᾶσθαι, τούτοις ὠφελίμος εἶναι.

¹) Ὁ γὰρ ἐνταῦθα αἰτιολογεῖ τὴν προηγουμένην πρότασιν—διότι μάλιστα, ἀφοῦ μάλιστα καὶ οἱ ἴδιοι. Ὁ δὲ πληθυντ. αὐτοὶ ἐτέθη ἔνεκα τῆς περιληπτικῆς ἐννοίας τοῦ προηγουμένου ἕκαστος.

²) Ἐπὶ ταύτης τῆς σημασίας ἔχει ἡ νεωτέρα ἐλληνικὴ τά· κόπτω τὰ νύχια, τὰ μαλλιά, τοὺς κάλους.

³) Τὰ δύο ταῦτα ἀπαρέμφата. ἅτινα φυσικῶς ἀναφέρονται μόνον εἰς τοὺς τύλους, σημαίνουσι τὸν σκοπὸν—ἵνα τοὺς ἀποκόπτωσι καὶ καυτηριάζωσιν. Τὸ δὲ παρέχουσι ἅμετ. ἢ μέσον, ἀντὶ παρέχουσιν ἑαυτοὺς.

⁴) Καὶ μισθὸν νὰ ἀποτίνωσιν αὐτοῖς (τοῖς ἰατροῖς). Ἀντὶ δὲ τοῦ ποιητικοῦ μισθὸν τίней οἱ Ἀττικοὶ ἔλεγον μισθὸν ἀποτίνειν, ἐκτίней, ἢ τελεῖν.

⁵) Διήλ. τῷ σώματι. Τὸ δὲ ἐπόν. πολὺ σύναψον μετὰ τοῦ βλάπτει.

⁶) Ταῦτα (διήλ. τὰ ῥηθέντα) ἔλεγεν ὁ Σωκράτης, ὅχι διότι ἤθελε νὰ διδάσκῃ (διδάσκων) ἕκαστον τῶν συνόντων τὸν μὲν πατέρα του, ἀφοῦ ὀρύξῃ τάφον, ζῶντα νὰ τὸν θάπτῃ, τὸ δὲ ἑαυτοῦ σῶμα νὰ διαμελίσῃ (κατατέμνειν).

⁷) Μετέβαλε τὴν σύνταξιν διότι τὸ ἐπιδεικνύν συνάπτεται μετὰ τοῦ παρεκάλει = ἀλλὰ διὰ τούτων φανερόν ποιῶν (ἐπιδεικνύν) ὅτι τὸ ἄφρον ἄτιμόν (= τὸ μὴ ἔχον φρόνησιν, διήλ. ἡ ἀφροσύνη, οὐ τιμᾶται, καταφρονεῖται), προέτρεπεν ἕκαστον τῶν συνόντων νὰ φροντίξῃ νὰ καταστήσῃ ἑαυτὸν ὅσον τὸ δυνατόν φρονιμώτατον καὶ ὠφελιμώτατον.

⁸) Ὑποκ. ἕκαστος τῶν συνόντων. Ἐτέθη δὲ ὥσανεὶ προηγήθη· παρεκάλει ἕκαστον ἐπιμελεῖσθαι.

⁹) Ὅπως μὴ οὗτος ἀμελῇ τούτων, ὅφ' ὃν ἂν βούληται τιμᾶ-

56. Ἐφη δ' αὐτὸν ὁ κατήγορος, καὶ τῶν ἐνδοξοτάτων ποιητῶν ἐκλεγόμενον τὰ πονηρότατα¹ καὶ τούτοις μαρτυροῖς² χωόμενον, διδάσκειν τοὺς συνόντας κακούργους τε εἶναι³ καὶ τυραννικούς· Ἡσιόδου μὲν⁴ τὸ

Ἔργον δ' οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργίη⁵ δὲ τ' ὄνειδος, τοῦτο δὴ λέγειν⁶ αὐτόν, ὥς ὁ ποιητὴς κελεύει μηδενὸς ἔργον μήτε ἀδίκου μήτε αἰσχροῦ ἀπέχεσθαι, ἀλλὰ καὶ ταῦτα⁷ ποιεῖν ἐπὶ τῷ κέρδει.

σθαι... πιστεύων=ἐπειδὴ ἔχει πίστιν (πεποιθήσιν) εἰς τὸ ὅτι εἶνε οἰκεῖος (συγγενής).

§ 56-64. Περιλήψεις. Ψευδὲς εἶνε τὸ λεγόμενον ὅτι ὁ Σ. διὰ κακῆς χρήσεως χωρίων ποιητῶν διέδιδεν ἀνηθικούς καὶ κοινοβλαβεῖς διδασκαλίας· διότι ἐκ δύο τοιούτων ποιητικῶν χωρίων, τὰ ὅποια ὁ Σ. πάντῃ διαφόρως, ἢ ὥς ὁ κατήγορος ἰσχυρίζετο, ἡρμήνευε, κατάδηλον γίνεται ὅτι ὁ Σ. καὶ εὖνους τῷ δήμῳ ἦτο καὶ φιλόανθρωπος καὶ ἑαυτὸν ὠφελιμώτατον παρείχε καὶ τοὺς ἄλλους προέτρεπε λόγῳ τε καὶ ἔργῳ νὰ ὠφελῶσι τὴν πόλιν. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, ὁ ἄριστος οὗτος ἀνὴρ τιμῆς μᾶλλον ἄξιος ἐκ μέρους τῆς πόλεως ἢ το ἢ θανάτου.

¹) Ὅσα μέρη, ὅσα χωρία καὶ ἐκ τῶν τὰ μάλιστα τιμωμένων ποιητῶν εἶνε κάκιστα, φαυλότατα.

²) Οὐδέτ. κατηγοροῦμ. τοῦ τούτοις=μεταχειριζόμενος ταῦτα ὡς ἀποδείξεις.

³) Κακὰ ἔργα ἐργάζεσθαι, φαῦλα ἔργα νὰ μετέρχωνται (ἰδὲ τὸν ἐπόμ. στίχον). Ὡς πρὸς δὲ τὸ

τυραννικούς ἰδὲ τοὺς ἐν § 58 στίχους.

⁴) Συμπλήρωσον: ἐκλεγόμενον Ἡσιόδου μὲν τὸ (ἔπος)=ἐκ μὲν τοῦ Ἡσιόδου ἐκλέγων ὁ Σωκράτης τὴν ῥῆσιν: ἔργον κτλ. Ἡ δὲ ἀπόδοσις τοῦ μὲν ἐν § 57: Σωκράτης δέ. Ὁ στίχος δὲ οὗτος εἶνε ὁ 311 τοῦ ποιήματος Ἔργα καὶ ἡμέραι τοῦ Ἡσιόδου, τοῦ 100 ἔτη μετὰ τὸν Ὀμηρον ἀκμάσαντος. Διὰ τοῦ στίχου τούτου ὁ Ἡσίοδος ἐδίδασκε τοὺς γεωργούς ὅτι ἡ ἐργασία δὲν εἶνε ὄνειδος, ἀλλ' ὁ κατήγορος συνάψας τὸ οὐδὲν, ὅπερ ἀνῆκει εἰς τὸ ὄνειδος, μετὰ τοῦ ἔργον, ἔλεγεν ὅτι οὐδὲν ἔργον εἶνε ὄνειδος.

⁵) Ὁ Ἀττικὸς τύπος τοῦ (ποιητ. καὶ Ἰωνικοῦ) ἀεργίη εἶνε ἀργία.

⁶) Σύντ. ἔφη ὁ κατήγορος λέγειν αὐτόν (δηλ. τὸν Σωκράτην) τοῦτο δη=ἔλεγεν ὁ κατήγορος ὅτι ὁ Σ. τοῦτο προδήλως ἔλεγεν, ὅτι δῆθεν κτλ. Διὰ δὲ τοῦ δὴ ἑπαναλαμβάνει τὸν διακοπέντα λόγον.

⁷) Δῆλ. τὰ ἀδिका καὶ αἰσχροά. Τὸ δὲ ἐπὶ τῷ κέρδει=ἐπὶ τῷ κερδαίνειν=μὲ τὸν σκοπὸν νὰ κερδαίνωσιν.

57. Σωκράτης δ' ¹ ἐπεὶ διομολογήσατο τὸ μὲν ἐργάτην εἶναι ὠφέλιμόν τε ἀνθρώπῳ καὶ ἀγαθὸν εἶναι, ² τὸ δὲ ἀργὸν, βλαβερόν τε καὶ κακόν, καὶ τὸ μὲν ἐργάζεσθαι ἀγαθόν, τὸ δὲ ἀργεῖν κακόν ³, τοὺς μὲν ἀγαθόν τι ποιοῦντας ἐργάζεσθαι τε ἔφη καὶ ἐργάτας εἶναι, τοὺς δὲ κυβεύοντας ἢ τι ἄλλο πονηρὸν καὶ ἐπιζήμιον ποιοῦντας ἀργοὺς ἀπεκάλει ⁴. Ἐκ δὲ τούτων ⁵ ὁρθῶς ἂν ἔχοι τὸ

Ἔργον δ' οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργίη δὲ τ' ὄνειδος.

58. Τὸ δὲ Ὀμήρου ⁶ ἔφη ὁ κατήγορος πολλάκις αὐτὸν λέγειν, ὅτι Ὀδυσσεὺς ⁷

Ὅντινα μὲν βασιλῆα καὶ ἔξοχον ἄνδρα κιχείη ⁸, τὸν δ' ἀγανοῖς ἐπέεσσιν ἐρητύσασκε ⁹ παραστάς· «δαίμονι, οὐ σε ἔοικε κακὸν ὧς δειδίσεσθαι ¹⁰, ἀλλ' αὐτός τε κάθησο ¹¹ καὶ ἄλλους ἴδρυνε λαούς.

¹⁾ Ἄλλ' ὁ Σωκράτης. Τὸ δὲ διομολογεῖσθαι σημαίνει ἐν τῇ συζητήσει ἐντελῶς συμφωνῶ περὶ τίνος, ἐντελῶς παραδέχομαί τι. Ἡ δὲ εὐκτική σημαίνει τὸ κατ' ἐπανάληψιν γινόμενον ἐν τῷ παρελθόντι.

²⁾ Ὅτι τῷ ἀνθρ. εἶναι καὶ ὠφέλιμον καὶ ἀγαθὸν νὰ εἶναι ἐργάτης.

³⁾ Τὸ δὲ ἀργὸν εἶναι διομολογήσατο βλαβερόν τε ἀνθρώπῳ καὶ κακὸν εἶναι, τὸ δὲ ἀργεῖν κακὸν εἶναι διομολογήσατο.

⁴⁾ Ὁ Σ. δηλῶν ὅτι τοὺς μὲν ἐργαζομένους ἀγαθόν τι ἔργον ἐκάλει ἐργάτας, τοὺς δὲ κακὸν καὶ ἐπιζήμιον ἀργοὺς ὀνειδιστικῶς ὠνόμαζεν.

⁵⁾ Συμφώνως δὲ πρὸς τὰ ῥη-

θέντα καλῶς δύναται νὰ ἔχη ἢ ῥῆσις κτλ.

⁶⁾ Τὸ δὲ Ὀμήρου ἔπος, τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου εἰρημένον.

⁷⁾ Ὅτι δηλ. ὁ Ὀδυσσεύς. Οἱ δὲ ἐπόμενοι ἐννέα στίχοι εἶναι εἰλημμένοι ἐκ τῆς Ὀμήρου Ἰλιάδος.

⁸⁾ Εὐκτ. τοῦ κίχημι = ἐντυγχάνω τινί, συναντῶ τινα = εἶ τινι ἐντυγχάνοι.

⁹⁾ Τὸν . . ἐρητύσασκε (παρὰ τοῦ ἐρητύω) = τοῦτον . . ἀνέστελεν, ἀνεχαίτιζεν ἡπίους λόγους (ἀγανοῖς ἐπέεσσιν). Τὸ δὲ παραστάς = σταθεῖς (τούτου) πλησίον.

¹⁰⁾ Δαίμονι (= καλότητι), οὐ προσήκει σοι ὥς δειλῷ φοβεῖσθαι.

¹¹⁾ Ἀλλὰ καὶ σὺ αὐτὸς καθέζου. Τὸ δὲ ἴδρυνε = κάθιζε, βάλλε νὰ καθίσωσι καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

“Ὁν δ’ αὖ δῆμον¹ τ’ ἄνδρα ἴδοι, βοόωντά τ’ ἐφεύροι,
τὸν σκήπτρῳ ἐλάσασκεν² ὁμοκλήσασκέ τε μύθῳ³.
«δαιμόνι, ἀτρέμας⁴ ἦσο, καὶ ἄλλων μῦθον ἄκουε,
οἳ σέο φέρτεροί⁵ εἰσι· σὺ δ’ ἀπτόλεμος καὶ ἀναλκις⁶,
οὔτε ποτ’ ἐν πολέμῳ ἐναρίθμιος⁷, οὔτ’ ἐνὶ βουλῇ».

ταῦτα δὴ αὐτὸν ἐξηγεῖσθαι⁸, ὥς ὁ ποιητῆς ἐπαινοῖν παῖεσθαι
τοὺς δημότας⁹ καὶ πένητας.

59. Σωκράτης δ’ οὐ ταῦτ’ ἔλεγε· καὶ γὰρ ἑαυτὸν οὕτω γ’ ἂν ᾤετο
δεῖν παῖεσθαι¹⁰· ἀλλ’ ἔφη δεῖν τοὺς μήτε λόγῳ μήτ’ ἔργῳ ὠφελίμους
[ὄντας] μήτε στρατεύματι μήτε πόλει μηδὲ αὐτῶ τῷ δήμῳ, εἴ τι
δέοι¹¹, βοηθεῖν ἱκανούς, ἄλλως τ’ ἐὰν πρὸς τούτῳ καὶ θρασεῖς ὥσι¹²,

1) Δῆλ. ἐκ τῶν μὴ ἐν ἀξιό-
ματι ἀνδρῶν, ἐκ τῶν τοῦ δήμου
(τῶν κοινῶν). Τὰ δὲ ἐπόμενα = καὶ
βοῶντα αὐτὸν ἤθελε τὸν τιμάσῃ.

2) Παρατατ. θαμιστικὸς τοῦ
ἐλαίνω = τοῦτον συνείθιζε νὰ τὸν
κτυπᾷ μὲ τὸ σκήπτρόν του.

3) Ὁ παρ’ Ὀμήρῳ μῦθος παρ’
Ἀττικοῖς σημαίνει λόγος. Τὸ δὲ
ὁμοκλήσασκε εἶνε θαμιστικὸς πα-
ρατ. τοῦ ὁμοκλέω = ἐπιπλήττω.

4) Τὸ δαιμόνιον ἐνταῦθα = τῷ δαι-
μονισμένῳ, τρελλέ. Καὶ τὸ μὲν ἀ-
τρέμας = ἡσύχως. Τὸ δὲ ἦσο εἶνε
προστακτικὴ τοῦ ἦμαι = κάθημαι.
Ὅθεν = τρελλέ, ἡσυχίαν ἄγε, κά-
θου ἡσυχα.

5) Συγκριτικὸν τοῦ ἀγαθός = ἀ-
μείνους, ἀνώτεροι. Τὸ δὲ σέο = σοῦ.

6) Σὺ δὲ ἀνίκανος πρὸς πό-
λεμον καὶ ἀνανδρός εἶσαι.

7) Λογαριζώμενος. Τὸ δὲ ἐν
βουλῇ = ἐν ταῖς συνεδρίαις.

8) Ταῦτα δὴ (= τούτους) λοι-
πόν, τούτους προδήλως τοὺς στί-

χους) ἔφη ὁ κατήγορος ἐξηγεῖ-
σθαι αὐτὸν = ὅτι ἡρμηνεύεν αὐτὸς
ὁ Σ. οὕτω, ὅτι δηλ. ὁ ποιητῆς
Ὅμηρος ἐπὶ νει δῆθεν κτλ.

9) Τὸ δημότης ἀντί τοῦ παρὰ
τοῖς Ἀττικοῖς δημοτικός = ὁ τοῦ
δήμου, τοῦ ὄχλου, ὁ κοινὸς ἄν-
θρωπος.

10) Διότι βέβαια οὕτω (ἐὰν δηλ.
ταῦτα συνείθιζε νὰ λέγῃ) ἤθελε
πιστεῖν ὅτι καὶ αὐτὸς (ὡς πένης)
ἔπρεπε νὰ τύπῃται.

11) Συχνὰ εὐρηται παρὰ Ξενο-
φῶντι τὸ εἴ τι δέοι, ἐὰν τι δέῃ = ἐὰν
εἶνε τινὸς ἀνάγκη, ὅταν παρουσια-
σθῇ ἀνάγκη τινός.

12) Καὶ ἐξ ἄλλου μέρους, καὶ
μάλιστα (ἄλλως τε), ἐὰν πρὸς τούτῳ
(δηλ. τὸ μὴ εἶναι ὠφελίμους καὶ
μὴ ἱκανοὺς βοηθεῖν) τύχῃσι νὰ
εἶνε καὶ θρασεῖς. Ὁ Ξενοφῶν ὑπ-
αινίττεται ἐνταῦθα τὸν ὀμηρικὸν
Θερασίην, ὃν διὰ τὴν αὐθάδειαν
καὶ θρασυτίαν ὁ Ὀδυσσεὺς τῷ
σκήπτρῳ ἔτυπεν.

πάντα τρόπον κωλύεσθαι¹, καὶ πάνν πλούσιαι τυγχάνωσιν ὄντες.

60. Ὁ Σωκράτης γε², τάναντία τούτων³, φανερός ἦν καὶ δημοτικός καὶ φιλόανθρωπος ὢν⁴. Ὁ ἑκεῖνος γάρ, πολλοὺς ἐπιθυμητὰς⁵ καὶ ἄστονους καὶ ξένους λαβόν⁶, οὐδένα πώποτε μισθὸν τῆς συνουσίας ἐπράξατο⁷, ἀλλὰ πᾶσιν⁸ ἀφθόνως ἐπήρκει τῶν ἑαυτοῦ· ὢν τινες μικρὰ μέρη⁹ παρ' ἐκείνουν προΐκα λαβόντες, πολλοῦ τοῖς ἄλλοις ἐπώλουν, καὶ οὐκ ἦσαν ὥσπερ ἐκεῖνος δημοτικοί· τοῖς γάρ μὴ ἔχουσι χρήματα διδόναι οὐκ ἠθέλον διαλέγεσθαι¹⁰.

61. Ὁ Σωκράτης γε καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους¹¹ κόσμον τῇ πόλει παρέιχε, πολλῶ μᾶλλον ἢ Λίχας τῇ Λακεδαιμονίῳ, ὃς ὀνομαστός ἐπὶ τούτῳ¹² γέγονε. Λίχας μὲν

¹) Ἐφ' ὅσον δεῖν τοὺς μήτε ὠφελίμους, μήτε... ἱκανοὺς κωλύεσθαι (μετέχειν τῶν τῆς πόλεως τιμῶν).

²) Σωκράτης δ' οὐ ταῦτα ἔλεγεν, ἀλλὰ γε (= ἀλλὰ βεβαίως) . . φανερός ἦν κτλ.

³) Τοῦναντία τούτων (δηλ. τῶν θρασέων καὶ τῶν δῆμω βοηθεῖν μὴ ἱκανῶν), τοῦναντίον ἢ οὗτοι. Συντάσσεται δὲ γενικῇ ὥς ἔχον τὴν ἔννοιαν τοῦ διάφορος.

⁴) Τὸ φανερός ἦν ὢν = τῶν ἐφαιέτο ὢν (φιλόδημος κτλ.).

⁵) Ὁπαδὺς μετὰ προθυμίας ἀκροωμένους τῆς διδασκαλίας του.

⁶) Ἐνῶ ἔλαβεν, ἐνῶ ἔσχε καὶ ἐκ τοῦ ἄστεως καὶ ξένους.

⁷) Παρ' οὐδενός ἔλαβέ ποτε μισθὸν τῆς διδασκαλίας του. Εἰς δὲ τὸ πᾶσιν ὑπὸν. τοῖς αὐτῶ συνοῦσιν.

⁸) Γενικὴ διαιρετικὴ = ἐκ τῶν ἑαυτοῦ, ἐκ τῆς σοφίας του, ἀφθόνως καὶ ἐπαρκῶς μετέδιδε πᾶσιν.

⁹) Δηλ. ἐκ τῆς σοφίας ἢ διδασκαλίας του. Τὸ δὲ πολλοῦ = ἀντὶ πολλῶν χρημάτων. Ἐκ τῶν μαθητῶν δὲ τοῦ Σ. πρῶτος ὁ ἐκ Κυρήνης Ἀρίστιππος ἐδίδασκε τὴν φιλοσοφίαν χρήματα παρὰ τῶν μαθητῶν τοῦ λαμβάνων.

¹⁰) = διδάσκειν διότι διαλεγόμενοι ἐδίδασκον.

¹¹) Δηλ. εἰς τοὺς ξένους καὶ ἐνώπιον τῶν ξένων, εἰς τὰ ὄμματα τῶν ξένων ἐφαίνετο ὁ Σ. ὢν κόσμημα τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Ἐλέχθη λοιπὸν τὸ πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἀκαταπαύστου διαδόσεως τῆς δόξης τοῦ Σωκράτους. Ὁ δὲ νοῦς. Καίτοι ὁ Σ. μικρὰν εἶχε περιουσίαν, ὅμως εἰ πέρ τις ἄλλος διὰ τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ περιουσίας ἦτο στολισμὸς τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν.

¹²) Ἐνεκα τούτου, ἐνεκα τοῦ ἐξῆς.

γὰρ ¹ ταῖς γυμνοπαιδίαις ² τοὺς ἐπιδημοῦντας ³ ἐν Λακεδαιμόνι ξένους ἐδείκνυε ⁴, Σωκράτης δέ, διὰ παντὸς τοῦ βίου τὰ ἐαυτοῦ ⁵ δαπανῶν, τὰ μέγιστα πάντας τοὺς βουλομένους ὠφέλει ⁶. βελτίους γὰρ ποιῶν τοὺς συγγυνομένους ἀπέπεμπεν ⁷.

62. Ἐμοὶ μὲν δὴ ⁸ Σωκράτης, τοιοῦτος ὢν, ἐδόκει τιμῆς ⁹ ἄξιος εἶναι τῇ πόλει ¹⁰ μᾶλλον ἢ θανάτου· καὶ κατὰ τοὺς νόμους δὲ ¹¹ σκοπῶν ἂν τις τοῦθ' εὖροι. Κατὰ γὰρ τοὺς νόμους, ἔάν τις φανερός γένηται κλέπτων ἢ λωποδιτῶν ¹² ἢ βαλαντιοτομῶν ἢ

¹⁾ Ὁ Λίχας δηλαδὴ. Λίχαν δὲ τὸν Σπαρτιάτην ἀπ' οὐδενὸς ἄλλου γινώσκουμεν ἐν τοῖς Ἑλλησιν ὀνομαστὸν γεγόμενον ἢ ὅτι τοὺς ξένους ἐν ταῖς γυμνοπαιδίαις ἐδείκνυεν. Πλούτ. Κίμ. Χ. Ἦτο δὲ ὁ Λίχας υἱὸς τοῦ Σπαρτιάτου Ἀρκεσίλαου καὶ ὁμήλικος τοῦ Σωκράτους.

²⁾ Δοτικὴ τοῦ ὀρισμένου χρόνου, ὡς Παναθηναίσις, Διονυσίσις = ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν γυμνοπαιδῶν. Ἦσαν δὲ αἱ γυμνοπαιδαίαι ἑορτὴ παναρχαία ἐν Σπάρτῃ, ἐνιαυσίως τῶν Ἑκατομβαιῶνα (15 Ἰουλ.-15 Αὐγ.) πανηγυριζομένη καὶ δέκα ἡμέρας διαρκούσα, καθ' ἣν οἱ παῖδες γυμνοὶ ἐχόρευον καὶ ἦδον περὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ Καρνείου Ἀπόλλωνος, πρὸς τιμὴν τῶν ἐν Θυρέᾳ πεσόντων Σπαρτιατῶν.

³⁾ Τοὺς ἐν Σπάρτῃ χάριν τῆς ἑορτῆς διατρίβοντας.

⁴⁾ = εἴωθε δειπνίζειν. Τὸ δὲ δειπνῶν ἦτο τὸ κυρίως γεῦμα τῶν ἀρχαίων, ὅπερ ἐγένετο τῇ ἐσπέρᾳ, ὅτε δηλ. ἐτελείωνον τὰς ἐργασίας τῶν. Τὸ δὲ περὶ τὴν μεσημβρίαν γινόμενον ἐκαλεῖτο ἄριστον (τὸ παρ' ἡμῖν πρόγευμα), τὸ δὲ κατὰ

τὸ πρῶτ' ἀκρατίσμα, διότι ἦσθιον ἄρτον ἐμβεβαμμένον εἰς ἄκρατον (δηλ. ἀμιγῆ ὕδατος) οἶνον.

⁵⁾ Δηλ. τὴν ἑαυτοῦ σοφίαν ἢ διδασκαλίαν.

⁶⁾ Τὰς μεγίστας ὠφελείας εἴωθεν ὠφελεῖν τοὺς βουλομένους ὠφελεῖσθαι.

⁷⁾ Τοὺς ἄφινε νὰ ἀπέλθωσι, τοὺς ἀπέλυνε, ὡς λέγεται σήμερον.

⁸⁾ Τὸ μὲν δὴ δηλοῖ συμπέρασμα ἀναμφίλεκτον = λοιπὸν βεβαίως. Ἦ δὲ παραλειπομένη διὰ τοῦ δὲ ἀντίθεσις εἶνε: ἄλλω δὲ οὐκ οἶδα εἰ τοιοῦτος ἐδόκει.

⁹⁾ Αἱ παρεχόμεναι τιμαὶ τοῖς τὴν πατρίδα εὐεργετήσασιν ἦσαν σίτησις ἐν τῇ Πρυτανείᾳ, δωρεὰ στεφάνου κλπ.

¹⁰⁾ Δοτικὴ τοῦ ποιητ. αἰτίου = τῷ ἄξιος τιμηθῆναι τῇ πόλει (= ὑπὸ τῆς πόλεως). Πρβλ. 1, 1, 1.

¹¹⁾ Τὸ καὶ . . δὲ δεικνύει τὴν εἰς τι σπουδαιότερον μετάδασιν = πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ εἰ τις σκοποῖ, εὖροι ἂν τοῦτο (ὅτι δηλ. ἄξιος τιμῆς ἦν ἢ θανάτου) σύμφωνον τοῖς κειμένοις νόμοις τῆς πόλεως.

¹²⁾ Λωποδότης, ὃς ἀποδύει τοὺς παριόντας τὰς ἐσθῆτας, παρὰ τὸ

τοιχωρουχῶν ἢ ἀνδραποδιζόμενος ἢ ἱεροσυνῶν, τοῖτοις¹ θάνατός ἐστιν ἡ ζημία². ὧν ἐκεῖνος πάντων ἀνθρώπων πλείστον³ ἀπείχεν.

63. Ἀλλὰ μὴν τῇ πόλει γε⁴ οὔτε πολέμου κακῶς συμβάντος⁵, οὔτε στάσεως, οὔτε προδοσίας, οὔτε ἄλλον κακοῦ οὐδενὸς πώποτε αἴτιος ἐγένετο. Οὐδὲ μὴν ἰδία γε⁶ οὐδένα πώποτε ἀνθρώπων οὔτε ἀγαθῶν ἀπεστέρησεν, οὔτε κακοῖς περιέβαλεν, ἀλλ' οὐδ' αἰτίαν τῶν εἰρημένων οὐδενὸς πώποτ' ἔσχεν⁷.

64. Πῶς οὖν ἂν ἔνοχος⁸ εἴη τῇ γραφῇ; ὃς ἀντὶ μὲν τοῦ μὴ νομίζειν θεοὺς, ὡς ἐν τῇ γραφῇ γέγραπτο⁹, φανερός ἦν θεοραπεύων τοὺς θεοὺς μάλιστα πάντων ἀνθρώπων ἀντὶ δὲ τοῦ διαρθεῖρει τοὺς νέους, ὃ δὴ ὁ γραψάμενος αὐτὸν ἡτιάτο¹⁰, φα-

λωπὸς τὸ ἱμάτιον καὶ δύω τὸ ἀποδύω θθ.=ληστικής. Μέγ. Ἐτυμ. Βαλαντισιόμος δὲ ὁ ζόπτων τὰ βαλάντια καὶ κλέπτων αὐτά.

1) Ἐν πληθυντικῷ ἀριθμῷ διὰ τὴν τῆς ἀντωνυμίας τίς περιληπτικὴν σημασίαν.

2) Ἡ ὥρισμένη ποινή. Συνήθως δὲ ἡ λέξις ζημία τίθεται ἐνάρθως, ὅταν τίθεται μετὰ τὸ θάνατος.

3) Κατὰ τὸ ἐν § 64 μάλιστα πάντων ἀνθρώπων=ὑπὲρ πάντα ἀνθρώπων. Τὸ δὲ ὧν=ἀπὸ τούτων δὲ τῶν ἐγκληματικῶν πράξεων.

4) Ἐν τῷ ἀλλὰ μὴν γε πολυλῆξ τὸ γε χωρίζεται τοῦ ἀλλὰ μὴν, παρεμβαλλομένης λέξεως, ἣν οὕτω ἐπιτείνει ἢ κολάζει=ἀλλ' ὅμως βέβαια.

5) Οὗ τινος ἡ ἐκβασίς ἦτο κακὴ, ἐπεὶ ἔλαβε κακὴν ἐκβασιν, ἥτοι ἀτυχοῦς πολέμου. Καὶ πόλεμος μὲν εἶνε ὁ πρὸς ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς ἀγών, στάσις δὲ ὁ πρὸς ἐσωτερικοὺς.

6) Τὸ γε ἐπιτείνει τὸ ἰδία (=ιδιωτικῶς, εἰς ιδιωτικὰς ὑποθέσεις), ὅπερ ἀντιτίθεται εἰς τὸ τῇ πόλει.

7) Κατηγορήθη διὰ κἀνὲν ἐκ τῶν εἰρημένων.

8) Πῶς λοιπὸν ἤθελε περιπέση εἰς τὴν (ῥηθείσαν) κατηγορίαν: ἀδικεῖ Σωκράτης, οὗς μὲν ἡ πόλις κτλ. Ποτὲ δὲν ἦτο δυνατόν νά περιπέση εἰς τὴν (ῥηθείσαν) κατηγορίαν αὐτὸς ὁ ὁποῖος (ὅς) Ὄθεν ἡ διὰ τοῦ ὃς πρότασις δύναται νά ἐκληφθῇ ὡς ἀναφορικὴ αἰτιολογική· διότι οὗτος ἀντὶ μὲν τοῦ νά μὴ πιστεῦν εἰς θεοὺς. Τὸ δὲ μάλιστα=τῷ ἀνωτ. πλείστον.

9) Ἐγγράπτο, γεγραμμένον ἦτο. Συνήθης εἶνε παρὰ Ξενοφῶντι ἡ παράλειψις τῆς αἰξήσεως τοῦ ὑπερσυντελικίου, οἷον ἀποδεδράκεσαν, ἐπιλελοίπει, ἀναβεβήκει, γεγέννητο κτλ.

10) Διὰ τὸ ὅποῖον, ὡς γνωστόν, ὁ κατηγορὸς τότε κατηγορεῖ αὐτόν.

νερός ἦν τῶν συνόντων τοὺς πονηρὰς ἐπιθυμίας ἔχοντας τοῦτων μὲν παύων¹, τῆς δὲ καλλίστης καὶ μεγαλοπρεπεστάτης ἀρετῆς, ἣ πόλεις τε καὶ οἴκοι εὖ οἰκοῦσι², προτιρέπων ἐπιθυμεῖν³. ταῦτα δὲ πρᾶττων πῶς οὐ μεγάλης ἄξιος ἦν τιμῆς⁴ τῇ πόλει;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

1. Ὡς δὲ δὴ⁵ καὶ ὠφελεῖν ἐδόκει μοι τοὺς συνόντας⁶, τὰ

¹) Σύντ. (Σωκράτης) τοὺς ἔχοντας τῶν συνόντων πονηρὰς ἐπιθυμίας φανερός ἦν παύων τούτων = ὅτι προσεπάθει νὰ ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς ἀπὸ ταύτας.

²) Καλῶς διοικοῦνται, καλῶς κυβερνῶνται. Οἱ οἴκοι καὶ αἱ πόλεις θεωροῦνται ὡς αἰσθανόμενά τινα πρόσωπα.

³) Σύντ. φανερός ἦν προτιρέπων τοὺς συνόντας ἐπιθυμεῖν τῆς ἀρετῆς.

⁴) Δῆλ. τῆς ἠθικῆς τιμῆς καὶ ἀμοιβῆς τινος, οἷον τῆς ἐν τῷ Πρυτανεῖῳ σιτήσεως, ἥς ἡξιοῦντο μέχρι τέλους τοῦ βίου οἱ τὴν πατρίδα εὐεργετήσαντες Ἀθηναῖοι. Πρὸβλ. σελ. 38, σημ. 3.

ΚΕΦΑΛ. Γ'. § 1—15 *Περὶ ληψις*. Ἀφοῦ ὁ Ξενοφῶν ἐν τοῖς δύο προηγουμένοις κεφαλαίοις ἀπέδειξεν ὅτι ὁ Σ. ἦτο ἀθῶος τῶν ὑπὸ τῶν κατηγορῶν προσαφθεισῶν αὐτῷ κατηγορῶν, καὶ ὅτι οὐχὶ βλαβερώς ἐπὶ τοὺς μαθητάς του ἐπενήργησεν, ἐν τοῖς ἐπομένοις δεικνύει πῶς ὁ Σ. ἐπειρᾶτο διὰ τοῦ παραδείγματος καὶ τοῦ

λόγου νὰ διδάσκη τοὺς μαθητάς του τὴν ἀρετὴν. Καὶ πρῶτον μὲν λέγει ὅτι ὁ Σ. ἦτο εὐσεβὴς πρὸς τοὺς θεοὺς, ὡς πρὸς δὲ τὴν λατρείαν τοῦ θεοῦ ἦτο τὰ μάλιστα ὀρθόδοξος, καὶ ὅτι, ἀπλοῦς ὢν ἐν ταῖς προσευχαῖς, προσέφερε τοῖς θεοῖς θυσίας ἀναλόγους τῆς μικρᾶς αὐτοῦ περιουσίας. Τέλος δὲ ὅτι ἤκουε τὰς συμβουλὰς τῶν θεῶν, ἅς ἀνωτέρας τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας ἐνόμιζεν, καὶ ὅτι μεγίστη ἦτο ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ νηφαλιότης αὐτοῦ.

⁵) Βραχυλογικῶς· σύντ. γράφω δὴ (= μάλιστα) ὅποσα ἂν τούτων (τῶν ἔργων καὶ λόγων) διαμνημονεύσω, (ἵνα δηλὸν ποιήσω) ὡς Σωκράτης ἐδόκει μοι καὶ ὠφελεῖν (οὐ μόνον οὐ βλέπτειν, ἀλλὰ καὶ ὠφελεῖν) τοὺς συνόντας. Τὸ δὲ δὴ τοῦ κατωτ. *τούτων δὴ χρόν.* = ἤδη, τώρα.

⁶) Πῶς ἐκαλοῦντο οἱ μαθηταὶ τοῦ Σωκράτους ἰδὲ σελ. 42, σημ. 2. Τὸ δὲ τὰ μὲν — τὰ δὲ ἐπιρρηματικῶς = ἀφ' ἑνὸς μὲν — ἀφ' ἑτέρου δέ, ὅτε μὲν — ὅτε δέ.

μὲν ἔργῳ¹ δεικνύων ἑαυτὸν οἷος ἦν², τὰ δὲ καὶ διαλεγόμενος³,
τούτων δὴ⁴ γράφω ὅποσα ἂν διαμνημονεύσω⁵. Τὰ μὲν τοίνυν
πρὸς τοὺς θεοὺς⁶ φανεροὺς ἦν καὶ ποιῶν καὶ λέγων, ἥπερ⁷ ἡ
Πυθία ὑποκρίνεται τοῖς ἑρωτῶσι, πῶς δεῖ ποιεῖν ἢ περὶ θυσίας
ἢ περὶ προγόνων θεραπείας⁸ ἢ περὶ ἄλλον τινὸς τῶν τοιούτων.
ἢ τε γὰρ Πυθία⁹ νόμῳ πόλεως ἀναιρεῖ ποιούντας εὐσεβῶς ἂν
ποιεῖν¹⁰, Σωκράτης τε οὕτω καὶ αὐτὸς ἐποίει καὶ τοῖς ἄλλοις
παρῇναι¹¹, τοὺς δὲ ἄλλως πως ποιούντας περιέρχους¹² καὶ μα-
ταίους ἐνόμιζεν εἶναι.

1) Τὸ ἔργῳ (=διὰ τοῦ παρα-
δείγματος) ἀντιτίθεται εἰς τὸ λόγῳ,
ὅπερ περιέχεται εἰς τὸ διαλεγόμενος.

2) Ἀντὶ δεικνύων (τοῖς συ-
νοῦσιν) οἷος αὐτὸς ἦν=ὁποίου
εἶδους ἄνθρωπος ἦτο.

3) Καὶ διὰ τῆς διαλογικῶς
γινόμενης διδασκαλίας του. Διὸ
δὲν ἐτέθη τὰ δὲ καὶ λόγῳ ἀλλὰ
διαλεγόμενος.

4) Ἐκ τούτων ἤδη, ἐκ τούτων
τώρα, δηλ. τῶν ἔργων καὶ διαλέξεων.

5) Μετὰ παρέλευσιν τοσούτου
χρόνου ἠδυνήθην νὰ τηρήσω ἐν
τῇ μνήμῃ μου, ὅποσα τούτων ἠθε-
λον ἐνθυμεῖσθαι.

6) Καθ' ὅσον μὲν λοιπὸν ἀπο-
βλέπει τὴν λατρείαν τῶν θεῶν.
Διὰ τοῦ τοίνυν γίνεται ἡ μετά-
βασις εἰς τὴν ἀφήγησιν τῶν δε-
δηλωμένων (ἔργῳ δεικνύων — δια-
λεγόμενος). Καὶ διὰ μὲν τοῦ μὲν
εἰσάγεται τὸ πρῶτον μέρος τῆς
διηγήσεως, διὰ δὲ τοῦ ἐν § 5 δὲ
(διαίτη δὲ) τὸ δεύτερον ταύτης μέρος.

7) Καθ' ὃν ἴσα ἴσα τρόπον
ἡ Πυθία ἀποκρίνεται ἢ περὶ θυ-
σίας ἢ κτλ. Τὸ δὲ ὑποκρίνομαι κει-
ται ἀντὶ τοῦ Ἀττικοῦ ἀποκρίνομαι.

8) Οἱ νεκροὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαί-
ων ἐθεωροῦντο ὡς ἱερά ὄντα. Διὸ
οἱ συγγενεῖς αὐτῶν (μάλιστα δὲ
τὰ τέκνα) ἐτίμων αὐτοὺς θυσίας
καὶ σπονδαῖς.

9) Ἡ τε γὰρ Πυθία . . Σωκρά-
της τε=διότι ὅπως ἡ Πυθία οὕτω
καὶ ὁ Σωκράτης. Ἡ δὲ οὐτ. ἢ τε
γὰρ Πυθία ἀναιρεῖ εὐσεβῶς ἂν
ποιεῖν (τοὺς ἄνθρώπους), ποιούν-
τας νόμῳ πόλεως, Σωκράτης τε
οὕτω (δηλ. νόμῳ πόλεως) ἐποίει.
Τὸ δὲ ἀναιρῶ (ἀνεῖλεν) σημαίνει
ἰὸν χρησιμοδοτῶ καὶ 2ον φονεύω.
Καὶ τὸ μὲν πρῶτον, ὅταν ὡς ἀν-
τικείμενον αὐτοῦ νοῆται τὸ φω-
ρῆν, τὸ δὲ δεύτερον, ὅταν τὸ φη-
ρήν οἷον ἀνεῖλε τὸ ἄνδρα=ἀνεῖλε
τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνδρός, ἐφόνευσε
τὸν ἄνδρα.

10)=ὅτι ἂν ποιοῖεν οἱ ἄνθρω-
ποι. Τὸ δὲ ποιούντας νόμῳ πό-
λεως=εἰ ποιοῖεν νόμῳ=κατὰ τοὺς
νόμους τῆς πόλεως, σύμφωνα μὲ
τὰ ἔθιμα τῆς πόλεως, δηλ. νὰ ἐξι-
λεῖ τις τοὺς θεοὺς δι' ἀναλόγως
τῶν δυνάμεων τῶν θυσιῶν.

11) Δηλ. οὕτω ποιεῖν.

12) Ἀσχολουμένους εἰς περιττά,

2. Καὶ εὐχέτο δὲ πρὸς τοὺς θεοὺς ἀπλῶς¹ τὰγαθὰ διδόναι, ὡς τοὺς θεοὺς κάλλιστα εἰδότας², ὅποια ἀγαθὰ ἔσιν τοὺς δ' εὐχομένους χρυσίον ἢ ἀργύριον ἢ τυραννίδα³ ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων οὐδὲν διάφορον ἐνόμιζεν εὐχεσθαι⁴, ἢ εἰ κυβείαν ἢ μάχην ἢ ἄλλο τι εὐχοίντο τῶν φανερώς ἀδήλων ὅπως ἀποθήσοιτο.

3. Θυσίας δὲ θύων μικρὰς ἀπὸ μικρῶν⁵, οὐδὲν ἡγείτο μειοῦσθαι⁶ τῶν ἀπὸ πολλῶν καὶ μεγάλων πολλὰ καὶ μεγάλα θνόντων. Οὐτε γὰρ τοῖς θεοῖς ἔφη καλῶς ἔχειν⁷, εἰ ταῖς μέγαις θυσίαις μᾶλλον ἢ ταῖς μικραῖς ἔχαιρον· πολλάκις γὰρ ἂν αὐτοῖς τὰ παρὰ τῶν πονηρῶν μᾶλλον ἢ τὰ παρὰ τῶν χρηστῶν εἶναι⁸ κεχαρισμένα· οὐτ' ἂν τοῖς ἀνθρώποις ἄξιον εἶναι⁹ ζῆν, εἰ τὰ παρὰ τῶν πονηρῶν μᾶλλον ἢν κεχαρισμένα τοῖς θεοῖς ἢ τὰ παρὰ τῶν χρηστῶν· ἀλλ' ἐνόμιζε τοὺς θεοὺς ταῖς παρὰ τῶν

εἰς πράγματα, ἅτινα οὐδαμῶς συμβάλλουσιν εἰς τὴν εὐσέβειαν ὅθ. = ματαιοπόνους. Τὸ δὲ ματαίους = ματαιοδόξους, μωρούς.

¹) Μόνον δηλ. ὅ,τι εἶνε ἀγαθόν, χωρὶς αὐτὸς καὶ νῦν ὀρίξει ταῦτα.

²) Αἰτιατ. ἀπόλυτος: ἐπειδὴ, ὡς ἔλεγεν, οἱ θεοὶ γνωρίζουσιν. Τὸ δὲ ὅποια = τίνος εἶδους πράγματα.

³) Ἐκεῖνους δὲ οἵτινες εὐχόμενοι αἰτοῦνται χρυσᾶ ἢ ἀργυρὰ νομίσματα ἢ αἰθαίρετον βασιλείαν, δηλ. ἰσχύν.

⁴) Σύντ. Σ. ἐνόμιζεν εὐχεσθαι (τοὺς εὐχομένους κτλ.) οὐδὲν διάφορον, ἢ εἰ εὐχοίντο κυβείαν ἢ μάχην ἢ ἄλλο τι τῶν φανερώς ἀδήλων (όντων) ὅπως ἀποθήσοιτο = ἐξ ἐκεῖνων, ἅτινα πᾶς τις βλέπει ὅτι ἀδήλων εἶνε ὁποῖαν ἔκθασιν ἤθελον λάβει.

⁵) Ὑπον. χρημάτων, ὡς καὶ εἰς τὸ ἀπὸ πολλῶν καὶ μεγάλων. Ἡ δὲ ἀπὸ ἐν τούτοις σημαίνει τὸ μέσον.

⁶) Ἐνόμιζεν ὅτι οὐδόλως μειοῦται, μειονεκτεῖ, γίνεται κατώτερος ἀπὸ τοῦς θύοντας πολλὰς καὶ πλουσίας (πολυτελεῖς) θυσίας.

⁷) Ἀπόδοσις τῆς ὑποθέσεως εἰ... ἔχαιρον = ἔφη ὅτι καλῶς ἂν εἶχε = διότι ἔλεγεν ὅτι καὶ διὰ τοὺς θεοὺς δὲν θά ἦτο πρέπον... καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Τὸ δὲ καλῶς ἔχειν ἐτέθη ἄνευ τοῦ ἂν, ὡς τὰ καλῶς εἶχε, καλὸν ἦν, ἐξῆν.

⁸) Εἰ γὰρ τοῖς μέγαλοις ἔχαιρον, καὶ τὰ παρὰ τῶν πονηρῶν ἔφη ἂν εἶναι (ὅτι ἂν εἴη) αὐτοῖς μᾶλλον κεχαρισμένα (= ἀρεστά).

⁹) Ὡς τὸ ἀνωτέρω ἔχειν οὕτω καὶ τὸ ἂν — εἶναι ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἔφην.

εὐσεβεστάτων τιμαῖς μάλιστα χαίρειν. Ἐπαινέτης δ' ἦν καὶ τοῦ ἔπους τούτου¹.

Καδδύναμιν δ' ἔρδειν² ἱέρ' ἀθανάτοισι θεοῖσι.

Καὶ πρὸς φίλους³ δὲ καὶ ξένους καὶ πρὸς τὴν ἄλλην δίαitan καλὴν ἔφη παραινέσιν εἶναι τὴν Καδδύναμιν δ' ἔρδειν⁴.

4. Εἰ δέ τι δόξειεν αὐτῷ σημαίνεσθαι παρὰ τῶν θεῶν⁵, ἦτιον ἂν ἐπέισθη παρὰ τὰ σημανόμενα ποιῆσαι⁶, ἢ εἴ τις αὐτὸν ἔπειθεν ὁδοῦ λαβεῖν⁷ ἡγεμόνα τυφλὸν καὶ μὴ εἰδότα⁸ τὴν ὁδὸν ἀντὶ βλέποντος καὶ εἰδότος· καὶ τῶν ἄλλων δὲ μωρίαν κατηγόρει, οἵτινες παρὰ τὰ ὑπὸ τῶν θεῶν σημανόμενα ποιούσι τι, φυλαττόμενοι τὴν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ἀδοξίαν⁹. Αὐτὸς δὲ πάντα τὰνθρώπινα¹⁰ ὑπερεώρα πρὸς τὴν παρὰ τῶν θεῶν συμβουλίαν.

¹) Ἐπίνει δὲ ὁ Σωκράτης καὶ τὴν ῥῆσιν ταύτην τοῦ Ἡσιόδου.

²) Ἀντὶ προστακτικῆς ἔρδε. Τὸ δὲ ἔρδω ἱερά=θύω ἱερά, προσφέρω θύσις. Τὸ δὲ καδδύναμιν=κατὰ δύναμιν, ἀναλόγως τῆς περυσίας σου.

³) Ὡς πρὸς τοὺς φίλους. Τὸ δὲ δίαitan=τάς περιστάσεις τοῦ βίου, τάς βιωτικὰς ἀνάγκας.

⁴) Σύντ. Σωκράτης ἔφη τὴν (παραινέσιν) καδδύναμιν δ' ἔρδειν εἶναι καλλίστην παραινέσιν. Καὶ τὸ μὲν ἔρδειν (=ἔρδε) ἄνευ τοῦ ἱερά σημαίνει· πράττειν (ὁ ἀντὶ: πράττε). Τὸ δὲ τὴν καθ' ἑλξιν ἐκ τοῦ παραινέσιν, ἀντὶ τό.

⁵) Ὅσῳ δὲ αὐτὸς (ὁ Σωκράτης) ἤθελε νομίσῃ ὅτι προδηλοῦται τι εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῶν θεῶν.

⁶) Δυσκολώτερον ἢ δύνατο νὰ πεισθῇ νὰ πράξῃ τι ἐναντίον τῶν ὑπὸ τοῦ θεοῦ προδηλουμένων.

⁷) Τελικὸν ἀπαρέμφ.=παρὰ ἐάν τις προσεπάθει νὰ τὸν κάμῃ νὰ θέλῃ νὰ λάβῃ ὁδηγὸν τῆς ὁδοῦ.

⁸)=τῷ καὶ ὅς ἂν μὴ εἰδῇ. Τὸ δὲ ἀνωτέρω παρὰ... τὰ σημανόμενα=ἄλλως ἢ ὥς οἱ θεοὶ σημαίνουσιν, ἐναντίον τῶν ὑπὸ τῶν θεῶν δηλουμένων.

⁹) Προσέχοντες, ἢ θέλοντες ἀποφυγεῖν τὴν οὐκ ἀγαθὴν δόξαν, δηλ. τὴν περὶ αὐτῶν κακὴν ὑπόληψιν τῶν ἀνθρώπων.

¹⁰) Πάσας τὰς τῶν ἀνθρώπων συμβουλὰς, ἢ τὴν τῶν ἀνθρώπων σοφίαν. Τὸ δὲ πρὸς τὴν... συμβουλίαν=σχετικῶς πρὸς τὴν συμβουλίαν, ἣν παρὰ τῶν θεῶν ἤθελε λάβῃ.

5, Διαιτή δὲ¹ τὴν τε ψυχὴν ἐπαίδευσε καὶ τὸ σῶμα, ἢ χρώμενος ἂν τις², εἰ μὴ τι δαιμόνιον εἴη, θαρραλέως καὶ ἀσφαλῶς διάγοι³, καὶ οὐκ ἂν ἀπορῇσειε τοσαύτης⁴ δαπάνης. Οὕτω γὰρ εὐτελής⁵ ἦν, ὥστ' οὐκ οἶδ' εἴ τις οὕτως ἂν ὀλίγα ἐργάζοιτο⁶, ὥστε μὴ λαμβάνειν⁷ τὰ Σωκράτει ἀρκοῦντα σίτη μὲν γὰρ τοσοῦτω ἐχρῆτο, ὅσον ἡδέως ἥσθιε· καὶ ἐπὶ τοῦτο⁸ οὕτω παρεσκευασμένος ἦν, ὥστε τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ σίτου ὄψον αὐτῷ εἶναι ποτὸν δὲ πᾶν ἡδὺ ἦν αὐτῷ διὰ τὸ μὴ πίνειν, εἰ μὴ διψῇ⁹.

6. Εἰ δέ ποτε κληθεὶς ἐθελήσειεν ἐπὶ δεῖπνον ἐλθεῖν, ὁ¹⁰ τοῖς πλείστοις ἐργωδέστατον ἔστιν, ὥστε φυλάσασθαι τὸ ὑπὲρ τὸν κόρον ἐμπίπλασθαι¹¹, τοῦτο ῥαδίως πάνυ ἐφυλάττετο, τοῖς δὲ

¹) Ἀλλὰ καὶ διὰ διαιτῆς ἀπλῆς, δι' ἀπλοῦ καὶ ἐγκρατοῦς βίου. Ὁ δὲ σύνδ. δὲ ἀναφέρεται εἰς τὸν ἐν ἀρχῇ τοῦ κεφαλαίου τοῦτου μὲν: ταῦτα μὲν τοῖνυν. Τὸ δὲ ἐπαίδευσεν=ἡσκησεν.

²) Ἐάν μὴ τι ἐκ θεοῦ ἔλθῃ, ἔάν μὴ τι ἔκτακτον, ἀδόκητον ἢ θελε συμβῇ αὐτῷ.

³) Σύντ.: ἢ χρώμενος ἂν τις διάγοι τὸν βίον=ἢ (διαίτη) εἴ τις χρῶτο, θαρραλέως (=ἀφόβως) καὶ ἀσφαλῶς ἂν διάγοι τὸν βίον.

⁴) Ὅση χρώμενός τις θαρραλέως καὶ ἀσφαλῶς ἂν διάγοι τὸν βίον.

⁵) Δῆλ. τὴν δίαιταν· ὅθεν=λιτός.

⁶) Πλαγία ἐρωτηματικὴ=εἴ τις (εἰργάζοιτο), οὕτως ἂν ὀλίγα ἐργάζοιτο=ἔάν τις ἤθελεν ἐργάζεσθαι, ἤθελε κερδαίνει ἐκ τῆς ἐργασίας του τόσοι ὀλίγα.

⁷) Ὅστε νὰ μὴ κερδαίνῃ ὅσα ἤρκουν πρὸς συντήρησιν τοῦ Σωκράτους.

⁸) Δῆλ. ἐπὶ τὸ ἐσθίειν. Τὸ δὲ οὕτω παρεσκευασμένος=ἐπειδὴ οὕτω εἶχε παρασκευάσῃ (ἀσκήσῃ) τὸν ἑαυτὸν του, ὥστε ἡ ἐπιθυμία τοῦ ἄρτου νὰ εἶνε εἰς αὐτὸν ὄψον. Τὸ δὲ ἐρχομαι ἐπὶ τι=τρέπομαι ἐπὶ τι, ἐπιδίδομαι εἰς τι.

⁹) Τὸ εἰ μὴ (=πλὴν, ἐκτός) τίθεται μετ' ἀρνησιν=ἐπεὶ οὐκ ἔπινεν, εἰ μὴ διψῇ (ἐπανάληψις ἐν τῷ παρελθόντι).

¹⁰) Τὸ ἀναφορ. ὁ ἀπυδίδοται εἰς τὸ: τοῦτο ῥαδίως. Τὸ δὲ ῥαδίως εἶνε ἀντίθετον τοῦ ἐργωδέστατον=δυσκολώτατον.

¹¹) Ἐπεξηγήσεις τῆς προηγουμένης προτάσεως=δῆλ. νὰ φυλαχθῶσιν τὸ ἐμπίπλασθαι (τὸ ἐμπιπλάναι ἑαυτοῦς) ὑπὲρ τὸν κόρον (=πλέον ἢ ὅσον ἀπαιτεῖται διὰ νὰ χορτάσῃ τις.

μὴ δυναμένοις τοῦτο ποιεῖν συνεβούλευε φυλάττεσθαι τὰ πεί-
θοντα¹ μὴ πεινῶντας ἐσθίειν, μηδὲ διψῶντας πίνειν· καὶ γὰρ τὰ
λυμαινόμενα γαστέρας καὶ κεφαλὰς καὶ ψυχὰς ταῦτ'² ἔφη εἶναι.

7. Οἶεσθαι δ' ἔφη ἐπισκώπτων³ καὶ τὴν Κίρκην ὅς ποιεῖν,
τοιούτοις⁴ τοὺς πολλοὺς δειπνίζουσιν· τὸν δὲ Ὀδυσσεῖα Ἑρμοῦ
τε ὑποθημοσύνη, καὶ αὐτὸν ἐγκρατῇ ὄντα καὶ ἀποσχόμενον
τοῦ ὑπὲρ τὸν κόρον τῶν τοιούτων ἅπτεσθαι, διὰ ταῦτα⁵ οὐ
γενέσθαι ἔν.

8. Τοιαῦτα μὲν περὶ τούτων ἔπαιζεν⁶ ἅμα σπονδάων...

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

1. Εἰ δέ τις Σωκράτην νομίζουσιν, ὥς ἔνιοι γράφουσιν τε

¹)—τὰ ἐλκύοντα αὐτοὺς ἐσθί-
ειν . . πίνειν, δηλ. τὰ ὀρεκτικά
φαγητὰ καὶ εὐγεστα ποτά.

²) Διὰ τὰ πείθοντα, ἃ πείθει
αὐτοὺς μὴ πεινῶντας ἐσθίειν μη-
δὲ διψῶντας πίνειν.

³) Ἀστεϊζόμενος δὲ ἔλεγεν
ὅτι νομίζει ὅτι καὶ ἡ Κίρκη μετε-
μόρφον εἰς χοίρους. Ἦτο δὲ ἡ
Κίρκη κατὰ τὸν Ὅμηρον (Ὀδυσ.
κ, 229 κ. ε.) νύμφη εἰδήμων τῆς
μαγείας, ἣτις τοὺς πρὸς αὐτὴν
ἐρχομένους ἐξένιζε παραθέτουσα
εἰς βρῶσιν πολλὰ τοιαῦτα (δηλ.
λυμαινόμενα) ἐδέσματα. Διὰ τού-
των μετεμόρφωσε τοὺς ἑταίρους
τοῦ Ὀδυσσεὺς εἰς χοίρους, ὅχι
ὁμῶς καὶ αὐτὸν τὸν Ὀδυσσεῖα.
Οὗτος δὲ διὰ τῆς συμβουλῆς τοῦ
Ἑρμοῦ, καὶ διότι καὶ αὐτὸς ὢν
ἐγκρατὴς ἀπέσχεν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐμ-
πλησθῇ τούτων ὑπὲρ κόρον, ἀπέ-

φυγε τὴν τοιαύτην μεταμόρφωσιν

⁴) Διὰ τοῖς λυμαινόμενοις
γαστέρας κτλ. Τὸ δὲ ὑποθημοσύνη
Ἰωνικῶς, ἀντὶ συμβουλῆς, ὥς ὑπο-
τίθεσθαι, ἀντὶ συμβουλεύειν.

⁵) Διὰ τοῦ διὰ ταῦτα ἐξαίρων-
ται τὰ προσελχθέντα αἴτια ὑπο-
θημοσύνη-ἐγκρατῇ ὄντα-ἀποσχόμε-
νον. Τὸ δὲ οὐ γενέσθαι ἐξαρτᾶται
ἐκ τοῦ ἔφ.

⁶) Ἀστεϊζόμενος ἔλεγε περὶ
τούτων, ἐνῶ συγχρόνως σπονδαίως
ἔλεγε ταῦτα. Συχνάκις τὸ παίω
ἀντιτίθεται εἰς τὸ σπονδάω. Πρβλ.
τὸ παίω ἢ σπονδάω λέγεις ταῦτα
ὅπερ ἰσοδυναμεῖ τῷ νεωτέρῳ σ
τὰ χωρὰ ἢ μὲ τὰ σωστά σον λέ-
γεις ταῦτα.

ΚΕΦ. Δ' § 1—19. Περίληψις.
Ὁ Σωκράτης ἀποδεικνύει εἰς τὸν
καταφρονήτην τῶν θρησκευτικῶν
του καθηκόντων Ἀριστόδημον ὅτι

καὶ λέγουσι περὶ αὐτοῦ τεκμαιρόμενοι¹, προτρέψασθαι μὲν ἀνθρώπους ἐπ' ἀρετὴν κράτιστον γεγονέναι, προαγαγεῖν² δ' ἐπ' αὐτὴν οὐχ ἱκανόν, σκεψάμενοι μὴ μόνον ἃ ἐκεῖνος κολαστηρίου³ ἕνεκα τοὺς πάντ' οἰομένους εἰδέναι ἐρωτῶν ἤλεγχεν, ἀλλὰ καὶ ἃ λέγων συνημέρευσεν⁴ τοῖς συνδιατρίβουσι, δοκιμαζόντων, εἰ ἱκανὸς ἦν βελτίους ποιεῖν τοὺς συνόντας.

2. Λέξω δὲ πρῶτον ἃ ποτε αὐτοῦ ἤκουσα περὶ τοῦ δαιμονίου⁵ διαλεγόμενον πρὸς Ἀριστόδημον⁶ τὸν μικρὸν ἐπικαλούμενον. Καταμαθὼν γὰρ αὐτὸν οὔτε θύοντα τοῖς θεοῖς, οὔτε μαντικῇ χρῶμενον, ἀλλὰ καὶ τῶν ποιούντων ταῦτα καταγελῶντα,

ὑπάρχει θεία Πρόνοια, ἣτις καταφαίνεται ἐν τῇ διαρρυθμίσει τοῦ σύμπαντος καὶ ἐν τῇ σωματικῇ καὶ πνευματικῇ ὑπεροχῇ τοῦ ἀνθρώπου, ὃν διευθύνει εἰς τὴν σκοπιμότητα, καὶ φροντίζει περὶ τῆς εὐδαιμονίας αὐτοῦ, ἐὰν οὗτος τιμᾷ αὐτήν. Ὅστις δὲ κατέχεται ὑπὸ πίστεως πρὸς ταύτην, οὗτος ἀδιαλείπτως ἐπιδίδει εἰς τὴν ἀρετήν. Ἄρα ὁ Σωκράτης οὐ μόνον ἱκανὸς ἦτο προτρέπειν εἰς ἀρετήν, ἀλλὰ καὶ προάγειν ἐπ' αὐτήν.

Σημ. Ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ὡς καὶ ἐν τῷ τρίτῳ τοῦ τετάρτου βιβλίου ἐκτίθεται ἡ τοῦ Σωκράτους Θεολογία. Πῃτέον δ' ὅτι τὰς θεολογικὰς ταύτας ἰδέας, τὰς εἰς τὸν Σ. ἀποδιδόμενας, θεωροῦσιν τινες ὡς προσθήκας μεταγενεστέτου τινός, καὶ δι' ὧς Στωϊκοῦ· διότι αὗται φαίνονται προτρέχουσai τῆς ἐξελίξεως τῆς Ἑλλ. φιλοσοφίας.

¹) Σύντ. Εἴ τινες Σ. νομίζουσι... κράτιστον γεγονέναι..., σκε-

ψάμενοι (=ἐπειδὴν σκέφονται) μὴ μόνον ἃ, ἀλλὰ καὶ... δοκιμαζόντων (=οὗτοι δοκιμαζέτωσαν), εἰ ἱκανοὶ (πλαγία ἐρώτησις). Τὸ δὲ τεκμαιρόμενοι ἀνευ ἀντικ. εἰκάζοντες.

²)=δεῖξαι αὐτοῖς τὴν ὁδόν, ἢν βαδίζοντες νὰ προκόπτωσιν εἰς ἀρετήν. ὅθ. = ὁδηγήσαι αὐτοὺς πρὸς κτήσιν ἀρετῆς.

³) Μὴ μόνον ἃ ἐκεῖνος κολαστηρίου ἕνεκα (=ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ ἀποτρέψῃ ἀπὸ τίνος) ἐρωτῶν ἤλεγχε τοὺς οἰομένους πάντα εἰδέναι. Τοιοῦτοι δὲ μάλιστα ἦσαν οἱ σοφισταί.

⁴) Διήγεν ὅλην τὴν ἡμέραν σὺν τοῖς συνδιατρίβουσιν αὐτῷ.

⁵) Περὶ τῆς θεότητος, περὶ τοῦ θεοῦ. Ἰδὲ Εἰσαγ. σελ. 31—36.

⁶) Ὁ διὰ τὸ μικρὸν αὐτοῦ ἀνάστημι μικρὸς ἐπικαλούμενος οὗτος Ἀριστόδημος ἦτο πιστότατος φίλος τοῦ Σωκράτους. Ἄλλ' ὅμως, καίπερ φίλος τοῦ Σωκράτους ὢν, ἦτο αὐτόχρημα ἄθεος. Οὔτε προσήχeto. οὔτε ἔθυσεν, οὔτε μαντικῇ

Ἐπέ μοι ἔφη, ὦ Ἀριστόδημε, ἔστιν οὐσίνας¹ ἀνθρώπων τεθαύμακας ἐπὶ σοφία;—Ἐγώ γε, ἔφη.

3. Καὶ ὅς², Λέξον ἡμῖν, ἔφη, τὰ ὀνόματα αὐτῶν.—Ἐπὶ μὲν τοίνυν³ ἔπων ποιήσει Ὀμηρον ἔγωγε μάλιστα τεθαύμακα, ἐπὶ δὲ διθυράμβῳ⁴ Μελανιπιδὴν⁵, ἐπὶ δὲ τραγωδίᾳ Σοφοκλέα, ἐπὶ δὲ ἀνδριαντοποιῶν. Πολύκλειτον⁶, ἐπὶ δὲ ζωγραφίᾳ Ζεῦξιν.

4. Πότερά⁷ σοι δοκοῦσιν οἱ ἀπεργαζόμενοι εἰδῶλα ἄφρονά τε καὶ ἀκίνητα ἀξιοθανμαστότεροι εἶναι, ἢ οἱ ζῶντα ἔμφρονά

ἐχρήτο, ἀλλὰ καὶ τῶν ποιούντων ταῦτα καταγέλα. Διὸ ὁ Σωκράτης ἐπιχειρεῖ νὰ καθοδηγήσῃ αὐτὸν εἰς λογικὴν τινα πίστην περὶ ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, περὶ τοῦ δαιμονίου ὡς ὁ Σωκράτης τὸν θεὸν ὠνόμαζεν. Ὁ δὲ ἐπὶ μ. γὰρ διασαφηντικός=ὅτε δηλὰ δῆ.

¹) Ὡς λέγεται ἔστιν οὐσίς, ἔστιν οὐ, ἔσθ' ὅτι, οὕτω, ἀνευ δηλ. μεταβολῆς τοῦ ἔστι, λέγεται καὶ ἔστιν οὐσίνας. Καὶ τὸ μὲν τεθαύμακας=κατέχεσαι ὑπὸ θαυμασμοῦ διὰ τὰς γνώσεις των. Τὸ δὲ ἐπὶ σοφίᾳ τὸ ἀναγκ. αἰτιον.

²) Ἐν τῷ καὶ ὅς ἡ ἀναφορικὴ ἀντωνυμία ὅς ἔχει τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς σημασίαν, δηλ. τὴν δεικτικὴν=καὶ οὗτος. Πρβλ. ἡ δ' ὅς, ἡ δ' ἡ καὶ τὸ δεικτικὸν ὡς.

³) Διὰ τοῦ μεταβ. τοίνυν γίνεται ἀπάντησις εἰς τὸν λόγον ἄλλου. Τὸ δὲ ἐπὶ ποιήσει τὴν αἰτίαν. Τὸ δὲ ἔπος ἀνήκει εἰς τὸ διηγηματικὸν εἶδος τῆς ποιήσεως (Ὀμηρος κλ.).

⁴) Συνήθως εἰς πλῆθυν. ἀρι-

θμὸν τίθεται ἡ λέξις, ὡς ἱάμβοι, ἀνάπαιστοι. Ὅθεν τινὲς γράφουσιν ἐπὶ δὲ διθυράμβων δηλ. ποιήσει. Ἦτο δὲ ὁ διθύραμβος ᾧδὴ πρὸς τὸν Διόνυσον, ἐξ οὗ ἐγεννήθη ἡ τραγωδία.

⁵) Τὸ ὄνομα τοῦτο φέρουσι δύο ποιηταί, ἀπῆλος καὶ ἔγγονος, ἀμφότεροι ἐκ Μήλου, ἐξ ὧν ὁ δευτέρος ἦτο σύγχρονος τοῦ Σ., μεγίστης ἀπολαύων φήμης ὡς διθυράμβων ποιητής. Ὁ δὲ Σοφοκλῆς ἦτο περιφανὴς τραγικὸς ποιητής ἐξ Ἀθηνῶν, ζήσας τῷ 495-405 π. Χ.

⁶) Ὁ Πολύκλειτος ἦτο ὀνομαστός γλύπτῃς, ἐκ Σικυῶνος τῆς Ἀργολίδος, ἀκμάσας περὶ τὸ 430 π. Χ. Ὁ δὲ Ζεῦξις κατήγετο ἐκ τῆς ἐν τῇ μεγάλῃ Ἑλλάδι Ἡρακλείας. Ἦτο δὲ περίφημος ζωγράφος, σύγχρονος τοῦ Σωκράτους.

⁷) Ἡ διμελὴς ἐρώτησις ἐκφέρεται ἀδιαφόρως διὰ τοῦ πότερον ἢ πότερα. Τὸ δὲ ἐπὶ μ. εἰδῶλα=ἀγάλματα ἢ εἰκόνας.

τε καὶ ἐνεργά¹⁾,—Πολύ, νῆ Δία, οἱ ζῶα, εἴπερ γε²⁾ μὴ τύχη τινί, ἀλλὰ ἀπὸ γνώμης³⁾ ταῦτα γίνεται.—Τῶν δὲ ἀτεκμάρτων ἐχόντων⁴⁾ οὗτοι ἔνεκα ἔστι, καὶ τῶν φανερῶν ἐπ' ὠφελείᾳ ὄντων⁵⁾ πότερα⁶⁾ τύχης καὶ πότερα γνώμης ἔργα κρῖνεις;—Πρέπει μὲν⁷⁾ τὰ ἐπ' ὠφελείᾳ γινόμενα γνώμης ἔργα εἶναι.

5. Οὐκ οὖν δοκεῖ σοι ὁ ἐξ ἀρχῆς ποιῶν⁸⁾ ἀνθρώπους ἐπ' ὠφελείᾳ προσθεῖναι αὐτοῖς δι' ὧν αἰσθάνονται ἕκαστα⁹⁾, ὀφθαλμοὺς μὲν, ὥστε ὁρᾶν τὰ ὁρατά, ὦτα δέ, ὥστε ἀκοῦναι τὰ ἀκουστά; ¹⁰⁾ Οὐ μὴν γε μὴν¹⁰⁾, εἰ μὴ ὄντες προσετέθησαν, τί ἂν ἡμῶν ὄφελος ἦν; Τίς δ' ἂν αἰσθῆται ἦν γλυκέων καὶ δρι-

1) Ἡ οἱ ἀπεργαζόμενα ζῶα φρένας ἔχοντα καὶ κινούμενα; Εἰς δὲ τὸ πολὺ ὕπον. ἀξιοθαυμαστότεροι δοκοῦσί μοι οἱ ἀπεργαζόμενοι ζῶα ἔμφορα.

2) Ἐπιτείνει τὸ εἶπερ=εἰ μὴ μάλιστα, εἰ μὴ ἄλλως. Τὸ δὲ τύχη τινί=τυχαίως πως, δηλ. αὐτομάτως.

3) Ἡ ἀπὸ δηλοῖ τὸ μέσον ἢ ὄργανον. Γνώμη δὲ ἐνταῦθα εἶνε ὁ νοῦς, ὁ τὰ ὄντα δημιουργήσας, τύχη δὲ ἡ τυφλὴ τύχη, ἡ συγκυρία. Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἀπασχολεῖ τὸν ἄνθρωπον τὸ ζήτημα: πότερον δημιουργία ἢ γένεσις αὐτόματος;

4) Περί δὲ τῶν πραγμάτων, ὧν ὁ τῆς ὑπάρξεως σκοπὸς δὲν τεκμαίρεται, δὲν γινώσκεται.

5) Καὶ ἐκείνων, ἅτινα φαίνονται ὅτι ἐγένοντο χάριν ὠφελείας.

6) Ἐκ τοῦ πότερα ἐξαργυρώνεται αἱ ἀνωτέρω γενικαὶ τῶν... καὶ τῶν.

7) Τὸ πρέπει μὲν=τῷ πρέπει

μὴν=πρέπει ἀληθῶς, πρέπον εἶνε βεβαίως. Συνήθως ὁ μὲν εἶνε βεβαιωτικὸς ἐν ἀποκρίσεσιν.

8) Τὸ ὁ ποιῶν ἰσοδυναμεῖ τῷ ὅς ἐποίει ἐντεῦθεν. ὁ ποιητής, ὁ δημιουργός. Τὸ δὲ ἐξ ἀρχῆς=ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἐκ τῆς περὶ τῆς δημιουργίας ιδέας ὁρμώμενος ὁ Σωκράτης διαλέγεται περὶ τῆς θαυμασίας συναρμώσεως τῶν τοῦ ἀνθρώπου ὀργάνων πρὸς τὰς ἰδίας ἐκάστου λειτουργίας.

9) Σύντ. προσθεῖναι αὐτοῖς ἕκαστα δι' ὧν αἰσθάνονται=ἐκαστον αἰσθητήριον.

10) Βεβαίως πρὸς τοῦτοις, πλὴν δηλ. τῶν ἀνωτέρω. Τοῦ γέ μὴν γίνεται χρῆσις, ὅταν ἀποτόμως μεταβαίνωμεν εἰς ἐτέραν ιδέαν, ἢ, ὅπως ἐνταῦθα, εἰς ἕτερον τρόπον ἐκφράσεως τῆς αὐτῆς ιδέας. Κανονικῶς δὲ ἐνταῦθα θὰ ἦτο ὄντας δέ, ὥστε δοφραίνεσθαι τὰς ὁμάς. Ἡ δὲ γενικὴ ὁμαδὴν ἐξαργυρᾶται ἐκ τοῦ ὄφελος.

μέων καὶ πάντων τῶν διὰ στόματος ἡδέων¹, εἰ μὴ γλῶττα τούτων γνώμων ἐνειργάσθῃ;²

6. Πρὸς δὲ τούτοις οὐ δοκεῖ σοι³ καὶ τάδε προνοίας ἔργοις εἰκέναι⁴, τό, ἐπεὶ ἀσθενὴς μὲν ἐστὶν ἡ ὄψις⁵, βλεφάροις αὐτὴν θυρῶσαι⁶, ἃ, ὅταν μὲν αὐτῇ χοῖσθαι τι δέη⁷, ἀναπετάννεται, ἐν δὲ τῷ ὕπνῳ συγκλείεται; ὥς δ' ἂν μηδὲ ἄνθρωποι βλάπτωσιν⁸, ἡθμὸν βλεφαρίδας ἐμφῶσαι⁹. ὁφρῦσι τε ἀπογειῶσαι¹⁰ τὰ ὑπὲρ τῶν ὀμμάτων, ὥς μηδ' ὁ ἐκ τῆς κεφαλῆς ἰδρῶς κακουργῇ· τὸ δὲ τὴν ἀκοὴν δέχεσθαι¹¹ μὲν πάσας φωνάς, ἐμπίπλασθαι δὲ μήποτε· καὶ τοὺς μὲν πρόσθεν ὁδόντας¹² πᾶσι ζώοις οἷους τέμνειν εἶναι, τοὺς δὲ γομφίους οἷους παρὰ

1) Ὡς τὴν ἡδύτητα διὰ μέσου τοῦ στόματος αἰσθανόμεθα. Τὸ δὲ στόματος ἀνάγκη ὥς ἡ λέξις σῶμα καὶ τὰ μέρη αὐτοῦ.

2) Ἐάν μὴ ἐντὸς τοῦ στόματος δὲν ἤθελε κατισκευασθῇ ἡ γλῶσσα γνώστης τούτων (τῶν αἰσθήσεων); Ἡ γλῶττα ἐνταῦθα θεωρητέα ὡς ὄργανον τῆς γεύσεως.

3) Δὲν σοῦ φαίνεται, δὲν ὑποθέτεις (πρβλ. 4, 2, 20) ὅτι καὶ τὰ ἐξῆς, ἥτοι τὸ θυρῶσαι.. ἐμφῶσαι.. ἀπογειῶσαι, εἰς ἃ ὑποκείμενον εἶναι τὴν πρόνοιαν, ὅπερ ὑποκρύπτεται ἐν τῷ ἔργῳ προνοίας.

4) Ὅτι ὁμοιάζουσι μὲ ἔργα προβλεπτικῆς τινος μερίμνης (ἦν ὁ Θεὸς περὶ τῶν ἀνθρώπων ἔχει).

5) Οἱ ὀφθαλμοί. Τὸ δὲ ἀσθενὴς=εὐκόλως δύναται νὰ βλαφθῇ.

6) Μὲ τὰ βλέφαρα ὥς διὰ θυρῶν ἡ πρόνοια νὰ ἀσφαλίσῃ αὐτὴν (τὴν ὄψιν).

7) Ὅσάκις μὲν εἶναι ἀνάγκη ὁ

ἄνθρωπος νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὴν (δὴλ. τὴν ὄψιν) εἰς τι. Τὸ χρώμα δὴλ. συντάσσεται ἐνταῦθα δοτικῇ καὶ συστοίχῳ αἰτιατικῇ.

8) Ὅ δὲ εἶναι ἀπόδοσις τοῦ μετὰ τὸ ἀσθενὴς μὲν. Τὸ δὲ ὥς ἂν μηδὲ.. βλάπτωσιν (τὴν ὄψιν)=ἵνα δὲ μὴ τυχόν καὶ οἱ ἄνθρωποι βλάπτωσι τὴν ὄψιν.

9) Δὴλ. τοῖς βλεφάροις, νὰ ἐμφυτεύσῃ (ἡ πρόνοια) ἐν τοῖς βλεφάροις. Τὸ δὲ ἡθμὸν κατηγορ.=διωλιστήριον, στραγγιστήρι, ἐφ' οὗ μένουσι τὰ βλάπτοντα.

10) Ὡς διὰ γείσου νὰ προφυλάξῃ. Γείσου δὲ λέγεται κυρίως τὸ ἀνώτατον ἐξέχον μέρος οἰκοδομήματος, ὅπερ περιβάλλει αὐτό. Εἰς δὲ τὸ κακουργῇ ὑπὸν. τὰ ὄμματα.

11) Τὰ ἀπαρέμφατα δέχεσθαι... ἐμπίπλασθαι... εἶναι... καταθεῖναι..., ὅπερ ἀνακεφαλαιοῦνται διὰ τοῦ ταῦτα, εἶναι ὑποκείμενα τοῦ ἐστίν (τύχης ἢ γνώμης ἔργα).

12) Τοὺς ἄλλως τομεῖς καλου-

τούτων δεξαμένους λεαίνειν¹· καὶ στόμα μὲν, δι' οὗ ὧν ἐπιθυμεῖ² τὰ ζῶα εἰσπέμπεται, πλησίον ὀφθαλμῶν καὶ ὀνύων καταθεῖναι.... Ταῦτα, οὕτω προνοητικῶς πεπραγμένα³, ἀπορεῖς, πότερα τύχης ἢ γνώμης ἔργα ἐστίν;

7. Οὐ μὰ τὸν Δι' ⁴, ἔφη ἀλλ' οὕτω γε σκοπομένῳ⁵ πάνν' ἔοικε ταῦτα⁶ σοφοῦ τινος δημιουργοῦ καὶ φιλοζῶον τεχνήμασι.—Τὸ δὲ ἐμφῦσαι μὲν ἔρωτα τῆς τεκνοποιίας, ἐμφῦσαι δὲ ταῖς γεναμέναις⁷ ἔρωτα τοῦ ἐκτρέφειν, τοῖς δὲ τραφεῖσι μέγιστον μὲν πόθον τοῦ ζῆν, μέγιστον δὲ φόβον τοῦ θανάτου;—⁸ Ἀμέλει⁸ καὶ ταῦτα ἔοικε μηχανήμασί τινος ζῶα εἶναι βουλευσαμένον⁹.

8. Σὺν δὲ¹⁰ σαντὸν δοκεῖς τι φρόνημον¹¹ ἔχειν; ⁹ Ἐρώτα

μένους. Τὸ δὲ οἶους τέμνειν=τοιοῦτους, ὥστε τέμνειν.

¹) Τὸ δὲ εἶναι τοὺς γομφίους οἴους (τοιοῦτους, ὥστε) λεαίνειν. Γόμφιοι δὲ ὀδόντες εἶνε οἱ μυλόδοντες καὶ κοινῶς τραπέζονται καλούμενοι.

²) Ἐκεῖνα, ὧν ἐπιθυμεῖ.

³) Ὡς πρὸς ταῦτα, ἅτινα μετὰ τόσης προβλεπτικῆς μερίμνης ἐγένοντο, ἀπορεῖς.

⁴) Δῆλ. ἀπορῶ. Τοῦ οὐ μὰ τὸν Δία ἀντίθετον εἶνε τὸ καὶ μὰ τὸν Δία.

⁵) Ὑπον. τῷ ἢ τινί=εἰς τινα, εἰ σκοπεῖται (ἐξετάζει τὰ πράγματα) καθ' ὃν σὺ βέβαια τρόπον.

⁶) Ταῦτα (τὰ πράγματα) παρὰ πολὺ ὁμοιάζουσι μὲ τεχνικὰ ἔργα σοφοῦ τινος δημιουργοῦ κτλ.

⁷) Ποιητικῶς, ἀντὶ ταῖς γεννησάσαις, ταῖς μητράσι. Τὸ δὲ ἔρωτα=σφοδρὰν ἐπιθυμίαν. Εἰς δὲ τὸ ἐκτρέφειν ἀντικ. τὰ γεννώμενα, τὰ τέκνα.

⁸) Τὸ ἀμέλει κυρίως εἶνε προστακτικὴ τοῦ ἀμελεῖν· ὁθ.=ἔσο ἀφροντις, μή σε μέλει. Ἐν ἀποκρίσει δὲ λαμβάνεται ὡς ἐπίρρ. βεβαιωτικὸν=ὄντως, βεβαίως, ἀναντιρρήτως.

⁹) Καὶ ταῦτα ὁμοιάζουσι μὲ μηχανήματα (=τεχνήματά) τινος, ὅστις μὲ σκέψιν ἀπεφάσισε περὶ ὑπάρξεως ζώντων ὄντων.

¹⁰) Ὁ Σ. διὰ τούτων αἴφνης τρέπει τὸν λόγον εἰς νέαν τινὰ ἀρχήν, τὴν ἀρχὴν τῆς ἀναλογίας τοῦ ἀνθρωπίνου οργανισμοῦ πρὸς τὴν τοῦ σύμπαντος κόσμου.

¹¹) Φρόνησιν, νοῦν. Τὸ δὲ ὑποκείμενον τοῦ ἔχειν εἶνε σαντόν. Καὶ ἐπὶ ταυτοπροσωπίας δηλὸν ὅτι πολλάκις τὸ ὑποκείμ. τοῦ ἀπαρεμφάτου ἐπαναλαμβάνεται κατ' αἰτιατικὴν αὐτοπαθοῦς, ἢ προσωπικῆς ἀντωνυμίας. Τοῦτο δὲ γίνεται συνήθως, ὅταν τὸ ὑποκ. τοῦ ἀπαρεμφάτου ἐξαίρηται ἢ ὑπάρχῃ

γοῦν καὶ ἀποκρινοῦμαι¹. Ὑλλοθι δὲ οὐδαμοῦ οὐδὲν οἶε φρόνιμον εἶναι; καὶ ταῦτα² εἰδώς, ὅτι γῆς τε μικρὸν μέρος ἐν τῷ σώματι³, πολλῆς οὕσης, ἔχεις, καὶ ὑγροῦ βραχὺ, πολλοῦ ὄντος, καὶ τῶν ἄλλων δήπου, μεγάλων ὄντων, ἐκάστου μικρὸν μέρος λαβόντι τὸ σῶμα συνήρμοσταί σοι; νοῦν δὲ μόνον ἄρα, οὐδαμοῦ ὄντα, σὲ εὐτυχῶς πως δοκεῖς συναρπάσαι⁴, καὶ τάδε τὰ ὑπερμεγέθη⁵ καὶ πλήθος ἄπειρα δι' ἀφροσύνην⁶ τινὰ οὕτως οἶε εὐτάκτως ἔχειν;

9. Μὰ Δί⁷· οὐ γὰρ ὁρῶ τοὺς κυρίους, ὥσπερ τῶν ἐνθάδε γιγνομένων τοὺς δημιουργοὺς⁸.—Οὐδὲ γὰρ τὴν σαντοῦ

ἀντίθεσις. Ἐνταῦθα δὲ τὸ σαντὸν ἀντιτίθεται εἰς τὸ ἄλλοθι δὲ οὐδαμοῦ, ὥς τὸ κατωτέρω σὲ εἰς τὸ οὐδαμοῦ ὄντα.

¹) Ὁ Ἀριστοδῆμος μὴ ἐννοήσας τὴν ἀλλήλουχίαν τῆς ἐρωτήσεως τούτης πρὸς τὰ προηγούμενα, καὶ ἵνα ἀποφύγῃ τὴν εἰς ταύτην ἀπόκρισιν, παρακαλεῖ τὸν Σ. νὰ ἐρωτήσῃ καὶ ὑπόσχεται ὅτι αὐτὸς θὰ ἀποκριθῇ.

²) Δῆλ. οἶε, εἰδώς (=καίτοι οἶσθα). Ὅθεν τὸ καὶ ταῦτα ἐπιρρ.=καὶ μάλιστα (ἀφ' οὗ γινώσκεις).

³) Ἐν τῷ σφί σώματι. Ἡ δὲ σύνταξις: ὅτι ἔχεις ἐν τῷ σώματι μικρὸν τι μέρος γῆς, πολλῆς οὕσης, καὶ βραχὺ (μέρος) ὑγροῦ, πολλοῦ ὄντος, καὶ (ὅτι) τὸ σῶμα δήπου συνήρμοσταί σοι, λαβόντι (=μεταλαβόντι) μικρὸν μέρος ἐκάστου τῶν ἄλλων, μεγάλων ὄντων; Τὸ δὲ δήπου εἶνε κρᾶμα βεβαιώσεως καὶ ἀμφιβολίας=καὶ ἐκ τῶν ἄλλων βεβαίως, ὥς νομίζω, στοιχείων.

⁴) Σύντ. δοκεῖς δὲ ἄρα μόνον σε εὐτυχῶς πως (=κατ' εὐτυχῇ

τινα τύχην, κατ' ἀγαθὴν τινα τύχην) συναρπάσαι νοῦν (=ὅτι σὺ μόνον ὅλον ὁμοῦ τὸν νοῦν ἤρπασας, ἔλαβες) οὐδαμοῦ ὄντα (=ὁ ὁποῖος οὐδαμοῦ ὑπάρχει). Ἐν τῷ συναρπάζω ἡ πρόθεσις [σὺν] σημαίνει σύλληψιν, τὸ ὅλον ὁμοῦ. Πρβλ. *συναρῶ* = βλέπω τὸ ὅλον ὁμοῦ. Ὅθεν καὶ *σύννοπος* καὶ *εὐσύννοπος* τόπος καὶ *σύννοψις*.

⁵) Τὰ ὑπερμεγέθη αὐτὰ ἐδῶ πράγματα τοῦ κόσμου, δηλ. ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη καὶ τὰ λοιπὰ οὐράνια σώματα.

⁶) Ἐπειδὴ δὲν ἔχουσι φρόνησιν τινα, νοῦν τινα. Τοῦτο δὲ ὁ Σωκράτης λέγει εἰρωνικῶς. Τὸ δὲ *εὐτάκτως ἔχειν*=ὅτι ἐν καλῇ τάξει εἶνε.

⁷) Τοῦ μὰ Δί(α) γίνεται χρῆσις ἐπὶ ἀποκρίσεως (ἐκφραζομένης ἢ ἐξυπακουομένης) ἀποφατικῆς. Ἐνταῦθα τὸ μὰ Δί(α) συμπληροῦται: μὰ Δί' ἄλλοθι οὐδαμοῦ οὐδὲν οἶμαι φρόνιμον εἶναι· οὐ γὰρ ὁρῶ τοὺς κυρίους = τοὺς κυβερνήτας τούτων (τῶν εὐτάκτως ἐχόντων), δηλ. τοῦ κόσμου.

⁸) Ὡσπερ ὁρῶ τοὺς δημιουργοὺς

σύ γε ψυχὴν ὀρᾷς¹, ἥ τοῦ σώματος κυρία ἐστίν· ὥστε κατὰ γε τοῦτο² ἔξεστί σοι λέγειν, ὅτι οὐδὲν γνώμη³, ἀλλὰ τύχη πάντα πράττεις.

10. Καὶ ὁ Ἀριστοδῆμος, Οὔτοι, ἔφη, ἐγώ, ὦ Σώκρατες, ὑπερορῶ τὸ δαιμόνιον, ἀλλ' ἐκεῖνο⁴ μεγαλοπρεπέστερον ἡγοῦμαι⁵, ἢ ὡς τῆς ἐμῆς θεραπείας προσδεῖσθαι. — Οὐκονν, ἔφη, ὅσῳ μεγαλοπρεπέστερον ὢν ἀξιοῖ σε θεραπεύειν, τοσούτῳ μᾶλλον τιμητέον αὐτό⁶;

11. Εὖ ἴσθι, ἔφη, ὅτι, εἰ νομίζοιμι θεοὺς ἀνθρώπων τι φροντίζειν, οὐκ ἂν ἀμελοῖην αὐτῶν. — Ἔπειτ' οὐκ οἶε φροντίζειν⁷; οἱ πρῶτον μὲν μόνον τῶν ζώων ἄνθρωπον ὀρθόν⁸ ἀνέστησαν· ἡ δὲ ὀρθότης καὶ προορᾷν πλέον ποιεῖ⁹ δύνασθαι

γούς (= κατασκευαστάς) τῶν ἐνθάδε (= ἐν τῇ γῇ ταύτῃ) γιγνομένων (ἔργων).

¹) Διότι καὶ τὴν σαντοῦ σὺ βεβαίως ψυχὴν οὐχ ὀρᾷς, ἥ τὸ σὸν σῶμα κυθερνᾷ. Τοῦ οὐδὲ γὰρ γίνεται χρήσις πρὸς βεβαίωσιν ἀποφατικῶς ὑπονοουμένης προτάσεως = οὐχ ὀρᾷς τοὺς κυρίους· οὐδὲ γὰρ = διότι καὶ τὴν ψυχὴν σου βεβαίως δὲν βλέπεις.

²) Ὡστε τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τοῦτο, ὅτι δηλ. σὺ δὲν βλέπεις κτλ.

³) Τὸ μὲν γνώμη ἐνταῦθα = ἐν γνώσει τῆς αἰτίας, τὸ δὲ τύχη = κατὰ τύχην, τυχαίως. Τὸ δὲ οὐτοι = ὅχι σὲ διαβεβαίω (δὲν καταφρονῶ τὸ θεῖον, τὸν θεόν).

⁴) Δηλ. τὸ δαιμόνιον. Τὸ δὲ ἐκεῖνο ἐμφαντικώτερον ἢ τὸ αὐτό.

⁵) Δηλ. εἶναι μεγαλοπρεπέστερον (ἐξοχώτερον) ἢ ὡς (= ὥστε) προσδεῖσθαι κτλ.

⁶) Σύντ.: τοσούτῳ μᾶλλον τι-

μητέον (σοι) αὐτὸ (τὸ δαιμόνιον), ὅσῳ μεγαλοπρεπέστερον ὢν (καὶ ἂν εἶνε) ἀξιοῖ (= κρίνει) ἄξιον, καταδέχεται) θεραπεύειν σε = φροντίζειν σοῦ, ὡς δεικνύει τὸ κατωτέρω: θεοὺς ἀνθρώπων τι φροντίζειν.

⁷) Σύντ. οὐκ οἶε (θεοὺς) φροντίζειν (τῶν ἀνθρώπων); Τὸ δὲ οἱ ἰσοδυναμεῖ τῷ νεωτέρῳ: ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι, οἱ ὅποιοι ἴσα ἴσα. Ὁ δὲ ἔπειτα εἰσηγεῖται ἐρώτησιν θαυμασμοῦ καὶ ἐκφράζει ἀντίθεσιν = καὶ ἔπειτα, τούτων οὕτως ἐχόντων, δέν...;

⁸) Κατηγορ.: ὥστε εἶναι ὀρθόν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ προηγήζοντα.

⁹) Κάμνει ὥστε, γίνεται αἰτία ὥστε καὶ πλέον ἢ τὰ ἄλλα ζῆα νὰ βλέπῃ ἐμπρός, μακράν, ἤτοι μακρότερον νὰ βλέπῃ. Τὸ δὲ τὰ ὑπερθεῖν (ποιεῖν) = τὰ ἀνωθεν, τὰ ὑπεράνω ἡμῶν.

καὶ τὰ ὑπερθεῖν μᾶλλον θεᾶσθαι, καὶ ἦτιον κακοπαθεῖν [καὶ ὄψιν καὶ ἀκοήν καὶ στόμα ἄνω ἐποίησαν]. ἔπειτα τοῖς μὲν ἄλλοις ἐρπετοῖς¹ πόδας ἔδωκαν, οἱ τὸ πορεύεσθαι μόνον παρέρχουσιν, ἀνθρώπων δὲ καὶ χεῖρας προσέθεσαν, αἱ τὰ πλείστα, οἷς εὐδαιμονέστεροι ἐκείνων² ἐσμέν, ἐξεργάζονται.

12. Καὶ μὴν γλῶττιάν τε πάντων τῶν ζώων ἐχόντων³, μόνην τὴν τῶν ἀνθρώπων ἐποίησαν οἶαν⁴ ἄλλοτε ἄλλαχῇ ψάψουσιν τοῦ στόματος⁵, ἀρθροῦν τε τὴν φωνήν καὶ σημαίνειν⁶ πάντα ἀλλήλοις, ἃ βουλόμεθα...

13. Οὐ τοίνυν⁷ μόνον ἤρκεσε τῷ θεῷ τοῦ σώματος ἐπιμεληθῆναι, ἀλλ', ὅπερ μέγιστόν ἐστι, καὶ τὴν ψυχὴν κρατίστην τῷ ἀνθρώπῳ ἐνέφυνε⁸. τίνος γὰρ ἄλλον ζώου ψυχὴν πρῶτα μὲν θεῶν, τῶν τὰ μέγιστα καὶ κάλλιστα συνταξάντων, ἵσθεται ὅτι

¹) Ποιητ. ἀντί: ζώοις. Ἐκφράζει δὲ τὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ τῆς ὀρθῆς στάσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς τῶν ζώων στάσεως.

²) Δῆλ. τῶν ἐρπετῶν, τῶν ζώων.

³) Καὶ ἐνῷ πρὸς τούτοις γλῶσσαν μάλιστα ἔχουσιν. Ὁ καὶ μὴν γὰρ χρησιμεύει πρὸς μετάβασιν εἰς ἑτέραν μερικωτέραν ἔννοιαν, συνεχίζουσιν τὴν ἀπόδειξιν.

⁴) Ἐποίησαν οἶαν ἀρθροῦν τε. καὶ σημαίνειν = ἐποίησαν τοιαύτην, ὥστε καὶ νὰ ἀρθρώνῃ τὴν φωνήν. Τὸ δὲ μόνην κατηγορ. = ἡ τῶν ἀνθρώπων γλῶσσά ἐστι μόνη, ἣν ἐποίησαν.

⁵) Δὲν ψάψει δῆλ. τοῦ αὐτοῦ μέρους τοῦ στόματος, ἀλλ' ἄλλοτε ἄλλων μερῶν αὐτοῦ.

⁶) = Ὡστε καὶ νὰ σημαίνωμεν,

νὰ δηλώμεν, νὰ καθιστῶμεν φανερά. Καὶ τὸ μὲν ὥστε ληπτέον ἐκ τοῦ προηγουμένου οἶαν, τὸ δὲ ὑποκείμενον τοῦ σημαίνειν παρέχει τὸ βουλόμεθα.

⁷) Ἐν τούτοις ὁμως, δὲν ἐφάρνη ἀρκετὸν εἰς τὸν θεόν. Τὸ δὲ μόνον συναπτεόν μετὰ τοῦ σώματος. Τὸ δὲ μέγιστόν ἐστι = σπουδαιότατον εἶνε.

⁸) Σύντ. ἐνέφυνε τῷ ἀνθρώπῳ τὴν ψυχὴν κρατίστην (κατηγορ.) = ἡ κρατίστη ἐστίν. Τὸ δὲ ἐπίθετον ἀναρθρον προτασσόμενον ἡ ἐπιτασσόμενον τοῦ οὐσιαστικοῦ ἔχει δύναμιν κατηγορουμένου. Τὸ δὲ ἐπίρρημα πρῶτα ἀντὶ πρῶτον ὡς καὶ ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ. Μετὰ τὸ πρῶτον μὲν ἔπεται ἔτι δέ, ἔπειτα, ἐνῷ ἐνταῦθα ἔπεται δέ (τί δέ, ποία δέ).

εἰσί¹; τί δὲ φῦλλον ἄλλο² ἢ ἄνθρωποι θεοὺς θεραπεύουσι³; ποία δὲ ψυχὴ τῆς ἀνθρωπίνης ἱκανωτέρα⁴ προφυλάττεσθαι ἢ λιμὸν ἢ δύνος ἢ ψυχὴν ἢ θάλην, ἢ νόσοις ἐπικουρῆσαι, ἢ ῥώμην ἀσκήσαι⁵, [ἢ πρὸς μάθησιν ἐκπονήσαι]⁶, ἢ, ὅσα ἂν ἀκούσῃ ἢ ἴδῃ ἢ μάθῃ, ἱκανωτέρα ἐστὶ διαμεμνησθαι;

14. Οὐ γὰρ πάνν σοι κατάδηλον, ὅτι παρὰ τὰ ἄλλα ζῶα⁷ ὥσπερ θεοὶ ἄνθρωποι βιοτεύουσι, φύσει καὶ τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ⁸ κρατιστέοντες⁹; Οὐτε γὰρ βοὸς ἂν ἔχων¹⁰ σῶμα, ἀνθρώπου δὲ γνώμην¹¹, ἐδύνατ' ἂν πράττειν ἃ ἐβούλετο, οὐθ' ὅσα χεῖρας ἔχει¹², ἀφρονα δ' ἐστί, πλεον οὐδὲν ἔχει σὺ δὲ ἀμφοτέ-

¹) Τὸ θεῶν τῶν... συνταξάντων ἡσθῆται ὅτι εἰσὶν ἐτέθη κατὰ πρόληψιν, ἀντὶ ἡσθῆται ὅτι θεοὶ οἱ... συντάξαντες εἰσιν=ἔχει αἰσθῆσιν, ἐννοεῖ ὅτι θεοὶ εἶνε οἱ ἐν τάξει τάξαντες ὅ,τι μέγιστον καὶ κάλλιστον εἶνε, δηλ. τὸν κόσμον.

²) Τὶ δὲ ἄλλο γένος δηλ. τῶν ζώων, τίνα δὲ ἄλλα ζῶα παρὰ οἱ ἄνθρωποι λατρεύουσι θεοὺς;

³) Ὁ πληθυντικὸς εἴτε διὰ τὴν περιληπτικὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως φῦλλον, εἴτε καὶ διὰ τὸ ἢ ἄνθρωποι.

⁴) Δηλ. ἐστίν. Ἀντὶ δὲ τοῦ προφυλάττεσθαι (=προφυλάττειν ἑαυτὸν) συνήθως λέγεται φυλάττεσθαι τι. Ὁ δὲ πληθ. ψυχὴ ἢ θάλην δεικνύει τοὺς διαφοροὺς βαθμοὺς, καὶ ὁ πληθ. νόσοις τὰ διάφορα εἶδη.

⁵) Νὰ καταγίγῃ εἰς ἀπόκτησιν σωματικῆς δυνάμεως;

⁶) Τὸ ἐκπονήσαι ἐνταῦθα ἀμεταβάτως (=νὰ κοπιάσῃ νὰ μάθῃ), ἐνῶ τὸ ἐκποῶ πάντοτε ἀπαντᾷ μεταβατικῶς. Διὸ καὶ περιγυρά-

φουσιν οἱ ἐκδῶται τὴν φράσιν.

⁷) Παραβαλλόμενοι πρὸς τὰ λοιπὰ ζῶα. Οὕτω καὶ 4, 4, 1: παρὰ τοὺς ἄλλους εὐτακτῶν. Ὁ δὲ γὰρ (ἐν τῷ οὐ γὰρ) ἐν ἐρωτήσῃ ἔχει σημασίαν συμπερασματικὴν=λοιπὸν δὲν εἶνε εἰς σέ κτλ.

⁸) Διὰ τοῦ καὶ... καὶ ὑποτάσσονται αἱ δύο δοτικαὶ εἰς τὸ φύσει=κατὰ τὴν φύσιν (ἐνεκα τῶν φυσικῶν αὐτῶν προτερημάτων), τόσον δηλ. κατὰ τὸ σῶμα ὅσον καὶ κατὰ τὴν ψυχὴν.

⁹) Κράτιστοι τῶν ἄλλων ζώων ὄντες. Ὅτι δὲ καὶ ἐκ παραθετικῶν σχηματίζονται ῥήματα δεικνύει τό τε κρατιστέω (=κρατίστος εἰμι) καὶ τὸ ἀριστέω (ἀριστός εἰμι) καὶ τὸ ἐλαττόω (=ἐλαττον ποιῶ) κτλ.

¹⁰) Εἰ εἶχεν ὁ ἄνθρωπος. Ὁ δὲ σύνδ. ἂν (βοὸς ἂν), καίτοι ἀνῆκει εἰς τὸ ἐδύνατο, ἐν τούτοις ἐπιναλαμβάνεται (ἐδύνατ' ἂν).

¹¹) Γνώμη (ὡς ἐν τῇ νεοελληνικῇ) ἐνταῦθα=νοῦς. Τὸ δὲ ἃ ἐβούλετο=τῷ ἃ ἂν ἐβούλετο.

¹²) Οἷον οἱ πύργοι. Τὸ δὲ πλεον

ρων¹ τῶν πλείστον ἀξίων τετυχηκώς, οὐκ οἶει σοῦ θεοὺς ἐπιμελεῖσθαι; ἀλλ' ὅταν τί ποιήσωσι, νομεῖς αὐτοὺς σοῦ φροντίζειν²;

15. Ὅταν πέμπωσιν, ὥσπερ σοὶ φῆς πέμπειν αὐτούς, συμβούλους³, ὅτι χρὴ ποιεῖν καὶ μὴ ποιεῖν.—Ὅταν δὲ Ἀθηναίοις, ἔφη, πυνθανομένοις⁴ τι διὰ μαντικῆς φράζωσιν, οὐ καὶ σοὶ δοκεῖς φράζειν αὐτούς, οὐδ' ὅταν τοῖς Ἑλλήσι τέρατα⁵ πέμποντες προσημαίνωσιν, οὐδ' ὅταν πᾶσιν ἀνθρώποις⁶, ἀλλὰ μόνον σὲ ἐξαίρουντες ἐν ἀμελείᾳ κατατίθενται;

16. Οἶει δ' ἂν τοὺς θεοὺς τοῖς ἀνθρώποις δόξαν ἐμφῦσαι⁷, ὥς ἱκανοὶ εἶσιν εὖ καὶ κακῶς ποιεῖν, εἰ μὴ δυνατοὶ ἦσαν, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐξαπατωμένους⁸ τὸν πάντα χρόνον οὐ-

οὐδὲν ἔχει=κατ' οὐδὲν πλεονεκτοῦσι τῶν ἄλλων ὥφω.

1) Τῶν δύο πολιτιμοτάτων πλεονεκτημάτων, δηλ. σώματος καὶ ψυχῆς.

2) Ἀλλὰ τί ἐστὶν ἐκεῖνο, ὃ ὅταν οἱ θεοὶ ποιήσωσι, θὰ νομίσης ὅτι οἱ θεοὶ φροντίζουν περὶ σοῦ; Οὕτω πολλάκις ἡ δευτερεύουσα πρότασις εἰσαγομένη διὰ συνδέσμου, αἰφνης μεταπίπτει εἰς ὀρθὴν ἐρωτηματικὴν, ἀλλ' οὕτως ὥστε ἡ ἀρχίσασα σύνταξις μένει ἀμετάβλητος.

3)=τῷ τοῖς συμβουλευέσοντας ὅτι χρὴ κτλ. Ὁ Ἀριστόδημος μετὰ τινος εἰρωνείας ὥς πρὸς τὰς τὸν Σωκράτους συμβουλὰς ὑπαίνειται τὸ τοῦ Σωκράτους δαιμόνιον.

4) Ἐρωτῶντας νὰ μάθωσι τι διὰ τῆς μαντικῆς ἐκφράζωσι (δεικνύωσιν), δὲν νομίζεις ὅτι καὶ εἰς σὲ αὐτοὶ δεικνύουσιν.

5) Τέρατα εἶνε αἱ διοσημεῖαι, οἶον βροντὴ, ἀστραπή, διάττοντες ἀστέρες, οὐράνιον τόξον κτλ.

6) Προσημαίνουσιν. Ὁ δὲ ἐπόμενος λόγος=τῷ: ἀλλὰ μόνον σὲ ἐξαίρουντες ἐν ἀμελείᾳ κατατίθεσθαι (=ἀμελεῖν); Ὁ εἰς ὀρθὸν λόγον τραπεῖς πλάγιος λόγος ἐνέχει εἰρωνείαν καὶ σκῶμμα.

7) Τὸ ἂν . . ἐμφῦσαι=τῷ ὅτι ἂν ἐμφύσειαν. Τὸ δὲ δόξαν=δοξασίαν, ἰδέαν. Εἰς δὲ τὸ εἶσιν ὑποκ. οἱ θεοὶ Εἰς δὲ τὸ εὖ ποιεῖν ὑποκείμεν, τοὺς ἀνθρώπους. Τὸ δὲ εἰ μὴ δυνατοὶ ἦσαν συμπλ. εὖ καὶ κακῶς ποιεῖν αὐτούς.

8) Ὑπον. τῇ δόξῃ, ὥς οἱ θεοὶ ἱκανοὶ εἶσιν εὖ καὶ κακῶς ποιεῖν αὐτούς. Τὸ δὲ ἂν αἰσθέσθαι ἐξαγτάται ἐκ τοῦ οἶει=ὅτι ἂν αἰσθοῖντο (οἱ ἄνθρωποι). =νομίζεις ὅτι οἱ ἄνθρ. οὐδέποτε ἠδύναντο νὰ ἐννοήσωσιν ὅτι ἐν παντοτινῇ ἀπάτῃ εὐρίσκονται;.

δέποι' ἂν αἰσθέσθαι; Οὐχ ὁρᾷς, ὅτι τὰ πολυχροنیωτάτα καὶ σοφώτατα τῶν ἀνθρωπίνων¹, πόλεις καὶ ἔθνη, θεοσεβέστατά ἐστι, καὶ αἱ φρονημώταται ἡλικίαι² θεῶν ἐπιμελέσται;

17. Ὡγαθέ³, ἔφη, κατάμαθε, ὅτι καὶ ὁ σὸς νοῦς, ἐνῶν⁴, τὸ σὸν σῶμα, ὅπως βούλεται, μεταχειρίζεται. Οἶσθαι οὖν χρὴ καὶ τὴν ἐν τῷ παντὶ φρόνησιν τὰ πάντα, ὅπως ἂν αὐτῇ ἡδὺ ᾖ, οὕτω τίθεσθαι⁵, καὶ μὴ⁶ τὸ σὸν μὲν ὄμμα δύνασθαι ἐπὶ πολλὰ στάδια ἐξικνεῖσθαι, τὸν δὲ τοῦ θεοῦ ὀφθαλμὸν ἀδύνατον εἶναι ἅμα πάντα ὁρᾶν, μηδὲ⁷ τὴν σὴν μὲν ψυχὴν καὶ περὶ τῶν ἐνθάδε καὶ περὶ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν Σικελίᾳ⁸ δύνασθαι φροντίζειν, τὴν δὲ τοῦ θεοῦ φρόνησιν μὴ ἱκανὴν εἶναι ἅμα πάντων ἐπιμελεῖσθαι⁹.

¹) Ἐκ τῶν τοῦ ἀνθρώπου πράξεων αἱ μάλιστα πολυχρόνιοι καὶ σοφαί, δηλ. αἱ πόλεις καὶ τὰ ἔθνη.

²) Αἱ ἡλικίαι τοῦ ἀνθρώπου βίου. Ὁ Σ. λέγει ὅτι κατὰ τὰς ἐποχὰς τοῦ βίου καθ' ἃς ἡ διάνοια εἶνε μᾶλλον ἀνεπτυγμένη οἱ ἄνθρωποι εἶνε εὐσεβέστεροι.

³) Ὡ καλέ, ὦ ἀγαπητέ. Τὸ δὲ ὦ ἀγαθέ, ὡς καὶ τὸ ὦ βέλτιστε εἶνε φιλικὴ προσφώνησις, ἐνέχουσα λεπτήν εἰρωνείαν, ἧς χρῆσιν ποιεῖται ὁ φιλικὴν μομφὴν ἀποτείνων.

⁴)=ὅς ἔνεστιν ἐν τῷ (σῶ) σώματι, ὅπερ ἀναπληροῦται ἐκ τοῦ τὸ σὸν σῶμα. Τὸ δὲ μεταχειρίζεται = διαχειρίζεται, διευθύνει, διοικεῖ. Διὰ δὲ τοῦ οὖν ἐκφέρεται συμπεράσμα πραγματικόν.

⁵) Σύντ. χρὴ οἶσθαι τὴν ἐν τῷ παντὶ φρόνησιν (= ὁ νοῦς, ὁ

ἐν τῷ σύμπαντι ἐνυπάρχων) οὕτω τίθεσθαι τὰ πάντα ὅπως ἂν αὐτῇ ἡ ἡδύ (= ὅτι οὕτω διευθύνει τὸ σύμπαν, ὅπως δηλ. ἀρεστὸν ἦθελε φανῇ εἰς αὐτόν).

⁶) Δὴλ. χρὴ οἶσθαι δύνασθαι . . ἀδύνατον εἶναι (= ὅτι οὐ δύναται.)

⁷) Δὴλ. χρὴ οἶσθαι. δύνασθαι. μὴ ἱκανὴν εἶναι.

⁸) Ἀντὶ καὶ περὶ τῶν ἐν Σικελίᾳ.

⁹) Ἡ ἔννοια τῆς § ταύτης εἶνε ἡ ἐξῆς: Ὅπως δηλ. ὁ νοῦς ἐνῶν ἐν τῷ τοῦ ἀνθρώπου σώματι διευθύνει αὐτό, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ κόσμου ἢ τῆς θεότητος ἐνέργεια ἀγρύπτως ἐπιβλέπει πρὸς συντήρησιν τῆς τάξεως καὶ ὑπάρξεως. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ὁ τοῦ Σ. θεὸς δὲν ἦτο ὁ θεὸς τῆς πολυθείας, ἀλλ' ὁ Νοῦς, ὅστις ἀνάλογος εἶνε πρὸς τὸν τοῦ ἀνθρώπου νοῦν.

18. Ἦν μέντοι¹, ὥσπερ ἀνθρώπους θεραπεύων² γινώσκεις τοὺς ἀντιθεραπεύειν ἐθέλοντας καὶ χαριζόμενος τοὺς ἀντιχαριζομένους, καὶ συμβουλευόμενος καταμανθάνεις τοὺς φρονίμους, οὕτω καὶ τῶν θεῶν πείραν λαμβάνης θεραπεύων³, εἴ τι σοὶ θελήσουσι περὶ τῶν ἀδήλων ἀνθρώποις συμβουλεύειν, γνώσῃ τὸ θεῖον⁴, ὅτι τοσοῦτον καὶ τοιοῦτόν ἐστιν, ὥσθ' ἅμα πάντα ὁρᾶν καὶ πάντα ἀκούειν καὶ πανταχοῦ παρεῖναι καὶ ἅμα πάντων ἐπιμελεῖσθαι.

19. Ἐμοὶ⁵ μὲν οὖν ταῦτα λέγων οὐ μόνον τοὺς συνόντας ἐδόκει ποιεῖν, ὁπότε ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ὁρῶντο, ἀπέχεσθαι⁶ τῶν ἀνοσιῶν τε καὶ ἀδίκων καὶ αἰσχροῶν, ἀλλὰ καὶ ὁπότε ἐν ἐρημίᾳ εἶεν, ἐπέπερ ἡγήσαντο⁷ μηδὲν ἂν ποτε, ὣν πρῶτοιεν, θεοὺς διαλαθεῖν⁸.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

1. Εἰ δὲ δὴ⁹ καὶ ἐγκράτεια καλὸν τε καὶ ἀγαθὸν ἀνδρὶ

¹⁾ Τὸ ἦν σύναφον μετὰ τοῦ πείραν λαμβάνης. Ὁ δὲ μέντοι ἔχει δύναμιν βεβαιωτικὴν=εἰάν τῷ ὄντι, εἰάν βεβαίως.

²⁾ Περιποιούμενος διὰ τῶν περιποιήσεων. Τὸ δὲ ἀντιθεραπεύειν=καὶ αὐτοὶ νὰ σε περιποιῶνται. Εἰς δὲ τὸ τοὺς ἀντιχαριζομένους ὑπον. γινώσκεις.

³⁾ Σύντ.: ἦν θεραπεύων (=διὰ τῆς πρὸς αὐτοὺς θεραπείας) πείραν λαμβάνης (=δοκιμᾶζης), εἰ (οἱ θεοὶ) θελήσουσι συμβουλεύειν τί σοι περὶ τῶν ἀδήλων (ὄντων) τοῖς ἀνθρώποις.

⁴⁾ Κατὰ πρόληψιν, ἀντὶ γνώσῃ ὅτι τὸ θεῖον ἐστίν.

⁵⁾ Τὸ ἐμοὶ συναπτόμενον μετὰ τοῦ ἐδόκει, τὸ δὲ οὐ μόνον μετὰ τοῦ ὁπότε ὁρῶντο (=ὁσάκις ἐβλέποντο).

⁶⁾ Ἐξαρτάται ἐκ τοῦ ποιεῖν.

⁷⁾ Ἀφροῦ ἅπαξ ἤθελον πιστεύσῃ. Ἡ δὲ εὐκτική ἐνταῦθα καθ' ἑλξιν ἔνεκα τοῦ ὁρῶντο καὶ εἶεν.

⁸⁾ Μηδὲν ἂν διαλαθεῖν=ὅτι οὐκ ἂν διαλάθοι τοὺς θεοὺς οὐδὲν (ἐκείνων) ἃ πρῶτοιεν=ὅτι δὲν ἡμπορεῖ νὰ διαφύγῃ τὴν προσοχὴν τῶν θεῶν οὐδεμίᾳ αὐτῶν πράξει.

ΚΕΦΑΛ. Ε'. § 1—6. *Περὶ ἡλικίας*. Ἡ ἐγκράτεια εἶνε ἡ κρητὶς πάσης ἀρετῆς. Ταύτην δὲ ὁ Σωκράτης οὐ μόνον συνίστα τοῖς ἄλλοις, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν ἐγκρατὴ ἐπεδείκνυνεν. Ῥητέον δ' ὅτι, ἐπειδὴ ἀλλαχοῦ (πρβλ. 3, 9, 5) βάσις τῆς ἀρετῆς θεωρεῖται ἡ σοφία, τὸ κεφάλαιον τόδε δὲν θεωρεῖται γνήσιον.

⁹⁾=ἐπειδὴ βεβαίως, ἐπειδὴ

κτῆμα ἔστιν, ἐπισκεψώμεθα, εἴ τι προὐδίβαζε¹ λέγων εἰς ταύτην τοιάδε. Ὡς ἄνδρες², εἰ, πολέμου ἡμῖν γενομένου, βουλοίμεθα ἐλέσθαι ἄνδρα, ὅφ' οὗ μάλιστα³ ἂν αὐτοὶ³ μὲν σωζόμεθα, τοὺς δὲ πολεμίους χειροίμεθα, ἄρ' ὅτιν' αἰσθανοίμεθα⁴ ἥττω γαστροὺς ἢ οἶνον... ἢ πόνον ἢ ὕπνον, τοῦτον ἂν αἰροίμεθα; καὶ πῶς ἂν οἰηθείμεν τὸν τοιοῦτον ἢ ἡμᾶς σῶσαι⁵, ἢ τοὺς πολεμίους κρατῆσαι;

2. Εἰ δ' ἐπὶ τελευτῇ τοῦ βίου⁶ γενομένοι βουλοίμεθά τῃ ἐπιτρέψαι⁷ ἢ παῖδας ἄρρενας παιδεῦσαι, ἢ θυγατέρας παρθένους διαφυλάξαι, ἢ χρήματα διασῶσαι, ἄρ' ἀξιόπιστον εἰς ταῦτα ἡγησόμεθα⁸ τὸν ἀκρατῆ; δούλω δ' ἀκρατεῖ ἐπιτρέψαιμεν ἂν ἢ βοσκήματα ἢ ταμεία ἢ ἔργων ἐπιστασίαν⁹; διάκονον δὲ καὶ ἀγοραστήν¹⁰ τοιοῦτον ἐθελήσαιμεν ἂν προῖκα λαβεῖν;

ὄντως. Πολλάκις ἐπὶ τινος γνωστοῦ τίθεται ὁ εἰ μετὰ τοῦ δή, ἰσοδυναμῶν τῷ ἐπειδή. Τὸ δὲ ἐγκράτεια = κατεξουσίαις τῶν ἡδονῶν καὶ ἐπιθυμιῶν.

¹) Ἄν κατὰ τι προῆγε (ὠδήγει) τοὺς μαθητάς του εἰς ταύτην (τὴν ἐγκράτειαν) μὲ τὸ νὰ λέγῃ, εἰς αὐτοὺς τοιαῦτα οἶα τὰ ἐξῆς.

²) Ἐκ τῆς προσφωνήσεως φαίνεται ὅτι οἱ περὶ τὸν Σωκράτην ἦσαν πολλοί.

³) Ἡμεῖς μὲν αὐτοί. Τὸ δὲ χειροίμεθα = ἠθέλομεν καταβάλλῃ.

⁴) = τῷ: εἴ τινα αἰσθανοίμεθα (ὄντα) ἥττω γαστροὺς = νικώμενον ὑπὸ τῆς γαστροῦς, μὴ κύριον ὄντα τῆς γαστροῦς, τοῦ οἶνου κτλ.

⁵) = ὅτι ἂν σώσειεν ὁ τοιοῦτος ἢ ἡμᾶς, ἢ ὅτι ἂν κρατήσῃε τοὺς πολεμίους. Τὸ μὲν κρατῶ τινα = νικῶ τινα, τὸ δὲ κρατῶ τινος = κύριος γίγνομαι τινος (χώρας, ὁδοῦ).

⁶) Ἡ γενικὴ τοῦ βίου εἶνε ἀντικειμενικὴ εἰς τὸ τελευτῇ. Ὡς δὲ λέγεται: τελευτῶ τὸν βίον καὶ ἄπλως τελευτῶ, οὕτω λέγεται καὶ τελευτῇ τοῦ βίου, τοῦ βίου ἢ τελευτῇ καὶ ἄπλως τελευτῇ.

⁷) Ὡς εἰς ἐπίτροπον νὰ ἀναθέσωμεν εἰς τινα. Καὶ τὸ μὲν παρθένους = ἀγάμους. Τὸ δὲ διασῶσαι = νὰ σώσῃ ἀπὸ τῆς ἀπωλείας.

⁸) Ὁ μέλλον ἡγησόμεθα διακόπτει τὴν μονοτονίαν τῆς ἐπαναλαμβανομένης εὐκτιζῆς μετὰ τοῦ ἄν.

⁹) Ἡ ἐπιστασίαν γεωργικῶν ἔργων; Τὸ δὲ ταμείον = θησαυροφυλάκιον.

¹⁰) Κατὰ τὸν Ἀθήναιον διάκονος εἶνε ὁ ὑπὲρ τῆς τραπεζῆς, ὁ τανῦν σεργιανός καλούμενος, ἀγοραστής δὲ ὁ τὰ ὄψα ὠνούμενος δούλος, ὁ βραδύτερον ὀργωνάτωρ καλούμενος.

3. Ἄλλὰ μὴν εἴ γε μηδὲ δοῦλον ἀκρατῇ δεξαίμεθ' ἂν¹, πῶς οὐκ ἄξιον αὐτόν γε² φυλάξεσθαι τοιοῦτον γενέσθαι; Καὶ γὰρ οὐχ³, ὥσπερ οἱ πλεονέκται, τῶν ἄλλων ἀφαιρούμενοι χορήματα, ἑαυτοὺς δοκοῦσι πλουτίζειν, οὕτως ὁ ἀκρατὴς τοῖς μὲν ἄλλοις βλαβερός, ἑαυτῷ δ' ὠφέλιμος, ἀλλὰ κακοῦργος μὲν τῶν ἄλλων⁴, ἑαυτοῦ δὲ πολὺν κακουργότερος, εἴ γε κακουργότατόν ἐστι⁵ μὴ μόνον τὸν οἶκον τὸν ἑαυτοῦ φθείρειν, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν.

4. Ἐν συνουσίᾳ δὲ τίς ἂν ἡσθεῖη τῷ τοιούτῳ, ὃν εἰδείη⁶ τῷ ὄψω τε καὶ τῷ οὐνῳ χαίροντα μᾶλλον ἢ τοῖς φίλοις...; Ἄρα γε οὐ⁷ χορὴ πάντα ἄνδρα, ἡγησάμενον τὴν ἐγκράτειαν ἀρετῆς εἶναι κορηπίδα⁸, ταύτην πρῶτον ἐν τῇ ψυχῇ κατασκευάσασθαι;

¹) Σύντ. ἀλλὰ μὴν γε εἰ μηδὲ δοῦλον δεξαίμεθα ἂν ἀκρατῇ (= εἰ οὗτος ἀκρατὴς εἴη) = ἀλλ' ὅμως βέβαια ἐάν εἴναι ἀληθὲς ὅτι καὶ δοῦλον ἀκόμη, ἐάν οὗτος ἡθέλεν εἶναι ἀκρατὴς, δὲν ἡθέλομεν δεχθῇ. Διὰ τοῦ εἰ — ἂν μετ' εὐκτικῆς (= ἐάν εἴναι ἀληθὲς ὅτι) ἐκφέρεται κρίσις καθολικὸν κύρος ἔχουσα. Ὅθεν τὸ εἰ = τῷ ἐπέι.

²) Τὸ αὐτόν γε (ἀντίθ. τοῦ δοῦλον, δηλ. τὸν ἐλεύθερον) εἶναι ὑποκείμενον τοῦ γενέσθαι. Εἰς δὲ τὸ ἄξιον ὑπον. τὸ ἐστίν, οὕτινος ὑποκείμεν. τὸ φυλάσσεσθαι, εἰς ὃ πάλιν ὑποκείμεν. εἶναι τὸ τίνα ἢ ἔκαστον = πῶς δὲν εἶναι ἄξιον νὰ προφυλαχθῇ τις ἀπὸ τοῦ νὰ γείνη αὐτὸς ὁ ἴδιος τοῦλάχιστον (δηλ. ὁ μὴ δοῦλος, ὁ ἐλεύθερος) τοιοῦτος δηλ. ἀκρατὴς;

³) Σύντ. καὶ γὰρ (= διότι τῇ ἀληθείᾳ) οὐχ ὁ ἀκρατὴς βλαβερός (ἐστίν) οὕτως, ὥσπερ οἱ πλεο-

νέκται (βλαβεροὶ εἰσιν), οἱ δοκοῦσιν ἑαυτοὺς πλουτίζειν (= πλουτίζεσθαι, πλουσίους γίγνεσθαι).

⁴) Ἄλλ' ὁ ἀκρατὴς ἐστὶ κακοῦργος τῶν ἄλλων (γενικὴ ἀντικειμενικὴ) διότι λέγεται κατὰ ἐργάζομαι τινα. Τὸ δὲ ἐπόμεν. εἴ γε = ἐάν τῇ ἀληθείᾳ, ἐπειδὴ τῇ ἀληθείᾳ.

⁵) Τὰ μάλιστα κακοῦργον εἶναι. Οἶκος δὲ εἶναι ἡ πᾶσα περιουσία.

⁶) = τῷ εἴ τινα εἰδείη.

⁷) Πῶς τάχα βέβαια δὲν πρέπει; Ὅθεν = πάντως πρέπει. Δηλοῖ δηλ. τὸ ἄρα γε οὐ ἢ τὸ ἄρ οὐ ἐν ἐρωτήσει ἰσχυρὰν ἀπορίαν, καὶ προδηλοῖ ἀπόκρισιν καταφατικὴν.

⁸) Ὅτι εἶναι βάσις, θεμέλιον τῆς ἀρετῆς. Τὸ δὲ κατασκευάσασθαι = κατασκευάσαι ἐν ἑαυτῷ = νὰ θεμελιώσῃ ἐν τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ, νὰ ἐγκαθιδρύσῃ ἐν τῇ ψυχῇ του.

5. Τίς γὰρ ἀνευ ταύτης¹ ἢ μάθοι τι ἂν ἀγαθὸν ἢ μελετήσειεν ἀξιολόγως; ἢ τίς οὐκ ἂν ταῖς ἡδοναῖς δουλεύων αἰσχροῶς διατεθείη² καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν; Ἐμοὶ μὲν δοκεῖ³, νῆ τὴν Ὁραν, ἐλευθέρῳ μὲν ἀνδρὶ εὐκτὸν εἶναι μὴ τυχεῖν δούλου τοιούτου⁴, δουλεύοντα δὲ ταῖς τοιαύταις ἡδοναῖς ἰκετευτέον⁵ τοὺς θεοὺς δεσποτῶν ἀγαθῶν τυχεῖν· οὕτως γὰρ⁶ ἂν μόνως ὁ τοιοῦτος σωθείη.

6. Τοιαῦτα δὲ λέγων⁷, ἔτι ἐγκρατέστερον τοῖς ἔργοις ἢ τοῖς λόγοις ἑαυτὸν ἀπεδείκνυνεν· οὐ γὰρ μόνον τῶν διὰ τοῦ σώματος ἡδονῶν ἐκράτει⁸, ἀλλὰ καὶ τῆς διὰ τῶν χρημάτων⁹, νομίζων τὸν παρὰ τοῦ τυχόντος χρήματα λαμβάνοντα δεσπότην ἑαυτοῦ¹⁰ καθιστάναι καὶ δουλεύειν δουλείαν οὐδεμιᾶς ἦττον αἰσχράν.

¹) Δῆλ. τῆς ἐγκρατείας. Τὸ δὲ μελετήσειεν ἀξιολόγως=σπουδαίως ἠ-θελε καταγείνη ἐν τούτῳ, δῆλ. τῷ ἀγαθῷ, τῇ ἀρετῇ.

²) Δὲν θὰ εἶνε εἰς αἰσχρὰν κατὰστασιν καὶ κατὰ τὸ σῶμα κτλ. Τὸ δὲ δουλεύειν=εἰ δουλεύει . .

³) Ἡ ἀπόδοσις ὑπὸν. πῶς δὲ ἄλλῳ τινὶ δοκεῖ οὐκ οἶδα. Ἰστέον δ' ὅτι αἱ γυναῖκες μάλιστα ἐν Ἀθήναις ὤμνον νῆ τὴν Ὁραν. Τὸ δὲ εὐκτὸν εἶναι=τῷ εὐχεσθαι δεῖν ἄνδρα ἐλευθέρου.

⁴) Δῆλ. ἀκρατοῦς. Τὸ δὲ δουλεύοντα δὲ=εἰ δὲ τις δουλεύει, ἑάν τις εἶνε δούλος.

⁵) Σύντ. δοκεῖ μοι ἰκετευτέον (εἶναι)=δεῖν ἰκετεύειν (αὐτὸν) τοὺς θεοὺς.

⁶) Διότι οὕτως, δῆλ. εἰ ἀγαθῶν δεσποτῶν τύχοι.

⁷) Ἄλλ' ἐνῷ τοιαῦτα ἔλεγεν. Τὸ δὲ τοῖς ἔργοις==διὰ τῶν ἔργων, διὰ τοῦ παραδείγματος του.

⁸) Διότι οὐ μόνον κύριος ἦτο τῶν ἡδονῶν, ἀς τις ἀπολαύει διὰ τοῦ σώματος.

⁹) Ἀλλὰ καὶ τῆς ἡδονῆς τῆς ἐκ τοῦ χρηματίζεσθαι προερχομένης. Τὸ δὲ παρὰ τοῦ τυχόντος ὥς καὶ ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ=παρ' οἰουδήποτε.

¹⁰) Πρὸβλ. τὸ ἐν 1, 2, 6 ἀνδραποδιστὰι ἑαυτῶν. Τὸ δὲ δουλεύειν δουλείαν οὐδεμιᾶς (παρήχησις) ἦττον αἰσχρὰν ἀντὶ τοῦ οὐχ ἦττον αἰσχρὰν ἢ ἄλλην τινά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

1. Ἄξιον δ' αὐτοῦ¹ καὶ ἡ πρὸς Ἀντιφῶντα τὸν σοφιστὴν διελέχθη μὴ παραλιπεῖν. Ὁ γὰρ Ἀντιφῶν ποτε βουλόμενος τοὺς συνουσιαστὰς αὐτοῦ παρελέσθαι², προσελθὼν τῷ Σωκράτει³, παρόντων αὐτῶν⁴, ἔλεξε τάδε.

2. Ὡ Σώκρατες, ἐγὼ μὲν ᾧμην⁵ τοὺς φιλοσοφούντας εὐδαιμονεστέρους χρῆναι γίγνεσθαι· σὺ δέ μοι δοκεῖς τὰναντία τῆς φιλοσοφίας ἀπολελανκέναι⁶. Ζῆς γοῦν⁷ οὕτως, ὡς οὐδ' ἂν εἷς⁸ δοῦλος ὑπὸ δεσπότη διαιτώμενος μένιει· οἷά τε⁹ αὐτῇ καὶ

ΚΕΦΑΛ. Γ'. Ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ περιέχονται τρεῖς διάλογοι τοῦ Σωκράτους μετὰ τοῦ σοφιστοῦ Ἀντιφῶντος. Τούτων δὲ ὁ πρῶτος (§ 1—10) εἶνε ἐγκώμιον τῆς ἐγκρατείας.

§ 1—10. Περίληψις. Ὁ Σωκράτης ὑπερασπίζει ἑαυτὸν κατὰ τῆς κατηγορίας ὅτι ὁ ἀπλοῦς καὶ λιτὸς αὐτοῦ βίος καὶ αὐτὸν τοῦτον καὶ τοὺς μιμουμένους αὐτὸν ἀντὶ εὐδαίμονας καθιστᾷ κακοδαίμονας.

¹) Τὸ αὐτοῦ ἐτέθη ὥσανεὶ ἦτο γεγραμ. λόγους, ἀντὶ τοῦ ἡ διελέχθη. Ὅθεν σύντ. ἄξιον δ' (ἐστὶ) μὴ παραλιπεῖν (τινα) καὶ ἡ διελέχθη αὐτοῦ (=τοὺς λόγους αὐτοῦ δηλ. τοῦ Σωκράτους) πρὸς Ἀντιφῶντα τὸν-Σοφιστήν. Ἦτο δὲ ὁ Ἀντιφῶν οὗτος Ἀθηναῖος τερατοσκόπος καὶ ἐποποιὸς καὶ σοφιστής, ὅστις διὰ τὸ ἐξεζητημένον ὕψος τοῦ λόγου του ἐκαλεῖτο λογομάχαιρος.

²) Νὰ ἀφαιρέσῃ παρ' αὐτοῦ (τοῦ Σωκράτους), νὰ ἀποσπάσῃ ἐπ' αὐτοῦ τοὺς μαθητὰς του.

³) Χάριν τῆς μὴ ἐπαναλήψεως τῆς αὐτὸς ἐτέθη Σωκράτει ἀντὶ αὐτῷ Τοῦτο δὲ δὲν εἶνε σπάνιον ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ.

⁴) Δηλ. τῶν συνουσιαστῶν. Ὁ διάλογος λοιπὸν οὗτος ἐγένετο ὡς καὶ ὁ προηγούμενος, παρόντων πολλῶν.

⁵) Σύντ. ᾧμην χρῆναι τοὺς φιλοσοφούντας γίγνεσθαι εὐδαιμονεστέρους (τῶν μὴ φιλοσοφούντων).

⁶) Τὸ ἀπολαύω τινός τι = τῷ ἀπολαύω παρὰ τινός τι. Ὅθεν ἐνταῦθα = ὅτι ἔχεις κερδήσει ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας τὰ ἐναντία, δηλ. τὴν κακοδαιμονίαν.

⁷) Ὁ γοῦν (γέ-οὖν) ἔχει σημασίαν βεβαιωτικὴν = βεβαίως, τῷ ὄντι. Εἰσαγόμενος δὲ πρὸς ἀποδείξιν τινος εἶνε ἴσος τῷ γὰρ οὖν = διότι ὡς εἶνε βέβαιον, διότι βεβαίως.

⁸) Τὸ οὐδ' ἂν εἷς εἶνε ἐντονώτερον ἢ τὸ οὐδεὶς. Τὸ δὲ ὡς (=ᾧ τρόπῳ) συναφον μετὰ τοῦ διαιτώμενος = ᾧ τρόπῳ εἰ διαιτῶτο, οὐδεὶς ἂν μένιεν ὑπὸ δεσπότη.

⁹) Εἰς τὴν ἀσυνδέτως ἐκφε-

ποτὰ πίνεις τὰ φανλότατα, καὶ ἱμάτιον¹ ἡμφίεσαι οὐ μόνον φαῦλον, ἀλλὰ² τὸ αὐτό, θέρους τε καὶ χειμῶνος· ἀνυπόδητός³ τε καὶ ἀχίτων διατελεῖς.

3. Καὶ μὴν⁴ χρήματά γε οὐ λαμβάνεις, ἃ καὶ πτωμένους εὐφραίνει⁵ καὶ κεκτημένους ἐλευθεριώτερόν τε καὶ ἥδιον ποιεῖ ζῆν. Εἰ οὖν, ὥσπερ καὶ⁶ τῶν ἄλλων ἔργων οἱ διδάσκαλοι τοὺς μαθητὰς μιμητὰς ἑαυτῶν ἀποδεικνύουσιν, οὕτω καὶ σὺ τοὺς συνόντας διαθήσεις, νόμιζε κακοδαμονίας διδάσκαλος εἶναι.

4. Καὶ ὁ Σωκράτης πρὸς ταῦτα εἶπε· Δοκεῖς μοι, ἔφη⁷, ὦ Ἀντιφῶν, ὑπειληφέναι με οὕτως ἀνιαρῶς ζῆν, ὥστε πέπεισμαι σὲ μᾶλλον ἀποθανεῖν ἢ ἐλέσθαι, ἢ ζῆν ὥσπερ ἐγώ.

ρομένην πρότασιν σιῶν τε σιῶν καὶ ποτὰ πίνεις . . διατελεῖς τε ὑπον. ὁ αἰτιολ. ἢ διασαφητικὸς γὰρ = διότι (καθ' ὅσον) καὶ τροφὰς τρώγεις καὶ ποτὰ πίνεις. Τὸ δὲ φαῦλος (λατ. paulus) = εὐτελής, οὐ τιδανός.

¹) Τὸ ἱμάτιον ἦτο εἶδος μανδύου, ἀποτελουμένου ἐξ ἐπιμήκους τμήματος ὑφάσματος, ὃν ἔφερον οὕτω, ὥστε νὰ καλύπτῃ τοὺς δύο ὤμους καὶ νὰ ἀφίγη τὸν δεξιὸν βραχίονα ἐλευθερον καὶ ἀκάλυπτον. Τὸ δεξιὸν δὲ μέρος τοῦ ἱματίου ἐπερρίπτετο ἐπὶ τὸ ἀριστερόν.

²) Διὰ τοῦ οὐ μόνον· ἀλλὰ αἱ προτάσεις συνδέονται κατ' ἐπίτασιν, τ' ἔ. ἢ διὰ τοῦ ἀλλὰ ἐκφερομένη προτάσεις ἐκφράζει ἡμεγαλότερόν τι καὶ σπουδαιότερον. Τὸ σπουδαιότερον δηλ. εἶνε ὅτι φορεῖς χειμῶνα καὶ θέρος τὸ αὐτὸ ἱμάτιον.

³) Οὐ μόνον ὁ Σωκράτης, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι Ἀθηναῖοι ἦσαν

ἀνυπόδητοι, θεωροῦντες τοῦτο ὡς σκληραγωγίαν τοῦ σώματος, μάλιστα δὲ οἱ φιλόσοφοι. Τὸ δὲ ἀχίτων = ἄνευ χιτῶνος, Ἐνταῦθα δὲ ἐννοητέος ὁ δευτέρος χιτῶν, ἦτοι ὁ χιτῶν ἐπενδύτης. Συνήθης δὲ εἶνε ἡ παράλειψις τῆς μετοχῆς ὡν εἰς τὸ διατελεῖς.

⁴) Καὶ πρὸς τούτοις βεβαίως (εἰ καὶ σὺ τόσον ἐνδεὴς ζῆς) χρήματα δὲν λαμβάνεις ἐκ τῆς διδασκαλίας σου.

⁵) Σύντ. ἃ (χρήματα) καὶ εὐφραίνει (ἡμᾶς) πτωμένους (= ὅταν πτώμεθα, ὅταν ἀποκτώμεν) καὶ ποιεῖ κεκτημένους (ἔχοντας ἤδη ταῦτα) ζῆν κτλ.

⁶) Ὡσπερ καὶ — οὕτω καὶ. Ὁ καὶ τίθεται καὶ εἰς τὰς δύο προτάσεις, ἵνα δηλωθῇ ἀκριβεστέρον ἢ συμφωνία τοῦ περιεχομένου αὐτῶν. Τὸ δὲ διαθήσεις = ποιήσεις ζῆν αὐτοὺς οὕτως, ὥσπερ σὺ ζῆς.

⁷) Συνήθης ἐν τοῖς διαλόγοις πλεονασμός (εἶπε — ἔφη). Τὸ δὲ δο-

ἴθι οὖν ἐπισκευρώμεθα, τί χαλεπὸν¹ ἦσθαι τοῦ ἐμοῦ βίου.

5. Πότερον², ὅτι τοῖς μὲν λαμβάνουσιν ἀργύριον ἀναγκαῖον ἐστὶν ἀπεργάζεσθαι³ τοῦτο, ἐφ' ᾧ ἂν μισθὸν λάβωσιν, ἐμοὶ δὲ μὴ λαμβάνοντι οὐκ ἀνάγκη διαλέγεσθαι, ᾧ ἂν μὴ βούλωμαι; ἢ τὴν δίαιτάν μου φανλίζεις⁴, ὡς ἦττον μὲν ὑγιεινὰ ἐσθίοντος⁵ ἐμοῦ ἢ σοῦ, ἦττον δὲ ἰσχὺν παρέχοντα; ἢ ὡς χαλεπώτερα πορεύεσθαι τὰ ἐμὰ διαιτήματα τῶν σῶν, διὰ τὸ σπανιώτερά τε καὶ πολυτελέστερα εἶναι; ἢ ὡς ἡδίων σοί, ἢ σὺ παρασκευάζῃ, ὄντα⁶, ἢ ἐμοί, ἢ ἐγώ; Οὐκ οἶσθ', ὅτι ὁ μὲν ἥδιστα⁷ πίνων ἦκιστα τοῦ μὴ παρόντος ἐπιθυμεῖ ποτοῦ;

6. Τὰ γε μὴν ἱμάτια οἶσθ' ὅτι οἱ μεταβαλλόμενοι⁸ ψύχους καὶ θάλπους ἔνεκα μεταβάλλονται, καὶ ὑποδήματα ὑποδοῦνται, ὅπως μὴ διὰ τὰ λυποῦντα τοὺς πόδας κωλύονται πορεύεσθαι.

κεῖς μοι . . ἂν ἐλέσθαι = δοκεῖς μοι . . ὅτι ἂν ἔλοιο.

¹) Ἀντὶ ὅ,τι χαλεπὸν (τὶ βαρὺ καὶ ἀφόρητον) τοῦ ἐμοῦ βίου ἦσθαι (ἔχεις ἐννοήσει).

²) Σύντ. πότερον χαλεπὸν τοῦ ἐμοῦ βίου ἦσθαι τοῦτο, ὅτι κτλ. Ταῦτα εἰρωνικῶς λέγονται.

³) Τὸ ἀπεργάζομαι τι ἐνταῦθα = δι' ἐργασίας ξεπληρώνω τι. Εἰς δὲ τὸ ἐπόμενον ἀνάγκη ὑπομ. ἐστίν.

⁴) Τὸ φανλίζω τι = φαῦλον θεωρῶ τι, ἐξευτελίζω τι. Αἵματα δὲ εἶνε ὁ τρόπος τοῦ ζῆν. Τὸ δὲ ᾧ ἂν μὴ βουλώμεθα = ἐάν τι μὴ βουλώμεθα (διαλέγεσθαι).

⁵) Ἐπειδὴ, ὡς πιστεύεις, ἐσθίω ὀλιγώτερον ὑγιεινὰς τροφὰς ἀπὸ σέ. Τὸ ὡς τίθεται μετὰ γε- νικῆς ἀπολύτου, κατωτέρω δὲ μετὰ αἰτιατικῆς ἀπολύτου, ὡς χαλεπώ- τερα δὴλ. ὄντα = ἐπειδὴ νομίζεις ὅτι πολὺ πλέον δύσκολον εἶνε νᾶ

πορίζομαι τὰ πρὸς τὴν ἐμὴν δί- αιταν χρήσιμα ἀπὸ τὰ εἰς τὴν σὴν.

⁶) Σύντ. (ἢ τὴν δίαιτάν μου φανλίζεις) ὡς, ἢ σὺ παρασκευάζῃ, ἡδίστοι ὄντα (αἰτ. ἀπόλυτος) ἢ ἐμοί, ἢ ἐγὼ παρασκευάζομαι; Τὸ δὲ παρασκευάζομαι ἐπὶ φαγητῶν = μαγειρεύω. "Ὅθεν παρασκευασμένα εἶνε τὰ φηγητά.

⁷) Ἡδίστα = ὁ μετὰ μεγίστης ἡδύτητος, ὁ μετὰ μεγίστης ὀρέ- ξεως. Τὰ δὲ μὴ ἐκάστοτε παρόντα ποτὰ εἶνε πάντα τὰ ἄλλα πλὴν τοῦ ὕδατος.

⁸) Σύντ. οἶσθά γε μὴν (=βε- βαίως πρὸς τούτοις, πλὴν δὴλ. τῶν ἀνωτέρω) ὅτι οἱ μεταβαλλό- μενοι τὰ ἱμάτια, μεταβάλλονται (αὐτὰ) ἔνεκα ψύχους καὶ θάλπους (ἀναγκαστικὸν αἴτιον). Τὸ δὲ τὰ λυποῦνται = τῷ τὰ ἀλγούντα Πρβλ. τὸ κατωτέρω διὰ τὸ ἀλγεῖν.

² Ἡδη οὖν ποτε ἦσθον ἐμὲ ἢ διὰ ψυχῆς μᾶλλον του ἔνδον μένοντα¹, ἢ διὰ θάλπος μαχόμενόν τω περὶ σκιάς, ἢ διὰ τὸ ἀλγεῖν τοὺς πόδας οὐ βαδίζοντα, ὅπου ἂν βούλωμαι²;

7. Οὐκ οἶσθ³, ὅτι οἱ φύσει ἀσθενέστατοι τῷ σώματι, μελετήσαντες³, τῶν ἰσχυροτάτων, ἀμελησάντων, κρείττους τε γίνονται πρὸς ἃ ἂν μελετήσωσι καὶ ῥᾶον αὐτὰ φέρουσιν; ⁴ Ἐμὲ δὲ ἄρα οὐκ οἶει⁴, τῷ σώματι ἀεὶ τὰ συντυγχάνοντα μελετῶντα καρτερεῖν, πάντα ῥᾶον φέρειν σοῦ, μὴ μελετῶντος;

8. Τοῦ δὲ μὴ δουλεύειν γαστρὶ μὴδ⁵ ὑπνῷ. οἶει τι ἄλλο αἰτιώτερον εἶναι⁵, ἢ τὸ ἕτερον ἔχειν τούτων ἡδίων, ἃ οὐ μόνον ἐν χορείᾳ ὄντα⁶ εὐφραίνει, ἀλλὰ καὶ ἐλπίδας παρέχοντα ὠφελήσκειν αἰεὶ; Καὶ μὴν τοῦτό γε οἶσθα, ὅτι οἱ μὲν οἰόμενοι⁷ μὴδὲν εὖ πράττειν οὐκ εὐφραίνονται, οἱ δὲ ἡγούμενοι καλῶς προχωρεῖν ἑαυτοῖς ἢ γεωργίαν ἢ ναυκληρίαν ἢ ἄλλ⁸ ὅ,τι ἂν τυγχάνωσιν ἐργαζόμενοι, ὥς εὖ πράττοντες⁸ εὐφραίνονται.

¹) = ὅτι ἐγὼ μᾶλλον ἢ ἄλλος τις ἔμμενον ἔνδον=μέσα, δηλ. ἐν τῇ οἰκίᾳ μου.

²) = τῷ ὅπου ἂν βούλωμαι βαδίζειν. Τὸ ὅπου ἐνίοτε τίθεται ἀντὶ τοῦ ὅπου.

³) Τὸ μελετάω-ω=τῷ ἀσχοῦμαι, γυμνάζομαι, οὗ ἀντίθ. τὸ ἀμελέω-ω=οὐ γυμνάζομαι. Καὶ εἰς τὰ δύο ὑπον. τὸ σῶμα. Ὅθεν=ἐὰν ἀσκήσωσι τὸ σῶμα, ἐὰν ἀσκηθῶθωσι. Τὸ δὲ πρὸς ἃ ἂν μελετήσωσιν=ὥς πρὸς ταῦτα εἰς ἃ ἤθελον ἀσκήσει τὸ σῶμα.

⁴) Σύντ. οὐκ οἶει ἄρα ἐμὲ, ἀεὶ μελετῶντα (=ὅς ἀεὶ μελετῶ, ἀσχοῦμαι) καρτερεῖν (=μετὰ καρτερίας νὰ ὑπομένω) τὰ (ἀεὶ) συντυγχάνοντα τῷ σώματι, ῥᾶον φέρειν πάντα, ἢ σὲ μὴ μελετῶντα (μὴ ἀσκούμενος);

⁵) Σύντ. οἶει δὲ τι ἄλλο εἶναι αἰτιώτερον τοῦ μὴ δουλεύειν (ἐμὲ) γαστρὶ κτλ. Τὸ δὲ ἢ τὸ ἔχειν ἕτερον τούτων ἡδίων=παρὰ τὸ ὅτι ἔχω ἑτέρας ἡδονάς (ἑτέρας ἀπολαύσεις) μᾶλλον ἢ δεῖς ἀπὸ ταύτας (δηλ. τὰς τῆς γαστροῦ κλπ.).

⁶) =ὅταν χρησιν ποιώμεθα, ὅταν ἀπολαύωμεν τούτων. Τὸ δὲ ἐπόμενον σύνταξον: ἀλλὰ καὶ εὐφραίνει, ἐπεὶ ἐλπίδας παρέχουσιν αἰεὶ ὠφελήσκειν. Ὡστε τὸ εὐφραίνει εἶνε κοινὸν καὶ εἰς τὰ δύο μέλη. Τοῦτο δὲ εἶνε σύνθετος.

⁷)=οἱ ἂν (ἐὰν τινες) οἴωνται μὴδαμῶς εὖ πράττειν (=εὐτυχεῖς εἶναι).

⁸) Ἐπειδὴ νομίζουσιν ὅτι εὖ πράττουσιν (=ὅτι καλῶς ποιοῦσι τὰ ἑαυτῶν). Συνήθης εἶνε ἐν τῇ Ἑλ-

9. Οἷε οὖν ἀπὸ πάντων τούτων τσαύτην ἡδονὴν εἶναι ¹, ὅσην ἀπὸ τοῦ ἑαυτὸν τε ἡγεῖσθαι βελτίω γίγνεσθαι καὶ φίλους ἀμείνους κτᾶσθαι ²; Ἐγὼ τοίνυν διατελῶ ταῦτα νομίζων ³. Ἐὰν δὲ δῇ ⁴ φίλους ἢ πόλιν ὠφελεῖν δέῃ, ποτέρῳ ἢ πλείων σχολῇ ⁵ τούτων ἐπιμελεῖσθαι, τῷ, ὥς ἐγὼ νῦν, ἢ τῷ, ὥς σὺ μακαρίζεις, διαιτωμένῳ ⁶; στρατεύοιτο δὲ πότερος ἂν ῥᾶον, ὁ μὴ δυνάμενος ἄνευ πολυτελοῦς διαίτης ζῆν, ἢ ὃ τὸ παρὸν ἀρκοίῃ; ἐκπολιορκηθείῃ ⁷ δὲ πότερος ἂν θᾶπτον, ὁ τῶν χαλεπωτάτων εὐρεῖν ⁸ δεόμενος, ἢ ὁ τοῖς ῥᾶστοις ἐντυγχάνειν ἀρκούντως χρώμενος;

10. Ἐοικας ⁹, ὦ Ἀντιφῶν, τὴν εὐδαιμονίαν οἰομένῳ τρυφήν καὶ πολυτέλειαν εἶναι· ἐγὼ δὲ νομίζω τὸ μὲν μηδενὸς δέε-

ληνικῇ γλώσσει ἢ χάριν παιδιᾶς δις γενομένην χρῆσις λέξεων ἐν διττῇ σημασίᾳ (εὐ πράτειν = εὐτυχεῖν, εὐ πράττοντες = εὐ ποιοῦντες).

¹) Σύντ. οἷε ἀπὸ πάντων τούτων (δῆλ. τῶν ἔργων) τσαύτην ἡδονὴν εἶναι (= ὅτι προέρχεται τῇ τσαύτῃ ἡδονῇ) ὅσην ἀπὸ τοῦ ἡγεῖσθαι (= ὅση ἐκ τῆς σκέψεως ὅτι καὶ ὁ ἑαυτὸς σου γίνεται καλῆ-τερος);

²) Καὶ φίλους κτᾶσθαι ἀμείνους γενομένους = οἱ ἀμείνους ἐγένοντο, ἢ ὅτε δῆλ. τὸ πρῶτον φίλοι ἐγένοντο.

³) Ὁ τοίνυν μεταβατικός. Ἐγὼ (ὁ Σωκράτης) λοιπὸν (σχεδὸν = τῷ: ἀλλ' ἐγὼ) οὐ παύομαι παραδεχόμενος ταῦτα δῆλ. ἐμαυτὸν τε βελτίω γίγνεσθαι καὶ φίλους κτᾶσθαι ἀμείνους (γενομένους).

⁴) Ἐὰν δὲ δῇ (= ὄντως) δέῃ ὠφελεῖν (τινα) φίλους ἢ πόλιν.

⁵) Δῆλ. ἐστὶ = τίς τῶν δύο ἔ-

χει περισσότερον διαθέσιμον καιρὸν νὰ φροντίζῃ περὶ τούτων.

⁶) Τῷ διαιτωμένῳ ὥς ἐγὼ νῦν διαιτῶμαι, ἢ τῷ διαιτωμένῳ ὥς σὺ μακαρίζεις διαιτᾶσθαι; (= καθ' ὃν τρόπον σὺ θεωρεῖς μακάριον νὰ διαιτᾶται τις);

⁷) Ἦθελε καταπολεμηθῇ, κατανικηθῇ. Τὸ ῥῆμα ἐκπολιορκῶ λέγεται κυρίως περὶ πόλεως πολιορκία ἀλούσης.

⁸) Τὸ εὐρεῖν ἐξαρτάται ἐκ τοῦ χαλεπωτάτων = ὁ ἔχων ἀνάγκην τῶν τὰ μάλιστα δυσκόλων εἰς τὸ νὰ τὰ εὕρῃ. Καὶ τὸ μὲν ἀρκούντως χρώμενος = τῷ ἀρκούμενος, τὸ δὲ ἐντυγχάνειν ἐξαρτάται ἐκ τοῦ ῥᾶστοις = εἰς τὰ εὐκολώτατα εἰς τὸ νὰ τὰ εὕρῃ, ἥτοι εἰς τὰ εὐκολώτατα ὑπ' αὐτοῦ ποριζόμενα.

⁹) Δῆλ. ἀνθρώπῳ οἰομένῳ = ὅς οἶται. Τὸ προσωπικὸν εἰκοι μετὰ δοτικῆς = ὁμοιάζω μέ, μετ' ἀπαρεμφάτου = φαίνομαι ὅτι, π. χ. εἰκοις οὐκ ἐννοεῖν.

σθαι¹ θεῖον εἶναι, τὸ δ' ὡς ἐλαχίστων² ἐγγυτάτω τοῦ θείου, καὶ τὸ μὲν θεῖον κράτιστον, τὸ δὲ ἐγγυτάτω τοῦ θείου ἐγγυτάτω τοῦ κράτιστου.

11. Πάλιν δέ ποτε ὁ Ἀντιφῶν διαλεγόμενος τῷ Σωκράτει εἶπεν· ὦ Σώκρατες, ἐγὼ τοί σε δίκαιον μὲν νομίζω, σοφὸν δὲ οὐδ' ὁπωσπιούν³. Δοκεῖς δέ μοι καὶ αὐτὸς τοῦτο γινώσκειν· οὐδένα γοῦν⁴ τῆς συνουσίας ἀργύριον πράττη. Καίτοι τό γε ἱμάτιον⁵ ἢ τὴν οἰκίαν ἢ ἄλλο τι, ὃν κέκτησαι, νομίζων ἀργυρίου ἄξιον εἶναι, οὐδενὶ ἂν μὴ⁶ οὐτοὶα δοίης, ἀλλ' οὐδ' ἔλαττον τῆς ἀξίας λαβών.

12. Δῆλον δὴ ὅτι, εἰ καὶ τὴν συνουσίαν ᾧον τινὸς ἀξίαν εἶναι⁷, καὶ ταύτης ἂν οὐκ ἔλαττον τῆς ἀξίας ἀργύριον ἐπράττου⁸. Δίκαιος μὲν οὖν ἂν εἴης, ὅτι οὐκ ἐξαπατᾷς ἐπὶ πλεο-

1) Ἀντὶ δεῖσθαι. Ἄλλ' ὁ Ξενοφῶν μεταχειρίζεται τὸν Ἰωνιζόν τύπον.

2) Δῆλ. δεῖσθαι. Τὸ δὲ ἐπόμμενον σύνταξον· τὸ δὲ ἐγγυτάτω τοῦ θείου νομίζω ἐγγυτάτω τοῦ κράτιστου εἶναι.

§ 11—14. Περιλήψεις. Ὁ Σωκράτης ἀνασκευάζει τὸν Ἀντιφῶντα, ὅστις νομίζει ὅτι ὁ Σ. δὲν εἶνε σοφὸς ἐκ τούτου, ὅτι δῆλ. παρὰ τῶν μαθητῶν του χρήματα δὲν λαμβάνει.

3) Οὐδὲ μικρόν τι, οὐδὲ ἐλάχιστόν τι.

4) Διότι βεβαίως (ἐπειδὴ δῆλ. γινώσκεις ὅτι δὲν εἶσαι σοφός). Τὸ δὲ πράττωμαι τινα ἀργύριον = εἰσπράττω παρὰ τίνος χρήματα. Ἡ δὲ γενική τῆς συνουσίας (= τῆς διδασκαλίας) εἶνε γενική τῆς αἰτίας εἰς τὸ πράττη.

5) Καὶ ὁμοῦς τὸ ἱμάτιόν σου

βεβαίως. Διὰ τοῦ καίτοι συνδέεται παρατακτικῶς μετὰ τῶν ἡγουμένων ἀντιθετικῇ πρότασις.

6) Διὰ τοῦ μὴ-ὅτι, ἀλλ' οὐδὲ (= οὐ μόνον οὐ-ἀλλ' οὐδὲ) αἱ δύο ἔννοια ἀποφάσκονται· οὐ μόνον δωρεάν δὲν ἤθελες δώσειν, ἀλλ' οὐδὲ εἰάν ἤθελες λάβῃ ἀργύριον ἔλαττον τῆς ἀξίας τούτων (τῶν κτημάτων). Ἰστέον δ' ὅτι τὸ μὴ-ὅτι-δοίης = τῷ μὴ εἴπῃς ὅτι δοίης. Πρβλ. τὸ ἐν 2, 9, 8 καὶ οὐχ ὅτι = οὐ λέγω ὅτι.

7) Εἰ καὶ τὴν συνουσίαν (= τὴν σὴν διδασκαλίαν) ἐνόμιζες (ὡς τὸ ἱμάτιον κτλ.) ὅτι εἶνε ἀξία τινός.

8) Δὲν ἤθελες λαμβάνει καὶ διὰ ταύτην (τὴν συνουσίαν) ἀργύριον ἔλαττον τῆς ἀξίας της. Ὁ δὲ νοῦς· ἐπειδὴ οὐδεμιᾶς ἀξίας νομίζεις αὐτήν. οὐδαμῶς χρήματα λαμβάνεις.

ρεξία¹, σοφὸς δὲ οὐκ ἄν², μηδενὸς γε ἄξια ἐπιστάμενος.

13. Ὁ δὲ Σωκράτης πρὸς ταῦτα εἶπεν· ὦ Ἀντιφῶν,... τὴν σοφίαν τοὺς μὲν ἀργυρίου τῷ βουλομένῳ παλῶντας σοφιστὰς ἀποκαλοῦσιν³· ὅστις δέ, ὃν ἂν γνῶ εὐφυᾶ ὄντα, διδάσκων, ὅτι ἂν ἔχη ἀγαθόν⁴, φίλον ποιεῖται, τοῦτον νομίζομεν⁵, ἃ τῷ καλῷ καγαθῷ πολίτῃ προσήκει, ταῦτα ποιεῖν⁶.

14. Ἐγὼ δ' οὖν καὶ αὐτός, ὦ Ἀντιφῶν, ὥσπερ ἄλλος τις ἢ ἱππῶ ἀγαθῷ ἢ κυνὶ ἢ ὄρνιθι ἥδεται⁷, οὕτω καὶ ἐτι μᾶλλον ἥδομαι φίλοις ἀγαθοῖς⁸· καί, ἐάν τι ἔχω ἀγαθόν⁹, διδάσκω, καὶ ἄλλοις¹⁰ συνίστημι, παρ' ὧν ἂν ἡγῶμαι ὠφελήσεσθαι¹¹ τι αὐτοὺς εἰς ἀρετὴν¹². Καὶ τοὺς θησανροὺς τῶν πάλα σοφῶν ἀνδρῶν, οὓς ἐκεῖνοι κατέλιπον ἐν βιβλίοις γράψαντες,

¹) Ἐνεκα πλεονεξίας, ὠθοῦμενος ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ νὰ ἀποκτήσῃς πολλὰ χρήματα.

²) Δῆλ. εἵης. Τὸ δὲ μηδενὸς γε κτλ. = ἀφοῦ βεβαίως οὐδενὸς πράγματος τὴν ἀληθῆ ἄξιαν γινώσκεις.

³) Ὀνειδιστικῶς ὀνομάζουσι σοφιστὰς, δῆλ. κατήλους τῆς ἐαυτῶν σοφίας. Ἰδὲ σελ. 21, σημ. γ.

⁴) Σύντ. ὅστις δὲ ποιεῖται φίλον διδάσκων ὅτι ἂν ἔχη ἀγαθόν (= ὅτι δίδαγμα ὠφέλιμον ἂν ἔχη διδάσκειν), ὃν ἂν (= ἐάν τινα) γνῶ εὐφυᾶ ὄντα.

⁵) Ἡμεῖς δῆλ. ἐγὼ (ὁ Σωκράτης) καὶ οἱ ἐμοὶ συνόντες.

⁶) Δῆλ. ἐκεῖνῳ, ὃς ἂν καλὸς καγαθὸς πολίτης ᾖ. Τὸ δὲ ἐν § 14 ἐγὼ δ' οὖν = ἐγὼ δ' ἐν τούτοις, ἐγὼ ὡς τὸσον καὶ ὁ ἴδιος. Οὕτω καὶ παρὰ Πλάτωνα (Ἀπολ. κεφ. 1) ἐγὼ δ' οὖν καὶ αὐτός. ἐπελαθόμεν.

⁷) = ὥσπερ ἄλλος τις . . ἥδεται, οὕτω καὶ ἐτι μᾶλλον καὶ ἐγὼ αὐτὸς ἥδομαι. Οὐ μόνον ἐξαίρεται ἡ δευτέρα πρότασις προστιθεμένου τοῦ καί, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ καὶ ἐτι μᾶλλον.

⁸) Τὸ ἥδομαι τι = ἥδομαι ἐπὶ τῇ κτήσει τινός. Πρβλ. Πλάτ. Λύσιν σ. 211: ὁ μὲν γάρ τις ἱπποὺς ἐπιθυμεῖ κτᾶσθαι, ὁ δὲ κύνας, ὁ δὲ χρυσίον, ὁ δὲ τιμὰς· ἐγὼ δὲ πρὸς... τὴν τῶν φίλων κτήσιν πάννυ ἐρωτικῶς ἔχω.

⁹) = τῷ καὶ ἂν τι ἀγαθόν (= ὠφέλιμον) ἔχω διδάσκειν.

¹⁰) Δῆλ. διδασκάλοις συνίστημι.

¹¹) Θὰ ὠφελῇθῶσι. Πολλὰκις ὁ μέσος μέλλον κεῖται ἀντὶ παθητικοῦ, οἷον ὠφελήσομαι, ἀδικήσομαι, ζημιώσομαι, ταράξομαι, τιμήσομαι.

¹²) Ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν. Τὸ δὲ τοὺς θησανροὺς = τὴν θησανρισθεῖσαν σοφίαν (διεξέρχομαι).

ἀνελπίτων¹ κοινῇ σὺν τοῖς φίλοις² διέρχομαι, καί, ἂν τι ὀρθώμεν ἀγαθόν, ἐκλεγόμεθα καὶ μέγα νομίζομεν κέρδος, ἐὰν ἀλλήλοις ὠφελίμοι γιγνώμεθα³. Ἐμοὶ μὲν δὴ ταῦτα ἀκούοντι ἐδόκει⁴ αὐτός τε μακάριος εἶναι καὶ τοὺς ἀκούοντας ἐπὶ καλοκάγαθίαν ἄγειν⁵.

15. Καὶ πάλιν⁶ ποτὲ τοῦ Ἀντιφῶντος ἐρομένου αὐτόν, πῶς ἄλλους μὲν ἡγοῖτο πολιτικούς ποιεῖν, αὐτὸς δὲ οὐ πρόττοι τὰ πολιτικά⁷, εἴτερο ἐπίστατο⁸, Ποτέρως δ' ἂν, ἔφη, ὧ Ἀντιφῶν, μᾶλλον τὰ πολιτικά πρόττοιμι⁹, εἰ μόνος αὐτὰ πρόττοιμι, ἢ εἰ ἐπιμελοίμην¹⁰ τοῦ ὡς πλείστους ἱκανοὺς εἶναι πράττειν αὐτά;

¹) Δῆλ. τὰ βιβλία ταῦτα. Τὰ περὶ ῥάβδον ἐλισσόμενα βιβλία τῶν ἀρχαίων ἵνα ἀναγνώσῃ τις ἐπρεπε νὰ ἀνελίξῃ αὐτά.

²) Χάριν πλείονος σαφηνείας οὐχὶ σπανίως τὸ κοινῇ, οὐ ἀντίθ. τὸ ἰδίῳ, τίθεται μετὰ τῆς προθέσεως σὺν ἢ μετὰ τῆς μετά. Τὸ δὲ κατωτ. ἐκλεγόμεθα=ἐκλέγομεν ἡμῖν αὐτοῖς, πρὸς ἡμετέραν ὠφέλειαν.

³) Τοῦτο λέγει ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς τὸ ἴδιον συμφέρον σκοποῦντας σοφιστάς.

⁴) Ἡ δὲ ἀντίθεσις: πῶς δὲ ἄλλω τινὶ ἐδόκει οὐκ οἶδα.

⁵) Ἀντὶ τοῦ προάγειν, ὁδηγεῖν αὐτοὺς εἰς τὸ νὰ γίνωνται καλοὶ καγαθοί.

§ 15. Περιλήψις. Ὁ Σωκράτης καθιστῶν ὡς πλείστους ἱκανοὺς νὰ μετέχωσι τῶν πολιτικῶν, ἐλάμβανε μᾶλλον ἐνεργὸν μέρος εἰς αὐτὰ ἢ ἐὰν μόνος μετείχεν αὐτῶν.

⁶) Τὸ πάλιν ἐτέθη ἀναφορικῶς πρὸς τοὺς δύο ἐτέρους διαλόγους τοῦ κεφαλαίου τούτου. Τὸ δὲ ἐρομένου=ὅτε ἤρετο.

⁷) Ὁ ἴδιος ὁμως δὲν ἐλάμβανε μέρος εἰς τὰ πολιτικά. Ὁ Σ. μόνον βουλευτὴς ἔγινε καὶ οὐδεμίαν ἄλλην ἀρχὴν ἤρξεν.

⁸) Ἐὰν ἴσα ἴσα, ἐὰν ὄντως ἐγίνωσκεν (ὡς ἐφρόνει) νὰ κάμνῃ ἄλλους πολιτικούς. Εἰρωνικῶς ταῦτα λέγονται.

⁹) Τὸ ποτέρως δ' ἂν πράττοιμι (=ἀλλὰ κατὰ ποῖον ἐκ τῶν δύο τρόπων καλλίτερον ἤθελον κτλ.) εἰσάγει τὴν διπλὴν ἐρώτησιν εἰ. ἢ εἰ. Τὸ δὲ μᾶλλον σῖναρον μετὰ τοῦ πράττοιμι.

¹⁰) Σύντ. ἐπιμελοίμην τοῦ εἶναι ὡς πλείστους ἱκανοὺς πράττειν αὐτά (δῆλ. τὰ πολιτικά); Πάντως διὰ τοῦ δευτέρου τούτου τρόπου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

1. Ἐπισκεψόμεθα δέ, εἰ καί, ἀλαζονείας¹ ἀποτρέπων τοὺς συνόντας, ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι προέτρεπεν². αἰὶ γὰρ ἔλεγεν³, ὥς οὐκ εἶη καλλίων ὁδὸς ἐπ' εὐδοξίαν, ἢ δι' ἧς ἂν τις ἀγαθὸς⁴ τοῦτο γένοιτο, ὃ καὶ δοκεῖν βούλοιτο.

2. Ὅτι δ' ἀληθῆ ἔλεγεν⁵, ὧδε ἐδίδασκεν. Ἐνθυμώμεθα γάρ⁶, ἔφη, εἴ τις, μὴ ὦν ἀγαθὸς ἀλλητῆς, δοκεῖν βούλοιτο⁷, τί ἂν αὐτῷ ποιητέον εἴη. ἄρ' οὐ τὰ ἔξω τῆς τέχνης μιμητέον τοὺς ἀγαθοὺς ἀλλητάς⁸; Καὶ πρῶτον μὲν, ὅτι ἐκείνοι σκευὴν τε κα-

ΚΕΦΑΛ. Ζ'. § 1—5. *Περὶ ληψις*. Ο Σωκράτης τοὺς συνόντας αὐτῷ ἀπέτρεπε πρὸς τούτοις καὶ ἀπὸ τῆς ἀλαζονείας, ἥτοι τοῦ πάθους τοῦ νὰ θέλωσι νὰ φαίνονται πλέον ἢ ὅ,τι πράγματι εἶνε, διδάσκων αὐτοὺς ὅτι ὁ ἀλαζών οὐ μόνον αὐτὸς γελοῖος γίνεται, ἀλλὰ καὶ ὀλέθριος δύναται νὰ ἀποβῇ εἰς ἐκείνους, ὧν, χωρὶς νὰ εἶνε ἱκανός, θέλει νὰ διευθύνῃ τὰ τῆς πολιτείας.

¹) Ἀλαζονεία εἶνε τὸ νὰ προσποιῇται τις ὅτι ἔχει ἀγαθόν τι, ἐνῶ δὲν ἔχει αὐτό, καὶ τὸ νὰ ὑπόσχηται ὅτι δύναται νὰ κάμῃ, ὅσα δὲν εἶνε ἱκανὸς νὰ κάμῃ.

²) Ἡ πλαγία ἐρώτησις εἰ καὶ προέτρεπεν—ἂν ὁ Σ., μὲ τὸ νὰ ἀπέτρεπεν ἀπὸ τῆς ἀλαζονείας, κυρίως προέτρεπεν. Ὁ ἐρωτῶν ἐπιθυμεῖ κυρίως νὰ μάθῃ περὶ τοῦ διὰ τοῦ καὶ συνδεομένου. Ὅθεν ὁ καὶ=ἀκριβῶς, μάλιστα, ἴσα ἴσα.

³) Ἐλεγε δηλαδὴ ἐκάστοτε. Ὡς δὲ λέγεται *ἐρχομαι ἐπὶ τι*=τρέπομαι, ἐπιδίδομαι εἰς τι, οὕτω καὶ ὁδὸς *ἐστὶν ἐπὶ τι*. *Εὐδοξία* δὲ εἶνε ἡ

ἀγαθὴ ὑπόληψις. Τὸ δὲ ἢ δι' ἧς =ἢ ἡ ὁδὸς δι' ἧς.

⁴) Ἐμπειρος, ἱκανὸς εἰς τοῦτο εἰς ὃ θέλει καὶ νὰ νομίζεται ὅτι εἶνε ἱκανός.

⁵) Βραχυλογικῶς, ἀντί: ὅτι ἀληθῆ ἔλεγε δηλόν ἐστιν (ἐκ τούτου) ὅτι ἐδίδασκεν ὧδε (=κατὰ τὸν ῥηθισόμενον τρόπον).

⁶) Ἄς σκεφθῶμεν δηλαδὴ διότι τὸ *ἐνθυμοῦμαι τι*=ἐν θυμῷ, ἐν νῷ ἔχω τι, ὅθεν=σκέπτομαι. Ἡ δὲ ὑπαρξίς τοῦ γὰρ ἐξηγεῖται ἐκ τούτου, ὅτι τὸ προηγούμενον ὥς οὐκ εἶη... βούλοιτο παρίσταται ὥς ἀρχὴ τοῦ διαλόγου, ἥτις συνεχίζεται διὰ τοῦ *ἐνθυμώμεθα γάρ*. τί ἂν αὐτῷ ποιητέον εἴη=ὅ,τι ἂν αὐτὸν (τὸν ἀλλητὴν) δεόν ποιεῖν.

⁷) Εἴ τις βούλοιτο δοκεῖν (εἶναι ἀγαθὸς) ἀλλητῆς=εἰάν τις ἤθελε νὰ νομίζεται ὅτι εἶνε ἱκανὸς ἀλλητῆς.

⁸) Σύντ. ἄρ' οὐ μιμητέον αὐτῷ (τῷ κακῷ ἀλλητῇ) τοὺς ἀγαθοὺς ἀλλητάς (κατὰ) τὰ ἔξω τῆς τέχνης=τάχα δὲν πρέπει αὐτὸς (ὁ κακὸς ἀλλητῆς) νὰ μιμῆται (πάν-

λὴν¹ κέκτηνται καὶ ἀκολούθους πολλοὺς περιάγονται, καὶ τούτῳ ταῦτα ποιητέον². ἔπειτα, οὐ ἐκείνους πολλοὶ, ἔπεινοῦσι, καὶ τούτῳ πολλοὺς ἐπαινέτας παρασκευαστέον³. Ἀλλὰ μὴν ἔργον γε οὐδαμοῦ ληπτέον⁴, ἢ εὐθὺς ἐλεγχθήσεται γελοῖος ὢν, καὶ οὐ μόνον ἀνλητῆς κακός, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωπος ἀλαζών. Καίτοι πολλὰ μὲν δαπανῶν⁵, μηδὲν δὲ ὠφελοῦμενος, πρὸς δὲ τούτοις κακοδοξῶν⁶, πῶς οὐκ ἐπιπόνως τε καὶ ἀλυσιτελῶς καὶ καταγελάστως βιώσεται;

3. Ὡς δ' αὖτως⁷, εἰ τις βούλοιτο στρατηγὸς ἀγαθὸς μὴ ὦν φαίνεσθαι, ἢ κυβερνήτης, ἐννοῶμεν, τί ἂν αὐτῷ συμβαίνοι. Ἄρ' οὐκ ἂν⁸, εἰ μὲν, ἐπιθυμῶν τοῦ δοκεῖν ἱκανὸς εἶναι ταῦτα πράττειν, μὴ δύναιτο πείθειν, τοῦτ' εἴη λυπηρόν, εἰ δὲ πείσειεν⁹, ἔτι

τως αὐτὸς πρέπει νὰ μιμῆται) τοὺς ἱκανοὺς ἀνλητὰς ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν ἐπίδειξιν ἢ λαμπρότητα τῆς ἀνλητικῆς τέχνης, δηλ. τὴν μεγαλοπρεπῆ ἐνδυμασίαν τῶν ἀνλητῶν καὶ τοὺς πολλοὺς τούτου ἀκολούθους (διὰ νὰ τὸν ἐπαινῶσιν).

1) Μεγαλοπρεπῆ στολήν. Καὶ τὸ μὲν οὐ αἰτιολογεῖ τὸ καὶ ταῦτα τούτῳ (τῷ μὴ ἀγαθῷ ἀνλητῇ) ποιητέον. Καὶ τὸ μὲν ἀκολούθους = ἐπαινέτας. Τὸ δὲ περιάγονται = μεθ' ἑαυτῶν εἰς τὰς ἐκδρομὰς τῶν ἄγουσιν.

2) Ταῦτα (ἃ ἐκείνοι ποιοῦσι) δεῖ καὶ τοῦτον (δηλ. τὸν ἀγαθὸν ἀνλητὴν) ποιεῖν.

3) = τῷ: καὶ τοῦτον δεῖ πολλοὺς ἐπαινέτας παρασκευάζεσθαι.

4) Οὐ δεῖ αὐτὸν (ἀνα) λαβεῖν ἔργον = δὲν πρέπει αὐτὸς νὰ ἀναλάβῃ οὐδαμοῦ ἐργασίαν, δὲν πρέπει οὐδαμοῦ νὰ ἀνλήσῃ. Καὶ τὸ μὲν ἔργον λαβεῖν μὴ λέξει ἐργολαμβάνειν συνήθως λέγεται. Πρβλ. 3, 1,

2. Τὸ δὲ ἐπόμενον ἢ εὐθὺς = εἰ δὲ μὴ εὐθὺς.

5) Σύντ. καὶ τοι... πῶς οὐ βιώσεται ἐπιπόνως... δαπανῶν = καὶ τῷ ὄντι πῶς δὲν θὰ διέλθῃ τὸν βίον του μετὰ πολλοῦ πόνου, ἐὰν δαπανᾷ κτλ.

6) Κακὴν ὑπόληψιν ἔχων. Ἀντίθετον εἶνε τὸ εὐδοξῶν = καλὴν φήμην (ὑπόληψιν) ἔχων.

7) Τὸ ὡς δ' αὖτως εἶνε ταῦτο τῷ ἐν § 4 ὡσαύτως δὲ = κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον. Εἰς δὲ τὸ φαίνεσθαι ὅσον. εἶναι διότι τὸ φαίνεσθαι μετ' ἀπαρεμφ. = τῷ δοκεῖν εἶναι = τὸ νὰ νομίζεται ὅτι εἶνε. Τὸ δὲ ἀγαθός (ὡς ἐν § 1) = ἔμπειρος, ἱκανός.

8) Σύντ. ἄρ' οὐκ ἂν εἴη τοῦτο λυπηρόν, δηλ. τό, εἰ μὴ δύναιτο πείθειν ὡς ἱκανὸς εἴη ταῦτα πράττειν. Τὸ δὲ ἐπιθυμῶν κτλ. = καίτοι ἐπιθυμεῖ τοῦ δοκεῖν εἶναι (τοῦ νὰ νομίζεται ὅτι εἶνε) ἱκανὸς ταῦτα πράττειν;

9) Δηλ. ὡς ἱκανὸς εἴη ταῦτα πράττειν, οὐκ ἂν ἔτι ἀθλιώτερον

ἀθλιώτερον; Ἀῆλον γὰρ ὅτι, κυβερνᾶν τε κατασταθεὶς ὁ μὴ ἐπιστάμενος ¹ ἢ στρατηγεῖν, ἀπολέσειεν ἂν οὓς ἥκιστα βούλοιτο ², καὶ αὐτὸς αἰσχυρῶς ἂν καὶ κακῶς ἀπαλλάξειεν.

4. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ πλούσιον ³ καὶ τὸ ἀνδρεῖον καὶ τὸ ἰσχυρὸν μὴ ὄντα δοκεῖν ἀλυσιτελὲς ἀπέφαινε προστάττεσθαι γὰρ αὐτοῖς ἔφη ⁴ μεῖζω ἢ κατὰ δύναμιν, καὶ μὴ δυναμένους ταῦτα ποιεῖν, δοκοῦντας ἱκανοὺς εἶναι, συγγνώμης οὐκ ἂν τυγχάνειν ⁵.

5. Ἀπατεῶνα δ' ἐκάλει οὐ μικρὸν μὲν ⁶, εἴ τις ἀργύριον ἢ σκευὸς παρὰ τοῦ πειθοῖ λαβὼν ἀποστεροίῃ ⁷, πολὺν δὲ μέγιστον, ὅστις, μηδενὸς ἄξιος ὢν, ἐξηπατήκοι ⁸ πείθων, ὡς ἱκανὸς εἴη τῆς πόλεως ἡγεῖσθαι.

Ἐμοὶ μὲν οὖν ⁹ ἐδόκει καὶ τοῦ ἀλαζονεύεσθαι ¹⁰ ἀποτρέπειν τοὺς συνόντας τοιάδε ¹¹ διαλεγόμενος.

εἶη; Τὸ δὲ κατασταθεὶς = εἰ κατασταθεῖ, ἐὰν ἤθελε διορισθῇ.

¹) τῷ ὅς ἂν μὴ ἐπίστηται κυβερνᾶν τε (δηλ. ναῦν) ἢ (=καὶ) στρατηγεῖν. Οὐχὶ σπανίως, ἀντὶ τοῦ τε-καὶ τίθεται τέ-ἤ.

²) Ἀῆλ. ἀπολέσαι (ἐν πολέμῳ). Τὸ δὲ ἀπαλλάξειεν = ἤθελεν ἀποχωρήσει ἀπὸ τῆς κυβερνήσεως (νεὼς) ἢ τῆς στρατηγίας.

³) Ὡσαύτως δὲ ἀπέφαινε (ὁ Σωκράτης) ἀλυσιτελὲς (δηλ. ὃν = ὅτι βλαβερόν, ὀλέθριον ἦτο) τὸ δοκεῖν (τινα εἶναι) πλούσιον καὶ ἀνδρεῖον καὶ ἰσχυρὸν, μὴ ὄντα.

⁴) Διότι ἔλεγεν ὅτι εἰς αὐτοὺς προστάττονται ὑπὸ τῆς πόλεως δυσανάλογοι πρὸς τὰς δυνάμεις αὐτῶν ὑπηρεοῖαι.

⁵) Καὶ ἔφη ὅτι οὐκ ἂν τυγχάνοιεν συγγνώμης, εἰ μὴ δύναιτο ταῦτα ποιεῖν, καὶ τοι ἐδόκουν (= ἐνῶ ἐνο-

μίζοντο) ἱκανοὶ εἶναι (ταῦτα ποιεῖν).

⁶) Λιτότης, ἀντὶ μέγαν, ὡς μάλιστα δεικνύει τὸ κατωτέρω πολὺν δὲ μέγιστον.

⁷) Ἀῆλ. αὐτὸν ταῦτα. Τὸ πειθοῖ δοτ. τροπικῇ. Εἰς δὲ τὸ πολὺν δὲ μέγιστον ὑπον. ἀπατεῶνα ἐκάλει ἐξεῖνον.

⁸) Τὸ ὅστις... ἐξηπατήκοι = εἴ τις ἐξηπατήκοι (τὴν πόλιν). Ὁ δὲ παρακαίμενος δηλοῖ ὅτι τὸ ὀλέθριον κακῆς τινος κυβερνήσεως καταφαίνεται ἐν τοῖς ἐξ αὐτῆς κακοῖς ἀποτελέσμασιν.

⁹) Εἰς ἐμὲ λοιπὸν τοῦλάχιστον. Ἡ δὲ ἀντίθεσις: πῶς δ' ἄλλω τινὶ ἐδόκει οὐκ οἶδα.

¹⁰) Τοῦ ἀλαζονικῶς περὶ ἐαυτῶν ὁμιλεῖν.

¹¹) Μὲ τὸ νὰ διελέγγοτο τοιαῦτα (διὰ τῶν τοιούτων διαλόγων), οἷα ἐν τῷδε τῷ Κεφ. περιέχονται. Ὅθεν ἐτέθη τοιάδε ἀντὶ τοιαῦτα.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

1. Ἐδόκει δέ μοι¹ καὶ τοιαῦτα λέγων προτρέπειν τοὺς συνόντας² ἀσχεῖν ἐγκράτειαν³ [πρὸς ἐπιθυμίαν] βρωτοῦ⁴ καὶ ποτοῦ

ΚΕΦΑΛ. Α'. § 1—34 *Περὶ ληψις.* Ὁ Σωκράτης διαλέγεται πρὸς τὸν Ἀρίστιππον τὸν Κυρηναῖον περὶ τῆς ἀνατροφῆς, ἣν πρέπει νὰ λάβῃ ὁ προωρισμένος εἰς τὴν κυβέρνησιν πόλεως. Τοῦτον λέγει ὁ Σωκράτης πρέπει νὰ σκληρύνωμεν πρὸς ὅλους τοὺς κόπους καὶ νὰ ἐθίσωμεν εἰς τὰς στερήσεις. Ταῦτα δὲ θὰ ὑπομείνῃ ὁ τοιοῦτος μετ' εὐχαριστήσεως, διότι θὰ κατέχεται ὑπὸ τῆς ἐλπίδος ὅτι ἡμέραν τινὰ θὰ ἀποβῇ ὠφέλιμος τῇ πατρίδι. Ἐκ τούτου δὲ λαβὼν ἀφορμὴν ὁ Σωκράτης διηγεῖται τὸν ἀπόλογον τοῦ Προδίκου (§ 21-33). Κατὰ τοῦτον δηλαδὴ ὁ Ἡρακλῆς, ἐνῶ ἠπόρει τίνα ὁδὸν νὰ τραπῇ εἰς τὸν βίον του, βλέπει ἐρχομένας πρὸς αὐτὸν δύο γυναῖκας, ἕξ ὧν ἡ μὲν μία ὑπισχνεῖται αὐτῷ πάσας τὰς ἡδονάς, χωρὶς οἷτος νὰ κοπιᾷ πρὸς πορισμὸν τούτων, ἡ δὲ ἑτέρα διδάσκει αὐτὸν ὅτι οἱ θεοὶ οὐδὲν δίδουσι τοῖς ἀνθρώποις ἄνευ κόπου καὶ ἐργασίας.

¹) Ἐδόκει δέ μοι . . τοὺς συνόντας. Πρὸβλ. τὰ ἀνωτέρω (σελ. 121) ἐμοὶ μὲν οὖν ἐδόκει. τοιάδε διαλεγόμενος. Τὸ δὲ καὶ τοιαῦτα λέγων=καὶ διὰ τοιούτων (τῶν ρηθισμένων) λόγων αὐτοῦ. Τὸ δὲ προτρέπω συντ. ὡς τὸ κελεύω τιὰ ποιεῖν τι.

²) Ὡς ἀνωτέρω ἐσημειώσαμεθα οἱ ἀκροώμενοι τοῦ Σωκράτους συνόντες, ἐπιτήδευοι, εἰαῖροι, φίλοι, ἐπιθυμηταί, γνώριμοι, ὁμιληταί, συνδιατρίβοντες, συνουσιασταί, οὐδέποτε δὲ μαθηταί.

³) Τὸ ἀσχεῖν ἐγκράτειάν τινος=ἀσκήσει (ἐπιμελεῖα, μελέτη) κτῶμαι ἐγκράτειάν τινος· ἐντεῦθεν=εἶμαι ἐγκρατὴς τινος, κατεξουσιάζω τι, (οἷον τὸ τρώγειν, τὸ πίνειν κτλ.). Λέγεται δὲ καὶ ἀσχεῖν ἐγκράτειαν, φρόνησιν, δικαιοσύνην, ἀρετήν, ῥώμην.

⁴) Βρωτὸν λέγεται πᾶσα βρώσιμος τροφή, ποτὸν δὲ πᾶν πόσιμον ὑγρόν.

καί... ὕπνου καὶ ὀρίγους καὶ θάλπους καὶ πόνον. Γινούς γάρ¹ τινα τῶν συνόντων ἀκολαστοτέρως ἔχοντα πρὸς τὰ τοιαῦτα², Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Ἀρίστιππε³, εἰ δέοι σε παιδεύειν⁴ παραλαβόντα δύο τῶν νέων, τὸν μὲν, ὅπως ἱκανὸς ἔσται⁵ ἄρχειν, τὸν δέ, ὅπως μὴδ' ἀντιποιήσεται ἀρχῆς, πῶς ἂν ἐκάτερον παιδεύοις; Βούλει σκοπῶμεν⁶, ἀρξάμενοι ἀπὸ τῆς τροφῆς, ὥσπερ ἀπὸ τῶν στοιχείων⁷;—Καὶ ὁ Ἀρίστιππος ἔφη· Δοκεῖ γοῦν⁸ μοι ἡ τροφὴ ἀρχὴ εἶναι· οὐδὲ γὰρ ζῶν γ' ἂν τις, εἰ μὴ τρέφοιτο.

2. Οὐκοῦν τὸ μὲν βούλεσθαι σίτου ἅπτεσθαι, διὰν ὥρα ἦκη, ἀμφοτέροις εἰκὸς παραγίγνεσθαι⁹;—Εἰκὸς γάρ¹⁰, ἔφη,—Τὸ οὖν προαιρεῖσθαι τὸ κατεπεῖγον μᾶλλον πρᾶττειν, ἢ τῇ γαστρὶ χαρίζεσθαι, πότερον ἂν αὐτῶν ἐθίζοιμεν¹¹;—Τὸν εἰς τὸ ἄρχειν

¹⁾ Ὁ γὰρ διασαφητικὸς = ὅτε δηλὰ δὴ, ὅτε π. χ. Τὸ δὲ ἀκολαστοτέρως = ἄγαν ἀκρατῆ ὄντα πρὸς τὰ τοιαῦτα. Τὸ συγκριτικόν, διὰν ὁ δευτέρος ὁρος ἐλλείπη, δεικνύει βαθμὸν ἀσυνήθως ἀνώτερον.

²⁾ Δηλ. τὰ λεχθέντα, ἥτοι τὸ τρώγειν, τὸ πίνειν, τὸ κοιμᾶσθαι, τὸ ὀιγοῦν κτλ.

³⁾ Ὁ μαθητὴς τοῦ Σωκράτους Ἀρίστιππος κατήγετο ἐκ Κυρήνης τῆς Ἀφρικῆς. Ἐγένετο δὲ βραδυτέρον ιδρυτῆς τῆς Κυρηναϊκῆς Σχολῆς, ἥτις ὡς ἄκρον ἀγαθὸν ἐξελάμβανε τὴν ἡδονήν. Ἐν τῇ προκειμένη δὲ περιστάσει εἶνε νεανίας. Ἔτερος δὲ διάλογος τοῦ Σωκράτους πρὸς τὸν Ἀρίστιππον τοῦτον ὑπάρχει ἐν Βιβλ. 3ῃ κεφαλ. 8.

⁴⁾ Σύντ. εἰ δέοι σε παραλαβόντα δύο τῶν νέων παιδεύειν, τὸν μὲν κτλ.

⁵⁾ Τὸ ὅπως συνετάχθη μετὰ

μέλλοντος ὀριστικῆς (ἔσται) ἔνεκα τῆς ἐν τῇ προηγηθείσῃ προτάσει κειμένης ἐννοίας τοῦ ἐπιμελεῖσθαι = ὥστε νὰ γίνῃ. Τὸ δὲ ἐπόμενον ὅπως μὴδ' ἀντιποιήσεται ἀρχῆς = ὥστε καὶ ἀξιώσεις νὰ μὴ ἐγείρῃ ἐπὶ τῆς ἐξουσίας, ὥστε καὶ νὰ μὴ ἐπιζητήσῃ νὰ λάβῃ ἐξουσίαν.

⁶⁾ Θέλεις νὰ ἐξετάσωμεν; Τῶν ἀπορηματικῶν ἐρωτήσεων προτάσσεται πολλάκις τὸ βούλει ἢ βούλεσθε.

⁷⁾ Δηλ. ἀπὸ τῶν γραμμάτων τῆς Ἀλφαβήτου.

⁸⁾ (Σκοπῶμεν)· διότι βιβαίως. Εἰς δὲ τὸ ἀρχὴ ὑπὸν. τῆς παιδείας.

⁹⁾ Σύντ. οὐκοῦν εἰκὸς (ἔστι) τὸ βούλεσθαι σίτου ἅπτεσθαι παραγίγνεσθαι (= νὰ ἐρχηται, νὰ συμβαίῃ) ἀμφοτέροις, διὰν ὥρα ἦκη.

¹⁰⁾ Σύντ. εἰκὸς γάρ (= βεβαίως) ἔστι παραγίγνεσθαι.

¹¹⁾ Σύντ. πότερον αὐτῶν ἂν ἐθίζοιμεν τὸ προαιρεῖσθαι μᾶλ-

ἔφη, νῆ Δία, παιδευόμενον¹, ὅπως μὴ τὰ τῆς πόλεως ἄπρακτα γίγνηται παρὰ τὴν ἐκείνου ἀρχήν². — Οὐκοῦν, ἔφη, καὶ ὅταν πειῶν βούλωνται³, τὸ δύνασθαι διψῶντα ἀνέχεσθαι τῷ αὐτῷ προσθετέον; — Πάνυ μὲν οὖν⁴, ἔφη.

3. Τὸ δὲ ὕπνου ἐγκρατῇ εἶναι, ὥστε δύνασθαι καὶ ὀψὲ κοιμηθῆναι καὶ πρωτὶ ἀναστῆναι καὶ ἀγρυπνηῆσαι, εἴ τι δέοι, ποτέρῳ⁵ ἂν προσθεῖμεν; — Καὶ τοῦτο ἔφη, τῷ αὐτῷ... — Τί δέ⁶, τὸ μὴ φεύγειν τοὺς πόνοους, ἀλλ' ἐθελοντὴν ὑπομένειν⁷, ποτέρῳ ἂν προσθεῖμεν; Καὶ τοῦτο, ἔφη, τῷ ἄρχειν παιδευόμενῳ. Τί δέ, τὸ μαθεῖν, εἴ τι⁸ ἐπιτήδειόν ἐστι μάθημα πρὸς τὸ κρατεῖν τῶν ἀντιπάλων, ποτέρῳ ἂν προσθεῖναι μᾶλλον πρέποι; — Πολύ, νῆ Δι', ἔφη, τῷ ἄρχειν παιδευομένῳ καὶ

λον πρῶττειν τὸ κατεπειγον ἢ τὸ τῇ γαστρὶ χαρίζεσθαι (πρβλ. § 18). Τὸ δὲ ἐθίξω μετὰ δύο αἰτιατ., ἐξ ὧν ἡ δευτέρα δὲν εἶνε οὐσιαστικόν, ἀλλ' ἀπαρέμφατον ἔναρθρον. Ἰστέον δ' ὅτι συνήθης εἶνε ὁ πλεονασμὸς μᾶλλον προαιρεῖσθαι. Τὸ δὲ κατεπειγον=τὸ ἀναγκαῖον.

¹) Ὑπον. ἐθίζοιμεν ἄν. Τὸ δὲ ἄπρακτα=ἀπραγματοποίητα, παρημελημένα.

²) Ὅταν ἐκεῖνος ἄρχῃ, κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀρχῆς ἐκείνου. Οὐχὶ σπανία εἶνε ἡ χρῆσις τῆς προσθέσεως παρὰ μετ' αἰτιατικῆς πρὸ δῆλωσιν χρόνου. Πρβλ. τὰ παρὰ πόον, παρὰ τὸν πόον, παρ' οἶνον (=μεταξὺ πίνων), παρὰ κίνδυνον κτλ.

³) Ὑποκ. ἀμφοτέροι οἱ νέοι. Τὸ δὲ ἐπὶ σύνταξον: προσθετέον τῷ αὐτῷ (δῆλ. τῷ εἰς τὸ ἄρχειν παιδευομένῳ ἥτοι νὰ διδάξωμεν αὐτὸν) τὸ δύνασθαι (αὐ-

τὸν) διψῶντα (=ὅταν διψῇ) ἀνέχεσθαι (τὴν δίψαν).

⁴) Ὁ μὲν=μὴν=βεβαιότατα. Ὁ τοιοῦτος μὲν, οὐδέποτε ἔχων ἀνταποδοτικὸν δέ, εἶνε καὶ ἐν τοῖς ἀλλὰ μὲν δῆ, καὶ μὲν δῆ, οὐ μὲν δῆ κτλ.

⁵) Δῆλ. αὐτῶν=εἰς τίνα ἐξ αὐτῶν νὰ προσθέσωμεν; Τὸ δὲ ἐπὶ μὲν=καὶ τοῦτο (προσθεῖμεν ἂν) τῷ αὐτῷ (δῆλ. τῷ ἄρχειν παιδευομένῳ).

⁶) Τοῦ τι δέ; τί γάρ; τί οὖν; γίνεται χρῆσις, ὅταν μετὰ γοργότητος περιμένῃται ἢ ἀπόκρισις.

⁷) Τοὺς πόνοους. Τὸ δὲ ἐθελοντὴν ἐπιρρηματ.=ἐθελουσίως.

⁸) Τὸ εἴ τι ἰσοδυναμεῖ τῷ πάν ὅτι. Τὸ δὲ ἐπὶ μὲν πολλὴ νῆ Δία συμπλήρ. πολύ, νῆ Δία, μᾶλλον ἂν πρέποι προσθεῖναι τῷ παιδ. ἄρχειν. Τὸ δὲ ἐπιτήδειον=κατάλληλον, οἷον εἰ ἐπίτηδες δι' αὐτὸν γινόμενον.

γὰρ τῶν ἄλλων οὐδὲν ὄφελος ἄνευ τῶν τοιούτων μαθημάτων¹.

4. Οὐκοῦν ὁ οὕτω πεπαιδευμένος ἦττον² ἂν δοκεῖ σοι ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων ἢ τὰ λοιπὰ ζῶα ἀλίσκεσθαι; Τούτων γὰρ δήπου τὰ μὲν³ γαστροὶ δελεαζόμενα, καὶ μάλα ἔνια δυσωπούμενα⁴, ὅμως, τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ φαγεῖν ἀγόμενα, πρὸς τὸ δέλεαρ ἀλίσκεται, τὰ δέ ποτῶ ἐνεδρεύεται⁵. — Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη...

5. Οὐκ οὖν δοκεῖ σοι αἰσχρὸν εἶναι ἀνθρώπῳ ταῦτά πάσχειν τοῖς ἀφρονεστάτοις τῶν θηρίων;... Ἐμοιγε δοκεῖ, ἔφη.

6. Τὸ δὲ εἶναι μὲν τὰς ἀναγκαιοτάτας πλείστας πράξεις τοῖς ἀνθρώποις ἐν ὑπαίθρῳ⁶, οἷον τὰς τε πολεμικὰς καὶ τὰς γεωργικὰς καὶ τῶν ἄλλων οὐ τὰς ἐλαχίστας, τοὺς δὲ πολλοὺς ἀγυμνάστως ἔχειν πρὸς τε ψύχῃ καὶ θάλπῃ, οὐ δοκεῖ σοι πολλὴ ἀμέλεια εἶναι; — Συνέφη καὶ τοῦτο. — Οὐκοῦν δοκεῖ σοι τὸν μέλλοντα ἄρχειν⁷ ἀσκεῖν δεῖν καὶ ταῦτα εὐπετῶς φέρειν; — Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

7. Οὐκοῦν, εἰ τοὺς ἐγκρατεῖς τούτων ἀπάντων εἰς τοὺς ἀρ-

¹) Δῆλ. τοῦ εἶναι τινα ἐγκρατῇ πείνης, δίψης, ὕπνου, τοῦ μὴ φεύγειν τοὺς πόνοους.

²) Ἡττον ἂν ἀλίσκεσθαι ἢ κτλ.=ὅτι δυσκολώτερον ἀπὸ τὰ λοιπὰ ζῶα δύναται νὰ νικᾶται κτλ.

³) Τὰ μὲν γάρ τούτων δήπου=διότι τινὰ μὲν ἐκ τούτων τῶν ζώων βεβαίως.

⁴) Καίτοι ἔνια τούτων μάλα δυσωποῦνται=ἂν καὶ ἔνια τούτων σφόδρα φόβῳ ἀποτρέπωνται, ἂν καὶ τινα αὐτῶν εἶνε σφόδρα δειλῆς φύσεως. Μετὰ τὸ τὰ μὲν τίθεται πρὸς κολασμὸν τούτου δευτερον ὑποκειμένον ἔνια.

⁵) Τινὰ δὲ τούτων ἐνεδρεύο-

μενα ἐν ᾧ μέρει πίνουσιν ἀλίσκονται, οἷον ἢ τρυγῶν.

⁶) Σύντ. οὐ δοκεῖ σοι πολλὴ ἀμέλεια εἶναι τὸ τὰς μὲν ἀναγκαιοτάτας πλείστας πράξεις (=αἱ πλείστοι εἰσιν) εἶναι τοῖς ἀνθρώποις ἐν ὑπαίθρῳ οἷον... τοὺς δὲ πολλοὺς ἀγυμνάστως ἔχειν (=ἀγυμνάστους εἶναι) πρὸς τὰ ψύχῃ καὶ θάλπῃ. Ὁ πληθ. τοὺς διαφόρους βαθμοὺς. Τὸ δὲ οὐτὰς ἐλαχίστας=τὰς μεγίστας, τὰς σπουδαιοτάτας.

⁷) Σύντ. οὐκοῦν δοκεῖ σοι δεῖν ἀσκεῖν (=κοπιᾶζειν, προσπαθεῖν) τὸν μέλλοντα ἄρχειν εὐπετῶς (εὐχερῶς) φέρειν καὶ ταῦτα (δῆλ. ψύχῃ καὶ θάλπῃ);

χικούς τάττομεν¹, τοὺς ἀδυνάτους ταῦτα ποιεῖν εἰς τοὺς μηδ' ἀντιποιησομένους τοῦ ἄρχειν τάξομεν²; — Συνέφη καὶ τοῦτο. — Τί οὖν; ἔπειδὴ καὶ τούτων ἑκατέρου τοῦ φύλλον τὴν τάξιν οἶσθα³, ἤδη ποτ' ἐπισκέψω, εἰς ποτέραν τῶν τάξεων τούτων⁴ σαντὸν δικαίως ἂν τάττοις;

8. Ἐγώ γ' ἔφη ὁ Ἀρίστιππος, καὶ οὐδαμῶς γε τάττω ἐμὰν τὸν εἰς τὴν τῶν ἄρχειν βουλομένων τάξιν. Καὶ γὰρ πάνν μοι δοκεῖ ἄφρονος ἀνθρώπου εἶναι⁶ τό, μέγαλον ἔργον ὄντος τοῦ ἑαυτῷ τὰ δέοντα παρασκευάζειν⁷, μὴ ἀρκεῖν τοῦτο⁸, ἀλλὰ προσαναθέσθαι τὸ καὶ τοῖς ἄλλοις πολίταις, ὧν δέονται, πορίζειν καὶ ἑαυτῷ μὲν πολλὰ ὧν βούλεται ἑλλείπειν⁹, τῆς δὲ πόλεως προσεστώτα¹⁰, ἐὰν μὴ πάντα, ὅσα ἡ πόλις βούλεται, καταπράττει, τούτων¹¹

¹) Ἐὰν τοὺς δυναμένους ἅπαντα ταῦτα ποιεῖν τάττωμεν εἰς τοὺς ἱκανοὺς εἰς τὸ ἄρχειν.

²) Δὲν θὰ κατατάξωμεν εἰς ἐκείνους, οἵτινες δὲν θὰ εἶνε ἱκανοὶ κατ' ἀρχῆς νὰ μὴ ἐπιθυμήσωσιν;

³) Σύντ. ἔπειδὴ οἶσθα καὶ τὴν τάξιν ἑκατέρου τοῦ φύλου τούτων (γεν. τοῦ ὅλου) = ἀφοῦ ἤξεύρεις καὶ τὴν τάξιν εἰς ἣν ἑκάτερον εἶδος τῶν ἀνθρώπων τούτων κατατάσσεται.

⁴) Δῆλ. εἰς τὴν τῶν ἀρχικῶν ἢ εἰς τὴν μηδ' ἀντιποιησομένων τοῦ ἄρχειν.

⁵) Τὸ ἔγωγε τίθεται ἐν ἀπατηήσεσιν ἄνευ ῥήματος καὶ ἔχει σημασίαν καταφατικοῦ ἐπιρρήματος = ναί, μάλιστα.

⁶) Σύντ. καὶ γὰρ (= διότι τῷ ὄντι) δοκεῖ μοι εἶναι (ἴδιον) πάνν ἄφρονος ἀνθρώπου τὸ μὴ ἀρκεῖν (αὐτῷ) τοῦτο (δῆλ. τὸ πα-

ρασκευάζειν ἑαυτῷ τὰ δέοντα).

⁷) Καίτοι μέγα ἔργον ἐστὶ (= λίαν ἐργώδες, λίαν δυσχερές ἐστὶ) τὸ παρασκευάζειν ἑαυτῷ τὰ δέοντα.

⁸) = τῷ μὴ ἀρκεῖν (αὐτῷ) τοῦτο, ἀλλὰ προσαναθεῖναι ἑαυτῷ = ἀλλὰ πρὸς τούτοις νὰ ἀναθέσῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν του, τ' ἔ. νὰ ἀναλάβῃ (τὸ πορίζειν).

⁹) Σύντ. καὶ πολλὰ τούτων, ἃ βούλεται (ὁ ἄφρων ἀνὴρ) ἑλλεῖπῃ ἔχειν ἑαυτῷ = καὶ αὐτὸς μὲν νὰ ἔχῃ (νὰ πάσχῃ) ἑλλείπειν (νὰ στερηθῇ) πολλῶν; ὧν ἐπιθυμεῖ.

¹⁰) Προσάτην (= προστάμενον) τῆς πόλεως γενόμενον.

¹¹) Δῆλ. ἐὰν μὴ καταπράττει, ἐὰν μὴ κατορθώῃ. Καὶ τὸ μὲν δίκην ὑπέχω τινός = τιμωροῦμαι διὰ τι, τὸ δὲ δίκην ὑπέχω τινί = δίδω ἱκανοποίησιν εἰς τινα, τιμωροῦμαι ὑπὸ τινος. Τὸ δὲ τούτων = ἕνεκα τούτου, δῆλ. τοῦ μὴ καταπράττειν.

δίκην ὑπέχειν, τοῦτο¹ πῶς οὐ πολλὴ ἀφροσύνη ἐστί;

9. Καὶ γὰρ² ἀξιοῦσιν αἱ πόλεις τοῖς ἄρχουσιν, ὥσπερ ἐγὼ τοῖς οἰκέταις, χρῆσθαι. Ἐγὼ τε γὰρ³ ἀξιῶ τοὺς θεράποντας ἐμοὶ μὲν ἀφθονά⁴ τὰ ἐπιτήδεια παρασκευάζειν, αὐτοὺς δὲ μηδενὸς τούτων ἄπτεσθαι, αἱ τε πόλεις οἴονται χορῆναι τοὺς ἄρχοντας ἐαυταῖς μὲν ὡς πλεῖστα ἀγαθὰ πορίζειν, αὐτοὺς δὲ πάντων τούτων ἀπέχεσθαι. Ἐγὼ οὖν τοὺς μὲν βουλομένους πολλὰ πράγματα ἔχειν⁵ αὐτοῖς τε καὶ ἄλλοις⁶ παρέχειν, οὕτως⁷ ἂν παιδεύσας, εἰς τοὺς ἀρχικοὺς καταστήσαιμι. Ἐμμαντόν γε μέντοι⁸ τάττω εἰς τοὺς βουλομένους ἢ ὅσπιά τε καὶ ἥδιστα βιοτεύειν⁹.

10. Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη· Βούλει οὖν καὶ τοῦτο σκευώμεθα, πότεροι ἡδίων ζῶσιν, οἱ ἄρχοντες ἢ οἱ ἀρχόμενοι; — Πάννυ μὲν οὖν, ἔφη. — Προῦτον μὲν τοίνυν τῶν ἐθνῶν, ὧν ἡμεῖς ἴσμεν¹⁰, ἐν μὲν τῇ Ἀσίᾳ Πέρσαι μὲν ἄρχουσιν, ἄρχονται δὲ Σύροι καὶ Φρύγες καὶ Λυδοί· ἐν δὲ τῇ Εὐρώπῃ Σκύθαι¹¹ μὲν ἄρχουσι, Μαι-

¹) Δῆλ. τὸ ἑαυτῷ μὲν πολλὰ... ὑπέχειν. Παρατηρητέον δὲ ὅτι τὸ τέλος τῆς περιόδου χάριν ἐμφάσεως ἐρωτηματικῶς ἐκφέρεται ὁπως ἤρξατο (πάννυ.. ἀφρονος εἶναι).

²) Ὁ γὰρ αἰτιολογεῖ διατί οἱ ἄρχοντες τιμωροῦνται ὑπὸ τῆς πόλεως.

³) Ἐγὼ τε γὰρ αἱ τε πόλεις = ὅπως δηλαδὴ ἐγώ.. οὕτω καὶ αἱ πόλεις.

⁴) Κατηγορούμενον = παρασκευάζειν τὰ ἐπιτήδεια, ὥστε ἀφθονα εἶναι. Τὸ δὲ ἄπτεσθαι = ἀπολαύειν.

⁵) Πράγματα ἔχω = ἔχω ντράβαλα, ἔχω ἐνοχλήσεις. Τούτου δὲ ἐνεργητικὸν εἶνε τὸ πράγματα παρέχω = παρέχω ἐνοχλήσεις.

⁶) Δῆλ. εἰς τοὺς πολίτας. Αἱ

δὲ παρεχόμενα αὐτοῖς ἐνοχλήσεις ἦσαν αἱ ἐκ τῶν ἀρχόντων τῆς πόλεως ἐπιβαλλόμενα αὐτοῖς ὑποχρεώσεις, ἥτοι αἱ λητουργίαι καὶ χορηγίαι.

⁷) Ὡς δῆλ. ἀνωτέρω ἐξετέθη. Τὸ δὲ παιδεύσας = εἰ παιδεύσαιμι.

⁸) Τὸ ἐμμαντόν γε μέντοι εἶνε ἐντονώτερον τοῦ ἐμμαντόν δέ = ἀλλὰ τὸν ἑαυτὸν μου βεβαίως.

⁹) Νὰ διέρχωνται τὸν βίον τῶν ὅσον τὸ δυνατόν ἀνετάτα καὶ εὐχαριστότατα. Τοῦτο δὲ ἦτο μετὰ ταῦτα τὸ δόγμα τῆς Κυρηναϊκῆς Σχολῆς, ἧς ἰδρυτῆς ἦτο ὁ Ἀρίστιππος οὗτος.

¹⁰) Περί ὧν ἡμεῖς (μόνον) γινώσκοντες ἔχομεν. Ταῦτα δὲ τὰ ἔθνη ὑπέταξε Κῦρος ὁ μέγας.

¹¹) Σκύθαι ἐκαλοῦντο πάντες

ὦνται δὲ ἄρχονται ἐν δὲ τῇ Λιβύῃ Καρχηδόνοι μὲν ἄρχουσι, Λίβυες δὲ ἄρχονται. Τούτων οὖν ποτέρους ἡδιον οἶε ζῆν; ἢ τῶν Ἑλλήνων¹ ἐν οἷς καὶ αὐτὸς εἶ, πότεροί σοι δοκοῦσιν ἡδιον, οἱ κρατοῦντες ἢ οἱ κρατούμενοι², ζῆν;

11. ὦ ἄλλ' ἐγὼ τοι³, ἔφη ὁ Ἀρίστιππος, οὐδὲ εἰς τὴν δουλείαν αὖ ἐμαντὸν τάττω ἄλλ' εἶναι τίς μοι δοκεῖ⁴ μέση τούτων ὁδός, ἢν πειρῶμαι βαδίζειν, οὔτε δι' ἀρχῆς, οὔτε διὰ δουλείας⁵, ἀλλὰ δι' ἐλευθερίας, ἥπερ μάλιστα πρὸς εὐδαιμονίαν ἄγει.

12. ὦ ἄλλ' εἰ μὲν⁶, ἔφη ὁ Σωκράτης, ὥσπερ οὔτε δι' ἀρχῆς οὔτε διὰ δουλείας ἢ ὁδὸς αὕτη⁷ φέρει, οὕτως μὴδὲ δι' ἀνθρώπων, ἴσως ἂν τι λέγοις· εἰ μὲντοι, ἐν ἀνθρώποις ὦν, μῆτε ἄρχειν ἀξιώσεις⁸ μῆτε ἄρχεσθαι, μὴδὲ τοὺς ἄρχοντας ἐκὼν θεραπεύσεις,

οἱ βάρβαροι λαοὶ οἱ πρὸς βορρᾶν τοῦ Εὐξεινίου πόντου οἰκοῦντες. Οἱ δὲ Μαῦται ἦσαν καὶ οὗτοι ἔθνος Σκυθικόν, παρὰ τὴν Μαῶτιδα λίμνην, τανῶν Ἀζοφικὴν θάλασσαν, οἰκοῦντες. Λιβύῃ δὲ κυρίως ἐκαλεῖτο τὸ βόρειον μέρος τῆς Ἀφρικῆς, ἔνθα καὶ ἡ Καρχηδών.

1) Ἀντιτίθεται εἰς τὸ τῶν ἐθνῶν, ὦν ἡμεῖς ἴσμεν = περὶ ὧν ἡμεῖς (μόνον) γινώσκιν ἔχομεν. Ἀντὶ δὲ τοῦ ἢ τῶν Ἑλλήνων ἔπρεπε νὰ τεθῇ (μετὰ τὸ πρῶτον μὲν) ἔπειτα τῶν Ἑλλήνων.

2) Δι' κρατοῦσαι πολιτεῖαι, ἢ οἱ ἀπὸ τούτων ἐξαρτῶμενοι σύμμαχοι.

3) ὦ ἄλλ' ἐγὼ βεβαίως. Τὸ δὲ οὐδέ. τάττω (εἰς τὴν δουλείαν = καὶ εἰς τὴν τῶν δούλων τάξιν) πάλιν (ἐξ ἄλλου μέρους) δὲν κατατάσσω ἐμαντόν. Πρὸβλ. § 8 ἐνθα ὁ Ἀρίστιππος λέγει· οὐδαμῶς γε

τάττω ἐμαντόν εἰς τὴν τῶν ἀρχειν βουλομένων τάξιν.

4) Σύντ. ἀλλὰ δοκεῖ μοι εἶναι τις ὁδὸς μέση τούτων (δὴλ. τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς δουλείας). Πολλὰκις ἢ τις χωρίζεται τῆς λέξεως εἰς ἣν ἀνήκει παρεμβالιομένων ἄλλων.

5) Δὴλ. ἄγουσα, ὅπερ ἐκ τοῦ ἐπομένου ἄγει (= ὁδηγεῖ) παραλαμβάνεται.

6) Σύντ. ἀλλ' εἰ μὲν ἢ ὁδὸς αὕτη, ὥσπερ οὔτε δι' ἀρχῆς οὔτε διὰ δουλείας φέρει, οὔτως μὴδὲ δι' ἀνθρώπων φέροι (= ἤθελε φέρεῖ), ὅπερ ἐκ τοῦ προηγουμ. φέρεῖ ἐννοεῖται. Εἰς δὲ τὸ εἰ μὲν ἀντιτίθ. τὸ κατωτέρ. εἰ μὲντοι = ἐὰν δέ, ἐὰν ὅμως.

7) Δὴλ. ἢν σὺ πειρᾷ βαδίζεις. Τὸ δὲ ἐπόμενον ἴσως ἂν τι λέγοις = ἴσως ἤθελες λέγει τι σπουδαῖον, ἴσως οἱ λόγοι σου θὰ εἶχον σπουδαιότητά τινα.

8) Σύντ. εἰ μὴ ἀξιώσεις μῆτε

οἰμαί σε ὁρᾶν, ὥς ἐπίστανται οἱ κρείττονες, τοὺς ἥττονας καὶ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ¹ κλαίοντας καθιστάντες², δούλοις χρῆσθαι³.

13. Ἡ λανθάνουσί σε⁴ οἱ, ἄλλων σπειράντων καὶ φντευσάντων, τόν τε σῖτον τέμνοντες καὶ δενδροκοποῦντες⁵ καὶ πάντα τρόπον πολιορκοῦντες τοὺς ἥττονας καὶ μὴ θέλοντας θεραπεύειν⁶, ἕως ἂν πείσωσιν ἐλέσθαι δουλεύειν ἀντὶ τοῦ πολεμεῖν τοῖς κρείττοις; καὶ ἰδίᾳ αὖ⁷ οἱ ἄνδρεῖοι καὶ δυνατοὶ τοὺς ἀνάνδρους καὶ ἀδυνάτους οὐκ οἶσθα ὅτι καταδουλωσάμενοι⁸ καρποῦνται; — Ἀλλ' ἐγὼ τοι, ἔφη, ἵνα μὴ πάσχω ταῦτα⁹, οὐδ' εἰς πολιτείαν ἐμμαντὸν κατακλείω, ἀλλὰ ξένος πανταχοῦ εἰμι.

14. Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη. Τοῦτο μέντοι ἤδη λέγεις δεινὸν

ἄρχειν (τῶν ἀνθρώπων) μήτε ἄρχεσθαι (ὑπ' αὐτῶν), μηδὲ θεραπεύσεις (= καὶ εἰ μὴ) ἐκὼν (= δι' ἐκουσίῳν φιλοφρογῆσεων θελήσει νὰ κερδήσῃς) τοὺς ἄρχοντας.

¹) Καὶ κοινῶς δηλ. τὰς πόλεις, καὶ ἰδίᾳ, δηλ. τὰ ἄτομα.

²) Ποιοῦντες αὐτοὺς κλαίειν, κἀμνοντες αὐτοὺς διὰ βασάνων νὰ κλαίωσιν· ἐντεῦθ. = διὰ βασάνων, διὰ τῆς τιμωρίας καὶ βίας ἐπιβάλλοντες τὴν θέλησίν των εἰς τοὺς ἥττονας.

³) Χρῆσθαι τούτοις ὡς δούλοις. Πρὸβλ. τὰ χρῆσθαι τεκμηρίῳ (1, 2, 49), μαγνηρίοις (§ 59), τροφῇ (3, 11, 5), ὄρφῳ σίτῳ (14, 4), τεκμηρίοις (4, 7, 4).

⁴) Ὁ ἢ τίθεται μόνον ἐν τῷ δευτέρῳ κώλῳ τῆς ἐρωτήσεως, ἀλλὰ πολλάκις τὸ πρῶτον κῶλον ὑποκρύπτεται ἐν τοῖς προηγουμένοις ὡς ἐνταῦθα = οἶσθα τοῦτο ἢ λανθάνουσιν. Ἐν τῇ τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ὁ ἢ μεταφράζεται διὰ

τοῦ ἴσως = σοῦ εἶνε ἴσως ἄγνωστον ὅτι οἱ κτλ.

⁵) Ἴσως ὑπαινίσσεται τὰς ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐν τῇ Ἀττικῇ δηλώσεις, Τὸ δὲ πολιορκοῦντες = ταλαιπωροῦντες (τοὺς ἀσθενεστέρους).

⁶) Δῆλ. αὐτοὺς τοὺς κρείττονας (τοὺς ἰσχυροτέρους). Τὸ δὲ ἕως ἂν πείσωσιν = ἕως ὅτου ἤθελον κάμει αὐτοὺς νὰ θέλωσι (τοὺς ἀναγκάσῃ) νὰ προτιμήσωσιν.

⁷) Καὶ πάλιν κατ' ἄτομα. Ἀνωτέρω ὁ λόγος ἦτο ἐν γένει περὶ τῶν παθημάτων πόλεων καὶ λαῶν.

⁸) Ἀφοῦ κάμωσιν αὐτοὺς δούλους, λαμβάνουσιν αὐτοὶ τοὺς καρποὺς τῶν κόπων αὐτῶν;

⁹) Ἄ πάσχωσιν οἱ δούλοι γεινόμενοι, καὶ πολίτην ἀκόμη πολιτείας τινὸς δὲν καταγράφω ἐμμαντόν. Ἦτο δὲ ὁ Ἀριστίππος, ὡς σήμερον λέγεται, κοσμοπολίτης.

πάλαισμα¹. τοὺς γὰρ ξένους, ἐξ οὗ ὅτε Σίνις καὶ ὁ Σκείρων καὶ ὁ Προκροῦστης ἀπέθανον², οὐδείς ἐτι ἀδικεῖ³. ἄλλα νῦν⁴ οἱ μὲν πολιτευόμενοι⁵ ἐν ταῖς πατρίσι καὶ νόμους τίθενται, ἵνα μὴ ἀδικῶνται⁶, καὶ φίλους πρὸς τοῖς ἀναγκαίοις καλουμένοις ἄλλους κτῶνται βοηθούς, καὶ ταῖς πόλεσιν ἐρύματα περιβάλλονται⁷, καὶ ὅπλα κτῶνται, οἷς ἀμύνονται⁸ τοὺς ἀδικοῦντας, καὶ πρὸς τοιούτους ἄλλους ἔξωθεν⁹ συμμάχους κατασκευάζονται καὶ οἱ μὲν¹⁰, πάντα ταῦτα κεκτημένοι, ὁμῶς ἀδικοῦνται.

15. Σὺν δὲ οὐδὲν μὲν τούτων ἔχων¹¹, ἐν δὲ ταῖς ὁδοῖς, ἐνθα πλείστοι ἀδικοῦνται, πολὺν χρόνον διατρίβων, εἰς ὁποίαν δ' ἂν

¹) Σύντ. τοῦτο (δῆλ. τὸ πανταχοῦ σὲ ξένον εἶναι) μέντοι (= τῇ ἀληθείᾳ) ὁ ἤδη λέγεις, ἐστὶ δεινὸν πάλαισμα=φοβερὸν ἐπινόημα, ἀκαταμάχητον ἐπιχείρημα συζητοῦντος· διότι ὡς παλαισταὶ θεωροῦνται ἐνταῦθα οἱ συζητοῦντες. Ταῦτα δὲ ὑπὸ τοῦ Σωκράτους εἰρωνικῶς λέγονται.

²) Ἐφόνευσαν. Περί τῶν τριῶν τούτων ληστῶν λόγον ποιεῖται ὁ Πλούταρχος ἐν βίῳ Θεωσέως (κεφ. 8, 9 καὶ 11), οὗς καὶ ἐφόνευσεν.

³) Οὐδείς πλέον τοὺς ξένους βλέπει. Καὶ τοῦτο μετ' εἰρωνείας ἐλέγχθῃ.

⁴) Ἀλλὰ σήμερον, ὅπου δῆλ. οὐδείς πλέον ληστής ὑπάρχει.

⁵) Οἱ χαίροντες δικαίωματα ἐλευθέρου πολίτου, οἱ ἐλεύθεροι πολῖται. Καὶ τὸ μὲν τίθεσθαι, γράφεισθαι νόμους (= τίθεσθαι, γράφειν ἑαυτοῖς νόμοις) λέγεται περὶ τῶν πολιτῶν, οἵτινες δι' ἑαυτοὺς κάμνουσι νόμους καὶ ὑπακούουσιν αὐτοῖς, τὸ δὲ τιθέναι, γράφειν (δῆλ.

τοῖς πολίταις) νόμους λέγεται περὶ τοῦ νομοθέτου.

⁶) Μέσον ἀλληλοπαθές=ἵνα μὴ ἀδικῶσιν ἀλλήλους. Ἀναγκαῖοι δὲ λέγονται οἱ φύσει συγγενεῖς.

⁷) Μέσον προσταθείας. Ἐρύματα δὲ (ἐκ τοῦ Ἴων. καὶ ἐπικ., ἐρύομαι τι=φυλάττω, προστατεύω) λέγονται τὰ ὀχυρώματα.

⁸) Ἐνεστώς τῆς ἀποπείρας=πειρῶνται ἀμύνεσθαι. Τὸ δὲ ἀμύνομαι τινα=ἀμύνω ἑμαυτὸν ἀποκρούων τινά.

⁹) Ἐξωτερικούς, ἔξω δῆλ. τῆς ἰδίας πόλεως. Τὸ δὲ κατασκευάζονται=κατασκευάζουσιν ἑαυτοῖς, φροντίζουσι νὰ κάμωσι δι' ἑαυτοὺς.

¹⁰) Καὶ ἐκεῖνοι μὲν, εἰ καὶ κέκτηνται πάντα ταῦτα (δῆλ. φίλους καὶ ὅπλα καὶ συμμάχους), ὁμῶς (=μολαταῦτα) ἀδικοῦνται.

¹¹) Σύντ. σὺν δὲ καίτοι οὐδὲν μὲν τούτων (δῆλ. φίλων, ὀπλων καὶ συμμάχων) ἔχεις... διατρίβεις δὲ ἐν ταῖς ὁδοῖς (ὡς μὴ ἀνήκων εἰς οὐδεμίαν πολιτείαν)... εἰ δὲ ἦττων..., ὁμῶς οὐκ οἶε ἂν ἀδι-

πάλιν ἀφίκη, τῶν πολιτῶν πάντων ἥτιων ὢν, καὶ τοιοῦτος¹, οἷς μάλιστα ἐπιτίθενται οἱ βουλόμενοι ἀδικεῖν, ὅμως διὰ τὸ ξένος εἶναι οὐκ ἂν οἶε ἀδικηθῆναι; ἢ², διότι αἱ πόλεις σοι κηρύττουσιν ἀσφάλειαν καὶ προσιώντι καὶ ἀπιόντι, θαρρεῖς; ἢ, διότι καὶ δοῦλος ἂν οἶε³ τοιοῦτος εἶναι, οἷος μηδενὶ δεσπότη ὑπαικούειν; τίς γὰρ ἂν ἐθέλοι⁴ ἄνθρωπον ἐν οἰκίᾳ ἔχειν, πονεῖν μὲν μηδὲν ἐθέλοντα, τῇ δὲ πολυτελεστάτῃ διαίτῃ χαίροντα⁵;

16. Σκεψώμεθα δὲ καὶ τοῦτο, πῶς οἱ δεσπότηαι τοῖς τοιούτοις οἰκέταις χρῶνται. Ἄρα οὐ⁶ τὴν μὲν λιχνείαν⁷ αὐτῶν τῶ λιμῶ σωφρονίζουσι; κλέπτειν δὲ κωλύουσιν, ἀποκλείοντες⁸ ὅθεν ἂν τι λαβεῖν ἤ; τοῦ δὲ δραπετεύειν δεσμοῖς⁹ ἀπείργουσι; τὴν ἀργίαν δὲ πληγαῖς ἐξαναγκάζουσιν; ἢ σὺ πῶς ποιεῖς, ὅταν τῶν οἰκετῶν τινα τοιοῦτον ὦντα¹⁰ καταμανθάνῃς;

17. Κολάζω¹¹, ἔφη, πᾶσι κακοῖς, ἕως ἂν δουλεύειν ἀναγ-

κηθῆναι διὰ τὸ εἶναι ξένος. Τοῦτο καθ' ἑλξιν, ἀντὶ διὰ τὸ ξένον εἶναι. Ξένος δὲ=φίλος ἐκ ξενίας.

¹) Δῆλ. ὢν, ὅποιοι δῆλ. εἶνε οἱ ἄνευ μονίμου κατοικίας, οἱ ἄνευ φίλων καὶ συγγενῶν, κατὰ τῶν ὁποίων κτλ.

²) Σύντ. ἢ θαρρεῖς, διότι=μήπως ἐνθαυρύνεσαι (ἐνθαυρύνεσαι ἔ) ἐκ τούτου, ὅτι αἱ πόλεις.

³) Σύντ. ἢ (θαρρεῖς) διότι (ἐκ τούτου ὅτι) καὶ εἰ δοῦλος εἴης, οἷε τοιοῦτος ἂν εἶναι. Τὸ δὲ οἷος.. ὑπαικούειν=ὥστε ὑπαικούειν.

⁴) Συμπλ. ἡκιστὰ γε· τίς γὰρ ἂν ἐθέλοι=ελάχιστα βέβαια (πρέπει νὰ θαρρῇς διὰ τοῦτο), διότι τίς εἶνε δυνατόν νὰ θέλῃ.

⁵) Εὐρίσχοντα δὲ εὐχαρίστη-

σιν, ἀγαπῶντα δὲ τὸν πολυτελέστατον τρόπον τοῦ ζῆν.

⁶) Τὸ ἄρα οὐ ἀνήκει καὶ εἰς τὰς τρεῖς ἐπομένους ἐρωτήσεις.

⁷) Τὴν λιχνουδίαν, τὴν λαίμαργίαν αὐτῶν διὰ τῆς πείνης περιορίζουσι, καταστέλλουσιν.

⁸) Κλείοντες ἀσφαλῶς πάντα, ὁπόθεν ἤθελεν εἶναι δυνατόν νὰ κλέψωσί τι.

⁹) Διὰ δεσμῶν δεσμεύοντες αὐτούς. Τὸ δὲ ἐξαναγκάζουσι κτλ.=πληγαῖς ἀναγκάζουσιν αὐτούς τὴν ἀργίαν ἀποφεύγειν.

¹⁰) Δῆλ. λίχον, κλέπτην, ἀργόν.

¹¹) Κολάζω=τιμωρῶ τινα δι' ἀμάρτημα πραχθὲν πρὸς σωφρονισμόν. Καὶ τὸ μὲν πᾶσι κακοῖς=μὲ πᾶν εἶδος βασάνου, τὸ δὲ δουλεύειν=νὰ ἐργάζεταιται ὡς δοῦλος.

κάσω. Ἀλλὰ γάρ¹⁾, ὦ Σώκρατες, οἱ εἰς τὴν βασιλικὴν τέχνην παιδευόμενοι²⁾, ἦν δοκεῖς μοι σὺ νομίζειν εὐδαιμονίαν εἶναι, τί διαφέρουσι τῶν ἐξ ἀνάγκης³⁾ κακοπαθούντων, εἴ γε πεινήσουσι καὶ διψήσουσι καὶ ὀργώσουσι καὶ ἀγρυπνήσουσι⁴⁾ καὶ τὰλλα πάντα μοχθήσουσιν ἐκόντες; ἐγὼ μὲν γὰρ οὐκ οἶδ' ὅτι διαφέρει τὸ αὐτὸ δέσμα ἐκόντα ἢ ἄκοντα μαστιγοῦσθαι⁵⁾, ἢ ὅλως τὸ αὐτὸ σῶμα⁶⁾ πᾶσι τοῖς τοιούτοις ἐκόντα ἢ ἄκοντα πολιορκεῖσθαι, ἄλλο γε⁷⁾ ἢ ἀφροσύνη πρόσσεσι τῷ ἐθέλοντι τὰ λυπηρὰ ὑπομένειν.

18. Τί δέ, ὦ Ἀρίστιπτε, ὁ Σωκράτης ἔφη, οὐ δοκεῖ σοι⁸⁾, τῶν τοιούτων διεφέρειν τὰ ἐκούσια τῶν ἀκουσίων, ἢ ὁ μὲν ἐκὼν

¹⁾ Διὰ τοῦ ἀλλὰ γὰρ (= ἀλλὰ βεβαίως, ἀλλὰ τῷ ὄντι) εἰσάγεται ἀντιλογία οὕτως, ὥστε ὁ γὰρ διὰ τινος παραλειφθείσης ἐννοίας ἐξηγεῖται· οἷον: τοῦτο δὲ οὐδὲν ἀποδεικνύει, διότι οἱ κτλ.

²⁾ Οἱ παιδευόμενοι ἄρχειν (§ 2), οἱ παιδευόμενοι εἰς τὴν τέχνην τοῦ ἄρχειν, ἦν τέχνην τῶν βασιλέων καλεῖ.

³⁾ Οὐχὶ δηλ. ἐκ προαιρέσεως, ἀλλ' ἀκουσίως, ἥτοι ἀναγκασόμενοι. Τὸ δὲ ἐν τῷ τέλει μετ' ἐμφάσεως ἐκόντες ἀντιτίθ. τῷ ἐξ ἀνάγκης.

⁴⁾ Ἐὰν μάλιστα, ἀφοῦ μάλιστα (καὶ οὗτοι οἱ εἰς τὴν βασιλικὴν τέχνην παιδευόμενοι) ὀφείλουσι νὰ πεινάσωσι καὶ κτλ. Διότι εἰς ταῦτα ὀφείλουσιν οἱ εἰς τὴν βασιλικὴν τέχνην παιδευόμενοι νὰ ἀσκῶνται. Τίθενται λοιπὸν οἱ μέλλοντες ἐπὶ πράξεων, αἵτινες δέον νὰ γίνωσιν.

⁵⁾ Σύντ. οὐκ οἶδ' ὅτι... ἄλλο γε (= κατὰ τί ἄλλο βέβαια) διαφέρει

(μαστιγοῦσθαι τινα ἐκόντα ἢ ἄκοντα τὸ αὐτὸ δέσμα=νὰ μαστιγῶνται τις κατὰ τὸ αὐτὸ σῶμα ἐκὼν ἢ ἄκων)... ἢ (ὅτι) πρόσσετιν ἀφροσύνη τῷ ἐθέλοντι (= τῷ ἐκουσίως ὑπομένοντι τὰ λυπηρά). Ὁ δὲ νοῦς· ὁ ἐκουσίως μαστιγῶν τὸ σῶμα του δεικνύει ὅτι εἶνε καὶ ἄφρων, ἐνῷ ὁ διὰ τῆς βίας μαστιγούμενος δὲν εἶνε τοιοῦτος.

⁶⁾ Ὡς καὶ τὸ ἀνωτέρω τὸ αὐτὸ δέσμα οὕτω καὶ τὸ αὐτὸ σῶμα εἶνε αἰτιατικὴ τῆς ἀναφορᾶς=κατὰ τὸ αὐτὸ σῶμα. Καὶ εἰς μὲν τὸ πᾶσι τοῖς τοιούτοις ὑπὸν. τὸ πεινῆν, διψῆν, κτλ. Τὸ δὲ πολιορκεῖσθαι=ταλαιπωρεῖσθαι=ἢ ἐν γένει τὸ νὰ ταλαιπωρηταί τις κατὰ τὸ αὐτὸ σῶμα ἐκὼν ἢ ἄκων.

⁷⁾ Παραλείφθη ὁ ὅτι (ἢ ὅτι), ὥς ἐν τοῖς οὐδὲν ἄλλο ἢ (ὅτι), ἄλλο τι ἢ (ὅτι), τί ἄλλο ἢ (ὅτι). Πρβλ. τὸ ἐν 2, 3, 17 τί γὰρ ἄλλο ἢ (ὅτι) κινδυνεύσεις.

⁸⁾ Σύντ. οὐ δοκεῖ σοι τὰ ἐκούσια (ἐκ) τῶν τοιούτων (δηλ. τῶν

πεινῶν φάγοι ἂν, ὅποτε βούλοιτο¹, καὶ ὁ ἐκὼν διψῶν πίοι², καὶ τὰλλα ὡσαύτως, τῷ δ' ἐξ ἀνάγκης ταῦτα³ πάσχοντι οὐκ ἔξεστιν, ὁπότεν βούληται, παύεσθαι; ἔπειτα ὁ μὲν ἐκουσίως ταλαιπωρῶν⁴, ἐπ' ἀγαθῇ ἐλπίδι πονῶν, εὐφραίνεται⁵, οἷον οἱ τὰ θηρία θηρῶντες, ἐλπίδι τοῦ λήψεσθαι, ἡδέως μοχθοῦσι. Καὶ τὰ μὲν τοιαῦτα ἄθλα⁶ τῶν πόνων μικροῦ τιнос ἄξιά ἐστι.

19. Τοὺς δὲ ποιοῦντας⁷, ἵνα φίλους ἀγαθοὺς κτήσωνται, ἢ ὅπως ἐχθροὺς χειρώσωνται, ἢ ἵνα, δυνατοὶ γενόμενοι καὶ τοῖς σώμασι καὶ ταῖς ψυχαῖς, καὶ τὸν ἑαυτῶν οἶκον καλῶς οἰκῶσι⁸ καὶ τοὺς φίλους εὖ ποιῶσι καὶ τὴν πατρίδα εὐεργετῶσι, πῶς

λυτηρῶν) διαφέρειν τῶν ἀκουσίων (ταύτη), ἢ ὁ μὲν κτλ.=δὲν νομίζεις ὅτι ἐκ τῶν τοιούτων ταλαιπωριῶν (τῆς πείνης καὶ δίψης κτλ.) ἐκεῖναι, ἅςτινας ἐκουσίως ὑποφέρει τις, διαφέρουσιν ἀπὸ ἐκείνας, ἃς τις ἀκουσίως ὑποφέρει, κατὰ τοῦτο, καθόσον ὁ μὲν ἐκουσίως πεινῶν. Πεινᾷ δέ τις ἢ διψᾷ ἐκὼν, ὅταν ἀντὶ νᾶ κορέσῃ ταῦτα πρῶτη κατεπεΐγουσαν πρᾶξιν.

¹) Τὸ ὅποτε βούλοιτο δὲν σημαίνει ἐπαναληπτικὴν πρᾶξιν ἐν τῷ παρελθόντι, ἐλλ' ἐν τῷ μέλλοντι· διότι ἡ καθ' ἑλξιν ἐκ τοῦ φάγοι ἂν τεθεῖσα εὐκτικὴ κεῖται ἀντὶ τοῦ ὁπότεν βούληται.

²) Συμπλ. πίοι ἂν ὅποτε διψῇ=ὁπότεν διψῇ.

³) Δῆλ. τὴν πείναν, τὴν δίψαν. Εἰς δὲ τὸ παύεσθαι ὑπον. τοῦ ἐσθίειν καὶ πίνειν.

⁴) Ἀμεταβ. ταλαιπωρούμενος. Οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες ἀδιαφύρως ἔλεγον ταλαιπωρῶ καὶ ταλαιπωροῦμαι, πονῶ καὶ ποιοῦμαι, ἀπορῶ καὶ

ἀποροῦμαι, δωρῶ καὶ δωροῦμαι, προτρέπω καὶ προτρέπομαι κτλ.

⁵) Ἡ ἐπὶ σημαίνει ἀμοιβήν: ἀντὶ ἀγαθῆς ἐλπίδος, ἐπειδὴ κοπιᾷζει ἔνεκα ἀγαθῆς ἐλπίδος, διότι ἐλπίζει ὅτι θὰ ἀπολαύσῃ ἀγαθόν τι.

⁶) Ἐπαθλα, βραβεῖα τῶν πόνων. Τὸ δὲ μικροῦ ἄξια=οὐ πολλοῦ ἄξια, δὲν εἶνε πολῦτιμα.

⁷) Σύντ. τοὺς δὲ ποιοῦντας. . πῶς οὐκ οἶσθαι (τινὰ) χρὴ τοῦτους=τοὺς δὲ κοπιᾷζοντας. . πῶς δὲν πρέπει τις νᾶ νομίζῃ ὅτι καί. Τὸ ποιοῦντας, ὅπερ εἶναι ὑποκείμενον τοῦ ποιεῖν καὶ ζῆν ἐπανελήφθη διὰ τοῦ τοῦτους, διότι πολὺ μακράν ἔμεινεν.

⁸) Ἵνα καλῶς διοικῶσι, ἵνα καλῶς τὰ τοῦ οἴκου οἰκονομῶσιν, ἵνα ἔχωσι τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα. Τὸ δὲ ποιεῖν ἡδέως εἰς τὰ τοιαῦτα=ὅτι καὶ μετ' εὐχαριστίας κοπιᾷζουσιν ἀποβλέποντες εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῶν τοιούτων ἀγαθῶν, δῆλ. ἵνα φίλους ἀγαθοὺς κτήσωνται κτλ.

οὐκ οἶσθαι χρὴ τούτους¹ καὶ πονεῖν ἡδέως εἰς τὰ τοιαῦτα, καὶ ζῆν ἐνφραινομένους, ἀγαμένους μὲν ἑαυτούς, ἐπαινουμένους δὲ καὶ ζηλουμένους ὑπὸ τῶν ἄλλων;

20. Ἔτι δὲ αἱ μὲν ῥαδιουργίαι² καὶ ἐκ τοῦ παραχοῆμα³ ἡδοναὶ οὕτε σώματι εὐεξίαν ἱκαναί εἰσιν ἐνεργάζεσθαι⁴, ὥς φασιν οἱ γυμνασταί, οὔτε ψυχῇ ἐπιστήμην ἀξιόλογον οὐδεμίαν ἐμποιοῦσιν· αἱ δὲ διὰ καρτερίας ἐπιμέλειαι τῶν καλῶν τε καὶ ἀγαθῶν ἔργων ἐξικνεῖσθαι ποιοῦσιν⁵, ὥς φασιν οἱ ἀγαθοὶ ἄνδρες. Λέγει δὲ πού⁶ καὶ Ἡσίοδος.

Τὴν μὲν γὰρ κοκότητα⁷ καὶ ἰλαδὸν ἔστιν ἐλέσθαι ῥηιδίως· λείη μὲν ὁδός, μάλα δ' ἐγγύθι ναίει⁸.

Τῆς δ' ἀρετῆς ἰδρωῖτα θεοὶ προπάρουθεν ἔθιγαν⁹

ἄθάνatoi· μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος¹⁰ ἐς αὐτὴν

¹) Πολλάκις διὰ τῆς δεικτικῆς ἀντων. ἐπαναλαμβάνεται μετ' ἐμφάσεώς τινος προηγούμενον οὐς. Τὸ δὲ ἐπόμεν. ἀγαμένους = κατεχομένους μὲν ὑπὸ θαυμασμοῦ πρὸς τὸν ἑαυτὸν των, ὡς τοιαῦτα διαπραξάμενοι.

²) Ῥαδιουργία λέγεται ἢ ἐν τῷ πράττειν εὐκολία, εἰτα δὲ ἢ ῥαπτόνη, μαλθακότης, εὐμάρεια.

³) Αἱ ἐκ τοῦ παραχοῆμα ἢ αἱ παραντίκα ἡδοναί, εἶνε αἱ πρόχειροι, αἱ ἄνευ κόπου καὶ ἐργασίας ποριζόμεναι ἡδοναὶ καὶ ἐπ' ὀλίγον διαρκοῦσαι. Εἰς τὰς ἡδονὰς δὲ ταύτας ἀντιτιθενται αἱ διὰ καρτερίας ἐπιμέλειαι, ἥτοι αἱ ἐνασχολήσεις, δι' ἃς καταβάλλει τις κόπον καὶ ἐργασίαν.

⁴) Νὰ ἐμβάλλωσι, νὰ παρέχωσι. Τὸ δὲ ἐπιστήμην ἀξιόλογον = ἀξίαν ἐπαινῶν γνῶσιν.

⁵) Κάμνουσιν ὥστε, γίνονται

αἵτιαι ὥστε νὰ ἐπιτυχάνωμεν. Τὸ δὲ ἐξικνεῖσθαι ἔχον τὴν σημασίαν τοῦ τυγχάνειν, λαγχάνειν δέχεται καὶ τὴν σύνταξιν τούτου. Τὸ δὲ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν = τῶν χρησίων καὶ ὠφελίμων.

⁶) Ἐν τῷ ποιήματι, ὅπερ ἐπιγράφεται Ἔργα καὶ Ἡμέραι στ. 287 κ. ε. Ὁ δὲ Ἡσίοδος (600 π. Χ.) ἦτο ἐπικὸς ποιητής.

⁷) Ἀντιτίθεται πρὸς τὴν ἀρετήν. Καὶ κακότης μὲν = ἡ εἰς ἀθλιότητα ἄγουσα νοσθρότης, ἀρετὴ δὲ = ἡ εἰς εὐτυχίαν φέρουσα δραστηριότης. Καὶ τὸ μὲν ἰλαδὸν ἐπὶρ. = ἰληδόν, σωρηδόν. Τὸ δὲ ἐπόμεν. ῥηιδίως ἰωνικῶς, ἀντί: ῥαδίως.

⁸) Λεῖα μὲν ἡ ὁδός ἐστι, μάλα δ' ἐγγὺς κατοικεῖ (ἢ κακότης)

⁹) Πρὸ δὲ τῆς ἀρετῆς ἰδρωῖτα ἔθιγαν οἱ ἄθάνatoi θεοί.

¹⁰) Οἶμος (οι-οῖσω, φέρω) = ὁδός, δρόμος· μακρὰ δὲ καὶ ἄνω-

καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον· ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται¹,
ῥηιδίῃ δὴ ἔπειτα πέλει², χαλεπὴ περ ἔοῦσα³.

Μαρτυρεῖ δὲ καὶ Ἐπίχαρμος⁴ ἐν τῷδε·

Τῶν πόνων⁵ πωλοῦσιν ἡμῖν πάντα τὰγάθ⁶ οἱ θεοί.

[Καὶ ἐν ἄλλῳ δὲ τόπῳ⁶ φησὶν·

ᾧ πονηρέ, μὴ τὰ μαλακὰ μῶσο⁷, μὴ τὰ σκλήρ⁸
[ἔχης].

21. Καὶ Προδίκος δὲ⁸ ὁ σοφὸς ἐν τῷ συγγράμματι τῷ περὶ

φερῆς ὁδός ἢ εἰς αὐτὴν ὁδός ἐστιν.
Τὸ δὲ τρηχὺς Ἴων. ἀντὶ τραχύς.

¹) Τὸ ἵκηται εἶνε 2ον πρόσ. τοῦ μέσου ἀορίστου τοῦ ἰκνούμαι· ὅταν ὁμως φθάσης εἰς τὸ ἄκρον τῆς τραχείας ταύτης ὁδοῦ.

²) Ὑποκ. ὁ οἶμος· τότε πλέον γίνεται ῥαδία ἢ ὁδός. Παρατηρητέον ἐνταῦθα τὴν ἐναλλαγὴν τοῦ γένους μακρός- ῥηιδίῃ, οἶμος.

³) Χαλεπὴ περ οὔσα = ἂν καὶ ἦτο πάρα πολὺ δύσκολος.

⁴) Ὁ Ἐπίχαρμος ἦτο κωμικὸς ποιητὴς ἐκ τῆς νήσου Κῷ. Ἐξὶ δὲ ἐν Συρακούσαις περὶ τὸ 500 π. Χ. Ὁ στίχος δὲ οὗτος κατὰ τὴν Δωρικὴν διάλεκτον ἔπρεπε νὰ εἶνε γεγραμμένος οὕτω· τῶν πόνων πωλοῦντι πάντα τ' ἀγάθ' ἁμῖν τοῖ θεοί.

⁵) Γενικὴ τῆς τιμῆς = μέκοπους.

⁶) Ἡ λέξις τόπος μόνον παρὰ τοῖς μετγ. σημαίνει χωρίον συγκραφῶς.

⁷) Προστακτικὴ τοῦ μῶμαι = μὴ ζήτει, μὴ ἐπιθύμει τὸν μαλθακὸν βίον, ἵνα μὴ (διὰ τοῦ μαλθακοῦ βίου) σεαυτῷ κακὸν βίον

παρασκευάζῃς. Τὸ δὲ δεύτερον μὴ εἶνε τελικὸς ἀποφατικὸς σύνδ. = ἵνα μὴ.

§ 21—33. Ἀπόλογος Προδίκου, ἦτοι ὁ μὲ ἠθικὴν σημασίαν μῦθος τοῦ Προδίκου περὶ τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Ἀρετῆς καὶ Κακίας, ὃν ἑκάτερα ἐκάλεσεν ἐπὶ τὰ ἑαυτῆς ἦθη.

⁸) Ὁ καὶ-δὲ δεικνύει τὴν εἰς τι σπουδαιότερον μετάβασιν. Ἐνταῦθα δὲ τὸ καὶ Προδίκος δὲ ἀποδίδεται εἰς τὸ προηγούμενον καὶ Ἐπίχαρμος. Ὁ δὲ Προδίκος ὁ Κεῖος ἦτο σύγχρονος τοῦ τε Σωκράτους καὶ Ξενοφώντος. Ἦτο δὲ ὁ Πρόδικος ῥήτωρ, φιλόσοφος, φυσικὸς καὶ γραμματικὸς διακεκριμένος. Κατὰ τὸν τρόπον τῶν σοφιστῶν περιήρχετο τὰς πόλεις καὶ ἐξεφώνει τεχνικῶς ἐπεξεργασμένους λόγους, ἐπιδείξεις καλουμένους, αἵτινες ἦσαν μὲν ἠθικαί, ἀλλὰ δὲν εἶχον φιλοσοφικὴν σπουδαιότητα. Μία λοιπὸν τῶν ἐπιδείξεων τούτων εἶνε καὶ ὁ μῦθος οὗτος περὶ τοῦ Ἡρακλέους.

Ἑρακλέους¹, ὅπερ δὴ καὶ πλείστοις ἐπιδείκνυται², ὡσαύτως³ περὶ τῆς ἀρετῆς ἀποφαίνεται,⁴ ὥδὲ πως λέγων, ὅσα ἐγὼ μέμνημαι⁵. Φησὶ γάρ Ἑρακλέα, ἐπεὶ ἐκ παίδων εἰς ἦβην ὥρματο⁶, ἐν ᾗ οἱ νέοι ἤδη αὐτοκράτορες γιγνόμενοι δηλοῦσιν, εἴτε τὴν δι' ἀρετῆς ὁδὸν τρέφονται ἐπὶ τὸν βίον⁷, εἴτε τὴν διὰ κακίας, ἐξελθόντα εἰς ἡσυχίαν⁸, καθῆσθαι ἀποροῦντα, ποτέραν⁹ τῶν ὁδῶν τράπηται.

22. Καὶ φανῆναι¹⁰ αὐτῷ δύο γυναῖκας προσιέναι μεγάλας,

¹) Τῷ πραγματευομένῳ περὶ τοῦ Ἑρακλέους. Τοῦτο δ' ἀπετέλει μέρος μεγαλειτέρου ἔργου, ὅπερ ἐπεγράφετο Ὁραί. Τὸ δὲ δὴ = ὡς γνωστόν, ὡς πάντες ὁμολογοῦσιν.

²) Ἐπιδεικτικῶς ἀναγινώσκει. Αἱ τῶν σοφιστῶν ἐπιδείξεις ἀποτελοῦσι τὸ ῥητορικὸν εἶδος, ὅπερ γένος ἐπιδεικτικὸν καλεῖται, περιλαμβάνον τοὺς ἐπιδεικτικούς ῥητορικούς λόγους.

³) Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, καθ' ὃν δὴλ. ὁ Ἡσίοδος καὶ ὁ Ἐπίχαρμος, ὃν ἀνωτέρω ἀνέφερε σίχους τινάς.

⁴) Δὴλ. γνώμην=γνώμην περὶ τῆς ἀρετῆς ἐκφέρει. Τὸ δὲ ὥδὲ πως=κατὰ τὸν ἐξῆς περίπου τρόπον. Τοῦτο δὲ δεικνύει ὅτι ὁ συγγραφεὺς τὸν μῦθον τοῦτον δὲν μετέφερεν αὐτολεξεῖ ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ Προδίκου.

⁵) Καθ' ὅσον ἐγὼ ἐνθυμοῦμαι. Ὁ δὲ ἐπόμενος γὰρ ἐπεξηγηματικὸς=δὴλα δὴ ὁ Προδίκος

⁶) Ὅτι ἐκ τῆς παιδικῆς ἡλικίας μετέβαιναν εἰς τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν. Τὸ 18 ἔτος τῆς ἡλικίας τῶν οἱ νέοι ἐν Ἀθήναις εἶχον τὴν

νόμιμον ἡλικίαν. Διὸ λέγει αὐτοκράτορες=αὐτεξούσιοι.

⁷) Ἄν τὴν πρὸς τὸν βίον διὰ τῆς ἀρετῆς ἄγουσαν ὁδὸν θὰ βαδίσωσιν, ἢ τὴν διὰ τῆς κακίας ἄγουσαν. Ἐπὶ διτλῆς ἐρωτήσεως ἀντὶ τοῦ εἰ—ἢ (πότερον—ἢ) τίθεται καὶ εἴτε—εἴτε.

⁸) Φησὶν Ἑρακλέα ἐξελθόντα εἰς ἡσυχίαν (=ἀφοῦ ἐξηλθεν ὁ Ἑρακλῆς εἰς τόπον ἡσυχον, εἰς ἐρημίαν) καθῆσθαι ἀποροῦντα.

⁹) Ἀντὶ ὁποτέραν τῶν ὁδῶν. Τοῦτο δεικνύει ὅτι ὁ τόπος ἔνθα ὁ Ἑρακλῆς ἐκάθισεν ἐσχίζετο εἰς δύο ὁδούς. Τὸ δὲ τράπηται εἰς ὑποτακτικὴν ἀπορηματικὴν· διότι ἐν ὀρθῷ λόγῳ ἤθελεν εἶναι ποτέραν τράπομαι.

¹⁰) Σύντ. καὶ Προδίκος φησὶ φανῆναι (=δόξαι) αὐτῷ (τῷ Ἑρακλεῖ) προσιέναι δύο γυναῖκας μεγάλας=λοιπὸν ὁ Προδίκος λέγει ὅτι ἐφάνη εἰς αὐτὸν (τὸν Ἑρακλέα) ὅτι ἤρχοντο πρὸς αὐτὸν κτλ. Τὸ δὲ μεγάλας=ὑψηλὰς τὸ ἀνάστημα. Τὸ ὑψηλὸν ἀνάστημα ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὡς προσὸν τοῦ κάλλους. Ἐκτὸς δὲ τούτου αὗται ἦσαν καὶ ὑπεράνθρωπα ὄντα.

τὴν μὲν ἑτέραν εὐπρεπῇ τε ἰδεῖν¹ καὶ ἑλευθέριον φύσει², κεκοσμημένην τὸ μὲν σῶμα καθαριότητι³, τὰ δὲ ὄμματα αἰδοῦ, τὸ δὲ σχῆμα σωφροσύνη⁴, ἐσθῆτι δὲ λευκῇ⁵· τὴν δ' ἑτέραν τεθραμμένην μὲν εἰς πολυσαρκίαν τε καὶ ἀπαλότητα⁶, κεκαλλωπισμένην⁷ δὲ τὸ μὲν χρῶμα, ὥστε λευκοτέραν τε καὶ ἐρυθροτέραν τοῦ ὄντος δοκεῖν φαίνεσθαι⁸, τὸ δὲ σχῆμα⁹, ὥστε δοκεῖν ὀρθοτέραν τῆς φύσεως εἶναι, τὰ δὲ ὄμματα ἔχειν ἀναπεπταμένα¹⁰, ἐσθῆτα δέ¹¹, εἰς ἧς ἂν μάλιστα ἡ ὥρα διαλάμποι, κατα-

¹) Σύντ. τὴν μὲν ἑτέραν (φησὶ φανῆναι αὐτῷ) εὐπρεπῇ.. κεκοσμημένην, τὴν δὲ ἑτέραν τεθραμμένην.. κεκαλλωπισμένην. Ἡ ἀντν. ἕτερος μετὰ τοῦ ἄρθρου σημαίνει ὁ εἰς ἐκ τῶν δύο. Τὸ δὲ εὐπρεπῇ τε ἰδεῖν=εὐπρεπεῖ πρὸς τὸ ἰδεῖν, κατὰ τὴν ὅψιν· ὅθ.=εὐπρόσωπος.

²) Καὶ φυσικὰ εὐγενής· δηλ. δὲν εἶχέ τι δεδανεισμένον, ὡς ἡ ἄλλη.

³) Κατὰ μὲν τὸ σῶμα μὲ καθαριότητα, δηλ. ἄνευ ψιμυθίου. Κόσμος δηλ. τοῦ μὲν σώματος αὐτῆς ἥτο ἡ καθαριότης (κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἑτέραν ἐψιμυθιωμένην οὖσαν), τῶν δὲ ὀμμάτων κόσμος ἥτο ἡ αἰδὼς καὶ τοῦ σχήματος ἡ ἡρεμος στάσις. Ἰστέον δ' ὅτι τὸ μὲν καθαρὸς λέγεται ἐπὶ ψυχῆς, τὸ δὲ καθάριος ἐπὶ σώματος καὶ τῶν μερῶν αὐτοῦ.

⁴) Τὴν στάσιν τοῦ σώματος, τὸ παράστημα μὲ σωφροσύνην, δηλ. μὲ ἡρεμίαν καὶ ἀταραξίαν.

⁵) Δὴλ. κεκοσμημένην. Τὸ λευκὸν τῆς ἐσθῆτος εἶνε ἔνδειξις εὐτυχίας ἢ ἀγνόητος.

⁶) Τὸ τεθραμμένην εἰς κτλ.=

τῷ τεθραμμένην οὕτως ὥστε πολυσαρκὸν τε καὶ ἀπαλὴν εἶναι. Ἡ ὑπερβολικὴ πολυσαρκία καὶ μαλακότης τοῦ σώματος ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὡς σημεῖον τρυφιλότητος καὶ νωθρότητος.

⁷) Τὸ μὲν κεκαλλωπισμένην ἐτέθη πρὸς δῆλωσιν τοῦ τεχνήτου στολισμοῦ, ἐνῶ τὸ ἀνωτέρω κεκοσμημένην πρὸς δῆλωσιν τοῦ φυσικοῦ.

⁸) Σύντ. ὥστε δοκεῖν φαίνεσθαι=ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι ἐμφανίζεται (ὅτι εἶνε) λευκοτέρα ἢ ὅτι πραγματικῶς ἥτο. Τὸ δὲ τοῦ ὄντος=τῷ ἢ ἥν τῷ ὄντι.

⁹) Ὑπον. ἔχουσαν, τ. ἔ. ἐσχηματισμένην οὖσαν=δίδουσαν τοιαύτην στάσιν εἰς τὸ σῶμά της. Τὸ δὲ τῆς φύσεως=τῷ ἢ ἡ φύσιν αὐτῆς ἥν, ἡ ἐπεφύκει=ὥστε νὰ φαίνεται ὑψηλοτέρα παρ' ὅτι φυσικὰ ἥτο.

¹⁰) Φανῆναι αὐτῷ ἔχειν αὐτὴν τὰ ὄμματα ἀναπεπταμένα. Τὰ ἀνεωγμένα καὶ ἐπομένως ἀναιδῆ ὄμματα (πρβλ. βλέμμα ἱταμόν) ἀντιτίθενται εἰς τὰ αἰδημόνως τεταπεινωμένα.

¹¹) Δὴλ. φέρειν (αὐτὴν) ἐσθῆτα τοιαύτην ἐξ ἧς. Τὸ δὲ ἡ ὥρα

σκοπεῖσθαι δὲ θαμὰ ἑαυτήν¹, περισκοπεῖν δὲ καὶ εἴ τις ἄλλος αὐτήν θεᾷται, πολλάκις δὲ καὶ εἰς τὴν ἑαυτῆς σκιὰν ἀποβλέπειν.

23. Ὡς δ' ἐγένοντο πλησιαίτερον τοῦ Ἑρακλέους, τὴν μὲν πρόσθεν ῥηθεῖσαν ἰέναι τὸν αὐτὸν τρόπον², τὴν δ' ἐτέραν, φθάσαι βουλομένην, προσδραμεῖν τῷ Ἑρακλεῖ καὶ εἰπεῖν· Ὁρῶ σε, ὦ Ἑράκλεις, ἀποροῦντα, ποίαν ὁδὸν ἐπὶ τὸν βίον τράπη³. ἔαν οὖν⁴, ἐμὲ φίλην ποιησάμενος, τὴν ἡδίστην τε καὶ ῥάστην ὁδὸν ἄξω σε, καὶ τῶν μὲν τερπνῶν οὐδενὸς ἄγευστος ἔσῃ, τῶν δὲ χαλεπῶν ἄπειρος διαβιώσῃ⁵.

24. Πρῶτον μὲν γὰρ οὐ πολέμων οὐδὲ πραγμάτων⁶ φροντιεῖς, ἀλλὰ σκοπούμενος διέσῃ, τί ἂν κεχαρισμένον ἢ σιτίον ἢ ποτόν εὔροις⁷, ἢ τί ἂν ἰδὼν ἢ τί ἀκούσας τερφθείης⁸, ἢ τίνων ἂν ὀσφρανόμενος ἢ ἀπτόμενος ἡσθείης, τίσι δέ.. ὁμιλῶν μά-

= ἡ ὠριμότης τῆς νεότητός της· ὅθεν=τὸ νεανικὸν κάλλος, ἡ νεανικὴ καλλονή.

¹) = ὅτι κατεσκοπεῖτο ἑαυτήν = ὅτι ἀπὸ πάνω ἕως κάτω συχνὰ παρρηθεῖ ἑαυτήν. Καὶ τὸ μὲν *περισκοπεῖν* = ὅτι ὁλόγυρά της ἔβλεπε πρὸς τοῦτοίς, ἂν τις ἄλλος κτλ. Τὸ δὲ *ἀποβλέπειν* = ὅτι ἔρριπτε τὸ βλέμμα της.

²) *Φησὶν ἰέναι τὸν αὐτὸν τρόπον* = λέγει (ὁ Πρόδικος) ὅτι ἐπρωχῶρει ἢ πρόσθεν ῥηθεῖσα μετὰ τοῦ αὐτοῦ ἡσύχου καὶ σώφρονος βήματος μεθ' οὗ καὶ πρότερον ἐβάδιζεν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἐπὶ πόμ. *προσδραμεῖν* = ὅτι δρομαίως διευθύνθη πρὸς τὸν Ἑρακλέα.

³) Ἀντὶ ὁποῖαν ἢ ἀκριβέστερον ὁποτέραν. Τὸ δὲ ὁδὸν ἐπὶ τὸν βίον = ὁδὸν τὴν εἰς τὸν βίον ἄγουσαν.

⁴) Συμπλ. ἔαν οὖν τὴν (πρὸς ἐμὲ) ὁδὸν ἐπὶ τὸν βίον τράπη. Τὸ

δὲ ἄξω σε τὴν ὁδὸν (= θά σε ὁδηγήσω διὰ ὁδοῦ) λέγεται ὡς τὸ ἡγεῖσθαι ὁδόν, πορεύεσθαι ὁδόν.

⁵) = διατελέσεις τὸν βίον ἄπειρος (= οὐ πειρώμενος, χωρὶς νὰ δοκιμάσῃς) τῶν χαλεπῶν, οὐδενὸς δὲ τῶν τερπνῶν ἄγευστος (οὐ γευόμενος, χωρὶς νὰ ἀπολαύσῃς) ἔσει.

⁶) Οὐδὲ πράξεων, ἔργων παρ-εχόντων ἐνοχλήσεις. Τὸ δὲ διέσῃ εἶνε 2ον πρὸς. τοῦ μέλλ. τοῦ δι-εμ· ὅθεν=θὰ διαγάγῃς τὸν βίον σου.

⁷) = ὅ,τι ἂν ἢ σιτίον ἢ ποτόν ἂν εὔροις (= δυνατόν νὰ εὔρῃς) κεχαρισμένον = εὐχάριστον, ἀρεστόν.

⁸) = ἢ ὅτι (θέαμα) ἰδὼν ἢ ὅτι (ἀκρόαμα) ἀκούσας τερφθείης ἂν. Τὸ δὲ ἡσθείης ἂν = ἡθελες αἰσθανθῇ ἡδονήν. Τὸ δὲ κατωτ. ὁμιλῶ = συναναστρέφομαι.

λιστ² ἂν εὐφρανθείης, καὶ πῶς ἂν μαλακώτατα καθεύδοις, καὶ πῶς ἂν ἀπονότατα τούτων πάντων τυγχάνοις¹.

25. Ἐὰν δέ ποτε γένηται τις ὑποψία σπάνεως² ἀφ' ὧν ἔσται ταῦτα, οὐ φόβος³, μὴ σε ἀγάγω ἐπὶ τὸ πονοῦντα καὶ ταλαιπωροῦντα τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ ταῦτα πορίζεσθαι, ἀλλ' οἷς ἂν οἱ ἄλλοι ἐργάζωνται, τούτοις σὺ χρήσῃ⁴, οὐδενὸς ἀπεχόμενος, ὅθεν ἂν δυνατὸν ἦ τι κερδᾶναι· πανταχόθεν γὰρ ὠφελεῖσθαι τοῖς ἐμοὶ ξυνοῦσιν ἐξουσίαν ἔγωγε παρέχω⁵.

26. Καὶ ὁ Ἡρακλῆς ἀκούσας ταῦτα. Ὡ γύναι, ἔφη, ὄνομα δέ σοι τί ἐστίν⁶; — Ἡ δέ, Οἱ μὲν ἐμοὶ φίλοι, ἔφη, καλοῦσί με Εὐδαιμονίαν, οἱ δὲ μισοῦντές με ὑποκοριζόμενοι⁷ ὀνομάζουσι Κακίαν.

27. Καὶ ἐν τούτῳ ἡ ἐτέρα γυνὴ προσελθοῦσα εἶπε. Καὶ ἐγὼ ἤκω πρὸς σέ, ὦ Ἡράκλεις, εἰδυῖα τοὺς γεννήσαν-

¹) Καὶ τίνι τρόπῳ ἄνευ τοῦ ἐλαχίστου κόπου ἤθελες ἀπολαύη πάσας ταύτας τὰς ἀπολαύσεις.

²) Δῆλ. τούτων, ἀφ' ὧν ἔσται (σοι) ταῦτα = ἀπὸ τῶν ὁποίων θὰ δύνασαι νὰ πορίξῃς τὰς ἀπολαύσεις ταύτας.

³) Δῆλ. ἐστίν, ὅθεν = οὐ φοβητέον ἐστί, μὴ σε ἀγάγω ἐπὶ τὸ ταῦτα πορίζεσθαι (σε) πονοῦντα κτλ. Ἀντὶ δὲ τοῦ οὐ φόβος μή σε ἀγάγω ἡ δύνατο νὰ εἴπῃ οὐ μὴ σε ἀγάγω ἢ οὐκ ἄξω σε.

⁴) Σύντ. ἀλλὰ σὺ χρήσῃ τούτοις οἷς (καθ' ἑλξιν ἐκ τοῦ τούτοις, ἀντὶ α) ἂν οἱ ἄλλοι ἐργάζωνται = α ἂν ἐργαζόμενοι πορίζωνται. Τὸ δὲ ὅθεν κτλ. = ὁπόθεν, ἐξ οὗ θὰ εἶνε δυνατόν.

⁵) Σύντ. ἐγὼ γὰρ παρέχω τοῖς ἐμοὶ συνοῦσιν ἐξουσίαν ὠφελεῖσθαι

πανταχόθεν. Μετὰ τὴν λέξιν ἐξουσίαν συνηθέστατα τὸ ἀπαρέμφατον τίθεται ἄνευ ἄρθρου· διότι τὸ ἐξουσίαν παρέχω ὠφελεῖσθαι = τῷ ἔξεστιν ὠφελεῖσθαι. Τὸ δὲ πανταχόθεν = τῷ ἀπὸ παντός, ἀγαθοῦ δηλ. ἢ κακοῦ.

⁶) Ὅνομα δέ ἐστὶ σοι τί (= ποῖον). Ὁ δὲ σύνδεσμος δὲ τίθεται πολλάκις ἐπὶ ἐρωτήσεως ζωηρᾶς, ὑπονοουμένης τῆς προτάσεως πρὸς ἣν ἀντιθετικῶς ἡ ἐρώτησις συνάπτεται = ταῦτα μὲν καλῶς εἶπες, ἀλλὰ ποῖον εἶνε τὸ ὄνομά σου;

⁷) Ὑποκοριστικῶς, ἥτοι ἐλάττονι ἐκείνου δι' οὗ ἔπρεπε νὰ με ὀνομάζωσιν ἐντεῦθεν. = δυσφίμῳ ὀνόματι καλοῦντές με· ἐπομ. δυσφημοῦντές με, διασύροντές με. Εἰς δὲ τὸ ἐν τούτῳ ὑπον. τῷ χρόνῳ.

τάς σε¹, καὶ τὴν φύσιν τὴν σὴν ἐν τῇ παιδείᾳ καταμαθοῦσα ἐξ ὧν ἐλπίζω, εἰ τὴν πρὸς ἐμὲ ὁδὸν τράποιο², σφόδρ' ἂν σε τῶν καλῶν καὶ σεμνῶν ἀγαθὸν³ ἐργάτην γενέσθαι, καὶ ἐμὲ ἔτι πολὺν ἐντιμωτέραν καὶ ἐπ' ἀγαθοῖς διαπρεπεστέραν φανῆναι⁴. Οὐκ ἐξαπατήσω δέ σε προοιμίους ἡδονῆς⁵, ἀλλ' ἥπερ οἱ θεοὶ διέθεσαν, τὰ ὄντα διηγῆσομαι μετ' ἀληθείας⁶.

28. Τῶν γὰρ ὄντων ἀγαθῶν καὶ καλῶν⁷ οὐδὲν ἄνευ πό-
νου καὶ ἐπιμελείας οἱ θεοὶ διδόασιν ἀνθρώποις· ἀλλ' εἴτε⁸ τοὺς
θεοὺς ὕλεως εἶναι σοὶ βούλει, θεραπευτέον⁹ τοὺς θεοὺς, εἴτε ὑπό-
τινος πόλεως ἐπιθυμεῖς τιμᾶσθαι, τὴν πόλιν ὠφελήτεον, εἴτε
ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος πάσης ἀξιοῖς ἐπ' ἀρετῇ¹⁰ θαυμάζεσθαι, τὴν
Ἑλλάδα πειρατέον εὖ ποιεῖν, εἴτε γῆν βούλει σοὶ καρποὺς
ἀφθόρους φέρειν, τὴν γῆν θεραπευτέον, εἴτε ἀπὸ βοσκημάτων¹¹

¹) Κατὰ τὸν μῦθον ὁ Ἡρα-
κλῆς ἦτο υἱὸς τοῦ Διός. Τὸ δὲ
καταμαθοῦσα = καλῶς γνωρίσασα
τὴν ἀγαθὴν σου φύσιν ἐν τῇ ἀνα-
τροφῇ σου. Τὸ δὲ ἐξ ὧν ἐλπίζω
= ἔνεκα τῶν ὁποίων ἐλπίζω, ὅπερ
μὲ κάμνει νὰ ἐλπίζω.

²) Ἐὰν ἤθελες βαδίσαι τὴν
πρὸς ἐμὲ ἄγουσαν ὁδόν. Τὸν δὲ
ἂν τοῦ σφόδρ' ἂν σύναψον μετὰ
τοῦ γενέσθαι καὶ φανῆναι.

³) Ἰκανός, ἐπιτήδειος ἐργά-
της τῶν καλῶν καὶ τῶν σπουδαίων
ὅτι δύνασαι νὰ ἀποβῇς.

⁴) Καὶ ὅτι καὶ ἐγὼ θα δυνη-
θῶ νὰ δειχθῶ ἐντιμωτέρα καὶ ἐ-
πιφανεστέρα ἔνεκα τῶν ἀγαθῶν
πράξεων, ἄστινας σὺ δι' ἐμὲ θὰ
πράξεις.

⁵) Μὲ προοίμια, ὧν θέμα εἶνε
ἡ ἡδονή, ὡς ἔπραξεν ἡ Κακία.

⁶) Ἀλλὰ μετ' ἀληθείας (χω-
ρὶς δηλ. νὰ σε ἐξαπατήσω) θὰ

σοὶ διηγηθῶ τὰ ὄντα (= αὐτὰ τὰ
πράγματα) καθ' ὃν τρόπον (= ἥπερ)
οἱ θεοὶ ἔχουσι ταῦτα διαθέσει, δια-
τάξει.

⁷) Τὸ ἀγαθὸν καὶ καλὸν εἶνε
κατηγορούμενον τοῦ τῶν ὄντων.
Ἐρμηνεύσον δὲ ὥσανεὶ ἦτο: οὐ-
δὲν γὰρ τούτων, ἃ ἐστὶ ἀγαθὰ καὶ
καλὰ οἱ θεοὶ διδόασιν ἀνθρώποις.

⁸) Ἐπτά εἶνε τὰ διεξευγνύο-
μενα, ἅτινα ἐκφέρονται ὑποθετι-
κῶς διὰ τοῦ εἴτε.

⁹) Διήλ. σοὶ = δεῖ σε θεραπεύειν
τοὺς θεοὺς = πρέπει σὺ νὰ ἐπι-
διώκῃς διὰ τῶν πράξεών σου τὴν
εὐνοίαν τῶν θεῶν.

¹⁰) Τὸ ἀναγκ. αἴτιον = διὰ τὴν
ἀρετὴν σου.

¹¹) Ἀπὸ ποίμνια. Ἡ ἀπὸ ση-
μαίνει τὸ μέσον. Τὸ δὲ πλουτίζε-
σθαι = γίγνεσθαι πλούσιον. Πρβλ.
σωφρονίζεσθαι, ὁρμίζεσθαι, οἰκίζε-
σθαι. κτλ.

οἷε δεῖν πλουτίζεισθαι, τῶν βοσκημάτων ἐπιμελητέον, εἴτε διὰ πολέμου ὁρμῆς¹ αὔξεσθαι καὶ βούλει δύνασθαι τοὺς τε φίλους ἐλευθεροῦν καὶ τοὺς ἐχθροὺς χειροῦσθαι, τὰς πολεμικὰς τέχνας αὐτὰς τε παρὰ τῶν ἐπισταμένων μαθητέον², καὶ ὅπως αὐταῖς δεῖ χρῆσθαι ἀσκητέον· εἰ δὲ³ καὶ τῷ σώματι βούλει δυνατός εἶναι⁴, τῇ γνώμῃ ὑπηρετεῖν ἐθιστέον τὸ σῶμα⁵ καὶ γυμναστέον σὺν πόνοις καὶ ἰδρωτί⁶.

29. Καὶ ἡ Καρία ὑπολαβοῦσα⁷, εἶπεν, ὥς φησι Πρόδικος· Ἐννοεῖς, ὦ Ἡράκλεις, ὥς χαλεπὴν καὶ μακρὰν ὁδὸν ἐπὶ τὰς εὐφροσύνας ἡ γυνὴ σοι αὕτη διηγεῖται⁸; ἐγὼ δὲ ῥαδίαν καὶ βραχεῖαν ὁδὸν ἐπὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἄξω σε⁹.

30. Καὶ ἡ Ἀρετὴ εἶπεν· ὦ Τλήμων¹⁰, τί δὲ σὺ ἀγαθὸν ἔχεις¹¹; ἢ τί ἡδὺ οἶσθα¹², μηδὲν τούτων ἔνεκα πράττειν ἐθέλουσα;

¹) Ἐχεις ὁρμὴν, ὄρεξιν, ἐπιθυμίαν νὰ μεγαλώσῃς (κατὰ τὴν περιουσίαν ἐκ τῶν λαφύρων, καὶ κατὰ τὴν φήμην ἐκ τῆς ἀνδρείας σου).

²) = τῷ: τὰς πολεμικὰς τέχνας μαθητέον τε αὐτὰς (= θεωρητικῶς) καὶ ἀσκητέον ὅπως αὐταῖς δεῖ χρῆσθαι (ἥτοι εἰς τὴν πρακτικὴν τούτων χρῆσιν νὰ ἀσκήσῃς).

³) Μετὰ τὸ ἐπτάκις τεθὲν εἴτε ἐπιφέρεται τὸ εἰ δέ, δι' οὗ νεώτερόν τι εἰς τὰ ἡγούμενα εἰσάγεται, ὅπερ ἐξαίρεται διὰ τοῦ εἰ δέ.

⁴) Νὰ εἶσαι ἰσχυρὸς κατὰ τὸ σῶμα, νὰ ἔχῃς ἰσχυρὸν σῶμα.

⁵) Ὅφειλεις νὰ συνειθίσῃς τὸ σῶμα νὰ εἶνε ὑπηρετῆς τῆς διανοίας, δηλ. νὰ ὑπακούῃ εἰς ὅτι ἡ διάνοια διατάττει αὐτὸ νὰ κάμνῃ πρὸς ἐνδυνάμωσίν του.

⁶) Μὲ κόπους καὶ ἰδρωτά. Ἡ σὺν δηλ. σημαίνει τὸ ὄργανον.

⁷) Δηλ. τὸν λόγον, ἥτοι ἀποκριθεῖσα.

⁸) Ἀντί: ὥς χαλεπὴ καὶ μακρὰ ἐστὶν ἡ ἐπὶ τὰς εὐφροσύνας ἄγουσα ὁδός, ἣν ἡ γυνὴ αὕτη διηγεῖται σοι; Περιφρονητικῶς δὲ ἐλέχθη ἡ γυνὴ αὕτη.

⁹) Τὸ ἄγω τινὰ ὁδὸν=ὁδηγῶ τινα δι' ὁδοῦ.

¹⁰) Τλήμων=τάλαινα, ταλαίπωρος, ἀθλία. Καὶ αἱ τέσσαρες δὲ αὗται λέξεις ἔχουσι τὴν αὐτὴν ῥίζαν (ταλ, ταλα, τλα=πρβλ. ἔτλην=ὑπέμεινα, ὑπέφερα).

¹¹) Ταῦτα μὲν οὕτως, ὥς λέγεις, ἔχουσιν, ἀλλὰ τί ἀγαθὸν σὺ ἔχεις.

¹²) Σύντ. ἢ τί ἡδὺ οἶσθα ἐθέλουσα μηδὲν πράττειν τούτων (δηλ. τῶν ἡδέων) ἔνεκα=ἢ ποίαν

ἥτις οὐδὲ τὴν τῶν ἡδέων ἐπιθυμίαν ἀναμένεις¹, ἀλλὰ πρὶν ἐπιθυμῆσαι πάντων ἐμπίπλασαι, πρὶν μὲν πεινῆν ἐσθίουσα², πρὶν δὲ διαψῆν πίνουσα καί, ἵνα μὲν ἡδέως φάγῃς, ὀψοποιούς μηχανωμένη, ἵνα δὲ ἡδέως πίνῃς, οἶνους τε πολυτελεῖς παρασκευάζῃ καὶ τοῦ θέρους χιόνα περιθέουσα ζητεῖς· ἵνα δὲ καθυπνώσῃς ἡδέως. οὐ μόνον τὰς στρωμνὰς μαλακάς³, ἀλλὰ καὶ [τὰς κλῖνας καὶ] τὰ ὑπόβαθρα ταῖς κλῖναις⁴ παρασκευάζῃ· οὐ γὰρ διὰ τὸ πονεῖν, ἀλλὰ διὰ τὸ μηδὲν ἔχειν, ὅ,τι ποιῇς, ὕπνου ἐπιθυμεῖς... Οὕτω γὰρ⁵ παιδεύεις τοὺς σεαυτῆς φίλους, τῆς μὲν νυκτὸς ὑβρίζουσα, τῆς δ' ἡμέρας τὸ χρησιμώτατον κατακοιμίζουσα⁶.

31. Ἀθάνατος δὲ οὕσα⁷ ἐκ θεῶν μὲν ἀπέρριψαι, ὑπὸ δὲ ἀνθρώπων ἀγαθῶν ἀτιμάζῃ⁸ τοῦ δὲ πάντων ἡδίστον ἀκούσματος, ἐπαίνου ἑαυτῆς, ἀνήκοος εἶ⁹, καὶ τοῦ πάντων ἡδί-

ἡδονὴν γινώσκεις σύ, ἡ ὅποια οὐδένα κόπον θέλεις νὰ καταβάλῃς, ὅπως ἀπολαύσῃς ταῦτα (τὰ ἡδέα);

¹) Σὺ, ἥτις οὐκ ἀναμένεις... ἀλλὰ πληροῖς σεαυτήν, κορέννυσαι, χορταίνεις ἀπὸ ὅλα, πρὶν ἐπιθυμῆσαι ταῦτα.

²) Ἀφοῦ ἐσθίεις. Καὶ τὸ μὲν καὶ... μηχανωμένη=ἀφοῦ ἀκόμη καὶ μαγεῖρους πάσῃ μηχανῇ σεαυτῇ παρασκευάζεις. Ὁ λόγος δὲ οὕτω ἔπρεπε νὰ ἔχῃ: καὶ ἵνα μὲν ἡδέως φάγῃς ὀψοποιούς μηχανᾷ, ἵνα δὲ ἡδέως πίνῃς, οἶνους (διάφορα εἶδη οἶνων) παρασκευάζῃ.

³) Κατηγορούμενον εἰς τὸ παρασκευάζῃ=ὥστε εἶνε μαλακάς. Καὶ τὸ μὲν τὰς στρωμνὰς=τὰς πρὸς ὕπνον χρησίμους στρω-

μνάς. Τὸ δὲ καθυπνώτω=βαθέως κοιμῶμαι.

⁴) Καὶ τὰ τῶν κλινῶν ὑπόβαθρα. Ἦσαν δὲ ταῦτα ὑποστηρίγματα, ὑποπόδια, ἃ ἔθετον ὑπὸ τοὺς πόδας τῆς κλίνης, ἵνα παράγῃται εἶδος λικνίσματος, ὅπερ, εὐκολώτερον καὶ ἡδύτερον τὸν ὕπνον προεκάλει.

⁵) Οὕτω λοιπόν, δηλ. ὑβρίζουσα κτλ. Τὸ δὲ ὑβρίζουσα=οὐ σωφρονοῦσα, ἀκολασταίνουσα.

⁶) Κοιμωμένη δαπανῶσα τὸν χρησιμώτατον τῆς ἡμέρας χρόνον.

⁷) Καίτοι δὲ εἶ ἀθάνατος.

⁸) Οὐ τιμᾷ, δὲν τιμᾶσαι, καταφρονεῖσαι.

⁹) Σὺ εἶ ἀνήκοος (=οὐκ ἀκήκοας) τοῦ ἀκούσματος, ὃ πάντων ἡδιστόν ἐστιν, τοῦ ἐπαίνου, λέγω, σεαυτῆς.

στον θεάματος ἀθέατος¹. οὐδέν γὰρ πώποτε σεαυτῆς ἔργον καλὸν τεθέασαι. Τίς δ' ἂν σοι λεγούσῃ τι πιστεύσειε;² τίς δ' ἂν δεομένη τινὸς ἐπαρκέσειεν; ἢ τίς ἂν εὖ φρονῶν³ τοῦ σοῦ θιάσου τολμήσειεν εἶναι; οἷ⁴, νέοι μὲν ὄντες, τοῖς σώμασιν ἀδύνατοί εἰσι, προσβύτεροι δὲ γενόμενοι, ταῖς ψυχαῖς ἀνόητοι⁵, ἀπώρως μὲν λιπαροὶ διὰ νεότητος τρεφόμενοι⁶, ἐπιπόνως δὲ ἀνχημυροὶ διὰ γήρως περῶντες⁷, τοῖς μὲν πεπραγμένοις⁸ αἰσχυρόμενοι, τοῖς δὲ πρᾶττομένοις βαρυνόμενοι, τὰ μὲν ἡδέα ἐν τῇ νεότητι διαδραμόντες⁹, τὰ δὲ χαλεπὰ εἰς τὸ γῆρας ἀποθέμενοι¹⁰.

32. Ἐγὼ δὲ σύνειμι μὲν θεοῖς, σύνειμι δὲ ἀνθρώποις τοῖς ἀγαθοῖς¹¹. ἔργον δὲ καλὸν οὐδέν οὔτε θεῖον οὔτε ἀν-

¹) Καὶ ἀθέατος δηλ. εἶ. Τὸ δὲ ἀθέατος ἐνεργ.=οὐ τεθέασαι (τὸ πάντων ἡδιστον θέαμα). Πρβλ. τὰ ἄπρακτος, ἀστράτευτος, ἄγευστος, ἀναίσθητος. Αἱ δὲ γενικαὶ εἶνε ἀντικειμενικαί. Τὸ δὲ πώποτε = ποτὲ μέχρι τοῦδε, ποτέ σου.

²) Τὸ τί ἐξαρτᾶται ἔκ τε τοῦ λεγούσῃ καὶ ἐκ τοῦ πιστεύσειεν, ὥς τὸ τινὸς ἐκ τοῦ δεομένη καὶ ἐκ τοῦ ἐπαρκέσειεν=τίς δύναται νά δώσῃ πίστιν τινά εἰς σὲ λέγουσάν τι, ἢ τίς δύναται νά σὲ βοηθήσῃ εἰς τι, ἐὰν ἔχῃς ἀνάγκην τινός;

³) =εἰ εὖ φρονοίῃ. Διὰ δὲ τοῦ σοῦ θιάσου (=τῶν ὁπαδῶν σου) ὑπαινίττεται σκωπτικῶς τὸν βακχικὸν θιάσον, ἥτοι τοὺς βεβακχευμένους ὁπαδοὺς τοῦ Διονύσου.

⁴) Οὗτοι δέ, δηλ. οἱ θιασῶταί σου, ὅπερ ἐννοητέον ἐκ τοῦ τοῦ σοῦ θιάσου.

⁵) Δηλ. εἰσίν· τὸ δὲ ταῖς ψυχῶν ἀνόητοι=μωροὶ καὶ ἡλίθιοι.

⁶) Ἐπειδὴ ἄνευ κόπων τρέφονται καθ' ὅλην τὴν νεότητά των εἶνε λιπαροὶ(=εὐτραφεῖς).

⁷) Ἐπειδὴ μετὰ πολλῶν πόνων διέρχονται τὸ γῆρας, ἐπειδὴ πολὺ κοπιᾶζουσι κατὰ τὸ γῆρας (διότι νέοι ὄντες δὲν ἐκοπίασαν πρὸς πορισμὸν περιουσίας εἶνε ἀνχημυροὶ=ἀπεξηραμένοι, στεγνοί, ἰσχυνοί).

⁸) Ὅποτε δι' ὅσα μὲν ἔχουσι πράξῃ κατὰ τὴν νεότητά του αἰσχύνονται, διὰ δὲ τὰ (νῦν) ὑπ' αὐτῶν πρᾶττόμενα (διὰ τὸ γῆρας) βαρύνονται (=βασανίζονται).

⁹) Διότι ἀπ' ἀρχῆς τῆς νεότητός των μέχρι τέλους διήλθον δι' ὅλων τῶν ἡδονῶν, δηλ. ἀπάσας τὰς ἡδονὰς ἀπῆλυσαν ἐν τῇ νεότητί των.

¹⁰) Ὡς ἐν ἀποθήκῃ τινὶ ἐταμίευσαν· ὅθεν=διεφύλαξαν διὰ τὸ γῆρας τὰ δυσάρεστα.

¹¹) Σχῆμα λόγου τὸ καλούμενον ἐπαναφορά, ὅποτε ὁ δὲ προσ-

θρόνῳ πειον χωρὶς ἑμοῦ γίγνεται τιμῶμαι δὲ μάλιστα πάντων¹ καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρὰ ἀνθρώποις οἷς προσήκει, ἀγαπητὴ μὲν συνεργὸς² τεχνίταις, πιστὴ δὲ φύλαξ οἴκων δεσπόταις, εὐμενὴς δὲ παραστάτις οἰκέταις, ἀγαθὴ δὲ συλλήπτρια τῶν ἐν εἰζήνῃ πόρων, βεβαία δὲ τῶν ἐν πολέμῳ σύμμαχος ἔργων, ἀρίστη δὲ φιλίας κοινωνός.

33. Ὅτι δὲ τοῖς μὲν ἑμοῖς φίλοις ἡδεῖα μὲν καὶ ἀπράγμων³ σίτων καὶ ποτῶν ἀπόλανσις ἀνέχονται γὰρ⁴, ἕως ἂν ἐπιθυμήσωσιν αὐτῶν. Ὑπνος δ' αὐτοῖς ἀρεστὴν ἡδίων ἢ τοῖς ἀμόχθοις⁵, καὶ οὔτε ἀπολείποντες αὐτὸν ἄχθονται, οὔτε διὰ τοῦτον⁶ μεθίσθαι τὰ δέοντα πράττειν. Καὶ οἱ μὲν νέοι τοῖς τῶν προεσβυτέρων ἐπαίνοις χαίρουσιν, οἱ δὲ γεραίτεροι ταῖς τῶν νέων τιμαῖς ἀγάλλονται καὶ ἡδέως μὲν τῶν παλαιῶν πράξεων⁷ μέμνηται, εὖ δὲ τὰς παρούσας ἡδοναὶ πράττοντες⁸,

θιτικὸς=προσέτι δέ. Ἐν τῇ ἐπαναφορᾷ διὰ τοῦ δὲ ἐξαιρέται ἡ σημαντικότης τῆς ἐπαναλαμβανομένης λέξεως.

¹⁾ Ὑπὲρ πάντα ἄλλον. Τὰ δὲ ἐπομ. οἷς προσήκει ἑμὲ τιμᾶσθαι = παρ' οἷς προσήκει ἑμὲ τιμᾶσθαι. Καὶ ἡ Κακία μὲν ἐτιμᾶτο, ἀλλὰ μόνον παρ' οἷς τιμᾶσθαι οὐ προσήκει. Ἰστέον δ' ὅτι ἐν τοῖς προσήκει, χρῆ, δεῖ (δέομαι, εἰκὸς ἐστὶ συνήθης εἶνε ἢ συμπλήρωσις αὐτῇ τοῦ ἀπαρεμφάτου.

²⁾ Δῆλ. οὔσα. Καὶ τὸ μὲν συνεργὸς καὶ συλλήπτρια=συμβοηθός, τὸ δὲ ἐπόμενον βεβαία=ἀσφαλής, σταθερά.

³⁾ =οὐδὲν ὀφείλουσα τῇ τέχνῃ, τῇ παρασκευῇ. Κατ' ἄλλους δὲ = ἄνευ φροντίδων καὶ ἐνοχλήσεων.

⁴⁾ Ἀπολύτως ἐνταῦθα τὸ ἀνέ-

χονται=διότι ὑπομένουσι διότι περιμένουσι. Τὸ δὲ ἐπόμε. αὐτῶν= σίτων καὶ ποτῶν.

⁵⁾ Ἐνεργ.=τοῖς μὴ μοχθοῦσι, τοῖς μὴ κοπιᾷζουσιν. Εἰς δὲ τὸ ἐπόμε. αὐτὸν ὕπον. τὸν ὕπνον= ὅταν δὲ κοιμῶνται.

⁶⁾ Δῆλ. τὸν ὕπνον. Τὸ δὲ μεθίημι μετ' ἀπαρεμφ.=παύομαι ποιῶν τι, παραμελῶ.

⁷⁾ =τῶν πάλαι πεπραγμένων, ὅσα δῆλ. ἐν τῇ νεανικῇ τῶν ἡλικία ἔπραξαν.

⁸⁾ Σύντ. οἱ γεραίτεροι ἡδοναί, εὖ πράττοντες τὰς παρούσας (πράξεις)=εὐχαριστοῦνται, διότι ἐπιτυχῶς ἐκτελοῦσι τὰς ἐν τῷ παρόντι (δῆλ. ἐν τῷ γήρατι) πράξεις. Ἡ μετοχ. εὖ πράττοντες προσδιορίζει τὴν μετοχ. ὄντες=εὖ δὲ πράττουσιν, ἐπειδὴ εἰσὶ δι' ἑμὲ

δι' ἐμὲ φίλοι μὲν θεοῖς ὄντες, ἀγαπητοὶ δὲ φίλοις, τίμοι δὲ πατρίσιν. Ὅταν δ' ἔλθῃ τὸ πεπρωμένον τέλος¹, οὐ μετὰ λήθης ἄτιμοι κεῖνται², ἀλλὰ μετὰ μνήμης τὸν αἰὶ χρόνον ὑμνούμενοι θάλλουσι³. Τοιαῦτά σοι⁴, ὦ παῖ τοκέων⁵ ἀγαθῶν Ἡράκλεις, ἔξεστι διαπονησαμένῳ τὴν μακαριστοτάτην εὐδαιμονίαν κεκτῆσθαι⁶.

34. Οὕτω πως διώκει⁷ Πρόδικος τὴν ὑπ' Ἀρετῆς Ἡρακλέους παιδευσιν⁸ ἐκὸςμηση μέντοι τὰς γνώμας⁹ ἐπὶ μεγαλειότηροισι ὀρήμασιν ἢ ἐγὼ νῦν. Σοὶ δ' οὖν ἄξιον, ὦ Ἀρίστιππε, τούτων ἐνθυμονμένῳ⁹, πειρᾶσθαι τι καὶ τῶν εἰς τὸν μέλλοντα¹⁰ χρόνον τοῦ βίου φροντίζειν.

φίλοι μὲν τοῖς θεοῖς (φιλοῦνται ὑπὸ τῶν θεῶν) ἀγαπῶνται (ἐκτιμῶνται) ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Τὸ δὲ εἰς ἐτέθη μακρὰν τοῦ πράττοντες, διότι καὶ τὸ ἡδέως ἐτέθη μακρὰν τοῦ μέμνηνται.

¹) Τὸ ὁριζόμενον ὑπὸ τῆς μοίρας τέλος τοῦ βίου, τὸ μοιραῖον τῷ ἀνθρώπῳ τέλος, δηλ. ὁ θάνατος.

²) Οὐχὶ λησμονημένοι κεῖνται ἐν τῷ τάφῳ ἐστερημένοι τιμῆς.

³) Ἀλλὰ πάντοτε μνημονεύμενοι, ἐξακολουθοῦσι νὰ ζῶσι (θάλλουσι) ἐν τοῖς ᾄσμασι (ὑμνοῦμενοι).

⁴) Διὰ τοῦ τοιαῦτα συγκεφαλαιοῦνται συντόμως τὰ προλεχθέντα ὑπὸ τῆς Ἀρετῆς. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ τὸ ἀσύνδετον. Πρβλ. 1, 1, 9, σημ. 7.

⁵) Παρὰ ποιηταῖς οἱ γονεῖς καλοῦνται τοκεῖς, τεκόντες, φύσαντες.

⁶) Σύντ. ἔξεστι σοι τοιαῦτα διαπονησαμένῳ (κατὰ τὴν γνωστὴν ἔλξιν, ἀντὶ διαπονησάμενον) = ἐάν διαπονήσῃ, κεκτῆσθαι τὴν

μακαριστοτάτην (=τὴν μεγίστου μακαρισμοῦ ἄξιαν) εὐδαιμονίαν.

⁷)=λόγῳ διέρχεται, διηγεῖται, ἐκτίθῃσιν. Τὸ δὲ οὕτω πως=καθ' ὃν τρόπον περίπου ἐγὼ ἐξέθηκα. Τὸ δὲ ὑπ' Ἀρετῆς ποιητικὸν αἷτιον εἰς τὸ παιδεύειν⁸ διότι ἡ λέξις παιδεύειν ἐνέχει ἔννοιαν παθητικὴν, δηλ. τὸ παιδεύεσθαι=τὴν ὑπὸ τῆς Ἀρετῆς γενομένην παιδευσιν (ἀνατροφήν) τοῦ Ἡρακλέους.

⁸) Τὸν γνωμικὸν αὐτοῦ λόγον. Τὸ δὲ ἐπόμενον=ἐπὶ μεγαλοπρεπεστέροις, ἐπὶ ἐπιδεικτικωτέροις λέξεσι, κατὰ τὴν συνήθειαν δηλ. τῶν σοφιστῶν.

⁹) Ταῦτα ἐν θυμῷ (=ἐν νῷ) ἔχων=ταῦτα σκεπτόμενος, λογιζόμενος, πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων.

¹⁰) Σύντ. πειρᾶσθαι φροντίζειν τι καὶ τῶν τοῦ βίου εἰς τὸν μέλλοντα χρόνον=νὰ προσπαθῆς νὰ λαμβάνῃς φροντίδα τινὰ καὶ περὶ τῶν πραγμάτων τοῦ βίου τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸν μέλλοντα χρόνον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

1. Αἰσθόμενος¹ δέ ποτε Λαμπροκλέα τὸν πρεσβύτατον υἱὸν αὐτοῦ², πρὸς τὴν μητέρα χαλεπαίνοντα³, Εἶπέ μοι, ἔφη ὁ παῖ, οἷσθά τινας ἀνθρώπους ἀχαρίστους καλουμένους; — Καὶ μάλα, ἔφη ὁ νεανίσκος. — Καταμεμάθηκας οὖν, τοὺς τί ποιούντας⁴ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀποκαλοῦσιν; — Ἐγωγε⁵, ἔφη· τοὺς γὰρ εὖ παθόντας, ὅταν δυνάμενοι χάριν ἀποδοῦναι⁶ μὴ ἀποδῶσιν, ἀχα-

ΚΕΦΑΛ. Β'. § 1—14. *Περὶ ληψις.* Ὁ Σωκράτης μαθὼν ὅτι ὁ υἱὸς του Λαμπροκλῆς ἦτο ὠργισμένος πρὸς τὴν μητέρα του, ὡς φερομένης πρὸς αὐτὸν σκληρῶς καὶ ἀποτόμως, πειρᾶται διὰ λογικῶν ἐπιχειρημάτων νὰ ἀποτρέψῃ αὐτὸν τοῦ ἀχαριστεῖν πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ ἐπαναγάγῃ αὐτὸν εἰς τρυφερώτερα αἰσθήματα, καταδεικνύων αὐτῷ, ὅτι ἡ ἀχαριστία εἶνε καθαρὰ ἀδικία, καὶ τοσοῦτ'φ μεῖζων ὅσ'φ μεῖζονες εἶνε αἱ εὐεργεσίαι, ἃς εὐηργετήθημεν. Ἄλλ' αἱ εὐεργεσίαι, ἃς τὰ τέκνα ὑπὸ τῶν γονέων καὶ μάλιστα ὑπὸ τῆς μητρὸς εὐεργετήθησαν, εἶνε μέγισται. Μεγίστη λοιπὸν ἀχαριστία εἶνε νὰ μὴ ἀγαπᾶ καὶ νὰ μὴ σέβηται τις τὴν μητέρα του, καὶ ἐὰν αὕτη ἐν τῇ ἀνατροφῇ του σκληρὰ καὶ ἀπότομος δεικνύται, ἀφοῦ μάλιστα ἐπὶ τῆς αὐστηρότητος ταύτης ἐρεΐδονται ἄρισται προθέσεις. Τὴν πρὸς τοὺς γονεῖς δὲ ἀχαριστίαν οὐ μόνον ἡ πολιτεία κολάζει αἰσχίστως ποιναῖς, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἄνθρωποι τοὺς ἔχοντας αὐτὴν καταφρονοῦσιν.

¹) Τὸ αἰσθάνομαι συντασσό-

μενον μετ' αἰτιατ. προσώπου καὶ μετχ. κατηγορηματικῆς σημαίνει ἀσφαλῶς μαθάνω παρὰ τινός τι, πληροφοροῦμαι παρὰ τινός τι.

²) Πλὴν τοῦ Λαμπροκλέους, ὃν ὁ Σωκράτης εἶχεν ἐκ τῆς πρώτης αὐτοῦ γυναικός, τῆς ὀργίλου Ξανθίπης, ἀναφέρεται ὅτι εἶχε καὶ δύο ἄλλους υἱούς, τὸν Σωφρονίσκον καὶ τὸν Μενέξενον ἐκ τῆς δευτέρας αὐτοῦ γυναικός Μυρτοῦς.

³) = χαλεπῶς ἔχοντα πρὸς τὴν ἑαυτοῦ μητέρα = ὀργιζόμενον, ἀγανακτοῦντα κατὰ τῆς μητρὸς του Ξανθίπης.

⁴) Βραχυλογία, ἀντί: καταμεμάθηκας οὖν τί ποιοῦσιν οὗτοι, οὓς τὸ ὄνομα τοῦτο (δῆλ. ἀχαρίστους) ἀποκαλοῦσιν = ὀνειδιστικῶς ὀνομάζουσιν;

⁵) Τὸ ἔγωγε ἐν ἀπαντήσεσιν ἄνευ ῥήματος ἔχει σημασίαν καταφατικοῦ ἐπιρρήματος = ναί, μάλιστα, βεβαίως.

⁶) Ἐν τῷ ἀποδιδόναι ἡ ἀπὸ σημαίνει τὸ ὀφειλόμενον. Πρβλ. τὸ ἀπαιτῶ = αἰτῶ τὸ ὀφειλόμενον, ἀπολαμβάνω (§ 4) = λαμβάνω τὸ ὀφειλόμενον, ἀπολογοῦμαι = δίδωμι τὸν ὀφειλόμενον λόγον.

ρίστους καλοῦσιν. — Οὐκοῦν δοκοῦσί σοι¹ ἐν τοῖς ἀδίκους κατα-
λογίζεσθαι τοὺς ἀχαρίστους; — Ἐμοιγε, ἔφη.

2. Ἦδη δὲ² ποτ' ἐπεσκέψω, εἰ ἄρα³ ὥσπερ τὸ ἀνδραποδίζε-
σθαι τοὺς μὲν φίλους ἄδικον εἶναι δοκεῖ, τοὺς δὲ πολεμίους
δίκαιον, οὕτω καὶ τὸ ἀχαριστεῖν πρὸς μὲν τοὺς φίλους ἄδικόν
ἐστι, πρὸς δὲ τοὺς πολεμίους δίκαιον; — Καὶ μάλα, ἔφη· καὶ
δοκεῖ μοι⁴, ὅφ' οὗ ἂν τις εὖ παθὼν εἴτε φίλου εἴτε πολεμίον
μὴ πειροῖται χάριν ἀποδιδόναι, ἄδικος εἶναι.

3. Οὐκ οὐν, εἰ γε⁵ οὕτως ἔχει τοῦτο, εἰλικρινῆς⁶ τις ἂν εἴη
ἀδικία ἢ ἀχαριστία; — Συνωμολόγει. — Οὐκ οὐν, ὅσῳ ἂν τις
μεῖζω ἀγαθὰ παθὼν μὴ ἀποδιδῶ χάριν⁷, τοσοῦτω ἀδικιώτερος
ἂν εἴη; — Συνέφη καὶ τοῦτο. — Τίνας οὖν, ἔφη, ὑπὸ τίνων⁸
εὗρομεν ἂν μεῖζονα εὐεργετημένους ἢ παῖδας ὑπὸ γονέων;

¹) Ὑποκείμε. οἱ τὸ ὄνομα τοῦτο
καλοῦντες. Πολλάκις δὲ ἐν τοῖς ῥ.
δοκεῖν, φαίνεσθαι, ἡγεῖσθαι, οἶεσθαι,
νομίζειν κτλ. ἐνυπολανθάνει ἢ ἐν-
νοια τοῦ δεῖν ἢ προσήκειν = σοῦ
φαίνεται ὅτι προσήκον εἶναι νά
κατατάσσωσι τοὺς ἀχαρίστους με-
ταξὺ τῶν ἀδίκων;

²) Συμπλήρ. ταῦτα μὲν κα-
λῶς ἔχουσιν, ἤδη δέ. Τὸ δὲ ἐπι-
σκοποῦμαι σημαίνει ἐπανειλημμέ-
νως καὶ ἐπομένως καλῶς σκέπτο-
μαι καλῶς ἐξετάζω.

³) Σύντ. εἰ ἄρα (= ἂν τυχόν)
καὶ τὸ πρὸς μὲν τοὺς φίλους ἀ-
χαριστεῖν οὕτω ἄδικόν ἐστι, τὸ δὲ
πρὸς τοὺς πολεμίους ἀχαριστεῖν
οὕτω δίκαιόν (ἐστι), ὥσπερ τὸ μὲν
ἀνδραποδίζεσθαι τοὺς φίλους ἄ-
δικον δοκεῖ εἶναι, τὸ δὲ τοὺς πο-
λεμίους ἀνδραποδίζεσθαι δίκαιον
δοκεῖ εἶναι; Εἰς δὲ τὸ καὶ μάλα
ὑπον. ἐπεσκέψαμι.

⁴) Σύντ. καὶ δοκεῖ μοι (= ὁ-
θεν μοὶ φαίνεται) ἄδικος εἶναι,
ἂν τις, εὖ παθὼν ὅφ' οὗ (= ὑπό-
τινος) εἴτε φ. εἴτε π. μὴ πειροῖ-
ται χάριν ἀποδιδόναι (τούτῳ τῷ
εὖ ποιήσαντι). Σύνηθες δὲ εἶναι ἐν
τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἐπὶ δύο συγ-
χρόνων πράξεων ἢ τὸ προτερό-
χρονον σημαίνουσα νά τίθηται
κατὰ μετοχήν.

⁵) Ἀντὶ τοῦ εἰ γε ἡδύνατο νά
τεθῇ ἐπεὶ γε. Τὸ δὲ οὐκ οὐν. . . ἂν
εἴη = δὲν ἡθέλε λειπτόν εἶναι.

⁶) Καθαρά, φανερά τις. Τὸ
δὲ συνωμολόγει = τῷ ἐπομένῳ συν-
έφη = συνεφώνει, παρεδέχετο.

⁷) Σύντ. οὐκ οὐν, ἂν τις μὴ
ἀποδιδῶ χάριν, ἂν εἴη (= δὲν ἡ-
θέλε λειπτόν εἶναι) τοσοῦτω ἀδι-
κώτερος, ὅσῳ ἂν μεῖζω ἀγαθὰ
παθὼν (= πάθοιεν ἂν).

⁸) Ἐν τῇ αὐτῇ ἐρωτηματικῇ
προτάσει κείνται ὁμοῦ ἀσυνδέτως

οὓς¹ οἱ γονεῖς ἐκ μὲν οὐκ ὄντων ἐποίησαν εἶναι, τοσαῦτα δὲ καλὰ ἰδεῖν καὶ τοσούτων ἀγαθῶν μετασχεῖν², ὅσα οἱ θεοὶ παρέχουσι τοῖς ἀνθρώποις· ἃ δὴ καὶ οὕτως ἡμῖν δοκεῖ παντὸς ἄξια εἶναι, ὥστε πάντες τὸ καταλιπεῖν αὐτὰ μάλιστα πάντων φεύγομεν³. Καὶ πόλεις ἐπὶ τοῖς μεγίστοις ἀδικήμασι ζημίαν θάνατον πεποιήκασιν, ὥς οὐκ ἂν μείζονος κακοῦ φόβῳ τὴν ἀδικίαν παύσαντες⁴...

5. Καὶ ὁ μὲν γε ἀνὴρ τὴν τε γυναῖκα⁵ τρέφει καὶ τοῖς μέλλουσιν ἔσεσθαι παισὶ προπαρασκευάζει πάντα, ὅσα ἂν οὔηται συνοίσειν αὐτοῖς πρὸς τὸν βίον, καὶ ταῦτα⁶ ὥς ἂν δύνηται πλεῖστα· ἡ δὲ γυνὴ τεκοῦσα.. τρέφει τε καὶ ἐπιμελεῖται, οὔτε προπεπονθυῖα οὐδὲν ἀγαθόν, οὔτε γιγνώσκον τὸ βρέφος, ὅφ'⁷ ὅτου εὖ πάσχει, οὐδὲ σημαίνειν δυνάμενον, ὅτου δεῖται,

δύο ἔρωτ. ἀντωνυμίας, ἐξ ὧν ἀποτελοῦνται ἐν τῇ αὐτῇ προτάσει δύο ἐρωτησεις, ἥτοι: τίνας εὐροισμεν μείζω, εὐεργετημένους ἢ παίδας, καὶ ὑπὸ τινων εὐροισμεν μείζω εὐεργετημένους παίδας ἢ ὑπὸ γονέων;

¹) Τούτους δὲ (τοὺς παίδας) οἱ γονεῖς ἐκ τοῦ μηδενὸς εἰς τὸ εἶναι, ἐκ τῆς ἀνυπαρξίας εἰς τὴν ὑπαρξιν ἔφεραν.

²) Δῆλ. αὐτοὺς ἐποίησαν. Τὸ δὲ ἐπόμενον ἃ δὴ κτλ.=ταῦτα δὲ τὰ ἀγαθὰ, ὡς γνωστόν, καὶ τόσης μεγίστης ἄξιας νομίζομεν, ὥστε κτλ.

³) Πάντες ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἀποφεύγομεν τὸ νὰ καταλίπωμεν αὐτά. Ἐννοεῖ τὸν θάνατον. Τὰ δὲ ἐπόμε.=ὅτι δὲ ταῦτα οὕτως ἔχουσιν, ἀπόδειξις εἶνε ὅτι καὶ αἱ πόλεις. Τὸ δὲ πεποιήκασιν=ἐπέθηκαν,

ἔταξαν, ὥρισαν τὸν θάνατον ὡς τιμωρίαν.

⁴) Νομίζοντες (οἱ πολῖται) ὅτι οὐκ ἂν παύσειεν τὴν ἀδικίαν φόβῳ (=ἐκφοβοῦντες διὰ) μείζονος (τοῦ θανάτου) κακοῦ. Ἡ θανατικὴ λοιπὸν ποινὴ εἶνε ἀναγκαιοτάτη πρὸς περιορισμὸν τῆς ἀδικίας. Οἱ δὲ τάναντία δοξάζοντες κήδονται τῶν πονηρῶν μᾶλλον ἢ τῶν ἀγαθῶν.

⁵) Καὶ τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα.

⁶) Δῆλ. παρασκευάζει. Αἱ δὲ δύο αἰτιατικαὶ γιγνώσκον τὸ βρέφος καὶ μετὰ ταῦτα δυνάμενον ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ τρέφει τε καὶ ἐπιμελεῖται. ὅπερ = τῷ τρέφει ἐπιμελουμένη ἢ ἐπιμελῶς τρέφει. Ὁμαλώτερον θὰ ἦτο: εἰ καὶ οὐδὲν ἀγαθὸν προπέπονθεν, οὔτε τὸ βρέφος γινώσκει οὔτε δύναται σημαίνειν.

ἀλλ' αὐτή, στοχαζομένη¹ τὰ τε συμφέροντα καὶ τὰ κεχαρισμένα, πειρᾶται ἐκπληροῦν, καὶ τρέφει πολὺν χρόνον καὶ ἡμέρας καὶ νυκτὸς ὑπομένουσα πονεῖν, οὐκ εἰδυῖα², τίνα τούτων χάριν ἀπολήψεται.

6. Καὶ οὐκ ἀρκεῖ θρεῖναι³ μόνον, ἀλλὰ καί, ἐπειδὴν δόξωσιν ἱκανοὶ εἶναι οἱ παῖδες μαρθάνειν τι, ἃ μὲν ἂν αὐτοὶ ἔχουσιν οἱ γονεῖς ἀγαθὰ πρὸς τὸν βίον διδάσκουσιν, ἃ δ' ἂν οἴωνται ἄλλον ἱκανώτερον εἶναι διδάξαι, πέμπουσι πρὸς τοῦτον, δαπανῶντες, καὶ ἐπιμελοῦνται πάντα ποιοῦντες⁴, ὅπως οἱ παῖδες αὐτοῖς γένωνται ὡς δυνατόν βέλτιστοι.

7. Πρὸς ταῦτα ὁ νεανίσκος ἔφη· Ἀλλά τοι⁵, εἰ καὶ ταῦτα πάντα πεποίηκε καὶ ἄλλα τούτων πολλαπλάσια, οὐδείς ἂν δύναιτο αὐτῆς ἀνασχέσθαι τὴν χαλεπότητα⁶. — Καὶ ὁ Σωκράτης· Πότερα δέ, ἔφη, οἷε θηρίου ἀγριότητα δυσφορωτέραν εἶναι ἢ μητρός⁷; — Ἐγὼ μὲν οἶμαι, ἔφη, τῆς μητρός⁸, τῆς γε τοιαύτης.

¹) Τὸ στοχαζομαι $\pi = \tau\omega$ τεκμαίρομαι, κρίνω π .

²) Εἰ καὶ οὐκ οἶδε τίς ἔσται ἡ χάρις, ἣν ἀντὶ τούτων (δηλ. τῶν κόπων) ὡς ἀμοιβὴν ὀφειλομένην θὰ λάβῃ.

³) Τὸ μὲν ἀρκεῖ ἀπροσώπως = ἀρκετὸν ἔστι (1, 1, 15)· τὰ δὲ ἐπόμε. σύντ.: ἀλλὰ καὶ διδάσκουσι μὲν (τοὺς παῖδας) ἃ ἀγαθὰ ἂν ἔχωσι (διδάξαι) πρὸς τὸν βίον (= χρῆσιμα πρὸς τὸν βίον), πέμπουσι δὲ τοὺς παῖδας πρὸς τοῦτον διδάξαι (αὐτούς) ἃ ἀγαθὰ ἂν οἴωνται ἄλλον ἱκανώτερον εἶναι διδάξαι (αὐτούς).

⁴) Πᾶσαν προσπάθειαν καταβάλλοντες. Τὸ δὲ ὅπως γένωνται, ἀντὶ ὅπως γενήσονται. Πολλάκις δηλ. μετὰ τὰ φροντίδος σημαν-

τικά ῥήματα τὸ ὅπως συντάσσεται μεθ' ὑποτακτικῆς.

⁵) Ἀλλὰ σὲ βεβαιῶ. Εἰς δὲ τὸ πεποίηκε ὑποκ. ἡ μήτηρ. Ὁ Λαμπροκλῆς ἐννοήσας ὅτι τὰ ὑπὸ τοῦ πατρὸς του περὶ μητρός ἐν γένει λεγόμενα ἀποβλέπουσι τὴν πρὸς τὴν μητέρα του διαγωγὴν του μερικεύει τὴν ἀπάντησιν.

⁶) Τὴν σκληρότητα, τὴν τραχύτητα αὐτῆς. Ὁ σύνδ. δὲ τίθεται πολλάκις ἐπὶ ἐρωτήσεως ζωηράς. Ἰδὲ 2, 1, § 26 ὅμοια δέ σοι τί ἔστιν;

⁷) Ὅτι εἶνε μάλλον ἀνυπόφορος ἡ ἀγριότης ἐνὸς θηρίου ἢ ἡ ἀγριότης μιᾶς μητρός.

⁸) Τῆς μητρός ἐκεῖνης, ἣτις βέβαια εἶνε τοιαύτη ὡς ἐμή, νομίζω ὅτι ἡ ἀγριότης εἶναι μάλλον ἀνυπόφορος ἢ κτλ.

—¹⁾ Ἡδὴ πρόποτε οὖν ἢ δακοῦσα¹ κακόν τί σοι ἔδωκεν ἢ λακτίσασα, οἷα ὑπὸ θηρίων ἤδη πολλοὶ ἔπαθον;

8. ²⁾ Ἀλλά, νῆ Δία, ἔφη, λέγει, ἃ οὐκ ἂν τις ἐπὶ τῷ βίῳ παντὶ² βούλοιο ἀκοῦσαι. — Σὺ δὲ πόσα³, ἔφη ὁ Σωκράτης, οἶε ταύτη δυσάνεκτα καὶ τῇ φωνῇ καὶ τοῖς ἔργοις ἐκ παιδίου δυσκολαίνων⁴ καὶ ἡμέρας καὶ νυκτὸς πράγματα παρασχεῖν πόσα δὲ λυπῆσαι⁵ κάμων; — ³⁾ Ἀλλ' οὐδεπώποτε αὐτήν, ἔφη, οὐτ' εἶπα⁶ οὐτ' ἐποίησα οὐδέν, ἔφ' ᾧ ῥῆσχύνθη⁷.

9. Τί δέ; οἶε, ἔφη, χαλεπότερον εἶναι σοι ἀκούειν ὧν αὕτη λέγει, ἢ τοῖς ὑποκριταῖς⁸, ὅταν ἐν ταῖς τραγωδίαις ἀλλήλους τὰ ἔσχατα λέγωσιν⁹; ⁴⁾ Ἀλλ', οἶμαι¹⁰, ἐπειδὴ οὐκ οἶονται τῶν λεγόντων οὔτε τὸν ἐλέγχοντα ἐλέγχειν, ἵνα ζημιώσῃ, οὔτε τὸν

¹⁾ Ἡ διὰ δήξεως ἢ διὰ λακτίσεως. Εἰς δὲ τὸ οἷα ὑπον. κακά. Τὸ δὲ πρόποτε=ποτέ μέχρι τοῦδε.

²⁾ Ἡ ἐπὶ σημαίνει ἀμοιβὴν (2, 1, 18). Ὅθεν=ἀντὶ παντός τοῦ βίου, μὲ θυσίαν ὅλης του τῆς ζωῆς.

³⁾ Σύνταρον μετὰ τοῦ πράγματος=πόσας ἐνοχλήσεις. Τὸ δὲ δυσάνεκτα εἶνε λέξις μονήρης ἐνταῦθα μόνον ἀπαντῶσα=ἃ οὐ δύναται αὕτη ἀνασχέσθαι. Τὸ δὲ ταύτη ἀνήκει καὶ εἰς τὸ παρασχεῖν.

⁴⁾ Παιδιόθεν δύσκολος (δύστροπος) ὧν. Ἰστέον δ' ὅτι ἀντὶ τοῦ ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἢ νυκτὸς καὶ ἡμέρας λέγεται (ὥσπερ καὶ παρ' ἡμῖν) ἡμέραν καὶ νύκτα (Ἀνάβ. 6, 14) καὶ νύκτα καὶ ἡμέραν (Ἑλλ. 5, 4, 58).

⁵⁾ Ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ οἶε, τὸ δὲ πόσα τροπικὴ αἰτιατικὴ=πόσας λύπας νομίζεις ὅτι ἐλύπησας τὴν μητέρα σου ἀσθενῶν;

⁶⁾ Ἐνταῦθα τὸ εἶπα καὶ τὸ

ἐπόμε. ἐποίησα συντάς. διπλῇ αἰτιατικῇ, ὥς ἐνέχοντα τὴν ἔννοιαν κακῶς λέγειν καὶ ποιεῖν. Τὸ δὲ οὐδεπώποτε=ποτέ μέχρι τοῦδε δέν.

⁷⁾ Ἀντὶ εὐκτικῆς ἔφ' ᾧ αἰσχυρθεῖν, διὰ τὸ εἶπα καὶ ἐποίησα.

⁸⁾ Σύντ. τί δ', ἔφη, οἶε σοι εἶναι χαλεπότερον ἀκούειν τούτων, ἃ αὕτη λέγει, ἢ τοῖς ὑποκριταῖς χαλεπότερον εἶναι ἀκούειν; Διὰ τοῦ τί δὲ (=τί λοιπόν) ὁ λέγων μεταβαίνει εἰς νέαν ἔννοιαν, εἰς ἣν θέλει νὰ καταστήσῃ τὸν ἀναγνώστην προσεκτικώτερον. Ἐν δὲ τῷ ἀκούειν ὧν δέν ἰσχύει τὸ διδασκόμενον ὅτι τὸ ἀκούω συντάς γενικῇ δηλοῦσιν τὸν ὀμιλοῦντα, αἰτιστ. δὲ δηλοῦσιν τὸν λόγον. Πρβλ. § 8.

⁹⁾ Ἡ φράσις τὰ ἔσχατα λέγειν λέγεται ἐπὶ φραύλων καὶ κακῶν λόγων=τὰ χειρίστα λέγειν. Τὸ δὲ ἐν ταῖς τραγωδίαις=ἐν τῇ παραστάσει τῶν τραγωδιῶν.

¹⁰⁾ Ὅμαι... ῥαδίως φέρου-

ἀπειλοῦντα ἀπειλεῖν, ἵνα κακόν τι ποιήσῃ, ῥαδίως φέρουσι¹. Σὺ δ' εὖ εἰδώς², ὅτι ἂ λέγει σοι ἡ μήτηρ, οὐ μόνον οὐδὲν κακὸν νοοῦσα³ λέγει, ἀλλὰ καὶ βουλομένη σοι ἀγαθὰ εἶναι, ὅσα οὐδενὶ ἄλλῳ, χαλεπαίνεις; ἢ νομίζεις κακόνουν⁴ τὴν μητέρα σοι εἶναι; — Οὐ δῆτα, ἔφη, τοῦτό γε οὐκ οἶομαι⁵.

10. Καὶ ὁ Σωκράτης, Οὐκοῦν, ἔφη, σὺ ταύτην, εὖνονν τέ σοι οὔσαν καὶ ἐπιμελομένην⁶, ὡς μάλιστα δύναται, ὅπως ὑγιανεῖς τε καὶ ὅπως τῶν ἐπιτηδεύων μηδενὸς ἐνδεὴς ἔσῃ, καὶ πρὸς τούτοις πολλὰ τοῖς θεοῖς εὐχομένην⁷ ἀγαθὰ ὑπὲρ σοῦ, καὶ εὐχὰς ἀποδοδοῦσαν⁸, χαλεπὴν εἶναι φῆς; ἐγὼ μὲν οἶμαι, εἰ τοιαύτην μὴ δύνασαι φέρειν μητέρα, τὰγαθὰ σε οὐ δύνασθαι φέρειν⁹.

11. Εἰπέ δέ μοι, ἔφη, πότερον ἄλλον τινὰ¹⁰ οἶε δεῖν θεραπεύειν; ἢ παρεσκεύασαι μηδενὶ ἀνθρώπων πειραῖσθαι ἀρέ-

σιν=ἀλλὰ νομίζω ὅτι μετ' ἀταραξίας ὑποφέρουσιν (=ὅτι δὲν ὀργίζονται), ἐπειδὴ δὲν πιστεύουσιν ὅτι ἐκ τῶν ὀμιλούντων οὔτε ὁ ἐλέγχων ἐλέγχει, ἵνα βλάβῃ, οὔτε ὁ ψέγων ὅτι ψέγει, ἵνα κακόν τι ποιήσῃ.

¹) Κεῖται ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἐπόμενον χαλεπαίνεις. Ἡ δὲ γενικὴ λεγόντων εἶναι διαιρετικὴ τοῦ τὸν ἐλέγχοντα καὶ τοῦ τὸν ἀπειλοῦντα.

²) Καίτοι καλῶς γινώσκεις. Τὸ δὲ εὖ εἰδώς θεωρεῖτόν ὡς ἐπίτασιν τοῦ προηγουμένου οὐκ οἶονται.

³) Ἐν νῷ ἔχουσα κακόν τι, διανοομένη κακόν τι.

⁴) Τὸ κακόνουν (=δυσμενῇ) ἐτέθη κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ κατέρω εἶνονν.

⁵) Ὅχι βεβαίως, τοῦτο βεβαίως δὲν τὸ νομίζω. Τὸ οὐ μετὰ τοῦ δῆτα ἐκφράζει ζωηράν ἀντί-

θεσιν, ἥτις ἐμφαντικωτέρα γίνεται διὰ τῆς ἐπαναλήψεως τῆς ἀρνήσεως (οὐκ οἶομαι.)

⁶) Ἐπὶ λ. σοῦ, κάμνοντος=ὅταν ἀσθενῇς.

⁷) Εὐχομένην τοῖς θεοῖς (αἰτουμένην παρὰ τῶν θεῶν) δοῦναι σοι πολλὰ ἀγαθὰ.

⁸) Καὶ προσφέρουσιν εἰς τοὺς θεοὺς τὰ ὑπὲρ σοῦ εὐχηθέντα, τὰ ὑποσχεθέντα αὐτοῖς ὑπὲρ σοῦ ταῖς ῥήματα.

⁹) Ὅτι δὲν δύνασαι σὺ νὰ ὑποφέρῃς τὰ ἀγαθὰ.

¹⁰) Ἄλλον τινὰ ἢ τὴν μητέρα. Τὸ δὲ ἐπὶ μ. ἢ παρεσκεύασαι=ἢ εἶσαι παρεσκευασμένος, ἢ τοιοῦτον σὲ ἔχει παρασκευάσει ἢ ἀνατροφῇ σου; Περὶ δὲ τοῦ ἐπομ. δεῖν σημειωτέον ὅτι τὰ μεσολαβοῦντα ἀπρὸς ἀπαρέμματα δεῖν, χρῆναι, τὰ ἐξαρτώμενα ἐκ τοῦ ὅ. τῆς προτάσεως (οἶμαι, ἡγοῦμαι, φημί)

σκειν, μηδὲ πείθεσθαι μήτε στρατηγῶ μήτε ἄλλω ἄρχοντι; —
Ναὶ μὰ Δι' ἔγωγε¹, ἔφη.

12. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, καὶ τῶ γείτονι βούλει σὺ
ἀρέσκειν, ἵνα σοὶ καὶ πῦρ ἐναύη², ὅταν τούτου δέῃ, καὶ
ἀγαθοῦ τέ σοι γίγνηται συλλήπτωρ, καί, ἂν τι σφαλλόμενος
τύχης, εὐνοϊκῶς ἐγγύθεν βοηθῇ σοι³; — Ἐγωγε, ἔφη. —
Τί δέ; συνοδοιπόρον ἢ σύμπλουν, ἢ εἴ τω ἄλλω ἐντυχά-
νοις⁴, οὐδὲν ἂν σοὶ διαφέροι⁵ φίλον ἢ ἐχθρὸν γενέσθαι, ἢ
καὶ τῆς παρὰ τούτων εὐνοίας οἷε δεῖν ἐπιμελεῖσθαι; —
Ἐγωγε, ἔφη.

13. Εἴτα τούτων μὲν ἐπιμελεῖσθαι παρεσκεύασαι, τὴν δὲ
μητέρα, τὴν πάντων μάλιστα σε φιλοῦσαν, οὐκ' οἷε δεῖν θέ-
ραπεύειν; οὐκ οἶσθ', ὅτι καὶ ἡ πόλις⁶ ἄλλης μὲν ἀχαριστίας οὐ-
δεμιᾶς⁷ ἐπιμελεῖται οὐδὲ δικάζει, ἀλλὰ περιορᾷ τοὺς εὖ πεπον-
θότας χάριν οὐκ ἀποδιδόντας⁸, ἐὰν δέ τις γονέας μὴ θεραπεύη,

συνήθως δὲν διακόπτουσι τὴν ταύ-
τοπροσωπῶν.

¹) Ἐγωγε οἶμαι ἄλλον τινὰ
δεῖν θεραπεύειν. Τὸ δὲ ἐπόμε. σὺ
μετ' ἐμφάσεως = σὺ ὅς, οἷε δεῖν
θεραπεύειν ἄλλον τινά.

²) Νά σοι δίδῃ ἐναισμα πυ-
ρός, κοιν. προσάναμα. Τὸ δὲ ἐπόμε.
συνλήπτωρ = συμβοηθός. Τὸ δὲ ἂν
τι σφαλλόμενος τύχης = ἂν τύχης
σφαλλόμενός τι = ἂν τυχαίως περι-
πέσης εἰς δυστυχίαν τινά, ἂν τυ-
χὸν σοῦ συμβῇ δυστυχία τις.

³) Μὲ τρόπον εὐνοϊκόν ἀμέ-
σως νὰ δράμῃ εἰς βοήθειάν σου;

⁴) Συμπλ. ἢ τινά ἄλλον (γενέ-
σθαι), εἴ τι ἄλλω ἐντυχάνοις.

⁵) Ἀπροσώπως. Συντάσ. δὲ
τὸ διαφέρει αἰτιατ. προσώπου καὶ

δοτ. πράγματος = οὐδαμῶς ἠθελε
σὲ μέλει (ὅπως ἀδιάφορον θὰ σοῦ
εἶνε) νὰ γείνῃ συνταξειδιώτης ξη-
ρᾶς ἢ θαλάσσης φίλος ἢ ἐχθρὸς
ἢ ἄλλος τις, ἐὰν τινά ἄλλον ἡθε-
λες εὖρη;

⁶) Καὶ ἡ ἡμετέρα πόλις, δηλ.
αἱ Ἀθῆναι, ἔνθα ἡ πρὸς τοὺς γο-
νεῖς ἀχαριστία μέγιστον ἀδίκημα
ἐθεωρεῖτο. Ὅθεν ὑπῆρχε καὶ γρα-
φὴ κακώσεως γονέων.

⁷) Οὐδεμιᾶς ἄλλης ἢ τῆς πρὸς
τοὺς γονεῖς ἀχαριστίας.

⁸) Ἀλλὰ μετ' ἀδιαφορίας βλέ-
πει (περιφρονεῖ) τοὺς εὐεργετη-
θέντας; ἐὰν μὴ οὗτοι χάριν ἀποδώσι
τοῖς εὖ ποιήσασιν αὐτούς. Ὁ δὲ ἐ-
πόμε. δὲ ἀποδίδεται εἰς τὸν ἀνωτέρω
μὲν: ἄλλης μὲν — ἐὰν δέ τις — ἄρχειν.

τούτω δίκην τε ἐπιτίθῃσι¹, καὶ ἀποδοκιμάζουσα² οὐκ ἔῃ ἄρχειν τοῦτον, ὥς, οὔτε ἂν τὰ ἱερὰ εὐσεβῶς³ θυόμενα ὑπὲρ τῆς πόλεως, τούτου θύοντος, οὔτε ἄλλο καλῶς καὶ δικαίως οὐδὲν ἂν⁴ τούτου πράξαντος; Καί, νῆ Δία, ἐάν τις, τῶν γονέων τελευτησάντων, τοὺς τάφους μὴ κοσμήῃ, καὶ τοῦτο ἐξετάζει ἡ πόλις ἐν ταῖς τῶν ἀρχόντων δοκιμασίαις⁵.

14. Σὺν οὖν, ὦ παῖ, ἂν σωφρονῇς, τοὺς μὲν θεοὺς παραιτήσῃ⁶ συγγνώμονάς σοι εἶναι, εἰ τι παρημέληκας τῆς μητρος, μὴ σε καὶ οὗτοι, νομίσαντες ἀχάριστον εἶναι, οὐκ ἐβελήσωσιν εὖ ποιεῖν, τοὺς δὲ ἀνθρώπους φυλάξῃ, μὴ σε αἰοθόμενοι τῶν γονέων ἀμελοῦντα πάντες ἀτιμάσωσιν, εἴτα ἐν ἐρημίᾳ

¹) Δῆλ. τῷ μὴ θεραπεύοντι τοὺς γονεῖς. Κατὰ τοὺς τῶν Ἀθηναίων νόμους ὁ μὴ τρέφων τοὺς γονεῖς αὐτοῦ ἢ ὑβρίζων ἢ τύπτων αὐτοὺς κατεδιώκετο ἐν δικαστηρίῳ. Καὶ ἐν ταῖς λεγομέναις δοκιμασίαις ὁ μὲν ἐκλεχθεὶς ἄρχων, ἐάν ἀπεδεικνύετο ὅτι οὕτω ἀσεβῶς προσηνέχθη πρὸς τοὺς γονεῖς του, ἀπεκλείετο τῆς ἀρχῆς, ὁ δὲ ῥήτωρ δὲν ἡδύνατο νὰ ἀγορεύῃ εἰς τὴν βουλὴν καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου.

²) Καὶ ἐν ταῖς δοκιμασίαις ἀπορρίπτουσα τοῦτον. Τὸ δὲ οὐκ ἔῃ ἄρχειν τοῦτον = δὲν ἐπιτρέπει ἡ πόλις νὰ γείνη οὗτος ἄρχων, νὰ ἀναλάβῃ οὗτος τὰ τῆς ἀρχῆς εἰς ἣν ἐξελέχθη καθήκοντα.

³) = ὥς, τούτου θύοντος (= εἰ οὗτος θύοι), οὔτε τὰ ἱερὰ ἂν εὐσεβῶς θύοιτο = νομίζουσα ἡ πόλις ὅτι οὔτε τὰ ἱερὰ (αἱ θυσίαι) ἠθελον εὐσεβῶς θύεσθαι ὑπὲρ τῆς (ἡμετέρας πόλεως), ἐάν οὗτος (ὁ μὴ τοὺς γονεῖς θεραπεύων, ὁ ἐνα-

γῆς) ἠθελε θύει (ἠθελε λαμβάνει μέρος εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς πόλεως θυσίαν.) Ἐάν ὅμως τὸ εὐσεβῶς συναφθῇ μετὰ τοῦ θύοντος = νομίζουσα ἡ πόλις ὅτι οὗτος, καὶ τὰ θύματα, ἅτινα ἠθελον θύεσθαι ὑπὲρ τῆς πόλεως, δὲν ἠθελε εὐσεβῶς θύει.

⁴) Ὑπον. πραττόμενον = οὔτε ἄλλο τι (δῆλ. πόλεμος ἢ ἄλλη τις δημοσία πράξις) ἠθελε καλῶς καὶ δικαίως πράττεσθαι, ἐάν οὗτος τοῦτο ἠθελε πράξῃ. Παρατηρητέον δὲ τὴν ἐμφαντικὴν ἐπανάληψιν τῆς δεικτικῆς ἀντωνυμίας τούτω, τοῦτον, τούτου.

⁵) Ἐν ταῖς τῶν ἀρχόντων δοκιμασίαις οὐ μόνον ἐξετάζετο τὸ γένος, ἢ ἡλικία, τὰ ἦθη καὶ ἡ διαγωγὴ τῶν μελλόντων ἀρχόντων τῆς πόλεως πρὸς τοὺς γονεῖς των, ἀλλὰ καὶ ἂν τοὺς γονεῖς των ἀποθανόντας οὗτοι ἐκήδευσαν καὶ ἔθαψαν κατὰ τὰ νομιζόμενα.

⁶) Παραιτοῦμαι τινὰ τι = δεόμενος αἰτοῦμαι παρὰ τινός τι. Ση-

φίλων ἀναφανῆς¹. Εἰ γάρ σε ὑπολάβοιεν πρὸς τοὺς γονεῖς ἀχάριστον εἶναι, οὐδεὶς ἂν νομίσειεν, εὖ σε ποιήσας² χάριν ἀπολήψεσθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

1. Χαιρεφῶντα³ δέ ποτε καὶ Χαιρεκράτην, ἀδελφὸν μὲν ὄντε ἀλλήλων⁴, ἐαντῶ⁵ δὲ γνωρίμω, αἰσθόμενος διαφερομένω, ἰδὼν⁶ τὸν Χαιρεκράτην, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Χαιρέκρατες, οὐ δὴ που⁷ καὶ σὺ εἰ τῶν τοιούτων ἀνθρώπων, οἳ χορησιμώτερον

μαίνει δὲ ὁ μέλλων οὗτος καὶ ὁ ἐπόμενος φυλάξῃ πράξιν ὀφειλομένην γενέσθαι=ὀφείλεις νὰ ζητήσης διὰ δεήσεων παρὰ τῶν θεῶν νὰ σε συγχωρήσωσιν, ὀφείλεις νὰ φυλαχθῇς. Τίθενται δὲ ἀντὶ προστακτικῆς παραίτησαι, φυλάξαι.

¹) Αἴφνης εὗρεθῆς ἔρημος φίλων. Τὸ δὲ εἶτα=τῷ καὶ εἶτα, καὶ τότε.

²) Εἶνε ὑπόθεσις τοῦ οὐδεὶς ἂν νομίσειεν. Ὅθ.=εἰ εὖ σε ποιήσειεν.

ΚΕΦΑΛ. Γ'. § 1-19. Περιλήψις. Τὸ κεφάλαιον τοῦτο διαλαμβάνει περὶ ἀδελφικῆς ὁμονοίας. Δύο ἀδελφοὶ ἤριζον πρὸς ἀλλήλους. Τὸν νεώτερον δὲ τούτων Χαιρεκράτην νοουθετῶν ὁ Σωκράτης λέγει αὐτῷ, ὅτι ὁ ἀδελφὸς εἶνε πολυτιμότερος χρημάτων καὶ ἀγαθῶν, καὶ ὅτι αὐτὸς ὡς νεώτερος ὀφείλει πρῶτος νὰ εὗρη τρόπον δι' οὗ νὰ ἐλκύσῃ τὴν εὐνοίαν τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ Χαιρεφῶντος, ὅστις καλὸς καγαθὸς ὢν θὰ καταπραυνθῇ καὶ πάνυ ταχέως θὰ ὁμονοήσωσιν. Οὕτω δὲ

ἠνωμένους ἔχοντες τὰς δυνάμεις τῶν θὰ ἐνεργῶσιν ἐπ' ὠφελείᾳ ἀλλήλων.

³) Ὁ Χαιρεφῶν ἦτο πιστότατος φίλος καὶ ὁπαδὸς τοῦ Σωκράτους. Πρὸς τοῦτον δὲ ἡ Πυθία, ἐρωτήσαντα εἰ τις σοφώτερος Σωκράτους, ἀπήντησεν ἐν τριμέτρῳ σοφὸς Σοφοκλῆς, σοφώτερος Εὐριπίδης, — ἀνδρῶν δ' ἀπάντων Σωκράτης σοφώτατος.

⁴) Ὁ Δυϊκός, ὡς οἰονεὶ ζευγὸς ἀποτελοῦντες οἱ δύο ἀδελφοί. Τίθεται δὲ ὁ δυϊκός ὅταν εἶναι ἡ φυσικὸν ζευγὸς (ὀφθαλμῷ, χεῖρι, πόδε) ἢ ἐκ συνηθείας ζευγὸς (ἵππῳ τοῦ ἄρματος, βόε τοῦ ἀρότρου).

⁵) Δῆλ. τῷ Σ. ὄντε γνωρίμω (γνωστός). Πλαγία ἀντάνάκλασις, ὡς ἀναφερ. εἰς τὸ ὑποκ. τῆς κυρίας προτάσεως (ἔφη Σ.).

⁶) Αἰ μετοχὰὶ ἀσύνδετοι, διότι εἶναι ἐτέρας φράσεως: ἐπειδὴ ἦσθε το διαφερομένους (=ἐρίζοντας), ὅτε εἶδεν.

⁷) Βεβαίως δὲν εἶσαι ὡς ὑποθέτω καὶ σὺ; Εἰρωνικῶς.

νομίζουσι χρήματα¹ ἢ ἀδελφούς; καὶ ταῦτα², τῶν μὲν ἀφρόνων ὄντων, τοῦ δὲ φρονίμου³, καὶ τῶν μὲν βοηθείας δεομένων⁴ τοῦ δὲ βοηθεῖν δυναμένου, καὶ πρὸς τοῦτοις, τῶν μὲν πλειόνων ὑπαρχόντων⁵, τοῦ δὲ ἐνός.

2. Θαυμαστὸν δὲ καὶ τοῦτο⁶, εἴ τις τοὺς μὲν ἀδελφούς ζημίαν ἡγεῖται, ὅτι οὐ καὶ τὰ τῶν ἀδελφῶν κέκτηται, τοὺς δὲ πολίτας οὐχ ἡγεῖται ζημίαν, ὅτι οὐ καὶ τὰ τῶν πολιτῶν ἔχει, ἀλλ' ἐνταῦθα⁷ μὲν δύνανται λογίζεσθαι, ὅτι κρεῖττον⁸ σὺν πολλοῖς οἰκοῦντα ἀσφαλῶς τάρκουντα ἔχειν, ἢ μόνον διαιτώμενον τὰ τῶν πολιτῶν ἐπικινδύνως πάντα κεκτῆσθαι, ἐπὶ δὲ τῶν ἀδελφῶν⁹ τὸ αὐτὸ τοῦτο ἀγνοοῦσιν.

3. Καὶ οἰκέτας μὲν οἱ δυνάμενοι ὠνοῦνται¹⁰, ἵνα συνεργοὺς

¹) Τὸ μὲν χρήματα=κτῆματα, τὸ δὲ κατηγορ. χρησιμώτερον (δὴλ. χρῆμα)=ὠφελιμώτερον. πολυτιμώτερον (δὴλ. κτῆμα).

²) Διὰ τοῦ καὶ ταῦτα (=καὶ μάλιστα) γίνεται μετάβασις ἀπὸ ἀτόπου τινὸς εἰς ἕτερον ἀτοπώτερον.

³) Δὴλ. ὄντος=ἐνῶ ἐκεῖνα μὲν (δὴλ. τὰ κτῆματα) εἶνε ἄλογα, οὗτος δὲ (δὴλ. ὁ ἀδελφὸς ἐν γένει) λογικός.

⁴) Καὶ ἐκείνων μὲν (τῶν κτημάτων) δεομένων ἐπιβλέψως, φυλακῆς, οἷον τὰ βοσκήματα, καλλιεργείας, οἷον τὰ δένδρα κτλ.

⁵) Σύντ. τῶν μὲν (δὴλ. χρημάτων) ὑπαρχόντων (=όντων) πλειόνων, τοῦ δὲ (δὴλ. τοῦ ἀδελφοῦ) ὄντος ἐνός.

⁶) Σύντ. καὶ τοῦτο ἐστίν (ὃ Χαιρέκρατες) θαυμαστὸν (=ἄξιον ἀπορίας), εἴ τις ἡγεῖται τοὺς ἀδελφούς ζημίαν. Τὰ δὲ δύο ἐπόμενα

ὅτι εἶνε σύνδ.αἰτιολογικοὶ=διότι.

⁷) Ἐν τούτῳ τῷ μέρει, δὴλ. ἐπὶ τῶν πολιτῶν, ὡς πρὸς τοὺς πολίτας.

⁸) Δὴλ. ἐστὶν ἔχειν (αὐτὸν) ἀσφαλῶς τάρκουντα (αὐτῷ). Τὸ δὲ οἰκοῦντα=εἰ οἰκοίη σὺν πολλοῖς, ἢ πάντα τὰ τῶν πολιτῶν (κτῆματα) ἔχειν ἐπικινδύνως (=ὄχι ἀσφαλῶς) κεκτῆσθαι, εἰ μόνος διαιτῶτο (=ζῶη).

⁹) Ὡς πρὸς δὲ τοὺς ἀδελφούς. Τὸ δὲ ἀγνοοῦσιν=οὐ λογίζονται, οὐ σκέπτονται. Ὁ δὲ πληθ. δύνανται, ἀγνοοῦσιν ἐτέθη ἕνεκα τῆς περιληπτικῆς σημασίας τοῦ ἐν ἀρχῇ τῆς § τίς.

¹⁰) Ἡ συνέχεια ἔχει ὡς ἐξῆς. Τινὲς προτιμῶσι νὰ ἔχωσι μᾶλλον κτῆματα ἢ ἀδελφούς, οὗς ἐπιβλαβεῖς θεωροῦσιν, ὡς μειουμένης ἕνεκα τούτων τῆς ἐπιτιζομένης κληρονομίας. Καὶ ὅμως οἱ ἔχοντες

ἔχουσι, καὶ φίλους κτῶνται, ὥς βοηθῶν δεόμενοι, τῶν δ' ἀδελφῶν ἀμελοῦσιν, ὥσπερ ἐκ πολιτῶν μὲν γιγνομένους φίλους¹, ἐξ ἀδελφῶν δὲ οὐ γιγνομένους.

4. Καὶ μὴν² πρὸς φιλίαν μέγα μὲν ὑπάρχει τὸ ἐκ τῶν αὐτῶν φῦναι³, μέγα δὲ τὸ ὁμοῦ τραφεῖναι⁴, ἐπεὶ καὶ τοῖς θηρίοις πόθος τις ἐγγίγνεται τῶν συντροφῶν. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι τιμῶσι τε μᾶλλον τοὺς συναδέλφους ὄντας τῶν ἀναδέλφων⁵ καὶ ἤτιον τούτοις ἐπιτίθενται.

5. Καὶ ὁ Χαιρεκράτης εἶπεν· Ἄλλ' εἰ μὲν, ὦ Σώκρατες, μὴ μέγα εἴη τὸ διάφορον⁶, ὥσως ἂν δεοὶ φέρειν τὸν ἀδελφὸν καὶ μὴ μικρῶν ἔνεκα φεύγειν⁷. ἀγαθὸν γάρ, ὥσπερ καὶ σὺ λέγεις, ἀδελφός, ὦν οἶον δεῖ⁸. ὁπότε μέντοι παντὸς ἐνδεοὶ⁹ καὶ πᾶν τὸ ἐναντιώτατον εἴη, τί ἂν τις ἐπιχειροίη τοῖς ἀδυνάτοις;¹⁰

κτῆματα (οἱ δυνάμενοι) ἀγοράζουσι δούλους, ἵνα βοηθοὺς ἐν ταῖς ἐργασίαις αὐτῶν ἔχουσιν αὐτοὺς κτλ.

¹) Αἰτιατική ἀπόλυτος=ἐπειδὴ οὐχὶ ὀρθῶς νομίζουσιν ὅτι γίνονται.

²) Καὶ ὁμως. Ἐνταῦθα ἔνεκα τοῦ ἐν τῇ προηγουμένῃ § καὶ ἡ διὰ τοῦ καὶ μὴν ἀντίθεσις εἶναι ἐντονωτέρα.

³) Σύντ. τὸ φῦναι ἐκ τῶν αὐτῶν ὑπάρχει μέγα=τὸ νὰ γεννηθῇ τις ἐκ τῶν αὐτῶν γονέων εἶναι μέγα πρᾶγμα, μεγάλως δηλ. συντελεῖ πρὸς φιλίαν, εἶνε τὸ θεμέλιον τῆς φιλίας. Ὅθεν τὸ ὑπάρχει τίθεται μὲν ἀντὶ τοῦ ἐστίν, ἀλλὰ δηλοῖ καὶ τι πρὸς.

⁴) Σύντ. τὸ τραφεῖναι ὁμοῦ (τὸ συντραφεῖναι) ὑπάρχει μέγα πρὸς φιλίαν. Τὸ δὲ τῶν συντροφῶν=τῶν συντρεφομένων.

⁵) Ἀνάδελφος ἀντίθετον τῷ

συνάδελφος=καὶ μᾶλλον τιμῶσι τοὺς μετὰ ἀδελφῶν ὄντας ἀπὸ τοὺς ὄντας ἄνευ ἀδελφῶν.

⁶)=τὸ διαφέρεισθαι, ἡ αἰτία τῆς διαφορᾶς, τῆς ἐξιδος.

⁷) Καὶ νὰ μὴ ἀποφεύγῃ (ἀποστρέφηται) αὐτὸν ἔνεκα μικρῶν λόγων. Εἰς δὲ τὸ ἀγαθὸν ὑπον. κτῆμα. Διότι τὰ γενικῶς λαμβανόμενα ὑποκείμενα θεωροῦνται ὡς πράγματα.

⁸)=τῷ ὦν τοιοῦτος, οἶον δεῖ εἶναι=ἐὰν εἶνε τοιοῦτος, ὁποῖος πρέπει νὰ εἶνε.

⁹) Ὑποκείμ. ὁ ἀδελφός=ὁπότε ἐνδεὴς εἴη τοῦ εἶναι τοιοῦτον (πρᾶγμα) οἶον δεῖ εἶναι, καὶ πᾶν τὸ ἐναντιώτατον εἴη=ὅταν ὁ ἀδελφός πολὺ ἀπολείπηται τοῦ νὰ εἶνε τοιοῦτος, ὁποῖος πρέπει νὰ εἶνε, ἀλλ' εἶνε ὅλως διόλου τὸ ἐναντίον ἅψ' ὅτι πρέπει νὰ εἶνε.

¹⁰) Τί μέσον δύναται τις νὰ

6. Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη Πότερα δέ¹, ὦ Χαιρέκρατες, οὐδενὶ ἀρέσαι δύναται Χαιρεφῶν, ὥσπερ οὐδὲ σοί, ἢ ἔστιν οἷς καὶ πάνν ἀρέσκει²; — Διὰ τοῦτο γάρ τοι³, ἔφη, ὦ Σώκράτης, ἄξιόν ἐστιν ἐμοὶ μισεῖν αὐτόν, ὅτι ἄλλοις μὲν ἀρέσκειν δύναται, ἐμοὶ δέ, ὅπου ἂν παρῇ⁴, πανταχοῦ καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ⁵ ζημίᾳ μᾶλλον ἢ ὠφέλειά ἐστιν.

7. Ἄρ' οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ὥσπερ ἵππος τῷ ἀνεπιστήμονι μὲν⁶, ἐγχειροῦντι δὲ χρῆσθαι, ζημίᾳ ἐστίν, οὕτω καὶ ἀδελφός, ὅταν τις αὐτῷ μὴ ἐπιστάμενος⁷ ἐγχειρῇ χρῆσθαι, ζημίᾳ ἐστίν;

8. Πῶς δ' ἂν ἐγὼ, ἔφη ὁ Χαιρεκράτης, ἀνεπιστήμων εἶην ἀδελφῷ χρῆσθαι⁸, ἐπιστάμενός γε καὶ εὖ λέγειν τὸν εὖ λέγοντα καὶ εὖ ποιεῖν τὸν εὖ ποιοῦντα; τὸν μέντοι καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ⁹ πειρώμενον ἐμὲ ἀνιᾶν οὐκ ἂν δυναίμην οὐτ' εὖ λέγειν, οὐτ' εὖ ποιεῖν, ἀλλ' οὐδὲ πειράσομαι¹⁰.

9. Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη Θανμαστά γε λέγεις¹¹, ὦ Χαιρέ-

εῦρη ἵνα κατορθώσῃ τὰ ἀδύνατα ἢ=πρὸς τί τις νὰ ἐπιχειρῇ τὰ ἀδύνατα πράγματα.

¹) Ἡ συνέχεια: ταῦτα καλῶς εἶπας, ἀλλὰ πότερον.

²) Ἡ ἔστιν (τινές), οἷς οὗτος καὶ πολὺ μάλιστα ἀρέσκει; Τὸ δὲ ἔστιν οἷς ὥς τὸ ἔστιν οὓς τινας.

³) Διὰ τοῦτο βεβαίως ἴσα ἴσα. Τὸ δὲ ἄξιον κτλ.=πρέπον (δικαιον) εἶνε ἐγὼ νὰ μισῶ αὐτόν.

⁴) Ὅπου ἤθελε τύχη νὰ παρ-εὐρίσκηται.

⁵) Καὶ μὲ τὰς κατ' ἐμοῦ ἐνεργείας του καὶ τοὺς λόγους του.

⁶) Διὰ χρῆσθαι, τ. ἔ. τῷ μὴ ἐπισταμένῳ χρῆσθαι αὐτῷ.

⁷) Διὰ χρῆσθαι = ἦν μὴ ἐ-

πίστηται χρῆσθαι αὐτῷ (τῷ ἀδελφῷ).

⁸) =τῷ: πῶς ἂν ἐγὼ οὐκ ἐπισταίμην χρῆσθαι=πῶς εἶνε δυνατόν νὰ μὴ γνωρίζω νὰ μεταχειρισθῶ τὸν ἀδελφόν μου, νὰ ὠφελῶμαι ἐκ τοῦ ἀδελφοῦ μου. Καὶ τὸ μὲν εὖ λέγειν=ἐπαινεῖν, τὸ δὲ εὖ ποιεῖν=εὐεργετεῖν.

⁹) Τὸ καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ ἐτέθη κατὰ τὴν συνήθη τάξιν (πρβλ, § 15 καὶ 17 καὶ 4, 5, 11). Ἄλλ' ἐν § 6 τῷ ἔργῳ προηγείται τοῦ λόγῳ ὡς σπουδαιότερον.

¹⁰) Τὸ οὐκ . . ἀλλ' οὐδὲ=ὄχι μόνον δὲν . . ἀλλ' οὐδέ.

¹¹) = ἄξια βεβαίως ἀπορίας πράγματα λέγεις.

κρατες, εἰ κύνα μὲν¹, εἴ σοι ἦν ἐπὶ προβάτοις², ἐπιτήδειος ὢν³, καὶ τοὺς μὲν ποιμένας ἡσπάζετο⁴, σοὶ δὲ προσιόντι ἐχαλέπαινεν, ἀμελήσας ἂν τοῦ ὀργίζεσθαι⁵, ἐπειρῶ εὖ ποιήσας πραῖναι αὐτόν, τὸν δὲ ἀδελφὸν φῆς μὲν μέγα ἀγαθὸν εἶναι⁶, ὅντα πρὸς σέ οἷον δεῖ⁷, ἐπίστασθαι δὲ ὁμολογῶν καὶ εὖ ποιεῖν καὶ εὖ λέγειν, οὐκ ἐπιχειρεῖς μηχανᾶσθαι, ὅπως σοι ὡς βέλτιστος ἦ.

10. Καὶ ὁ Χαιρεκράτης· Δέδοικα, ἔφη, ὦ Σώκρατες, μὴ οὐκ ἔχω ἐγὼ τοσαύτην σοφίαν⁸, ὥστε Χαιρεφῶντα ποιῆσαι πρὸς ἐμὲ οἷον δεῖ⁹. — Καὶ μὴν οὐδὲν γε ποικίλον, ἔφη ὁ Σωκράτης, οὐδὲ κοινόν¹⁰ δεῖ ἐπ' αὐτόν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, μηχανᾶσθαι· οἷς δὲ καὶ σὺ ἐπίστασαι αὐτὸς οἶομαι ἂν αὐτὸν ἁλόντα περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι σε¹¹.

¹) Σύντ. εἰ κύνα μὲν... ἐπειρῶ, εὖ ποιήσας, πραῖναι αὐτόν. Ἡ αὐτὸς πολλάκις προστίθεται χάριν σαφηνείας.

²) Ἐάν δηλα δὴ εἶχες πρὸς ἐπίβλεψιν (φυλακὴν) τῶν προβάτων σου. Αἱ δύο δὲ ὑποθετικαὶ προτάσεις ἐκφέρονται ἀσυνδέτως, διότι ἡ δευτέρα εἶνε ἐπεξηγήσις τῆς πρώτης.

³) = ὅς ἐπιτήδειος (πρὸς τοῦτο) ἦν = ὅστις ἤθελεν εἶνε κατάλληλος (ικανός) πρὸς φύλαξιν τῶν προβάτων.

⁴) = καὶ εἰ (οὗτος) τοὺς μὲν ποιμένας ἡσπάζετο (= ἔσαινε), οὐ ἀντίθ. τὸ ἐχαλέπαινε = ὠργίζετο.

⁵) = ἐπεὶ ἡμέλησας ἂν τοῦ ὀργίζεσθαι = ἐπειδὴ ἤθελες ἀδιαφορήσῃ διὰ τὴν κατὰ σοῦ ὀργὴν τοῦ κυνός.

⁶) Ἡ σύνταξις καὶ ἡ κανονικὴ ἀντιθεσις εἶνε αὕτη: φῆς μὲν τὸν ἀδελφὸν ἂν εἶναι μέγα (= ὅτι μέγα

ἂν εἴη) ἀγαθόν... οὐκ ἐπιχειρεῖς δὲ μηχανᾶσθαι (= ἐξευρεῖν τρόπον) ὅπως σοι ὡς βέλτιστος ἦ, ὁμολογῶν ἐπίστασθαι (= καίτοι ὁμολογεῖς ὅτι γνωρίζεις) καὶ εὖ ποιεῖν καὶ εὖ λέγειν.

⁷) Εἰ τοιοῦτος εἴη πρὸς σέ, οἷος δεῖ εἶναι.

⁸) Πλαγία ἐρώτησις = μήπως δὲν ἔχω. Τὸ δὲ σοφίαν = ἐπιτηδειότητα, ικανότητα, ἐμπειρίαν.

⁹) Τοιοῦτον εἶναι πρὸς ἐμέ, οἷον δεῖ (αὐτόν) εἶναι. Τὰ δὲ ἐπόμενα = καὶ ὅμως οὐδὲν βεβαίως μέσον πολύπλοκον, μετὰ σκέψιν ἐξευρεθέν. Ἀντίθετον εἶνε τὸ ἀπλοῦν.

¹⁰) Κοινόν εἶνε τὸ ἀντίθετον τοῦ ἴδιον. Ὅθεν τὸ οὐδὲ κοινόν = καὶ οὐ κοινόν (τοῖς πᾶσιν), ἀλλ' ἰδικόν σου μέσον. Τὸ δὲ ἐπ' αὐτόν = κατ' αὐτοῦ, ἵνα νικήσῃ αὐτόν, ἵνα τὸν κάμῃς νά σε ἀγαπᾷ.

¹¹) Σύντ.: οἶομαι δὲ καὶ αὐτόν ἁλόντα (= εἰ ἁλοίῃ) οἷς καὶ σὺ

11. Οὐκ ἂν φθάνοις¹, ἔφη, λέγων, εἴ τι ἤσθησαί με φίλτρον ἐπιστάμενον, ὃ ἐγὼ εἰδὼς λέληθα ἐμαντόν². — Λέγε δὴ μοι, ἔφη, εἴ τινα τῶν γνωρίμων βούλοιο κατεργάσασθαι³, ὁπότε θύοι, καλεῖν σε ἐπὶ δεῖπνον⁴, τί ἂν ποιούης; — Δῆλον, ὅτι κατάρχοιμι ἂν τοῦ αὐτός⁵, ὅτε θύοιμι, καλεῖν ἐκείνον.

12. Εἰ δὲ βούλοιο τῶν φίλων τινὰ προτρέψασθαι, ὁπότε ἀποδημοίης⁶, ἐπιμελεῖσθαι τῶν σῶν, τί ἂν ποιούης; — Δῆλον, ὅτι πρότερος ἂν ἐγχειροῖν ἐπιμελεῖσθαι τῶν ἐκείνου, ὁπότε ἀποδημοίῃ.

13. Εἰ δὲ βούλοιο ξένον ποιῆσαι ὑποδέχεσθαι σεαντόν⁷, ὁπότε ἔλθοις εἰς τὴν ἐκείνου, τί ἂν ποιούης; — Δῆλον, ὅτι καὶ τοῦτον πρότερον ὑποδεχοίμην ἂν, ὁπότε ἔλθοι Ἀθήναζε· καὶ εἴ γε βουλοίμην αὐτὸν προθυμεῖσθαι διαπράττειν μοι ἐφ' ἃ ἤκοιμι, δῆλον⁸, ὅτι καὶ τοῦτο δέοι ἂν πρότερον αὐτόν⁹ ἐκείνῳ ποιεῖν.

14. Πάντ' ἄρα σύ γε τὰ ἐν ἀνθρώποις φίλτρα ἐπιστάμε-

αὐτὸς ἐπίστασαι (=τούτοις, ἃ καὶ σὺ αὐτὸς ἐπίστασαι) περὶ πολλοῦ ἂν σε ποιείσθαι (=ὅτι περὶ πολλοῦ ἂν σε ποιοῖτο)=νομίζω δὲ ὅτι καὶ αὐτός, ἐὰν ἤθελε συλληφθῇ (ἐὰν ἤθελεν ἐλκυσθῇ) διὰ τούτων τῶν μέσων, ἅτινα καὶ σὺ ὁ ἴδιος ἤξεύρεις, παρὰ πολὺ ἤθελε σέ ἐκτιμᾷ.

¹) Τὸ οὐκ ἂν φθάνοις μετὰ μετοχῆς δηλοῖ τὴν ταχύτητα τῆς πράξεως=λέγε τάχιστα. Τὸ δὲ φίλτρον=φάρμακόν τι ἐφέλκον πρὸς ἀγάπην, ὅθεν=μαγικόν.

²) Ὁ ἐγὼ γινώσκω χωρὶς νὰ τὸ ἤξεύρω. Τὸ δὲ ἐπόμενον δὴ εἶνε ἐνταῦθα παρακαλευματικόν: ἔλα λέγε μου.

³) Νὰ τὸν κάμης ὥστε, νὰ κατορθώσης ὥστε.

⁴) Ἵνα δειπνήσης παρ' αὐτῷ, ἵνα λάβῃς μέρος εἰς τὸ μετὰ τὴν

θυσίαν δεῖπνον, εἰς ὃ συνήθως συγγενεῖς τε καὶ φίλοι προσεκαλοῦντο.

⁵) Φανερόν εἶνε ὅτι ἐγὼ αὐτὸς ἤθελον πρότερος κάμῃ ἀρχὴν τοῦ νὰ προσκαλῶ ἐκείνον νὰ δειπνήσῃ παρ' ἐμοί.

⁶) Τὸ ἀποδημῶ (οὗ ἀντίθετον τὸ ἐπιδημῶ) σημαίνει ἀπέρχομαι εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν. Εἰς δὲ τὸ τῶν σῶν ὑπον. πραγμάτων, ὑποθέσεων. Ὡσαύτως καὶ εἰς τὸ ἐπόμενον τῶν ἐκείνου.

⁷) Νὰ κάμης, νὰ κατορθώσης ὥστε ὡς ξένον νὰ σε ὑποδέχεται. Εἰς δὲ τὸ εἰς τὴν ἐκείνου, ὑπον. πόλιν.

⁸) Καὶ ἐὰν βεβαίως ἐγὼ ἤθελον ἐπιθυμήσῃ αὐτὸς νὰ φανῇ πρόθυμος νὰ κατορθώσῃ δι' ἐμέ ταῦτα, δι' ἃ ἤθελον ἔλθῃ.

⁹) Δῆλ. ἐμὲ αὐτόν. Τὸ δὲ τοῦτο

ρος πάλαι¹, ἀπεκρύπτουν ἢ ὀκνεῖς, ἔφη, ἄρξαι, μὴ αἰσχρὸς φανῆς², ἐὰν πρότερος τὸν ἀδελφὸν εὖ ποιῆς; καὶ μὴν πλείστον γε δοκεῖ ἀνὴρ ἐπαίνου ἄξιος εἶναι, ὃς ἂν φθάνῃ³ τοὺς μὲν πολέμιους κακῶς ποιῶν, τοὺς δὲ φίλους εὐεργετῶν. Εἰ μὲν οὖν ἐδόκει μοι Χαιρεφῶν ἡγεμονικώτερος⁴ εἶναι σοῦ πρὸς τὴν φιλίαν ταύτην, ἐκείνον ἂν ἐπειρώμην πείθειν πρότερον ἐγχειρεῖν τῷ σὲ φίλον ποιεῖσθαι⁵· νῦν δέ μοι σὺ δοκεῖς ἡγούμενος⁶ μᾶλλον ἂν ἐξεργάσασθαι τοῦτο.

15. Καὶ ὁ Χαιρεκράτης εἶπεν· Ἀτοπα⁷ λέγεις, ὦ Σώκρατες, καὶ οὐδαμῶς πρὸς σοῦ⁸, ὅς γε κελεύεις ἐμὲ νεώτερον ὄντα καθηγεῖσθαι⁹· καίτοι τούτου γε παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις τάναντία νομίζεται¹⁰, τὸν πρεσβύτερον ἡγεῖσθαι παντὸς καὶ λόγου καὶ ἔργου¹¹.

ποιεῖν ἐκεῖνο (δοτ. χαριστική) = νὰ κάμνω καὶ ἐγὼ τοῦτο δι' ἐκείνον, ὅτι δηλ. ἐκεῖνος ἤθελε κάμῃ δι' ἐμέ. Πρβλ. Κύρ. Παιδ. 7, 2, 27: ἦν ταυτὰ μοι ποιήσης. Ἄλλως δὲ ποιῶ τινὰ τι.

¹) Καίτοι λοιπὸν σὺ πρὸ πολυλοῦ ἡπίστατο πάντα τὰ ἐν τῷ κόσῳ μαγικά, ἀπέκρυπτες ταῦτα ἀπὸ ἡμᾶς.

²) Ἐνίοτε τίθεται εἰς τὸ αὐτὸ φόβου σημαντικὸν ῥῆμα ἀπαρέμφατον (ἄρξαι) καὶ παρεμφατική μετὰ τοῦ μὴ ἔγλλισις (μὴ φανῆς). Ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ὀκνεῖς, νοητ. τὴν μετχ. ὀκνῶν (= ἐπειδὴ φοβεῖσαι), ὥς ἐν 2, 5, 5.

³) Τὸ ὃς ἂν φθάνῃ μετὰ μετοχῆς = πρότερος.

⁴) Μᾶλλον ἐπιτήδειος ἀπὸ σὲ εἰς τὸ νὰ ὀδηγήσῃ (εἰς τὸ νὰ κάμῃ πρῶτος ἀρχὴν) καὶ ὥς πρὸς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος συμφιλώσιν σας. Ἄλλοι ὁμως παραδέχονται τὴν

γραφὴν πρὸς τὴν φύσιν ταύτην δηλ. πρὸς τὸ φθάνειν εὐεργετῶν.

⁵) Σύντ. ἐπειρώμην ἂν πείθειν ἐκείνον πρότερόν (σου) ἐγχειρεῖν τῷ ποιεῖσθαι (ἐκείνον) σὲ φίλον.

⁶) = εἰ σὺ ἡγοῦ, νομίζεις ὅτι σὺ πρότερος ἔκαμνες ἀρχὴν, εὐκολώτερόν ἀπὸ ἐκεῖνο ἡδύνασο νὰ κατορθώσῃς τοῦτο, δηλ. τὴν συμφιλώσιν. Τὸ δὲ νῦν = τῶν πραγμάτων οὕτως ἐχόντων.

⁷) Πράγματα ποῦ δὲν ἔχουν τὸν τόπον τους, ἐντεῦθεν = οὐχὶ ὀρθά.

⁸) Δηλ. ὄντα = ἀρμόζοντά σοι ἥτοι ἀσυμβίβαστα πρὸς τὸ ὑποκείμενόν σου.

⁹) Ἀναφορική αἰτιολογική πρότασις = διότι σὺ κτλ. Τὸ δὲ καθηγεῖσθαι = νὰ κάμω πρότερος ἀρχὴν.

¹⁰) Καὶ ὁμως τὸ ἐναντίον βεβαίως τούτου (δηλ. ὁ σὺ λέγεις) εἶνε παραδεδομένον ὑπὸ πάντων τῶν ἀνθρώπων.

¹¹) Ἐπεξήγησις τοῦ τάναντία

16. Πῶς; ἔφη ὁ Σωκράτης· οὐ γὰρ¹ καὶ ὁδοῦ παραχωρεῖσαι τὸν νεώτερον πρεσβυτέρῳ συντυγχάνοντι² πανταχοῦ νομίζεται, καὶ καθήμενον ὑπαναστῆναι³, καὶ κοίτῃ μαλακῇ⁴ τιμῆσαι, καὶ λόγων ὑπεῖξαι⁵; Ὡγαθὲ μὴ ὀκνεῖ, ἔφη, ἀλλ' ἐγχείρει τὸν ἄνδρα⁶ καταπραΰνειν, καὶ πάνυ ταχύ σοι ὑπακούσεται⁷. Οὐχ ὁρᾷς, ὡς φιλότιμός ἐστι καὶ ἑλευθέριος; τὰ μὲν γὰρ⁸ πονηρὰ ἀνθρώπια οὐκ ἂν ἄλλως μᾶλλον ἔλοις⁹, ἢ εἰ δοίης τι, τοὺς δὲ καλοὺς καγαθοὺς ἀνθρώπους προσφιλῶς χρῶμενος¹⁰ μάλιστα¹¹ ἂν κατεργάσαιτο.

17. Καὶ ὁ Χαιρεκράτης εἶπεν· Ἐὰν οὖν, ἐμοῦ ταῦτα ποιῶντος, ἐκεῖνος μὴδὲν βεβλῖτων γίγνηται¹¹; — Τί γὰρ ἄλλο, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἢ κινδυνεύσεις¹² ἐπιδειξαι σὺ μὲν χρηστός τε καὶ

(νομίζεται) δηλ. ὁ πρεσβύτερος (τῇ ἡλικίᾳ) νὰ προπορεύηται πάντος τόσον λόγου ὅσον καὶ πράξεως.

¹) Οὐ γάρ . . . νομίζεται = λοιπὸν δὲν εἶνε παραδεδεγμένον, δὲν εἶναι εἰθισμένον.

²) Εἰς πρεσβύτερον συναντῶμενον ὑπ' αὐτοῦ. Τὸ δὲ ὁδοῦ = μέρος τῆς ὁδοῦ, δρόμον διὰ νὰ περάσῃ.

³) Τὸν νεώτερον καθήμενον ὑπαναστῆναι = μικρὸν ἀναστῆναι, νὰ προσηκωθῇ πρὸς τιμὴν τοῦ πρεσβυτέρου.

⁴) Ἐκ τοῦ Ὀμήρου (Ἰλιάδ. Α, 617 καὶ 659) μαυθάνομεν ὅτι εἰς τοὺς πρεσβυτέρους φιλοξενουμένους παρεχωρεῖτο ἐνὴ μαλακῇ.

⁵) Τὸ ὑπεῖξαι τινὶ λόγων σημαίνει παραχωρῶ τινὶ τὸν πρῶτον λόγον, ἀφήνω τινὰ πρῶτος νὰ ὁμιλήσῃ.

⁶) Ἐμφαντικώτερον τοῦ αὐτὸν ἢ ἐκεῖνον.

⁷) Ἐγχείρει καὶ ὑποκούσεται = ἐπιχείρει καὶ πάντως ὑπακούσεται.

⁸) Οὐ καὶ ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ἐν τῷ ἐγχείρει ὑποθετικῆς ἐννοίας: ἐὰν ἐγχείρῃς, πάντως ὑπακούσεται. Πρὸς ζωηροτέραν δηλ. παράστασιν τοῦ λόγου τίθεται προστακτικὴ, ἀντὶ ὑποθετ. προτάσεως, συνδεομένη κατὰ παράταξιν πρὸς τὴν ὑπόθεσιν.

⁹) Ὁ γὰρ αἰτιολογεῖ παραλείφθεισαν πρότασιν: λέγω σοι τοῦτο (ὅτι δηλ. φιλότιμός ἐστι καὶ ἑλευθέριος) διότι κτλ.

¹⁰) Δὲν δύνασαι εὐκολώτερον νὰ ἐλκύσῃς, (νὰ κερδήσῃς τὴν εὐνοϊάν των) κατ' ἄλλον τρόπον, παρὰ κτλ.

¹¹) Εἰ προσφιλῶς χρῶ τοῦτοις. Τὸ δὲ κατεργάσαιτο = δύνασαι πρὸ πάντων νὰ ἀποκτήσῃς, νὰ τοὺς κάμῃς φίλους.

¹²) Ἡ ἀπόδοσις: τί γενήσεται; Εἰς δὲ τὸ τί ἄλλο ὑπὸν. γενήσεται.

¹³) Τὸ κινδυνεύω συντάσσεται

φιλάδελφος εἶναι, ἐκεῖνος δὲ φαῦλός τε καὶ οὐκ ἄξιός εὐεργεσίας; Ἄλλ' οὐδὲν οἶμαι τούτων ἔσσεσθαι νομίζω γὰρ αὐτόν, ἐπειδὰν αἰσθηταί σε προκαλοῦμενον ἑαυτὸν εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον, πᾶν φιλονικήσιν¹, ὅπως περιγένηται σου καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ εὖ ποιῶν.

18. Νῦν μὲν γὰρ οὕτως, ἔφη, διάκεισθον², ὥσπερ εἰ τῷ χειρὶ³, ὥς ὁ θεὸς ἐπὶ τῷ συλλαμβάνειν ἀλλήλους ἐποίησε, ἀφεμένῳ τούτου, τράποντο πρὸς τὸ διακωλύειν ἀλλήλῳ, ἢ εἰ τῷ πόδε, θεία μοῖρα πεποιημένῳ πρὸς τὸ συνεργεῖν ἀλλήλους⁴, ἀμειλίχσαντε τούτου⁵, ἐμποδίζοιεν ἀλλήλῳ.

19. Οὐκ ἂν πολλὴ ἀμαθία εἴη καὶ κακοδαιμονία⁶ τοῖς ἐπ' ὀφελείᾳ πεποιημένοις ἐπὶ βλάβῃ χρῆσθαι; Καὶ μὴν ἀδελφῷ γε⁷, ὥς ἐμοὶ δοκεῖ, θεὸς ἐποίησεν ἐπὶ μείζονι ὀφελείᾳ ἀλλήλους, ἢ χειρὶ τε καὶ πόδε καὶ ὀφθαλμῷ καὶ τᾶλλα, ὅσα ἀδελφὰ ἔφυνεν⁸ ἀνθρώπους. Χεῖρες μὲν γάρ, εἰ δέοι αὐτὰς τὰ πλέον ὀρ-

ἀπαρεμφάτω, τελικῶ μὲν ὅταν σημαίνει: διατρέχω τὸν κίνδυνον νά, κοντεύω νά, εἰδικῶ δέ, ὅταν τίθεται ἀντὶ τοῦ δοκῶ, ἔοικα, δηλὸς εἰμι.

¹) = τῷ ἀμιλλήσεσθαι, θὰ ἔλθῃ εἰς ἀμιλλαν, ὅπως ὑπερτερήσῃ σε ἐν τῇ καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ εὐποῖα. Τὸ φιλονικῶ ἐκ τοῦ φιλόνομος γινόμενον κυρίως σημαίνει φιλῶ νικῆσαι.

²) Τώρα μὲν βεβαίως οὕτω δυσμενῶς εἴσθε διατεθειμένοι πρὸς ἀλλήλους.

³) Σύντ. τῷ χειρὶ, ἅς... ἐποίησεν... ἀφεμένῳ τούτου (δηλ. τοῦ συλλαμβάνειν ἀλλήλους), τράποντο (ἀντί: τραποίσθη). Παρατηρητέον ἐνταῦθα ἵον ὅτι ὑποκείμεν. δυϊκοῦ ἀριθμοῦ συντάσσεται μετὰ

ρήματος πληθυντικοῦ. 2ον ὅτι παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς ἐν τῷ δυϊκῷ ἀριθμῷ καὶ τὸ θηλυκὸν γένος ἐκφερεται διὰ τοῦ ἀρσενικοῦ τύπου. Ὅθεν τῷ χειρὶ, ἀφημένῳ. ἀλλήλῳ εἶνε γένους ἀρσενικοῦ.

⁴) Μὲ τὸν σκοπὸν νά βοηθῇ ἢ μία τὴν ἄλλην.

⁵) Δηλ. τοῦ συνεργεῖν ἀλλήλους. Τὸ δὲ ἐμποδίζοιεν, ἀντὶ ἐμποδίζοιεν.

⁶) Κακοδαιμονία ἐνταῦθα εἶνε τὸ ὑπὸ κακοῦ δαίμονος κατέχεσθαι=μανία, ὑπερβολικὴ ἀνοησία.

⁷) Καὶ πρὸς τούτοις βεβαίως τοὺς ἀδελφούς μάλιστα.

⁸) Ἀόρ. τοῦ φῶν=ποιῶ φῦναι, νά φυτρῶσσι. Τὸ δὲ ἀδελφὰ κατηγορούμενον=ἐν ἀδελφικῷ ζεύγει, κατὰ ζεύγη ὥς ἀδελφούς.

γυῖας¹ διέχονται ἅμα ποιῆσαι², οὐκ ἂν δύναντο, πόδες δὲ οὐδ' ἂν ἐπὶ τὰ ὀργυιὰν διέχονται ἔλθοιεν ἅμα³, ὀφθαλμοὶ δέ, οἱ δοκοῦντες ἐπὶ πλείστον ἐξικνεῖσθαι⁴, οὐδ' ἂν τῶν ἔτι ἐγγυτέρω⁵ ὄντων τὰ ἔμπροσθεν ἅμα καὶ τὰ ὀπισθεν ἰδεῖν δύναντο· ἀδελφῶ δέ, φίλῳ ὄντε, καὶ πολλὸν διεστῶτε⁶, πρῶτιστον ἅμα καὶ ἐπ' ὠφελείᾳ ἀλλήλων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

1. Ἦκουσα δέ ποτε αὐτοῦ καὶ περὶ φίλων διαλεγόμενον⁷, ἐξ ὧν ἔμοιγε ἐδόκει μάλιστα⁸ ἂν τις ὠφελεῖσθαι⁹ πρὸς φίλων κτήσιν τε καὶ χρεῖαν. Τοῦτο μὲν γὰρ δὴ πολλῶν ἔφη ἀκούειν⁹, ὡς πάντων κτημάτων κοράτιστον εἴη φίλος σαφῆς καὶ ἀγαθός¹⁰,

¹) Ἐτυμολογικὸν Μέγα: ὀργυιὰ σημαίνει τὴν ἔκτασιν τῶν χειρῶν σὺν τῷ πλάτει τοῦ στήθους· παρὰ τὸ ἐκτείνειν τὰ γυῖα, ὃ ἔστι τὰς χεῖρας.

²) Ὅμοῦ ποιῆσαι, συνενῶσαι.

³) Δὲν δύνανται ὁμοῦ νὰ ἔλθωσι καὶ ἐπὶ τὰ ἔκτασιν (πλάτος) ἔχοντα μιᾶς ὀργυιάς. Διὰ τοῦ πόδες ἔλθοιεν ἅμα ἐννοεῖ τὸ βῆμα.

⁴) Οἷτινες νομίζονται ὅτι ἐπὶ πλείστον ἐκτάσεως φθάνουσιν.

⁵) Δηλ. τῆς ὀργυιάς. Τὸ δὲ τὰ ἔμπροσθεν ἅμα κτλ. = συγχρότως τὰ ἔμπροσθεν καὶ τὰ ὀπισθεν.

⁶) Καὶ πολλὸν ἂν ἀπέχωσιν, ἐνεργοῦσιν ἀπὸ κοινοῦ, συνεργάζονται, καὶ μάλιστα πρὸς ὠφέλειαν ἀλλήλων.

ΚΕΦΑΛ. Δ. § 1-7. Περιλήψεις. Ὁ Ξενοφῶν διηγεῖται ὅτι

ἤκουσε τοῦ Σωκράτους λέγοντος, ὅτι εἰ καὶ ἡ φιλία ὑπὸ πάντων ἐξυμνεῖται, ὅμως οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον ἀσχολοῦνται εἰς κτήσιν ἄλλων κτημάτων ἢ φίλων, ἐνῶ μόνον ὁ ἀγαθὸς φίλος δύναται ἐν πάσαις τοῦ βίου ταῖς περιστάσεσι νὰ βοηθῇ καὶ νὰ εὐφραίνῃ ἡμᾶς.

⁷) Ὑποκ. τοιαῦτα, ἐξ ὧν. Τὸ διαλέγομαι συντασσόμενον συνήθως μετ' αἰτιατικῆς σημαίνει· λέγω τι ἐν τινι διαλέξει.

⁸) = τῷ ὅτι τις ἂν ὠφελοῖτο. Τὸ δὲ πρὸς φίλων κτλ. = ὡς πρὸς τὴν κτήσιν καὶ χρεῖαν φίλων.

⁹) Ἐλεγε δηλαδὴ ὁ Σ. ὅτι ἤκουε μὲν βεβαίως (δὴ) παρὰ πολλῶν τοῦτο.

¹⁰) Ὅτι δηλ. πολυτιμώτατον κτῆμα εἶνε διήθεν φίλος εἰλικρινῆς καὶ ἀγαθός.

ἐπιμελομένους δὲ παντὸς μᾶλλον ὁρᾶν ἔφη¹ τοὺς πολλοὺς ἢ φίλων κτήσεως.

2. Καὶ γὰρ οἰκίας καὶ ἀγροὺς καὶ ἀνδράποδα καὶ βοσκήματα καὶ σκευὴ κτωμένους τε ἐπιμελῶς ὁρᾶν ἔφη², καὶ τὰ ὄντα σφάζειν πειρωμένους³, φίλον δέ⁴, ὃ μέγιστον ἀγαθὸν εἶναι φασιν, ὁρᾶν ἔφη τοὺς πολλοὺς οὔτε ὅπως κτήσονται φροντίζοντας⁵, οὔτε ὅπως οἱ ὄντες αὐτοῖς σφάζονται.

3. Ἄλλὰ καὶ καμνόντων φίλων τε καὶ οἰκετῶν⁶ ὁρᾶν τινες ἔφη τοῖς μὲν οἰκέταις καὶ ἰατροὺς εἰσάγοντας καὶ τᾶλλα τὰ πρὸς ὑγίειαν ἐπιμελῶς παρασκευάζοντας, τῶν δὲ φίλων ὀλιγορῶντας, ἀποθανόντων τε ἀμφοτέρων, ἐπὶ μὲν τοῖς οἰκέταις ἀχθομένους τε⁷ καὶ ζημίαν ἡγουμένους, ἐπὶ δὲ τοῖς φίλοις οὐδὲν οἰομένους⁸ ἐλαττοῦσθαι, καὶ τῶν μὲν ἄλλων κτημάτων οὐδὲν ἔωντας⁹ ἀθεράπευτον οὐδ' ἀνεπίσκεπτον, τῶν δὲ φίλων, ἐπιμελείας δεομένων, ἀμελοῦντας.

¹) Σύντ. ἔφη δὲ ὁρᾶν τοὺς πολλοὺς ἐπιμελομένους παντὸς μᾶλλον ἢ (=περὶ παντὸς ἄλλου μᾶλλον ἢ περὶ) κτήσεως φίλων.

²) Σύντ. ἔφη ὁρᾶν τοὺς πολλοὺς κτωμένους τε ἐπιμελῶς = ὅτι ἐπιμελῶς προσπαθοῦσι νὰ ἀποκτήσωσι καὶ ἀγροὺς κτλ.

³) Καὶ ὅτι πειρῶνται σφάζειν (=διαφυλάττειν) τὰ ὄντα=ὅσα ἤδη κέκτνται.

⁴) Ἀντικείμενον τοῦ κτήσονται. Ἡ δὲ ἀναφορ. ἀντωνυμία ὁ συνεφώνησε πρὸς τὸ κατηγορούμενον ἀγαθόν.

⁵) Ἐφη ὁρᾶν τοὺς πολλοὺς φροντίζοντας οὔτε ὅπως κτήσονται (φίλον) οὔτε ὅπως οἱ ὄντες αὐτοῖς (δῆλ. φίλοι) σφάζονται (=σῶι αὐτοῖς ὦσιν).

⁶) Ἄλλὰ πρὸς τούτοις καὶ ὅταν ἀσθενῶσι τόσον φίλοι ὅσον καὶ δοῦλοι. Τὸ δὲ τοῖς οἰκέταις= χάριν τῶν οἰκετῶν, πρὸς θεραπείαν τῶν οἰκετῶν, ὅτι εἰσάγουσί τινες εἰς τὰς οἰκίας των.

⁷) Ἐξαγρᾶται ἐκ τοῦ ὁρᾶν, ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ ἡγουμένους= ὅτι ἀχθονται ἐπὶ τοῖς οἰκέταις (ἀποθανοῦσι) καὶ ὅτι ζημίαν ἡγούνται (τὸν θάνατον τούτων) Ἡ δὲ πρόθ. ἐπὶ τὸ αἴτιον.

⁸) Καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ ὁρᾶν= ὅτι οἰόνται οὐδὲν ἐλαττοῦσθαι ἐπὶ τοῖς φίλοις (ἀποθανοῦσιν)=ὅτι νομίζουσιν ὅτι κατ' οὐδὲν ἐλαττον ἔχουσιν, ὅτι οὐδεμίαν ζημίαν ὑφίστανται ἐκ τοῦ θανάτου τῶν φίλων.

⁹) Καὶ ὅτι οὐδὲν τῶν ἄλλων

4. Ἐν δὲ πρὸς τούτοις ὁρᾷν ἔφη τοὺς πολλοὺς τῶν μὲν ἄλλων κτημάτων, καὶ πάνν πολλῶν αὐτοῖς ὄντων¹, τὸ πληθὸς εἰδότας, τῶν δὲ φίλων, ὀλίγων ὄντων, οὐ μόνον τὸ πληθὸς ἀγνοοῦντας, ἀλλὰ καὶ τοῖς πνυθανομένοις τοῦτο καταλέγειν ἐγχειρήσαντας², οὓς ἐν τοῖς φίλοις ἔθεσαν³, πάλιν τούτους ἀνατίθεσθαι⁴ τοσοῦτον αὐτοὺς τῶν φίλων φροντίζειν!⁵

5. Καίτοι πρὸς ποῖον κτῆμα τῶν ἄλλων⁶ παραβαλλόμενος φίλος ἀγαθὸς οὐκ ἂν πολλῶν κρείττων φανείη; ποῖος γὰρ ἵππος ἢ ποῖον ζευγὸς οὕτω χρήσιμον, ὥσπερ ὁ χρηστὸς φίλος; ποῖον δὲ ἀνδράποδον⁷ οὕτως εὖνουν καὶ παραμόνιμον; ἢ ὁποῖον ἄλλο κτῆμα οὕτω πάγχρηστον;

6. Ὁ γὰρ ἀγαθὸς φίλος ἑαυτὸν τάττει πρὸς πᾶν⁸ τὸ ἐλλεί-

κτημάτων ἀφήνουσιν ἄνευ περιποιήσεως καὶ ἄνευ ἐξετάσεως (περὶ τῆς καταστάσεως αὐτῶν), ἀλλ' ὅτι ἀμελοῦσι κτλ.

¹) Εἰ καὶ εἰσιν αὐτοῖς πλείστα. Καὶ τὸ ὀλίγων ὄντων = εἰ καὶ ὀλίγοι εἰσὶ. Τὸ δὲ εἰδότας ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ὁρᾶν = ὅτι ἴσασι τὸ πληθὸς αὐτῶν.

²) Ὅταν ἐπιχειρήσωσι νὰ ἀπαριθμήσωσι τοῦτο (δῆλ. τὸ πληθὸς τῶν φίλων) εἰς τοὺς ἐρωτῶντας αὐτοὺς περὶ τούτου (δῆλ. τοῦ πλήθους τῶν φίλων).

³) = οὓς εἰς τοὺς φίλους ἔθεσαν, ὥστε εἶναι ἐν τοῖς φίλοις.

⁴) Ἐφη ὁρᾶν οὐ μόνον ἀγνοοῦντας, ἀλλὰ καὶ . . ἀνατίθεσθαι = ἔλεγεν ὅτι ἔβλεπεν ὅτι οἱ πολλοὶ οὐ μόνον ἡγνόνουν, ἀλλὰ καὶ ὅτι πάλιν ἀπέσυρον (ἀφήρουν) ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν φίλων τούτους, οὓς κτλ.

⁵) Τόσον ὀλίγον ἔλεγεν ὁ Σωκράτης ὅτι αὐτοὶ περὶ τῶν φίλων τῶν φροντίζουσιν. Ἡ πρότασις ἐπιφωνηματικῶς ἐκφερομένη τίθεται ἀσυνδέτως.

⁶) Ἐκ τῶν ἄλλων κτημάτων. . . οὐκ ἂν πολλῶν κρείττων τούτων φανείη.

⁷) Ἀνδράποδον (= ἄνδρα ἀποδίδομαι) κυρίως λέγεται ὁ ἐξ ἐλευθέρου δοῦλος, δοῦλος δὲ εἶνε ὁ ἐκ γενετῆς τοιοῦτος. Τὸ δὲ παραμόνιμον σταθερῶς μένον παρὰ τῷ κυρίῳ του, ἔντεϋθ. = οὐκ ἀποδιδράσκον.

⁸) Τὸ ἑμᾶντὸν τάττω πρὸς τι ἢ ἐπὶ τι σημαίνει αὐθορμήτως προσφέρομαι (πρόθυμον παρέχω ἑμᾶντὸν) πρὸς πληρωσίν τινος. Ὁ δὲ ἐπόμε. καὶ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἐλλείπον = τόσον πρὸς ὅ,τι ἐλλείπει ἐκ τῆς διατάξεως (διευθετήσεως) τῶν ιδιωτικῶν ὑποθέσεων.

πον τῷ φίλῳ καὶ τῆς τῶν ἰδίων κατασκευῆς καὶ τῶν κοινῶν πράξεων¹, καί, ἂν τέ τινα εὔ ποιῆσαι δέη, συνεπισχύει², ἂν τέ τις φόβος ταράττῃ, συμβοηθεῖ, τὰ μὲν συνανάλισκων³, τὰ δὲ συμ-πράττων, καὶ τὰ μὲν συμπείθων, τὰ δὲ βιαζόμενος⁴, καὶ εὔ μὲν πράττοντας πλεῖστα εὐφραίνων⁵, σφαλλομένους δὲ πλεῖστα ἐπανορθῶν⁶.

7. Ἄ δὲ αἶ τε χεῖρες ἑκάστω ὑπηρετοῦσι καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ προορῶσι καὶ τὰ ὅτα προακούουσι⁷ καὶ οἱ πόδες διανύτουσι, τούτων φίλος εὐεργετῶν οὐδενὸς λείπεται· πολλάκις δὲ ἂ πρὸ αὐτοῦ⁸ τις οὐκ ἐξεργάσατο ἢ οὐκ εἶδεν ἢ οὐκ ἤκουσεν ἢ οὐ διήνυσσε, ταῦτα ὁ φίλος πρὸ τοῦ φίλου ἐξήρκεσεν⁹. Ἄλλ' ὅμως ἔνιοι δένδρα μὲν πειρῶνται θεραπεύειν τοῦ καρποῦ ἔνεκεν, τοῦ

¹) Βραχυλογικῶς, ἀντὶ καὶ τῆς τῶν κοινῶν πράξεων κατασκευῆς = ὅσον πρὸς ὅ,τι ἐλλείπει ἐκ τῆς διατάξεως τῶν δημοσίων ὑποθέσεων.

²) Ὁ ἀγαθὸς φίλος ἐνώνει τὰς ἰδίας δυνάμεις πρὸς τοῦτο. Τὸ δὲ εὔ ποιῆσαι τινα = καλῶς νὰ κατορθώσῃ τινὰς ὑποθέσεις του.

³) Ἄφ' ἑνὸς μὲν, ὅταν δηλ. πρόκηται περὶ καλῆς ἐκβάσεως ἐπιχειρήσεώς τινος, ἐρχόμενος εἰς χρηματικὴν βοήθειαν τοῦ φίλου του.

⁴) Καὶ ὅτε μὲν, ὅταν δηλ. πρόκηται περὶ φόβου, προσπαθῶν μετὰ τοῦ φίλου νὰ πείσῃ τοὺς ἀφ' ὧν προέρχεται ὁ φόβος, ἄλλοτε δὲ μεταχειριζόμενος βίαν (ἐάν δηλ. δὲν πεισθῶσιν οὗτοι).

⁵) Καὶ πλεῖστον μὲν εὐφραίνων αὐτοὺς (τοὺς φίλους) εὐτυ-

χοῦντας (διὰ τῶν συγκαταληγμένων αὐτοῦ ἐπὶ τῇ εὐτυχίᾳ τῶν).

⁶) Πλεῖστον δὲ ὑποστηρί-ζων αὐτοὺς δυστυχοῦντας (διὰ τῆς συνδρομῆς, ἣν παρέχει αὐτοῖς).

⁷) Συντ. φίλος εὐεργετῶν οὐδενὸς λείπεται τούτων, ἂ αἶ τε χεῖρες, κτλ. = φίλος εὐεργετῶν εἰς οὐδεμίαν τούτων τῶν ὑπηρεσιῶν, τὰς ὁποίας καὶ αἱ χεῖρες ὑπηρετοῦσιν ἕκαστον ... μένει ὀπίσω, ὕστερεϊ. Τὸ δὲ προορᾶν καὶ προακούειν = μακρὰν ὁρᾶν, μακρὰν ἀκούειν. Καὶ τὸ μὲν διανύτουσιν = διαπορεύονται. Τὸ δὲ οὐδ. πληθ. ὑποκ. μετὰ ῥήμ. πληθυντ. διὰ τὴν τῶν ὁ. εὐρυθμίαν.

⁸) Ὑπὲρ ἑαυτοῦ. Ἐπίσης καὶ τὸ κατωτέρω πρὸ τοῦ φίλου = ὑπὲρ τοῦ φίλου. δηλ. ἐξεργαζόμενος, ἰδῶν, ἀκούσας, διανύσας.

⁹) Γνωμικὸς ἀόριστος = συνήθως ἐπαρκῶς ἐκτελεῖ ταῦτα ὁ φίλος ὑπὲρ τοῦ φίλου.

δὲ παμφεροτάτου κτήματος, ὃ καλεῖται φίλος, ἀργῶς καὶ ἀνειμένως¹ οἱ πλείστοι ἐπιμέλονται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

1. Ἦκουσα δὲ ποτε καὶ ἄλλον αὐτοῦ λόγον², ὃς ἐδόκει μοι προτρέπειν τὸν ἀκούοντα ἐξετάζειν ἑαυτόν, ὅποσον τοῖς φίλοις ἄξιος εἴη³. Ἰδὼν γάρ τινα τῶν ξυνόντων ἀμελοῦντα φίλου πενία πιεζόμενον, ἤρετο Ἀντισθένη⁴ ἐναντίον τοῦ ἀμελοῦντος αὐτοῦ καὶ ἄλλων πολλῶν

2. Ἄρ', ἔφη, ὦ Ἀντίσθενες, εἰσὶ τινες ἄξιοι⁵ φίλων, ὥσπερ οἰκετῶν; Τῶν γὰρ οἰκετῶν ὁ μὲν που δυοῖν μυαῖν ἄξιός ἐστιν⁶,

¹) Τὸ ἀνειμένως ἐκ τοῦ ἀνίημι γινόμενον σημαίνει χαλαρῶς, οὐ μετὰ ζήλου. Τὸ δὲ ἀργῶς ἀντίθ. τοῦ ἐνεργῶς=οὐ μετ' ἐνεργείας, οὐ δραστηρίως, ἀμελῶς.

ΚΕΦΑΛ. Ε'. § 1-5. Περιλήψις. Ἐν τῷ διαλόγῳ τούτῳ, τῷ μετὰ τοῦ Ἀντισθέλους γενομένῳ, ἐπειδὴ τις τῶν συνόντων παρημέλει φίλον, πιεζόμενον ὑπὸ πενίας, ὁ Σωκράτης διδάσκει ὅτι ὀφείλει ἕκαστος νὰ ἐξετάξῃ ἑαυτόν ἀντὶ πόσου δύναται νὰ τιμηθῇ ὑπὸ τῶν φίλων αὐτοῦ, καὶ νὰ προσπαθῇ νὰ εἶνε ὅσον τὸ δυνατόν πλείστον ἄξιος φίλος. Ἦνα δὲ ὁ Σ. τὴν ἀξίαν τῶν φίλων αἰσθητοποιήσῃ, τιμᾷ τούτους κατὰ νομίματα.

²)=διάλογον. Εἰς δὲ τὸν ἀκούοντα ὑπὸν. τὸν διάλογον τοῦτον.

³) Δῆλ. πλείστον ἢ ὀλίγον ἄ-

ξιος ἦτο ἐκ μέρους τῶν φίλων, ὅποσῃν ἀξίαν (μεγάλῃν ἢ μικράν) ἔδιδον αὐτῷ οἱ φίλοι.

⁴) Ὁ Ἀντισθένης ἦτο πιστοτατος μαθητὴς τοῦ Σωκράτους. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἦτο γνήσιος Ἀθηναῖος, διότι μητροθέεν ἦτο Θοράξ, ἐδίδασκε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σωκράτους εἰς τὸ Κυνόσαργες, ὅποθεν καὶ ἡ φιλοσοφικὴ αὐτοῦ Σχολὴ κυνικὴ ἐκλήθη. Τὸ δὲ αὐτοῦ ἐμφαντικῶς ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ ἀμελοῦντος (τοῦ πτωχοῦ φίλου) καὶ ἐνώπιον ἄλλων πολλῶν Ἀθηναίων.

⁵) Ὡς καὶ παρ' ἡμῖν=τιμαί.

⁶) Σύντ.: ὁ μὲν γὰρ τῶν οἰκετῶν ἐστιν ἄξιος δυοῖν που (=περίπου) μυαῖν. Ἡ μυὰ εἶχεν ἀξίαν 100 δραχμῶν, τὸ τάλαντον 60 μυῶν ἢ 600 δραχμῶν, τὸ δὲ ἡμιμναῖον $1/2$ μυᾶς.

ὁ δὲ οὐδ' ἡμιμναῖον, ὁ δὲ πέντε μνῶν, ὁ δὲ καὶ δέκα· Νικίας δὲ¹ ὁ Νικηράτου λέγεται ἐπιστάτην εἰς τὰργύρεια² πρίασθαι ταλάντων σκοποῦμαι δὴ τοῦτο³, ἔφη, εἰ ἄρα, ὥσπερ τῶν οἰκετῶν⁴, οὕτω καὶ τῶν φίλων εἰσὶν ἀξίαί.

3. Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ἀντισθένης· ἐγὼ γοῦν βουλοίμην ἂν τὸν μὲν τινα⁵ φίλον μοι εἶναι μᾶλλον ἢ δύο μνᾶς, τὸν δ' οὐδ' ἂν ἡμιμναῖον προτιμησαίμην⁶, τὸν δὲ καὶ πρὸ δέκα μνῶν ἐλοίμην ἂν, τὸν δὲ πρὸ πάντων χρημάτων⁷, καὶ πόνων προαίμην ἂν φίλον μοι εἶναι⁸.

4. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, εἴ γε ταῦτα τοιαῦτά ἐστι, καλῶς ἂν ἔχοι ἐξετάζειν τινὰ ἑαυτόν, πόσον ἄρα⁹ τυγχάνει τοῖς φίλοις ἄξιος ὢν, καὶ πειρᾶσθαι ὥς πλείστον ἄξιος εἶναι¹⁰, ἵνα ἦτιον αὐτὸν οἱ φίλοι προδιδῶσιν. Ἐγὼ γάρ τοι¹¹, ἔφη πολ- λάκις ἀκούω τοῦ μὲν, ὅτι προὔδωκεν αὐτὸν φίλος ἀνὴρ, τοῦ δέ, ὅτι μνᾶν ἀνθ' ἑαυτοῦ μᾶλλον εἴλετο ἀνὴρ, ὃν ᾤετο φίλον εἶναι.

¹) Ὁ γνωστός ἐκ τῆς ὑπ' αὐ- τοῦ κληθείσης Νικιεῖου εἰρήνης Ἀθηναῖος στρατηγὸς Νικίας εἶχεν ἐκ τῶν μεταλλείων τοῦ Λαυρίου μέγαν πλοῦτον. Ἐκεῖ δὲ εἰργά- ζοντο (Ξενοφ. περὶ Προσόδ. 4. 14) χίλιοι τούτου δοῦλοι.

²) Δῆλ. μέταλλα=εἰς τὰ με- ταλλεῖα ἀργύρου.

³) Σκέπτομαι, ἐξετάζω λοιπόν. Διὰ τοῦ δὴ ἐπαναλαμβάνει τὸ νῆ- μα τοῦ διακοπέντος λόγου. Τὸ δὲ εἰ ἄρα=ἂν τυχόν.

⁴) Ὑπον. εἰοί καὶ τῶν φίλων ἀξίαί. Τὸ δὲ ἐπόμενον γοῦν=διότι βεβαίως ἐγώ.

⁵) Ἄλλον μὲν τινα, ἓνα μὲν τινα. Τὸ δὲ μᾶλλον ἢ δύο μνᾶς= ἀξίας μεγαλητέρας δύο μνῶν.

⁶) Ἄλλον δὲ τινα καὶ ἀντὶ ἡμισείας μνᾶς δὲν ἠθελον προτι- μῆσθαι (νὰ ἔχω φίλον).

⁷) Δῆλ. ἐλοίμην ἂν. Τὸ δὲ ἐπόμε. καὶ=καὶ δὴ. Ἡ δὲ γενικὴ πόνων εἶνε γενικὴ τοῦ τιμήματος =ἀντὶ πόνων.

⁸) Ἀντὶ τοῦ: ὥστε φίλον μοι εἶναι.

⁹) Ἀντὶ ὅποσον ἄρα=πόσον τυχόν τιμῶσιν αὐτόν οἱ φίλοι του.

¹⁰) Ὅσον τὸ δυνατόν πολὺ- τιμος. Ἀντὶ τοῦ πλείστον ἄξιος κανονικῶς ἔπρεπε νὰ τεθῇ πλεί- στον ἄξιον. διότι ὑποκείμενον τοῦ πειρᾶσθαι εἶνε τὸ ὑποκείμε. τοῦ ἐξε- τάζειν τινά.

¹¹) Τὸν βεβαιωτικὸν γὰρ ἐπι- τίνει τὸ τοί=βεβαίως ἴσα ἴσα.

5. Τὰ τοιαῦτα πάντα σκοπῶ¹, μὴ², ὥσπερ, ὅταν τις οἰκέτην πονηρὸν πωλῇ³, καὶ ἀποδίδεται τοῦ εὐρόντος⁴, οὕτω καὶ τὸν πονηρὸν φίλον, ὅταν ἐξῇ τὸ πλεῖον τῆς ἀξίας λαβεῖν⁵, ἐπαγωγὸν ἢ ἀποδίδοσθαι τοὺς δὲ χρηστοὺς⁶ οὔτε οἰκέτας πάνυ τι πωλουμένους ὁρῶ οὔτε φίλους προδιδομένους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

1. Ἐδόκει δέ μοι καὶ εἰς τὸ δοκιμάζειν φίλους, ὁποίους

¹) Ἀσυνδέτως· διότι διὰ τοῦ τοιαῦτα συγκεφαλαιοῦνται πάντα τὰ ἀνωτέρω (Πρβλ. 1, 1, 9). Ἐκ δὲ τοῦ σκοπῶ πρέπει νὰ ἐννοηθῇ ἡ μετοχὴ σκοπῶν. Ὁθεν=τὰ τοιαῦτα πάντα σκοπῶν, σκοπῶ μὴ. Πρβλ. 2, 3, 4.

²) Ἡ διὰ τοῦ μὴ ἀρχομένη πρότασις εἶνε ἐπεξηγηματικὴ τοῦ τὰ τοιαῦτα πάντα. Ἡ δὲ σύντ. μὴ οὕτω ἐπαγωγὸν ἢ (=μὴ οὕτω ἐπάγεται).

³) Τὸ μὲν πωλῶ=ἐκτίθημι εἰς πώλησιν. Τὸ δὲ ἀποδίδομαι=δίδωμι τὸ πρᾶγμα καὶ λαμβάνω τὴν ἀξίαν αὐτοῦ. Ἀριστοφ. Ἰππ. στ. 394: κίχλας πωλῶ, ἀλλ' οὐκ ἀποδίδομαι.

⁴) Γενικὴ τοῦ τιμήματος=ἀντὶ τῆς τιμῆς τὴν ὁποίαν ἤθελεν εὐρεῖ.

⁵) Νὰ λάβῃ περισσότερα ἢ ὅσα αὐτὸς (ὁ πονηρὸς φίλος) ἀΐξει.

⁶) Συμπλ. τοὺς δὲ χρηστοὺς (ἀνθρώπους), καὶ οἰκέτας (ὄντας), οὐ πάνυ τι πωλουμένους ὁρῶ, καὶ φίλους (ὄντας) οὐ πάνυ τι (=οὐ-

δαμῶς, οὐδόλως) ὁρῶ προδιδομένους.

ΚΕΦΑΛ. 7. § 1—39. Περί-ληψις. Ὁ Σωκράτης ἐν τῷ μετὰ τοῦ Κριτοβούλου τούτῳ διαλόγῳ αὐτοῦ ἐξετάζει ὁποῖα εἶνε αἱ ἰδιότητες, ἅστινες ὀφείλομεν νὰ ἀναζητῶμεν ἐν τῇ ἐκλογῇ φίλου. Αὐταὶ δὲ εἶνε ἡ ἐγκράτεια, ἡ πίστις καὶ ἡ τάσις πρὸς τὸ εὐεργετεῖν τὸν φίλον. Ἀφοῦ δὲ τὰς ἀρετὰς ταύτας εὕρωμεν ἐν τινι, ὀφείλομεν νὰ συμβουλευθῶμεν τοὺς θεοὺς, ἐὰν πρέπῃ νὰ κάμωμεν αὐτὸν φίλον, καὶ ἂν οἱ θεοὶ μὴ ἐναντιῶνται εἰς τοῦτο, πρέπει νὰ ἐκδηλώμεν πρὸς τοῦτον τὴν ἐπιθυμίαν ἡμῶν τοῦ νὰ συνδεθῶμεν λόγῳ καὶ ἔργῳ διὰ φιλίας. Ἐξακολουθῶν δὲ λέγει ὅτι μόνον μεταξὺ χρηστῶν ἀνδρῶν δύναται νὰ ὑπάρξῃ φιλία· διότι ἡ φιλία δέον νὰ γεννᾶται ἐκ τοῦ θαυμασμοῦ, ὃν ἐμπνέει ἡ ἀρετὴ, ἥτις καὶ ἐν διχοστασίᾳ τοὺς χρηστοὺς διαλλάττει καὶ συνδέει πρὸς ἀλλήλους. Ὁ Σωκράτης τέλος ἀναδέχεται νὰ

ἄξιον κτᾶσθαι¹, φρενοῦν, τοιάδε λέγων· Εἰπέ μοι, ἔφη ὦ Κριτόβουλε², εἰ δεοίμεθα φίλον ἀγαθοῦ, πῶς ἂν ἐπιχειροῦμεν σκοπεῖν; ἄρα πρῶτον μὲν ζητητέον³, ὅστις ἄρχει γαστρός τε καὶ φιλοποσίας.. καὶ ὕπνου καὶ ἀργίας; ὁ γὰρ ὑπὸ τούτων κρατούμενος⁴ οὐτ' αὐτὸς ἑαυτῷ δύναιτ' ἂν οὔτε φίλῳ τὰ δέοντα πράττειν. — Μὰ Δί', οὐ δῆτα⁵, ἔφη. — Οὐκοῦν τοῦ μὲν ὑπὸ τούτων ἀρχομένου ἀρεκτέον δοκεῖ σοι εἶναι⁶; — Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

2. Τί γάρ⁷; ἔφη, ὅστις, δαπανηρὸς ὢν, μὴ αὐτάρκης ἐστίν⁸ ἀλλ' αἰετῶν πλησίον δεῖται, καὶ λαμβάνων μὲν μὴ δύναται⁹ ἀποδιδόναι; μὴ λαμβάνων δὲ τὸν μὴ δίδοντα μισεῖ, οὐ δοκεῖ

καταμνήσῃ τὸν Κριτόβουλον πρὸς ἐκείνους, οὓς οὗτος ἐπιθυμεῖ νὰ κάμῃ φίλους, χωρὶς ὅμως νὰ εἴπῃ περὶ αὐτοῦ ψευδεῖς ἐπαίνους· διότι τὸ κάλλιστον μέσον τοῦ νὰ ἔχῃ τις καλὴν φήμην εἶνε τὸ νὰ εἶνε ἄξιος ταύτης.

¹) Σύντ. ἐδόκει δέ μοι φρενοῦν, (=σφραγίζεин, νοθετεῖν δηλ. τοὺς συνουσιαστάς) καὶ εἰς τὸ δοκιμάζειν φίλους (=καὶ ὡς πρὸς τὴν δοκιμασίαν φίλων), ὁποίους ἄξιον (εἶη) κτᾶσθαι (τινα), τοιάδε λέγων. Εἶνε δὲ τὸ ὁποίους ἄξιον κτᾶσθαι ἐπεξηγηματικὴ πλάγια ἐρώτησις=ὁποίας δῆλα δὴ ἀξίας φίλους νὰ κτᾶται τις.

²) Ὁ Κριτόβουλος οὗτος ἦτο ὁ πρεσβύτατος τῶν υἱῶν τοῦ φίλου τοῦ Σωκράτους Κρίτωνος.

³) Δεῖ ἡμᾶς ζητεῖν, τοῦτον, ὅστις ἄρχει κτλ.

⁴) =εἰ γάρ τις ὑπὸ τούτων (δηλ. γαστρός, φιλοποσίας κτλ.) κρατοῖτο.

⁵) Δῆλ. οὐκ ἂν δύναιτο δῆτα πράττειν=ὄχι μὰ τὸν Δία δὲν θὰ δύναται βεβαίως νὰ πράττῃ ὅσα ὀφείλει νὰ πράττῃ (τὰ δέοντα). Τὸ δὲ δῆτα (=βεβαίως) εἶναι εὐχρηστον πρὸ πάντων ἐν τοῖς διαλόγοις.

⁶) =δοκεῖ σοι δεῖν ἀπέχεσθαι τοῦ ἀρχομένου ὑπὸ τούτων, δηλ. γαστρός, φιλοποσίας κτλ.

⁷) Ἀντὶ τοῦ τί δέ (=πρὸς τοῦτοίς). Ἀλλ' ἢ διὰ τοῦ τί γάρ μετὰβασις εἰς ἐτέραν ἔννοιαν γίνεται ζωηροτέρα ἢ ἢ διὰ τοῦ τί δέ.

⁸) =εἰ τις μὴ αὐτάρκης ἐστίν, ἐπεὶ δαπανηρὸς (=πολυέξοδος) ἐστίν. Τὸ δὲ μὴ αὐτάρκης ἐρμηνεύεται διὰ τῶν ἐπομένων: ἀλλ' αἰετῶν πλησίον δεῖται=ἔχει ἀνάγκην τῆς συνδρομῆς τῶν ἄλλων (τῶν πλησίον).

⁹) Καὶ ὅστις, καίτοι λαμβάνει, μὴ δύναται ἀποδιδόναι. Τὸ δὲ χαλεπὸς φίλος=τῷ πονηρὸς φίλος.

σοι καὶ οὗτος χαλεπὸς φίλος εἶναι; — Πάνυ γε, ἔφη. — Οὐκοῦν ἀφεκτέον καὶ τούτου; — Ἀφεκτέον μέντοι¹, ἔφη.

3. Τί γάρ; ὅστις χρηματίζεσθαι² μὲν δύναται, πολλῶν δὲ χρημάτων ἐπιθυμεῖ, καὶ διὰ τοῦτο δυσξύνβολός ἐστι³, καὶ λαμβάνων μὲν ἥδεται, ἀποδιδόναι δὲ μὴ βούλεται;⁴ — Ἐμοὶ μὲν δοκεῖ⁵, ἔφη οὗτος ἔτι πονηρότερος ἐκείνου εἶναι.

4. Τί δέ; ὅστις διὰ τὸν ἔρωτα τοῦ χρηματίζεσθαι⁶ μὴδὲ πρὸς ἓν ἄλλο σχολὴν ποιεῖται⁷, ἢ ὁπόθεν αὐτός τι κερδανεῖ,⁸ — Ἀφεκτέον καὶ τούτου, ὥς ἔμοι δοκεῖ ἀνωφελές⁹ γὰρ ἂν εἴη τῷ χρωμένῳ. — Τί δέ; ὅστις στασιώδης τέ ἐστι καὶ θέλων πολλοὺς τοῖς φίλοις ἐχθροὺς παρέχειν;¹⁰ — Φευκτέον νῆ Δία καὶ τούτου. — Εἰ δέ τις τούτων μὲν τῶν κακῶν μὴδὲν ἔχει¹¹, εὖ δὲ πάσχων ἀνέχεται, μὴδὲν φροντίζων τοῦ ἀντευεργετεῖν; — Ἀνωφελές ἂν εἴη καὶ οὗτος. Ἀλλὰ ποῖον, ὃ Σώκратες, ἐπιχειροῦσμεν φίλον ποιεῖσθαι;

¹) Βεβαίως, τῷ ὄντι. Τὸ μέντοι ἔν τε ἐρωτήσεσι καὶ ἀποκρίσεσιν εἶνε βεβαιωτικόν.

²) = συλλέγειν (κερδαίνειν) χρήματα. Πρβλ. *ξυλλίζομαι, λαχανίζομαι* κτλ.

³) Εἶνε δύστροπος εἰς τὰς πρὸς τοὺς ἄλλους συναλλαγὰς του. Τὸ ἐναντίον εἶνε τὸ *εὐξύνβολος* (§ 5).

⁴) = ὅστις .. μὴ βούλεται (εἴ τις μὴ βούλεται), οὐ δοκεῖ σοι καὶ οὗτος πονηρὸς φίλος εἶναι:

⁵) = ἔμοι μὲν δοκεῖ, ἄλλῳ δέ τινα οὐκ οἶδα εἰ δοκεῖ.

⁶) Ὡθούμενος ὑπὸ τῆς πρὸς τὸ χρηματίζεσθαι σφοδρᾶς ἐπιθυμίας. Τὸ δὲ *μὴδὲ πρὸς ἓν ἄλλο* = τῷ πρὸς μὴδὲν ἄλλο.

⁷) Τὸ *σχολὴν ποιοῦμαι* πρὸς τι

= σχολιάζω πρὸς τι, δηλ. σχολήν (= ἀποχὴν) ἔχων ἀπὸ τῶν ἄλλων ἔργων, προσέχω μόνον εἰς τι ἐντεῦθ. = φροντίζω περὶ τίνος, ἀσχολοῦμαι περὶ τι.

⁸) Ἡ περὶ τοῦτο, ἐξ οὗ αὐτός (κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ φίλους) ἐλπίζει ὅτι θὰ κερδαίνει τι. Μετὰ δὲ τὸ *κερδανεῖ* ἐννοητ. οὐ δοκεῖ σοι τούτου ἀφεκτέον εἶναι;

⁹) = τῷ οὐκ ὠφέλιμος· ἐντεῦθ. = ἐπιζήμιος, βλαβερός. Εἰς δὲ τὸ *χρωμένῳ* ὑπὸν. *αὐτῷ φίλῳ*.

¹⁰) Οὐ δοκεῖ σοι καὶ τούτου ἀφεκτέον; Τὸ δὲ *στασιώδης* = στασιαστικός, φατριαστικός.

¹¹) Ἐάν δέ τις ἀπὸ τὰ εἰρημένα μὲν κακὰ (ἀπὸ τὰς κακάς ιδιότητας) μὴδὲν ἤθελε ἔχει, ἐπιτρέπει ὅμως εἰς τὸν ἑαυτόν του

5. Οἶμαι μὲν¹, ὅς ἄν, τάναντία τούτων, ἐγκρατὴς μὲν ἦ τῶν διὰ τοῦ σώματος ἡδονῶν², εὖνους δὲ³ καὶ ἐδξύμβολος ὢν τυγχάνη, καὶ φιλόνομος⁴ πρὸς τὸ μὴ ἐλλείπεσθαι εὖ ποιῶν τοὺς εὐεργετοῦντας αὐτόν, ὥστε λυσιτελεῖν τοῖς χρωμένοις⁵.

6. Πῶς οὖν ἂν ταῦτα δοκιμάσασαιμεν, ὦ Σώκратες, πρὸ τοῦ χρῆσθαι;—Τοὺς μὲν ἀνδριαντοποιούς, ἔφη, δοκιμάζομεν, οὐ τοῖς λόγοις αὐτῶν τεκμαιρόμενοι⁶, ἀλλ' ὃν ἂν ὁρῶμεν τοὺς πρόσθεν ἀνδριάντας καλῶς ἐργασμένον, τοῦτω πιστεύομεν καὶ τοὺς λοιποὺς εὖ ποιήσιν⁷.

7. Καὶ ἄνδρα δὴ λέγεις⁸, ἔφη, ὅς ἂν τοὺς φίλους τοὺς πρόσθεν εὖ ποιῶν φαίνεται, δηλὸν εἶναι καὶ τοὺς ὕστερον εὐεργετήσοντα;—Καὶ γὰρ ἵπποις⁹, ἔφη, ὃν ἂν ὁρῶ τοῖς πρόσθεν καλῶς χρώμενον, τοῦτον καὶ ἄλλοις οἶμαι καλῶς χρῆσθαι¹⁰.

νά εὐεργετῇται . . . οὐ δοκεῖ σοι καὶ οὗτος ἀνωφελὴς φίλος εἶναι;

¹) Συμπλ. οἶμαι μὲν (οὐκ οἶδα δὲ εἰ τοῦτ' ἀληθές ἐστι) δεῖν ἐπιχειρεῖν φίλον ποιεῖσθαι τοῦτον, ὅς ἂν, τάναντία (= τούναντίον) τούτων ὢν, κτλ.

²) Αἱ δὲ τοῦ σώματος ἡδοναὶ εἶνε αἱ σωματικαὶ (σαρκικαὶ) ἡδοναί.

³) Τὸ μὲν εὖνους ἀντιτίθεται πρὸς τὰς ἐν § 2 (ὅστις-μισεῖ) περιγραφθεῖσας ιδιότητας, ὡς τὰ ἐγκρατὴς, ἐδξύμβολος, φιλόνομος . . . εὖ ποιῶν πρὸς τοὺς ἐν τοῖς § 1, 3 καὶ 4 περιγραφομένους χαρακτηρᾶς.

⁴) Καὶ ἀγαπῶν νὰ ὑπερτερῇ, νὰ φαίνεται ὑπέρτερος· ὅθ.= καὶ ἀμιλλώμενος ὡς πρὸς τὸ μὴ ὕστερεῖν (νὰ μὴ μένη τελευταῖος) εὐεργετεῖν τοὺς . . .

⁵) Ὅστε νὰ ὠφελῇ τοὺς ποι-

ομένους χρῆσιν τῆς φιλίας αὐτοῦ.

⁶) Λέγεται τεκμαίρομαι τινὶ τινος ἢ ἐκ τινος ἢ ἀπὸ τινος.

⁷) Ἀντί: τοῦτον πιστεύομεν εὖ ποιήσιν καὶ τοὺς λοιποὺς (ἀνδριάντας). Καθ' ἑλξιν δηλ. τὸ ὑποκ. τοῦ ἀπαρεμφάτου ἐτέθη κατὰ δοτικὴν ὡς ἀντικ. εἰς τὸ ῥ. τῆς προτάσεως.

⁸) Λοιπὸν λέγεις ὅτι καὶ ἀνὴρ δηλὸς ἐστὶν εὐεργετήσων; Ὁ δὲ καὶ ἐν ἐρωτῇσει δηλοῖ ἀπορίαν καὶ ἀγανάκτησιν, ἥτις ἐνταῦθα ἐπιτείνεται διὰ τοῦ δῆ.

⁹) Διότι καὶ ἵππους. Τοῦ καὶ γὰρ γίνεται χρῆσις πρὸς βεβιαῶσιν καταφατικῆς ὑπονοουμένης προτάσεως, ὡς ἐνταῦθα: οὕτως ἔχει καὶ γὰρ.

¹⁰) Σύνταξ. ὃν γὰρ ἂν ὁρῶ (= οἶδα) καλῶς χρώμενον (= ὅτι ἐχρήτο) καὶ ἵπποις τοῖς πρόσθεν (= τοῖς πρότερον), οἶμαι τοῦτον

8. Εἶεν¹⁾, ἔφη· ὅς δ' ἂν ἡμῖν ἄξιός φιλίας δοκῇ εἶναι, πῶς χοῖν φίλον τοῦτον ποιεῖσθαι; — Πρῶτον μὲν, ἔφη, τὰ παρὰ τῶν θεῶν ἐπισκεπτέον²⁾, εἰ συμβουλευόουσιν αὐτὸν φίλον ποιεῖσθαι. — Τί οὖν; ἔφη, ὃν ἂν ἡμῖν τε δοκῇ³⁾ καὶ οἱ θεοὶ μὴ ἐναντιῶνται, ἔχεις εἰπεῖν, ὅπως οὗτος θηρατέος;

9. Μὰ Δί', ἔφη οὐ κατὰ πόδας⁴⁾, ὥσπερ ὁ λαγῶς, οὐδ' ἀπάτῃ, ὥσπερ αἱ ὄρνιθες, οὐδὲ βία, ὥσπερ οἱ ἐχθροί⁵⁾ ἄκοντα γὰρ φίλον ἔλεῖν ἐργῶδες⁶⁾ χαλεπὸν δὲ καὶ δήσαντα κατέχειν, ὥσπερ δοῦλον· ἐχθροὶ γὰρ μᾶλλον ἢ φίλοι γίνονται οἱ ταῦτα πάσχοντες⁷⁾. — Φίλοι δὲ πῶς; ἔφη.

10. Εἶναι μὲν τινάς φασιν ἐπωδὰς⁸⁾, ἃς οἱ ἐπιστάμενοι ἐπάδοντες⁹⁾, οἷς ἂν βούλωνται, φίλους αὐτοὺς ποιοῦνται, εἶναι δὲ καὶ φίλτρα, οἷς οἱ ἐπιστάμενοι πρὸς οὓς ἂν βούλωνται χρώμενοι, φιλοῦνται ὅπ' αὐτῶν.

καλῶς ἂν χρῆσθαι καὶ ἄλλοις ἵπτοις.

1) Τὸ εἶεν χρησιμεῖον ὡς συγκατάθεσις μὲν τῶν εἰρημένων συναφῇ δὲ πρὸς τὰ μέλλοντα, ἰσοδυναμεῖ τῷ νεωτέρῳ ἃς εἶνε, πολὺ καὶ ἔχει καλῶς. Εἶνε δὲ τὸ εἶεν ἐπὶ. ἐκ τοῦ εἶα (Πρὸβλ. ἔνεκεν ἐκ τοῦ ἔνεκα), οὐδεμίαν σχέσιν ἔχον πρὸς τὴν εὐκτ. εἶεν διότι τότε θά ἦτο εἶη (δηλ. ταῦτα).

2) Κατὰ πρόληψιν, ἀντὶ ἐπισκεπτέον (ἐξεταστέον, παρατηρητέον) εἰ τὰ παρὰ τῶν θεῶν (δηλ. σημεία, δηλ. ἡ μαντική) συμβουλευόουσιν ποιεῖσθαι αὐτὸν φίλον.

3) Ἀλλ. φίλον ποιεῖσθαι. Ἐπ' ἴσης καὶ εἰς τὸ μὴ ἐναντιῶνται. Τὸ δὲ ὅπως οὗτος θηρατέος = τίνι τρόπῳ οὗτος πρέπει νὰ κυνηγηθῇ.

4) = τῇ τῶν ποδῶν ταχύτητι, ἦτοι δρόμῳ, μὲ τὸ τρέξιμον.

5) Περιεμένε τις καὶ ἐνταῦθα ζῷον τι οἷον οἱ κάπροι. Τὸ δὲ οἱ ἐχθροὶ φαίνεται ὅτι ἐκ τῶν ἐπομένων ἀπεπλανήθη ἐνταῦθα.

6) Ἐργῶδες γὰρ ἐστὶν ἔλεῖν φίλον (ποιεῖσθαι τινα φίλον) ἄκοντα. Τὸ δὲ κατέχειν = νὰ ἔχη ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του.

7) Ὑποκ. οἱ ἄνθρωποι. Τὸ δὲ ἐπόμενον πῶς δὲ φίλοι; = τίνι τρόπῳ γίνονται οἱ ἄνθρωποι φίλοι;

8) Ἐπωδαὶ εἶνε τὰ μαγικά φάρμακα· μεταφ. δὲ οἱ καλοὶ λόγοι, οἱ ἔπαινοι, αἱ θαυμάσια, δι' ὧν τις θέλει νὰ κάμῃ φίλους.

9) = ἐπάδοντες τοῦτοις, οἷς ἂν βούλωνται ἐπάδειν. Τὸ δὲ ἐπάδω τινι = ψάλλω ὅπως θέλω, μαγεύσω, προσελκύσω τινά. Εἰς δὲ τὸ ποιῶνται ἀντικείμενον αὐτοῦς. Φίλτρα δὲ λέγονται τὰ μαγικά φάρμακα.

11. Πόθεν οὖν, ἔφη, ταῦτα ¹ μάθοιμεν ἄν; — “Α ² μὲν αἱ Σειροῖνες ἐπῆδον τῷ Ὀδυσσεῖ, ἡκουσας Ὀμήρου, ὧν ἔστιν ἀρχὴ τοιάδε τις·

Δεῦρ’ ἄγε δῆ, πολύναιν’ ³ Ὀδυσσεῦ, μέγα κῦδος Ἀχαιῶν.

— Ταύτην οὖν, ἔφη, τὴν ἐπωδὴν, ὧ Σώκρατες, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις αἱ Σειροῖνες ἐπάδουσαι κατεῖχον ⁴, ὥστε μὴ ἀπιέναι ἀπ’ αὐτῶν τοὺς ἐπρασθέντας; — Οὐκ ⁵, ἀλλὰ τοῖς ἐπ’ ἀρετῇ φιλοτιμουμένοις οὕτως ἐπῆδον.

12. Σχεδόν τι λέγεις τοιαῦτα χοῖραι ἐκάστω ἐπάδειν ⁶, οἷα μὴ νομιεῖ, ἀκούων τὸν ἐπαινοῦντα, καταγελῶντα λέγειν; Οὕτω μὲν γὰρ ἐχθίων ⁷ τ’ ἂν εἴη καὶ ἀπελαῦνοι ⁸ τοὺς ἀνθρώπους ἀφ’ ἑαυτοῦ, εἰ τὸν εἰδότα, ὅτι μικρός τε καὶ αἰσχροὺς καὶ ἀσθενῆς

¹) Δῆλ. τὰς ἐπιδὰς καὶ τὰ φίλτρα.

²) = ἄς μὲν (= βεβαίως) ἐπιδὰς . . . ἐπῆδον. Ὁ μὲν τίθεται ἀνευ ἀποδόσεως. Αἱ δὲ Σειροῖνες ἦσαν μυθολογικαὶ παρθέναι, αἵτινες τοσοῦτον κατεγοήτευον διὰ τοῦ ἄσματος τῶν τοὺς παραπλέοντας τὴν τούτων νῆσον, ὥστε εἴλκουν τούτους πρὸς ἑαυτάς, καὶ οὕτως ἐθανάτωνον. Τοῦτο δὲ ἤθελε πάθη καὶ ὁ Ὀδυσσεύς, ἐὰν μὴ τῶν μὲν ἐταίρων αὐτοῦ τὰ ὄτα κηρῷ ἐγέμειζεν, αὐτὸς δὲ εἰς τὸν ἰσθμὸν τοῦ πλοίου προσεδένετο, ὥστε νὰ ἀκούῃ μὲν, νὰ μὴ δύνῃται ὅμως νὰ διευθύνῃ τὸ πλοῖον πρὸς αὐτάς. Τὸ δὲ τοιάδε τις = περίπου τοιαύτη, τοιαύτη οἷα ἡ ἐξῆς. Διότι ἐν Ὀδυσ. Μ. στ. 186 ὁ στίχος ἀρχεται: δεῦρ’ ἄγ’ ἰών.

³) Πολύναινε = πολυῦμνητε, ἐνδοξε, περιώνυμε. Τὸ δὲ κῦδος = κλέος, καύχημα τῶν Ἑλλήνων.

⁴) Δῆλ. παρ’ αὐταῖς. Τὸ δὲ ὥστε μὴ ἀπιέναι = ὥστε οἱ ὑπὸ τοῦ θελκτικοῦ τούτων ἄσματος μαγευθέντες δὲν ἠδύναντο νὰ ἀπέλθωσιν ἀπ’ αὐτῶν.

⁵) Δῆλ. ἄλλοις οὕτω ἐπῆδον, ἀλλὰ τοῖς σεμνυνομένοις ἐπὶ τῇ ἀρετῇ των, ἡ = τοῖς φιλοτίμως ἐργαζομένοις ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς.

⁶) Σχεδόν πως (ἐπάνω κάτω, περίπου) τοιαύτας ἐπιδὰς φρονεῖς ὅτι πρέπει νὰ ἐπῶν τις δι’ ἕκαστον ἄνθρωπον, οἷας ἀκούων οὕτως νὰ μὴ νομίζῃ ὅτι ὁ ἐπαινῶν λέγει (ταύτας), ἵνα καταγελᾷ αὐτοῦ;

⁷) Τὸ ἐχθίων φαίνεται ὅτι κεῖται ἀντὶ τοῦ ἐχθρὸς μάλλον ἢ φίλος.

⁸) = καὶ ἀπελαῦνοι ἂν μάλλον ἢ κατέχοι. Καὶ τὸ ἀπελαῦναι τινὰ σημαίνει ὅτι καὶ τὸ ἀπελαῦναι τινὰ ἀπ’ ἑαυτοῦ, δηλ. ἀπομακρύνει τινὰ ἀπ’ ἑαυτοῦ.

ἔστιν, ἐπαινοίη, λέγων¹, ὅτι καλὸς τε καὶ μέγας καὶ ἰσχυρὸς ἔστιν.
Ἄλλως δέ τις οἶσθα ἐπωδᾶς;

13. Οὐκ², ἀλλ' ἤκουσα μὲν, ὅτι Περικλῆς πολλὰς ἐπίσταιτο, ἅς ἐπάδων τῇ πόλει³, ἐποίει αὐτὴν φιλεῖν αὐτόν; — Θεμιστοκλῆς δὲ πῶς ἐποίησε τὴν πόλιν φιλεῖν αὐτόν; — Μὰ δὲ οὐκ ἐπάδων, ἀλλὰ περιάφρας τι ἀγαθὸν αὐτῇ⁴.

14. Δοκεῖς μοι λέγειν, ὦ Σώκратες, ὥς, εἰ μέλλοιμεν⁵ ἀγαθὸν τινα κτήσεσθαι φίλον, αὐτοὺς ἡμᾶς ἀγαθοὺς δεῖ γενέσθαι λέγειν τε καὶ πράττειν⁶. — Σὺ δ' ὦρον⁷, ἔφη ὁ Σωκράτης, οἷόν τ' εἶναι, καὶ πονηρὸν ὄντα, χρηστοὺς φίλους κτήσασθαι;

15. Ἐώρων γάρ⁸, ἔφη ὁ Κριόβουλος, ῥήτοράς τε φαύλους ἀγαθοῖς δημηγόροις⁹ φίλους ὄντας, καὶ στρατηγεῖν οὐχ ἱκανοὺς πᾶν στρατηγικοῖς ἀνδράσιν ἐταίρους.

¹) Τὸ εἰ ἐπαινοίη — λέγων εἰδὸτα εἶνε ἐπεξηγήσεις τοῦ ἀνωτέρω οὕτω = εἰάν δηλ. ἤθελεν ἐπαινεῖ ἐκεῖνον ὃν ἤξευρε ὅτι καὶ μικρὸς τὸ ἀνάστημα καὶ ἄσχημος καὶ ἀδύνατος εἶνε, λέγων τούτῳ ὅτι κτλ.

²) Συμπλ. οὐκ οἶδα, ἀλλ' ἤκουσα βεβαίως τινῶν λεγόντων. Ὁ μὲν οὐδαμοῦ ἀποδίδεται, διότι αὐτὸ τοῦτο τὸ πρᾶγμα αὐτὸς ὁ Σωκράτης διηγείται.

³) Ἐνταῦθα ἐννοεῖ τὴν γοητευτικὴν τοῦ Περικλέους ῥητορικὴν δεξιότητα, δι' ἣν ἐτιμήθη καὶ ἡγαθήθη ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν τοῦ Ἀθηναίων.

⁴) Ἀλλὰ καλὸν τι ποιήσας αὐτῇ. Τὸ δὲ καλὸν τοῦτο ἦτο ἡ κατανίκησις τῶν Περσῶν ἐν Σαλαμῖνι καὶ ἡ διὰ ταύτην ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδος.

⁵) Ἐάν καθ' ὑπόθεσιν εἴχομεν κατὰ νοῦν.

⁶) Προσδιορισμὸς εἰς τὸ ἀγαθοὺς εἶς τε τὸ λέγειν (ὥς ὁ Περικλῆς) καὶ εἰς τὸ πράττειν (ὥς ὁ Θεμιστοκλῆς). Τὸ δὲ ἀγαθὸς εἰς τι = καλός, ἐξαίρετος, ἱκανὸς εἰς τι. Ὁ δὲ νοῦς⁷ πρέπει δηλ. νὰ ἐνωθῇ ἐν ἡμῖν ἡ ῥητορικὴ δεξιότης τοῦ Περικλέους μετὰ τῶν πολιτικῶν καὶ στρατηγικῶν πλεονεκτημάτων τοῦ Θεμιστοκλέους.

⁷) Ἐμοὶ μὲν οὕτω δοκεῖ, σὺ δὲ ὦρον οἷόν τ' εἶναι (τινὰ) κτήσασθαι. Τὸ δὲ καὶ πονηρὸν ὄντα = καίπερ πονηρὸν ὄντα. Τὸ δὲ πονηρὸς ἐνταῦθα = τῷ φαῦλος, ἀνίκανος λέγειν τε καὶ πράττειν.

⁸) Ὁ γὰρ αἰτιολογεῖ ὑπονοούμενην πρότασιν: ὦρην οἷόν τ' εἶναι κτλ. (Ἐώρων γάρ) ἢ τὸ παραλειπόμενον καὶ (= καὶ Ἐώρων γάρ).

⁹) Δημηγόροις εἶνε οἱ ἐν τῷ δήμῳ ἀγορεύοντες ῥήτορες, καὶ

16. Ἄρ' οὖν¹, ἔφη, καί, περὶ οὗ διαλεγόμεθα² οἷσθ' αἴ τις, οἷ, ἀνωφελεῖς ὄντες, ὠφελίμους δύνανται φίλους ποιῆσθαι; — Μὰ Δι' οὐ δῆτ'³, ἔφη, ἀλλ' εἰ ἀδύνατόν ἐστι πονηρὸν ὄντα καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς φίλους⁴ κτήσασθαι, ἐκεῖνο ἤδη μέλει μοι, εἰ ἔστιν αὐτόν⁵, καλὸν ἀγαθὸν γενόμενον, ἐξ ἐτοίμου⁶ τοῖς καλοῖς ἀγαθοῖς φίλον εἶναι.

17. Ὁ ταράττει σε⁷, ὦ Κριτόβουλε, ὅτι πολλάκις ἀνδρας καὶ τὰ καλὰ πράττοντας καὶ τῶν αἰσχυρῶν ἀπεχομένους ὄρεῖς, ἀντὶ τοῦ φίλους εἶναι, στασιάζοντας ἀλλήλοις, καὶ χαλεπώτερον χρωμένους τῶν μηδενὸς ἀξίων ἀνθρώπων⁸.

18. Καὶ οὐ μόνον γ', ἔφη ὁ Κριτόβουλος, οἱ ἰδιῶται τοῦτο ποιοῦσιν⁹, ἀλλὰ καὶ πόλεις, αἱ τῶν τε καλῶν μάλιστα ἐπιμελούμεναι καὶ τὰ αἰσχυρὰ ἥκιστα προσιέμεναι¹⁰, πολλάκις πολεμικῶς ἔχουσι¹¹ πρὸς ἀλλήλας.

ἐντεῦθεν ἐξοχοὶ ῥήτορες. Εἰς δὲ τὸ ἐπόμεν. εἰαίρους ὑπον. ὄντας.

¹) Τὸ μὲν ἄρ' οὖν = ἄρά γε, μὴ τυχὸν λοιπόν. Τὸν δὲ σύνδ. καὶ σύναιφον τῷ οἷσθ' αἴ τις = προσέτι γνωρίζεις τινάς, ὡς δῆλ. γνωρίζεις φαύλους ῥήτορας.

²) = τῷ περὶ οὗ περ διαλεγόμεθα Ὁ δὲ νοῦς· βλέπομεν ἀνιχνύοντες ῥήτορας φιλίαν ἔχοντας μετὰ ἰκανῶν δημηγόρων κτλ. ἐκ τούτου ὁμως δὲν ἔπεται, ὅτι ἀνθρωποι, εἰς οὐδὲν ὠφελίμοι ὄντες, δύνανται νᾶ ἀποκτήσωσι φίλους, περὶ οὗ πράγματος ἴσα ἴσα ἡμεῖς διαλεγόμεθα.

³) Δῆλ. οἶδα = βεβαίως, τῷ ὄντι δὲν γνωρίζω.

⁴) Κατηγορούμενον = ὡς φίλους νᾶ κερδίσῃ.

⁵) Ἄν εἶνε δυνατόν ἐγὼ ὁ ἴδιος γενόμενος καλὸς ἀγαθός.

Ἰστέον δ' ὅτι τὸ ἐστὶ σαλεύει μεταξὺ τοῦ ἔξεστιν, ὅπερ σημαίνει τὸ ἠθικῶς ἐπιτετραμμένον, καὶ τοῦ ἔνεστιν, ὅπερ σημαίνει τὸ δυνατόν.

⁶) Τὸ ἐξ ἐτοίμου = ἀνευ κόπου, ἀνευ προσπαθείας· ἐπομ. = ῥαδίως, εὐχερῶς, εὐκόλως.

⁷) Τὸ πλήρες τῆς προτάσεως εἶνε: ὁ ταράττει σε, τοῦτο ἐστίν; ὅτι κτλ. Πρὸβλ. τὸ ἀνωτέρω: ἐκεῖνο ἤδη μέλει μοι. Τὸ δὲ καλὰ πράττοντας = χρηστούς.

⁸) = τῷ ὅτι χρωῖνται ἀλλήλοις χαλεπώτερον ἢ οἱ μηδενὸς ἀξιοὶ ἀνθρωποι = καὶ ὅτι ὁ εἰς προσφέρεται πρὸς τὸν ἄλλον μᾶλλον ἐχθρικῶς ἢ οἱ φαῦλοι.

⁹) Δῆλ. στασιάζουσιν ἀλλήλοις, ἐρίζουσι πρὸς ἀλλήλους.

¹⁰) = οὐδαμῶς δεχόμεναι, ὅλως διόλου ἀπορρίπτουσαι, ἀποστρεφόμεναι.

¹¹) Συνήθως ἐπὶ τῆς σημασίας

19. Ὁ Ἀ λογιζόμενος, πάνν ἀθύμως ἔχω¹ πρὸς τὴν τῶν φίλων κτῆσιν· οὔτε γὰρ τοὺς πονηροὺς ὁρῶ φίλους ἀλλήλοις δυναμένους εἶναι². πῶς γὰρ ἂν ἢ ἀχάριστοι ἢ ἀμελεῖς ἢ πλεονέκται ἢ ἄπιστοι ἢ ἀκρατεῖς ἄνθρωποι δύναντο φίλοι γενέσθαι; Οἱ μὲν οὖν πονηροὶ πάντως ἔμοιγε δοκοῦσιν ἀλλήλοις ἐχθροὶ μᾶλλον ἢ φίλοι πεφνέειναι.

20. Ἀλλὰ μὴν, ὥσπερ σὺ λέγεις, οὐδ' ἂν τοῖς χρηστοῖς οἱ πονηροὶ ποτε συναρμόσειαν³ εἰς φιλίαν· πῶς γὰρ οἱ τὰ πονηρὰ ποιοῦντες τοῖς τὰ τοιαῦτα μισοῦσι φίλοι γένοιντ' ἂν; Εἰ δὲ δὴ καὶ οἱ ἀρετὴν ἀσκοῦντες στασιάζουσιν τε περὶ τοῦ πρωτεύειν ἐν ταῖς πόλεσι, καὶ φθονοῦντες ἑαυτοῖς⁴ μισοῦσιν ἀλλήλους, τίνες ἔτι φίλοι ἔσονται, καὶ ἐν τίσιν ἀνθρώποις εὖνοια καὶ πίσυς ἔσται;

21. Ἀλλ' ἔχει μὲν⁵, ἔφη ὁ Σωκράτης, ποικίλως πως ταῦτα, ὦ Κριτόβουλε· φύσει γὰρ ἔχουσιν οἱ ἄνθρωποι⁶ τὰ μὲν φιλικὰ· δέονται γὰρ ἀλλήλων καὶ ἔλεοῦσι⁷, καὶ συνεργοῦντες ὀφελοῦσι⁸, καὶ τοῦτο συνιέντες χάριν ἔχουσιν ἀλλήλοις· τὰ δὲ

ταύτης λέγεται πολέμιος ἔχουσιν (=διάκεινται).

¹) Εἶμαι παρὰ πολὺν ἀπηλπισμένος ὡς πρὸς τὴν ἀπόκτησιν φίλων.

²) Εἰς τὸ οὔτε γὰρ δὲν ἐπακολουθεῖ ἕτερον οὔτε. Ἡ ἀνωμαλία δὲ αὕτη συμβαίνει ἐνεκα τῆς ζωηρότητος τοῦ διαλόγου.

³) Ἀμεταβάτως=δύνανται νὰ ταιριάσωσι μὲ τοὺς χρηστοὺς ὡς πρὸς τὴν φιλίαν.

⁴) Τὸ ἑαυτοῖς ἀντὶ τοῦ ἀλλήλοις ἐτέθη ἐνεκα τοῦ ἐπομένου ἀλλήλους. Οὕτω καὶ ἐν Βιβλ. 3, 5, § 16 μετὰ τὸ ἑαυτοῖς (=ἀλλήλοις) ἔπεται ἀλλήλοις. Τὸ δὲ ἐπόμε. ἔτι=πλέον.

⁵) Ἀλλὰ μεταξὺ τούτων (δηλ. τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ μίσους) ὑπάρχει ὄντως (=ἔχει μὲν ἰδέ, 1, 43) κάποια ποικιλία. Εἰς δὲ τὸν μὲν ἀποδίδεται τὸ ἐν § 22 ἀλλ' ὁμως.

⁶) Σύντ. οἱ ἄνθρωποι φύσει ἔχουσι τὰ μὲν φιλικὰ.. τὰ δὲ πολεμικά=ἐκ φύσεως οἱ ἄνθρωποι διάκεινται πρὸς ἀλλήλους, ὅτε μὲν φιλικῶς, ἄλλοτε δὲ πολεμικῶς (=πολεμῶς, ἐχθρικῶς).

⁷) Διότι καὶ ἐπιδεεῖς ἀλλήλων εἶνε οἱ ἄνθρωποι, τ. ἔ. ὁ εἷς ἔχει τὴν ἀνάγκην τοῦ ἄλλου, καὶ ἐλεοῦσιν ἀλλήλους.

⁸) Καὶ ὀφελοῦσιν ἀλλήλους διὰ τῆς συνεργασίας, ἥτοι τῆς συμ-

πολεμικά· τά τε γὰρ αὐτὰ καλὰ καὶ ἡδέα νομίζοντες¹, ὑπὲρ τούτων μάχονται, καὶ διχογνωμονοῦντες ἐναντιοῦνται². πολεμικὸν δὲ καὶ ἔρις καὶ ὀργή³, καὶ δυσμενὲς μὲν ὁ τοῦ πλεονεκτεῖν ἔξως, μισητὸν δὲ ὁ φθόνος.

22. Ἄλλ' ὅμως διὰ τούτων πάντων ἡ φιλία διαδυομένη⁴ συνάπτει τοὺς καλοὺς τε καὶ ἀγαθοὺς· διὰ γὰρ τὴν ἀρετὴν αἰροῦνται⁵ μὲν ἄνεν πόνον τὰ μέτρια κερτῆσθαι μᾶλλον, ἢ διὰ πολέμου πάντων κυριεύειν⁶, καὶ δύνανται πεινῶντες καὶ διψῶντες ἀλύπως σίτου καὶ ποτοῦ κοινωνεῖν...

23. Δύνανται δὲ καὶ⁷ χρημάτων οὐ μόνον, τοῦ πλεονεκτεῖν ἀπεχόμενοι, νομίμως⁸ κοινωνεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐπαρκεῖν ἀλλήλοις· δύνανται δὲ καὶ τὴν ἔριν οὐ μόνον ἀλύπως, ἀλλὰ καὶ συμφε-

βοηθείας. Τὸ δὲ καὶ τοῦτο κτλ. = καὶ τὴν ὠφέλειαν ταύτην ἐννοοῦντες, εὐνοϊκῶς ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους.

¹) Διότι τὰ ἴδια πράγματα καλὰ καὶ εὐχάριστα νομίζοντες, μάχονται χάριν τούτων.

²) Καὶ ὅταν εὐρίσκωνται διηρημένοι τὰς γνώμας, ἐνεργοῦσιν ὁ εἷς κατὰ τοῦ ἄλλου, δηλ. ἀντιπολιτεύονται.

³) Διεγείρει προσέτι εἰς πόλεμον ἡ ἔρις καὶ ἡ ὀργή καὶ διεγείρει μὲν τὴν ἔχθραν ἢ πρὸς τὴν τὴν πλεονεξίαν σφοδρὰ ἐπιθυμίαν· ὁ δὲ φθόνος διεγείρει τὸ μῖσος. Ὡστε τὸ μισητὸν ἐνεργ. = μισητικόν, καὶ ὄχι = ἄξιον μίσους.

⁴) Εἰσδύουσα, εἰσέρπουσα διὰ μέσου πάντων τούτων (δηλ. διὰ τῆς ἐριδος, τῆς ὀργῆς, τῆς ἔχθρας, τοῦ φθόνου).

⁵) Οἱ καλοὶ καὶ ἀγαθοί. Τὸ δὲ διὰ τὴν ἀρετὴν ἀντιτίθεται εἰς τὸ

ἐν § 21 φέσει. Ἐνθεν μὲν δηλ. ἐνεργοῦσιν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἡ ἀγάπη καὶ τὸ μῖσος ὡς φυσικαὶ δυνάμεις, ἐνθεν δὲ ἡ ἀρετή, ἡ συνειδυῖα ἠθικὴ δύναμις, ἣν ὁ ἀνθρώπος κέκτηται ὄχι φύσει ἀλλ' ἀσκήσει. Ὅθεν οἱ τωτὴν ἔχοντες ἔχουσι τὴν δύναμιν (δύνανται) νὰ κάμνωσιν ὅτι ἡ ἀρετὴ ὑπαγορεύει αὐτοῖς.

⁶) Παρὰ νὰ γείνωσι κύριοι ὅλων (τῶν ὑπ' αὐτῶν ἐπιθυμηθέντων) δι' ἀνταγωνισμῶν καὶ διαμάχης. Ὅθεν τὸ ἄνεν πόνον = ἄνεν ἀγώνων. Τὸ δὲ καὶ δύνανται = ἐπομένως, ἔνεκα τῆς ἀρετῆς, ἣν κέκτηνται, δύνανται.

⁷) Ἐπαναφορὰ δύνανται-δύνανται δὲ καί. Περὶ τῆς ἐπὶ τοῦ σχήματος τοῦτου συνδέσεως ἴδε 1, 1, § 1.

⁸) = τῷ δικαίως, π. χ. ὅταν δὲν λαμβάνωσι μεγάλους τόκους, ἀλλὰ τὸν νόμιμον τόκον. Τὸ δὲ

ρόντως ἀλλήλοις διατίθεσθαι¹, καὶ τὴν ὀργὴν κωλύειν εἰς τὸ μεταμελησόμενον προϊέναι². τὸν δὲ φθόρον παντάπασιν ἀφαιροῦσι, τὰ μὲν ἑαυτῶν ἀγαθὰ τοῖς φίλοις οἰκεῖα παρέχοντες, τὰ δὲ τῶν φίλων ἑαυτῶν νομίζοντες.

24. Πῶς οὖν οὐκ εἰκὸς³ τοὺς καλοὺς καγαθοὺς καὶ τῶν πολιτικῶν τιμῶν μὴ μόνον ἀβλαβεῖς, ἀλλὰ καὶ ὠφελίμους ἀλλήλοις κοινωνοὺς εἶναι; οἱ μὲν γὰρ ἐπιθυμοῦντες ἐν ταῖς πόλεσι τιμᾶσθαι τε καὶ ἄρχειν, ἵνα ἐξουσίαν ἔχωσι⁴ χρήματά τε κλέπτειν καὶ ἀνθρώπους βιάζεσθαι καὶ ἡδυπαθεῖν, ἄδικοί τε καὶ πονηροὶ ἂν εἶεν καὶ ἀδύνατοι ἄλλῳ συναρμόσαι⁵.

25. Εἰ δέ τις⁶, ἐν πόλει τιμᾶσθαι βονλόμενος, ὅπως αὐτός τε μὴ ἀδικῇται καὶ τοῖς φίλοις τὰ δίκαια βοηθεῖν δύνῃται, καὶ ἄρξας⁷, ἀγαθόν τι ποιεῖν τὴν πατρίδα πειρᾶται, διὰ τί ὁ τοιοῦτος ἄλλῳ τοιούτῳ οὐκ ἂν δύναιτο συναρμόσαι; πότερον τοὺς φίλους ὠφελεῖν μετὰ τῶν καλῶν καγαθῶν ἥτιον δυνήσεται; ἢ τὴν πόλιν εὐεργετεῖν ἀδυνατώτερος ἔσται⁸, καλοὺς καγαθοὺς ἔχων συνεργούς;

26. Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς γυμνασίοις ἀγῶσι δηλὸν ἔστιν, ὅτι,

ἐπαρκεῖν ἀλλήλοις = νὰ ἀλληλοβοηθῶνται.

¹) Λατινιστὶ componere = καταλύειν, καταπαύειν (τὴν ἔριν).

²) Νὰ προχωρήσῃ μέχρι μεταμελείας εἰς τὸ μέλλον, ὥστε νὰ μεταμεληθῶσιν εἰς τὸ μέλλον.

³) Σύντ. οὐκ εἰκὸς (ἔστι) τοὺς καλοὺς καγαθοὺς εἶναι κοινωνοὺς τῶν πολιτικῶν τιμῶν (= τῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ τιμῶν καὶ ἀρχῶν) μὴ μόνον ἀβλαβεῖς ἀλλὰ καὶ ὠφελίμους ἀλλήλοις (= ἀμοιβαίως ὠφελίμοι);

⁴) = τῷ ἵνα ἐξῇ αὐτοῖς, ἵνα δύνωνται οὗτοι.

⁵) Νὰ ταιριάσῃ, νὰ συμφωνήσῃ μετ' ἄλλον, νὰ συνάψῃ φιλίαν μετ' ἄλλον.

⁶) Σύνταξιν: εἰ δέ τις πειρᾶται ἀγαθόν τι ποιεῖν τὴν πατρίδα. Τὸ δὲ τὰ δίκαια βοηθεῖν βραχυλογικῶς = βοηθῶν τὰ δίκαια ἀποδιδόναι.

⁷) Καὶ ἄρχων γενόμενος.

⁸) = τῷ ἀνωτέρῳ ἥτιον δυνήσεται. Τὸ δὲ ἔχων = εἰ ἔχει καλοὺς καγαθοὺς συμβοηθοὺς.

εἰ ἐξῆν τοῖς κρατίστοις, συνθεμένους¹ ἐπὶ τοὺς χεῖρους ἵεναι², πάντας ἂν τοὺς ἀγῶνας οὗτοι ἐνίκων καὶ πάντα τὰ ἄθλα³ οὗτοι ἐλάμβανον. Ἐπεὶ οὖν ἐκεῖ⁴ μὲν οὐκ ἔωσι τοῦτο ποιεῖν, ἐν δὲ τοῖς πολιτικοῖς⁵, ἐν οἷς οἱ καλοὶ ἀγαθοὶ κρατιστεύουσιν, οὐδείς κωλύει, μεθ' οὗ ἂν τις βούληται⁶, τὴν πόλιν εὐεργετῆν, πῶς οὐ λυσιτελεῖ τοὺς βελτίστους φίλους κτησάμενον πολιτεύεσθαι⁷, τούτοις κοινωνοῖς καὶ συνεργοῖς τῶν πράξεων μᾶλλον ἢ ἀνταγωνισταῖς χρώμενον;

27. Ἀλλὰ μὴν⁸ κἀκεῖνο δηλόν, ὅτι, κἂν πολέμῃ τις τι, συμμάχων δεήσεται, καὶ τοῦτων⁹ πλειόνων, ἐὰν καλοῖς ἀγαθοῖς ἀντιτάττηται. Καὶ μὴν¹⁰ οἱ συμμαχεῖν ἐθέλοντες εὖ ποιητέοι¹¹, ἵνα θέλωσι προθυμεῖσθαι πολὺν δὲ κρεῖττον¹² τοὺς βελ-

¹) Ἡ μετοχὴ συνθεμένους (= συνθήκην ποιησαμένους, ἀφοῦ συμφωνήσωσιν, ἀπὸ κοινού) συνεφώνησε μετὰ τοῦ ὑποκειμένου τοῦ ἵεναι καὶ ὄχι μετὰ τοῦ κρατίστοις.

²) Νὰ ἀγωνίζωνται μὲ τοὺς κατωτέρους τῶν. Τὸ δὲ νικῶ ἀγῶνας = νικῶ νίκην ἐν τοῖς ἀγῶσιν. Ὡσαύτως νικῶ Ὀλύμπια, Ἰσθμια = νικῶ νίκην ἐν ἀγῶσιν Ὀλυμπίοις, Ἰσθμίοις.

³) Ἀθλος καὶ ἄθλον διαφέρει. Ἀρσενικῶς μὲν γὰρ τὸν ἀγῶνα δηλοῖ, οὐδετέρως δὲ τὸ ἔπαθλον. Ἀμμώνιος.

⁴) Δῆλ. ἐν τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσιν. Εἰς δὲ τὸ οὐκ ἔωσιν ὑποκεῖμ. οἱ νόμοι ἢ οἱ ἀγωνοθέται = δὲν ἐπιτρέπουσι νὰ κάμνωσι τοῦτο, δῆλ. νὰ κάμνωσι τοιαύτας συμφωνίας.

⁵) Δῆλ. ἀγῶσι. Τὸ δὲ κρατιστεύουσιν = οἱ κράτιστοι εἶνε. Καὶ ἐκ παρθετικῶν σχηματίζονται ῥήματα.

⁶) Δῆλ. εὐεργετῆν τὴν πόλιν. Τὸ δὲ οὐ λυσιτελεῖ ἀπροσώπως = οὐ λυσιτελές ἐστίν.

⁷) Σύντ. πολιτεύεσθαι τινα (= νὰ μετέχῃ τις τῶν τῆς πόλεως πραγμάτων) κτησάμενον φίλους (= ἐπειδὴν κτήσεται φίλους) τοὺς βελτίστους (πολίτας), τούτοις αὐτὸν χρώμενον (= εἰ τούτοις αὐτὸς χρῆται) κοινωνοῖς καὶ κτλ.

⁸) Πρὸς τούτοις. Διὰ τοῦ ἀλλὰ μὴν γίνεται μετάβασις εἰς νέον τι. Τὸ δὲ κἀκεῖνο ἐμφαντικῶς ἀντὶ τοῦ τόδε.

⁹) Δῆλ. τῶν συμμάχων δεήσεται πλειόνων (ἢ ἐὰν πονηροῖς ἀντιτάττηται).

¹⁰) Διὰ τοῦ καὶ μὴν γίνεται μετάβασις εἰς τι ἰσχυρότερον.

¹¹) Ἀντί: τοὺς θέλοντας συμμαχεῖν δεῖ (τινα) εὖ ποιεῖν.

¹²) Καλλίτερον, ὡφελιμότερον εἶνε νὰ εὐεργετῇ τις τοὺς βελτίστους, ἐλάττωνας (ὄντας) =

τίστους ἐλάττονας εὖ ποιεῖν ἢ τοὺς χείρονας πλείονας ὄντας· οἱ γὰρ πονηροὶ πολὺ πλείονων εὐεργεσιῶν ἢ οἱ χρηστοὶ δέονται.

28. Ἀλλὰ θαρρῶν¹, ἔφη, ὦ Κριτόβουλε, πειρῶ ἀγαθὸς γίγνεσθαι, καὶ τοιοῦτος γενόμενος θηρᾶν² ἐπιχείρει τοὺς καλοὺς τε κἀγαθοὺς. Ἴσως δ' ἂν τί σοι κἀγὼ συλλαβεῖν³ εἰς τὴν τῶν καλῶν τε κἀγαθῶν θήραν ἔχοιμι, διὰ τὸ ἐρωτικὸς εἶναι⁴. δεινῶς γάρ, ὦν ἂν⁵ ἐπιθυμήσω ἀνθρώπων, ὅλος ὥρμημαι ἐπὶ τὸ, φιλῶν τε αὐτούς, ἀντιφιλεῖσθαι ὑπ' αὐτῶν, καὶ ποθῶν, ἀντιποθεῖσθαι, καί, ἐπιθυμῶν ξυνεῖναι, ἀντεπιθυμεῖσθαι τῆς ξυνουσίας.

29. Ὅρῳ δὲ καὶ σοὶ τούτων δεῆσον⁶, ὅταν ἐπιθυμῆσης φιλίαν πρὸς τινος ποιεῖσθαι. Μὴ οὖν ἀποκρύπτου με, οἷς⁷ ἂν βούλοιο φίλος γενέσθαι διὰ γὰρ τὸ ἐπιμελεῖσθαι τοῦ ἀρέσαι

καὶ ὅταν οὗτοι εἶνε τὸν ἀριθμὸν ὀλιγώτεροι.

¹) Πολλάκις διὰ τοῦ ἀλλὰ διακοπτομένου τοῦ λόγου γίνεται μετάβασις εἰς τι νέον. Τὸ δὲ ἔφη = ἐξηκολούθησε λέγων ὁ Σωκράτης.

²) Νὰ θηρεύης τὴν φιλίαν τῶν καλῶν τε κἀγαθῶν.

³) Σύντ. Ἴσως δ' ἂν καὶ ἐγὼ ἔχοιμι συλλαβεῖν τί σοι εἰς τὴν θήραν = Ἴσως δὲ καὶ ἐγὼ ἤμπορέσω νὰ σε βοηθήσω κατὰ τι ἵνα θηρεύσης κτλ.

⁴) Ἐπειδὴ εἶναι ἔμπειρος εἰς τὴν τέχνην τοῦ ἀγαπᾶν (τοὺς καλοὺς κἀγαθοὺς).

⁵) Τὸ ὦν ἂν = τῷ ἑάν τινων. Ὅθεν ἐπεται αὐτῶν. Ἡ δὲ σύνταξις δεινῶς ὅλος ὥρμημαι ἐπὶ τὸ ἀντιφιλεῖσθαι ὑπ' αὐτῶν (= μεγίστην ὁρμὴν δεικνύω, μετὰ μεγάλου ζήλου καὶ προθυμίας καταγί-

νομαι, ὥστε καὶ ἐγὼ νὰ ἀγαπῶμαι ὑπ' αὐτῶν), καὶ (ἐπὶ τὸ) ἀντιποθεῖσθαι ὑπ' αὐτῶν. καὶ (ἐπὶ τὸ) ἀντεπιθυμεῖσθαι ὑπ' αὐτῶν (= καὶ εἰς τὸ νὰ γίνωμαι καὶ ἐγὼ ἐπιθυμητὸς ὑπ' αὐτῶν). Ἡ δὲ γενικὴ τῆς ξυνουσίας δηλοῖ τὸ αἵτιον = ἕνεκα τῆς ξυνουσίας, διὰ νὰ συναναστρέφωμαι. Αἱ δὲ μετοχαὶ φιλῶν, ποθῶν καὶ ἐπιθυμῶν εἶνε τροπικαὶ ἢ αἰτιολογικαί.

⁶) Ἀπρόσωπος κατηγορηματικὴ μετοχὴ = ἔνδειαν ἐσομένην σοι τούτων = ὅτι καὶ σὺ δεήσει (= θὰ λάβῃς ἀνάγκην) τούτων, δηλ. τοῦ φιλεῖν, τοῦ ποθεῖν ξυνεῖναι.

⁷) Καθ' ἑλξιν ἐκ τοῦ φίλος γενέσθαι = μὴ ἀποκρύπτου με τούτους, οἷς ἂν βούλοιο φίλος γενέσθαι (= εἴ τισι βούλοιο φίλος γενέσθαι).

τῷ ἀρέσκειν μοι, οὐκ ἀπειρώς οἶμαι ἔχειν πρὸς θήραν ἀνθρώπων¹.

30. Καὶ ὁ Κριτόβουλος ἔφη· Καὶ μὲν, ὦ Σώκρατες, τούτων ἐγὼ τῶν μαθημάτων² πάλα ἐπιθυμῶ, ἄλλως τε καὶ εἰ ἐξαρκέσει μοι³ ἢ αὐτὴ ἐπιστήμη ἐπὶ τοὺς ἀγαθοὺς τὰς ψυχὰς καὶ ἐπὶ τοὺς καλοὺς τὰ σώματα.

31. Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη· Ἀλλ', ὦ Κριτόβουλε, οὐκ ἔστιν ἐν τῇ ἐμῇ ἐπιστήμῃ τὸ τὰς χεῖρας⁴ προσφέροντα ποιεῖν ὑπομένειν τοὺς καλοὺς. Πέπεισμαι δὲ καὶ ἀπὸ τῆς Σκύλλης διὰ τοῦτο φεύγειν τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι τὰς χεῖρας αὐτοῖς προσέφερε· τὰς δὲ γε Σειρῆνας, ὅτι τὰς χεῖρας οὐδενὶ προσέφερον, ἀλλὰ πᾶσι πόρρωθεν ἐπῆδον, πάντας φασὶν ὑπομένειν καὶ ἀκούοντας αὐτῶν κηλεῖσθαι⁵.

32. Καὶ ὁ Κριτόβουλος ἔφη· Ὡς οὐ προσοίσοις τὰς χεῖρας, εἴ τι ἔχεις ἀγαθὸν εἰς φίλων κτήσιν, δίδασκε...

33. Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη· Ὅταν οὖν, ὦ Κριτόβουλε, φίλος τινὶ βούλῃ γενέσθαι, ξάσεις με κατεπειν σον πρὸς αὐτόν⁶, ὅτι

¹) Ἐμπειρός εἰμι εἰς τὸ θηρᾶν ἀνθρώπους.

²) Καὶ ὅμως ἐγὼ τὰ μαθήματα ταῦτα, δηλ. τὰ πρὸς θήραν ἀνθρώπων.

³) = τῷ ἄλλως τε καὶ (ἐπιθυμῶ) εἰ ἐξαρκέσει μοι (= ἀν ἐξαρκέσει μοι, ἂν, ὡς ἐλπίζω, ἐπαρκῶς ἀρκέσει εἰς ἐμὲ) ἢ αὐτὴ ἐπιστήμη (= τὰ ἴδια μαθήματα) ἐπὶ τοὺς ἀγαθοὺς κτλ. (= πρὸς θήραν, ἥτοι πρὸς ζήτησιν φίλων ἀγαθῶν τὰς ψυχὰς καὶ καλῶν τὰ σώματα).

⁴) Σύντ. οὐκ ἔστιν ἐν τῇ ἐμῇ ἐπιστήμῃ τὸ ποιεῖν (τινα) ὑπομένειν (= κστέχειν) τοὺς καλοὺς, προσφέροντα (αὐτοῖς) τὰς χεῖρας.

⁵) Τὰ ἀπαρέμφ. φεύγειν . . ὑπομένειν . . κηλεῖσθαι εἶνε χρόνον παρατακτικῶν. Ἡ δὲ Σκύλλα ἦτο θαλάσσιον τέρας μετὰ 8 κεφαλῶν καὶ 21 ποδῶν, διατρώμενον ἕν τι σπηλαίῳ τοῦ Σικελικοῦ πορθμοῦ, κακοποιούσα ὡς καὶ αἱ Σειρῆνες τοὺς παραπλέοντας. Εἰς δὲ τὸ ἐπόμεν. προσοίσοις ὑπὸν. μοῦ ἢ ἐμοῦ.

⁶) Θά μοι ἐπιτρέψῃς νά σε κατηγορήσω πρὸς αὐτόν, ὅτι κτλ. Εἶνε δὲ τὸ κατεπειν ἄορ. τοῦ κατηγοῶ, ὁ μεταχειρίζεται ἐπὶ καλοῦ. Τὸν ἀστείμον δὲ ἀποδεχόμενος ὁ Κριτόβουλος ἐπαναλαμβάνει· κατηγορεῖ, ὁ ἴσον τῷ λέγε.

ἄγασαί τε αὐτοῦ¹ καὶ ἐπιθυμεῖς φίλος αὐτοῦ εἶναι; — Κατηγόρει, ἔφη ὁ Κριτόβουλος· οὐδένα γὰρ οἶδα μισοῦντα τοὺς ἐπαινοῦντας².

34. Ἐὰν δέ σου προσκατηγορήσω, ἔφη, ὅτι διὰ τὸ ἄγασθαι αὐτοῦ καὶ εὐνοϊκῶς ἔχεις πρὸς αὐτόν³, ἄρα μὴ διαβάλλεσθαι δόξεις ὑπ' ἐμοῦ; — Ἀλλὰ καὶ αὐτῷ μοι, ἔφη, ἐγγίγνεται εὐνοια⁴ πρὸς οὓς ἂν ὑπολάβω εὐνοϊκῶς ἔχειν πρὸς ἐμέ.

35. Ταῦτα μὲν δὴ, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἐξέσται μοι λέγειν περὶ σοῦ πρὸς οὓς ἂν βούλῃ φίλους ποιήσασθαι. Ἐὰν δέ μοι ἔτι ἐξουσίαν δῶς λέγειν περὶ σοῦ⁵, ὅτι ἐπιμελής τε τῶν φίλων εἶ, καὶ οὐδενὶ οὕτω χαίρεις ὥς φίλοις ἀγαθοῖς, καὶ ἐπὶ τε τοῖς καλοῖς ἔργοις τῶν φίλων ἀγάλλῃ οὐχ ἥττον ἢ ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ⁶, καὶ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς τῶν φίλων χαίρεις οὐδὲν ἥττον ἢ ἐπὶ τοῖς σαντοῦ, ὅπως τε ταῦτα γίγνηται τοῖς φίλοις, οὐκ ἀποκάννεις μηχανώμενος⁷, καὶ ὅτι ἔγνωκας⁸ ἀνδρὸς ἀρετὴν εἶναι νικᾶν⁹ τοὺς

¹⁾ Ὅτι τιμᾶς καὶ κατέχεσαι ὑπὸ θαυμασμοῦ πρὸς αὐτόν. Ἰστέον δὲ ὅτι τὸ ἄγασθαι τίθεται ἐν ταῦθα καὶ ἐν τῇ ἐπομένῃ § ἄνευ αἰτιατικῆς, ἐνῶ ἄλλως ὅπου ἡ αἰτιατικὴ ἐλλείπει, τὸ ἀντικείμενον τοῦ θαυμασμοῦ κεῖται ἐν τινι ἀναπληρωτικῇ προτάσει, ὥς ἐν 4, 2, 9 τὸ ἄγασθαι γέ σου, δίστι κτλ.

²⁾ Δῆλ. αὐτόν. Ὁ δὲ ἔπαινος ὑπάρχει ἐν τῷ ὅτι ἄγασθαι αὐτοῦ καὶ ἐπιθυμεῖς φίλος αὐτοῦ εἶναι.

³⁾ Ὅτι καὶ εὐνοεῖς αὐτόν. Τὸ δὲ ἄρα μὴ = μήπως τυχόν ὑποθέσης ὅτι συκοφαντεῖσαι ὑπ' ἐμοῦ;

⁴⁾ Οὐ μόνον οὐ δόξω διαβάλλεσθαι ὑπὸ σοῦ, ἀλλὰ μάλιστα καὶ ἐν ἐμοὶ γεννᾶται εὐνοια πρὸς ἐκείνους, οὓς κτλ.

⁵⁾ Ἡ ἀπόδοσις εἶνε ἐν τῷ τέλει τῆς § πάντῃ ἂν οἶμαι σοι κτλ.

⁶⁾ Δῆλ. καλοῖς ἔργοις. Τὸ δὲ τοῖς ἑαυτοῦ = τοῖς σαντοῦ.

⁷⁾ Ἀντί: καὶ ὅτι οὐκ ἀποκάννεις μηχανώμενος (= οὐ πάνει μελετῶν) ὅπως ταῦτα (δῆλ. τὰ ἀγαθὰ) γίγνηται τοῖς φίλοις. Τὸ δὲ ἀποκάννω συντάσ. κατηγορ. μετοχῇ ὥς καρτερίας σημαντικόν.

⁸⁾ Ἐνταῦθα παρατηρητέον: 1ον ὅτι, ὥς πολὺ ἀπομακρυθέν, ἐπανελήφθη τὸ ἐν ἀρχῇ τῆς προτάσεως ὅτι. 2ον ὅτι τὸ ἔγνωκας = τῷ ἐκρίνας, ἐνόμισας, ὥς συντασσόμενον εἰδικῶ ἀπαρεμράτῳ (εἶναι)

⁹⁾ Ὑποκείμενον τοῦ εἶναι, οὗ κατηγορ. τὸ ἀρετὴν = ὅτι τὸ νὰ νικᾷ τις τοὺς φίλους του ἐν τῇ εὐποιᾷ εἶνε ἀρετὴ ἀνδρός.

μὲν φίλους εὖ ποιοῦντα, τοὺς δ' ἐχθροὺς κακῶς¹, πάνυ ἂν οἶμαι σοι ἐπιτήδειον εἶναι με σύνθηρον τῶν ἀγαθῶν φίλων.

36. Τί οὖν, ἔφη ὁ Κριτόβουλος, ἐμοὶ τοῦτο λέγεις, ὥσπερ οὐκ ἐπὶ σοὶ ὄν², οὐ ἂν βούλη περὶ ἐμοῦ λέγειν; — Μὰ Δι' οὐχ³, ὥς ποτε ἐγὼ ὁ Ἀσπασίας ἤκουσα⁴. ἔφη γὰρ⁵ τὰς ἀγαθὰς προμνηστρίδας, μετὰ μὲν ἀληθείας ἀγαθὰ διαγγελλούσας⁶, δεινὰς εἶναι⁷ συνάγειν ἀνθρώπους εἰς κηδεῖαν, ψευδομένας δ' οὐκ ἐθέλειν ἐπαινεῖν⁸. τοὺς γὰρ ἐξαπατηθέντας⁹ ἅμα μισεῖν ἀλλήλους τε καὶ τὴν προμνησαμένην¹⁰. ἃ δὴ καὶ ἐγὼ πιστεῖς ὁρθῶς ἔχειν¹⁰, ἡγοῦμαι οὐκ ἐξεῖναι μοι περὶ σοῦ λέγειν ἐπαινοῦντι οὐδέν, ὅτι ἂν μὴ ἀληθεύω¹¹.

¹) Δῆλ. ποιοῦντα. Τὸ δὲ ἐπόμενον συντάξον: οἶμαι εἶναι μέ σοι πάνυ ἐπιτήδειον σύνθηρον (= συνθηρευτήν) τῶν ἀγαθῶν φίλων. Παρατηρητέον δὲ ἐνταῦθα ὅτι ἐπὶ ταῦτοπροσωπίας τὸ ὑποκείμενον τῆς ἀπαρεμφάτου ἐπαναλαμβάνεται (οἶμαι εἶναι με). Πρὸβλ. § 38: (σύ)οἶε σεαυτὸν παθεῖν.

²) Αἰτιατικὴ ἀπόλυτος = ὥσπερ μὴ εἶνε εἰς τὴν ἐξουσίαν σου. Τὸ μὲν εἰμί ἐπὶ τινι = τῷ εἰμί ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τινός καὶ κινδυνεύω παθεῖν ὅ,τι ἂν αὐτῷ δόξη, τὸ δὲ εἰμί ὑπὸ τινι = εἶμαι ὑπὸ τινος.

³) Οὐκ ἔστιν ἐπ' ἐμοὶ λέγειν περὶ σοῦ ὅτι ἂν βούλωμαι.

⁴) Δῆλ. λεγούσης. Ἡ Ἀσπασία δὲ ἡ Μιλησία, ἡ τοῦ Ἀξιώχου θυγάτηρ, ἦτο ἐξόχου κάλλους καὶ πνευματικῆς μορφώσεως καὶ εὐφυΐας. Διὰ ταῦτα δὲ καὶ ἔλαβεν αὐτὴν σύζυγον Περικλῆς ὁ μέγας. Τῶν φιλολογικῶν δὲ αὐτῆς συναστροφῶν σφόδρα ἠρέσκετο νὰ μετέχη καὶ αὐτὸς ὁ Σωκράτης.

⁵) Ἐλεγε δῆλα δὴ ἡ Ἀσπασία. Τὸ δὲ προμνηστρίδας ὑποκ. τοῦ εἶναι = ὅτι αἱ προξενήτριαι. Καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι οἱ γάμοι ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐγίνοντο διὰ προμνηστρίδων.

⁶) Ὅταν μετὰ ἀληθείας ἀνακοινῶσι τὰς ἀγαθὰς ιδιότητας.

⁷) Ὅτι εἶνε ἱκανώταται νὰ συνάπτωσιν ἀνθρώπους εἰς γάμον.

⁸) Ἐφη οὐκ ἐθέλειν τὰς ἀγαθὰς προμνηστρίδας ἐπαινεῖν ψευδομένας = ἔλεγεν ὅτι δὲν θέλουσιν αἱ προξενήτριαι νὰ ἐπαινώσιν μετὰ ψεύδους, τ. ἔ. μὴ λέγουσαι ἀλήθειαν.

⁹) Διότι οἱ ἐξαπατηθέντες (ἀνὴρ καὶ γυνή) συνάμα μισοῦσιν, ὥς ἔλεγε, καὶ ἀλλήλους καὶ τὴν προξενήτριαν.

¹⁰) Ταῦτα λοιπὸν ἐπειδὴ καὶ ἐγὼ ἐπίστην ὅτι ἔχουσι ὁρθῶς.

¹¹) Σύντ. ἡγοῦμαι οὐκ ἐξεῖναι μοι ἐπαινοῦντι λέγειν περὶ σοῦ οὐδέν, ὅτι ἂν μὴ ἀληθεύω = νομίζω ὅτι δὲν εἶνε ἐπιτετραμμένον εἰς ἐμὲ ἐπαινοῦντά σε νὰ λέγω

37. Σὺ μὲν ἄρα, ἔφη ὁ Κριτόβουλος, τοιοῦτός μοι φίλος, εἰ, ὦ Σώκρατες, οἷος, ἂν μὲν τι αὐτὸς ἔχω ἐπιτήδειον εἰς τὸ φίλους κτήσασθαι, συλλαμβάνειν μοι¹· εἰ δὲ μή², οὐκ ἂν ἐθέλοις πλάσας τι εἰπεῖν ἐπὶ τῇ ἐμῇ ὠφελείᾳ³. — Πότερα δ' ἂν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ὦ Κριτόβουλε, δοκῶ σοι μᾶλλον ὠφελεῖν σε τὰ ψευδῇ ἐπαινῶν⁴, ἢ πείθων πειρᾶσθαι σε ἀγαθὸν ἄνδρα γενέσθαι;

38. Εἰ δὲ μή φανερόν⁵ οὕτω σοι, ἐκ τῶνδε σκέψαι· εἰ γάρ σε⁶, βουλόμενος φίλον ποιῆσαι, ναυκλήρω⁷ ψευδόμενος ἐπαινοῖν, φάσκων ἀγαθὸν εἶναι κυβερνήτην, ὁ δέ μοι πεισθεὶς ἐπιτρέψει σοι τὴν ναῦν⁸, μὴ ἐπισταμένῳ κυβερνᾶν, ἔχεις τινὰ ἐλπίδα μὴ ἂν σαυτὸν τε καὶ τὴν ναῦν ἀπολέσαι⁹; ἢ εἰ σοι πείσαιμι κοινῇ τὴν πόλιν ψευδόμενος¹⁰, ὥς ἂν στρατηγικῶς τε καὶ

περὶ σοῦ τι, περὶ τοῦ ὁποίου νὰ μὴ λέγω ἀλήθειαν (τὸ ὅποῖον νὰ μὴ εἶνε ἀληθές).

1) = τῷ ὥστε συλλαμβάνειν μοι= ὥστε νὰ με βοηθῇς.

2) Ἀντὶ τοῦ εἰ δὲ μή περιέμενέ τις ἔαν ἢ ἂν δὲ μή (τι αὐτὸς ἔχω), ἀφοῦ προηγήθη ἂν μὲν τοι αὐτὸς ἔχω. Ἀλλ' ἐνίστε μετὰ τὸ ἂν μὲν ἔπεται εἰ δὲ μή= ἐν ἐναντίᾳ δὲ περιπτώσει.

3) Δὲν εἶνε δυνατόν νὰ θέλῃς ψευδές τι ἐπινοήσας νὰ εἴπῃς αὐτὸ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ με ὠφελῇς.

4) Σύντ. δοκῶ σοι μᾶλλον ὠφελεῖν ἄν σε (= ὅτι ὠφελοῖν ἄν σε) ἐπαινῶν (= εἰ ἐπαινοῖν) τὰ ψευδῇ (= τὰ ψευδῶς ἐπινοηθέντα, ἢτοι ψευδεῖς ἐπαινοὺς ἔαν ἤθελον λέγῃ περὶ σοῦ). Τὸ δὲ ἢ πείθων = ἢ ἔαν ἤθελον προσπαθῇ νὰ σέ

κάμω νὰ καταγείνῃς νὰ γείνῃς ἀνὴρ ἀγαθός;

5) Ὑπον. ἐστί. Τὸ δὲ οὕτω= ὥς ἐγὼ εἶπον, ὥς ἐγὼ ἐξέθηκα, ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὑπ' ἐμοῦ λεχθέντων.

6) Ἐάν δηλαδὴ σέ. Τὸ δὲ σὲ εἶνε ἀντικείμενα τοῦ ποιῆσαι καὶ ἐπαινοῖν καὶ ὑποκείμενον τοῦ εἶναι.

7) Ναυκληρὸς εἶνε ὁ τῆς νεὸς κύριος, ὃς ἐξελέγετο τὸν κυβερνήτην (= πλοίαρχον)· οὗτος δὲ τοὺς ναύτας.

8) Τὴν ἑαυτοῦ ναῦν κυβερνᾶν.

9) Τὸ ἀπαρέμφατον ἀορίστου μετὰ τοῦ ἂν μετὰ τὸ ἐλπίδα ἔχω (= ἐλπίζω) ἰσοδυναμεῖ πως πρὸς ἀπαρέμφατον μέλλοντος Διὸ καὶ τὸ ἀπαρέμ. εἰδικὸν= ὅτι δὲν θὰ ἀπολέσῃς.

10) Μετὰ μερικὸν παράδειγμα μεταβαίνει εἰς γενικόν. Ἡ δὲ σύν-

δικαστικῶ καὶ πολιτικῶ¹, ἑαυτὴν ἐπιτρέψαι, τί ἂν οἶε σεαυτὸν καὶ τὴν πόλιν ὑπὸ σοῦ παθεῖν; ἢ εἰ τις αἰδία τῶν πολιτῶν πείσαιμι ψευδόμενος, ὥς ὄντι οἰκονομικῶ τε καὶ ἐπιμελεῖ, τὰ ἑαυτῶν ἐπιτρέψαι², ἃρ' οὐκ ἂν, πείραν διδούς, ἅμα τε βλαβερός εἴης καὶ καταγέλαστος φαίνοιο;

39. Ὁ ἄλλος συντομωτάτη τε καὶ ἀσφαλεστάτη καὶ καλλίστη ὁδός, ὃ Κριτόβουλε, ὅτι ἂν βούλῃ δοκεῖν ἀγαθὸς εἶναι, τοῦτο καὶ γενέσθαι ἀγαθὸν πειρᾶσθαι³. Ὅσαι δ' ἐν ἀνθρώποις ἀρεταὶ⁴ λέγονται, σκοπούμενος εὐρήσεις πάσας μαθήσει τε καὶ μελέτη ἀυξανόμενας. Ἐγὼ μὲν οὖν οὕτως⁵, ὃ Κριτόβουλε, οἶμαι δεῖν ποιεῖν ἡμᾶς· εἰ δέ σύ πως ἄλλως γινώσκεις⁶, δίδασκε. — Καὶ ὁ Κριτόβουλος· Ὁ ἄλλος αἰσχυνοίμην ἂν, ἔφη, ὃ Σώκρατες, ἀντιλέγων τούτοις⁷· οὐτε γὰρ καλὰ οὐτε ἀληθῆ λέγοιμ' ἂν.

ταῖς· ἢ εἰ ψευδόμενος (= ψεύματα λέγων) πείσαιμι κοινῇ τὴν πόλιν (= τὸ κοινὸν τῆς πόλεως) ἑαυτὴν ἐπιτρέψαι σοι (= νὰ ἀναθέσῃ εἰς σέ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἑαυτῆς πραγμάτων, ὥς ἂν τις (αὐτὴν πείσειεν) ἐπιτρέψαι ἑαυτὴν (σοι ὄντι) στρατηγικῶ κτλ. = εἰ σὺ εἴης στρατηγικός (= ἱκανὸς στρατηγεῖν).

¹) Συμπλήρωσον· ὥς ἂν... πολιτικῶ ὄντι (= εἰ εἴης), ἑαυτὴν ἐπιτρέψαι πείσαιμι.

²) Δῆλ. σοι, ὥς ὅτι κτλ. = νὰ παραδώσωσιν εἰς σέ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἑαυτῶν πραγμάτων, ἐπειδὴ κατὰ τὴν σύστασίν μου εἶσαι ἱκανὸς εἰς διοίκησιν τῶν τῆς οἰκίας πραγμάτων. Τὸ δὲ πείραν διδούς = δοκιμαζόμενος.

³) Σύντ. πειρᾶσθαι (τινα) καὶ γενέσθαι ἀγαθὸν (ὡς πρὸς) τοῦτο, ὅ,τι (= ὡς πρὸς ὅτι, εἰς ὃ τι) ἂν βούλῃ δοκεῖν εἶναι ἀγαθός (ἔστι) συντομωτάτη... ὁδός = καὶ συντομωτάτη καὶ ἀσφαλεστάτη καὶ καλλίστη ὁδός πρὸς ταῦτα εἶναι νὰ προσπαθῇ τις καὶ νὰ γείνῃ ἱκανὸς εἰς τοῦτο, εἰς ὃ ἐπιθημεῖ νὰ εἶναι ἱκανός· ἥτοι ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ προσπαθῇ νὰ εἶναι τοιοῦτος, οἷος θέλει νὰ νομίζεται.

⁴) Ὁ πληθυντικὸς ἀριθμὸς δηλοῖ τὰ διάφορα εἶδη τῶν ἀρετῶν.

⁵) = κατὰ τὸν ὑπ' ἐμοῦ ἐκτεθέντα τρόπον.

⁶) Ὁ ἄλλος πως φρονεῖς, ἀλλοίαν γνώμην ἔχεις.

⁷) = τῷ εἰ ἀντέλεγον τούτοις, αἰσχυνοίμην ἂν ὅτι ἀντίλεγον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

1. Καὶ μὴν¹ τὰς ἀπορίας γε τῶν φίλων, τὰς μὲν² δι' ἄγνοιαν³ ἐπειροᾶτο γνώμῃ ἀκείσθαι⁴, τὰς δὲ δι' ἔνδειαν διδάσκων κατὰ δύναμιν ἀλλήλοις ἐπαροκεῖν. Ἐρῶ δὲ καὶ ἐν τούτοις⁵ ἃ σύνοιδα αὐτῷ. Ἀρίσταρχον γάρ⁶ ποτε ὁρῶν σκυθρωπῶς⁷ ἔχοντα. Ἔοικας, ἔφη, ὦ Ἀρίσταρχε, βαρέως φέρειν τι⁸. χορὴ δὲ τοῦ βάρους μεταδιδόναι τοῖς φίλοις⁹. ἴσως γὰρ ἂν τί σε καὶ ἡμεῖς κονφίσαιμεν¹⁰.

ΚΕΦΑΛ. Ζ'. § 1—14. Περίληψις. Ὁ Σωκράτης τὸν Ἀρίσταρχον εὐρισκόμενον εἰς χρηματικὴν στενοχωρίαν συμβουλεύει ὅτι τὸ καλλεῖτερον μέσον ὅπως ἐξέλθῃ ταύτης εἶνε ἢ διὰ τῶν ιδίων χειρῶν ἐργασία, ἣτις τιμὴν καὶ ὄχι αἰσχύνην φέρει τοῖς ἐλευθεροῖς. Διὰ τῆς ἐργασίας λέγει ὁ Σ., ἐπέρχεται ἐν ταῖς οἰκίαις εὐπορία καὶ εὐδαιμονία καὶ ἀμοιβαία τῶν ἐν αὐτῇ ἐκτίμησις καὶ εἰλικρινὴς ἀγάπη.

¹⁾ Τὸ καὶ μὴν-γε (= καὶ πρὸς τούτοις μάλιστα) χρησιμεύει πρὸς μετάβασιν εἰς ἑτέραν μερικωτέραν ἔννοιαν συνεχίζουσιν τὴν ἀπόδειξιν.

²⁾ Σχῆμα καθ' ὅλον καὶ μέρος, ἀντί: τῶν ἀποριῶν τὰς μὲν . . τὰς δέ.

³⁾ Τὰς δυσχερείας, τὰς στενοχωρίας, αἵτινες αἰτίαν εἶχον τὴν ἄνοιαν, ὧν ἡ αἰτία ἡγνοεῖτο.

⁴⁾ Νὰ θεραπεύῃ. Τὸ δὲ γνώμῃ = καθιστῶν αὐτοῖς γνωστά τὰ αἶτια, δίδων τὰς ἀπαιτουμένας ὅπως ἐξέλθωσι ταύτης συμβουλὰς. ἐντεῦθεν = συμβουλῇ, διὰ συμβουλῆς. Τοῦτο δὲ δείκνυται ἐκ τῶν Κεφαλ. 7 καὶ 8. Ἀντίκειται δὲ τὸ γνώμῃ

εἰς τὸ διδάσκων ἀλλήλοις ἐπαροκεῖν, ὅπερ ἀναφέρεται εἰς τὰ Κεφάλ. 9 καὶ 10. Τὸ δὲ ἐπαροκεῖν ἀλλήλοις = βοηθεῖν ἀλλήλους.

⁵⁾ Θὰ εἶπω δὲ καὶ ὡς πρὸς ταῦτα, καὶ ὡς πρὸς τὸ ὑποκείμενον τοῦτο, ὅσα ἀκριβῶς γινώσκω περὶ αὐτοῦ, ὅσα ἤκουσα αὐτοῦ λέγοντος. Τὸ σύνοιδά τινί τι. σημαίνει: γινώσκω τι περὶ τινος ἐξ ἀμέσου, ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως, ὡς αὐτόπτης καὶ αὐτήκος τῶν λόγων αὐτοῦ γενόμενος. Ὅθεν = τῷ οἶδα ἀκούσας αὐτοῦ διαλεγόμενου.

⁶⁾ Δῆλα δὲ. Οὐδὲν δὲ βέβαιον περὶ τοῦ Ἀριστάρχου τούτου γινώσκωμεν.

⁷⁾ Τὸ σκυθρωπὸς (= ὁ σκυθρωπὸν ἦτοι λυπημένον ὄψιν ἔχων) εἶνε ἐναντίον τοῦ φαιδρός.

⁸⁾ Τὸ βαρέως φέρω τι λέγεται ἐπὶ τοῦ σφόδρα τὴν ψυχὴν ἐπὶ τινι λυπουμένου.

⁹⁾ Πρβλ. τὸ τοῦ Παύλου, ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε. Ἐπιστ. πρὸς Γαλάτ. 6, 2.

¹⁰⁾ Δυνηθῶμεν νὰ παρὰσχωμεν εἰς σὲ ἀνακούφησιν τινα ἀπὸ τὰ βάρη ταῦτα.

2. Καὶ ὁ Ἀρίσταρχος Ἀλλὰ μὴν¹, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἐν πολλῇ γέ εἰμι ἀπορία. ἐπεὶ γὰρ ἐστασίασεν ἡ πόλις, πολλῶν φυγόντων εἰς τὸν Πειραιᾶ², συνελήλυθον ὥς ἐμὲ καταλείμεναι ἀδελφαί τε καὶ ἀδελφίδαι³ καὶ ἀνεψιαί τοσαῦται, ὥστ' εἶναι⁴ ἐν τῇ οἰκίᾳ τέσσαρας καὶ δέκα τοὺς ἐλευθέρους⁵. λαμβάνομεν δὲ οὔτε ἐκ τῆς γῆς οὐδέν⁶. οἱ γὰρ ἐναντίοι κρατοῦσιν αὐτῆς⁷ οὔτε ἀπὸ τῶν οἰκιῶν⁸. ὀλιγανθρωπία γὰρ ἐν τῷ ἄστει γέγονε· τὰ ἐπιπλά⁹ δὲ οὐδεὶς ὠνεῖται, οὐδὲ δανείσασθαι οὐδαμῶθεν ἔστιν¹⁰ ἀργύριον, ἀλλὰ πρότερον¹¹ ἂν τίς μοι δοκεῖ ἐν τῇ ὁδῷ ζητῶν εὐρεῖν ἢ δανειζόμενος λαβεῖν. Χαλεπὸν μὲν οὖν ἔστιν, ὦ Σώ-

¹) Τὸ ἀλλὰ μὴν . . . γε ἐν ἀποκρίσει χρησιμεύει πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τοῦ πρὸ μικροῦ λεχθέντος = ἀλλὰ σὲ βεβαιῶ.

²) Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου καὶ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Τριάκοντα πλείονες τῶν 5000 πολῖται Ἀθηναῖοι, οἵτινες τὴν δημοκρατίαν καὶ τὴν προτέραν ἐλευθερίαν ἐπεθύμουν, φεύγοντες τοὺς Τριάκοντα κατέφυγον εἰς τὸν Πειραιᾶ, οὔτινος οἱ περὶ τὸν Θρασύβουλον δημοκρατικοὶ κύριοι εἶχον γέννη.

³) ἀδελφίδαι μὲν εἶνε αἱ τοῦ ἀδελφοῦ ἢ τῆς ἀδελφῆς θυγατέρες, ἀνεψιαί δὲ αἱ ἐξαδέλφαι.

⁴) Τὸ ὥστε εἶναι σημαίνει ἐνταῦθα πραγματικὸν ἐπακολούθημα τοῦ συνελήλυθαι ὥς ἐμὲ. Ἐξαγτάται δὲ τὸ ἀπαρέμφατον εἶναι ἐκ τινος ὑπονοουμένου ὀνόματος: ὥστε συμβαίνει εἶναι. Τὸ δὲ ἐν τῇ οἰκίᾳ = ἐν τῇ ἐμῇ οἰκίᾳ.

⁵) Σημειῶσαι τὴν δύναμιν τοῦ ἄρθρου = οἱ ἐλευθεροὶ (ἄνδρες καὶ γυναῖκες) ἵνα μὴ εἴπω περὶ

τῶν δούλων. Καὶ ὑποκ. μὲν τοὺς ἐλευθέρους, κατηγ. δὲ τὸ τέσσαρας καὶ δέκα.

⁶) Καὶ ἐκ τῶν ἀγρῶν δὲ τίποτε δὲν ποριζόμεθα.

⁷) Οἱ περὶ τὸν Θρασύβουλον δημοκρατικοὶ εἶνε κύριοι αὐτῆς, δηλ. τῆς γῆς.

⁸) Ὑπον. λαμβάνομέν τι, ἥτοι ἐνοίκια. Ἡ δ' ἐν Ἀθήναις ὀλιγανθρωπία συνέβη διὰ τοὺς πολλοὺς φόνους τῶν Τριάκοντα καὶ διὰ τὴν εἰς τε τὸν Πειραιᾶ φυγὴν τῶν πολιτῶν Ἀθηναίων καὶ εἰς τὰς Θήβας καὶ εἰς τὰ Μέγαρα.

⁹) Ὡς καὶ παρ' ἡμῖν = τὰ ἐν τῇ οἰκίᾳ κινητὰ σκεύη, ἢ ὡς λέγει ὁ Πολυδεύκης (Ὀνομ. 10,10) ἡ κούρη κτηοῖς, τὰ ἐπιπολῆς ὄντα τῶν κτημάτων..

¹⁰) Εἶνε δυνατόν. Τὸ ἔστι σαλεύει μεταξὺ τοῦ ἔνεστι καὶ ἔξεστιν.

¹¹) Ταχύτερον, εὐκολώτερον. Τὸν δὲ ἂν σύναγον μετὰ τοῦ εὐρεῖν καὶ λαβεῖν. Καὶ σκολὸς μὲν τοῦ ζητεῖν εἶνε ἡ εὐρεσις, τοῦ δὲ αἰτεῖν ἡ λήψις.

κρατες, τοὺς οἰκείους περιορᾶν ἀπολλυμένους¹, ἀδύνατον δὲ τοσούτους τρέφειν ἐν τοιούτοις πράγμασιν².

3. Ἀκούσας οὖν ταῦτα ὁ Σωκράτης· Τί ποτέ ἐστιν³, ἔφη, ὅτι ὁ Κεράμων μὲν, πολλοὺς τρέφων, οὐ μόνον ἑαυτῷ τε καὶ τούτοις τὰ ἐπιτήδεια δύνανται παρέχειν, ἀλλὰ καὶ περιποιεῖται⁴ τосαῦτα, ὥστε καὶ πλουτεῖν, σὺ δέ, πολλοὺς τρέφων⁵, δέδοικας μὴ δι' ἔνδειαν τῶν ἐπιτηδείων ἅπαντες ἀπόλησθε;—Ὅτι⁶, νῆ Δί', ἔφη, ὁ μὲν δούλους τρέφει, ἐγὼ δὲ ἑλευθέρους.

4. Καὶ⁷ πότερον, ἔφη, τοὺς παρὰ σοὶ ἑλευθέρους οἶε βελτίους εἶναι ἢ τοὺς παρὰ Κεράμωνι δούλους;—Ἐγὼ μέ οἶμαι⁸, ἔφη, τοὺς παρὰ ἐμοὶ ἑλευθέρους.—Οὐκουν⁹, ἔφη, αἰσχροὺν τὸν μὲν ἀπὸ τῶν πονηροτέρων εὐπορεῖν, σὲ δὲ πολλῶν βελτίους ἔχοντα ἐν ἀπορίᾳ εἶναι;—Νῆ Δί¹⁰, ἔφη· ὁ μὲν γὰρ τεχνίτας τρέφει, ἐγὼ δὲ ἑλευθερίως πεπαιδευμένους.

¹) Μετ' ἀδιαφορίας νὰ βλέπουμεν τοὺς φίλους ἀπολλυμένους· ὅθι.=νὰ τοὺς ἀφήνωμεν νὰ χάινονται. Τὸ δὲ ὅθι.=λοιπόν, βεβαίως.

²) Ἐν τοιαύταις ἀνωμαλίαις περιστάσεσι. Τὸ δὲ τοσούτους κατηγ.=τόσούτους ὄντας.

³) Τὸ ἄρθρον ἔχει δεικτικὴν σημασίαν=ὁ Κεράμων ἐκεῖνος (ὁ γνωστός Κεράμων). Τὸ δὲ τί ποτέ ἐστιν δι.=τί τάχα συμβαίνει ὅτι ὁ μὲν Κεράμων, καίτοι τρέφει πολλοὺς δούλους, οὐ μόνον δύναται. Ἀλλαχοῦ ὁ Κεράμων οὗτος οὐδαμῶς μνημονεύεται.

⁴) Ἐν τῇ περιποιεῖται ἢ περι σημαίνει τὸ περισσεύω=ἀλλὰ καὶ κατορθώνει νὰ περισσεύωσιν αὐτῷ τосαῦτα. Ὅθι.=κτάται τосαῦτα.

⁵) Ἐπειδὴ τρέφεις πολλοὺς. Ὅθι δὲ νοῦς: Καὶ οἱ δύο τρέφεται πολ-

λοὺς, ἀλλ' ὁ μὲν Κεράμων οὐ μόνον τρέφει αὐτούς, ἀλλὰ καὶ περισσεύμα ἔχει, σὺ δὲ φοβεῖσαι μὴ ἐκ τῆς στερήσεως ὅλοι χαθῇτε.

⁶) Τοῦτ' ἐστίν, ὅτι=τοῦτο συμβαίνει, διότι ἐκεῖνος μὲν κτλ.

⁷) Ὅ καὶ ἐν ἐρωτήσει σημαίνει ἀπορίαν ἢ ἀγανάκτησιν.

⁸) Βελτίους εἶναι. Ἐν δὲ τῷ παρὰ ἐμοὶ τὸ α τῆς παρὰ δὲν ἐξεθλίβη χάριν ἐντονωτέρας ἐκφράσεως.

⁹) Ἐμφαντικῶς=δὲν εἶνε λοιπόν. Ἡ δὲ ἀπὸ σημαίνει τὸ μέσον=μέ τοὺς χειροτέρους (διήλ. τοὺς δούλους).

¹⁰) Τοῦτο οὐκ ἐστὶ θαυμαστόν, τοῦτο φυσικὸν εἶνε εἶπεν ὁ Ἀρίσταρχος, ὅτι ἐκεῖνος μὲν εὐπορεῖ, ἐγὼ δὲ ἐν ἀπορίᾳ εἰμί· διότι ἐκεῖνος μὲν κτλ.

5. Ἄρ' οὖν¹, ἔφη, τεχνῖταί εἰσιν οἱ χρήσιμόν τι ποιεῖν ἐπιστάμενοι;—Μάλιστα γε, ἔφη.—Οὐκοῦν χρήσιμά γ' ἄλφιτα;—Σφόδρα γε.—Τί δὲ ἄρτοι²;—Οὐδὲν ἦττον.—Τί γάρ; ἔφη³, ἱμάτιά τ' ἀνδρεῖα καὶ γυναικεῖα καὶ χιτωνίσκοι καὶ χλαμύδες καὶ ἐξωμίδες;—Σφόδρα γε, ἔφη, καὶ πάντα ταῦτα χρήσιμα.—Ἐπειτα⁴, ἔφη, οἱ παρὰ σοὶ τούτων οὐδὲν ἐπίστανται ποιεῖν;—Πάντα μὲν οὖν, ὥς ἐγῶμαι.

6. Εἴτ' οὐκ οἶσθα, ὅτι ἀφ' ἑνὸς μὲν τούτων, ἄλφιτοποιίας⁵, Ναυσικύδης οὐ μόνον ἑαυτόν τε καὶ τοὺς οἰκέτας τρέφει, ἀλλὰ πρὸς τούτοις καὶ ἕς πολλὰς καὶ βοῦς, καὶ περιποιεῖται τσαῦτα⁶, ὥστε καὶ τῇ πόλει πολλάκις λητουργεῖν⁷, ἀπὸ

¹) Δὲν εἶνε λοιπὸν; Τὸ ἄρα οὖν ἐν ἐρωτῇ σιμαίνει ἰσχυράν ἀπορίαν καὶ προδηλοῖ ἀπόκρισιν καταφατικὴν ὥστε εἶνε=τῷ ἄρ οὖν οὐ καὶ μόλις διαφέρει τοῦ οὐκοῦν. Ἄλφιτα δὲ εἶνε τὰ ἐκ κριθῆς ἄλευρα.

²) Τὸ τί δὲ καὶ τὸ τί γὰρ τίθενται ἐν μεταβάσει μετὰ ζωνρότητος γινόμενῃ. Τὸ δὲ οὐδὲν ἦττον=ἐπ' ἴσης (χρήσιμοι εἰσιν).

³) Τί οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἱμάτιά τε . . καὶ ἐξωμίδες χρήσιμα εἰσι; Καὶ τὸ μὲν ἱμάτιον ἦτο εἶδος μανδύου (πρβλ. 1, 6, 5). Ὁ δὲ χιτωνίσκος ἦτο μικρὸς χιτῶν (1, 6, 2.) Καὶ ἡ χλαμὺς ἦτο ἐπανοφόριον βραχύτερον τοῦ ἱματίου ἀνοικτὸν εἰς τὴν δεξιὰν πλευράν. Ἀπετελεῖτο δὲ ἐκ τμήματος ὑφάσματος ἐπιμήκους, καλύπτοντος ἐντελῶς τὸν τε ὦμον καὶ τὸν βραχίονα τὸν ἀριστερόν. Τὰ δὲ ἄκρα συνείχοντο ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὦμου διὰ πόρπης ἢ περόνης. Ἐφερον δὲ τὴν χλαμύδα οἱ ἔφηβοι, οἱ

στρατιωτικοί, καὶ οἱ ὁδοιποροῦντες. Τέλος δὲ ἡ ἐξωμὶς ἦτο εἶδος χιτῶνος ἄνευ μὲν χειρίδος ἐν τῇ ἀριστερᾷ πλευρᾷ, μὴ ἐρραμένους δὲ τὴν δεξιὰν πλευράν. Ὅθεν ὁ φέρων αὐτὴν δοῦλος ἢ τεχνίτης εἶχε γυμνοὺς τὸν τε δεξιὸν ὦμον καὶ βραχίονα, ὥς καὶ ὄλον σχεδὸν τὸ στῆθος.

⁴) Τοῦναντίον μάλιστα (πάντα, ἃ δηλ. χρήσιμά ἐστιν) οἱ παρ' ἐμοὶ ἐπίστανται, ὥς ἐγὼ οἶμαι. Ὅθεν=βεβαίως πάντα. Διὰ τοῦ μὲν οὖν (ἢ ἡνωμ. μενοῦν) ἐκφέρεται πολλάκις μετ' ἐμφάσεως ἀποκρίσις, δι' ἧς ἀποκρούεται τὸ ὑφ' ἑτέρου λεχθέν.

⁵) Δηλ. τῆς κατασκευῆς ἀλεύρων ἐκ κριθῆς. Ὁ δὲ Ναυσικύδης ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν Ἐκκλησιαζούσαις στ. 426.

⁶) Καὶ ἔχει τόσον περίσσευμα.

⁷) Τελεῖν ὑπὲρ τῆς πόλεως λητουργίας, παρέχειν εἰς τὴν πόλιν ὑπηρεσίας. Λητουργεῖν δὲ ἐλέ-

δὲ ἀροτοποιάς Κύρηθος τήν τε οἰκίαν πᾶσαν διατρέφει¹ καὶ
 ζῇ δαυιλῶς, Δημέας δὲ ὁ Κόλλυτεὺς² ἀπὸ γλαυνδονοργίας, Μέ-
 των δ' ἀπὸ χλανιδοποιίας³, Μεγαρέων δ' οἱ πλεῖστοι ἀπὸ ἐξω-
 μιδοποιίας διατρέφονται;—Νῆ Δί⁴, ἔφη· οὗτοι μὲν γὰρ
 ὠνούμενοι βαρβάτους ἀνθρώπους ἔχουσιν, ὥστ' ἀναγκάζειν
 ἐργάζεσθαι ἃ καλῶς ἔχει⁵, ἐγὼ δ' ἐλευθέρους τε καὶ συγγενεῖς.

7. Ὡς εἶπε, ἔφη, ὅτι ἐλεύθεροί τ' εἰσὶ καὶ συγγενεῖς σοι,
 οἷοι χοῖναι μηδὲν αὐτοὺς⁶ ποιεῖν ἄλλο ἢ ἐσθίειν καὶ καθεύδειν;
 πότερον καὶ τῶν ἄλλων ἐλευθέρων τοὺς οὕτω⁷ ζῶντας ἄμεινον
 διάγοντας ὁρᾷς καὶ μᾶλλον εὐδαιμονίζεις ἢ τοὺς, ἃ ἐπίστανται
 χρήσιμα πρὸς τὸν βίον, τούτων ἐπιμελομένους⁸; ἢ τὴν μὲν ἀρ-
 γίαν καὶ τὴν ἀμέλειαν αἰσθάνη⁹ τοῖς ἀνθρώποις πρὸς τε τὸ
 μαθεῖν, ἃ προσήκει ἐπίστασθαι, καὶ πρὸς τὸ μνημονεύειν, ἃ ἂν
 μάθωσι, καὶ πρὸς τὸ ὑγιαίνειν τε καὶ ἰσχύειν τοῖς σώμασι, καὶ

γοντο ὑπηρεσίαι τινές, ὥς ἡ πό-
 λις προσέταττεν εἰς πολίτας εὐπό-
 ρους ἀναλόγως τῆς περιουσίας
 αὐτῶν. Ὡσαν δὲ τακτικάι, ὥς ἡ
 χορηγία, ἡ γυμνασιαρχία, ἡ ἵππο-
 τροφία, καὶ ἔκτακτοι ὥς ἡ τριη-
 ραρχία, αἱ εἰσφοραὶ καὶ οἱ μισθοί.
 Λητουργεῖν, δὲ καὶ λητονοργία ἐκ τοῦ
 λητονοργός, ὃ σύνθ. ἐκ τοῦ λῆτον-
 ὄργω· λῆτον δὲ ἢ λήϊον = λαός,
 δῆμος, πόλις.

¹) Καλῶς τρέφει. Ἡ διὰ ση-
 μαίνει ἐπίτασιν. Πρβλ. τὸ Ὅμηρ.
 ζατρεφῆς = καλῶς θρεμμένος.

²) Ἀπὸ τὸν Κόλλυτον, δῆμον
 τῆς Αἰγιῆδος φυλῆς.

³) Ἐκ τῆς κατασκευῆς γλα-
 νίδων. Ἡ δὲ χλανὶς ἦτο εἶδος ἐπα-
 νοφορίου βραχέος καὶ ἐκ λεπτοῦ
 ὑφάσματος, ὅπερ ἔφερον αἱ γυ-
 ναῖκες καὶ οἱ κομψευόμενοι.

⁴) Ἀληθῶς, εἶπεν ὁ Ἀρίσταρχος,
 διατρέφονται. Τὸ δὲ ὥστε
 = ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ ἀναγκά-
 ζωσιν αὐτοὺς νὰ ἐργάζωνται.

⁵) = τῷ ἃ προσήκει αὐτοὺς
 καλῶς ἐργάζεσθαι. Εἰς δὲ τὸ ἐπό-
 μενον συγγενεῖς ὑπον. ἔχω.

⁶) Ὅτι (= διότι) ἐλεύθεροι...
 αὐτοὺς. Τὸ ἀρσενικὸν γένος καὶ
 ἐπὶ θηλέων· διότι πολὺν ἀπεμα-
 κρύνθη τῆς § 2, ἐνθα μόνον γυ-
 ναῖκας ὁ Ἀρίσταρχος ἀναφέρει.

⁷) Δῆλ. ἐσθίοντας καὶ καθεύ-
 δοντας.

⁸) Σύντ. ἢ τοὺς ἐπιμελομένους
 τούτων, ἃ ἐπίστανται χρήσιμα πρὸς
 τὸν βίον (ὄντα).

⁹) Σύντ. ἢ αἰσθάνη τὴν μὲν
 ἀργίαν καὶ τὴν ἀμέλειαν ὡφέλιμα
 (δῆλ. πράγματα) ὄντα τοῖς ἀνθρώ-
 ποις πρὸς τε τὸ μαθεῖν κτλ.

πρὸς τὸ κτήσασθαι τε καὶ σφάζειν τὰ χρήσιμα πρὸς τὸν βίον, ὠφέλιμα ὄντα, τὴν δὲ ἐργασίαν καὶ τὴν ἐπιμέλειαν οὐδὲν χρήσιμα¹;

8. Ἐμαθον δέ, ἃ φῆς αὐτὰς ἐπίστασθαι, πότερον² ὥς οὔτε χρήσιμα ὄντα³ πρὸς τὸν βίον οὔτε ποιήσουςαὶ αὐτῶν οὐδέν⁴, ἢ τοῦναντίον, ὥς καὶ ἐπιμελησόμεναι τούτων⁵ καὶ ὠφελήσόμεναι ἀπ' αὐτῶν⁶; ποτέρως⁷ γὰρ ἂν μᾶλλον ἄνθρωποι σωφρονοῖεν, ἀροῦντες, ἢ τῶν χρησίμων ἐπιμελόμενοι; ποτέρως δ' ἂν δικαιότεροι εἴεν, εἰ ἐργάζονται, ἢ εἰ ἀροῦντες βουλευόιντο περὶ τῶν ἐπιτηδείων;

9. Ἀλλὰ καὶ νῦν μὲν⁸, ὥς ἐγῶμαι, οὔτε σὺν ἐκείνας φιλεῖς οὔτε ἐκείναι σέ⁹. σὺν μὲν, ἡγούμενος αὐτὰς ἐπιζημίους εἶναι σεαυτῶ, ἐκείναι δέ, σὲ ὀρῶσαι ἀχθόμενον ἐφ' ἑαυταῖς. Ἐκ δὲ τούτων κίνδυνος μεῖζω τε ἀπέχθειαν γίγνεσθαι¹⁰ καὶ τὴν προγεγονῆσαν χάριν μειοῦσθαι. Ἐὰν δὲ προστατήσης¹¹, ὅπως ἐνεργοῖ

¹) Συμπλ.: αἰσθάνη οὐδὲν (= κατ' οὐδέν, οὐδαμῶς) χρήσιμα ὄντα;

²) Σύντ.: πότερον δὲ ἔμαθον (αἱ συγγενεῖς σοι), ἃ φῆς ἐπίστασθαι αὐτάς. Προϋτάχθη δὲ τὸ ἔμαθον χάριν ἐμφάσεως.

³) Νομίζουσαι ὅτι ταῦτα οὔτε πρὸς τὸν βίον χρήσιμα εἶνε.

⁴) Οὔτε ὥς ποιήσουςαὶ οὐδὲν αὐτῶν = νομίζουσαι ὅτι οὔτε ὀφείλουσι νὰ ἐκτελέσωσιν οὐδὲν ἐξ αὐτῶν, ἅτινα ἔμαθον.

⁵) Νομίζουσαι ὅτι ὀφείλουσι νὰ ἐπιμεληθῶσιν τούτων (ἃ ἔμαθον).

⁶) Καὶ ὅτι ὀφείλουσι νὰ ὠφελήσωσιν ἑαυτάς ἀπ' αὐτῶν.

⁷) Κατὰ ποῖον ἐκ τῶν δύο τρόπων.

⁸) Ὁ νοῦς δὲν ἀρκοῦσι ταῦτα, ἀλλὰ πρὸς τούτοις ἀκόμη, τῶν

πραγμάτων οὕτως ἐχόντων, ἐν τῇ παρουσίᾳ καταστάσει τῆς ἀργίας ὄντες (= νῦν μὲν), ὅπερ ἀντιτίθεται εἰς τὸ κατωτέρω ἐὰν δὲ προστατήσης.

⁹) Δῆλ. φιλοῦσί σε, σὺ μὲν (οὐ φιλεῖς ἐκείνας) ἡγούμενος..., ἐκείναι δὲ (οὐ φιλοῦσί σε) ὀρῶσαι σε κτλ. Τὸ δὲ ἐφ' ἑαυταῖς = ἐξ αἰτίας τῶν.

¹⁰) Σύντ. κίνδυνός (ἐστὶ) γίγνεσθαι ἐκ τούτων μεῖζω (τῆς ὑπαρχούσης) ἀπέχθειαν. Συνήθως ὁμῶς λέγεται κίνδυνός ἐστι... μὴ γίγνηται. Τὸ δὲ ἀπέχθεια (= μῖσος, ἀποστροφή) ἀντίθετον εἶνε τῷ ἀμέσῳ ἐπομένῳ χάρις = εὖνοια, ἀγάπη.

¹¹) Ἐὰν δὲ ἐπιστατήσης, φροντίσης, ὅπως ἐκείναι ἐργάζονται. Εἶνε δὲ τὸ ἐνεργός εἶμι ἀντίθ. τῷ σχολῆν ἄγω.

ᾧ σοι, σὺ μὲν ἐκείνας φιλήσεις, ὁρῶν ὠφελίμους σεαυτῷ οὐσας, ἐκείναι δὲ σὲ ἀγαπήσουσιν¹, αἰσθόμεναι χαίροντα αὐταῖς, τῶν δὲ προγεγονυῶν εὐεργεσιῶν ἥδιον μεμνημένοι, τὴν ἀπ' ἐκείνων² χάριν ἀνξήσετε, καὶ ἐκ τούτων³ φιλικώτερόν τε καὶ οἰκειότερον ἀλλήλοις ἔξετε.

10. Εἰ μὲν τοίνυν αἰσχροὺς τι ἔμελλον⁴ ἐργάσασθαι, θάνατον ἀντ' αὐτοῦ προαιρετέον ἦν⁵. νῦν δέ, ἃ μὲν δοκεῖ κάλλιστα καὶ προεπωδέστατα γυναιξὶν εἶναι ἐπίστανται⁶, ὥς ἔοικε πάντες δέ, ἃ ἐπίστανται, ὁρᾷσά τε καὶ τάχιστα καὶ κάλλιστα καὶ ἥδιστα ἐργάζονται. Μὴ οὖν ὀκνεῖ, ἔφη, ταῦτα εἰσηγείσθαι αὐταῖς⁷, ἃ σοὶ τε λυσιτελήσει κακείναις, καί, ὥς εἰκός, ἡδέως ὑπακούονται⁸.

11. Ἀλλὰ⁹, νῆ τοὺς θεοὺς, ἔφη ὁ Ἀρίσταρχος, οὕτως μοι δοκεῖς καλῶς λέγειν, ὦ Σώκратες, ὥστε πρόσθεν μὲν οὐ προσέμην¹⁰ δανείσασθαι, εἰδώς, ὅτι, ἀναλώσας ὃ ἂν λάβω, οὐχ ἔξω ἀποδοῦναι¹¹, νῦν δέ μοι δοκῶ¹² εἰς ἔργων ἀφορμὴν ὑπομενεῖν αὐτὸ ποιῆσαι.

¹) Θὰ σὲ μεταχειρίζονται μὲ ἀγάπην, θὰ σὲ τιμῶσι. Τὰ δὲ ἐπόμε. = ἐπειδὴ ἠσθάνθησαν ὅτι σὺ χαίρεις ἐξ αἰτίας των.

²) Δῆλ. τῶν προγεγονυῶν (ἐκείναις) εὐεργεσιῶν = ἐκ τῶν πρότερον εὐεργεσιῶν, ἃς σὺ εἰς ἐκείνας ἔχεις παράσχη, καὶ αὐταὶ ἔχουσι λάβη.

³) Καὶ ἐκ πάντων τούτων, δηλ. τῆς ἐργασίας, τῆς εὐχαριστήσεως, τῆς ἀναμνήσεως τῶν πρότερον εὐεργεσιῶν σου πρὸς αὐτάς. Τὸ δὲ ἔξετε = διακείσθε.

⁴) Ἐάν μὲν βεβαίως ἐκείναι ἐπρόκειτο (ἐν νῷ εἶχον) ποιεῖν τι αἰσχρόν.

⁵) Δῆλ. ἐκείναις = ἔδει ἐκείνας ἀντ' αὐτοῦ (δηλ. τοῦ αἰσχροῦ) θάνατον προαιρεῖσθαι = ὠφείλον ἐκείναις νὰ προτιμήσωσι τὸν θάνατον.

⁶) Συντ. ἐκείναις ἐπίστανται ταῦτα, ἃ δοκεῖ εἶναι κάλλιστα κτλ.

⁷) Νὰ ὀδηγήσῃς αὐτάς εἰς ταῦτα δηλ. ἃ ἐπίστανται.

⁸) Δῆλ. σοὶ ἐκείναις.

⁹) Οὐκ ὀκνήσω ταῦτα εἰσηγείσθαι αὐταῖς· ἀλλὰ δοκεῖς μοι οὕτως καλῶς λέγειν.

¹⁰) Οὐδαμῶς ἐδεχόμην, κατ' οὐδένα τρόπον ἠθέλον νὰ δανεισθῶ.

¹¹) Δὲν θὰ δύναμαι νὰ ἀποδώσω τοῦτο, δηλ. τὸ δάνειον.

¹²) Συντ. νῦν δέ μοι δοκῶ ὑπο-

12. Ὁ Εὐκλείδης τούτων δὲ ἐπορίσθη μὲν ἀφορμή¹, ἐωνήθη δὲ ἔρια· καὶ ἐργαζόμεναι μὲν ἡρίστων², ἐργασάμεναι δὲ ἐδείπνουν· ἵλαραι δὲ ἀντὶ σκυθρωπῶν ἦσαν· καὶ ἀντὶ ὑφορωμένων ἑαυτούς, ἡδέως ἀλλήλους³ ἐώρων, καὶ αἱ μὲν ὡς κηδεμόνα ἐφίλουν, ὁ δὲ ὡς ὠφελίμους ἠγάπα⁴. Τέλος δὲ ἐλθὼν πρὸς τὸν Σωκράτην χαίρων διηγεῖτο ταῦτά τε καὶ ὅτι αἰτιῶνται⁵ αὐτὸν μόνον τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ ἀργὸν ἐσθίειν.

13. Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη· Εἶπα οὐ λέγεις αὐταῖς τὸν τοῦ κυνὸς λόγον⁶; Φασὶ γάρ, ὅτε φωνήεντα⁷ ἦν τὰ ζῷα, τὴν οἶνον πρὸς τὸν δεσπότην εἰπεῖν· Θανμαστὸν⁸ ποιεῖς, ὅς ἡμῖν μὲν, ταῖς καὶ ἔριά σοι καὶ ἄρνας καὶ τυρὸν παρεχούσαις, οὐδὲν δί-

μενεῖν αὐτὸ ποιῆσαι (δηλ. δανείσασθαι) εἰς ἔργων ἀφορμὴν = τῶρα ὅμως σκοπὸν ἔχω νὰ ὑπομείνω (νὰ τολμήσω) νὰ κάμω αὐτὸ (δηλ. νὰ δανεισθῶ). Τὸ δὲ εἰς ἔργων ἀφορμὴν = διὰ νὰ ἔχω χρήματα πρὸς ἀνάληψιν ἔργων. Λέγεται δὲ πορίζομαι, λαμβάνω, δίδωμι ἀφορμὴν (= μέσα, κεφάλαια πρὸς ἐργασίαν).

¹) Μετὰ δὲ τὴν συνδιάλεξιν ταύτην χρήματα μὲν ἐπορίσθησαν ὑπ' αὐτοῦ, ἡγοράσθησαν δὲ ἔρια. Τὸ ἐωνήθη εἶνε παθητ. τοῦ ἐπριάμην. Καὶ ὁ πρῶτος ἐώνημαι λαμβάνεται καὶ ἐπὶ παθητικῆς σημασίας· οἷον ἐωνημένον μοί ἐστιν.

²) Καὶ ἐγευματίζον μὲν ἐνῶ εἰργάζοντο, χωρὶς νὰ διακόπτωσι τὴν ἐργασίαν, ὅτε δὲ ἔπαυον τὴν ἐργασίαν ἐδείπνουν. Καὶ τὸ μὲν ἄριστον (πρὸς τὸ Ὅμηρ. ἦρι = πρῶτα) ἐλάμβανον τὴν μεσημβριαν, τὸ δὲ κύριον γεῦμα ἦτο τὸ δείπνον μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου.

³) Δὲν ἐτέθη ἐναντίας, ἀλλήλας,

διότι συμπεριλαμβάνεται καὶ ὁ Ἀρίσταρχος. Ὁ δὲ νοῦς· Ἀντὶ (ὡς ὅτε ἐνδεεῖς ἦσαν) ὁ ἕνας νὰ στραβοκινᾷ τὸν ἄλλον (ἐάν οὗτος ἤθελε λάβῃ πλείονα τροφήν, τώρα ὅπου εἶχον τὰ πάντα ἄφθονα,) μετ' εὐχαριστήσεως ὁ εἰς τὸν ἄλλον ἐβλεπεν.

⁴) Ἐφίλουν δηλ. αὐτὸν ὡς κηδεμόνα αὐτῶν, ὁ δὲ ἠγάπα δηλ. αὐτὰς ὡς ὠφελίμους αὐτῶ.

⁵) Ἐτέθη εἰς ὃν χρόνον θὰ ἐτίθετο, ἐάν ὁ λόγος ἦτο ὀρθός, ἦτοι, ἀντὶ τοῦ διηγείτο ὅτι αἰτιῶντο. Τὸ δὲ ἀργόν = ἀργοῦντα, χωρὶς νὰ ἐργάζηται.

⁶) Ὅτι ὁ κύων εἶπεν, ἦ = τὸν περὶ τοῦ κυνὸς μῦθον. Ὁ δὲ γὰρ διασφαητικός.

⁷) Ὅτε τὰ ζῷα εἶχον ἑναρθρον φωνήν, ἦτοι ὁμίλουν. Τὸ δὲ τὴν οἶνον = τὴν οἶν.

⁸) Παράξενον πρᾶγμα κάμνεις, διότι εἰς ἡμᾶς μὲν κτλ. Εἶνε δὲ τὸ ὅς δίδως ἀναφορικὴ αἰτιολογικὴ πρότασις.

δως, ὅτι ἂν μὴ¹ ἐκ τῆς γῆς λάβωμεν, τῷ δὲ κυρί, ὅς οὐδὲν τοιοῦτό σοι παρέχει, μεταδίδως οὐπερ αὐτὸς ἔχεις σίτου².

14. Τὸν κύνα οὖν ἀκούσαντα εἰπεῖν³. Ναὶ μὰ Δία ἐγὼ γάρ εἰμι ὁ καὶ ὑμᾶς αὐτὰς⁴ σφάζων, ὥστε μήτε ὑπ' ἀνθρώπων κλέπτεσθαι, μήτε ὑπὸ λύκων ἀρπάζεσθαι· ἐπεὶ ὑμεῖς γε, εἰ μὴ ἐγὼ προσφυλάττοιμι ὑμᾶς, οὐδ' ἂν νέμεσθαι δύναισθε⁵, φοβούμεναι, μὴ ἀπόλησθε. Οὕτω δὲ⁶ λέγεται καὶ τὰ πρόβατα συγχωρῆσαι⁷ τὸν κύνα προτιμᾶσθαι. Καὶ σὺ οὖν ἐκείναις λέγε, ὅτι ἀντὶ κυνὸς⁸ εἰ φύλαξ καὶ ἐπιμελητής, καὶ διὰ σέ, οὐδ' ὑφ' ἐνὸς ἀδικούμεναι, ἀσφαλῶς τε καὶ ἡδέως ἐργαζόμεναι ζῶσιν.

¹) Τὸ ὅ,τι μὴ = τῷ εἰμὴ ὅ,τι, ἐκτός μόνον ὅ,τι.

²) Ἀντί: μεταδίδως σίτου, ὅνπερ αὐτὸς (= σὺ αὐτὸς) ἔχεις = διδεις εἰς αὐτὸν μέρος τοῦ ἄρτου, ὃν σὺ αὐτὸς βεβαίως ἔχεις. Σίτος δὲ λέγεται ὅτε καρπὸς καὶ ὁ ἐκ τούτου ἄρτος.

³) Ἐξαρκτάται ἐκ τοῦ φασίν. Εἰς δὲ τὸ ναὶ μὰ Δία ὑπον. μεταδίδωσί μοι (ὁ δεσπότης) οὐπερ αὐτὸς ἔχει ἄρτου.

⁴) Οὐ μόνον τὰ ἄλλα κτήματα τοῦ δεσπότου, ἀλλὰ καὶ ὑμᾶς

αὐτὰς (δηλ. τὰς οἷς) φυλάττων, ὥστε.

⁵) Καὶ νὰ βόσκητε δὲν ἠθέλετε δύνασθαι, ἐὰν ἐγὼ δὲν ἤμην ἄγρυνος φύλαξ ὑμῶν.

⁶) Οὕτω λοιπὸν, μετὰ τούτων λόγους λοιπὸν τούτους τοῦ κυνός.

⁷) Ὅτι ὑπεχώρησαν, παρεδέχθησαν.

⁸) Εἰς θέσιν κυνός, ἴσος μὲ κύνα. Πρβλ. ἀντὶ τοῦ θεοῦ (= ἰσόθεος) ἀντὶ ἀνδρός (= ἰσάνδρος). Τὸ δὲ οὐδ' ὑφ' ἐνὸς ἐμφραγτικώτερον τοῦ ἐπ' οὐδενός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓΔΟΟΝ

1. Ἄλλον δέ ποτε ἀρχαῖον ἐταῖρον διὰ χρόνον¹ ἰδὼν Πόθεν, ἔφη, Εὐθύρθε, φαίνη; — Ὑπὸ μὲν τὴν κατάλυσιν τοῦ πολέμου², ἔφη, ὦ Σώκратες, ἐκ τῆς ἀποδημίας³, νυνὶ μέντοι αὐτόθεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἀφηρέθημεν⁴ τὰ ἐν τῇ ὑπερορίᾳ κτήματα, ἐν δὲ τῇ Ἀττικῇ ὁ πατήρ μοι οὐδὲν κατέλιπεν, ἀναγκάζομαι νῦν ἐπιδημῆσας⁵, τῷ σώματι ἐργαζόμενος τὰ ἐπιτήδεια πορίζε-

ΚΕΦΑΛ. Η'. § 1—6. *Περὶ ἡ-*
ψις. Ὁ Σωκράτης μετὰ παρέλευ-

σιν χρόνου συναντήσας τὸν παλαιὸν αὐτοῦ φίλον *Εὐθύρθε*, ὅστις, ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς περιουσίας του ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας, ἐπορίζετο τὰ πρὸς τὸ ζῆν σωματικῶς ἐργαζόμενος, καταδεικνύει αὐτῷ ὅτι τὸ τοιοῦτον εἶδος τῆς ἐργασίας εἶνε ἀνάμοστος εἰς τὴν καὶ νῦν προκεχωρημένην ἡλικίαν του, καὶ προτρέπει αὐτὸν νὰ ἀναλάβῃ παρὰ τῶν πλουσίων κτηματικῶν ἔργον ἐπιστάτου, ὅπερ καὶ εἰς τὸ γῆρας θὰ παρέχῃ οὕτω ἐπαρκέστατα τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Ἐάν δὲ νομίζῃ ὅτι διὰ τοῦ ἔργου τούτου θὰ εἶνε ὑπὸ τὸν διηνεκῇ ἔλεγχον τοῦ κυρίου του, πρέπει νὰ σκεφθῇ ὅτι ἐν ἅπασι τοῖς ἔργοις τοῦτο συμβαίνει.

¹) = τῷ διαγενομένῳ χρόνῳ, μετὰ παρέλευσιν χρόνου. Τὸ δὲ δὲ φαίνη = τῷ ἡκεις, πάρε, ἔρχει.

²) = τῷ ἐν καταλύσει τοῦ πολέμου (Ἑλλην. 3, 5, 8) = ἐν καιρῷ τῆς παύσεως τοῦ πολέμου, δηλ. τοῦ Πελοποννησιακοῦ, ἥτοι τὸ ἔαρ τοῦ 404 π. Χ. Ἐνεκα δηλ.

τῆς γενομένης τότε συνθήκης οἱ Ἀθηναῖοι ἀπώλεσαν πάσας τὰς ἐν τῷ ἐξωτερικῷ κτήσεις των, μάλιστα δὲ τὰς ἐν ταῖς νήσοις *κληρουχίας*, ἥτοι τὰ κληρῶ διανεμηθέντα τοῖς πολίταις Ἀθηναίοις κτήματα κατακτηθείσης ἡ ἀδεσπότου χώρας.

³) Ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς ἔρχομαι. Καὶ τὸ μὲν *νυνὶ* (= κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν στιγμήν) ἀντιτίθεται εἰς τὸ *ὑπὸ τὴν κατάλυσιν*. Τὸ δὲ *αὐτόθεν* = ἐκ ταύτης δηλ. τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Χρονικῶς δὲ τὸ αὐτόθεν ἐν § 3.

⁴) Ἀφοῦ δηλαδὴ ἡμεῖς οἱ Ἀθηναῖοι, ἡ καὶ = ἐγὼ καὶ οἱ ἑμοὶ οἰκεῖοι ἀφηρέθημεν ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων τὰ ἐν τῇ ὑπερορίᾳ (ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς) κτήματά μας. Ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι ὁ Εὐθύρθε θὰ ἦτο τις τῶν κληρουχῶν Ἀθηναίων, ὧν τὰ κτήματα μετὰ τὴν παῦσιν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου κατέλαβον οἱ Λακεδαιμόνιοι.

⁵) Οἶκαδε ἐπανελθὼν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς. Τὸ δὲ τῷ σώματι *ἐργαζόμενος* = ἀναδεχόμενος ἐργασίας ἐκτελουμένας διὰ τοῦ σώματος, ἥτοι ἀχθοφορῶν, σκάπτων κτλ.

σθαι. Δοκεῖ δέ μοι τοῦτο κρεῖττον εἶναι ¹ ἢ δέεσθαι τινος ἀνθρώπου, ἄλλως τε καὶ μηδὲν ἔχοντα ², ἔφ' ὅτῳ ἂν δανειζοίμην.

2. Καὶ πόσον ἂν χρόνον οἶε σοι ³, ἔφη, τὸ σῶμα ἱκανὸν εἶναι μισθοῦ τὰ ἐπιτήδεια ἐργάζεσθαι;—Μὰ τὸν Δί', ἔφη, οὐ πολὺν χρόνον.—Καὶ μὴν ἔφη, ὅταν γε πρεσβύτερος γένη, δηλὸν ὅτι δαπάνης μὲν δεῖσῃ, μισθὸν δὲ οὐδεὶς σοι θελήσει τῶν τοῦ σώματος ἔργων διδόναι.—Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη.

3. Οὐκοῦν, ἔφη, κρεῖττόν ἐστιν αὐτόθεν ⁴ τοῖς τοιοῦτοις τῶν ἔργων ἐπιτίθεσθαι, ἃ καὶ πρεσβυτέρῳ γενομένῳ ἐπαρκέσει ⁵, καί ⁶, προσελθόντα τῷ τῶν πλείονα χρήματα κεκτημένῳ, τῷ δεομένῳ τοῦ συνεπιμελησομένου, ἔργων τε ἐπιστατοῦντα ⁷, καί ⁸, συγ-

¹) Δηλ. τὸ τῷ σώματι ἐργάζεσθαι ὅτι εἶνε προτιμότερον, παρὰ νὰ ἔχω ἀνάγκην τινὸς ἀνθρώπου. ἦτοι νὰ ἔχω ἀνάγκην νὰ δανείζωμαι παρὰ τινος τῶν ἀνθρώπων.

²) Καὶ μάλιστα ἀφοῦ δὲν ἔχω τι, ἐπὶ ἐνεχέρῳ τοῦ ὁποίου (ἔφ' ὅτῳ) θὰ ἡδυνάμην νὰ δανείζωμαι (εἰ βουλοίμην).

³) Σύντ. καὶ πόσον χρόνον οἶε τὸ σῶμά ἂν εἶναι ἱκανὸν ἐργάζεσθαι σοι τὰ ἐπιτήδεια (=ἐργαζόμενον πορίζεσθαι τὰ ἐπιτήδεια). Τὸ δὲ μισθοῦ γεν. τοῦ τιμήματος=καὶ πόσον χρόνον νομίζεις ὅτι τὸ σῶμά σου ἠθέλει εἶναι ἱκανὸν ἐργαζόμενον ἀντὶ μισθοῦ νὰ σοῦ πορίξῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν;

⁴) Χρον.=ἐξ αὐτῆς τῆς στιγμῆς, ἀμέσως, ἄνευ ἀναβολῆς. Ἡ δὲ σύνταξις: κρεῖττόν ἐστιν ἐπιτίθεσθαι σε (=ἐπιχειρεῖν σε) τοῖς τοιοῦτοις τῶν ἔργων.

⁴) Δηλ. σοι=ἄτινα θὰ εἶνε ἀρκετὰ νὰ παρέχωσί σοι ἀρκοῦντως τὰ πρὸς τὸ ζῆν, καὶ ὅταν γείνης πρεσβύτερος τὴν ἡλικίαν.

⁵) Καὶ (κρεῖττόν ἐστιν) ἐπειδὴν προσέλθῃς τῷ (=πρὸς τινά) ἐκ τῶν κεκτημένων πλ. χρήματα (=κτήματα), τῷ δεομένῳ=ὅς διὰ τοῦτο δεῖται τοῦ δυναμένου συνεπιμελεῖσθαι=ὅστις διὰ τοῦτο νὰ ἔχῃ ἀνάγκην ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος νὰ δύνηται νὰ τὸν βοηθῇ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν κτημάτων του.

⁷) =μὲ τὸ νὰ εἶσαι καὶ ἐπιστάτης τῶν ἐργασιῶν. Ὅθεν καὶ αἱ τρεῖς μετοχαὶ ἐπιστατοῦντα, συγκομίζοντα καὶ συμφυλάττοντα εἶνε τροπικαί, ἡ δὲ τετάρτη ὠφελοῦντα αἰτιολογική. Τὸ δὲ ἐπιστατῶ, ὅπερ συνήθως συντάσσεται δοτικῇ, ἐνταῦθα συντάσσεται γενικῇ, ὥς σημαῖνον ἐπιστάτης εἰμί.

⁸) Σύντ. καὶ κρεῖττόν ἐστὶ σε ἀντωφελεῖσθαι ὠφελοῦντα=ἐπειδὴ ὠφελεῖς νὰ ὠφελῇσαι καὶ σύ.

κομίζοντα τοὺς καρποὺς καὶ συμφυλάττοντα τὴν οὐσίαν, ὥφελοντα ἀντωφελεῖσθαι.

4. Χαλεπῶς ἄν, ἔφη, ἐγώ, ὦ Σώκратες, δουλείαν ὑπομείναμι¹. — Καὶ μὴν οἷ γε ἐν ταῖς πόλεσι προσιατεύοντες καὶ τῶν δημοσίων ἐπιμελούμενοι οὐ δουλοπρεπέστεροι ἔνεκα τούτου², ἀλλ' ἔλευθεριώτεροι νομίζονται.

5. Ὅλως³, ἔφη, ὦ Σώκратες, τὸ ὑπαίτιον εἶναι τι νὺ πάνν προσίεμαι. — Καὶ μὴν, ἔφη, Εὐθῆρε, οὐ πάνν γε ὁράδιόν ἐστιν εὐρεῖν ἔργον, ἐφ' ᾧ οὐκ ἂν τις αἰτίαν ἔχοι⁴ χαλεπὸν γάρ οὕτω τι ποιῆσαι⁵, ὥστε μηδὲν ἁμαρτεῖν, χαλεπὸν δὲ καὶ ἁμαρτήτως τι ποιήσαντα μὴ ἀγνώμονι κριτῇ περιτυχεῖν⁶. ἔπει, καὶ οἷς νῦν ἐργάζεσθαι φῆς, θανμάζω, εἰ ὁράδιόν ἐστιν ἀνέγκλητον διαγίγνεσθαι⁷.

¹) Τὴν προτεθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Σωκράτους ἐργασίαν ὁ Εὐθῆρος θεωρεῖ ὡς δουλείαν.

²) Ἐξ αἰτίας τούτου, ὅτι δηλ. προστάται εἶνε τῆς πόλεως καὶ ἐπιμελεῖται τῶν δημοσίων.

³) Τὸ μὲν ὅλως = ἐν γένει, ἵνα γενικῶς εἴπω. Τὸ δὲ τὸ ὑπαίτιον εἶναι ἐτέθη κατ' αἰτιατικὴν ὡς γενικὴ ἔννοια· ἄλλως δέ, ἐὰν ἀνεφέρετο εἰς τὸ ὑποκείμεν. τοῦ προσίεμαι, θὰ ἦτο πάντως ὑπαίτιος. Ὁθεν ἡ σύντ. οὐ πάνν προσίεμαι εἶναι (τινα) ὑπαίτιόν τινα = οὐδαμῶς δέχομαι νὰ εἶνέ τις ὑπεύθυνος (ὑπόλογος) εἰς τινα, νὰ δίδῃ λόγων τῶν πράξεών του.

⁴) Διὰ τὸ ὅποῖον νὰ μὴ εἶνε δυνατόν νὰ κατηγορηταί τις. Τὸ αἰτίαν ἔχειν ἢ ἐν αἰτία εἶναι (§ 6) εἶναι παθητικά τοῦ αἰτῶσθαι.

⁵) Δύσκολον εἶνε νὰ κάμῃ τις

τι οὕτω, εἰς τοιοῦτον βαθμὸν τελειότητος. Τὸ δὲ χαλεπὸν ἄνευ τοῦ μὲν διὰ τὸ ἐπακολουθεῖν δὲ καὶ. Ὁ δὲ καὶ ἐπιδοτικός. Ἀγνώμων κριτῆς ἐνταῦθα εἶνε ὁ στερούμενος γνώμης ἥτοι καλῆς διαθέσεως ἐν τῷ κρίνειν, ὁ τὰ ὀρθῶς ἔχοντα ἐπομένως ὡς ἡμαρτημένα κρίνων. Ἐντεῦθ. ὁ δυσμενῆς, ὁ ἄδικος, ὁ φαῦλος κριτής.

⁶) = νὰ μὴ περιπέσῃ τις εἰς δυσμενῆ κριτὴν, νὰ μὴ εὖρη τις ἄδικον κριτὴν.

⁷) Σύντ. ἔπει θανμάζω, εἰ ὁράδιόν ἐστι διαγίγνεσθαι (σε) ἀνέγκλητον καὶ τούτοις τοῖς ἔργοις, ἃ νῦν φῆς ἐργάζεσθαι = ἐπειδὴ ἀπορίας ἄξιον εἶνε εἰς ἐμέ πῶς εἶνε εὐχολον μέχρι τέλους νὰ μένης ἄνευ κατηγορίας καὶ ὡς πρὸς ἐκεῖνα τὰ ἔργα, ἅτινα λέγεις ὅτι τῶρα ἐργάζεσαι, δηλ. εἰς τὸ ἀχθοφορεῖν κτλ.

6. Χρὴ οὖν πειραῖσθαι τοὺς τε φιλαίτιους φεύγειν¹ καὶ τοὺς ἐγνώμονας διώκειν, καὶ τῶν πραγμάτων, ὅσα μὲν δύνασαι ποιεῖν, ὑπομένειν², ὅσα δὲ μὴ δύνασαι, φυλάττεσθαι, ὅτι δ' ἂν πράττης, τούτου ὡς κάλλιστα καὶ προθυμότερα ἐπιμελεῖσθαι³. οὕτω γὰρ ἦκιστ' ἂν μὲν σε οἶμαι ἐν αἰτίᾳ εἶναι⁴, μάλιστα δὲ τῇ ἀπορίᾳ βοηθίαν εὗρεῖν, ὅσα δὲ καὶ ἀκινδυνότατα ζῆν καὶ εἰς τὸ γῆρας διαρκέστατα⁵.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΑΤΟΝ

1. Οἶδα δέ ποτε αὐτὸν καὶ Κρίτωνος ἀκούσαντα⁶, ὡς χαλεπὸν ὁ βίος Ἀθήνησιν εἶη ἀνδρὶ βουλομένῳ τὰ ἑαυτοῦ πράτ-

¹) Νὰ ἀποφεύγῃς τοὺς φιλοφύγους, ἥτοι τοὺς ἀγαπῶντας νὰ ψέγῳσι καὶ ὅταν τις πράξῃ τι καλῶς. Ἀντίθ. δὲ τὸ ἐγνώμονας, ἥτοι τοὺς κατὰ τὸ δίκαιον κρίνοντας, τοὺς χρηστοὺς κριτάς. Τὸ δὲ διώκειν=νὰ ἐπιδιώκῃς μετὰ προθυμίας, νὰ ἐπιζητῇς (τοὺς δικαίους κριτάς τῶν πράξεών σου).

²) Νὰ ἀναλαμβάνῃς, νὰ ἀναδέχῃσαι. Εἰς δὲ τὸ φυλάττεσθαι ὑπὸν. τὸ ποιεῖν=νὰ ἀποφεύγῃς ἀπὸ τοῦ νὰ τὰ κάμνῃς=νὰ μὴ τὰ κάμνῃς.

³) Ἐξαρκᾶται ἐκ τοῦ χρὴ πειραῖσθαι.

⁴) Σύντ. οἶμαι σε ἦκιστα ἐν αἰτίᾳ ἂν εἶναι=ὅτι ἂν εἴης ἐν αἰτίᾳ=ὅτι δυνατόν εἶνε νὰ κατηγορῇσαι. Ὁ δὲ ἂν ἐπαναληπτέος εἴς τε τὸ μάλιστα . . εὗρεῖν καὶ εἰς τὸ ὅσα . . ζῆν.

⁵) Ἐπαρκέστατα, ἀφθονώτατα ἔχων εἰς τὸ γῆρας τὰ πρὸς τὸ ζῆν.

ΚΕΦΑΛ. Θ'. § 1—8. Περιληψίς. Ὁ Σωκράτης εἰς τὸν παρὰπονούμενον φίλον του Κρίτωνα κατὰ τῶν ἐνοχλούντων αὐτὸν συκοφαντῶν συνιστᾷ τὸν ἱκανὸν λόγον καὶ πράττειν Ἀρχέδημον, ἵνα προφυλάτῃ αὐτὸν ἀπ' ἐκείνων. Ὁ δὲ Ἀρχέδημος ἔνεκα τῆς ἀποτελεσματικῆς του βοηθείας προσεκτήσατο τὴν φιλίαν τοῦ Κρίτωνος, οὗτινος καὶ οἱ φίλοι ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν ἐκείνου προστασίαν. Οὕτω καὶ ὁ Κρίτων καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ δὲν ἠνωχλοῦντο πλέον ὑπὸ τῶν συκοφαντῶν.

⁶)=τῷ οἶδα δέ ποτε ἀκούσας αὐτοῦ (τοῦ Σωκράτους) λέγοντος, ὅτι καὶ τοῦ Κρίτωνος ἠκούσε λέγοντος, ὡς κτλ. Ἦτο δὲ ὁ Κρίτων συνδημότης καὶ εἷς τῶν πιστοτάτων φίλων τοῦ Σωκράτους. Οὗτος, ὡς καὶ πάντες οἱ ἐν Ἀθήναις τότε πλούσιοι πολῖται, κατεδίωκετο ὑπὸ τῶν συκοφαντῶν,

τειν¹. Νῦν γὰρ ἔφη, ἐμέ τις εἰς δίκας ἄγουσιν², οὐχ ὅτι ἀδικοῦνται ὑπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ὅτι νομίζουσιν³ ἥδιον ἂν με ἀργύριον τελέσαι, ἢ πράγματα ἔχειν.

2. Καὶ ὁ Σωκράτης, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Κρίτων, κύνας δὲ⁴ τρέφεις, ἵνα σοι τοὺς λύκους ἀπὸ τῶν προβάτων ἀπερύκωσι;⁵ — Καὶ μάλα, ἔφη, μᾶλλον γάρ μοι λυσιτελεῖ τρέφειν ἢ μὴ. — Οὐκ ἂν οὖν θρέψας καὶ ἄνδρα⁶, ὅστις ἐθέλοι τε καὶ δύναιτο σοῦ ἀπερύκναι τοὺς ἐπιχειροῦντας ἀδικεῖν σε; — Ἡδέως γ' ἂν⁷, ἔφη, εἰ μὴ φοβοίμην, ὅπως μὴ⁸ ἐπ' αὐτόν με τράποιτο.

3. Τί δέ; ἔφη, οὐχ ὅρῳ, ὅτι πολλῶν ἡδίων ἔστι χαριζόμενον οἷῳ σοὶ ἀνδρὶ⁹ ἢ ἀπεχθόμενον ὠφελεῖσθαι¹⁰; εὖ ἴσθι, ὅτι εἰσὶν ἐνθάδε τῶν τοιούτων, οἱ πάντ' ἂν φιλοτιμηθεῖεν φίλῳ σοι χρῆσθαι¹¹.

διαβαλλόντων καὶ ψευδῶς κατηγορούντων αὐτὸν ἐν δικαστηρίῳ, ἵνα παρ' αὐτοῦ χρήματα λαμβάνωσιν.

¹) Νὰ φροντίζῃ περὶ τῶν ἑαυτοῦ ὑποθέσεων καὶ νὰ μὴ ἀναμιγνύηται εἰς τὰ πολιτικά. Ὅθεν εἶπε ἀντίθ. τοῦ τὰ τῆς πόλεως πράττειν.

²) Μὲ σύρουσιν εἰς τὰ δικαστήρια.

³) Ἀλλὰ διότι νομίζουσιν ὅτι μετὰ πλείονος εὐχαριστήσεως ἐγὼ ἤθελον πληρῶσθαι αὐτοῖς χρημάτων παρὰ νὰ ἔχω ἐνοχλήσεις (εἰς δίκην δηλ. ἀχθεῖς).

⁴) Ἐν ταῖς τοιαύταις διὰ τοῦ δὲ εἰσαγομέναις ἐρωτήσεσιν ὑποκρίνεται ἡ διὰ τοῦ μὲν πρότασις: πρόβατα μὲν τρέφεις, κύνας δὲ τρέφεις.

⁵) Ποιητικῶς καὶ Ἰωνικῶς, ἀντὶ κωλύουσιν, ἀποδιώκουσιν.

⁶) Συμπλ. ὥς τρέφεις κύνας.

Τὸ δὲ ἐπόμε. σοῦ ἀντὶ τοῦ ἀνωτέρω ἀπὸ σοῦ.

⁷) Ὑπὸν. τρέφοιμι ἄνδρα.

⁸) Πολλάκις εἰς τὰ φόβου σημαντικά ῥήματα ἀντὶ τοῦ ἀπλοῦ μὴ τίθεται ὅπως μὴ = μήπως ἐναντίον ἐμοῦ τοῦ ἰδίου τραπῇ (δηλ. ὁ ὑπ' ἐμοῦ τρεφόμενος ἀνὴρ) Τὸ δὲ ἐπ' αὐτόν με = ἐπ' ἐμὲ αὐτόν. Προετάρχη δὲ ἡ αὐτός, διότι ἡ ἔμφασις πίπτει ἐπὶ ταύτης.

⁹) Κατ' ἀφομοίωσιν ἀντί: τοιοῦτον ἀνδρὶ, οἷος σὺ εἶ. Πρὸβλ. Ἐλ. 3, 25: τοῖς οἰοῖς ἡμῖν τε καὶ ὑμῖν = τοῖς τοιούτοις, οἳ οἱ ἐσμεν ἡμεῖς τε καὶ ὑμεῖς.

¹⁰) Νὰ ὠφελῇται τις χαριζόμενος (παρέχων χάριν) εἰς τοιοῦτον ἄνδρα, ὁποῖος σὺ εἶσαι, ἢ ἀπεχθὴς (μισητὸς) τῷ τοιούτῳ γεγνημένος;

¹¹) Ἐξαετᾶται ἡ γενικὴ τῶν τοιούτων ἐκ τοῦ εἰσὶν . . . οἱ = εὖ ἴσθι ὅτι ὑπάρχουσιν οἱ εἰς τῶν

4. Καὶ ἐκ τούτων ἀνευρίσκουσιν¹ Ἀρχέδημον, πάντῳ μὲν ἱκανὸν εἶπεν τε καὶ πράξαι, πένητα δέ οὐ γὰρ ἦν οἷος ἀπὸ παντὸς κερδαίνειν², ἀλλὰ φιλόχρηστος τε³, καὶ ἔφη ῥᾶστον εἶναι ἀπὸ τῶν συκοφαντιῶν⁴ λαμβάνειν. Τούτῳ οὖν ὁ Κρίτων, ὁπότε συγκομίζοι ἢ σῖτον ἢ ἔλαιον ἢ οἶνον ἢ ἔρια ἢ τι ἄλλο τῶν ἐν ἀγρῷ γιγνομένων χρησίμων πρὸς τὸν βίον, ἀφελὼν ἂν ἔδωκε⁵, καί, ὁπότε θύοι, ἐκάλει⁶, καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα ἐπεμελεῖτο⁷.

5. Νομίσας δὲ ὁ Ἀρχέδημος ἀποστροφὴν οἱ τὸν Κρίτωνος οἶκον⁸, μάλα περιεῖπεν αὐτόν⁹. καὶ εὐθὺς τῶν συκοφαντούντων τὸν Κρίωνα ἀνεύρισκε¹⁰ πολλὰ μὲν ἀδικήματα, πολλοὺς δὲ

τοιούτων ἀνθρώπων (οἵτινες δηλ. ἐπιθυμοῦσι νὰ ἀφελῶνται διὰ τῆς εὐνοίας ἢ διὰ τῆς ἐχθρας), οἱ ὅποιοι παρὰ πολὺ ἤθελον ἐπιθυμήσῃ τὴν τιμὴν τοῦ νὰ σε κάμωσι φίλον.

¹) Καὶ μετὰ ταῦτα, δηλ. μετὰ τὴν συνδιάλεξιν ταύτην. Τὸ δὲ ἀνευρίσκουσιν = ἀναζητήσαντες εὐρίσκουσιν. Ὁ Ἀρχέδημος οὗτος φαίνεται ὅτι εἶνε ὁ ὕστερον ἐν Ἀθήναις μεγάλην ἰσχὺν κτησάμενος, διότι ἦτο ἀνὴρ ἱκανὸς εἰς τὸ λέγειν καὶ δραστήριος.

²) Τοιοῦτος, οἷος (= ὥστε) κερδαίνειν ἀπὸ παντὸς = ἀπὸ πάσης ἐπιχειρήσεως καλῆς ἢ κακῆς.

³) Δηλ. ἦν. Τὸ δὲ φιλόχρηστος = φίλος τῶν χρηστῶν πολιτῶν καὶ ὄχι τῶν συκοφαντῶν.

⁴) Ἀπὸ τῶν συκοφαντῶν καὶ ὄχι παρὰ τῶν συκοφαντῶν διότι τούτους θεωρεῖ ὡς προσοδοφόρον κτήμα = καὶ ἔλεγεν ὅτι εἶνε προτιμότερον νὰ ἔχῃ πρόσδοτον ἀπὸ τῶν συκοφαντῶν ἢ ἀπὸ τῶν χρηστῶν πολιτῶν. Συκοφάντης δὲ ἕκα-

λεῖτο πᾶς ὅστις ἐκ μοχθηρίας ἢ ἰδιοτελείας ψευδῶς κατηγορεῖ τινά. Ἐτυμολογεῖται δὲ ἡ λέξις ἐκ τοῦ φαίνειν δηλ. φανερώνει τοὺς ἐξάγοντας ἐκ τῆς Ἀττικῆς τὰ σῦκα, ὅπερ ἦτο ἀπηγορευμένον.

⁵) Ὁ ἂν μετ' ἀορίστον ἢ καὶ παρατατικοῦ δηλοῖ τὸ συνήθως καὶ τατ' ἐπανάληψιν γινόμενον = συνείθιζεν ἐκάστοτε νὰ δίδῃ. Τὸ δὲ ἀφελὼν = ἀφ' αὐτοῦ ἤθελε λάβῃ μέρος.

⁶) = συνείθιζε νὰ καλῇ αὐτὸν εἰς τὸ μετὰ τὴν θυσίαν παρατιθέμενον δεῖπνον. Ἐτέθη τὸ ἐκάλει ἄνευ τοῦ ἂν.

⁷) Δηλ. αὐτοῦ = καὶ περιεποιεῖτο αὐτὸν πάσας τὰς τοιοῦτου εἵδους περιποιήσεις.

⁸) Καταφυγὴν ἑαυτῷ εἶναι τὸν Κρίτωνος οἶκον.

⁹) Δηλ. τὸν Κρίωνα. Τὸ δὲ περιέπω τινά = θεραπεύω, τιμῶ τινα.

¹⁰) Ἀναζητήσας εὐρίσκει, ἀνακαλύπτει πολλὰ ἀδικήματα τῶν συκοφαντῶν τοῦ Κρίτωνος. Ἡ δὲ ἀνεύρεσις ἐχθρῶν ἦτο ἀναγκαία,

ἐχθρούς· καὶ αὐτῶν τινα προσεκαλεῖτο¹ εἰς δίκην δημοσίαν, ἐν ἣ αὐτὸν ἔδει κριθῆναι, ὅτι δεῖ παθεῖν ἢ ἀποτίσαι².

6. Ὁ δέ³, συνειδὼς αὐτῷ πολλὰ καὶ πονηρά⁴, πάντ' ἐποίει⁵, ὥστε ἀπαλλαγῆναι τοῦ Ἀρχεδήμου. Ὁ δὲ Ἀρχέδημος οὐκ ἀπηλλάττετο⁶, ἕως τὸν τε Κρίτωνα ἀφῆκε⁷ καὶ αὐτῷ χρήματα ἔδωκεν.

7. Ἐπεὶ δὲ τοῦτό τε καὶ ἄλλα τοιαῦτα ὁ Ἀρχέδημος διεπράξατο, ἥδη τότε⁸, ὥσπερ, ὅταν νομεὺς ἀγαθὸν κύνά ἔχη, καὶ οἱ ἄλλοι νομεῖς βούλονται πλησίον αὐτοῦ τὰς ἀγέλας ἰσθάναι, ἵνα τοῦ κυνὸς ἀπολαύσων⁹, οὕτω δὴ καὶ Κρίτωνος πολλοὶ τῶν φίλων ἐδέοντο καὶ σφίσι¹⁰ παρέχειν φύλακα τὸν Ἀρχέδημον.

8. Ὁ δὲ Ἀρχέδημος τῷ Κρίτῳ ἡδέως ἐχαρίζετο¹¹, καὶ οὐχ ὅτι¹² μόνος ὁ Κρίτων ἐν ἡσυχίᾳ ἦν, ἀλλὰ καὶ οἱ φίλοι

διότι ἐχρησίμευον ὡς μάρτυρες.

1) Καὶ τινα αὐτῶν (τῶν συκοφαντῶν) προσεκάλει εἰς δίκην δημοσίαν. Διότι πᾶν ἀδίκημα κατὰ πολίτου ἐθεωρεῖτο ὡς δημόσιον ἀδίκημα.

2) Δικανικὴ ἔκφρασις. Καὶ διὰ μὲν τοῦ παθεῖν δηλοῦται ἡ σωματικὴ ἢ ἡ θανατικὴ ποινή, διὰ δὲ τοῦ ἀποτίσαι ἡ χρηματικὴ ζημία, τὸ πρόστιμον.

3) Οὗτος δέ, δηλ. ὁ κατηγορούμενος συκοφάντης.

4) Ἐπειδὴ εἶχε τὴν συνείδησιν ὅτι πολλὰ καὶ πονηρὰ εἶχε πράξει. Ἐλλείπει δηλὰ δὴ ἡ κατηγορηματικὴ μετοχὴ ποιήσας ἢ ποιήσαντι, ἢ ἡ εἰδικὴ πρότασις ὅτι (ὡς) ἐποίησεν.

5) Πᾶν μέσον μετεχειρίζετο, πᾶσαν προσπάθειαν κατέβαλλεν.

6) Δηλ. αὐτοῦ = δὲν ἀπεμακρύνετο τῆς κατ' αὐτοῦ καταδιώξεως.

7) Ἐπαύσε καταδιώκων τὸν Κρίτωνα. Εἰς δὲ τὸ αὐτῷ ὑπο. τῷ Ἀρχεδήμῳ. Ἐντεῦθεν τὸ ἐν § 4 ἀπὸ τῶν συκοφαντῶν λαμβάνειν.

8) Ἀντὶ τοῦ τότε ἥδη = τότε πλέον.

9) Ἵνα ἀπολαύσῃ τῆς ὑπὸ τοῦ κυνὸς φύλακῆς.

10) Ὁ Ξενοφὼν οὐχὶ σπανίως ἀντὶ τοῦ αὐτοῖς μεταχειρίζεται τὸ σφίσι, ὅταν ἀναφέρεται εἰς τὸ ὑποκείμε. τῆς προτάσεως.

11) Δηλ. τοῦτο, νὰ εἶνε φύλαξ καὶ τῶν φίλων τοῦ Κρίτωνος.

12) Τὸ πλήρες: καὶ οὐ λέγω ὅτι μόνος ὁ Κρίτων, ὅπερ ἐντονώτερον τοῦ: καὶ οὐ μόνον ὁ Κρίτων, ἀλλὰ καὶ Αἱ διὰ τοῦ οὐχ ὅτι... ἀλλὰ καὶ συνδεόμεναι προτάσεις ἀμφοτέρω καταφάσκονται = καὶ ὁ Κρίτων καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ.

αὐτοῦ. Εἰ δέ τις αὐτῷ τούτων, οἷς ἀπήχθετο, ὀνειδίζοι¹, ὥς ὑπὸ Κρίτωνος ὠφελούμενος κολακεύει αὐτόν, Πότερον οὖν, ἔφη ὁ Ἀρχέδημος, αἰσχρόν ἐστιν², εὐεργετούμενον ὑπὸ χρηστῶν ἀνθρώπων καὶ ἀντευεργετοῦντα³, τοὺς μὲν τοιούτους φίλους ποιῆσθαι, τοῖς δὲ πονηροῖς διαφέρεσθαι, ἢ τοὺς μὲν καλοὺς ἀγαθοὺς ἀδικεῖν πειρώμενον⁴ ἐχθροὺς ποιῆσθαι, τοῖς δὲ πονηροῖς συνεργοῦντα⁵ πειρᾶσθαι φίλους ποιῆσθαι καὶ χρῆσθαι τούτοις⁶ ἀντ' ἐκείνων;—Ἐκ δὲ τούτων εἰς τε τῶν Κρίτωνος φίλων Ἀρχέδημος ἦν καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων Κρίτωνος φίλων ἐτιμᾶτο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ

1. Οἶδα δὲ⁷ καὶ Διοδώρῳ αὐτὸν ἐταίρῳ ὄντι τοιάδε διαλεχθέντα· Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Διόδωρε, ἂν τις σοι τῶν οἰκετῶν

¹) Ὅσακις δέ τις ἐκ τούτων ὑπὸ τῶν ὁποίων ὁ Ἀρχέδημος ἐμισεῖτο ὀνειδίζεν αὐτῷ (τῷ Ἀρχεδήμῳ), λέγων ὅτι δηθεν ἐκολάκευεν.

²) Σύντ. ποιῆσθαι (τινα) φίλους τοὺς τοιούτους (δηλ. τοὺς χρηστοὺς) ἐστὶν αἰσχρόν, εὐεργετούμενον κτλ.

³) Καὶ αὐτὸς εὐεργετῶν αὐτοῦς.

⁴) Ἡ αἰσχρόν ἐστιν πειρώμενον (τινα) ἀδικεῖν τοὺς καλοὺς ἀγαθοὺς πειρᾶσθαι αὐτοῦς (τοὺς καλοὺς ἀγαθοὺς) ποιῆσθαι ἐχθροὺς.

⁵) Τοὺς δὲ φαίλους βοηθῶν νὰ προσπαθῇ (νὰ θέλῃ) νὰ κάμῃ αὐτοὺς φίλους;

⁶) Καὶ νὰ ἔχῃ σχέσεις μὲ τούτους (δηλ. τοὺς πονηροὺς) ἀντὶ μὲ ἐκείνους (δηλ. τοὺς καλοὺς ἀγαθοὺς);

ΚΕΦΑΛ. Ι'. § 1—6. Περίληψις. Ὁ Σωκράτης πείθει τὸν φίλον του Διοδώρον νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν φιλίαν τοῦ ἐν μεγίστῃ ἐνδείᾳ ζῶντος Ἑρμογένους, παρέχων αὐτῷ χρηματικὴν βοήθειαν. Ὁ οὕτω ἀποκτηθεὶς φίλος εἶνε πολυτιμότερος.

⁷) Ὡς καὶ ἐν Κεφ. 9φ = οἶδα δὲ ἀκούσας αὐτοῦ διαλεχθέντος τοιάδε καὶ Διοδώρῳ, ὅς ἐταῖρος ἦν αὐτῷ. Ὁ δὲ ἐταῖρος οὗτος τοῦ Σωκράτους Διόδωρος εἶνε ἄλλως ἄγνωστος.

ἀποδοῶ¹, ἐπιμελῇ, ὅπως ἀνασώσῃ²; — 2. Καὶ ἄλλους γε νῆ Δ', ἔφη, παρακαλῶ³, σῶστρο τούτου ἀνακηρύσσων⁴. — Τί γάρ;⁵ ἔφη, ἐάν τις σοι κάμνῃ τῶν οἰκετῶν, τούτου ἐπιμελῇ, καὶ παρακαλεῖς ἰατρούς, ὅπως μὴ ἀποθάνῃ; — Σφόδρα γ', ἔφη. — Εἰ δέ τις σοι τῶν γνωρίμων⁶, ἔφη, πολὺν τῶν οἰκετῶν χρησιμώτερος ὢν, κινδυνεύει δι' ἔνδειαν ἀπολέσθαι, οὐκ οἶε σοι ἄξιον εἶναι ἐπιμεληθῆναι, ὅπως διασωθῇ;

2. Καὶ μὴν οἶσθά γε ὅτι οὐκ ἀγνώμων ἐστὶν Ἑρμογένης⁷. αἰσχύνοιο δ' ἂν, εἰ⁸, ὠφελούμενος ὑπὸ σοῦ, μὴ ἀντωφελοῖή σε. Καίτοι τὸ ὑπηρέτην ἐκόντα τε καὶ εὖνον καὶ παρμόνιμον καὶ τὸ κελεύόμενον ἱκανὸν ποιεῖν ἔχειν, καὶ μὴ μόνον τὸ κελεύόμενον ἱκανὸν ὄντα ποιεῖν, ἀλλὰ δυνάμενον καὶ ἄφ' ἑαυτοῦ χρήσιμον εἶναι καὶ προνοεῖν καὶ προβουλεύεσθαι, πολλῶν οἰκετῶν οἶμαι⁹ ἀντάξιον εἶναι.

¹) Τὸ ἀποδοῶ σοι (= σοῦ δραπετεύειν) συνετάχθη ὥς καὶ τὸ ἀποφύγειν μοι καὶ φεύγειν μοι, εἰ καὶ ἐν Κύρ. Παιδ. 1, 4, 13 ἀναγινώσκεται: ἦν τις ἀποδοῶ σε τῶν οἰκετῶν. Ἡ δὲ δοτ. σοι ἀντιπεριποιητική.

²) Πῶς θὰ τὸν ἀνακτήσῃς;

³) Ἑρμῆνευσον: καὶ ἐγὼ αὐτὸς ἐπιμελοῦμαι, ὅπως ἀνακτήσομαι αὐτόν, καὶ ἄλλους μάλιστα παρακαλῶ (= προσκαλῶ βοηθοῦς) εἰς τοῦτο.

⁴) Δημοσίᾳ ὑποσχόμενος ἀνταμοιβῆν διὰ τὴν σωτηρίαν τούτου.

⁵) Τὸ τί γάρ τίθεται ἐν μεταβάσει εἰς ἄλλην ἐννοιαν γινομένην μετὰ ζωηρότητος. Εἰς δὲ τὸ ἐπόμε. σφόδρα γε ὑπὸν. παρακαλῶ ἰατρούς.

⁶) Ἡ λέξις γνώριμος καὶ ἡ κατατρεῶ ἀγνώμων ἔχουσιν ἦν καὶ ἐν τῇ ὁμιλουμένῃ σημασίαν.

⁷) Ὁ Ἑρμογένης, εἰς τῶν πιστοτάτων φίλων τοῦ Σωκράτους, καίτοι ἦτο υἱὸς τοῦ πλουσίου Ἀθηναίου Ἰππονίκου, ἔζη ἐν μεγίστῃ ἐνδείᾳ. Τὸ δὲ οὐκ ἀγνώμων = εὐγνώμων.

⁸) Ἀντὶ τοῦ ὅτι (= διότι) μὴ ἀντωφελοῖή σε.

⁹) Σύντ. οἶμαι πολλῶν ἰκετῶν ἀντάξιον εἶναι (= ὅτι ἀξίζει ἀντὶ πολλῶν ὑπηρετῶν, ὅτι ἰσοδυναμεῖ μὲ πολλοὺς ὑπηρετάς), τὸ ἔχειν (τινὰ) ὑπηρέτην ἐκόντα τε καὶ εὖνον καὶ παρμόνιμον (= μὴ ἀποδιδράσκοντα), καὶ μὴ μόνον ὄντα ἱκανὸν ποιεῖν τὸ κελεύόμενον (ὑπὸ τοῦ δεσπότου), ἀλλὰ δυνάμενον καὶ ἄφ' ἑαυτοῦ (= καὶ μόνος του, ἄνευ τῆς ὁδηγίας τοῦ κυρίου του) χρήσιμον εἶναι, καὶ (ἄφ' ἑαυτοῦ) προνοεῖν καὶ προβουλεύεσθαι (= νὰ σκεπτήται προ

3. Οἱ μέντοι¹ ἀγαθοὶ οἰκονόμοι, ὅταν τὸ πολλοῦ ἄξιον μικροῦ ἐξῆν προΐσθαι², τότε φασὶ δεῖν ὀνειῖσθαι· νῦν δὲ διὰ τὰ πράγματα³ ἐυνοτάτους ἔστι φίλους ἀγαθοὺς κτήσασθαι⁴.

4. Καὶ ὁ Διόδωρος, ὅτι καλῶς γε, ἔφη, λέγεις⁵, ὦ Σώκρατες, καὶ κέλευσον ἔλθεῖν ὡς ἐμὲ τὸν Ἑρμογένην. — Μὰ Δί', ἔφη, οὐκ ἔρωγε⁶ νομίζω γὰρ οὔτε σοὶ κάλλιον εἶναι τὸ καλέσαι ἐκείνον τοῦ αὐτὸν ἔλθεῖν πρὸς ἐκείνον, οὔτε ἐκείνῳ μεῖζον ἀγαθὸν τὸπραχθῆναι ταῦτα ἢ σοί⁷.

5. Οὕτω δὲ ὁ Διόδωρος ὤχετο πρὸς τὸν Ἑρμογένην, καὶ οὐ πολὺν τελέσας⁸, ἐκτίσαστο φίλον, ὃς ἔργον εἶχε⁹ σκοπεῖν, ὅτι ἂν ἢ λέγων ἢ πράττων ὠφελοῖται τε καὶ εὐφραίνει Διόδωρον.

τοῦ κυρίου του περὶ τῶν συμφερόντων τούτου).

¹) Εἰρωνικῶς λέγεται· ὅθεν—οἱ μὲν λοιπόν, οἱ μὲν δήλα δή.

²) "Ὅταν δύνωνται τὸ μεγάλης ἀξίας πρᾶγμα νὰ ἀγοράσωσιν ἀντὶ μικρᾶς ἀξίας. "Ὅθ. τὸ μικροῦ γεν. τοῦ τιμήματος.

³) Τὸ διὰ τὰ πράγματα = ἔνεκα τῆς σημερινῆς κακῆς καταστάσεως τῶν πολιτικῶν πραγμάτων· διότι ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος εἶχε καταστρέψῃ τὰς περιουσίας τῶν πλείστων πολιτῶν.

⁴) Σύντ. ἔστι κτήσασθαι (τινα) φίλους ἀγαθοὺς ἐυνοτάτους = οὐ πολὺ ἀργύριον τελὼν αὐτοῖς (§ 6).

⁵) Οὐκ ἀρνούμαι ὅτι καλῶς γε λέγεις. Naί, καλῶς βέβαια λέγεις. Τὸ δὲ καὶ κέλευσον = ὅθεν σὲ παρακαλῶ παραγγεῖλον κτλ. Τὸ δὲ ὡς μετὰ προσώπων σημαίνει διευθύνειν. "Ὅθ. = τῇ προθ. εἰς.

⁶) Ὑπον. κελεύσω αὐτὸν ἔλθεῖν ὡς σέ. Τὸ δὲ ἐπόμε. σύνταξον· τὸ γὰρ καλέσαι (σέ) ἐκείνον οὔτε

σοὶ νομίζω εἶναι κάλλιον τοῦ ἔλθεῖν αὐτὸν (= σέ αὐτὸν) πρὸς ἐκείνον = διότι νομίζω, ὅτι τὸ νὰ προσκαλέσῃς σὺ ἐκείνον καὶ εἰς σέ δὲν εἶνε καλλίτερον ἀπὸ τὸ νὰ μεταβῇς σὺ ὁ ἴδιος πρὸς ἐκείνον.

⁷) Οὔτε τὸπραχθῆναι ταῦτα (δὴλ. τὸ ἔλθεῖν σε πρὸς ἐκείνον δὴλ. σὺ νὰ ζητήσῃς τὴν φιλίαν ἐκείνου), νομίζω εἶναι μεῖζον ἀγαθὸν ἐκείνῳ ἢ σοί. Ὁ δὲ νοῦς· ἡ φιλία τοῦ Ἑρμογένους εἶνε μεῖζον ἀγασθὸν εἰς σέ παρὰ εἰς ἐκείνον.

⁸) Δὴλ. ἀργύριον τελέσας = καὶ οὐ πολλὰ χρήματα δαπανήσας, καὶ διὰ μικρᾶς δαπάνης ἐκτίσαστο αὐτὸν φίλον.

⁹) Ὡς ἐνασχόλησίν του εἶχεν ἐντεῦθ. = ἐπιμελεῖτο, ἐφρόντιζεν. Τὸ δὲ ἐπόμε. ὅτι σύναφον τῷ ἂν λέγων ἢ πράττων ὠφελοῖται = τῷ ὅτι εἰ ἢ λέγοι ἢ πράττει, ὠφελοῖται ἂν = τί ἐάν ἢ ἤθελε λέγῃ ἢ ἤθελε πράττῃ· ὅθεν = διὰ τίνων λόγων ἢ ἔργων ἡδύνατο νὰ ὠφελῇ καὶ νὰ εὐχαριστῇ τὸν Διόδωρον.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

1. "Οτι δὲ τοὺς ὀρεγομένους τῶν καλῶν, ἐπιμελεῖς ὧν ὀρέγοντο ποιῶν, ὠφέλει, νῦν τοῦτο διηγέσσομαι¹. "Ακούσας γάρ² ποτε Διονυσόδωρον³ εἰς τὴν πόλιν ἦκειν, ἐπαγγελλόμενον στρα-

ΚΕΦΑΛ. Α'. § 1—11. *Περίληψις*. Ὁ Ξενοφῶν διηγείται ὅπου ὠφελοῦντο ἐκ τῆς μετὰ τοῦ Σωκράτους ἀναστροφῆς οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ τραπῶσιν εἰς ἔργα ἀφορῶντα τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πόλεως, ἥτοι τὴν στρατηγικὴν καὶ τὴν πολιτικὴν.

Ὁ πρῶτος δὲ οὗτος διάλογος ἔγινε μετὰ τῶν Σωκράτους καὶ τινος νεανίου, ἐπιθυμοῦντος νὰ γείνη στρατηγός. Τοῦτον ὁ Σωκράτης ἔπεισε νὰ μαθητεύσῃ παρὰ τῷ Διονυσόδωρῳ τῷ ὡς ἐπάγγελμα ἔχοντι νὰ διδάσκῃ τὴν στρατηγικὴν· διότι ὁ βουλούμενος στρατηγεῖν, ὅπως μὴ τὴν πόλιν, εἰς ἣν ὑπηρετεῖ, περιβάλλῃ συμφοραῖς, ὀφείλει τὴν στρατηγικὴν τέχνην νὰ μάθῃ. Εἰς ταύτην δὲ ἀνήκουσιν οὐ μόνον ἡ τακτικὴ, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα γνώσεις. Ὁ καλὸς στρατηγός ὀφείλει πρὸ πάντων τὸ ἑαυτοῦ στρα-

τευμα νὰ παρατάτῃ καλῶς εἰς μάχην· ἀλλ', ὅπως τοῦτο ἐπιτυχῶς κατορθώσῃ, πρέπει νὰ εἶνε ἱκανὸς ἐκτιμητὴς τῶν στρατιωτῶν, ὧν εἰς ἕκαστον τάγμα δέον ἐστὶ κατὰ τὰς περιστάσεις προσηκόντως νὰ μεταχειρίζηται.

¹) Σύν: νῦν δὲ τοῦτο διηγέσσομαι, ὅτι ὠφέλει τοὺς ὀρεγομένους τῶν καλῶν, ποιῶν (αὐτοὺς) ἐπιμελεῖς ὧν ὀρέγοντο = προσπαθῶν νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς ἐπιμελεῖς ἐκείνων τῶν ἔργων, ὧν ἐκάστοτε ἐπεθύμουν, ἥτοι νὰ φροντίζωσι νὰ γίνωνται ἱκανοὶ εἰς ἐκεῖνα τὰ ἔργα καὶ ἀξιώματα, ἅτινα ἐπεθύμουν. *Τὰ καλὰ* δὲ ἐνταῦθα = αἱ ἀρχαί, τὰ δημόσια ἀξιώματα.

²) Δηλα δὴ. Τὸ δὲ ἀκούω μεθ' ἀπαρεμφάτου = ἐξ ἀκοῆς μανθάνω.

³) Ὁ ἐκ Χίου σοφιστὴς Διονυσόδωρος ἦτο ἀδελφὸς τοῦ *Εὐθύ-*

τηγείν διδάξειν¹ ἔλεξε πρὸς τινὰ τῶν ξυνόντων², ὃν ᾗσθάνετο βουλόμενον τῆς τιμῆς ταύτης ἐν τῇ πόλει τυγχάνειν³.

2. Αἰσχροὺς μέντοι⁴, ὧς νεανία, τὸν βουλόμενον ἐν τῇ πόλει στρατηγεῖν, ἐξὸν τοῦτο μαθεῖν⁵, ἀμελῆσαι αὐτοῦ· καὶ δικαίως ἂν οὗτος ὑπὸ τῆς πόλεως ζημιοῖτο πολὺ μᾶλλον⁶, ἢ εἴ τις ἀνδριάντας ἐργολαβοίη⁷, μὴ μεμαθηκὼς ἀνδριαντοποιεῖν.

3. Ὅλης γὰρ τῆς πόλεως ἐν τοῖς πολεμικοῖς κινδύνοις ἐπιτρεπομένης τῷ στρατηγῷ⁸, μεγάλα τὰ τε ἀγαθὰ, κατορθοῦντος αὐτοῦ, καὶ τὰ κακὰ, διαμαρτάνοντος, εἰκὸς γίγνεσθαι⁹· πῶς οὖν

δήμον, οὗ τὸ ὄνομα φέρει εἰς τῶν διαλόγων τοῦ Πλάτωνος. Οἱ δύο δὲ οὗτοι ἀδελφοὶ ἐλθόντες εἰς τὴν πόλιν (δῆλ. εἰς τὰς Ἀθήνας) ἐδίδασκον τὰ στρατιωτικά.

¹) Ὅς ἐπηγγέλλετο, ὃς ἐκήρυττεν ὅτι γινώσκει καὶ διδάσκει τὴν στρατηγικὴν τέχνην. Εἶνε δὲ τὸ ἐπαγγέλλεσθαι συνήθως λέξις τῶν σοφιστῶν, δι' ἧς οὗτοι ἐγνωστοποιοῦν ὅτι γινώσκουσι καὶ διδάσκουσι ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν ἐπιστήμην ἢ τέχνην.

²) Πῶς ἐλέγοντο οἱ μαθηταὶ τοῦ Σωκράτους ἰδὲ 1, 1, 4, σημ. 2. Τὸ δὲ αἰσθάνομαι μετὰ μετοχῆς = σαφῶς μανθάνω, πληροφοροῦμαι.

³) Νὰ τυγχάνῃ (νὰ τύχῃ) τοῦ ἀξιώματος τούτου (δῆλ. τοῦ στρατηγεῖν). Τὸ δὲ ἐν τῇ πόλει ἐνταῦθα καὶ ἐν § 2 = ἐν τοῖς ἑαυτοῦ πολιταῖς (ὄχι δῆλ. ἐν ξένοις, μισθοφόροις).

⁴) Βεβαίως, τῇ ἀληθείᾳ, ὁ θεῶν νὰ γείνη στρατηγός. Ἐν Ἀθήναις κατ' ἔτος ἐξελέγοντο 10 στρατηγοί, οἵτινες εἶχον τὴν διεύθυνσιν τῶν τοῦ στρατοῦ. Τὰ δὲ

καθήκοντα αὐτῶν ἦσαν στρατιωτικά καὶ διοικητικά, πρὸς δὲ καὶ δικαστικά, ἀλλὰ μόνον εἰς τὰς τὸν στρατὸν ἀφορώσας δίκας.

⁵) Καίτοι ἐξῆν αὐτῷ μαθεῖν τοῦτο, δῆλ. τὸ στρατηγεῖν.

⁶) Σύντ. καὶ οὗτος πολὺ ἂν μᾶλλον δικαίως ζημιοῖτο ὑπὸ τῆς πόλεως.

⁷) Ἐάν ᾗθελεν ἀναλάβῃ τὴν ἐργασίαν (τὴν κατασκευὴν) ἀνδριάντων. Τὸ δὲ μὴ μεμαθηκὼς = ἀμαθὴς ὢν.

⁸) Διότι ὁλοκλήρου τῆς πόλεως ἀνατιθεμένης. Τὸ δὲ ὅλης ἐτέθη, διότι ἡ πόλις θεωρεῖται ὡς ἐν ὅλῳ ἀποτελοῦσα. Ἰστέον δ' ὅτι τὸ μὲν ὅλος κυρίως λέγεται ἐπὶ ποσοῦ συγκεκριμένου ἐκ μερῶν συμπεπηγότων καὶ ἐν ὅλῳ ἀποτελούντων, τὸ δὲ πᾶς ἐπὶ ποσοῦ συγκεκριμένου ἐκ μερῶν αὐτοτελῶν καὶ διακεκριμένων ἀπ' ἀλλήλων.

⁹) Σύντ. εἰκὸς (ἐστὶ) τὰ τε ἀγαθὰ γίγνεσθαι μεγάλα, κατορθοῦντος αὐτοῦ (= ἐάν αὐτὸς ἐπιτυχάνῃ, δῆλ. νικᾷ), καὶ τὰ κακὰ (γίγνεσθαι μεγάλα) διαμαρτάνον-

οὐκ ἂν δικαίως ὁ τοῦ μὲν μαρθάνειν τοῦτο ἀμελῶν¹, τοῦ δὲ αἰρεθῆναι ἐπιμελούμενος ζημιοῖτο; Τοιαῦτα μὲν δὴ λέγων ἐπεισεν αὐτὸν² ἐλθόντα μαρθάνειν.

4. Ὅτι δὲ μεμαθηκὼς ἦκε³, προσέειπεν αὐτῷ λέγων· Οὐ δοκεῖ ὑμῖν, ὦ ἄνδρες, ὥσπερ Ὁμηρος τὸν Ἀγαμέμνονα γεραρὸν⁴ ἔφη εἶναι, οὕτω καὶ ὁδε, στρατηγεῖν μαθὼν, γεραρώτερος φαίνεσθαι⁵; Καὶ γὰρ, ὥσπερ ὁ κιθαρίζων μαθὼν, καὶ ἐὰν μὴ κιθαρίζῃ, καθαριστὴς ἔστι, καὶ ὁ μαθὼν ἰᾶσθαι, κἂν μὴ ἰατρύῃ, ὁμῶς ἰατρός ἐστιν, οὕτω καὶ ὁδε ἀπὸ τοῦδε τοῦ χρόνου διατελεῖ στρατηγὸς ὢν, κἂν μηδεὶς αὐτὸν ἔλῃται· ὁ δὲ μὴ ἐπιστάμενος⁶, οὔτε στρατηγὸς⁷ οὔτε ἰατρός ἐστιν, οὐδ' ἐὰν ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων αἰρεθῇ.

5. Ἀτὰρ⁸, ἔφη, ἵνα καί, ἐὰν ἡμῶν τις⁹ ἢ ταξιαρχῇ ἢ λο-

τος (αὐτοῦ=ἐὰν αὐτὸς ἀποτυγχάνῃ, δηλ. ἡττᾷται).

¹) Σύντ. ὁ ἀμελῶν τοῦ μαρθάνειν τοῦτο (δηλ. τὸ στρατηγεῖν), ἐπιμελούμενος δὲ τοῦ αἰρεθῆναι (στρατηγός), πῶς οὐκ ἂν δικαίως ζημιοῖτο (ὑπὸ τῆς πόλεως);

²) (Δηλ. τὸν νεανίαν), ἀφοῦ ἔλθῃ (εἰς τὸν Διονυσόδωρον) νὰ προσπαθήσῃ νὰ μάθῃ τοῦτο, δηλ. τὸ στρατηγεῖν.

³) Ἐπαγγέλλεται μεμαθηκὼς στρατηγεῖν. Τὸ δὲ προσέειπεν=ἡστέϊζετο μὲ αὐτὸν ὁ Σωκράτης.

⁴) Σεβάσμιον, σεβαστόν. Πρὸς Ὁμηρ. Ἰλ. Γ. 168-170:

⁵) Δὲν εἰσθε τῆς γνώμης ὅτι καὶ οὗτος ἐδῶ θέλει νὰ δεικνύται σεβασμιώτερος (παρ' ὅτι ἦτο). Τὸ δὲ καὶ γὰρ=διότι τῷ ὄντι.

⁶) Δηλ. στρατηγεῖν, ἰᾶσθαι.

⁷) Πρὸ τοῦ οὔτε στρατηγὸς ἐλ-

λείπει τὸ οὔτε κιθαριστὴς, ἴσως διότι δὲν ἤθελεν ἀρμόζει εἰς τὸ οὐδὲ ἐὰν... αἰρεθῇ.

⁸) Ἀλλά, ἀλλ' ὁμῶς, ἐν τούτοις. Ὁ σύνδ. ἀτὰρ εἶνε κυρίως ποιητικός, τιθέμενος πάντοτε ἐν ἀρχῇ τῆς προτάσεως, ἰσχυρὰς ἀντιθέσεως ἢ ἐνστάσεως ἐπιφερομένης.

⁹) Κανονικῶς δέ: ἵνα καὶ ἡμεῖς, ἐὰν ἡμῶν τις κτλ.=ἵνα καὶ ἡμεῖς, ἐὰν τις ἐξ ἡμῶν, σοῦ εἶνε (ὑπὸ τὰς διαταγὰς σου) ταξιαρχὸς ἢ λοχαγός. Ὁ τῶν Ἀθηναίων στρατὸς διήρητο εἰς δέκα τάξεις, ὧν ἐκάστη ἀποτελεῖτο ἐκ 1300 ἀνδρῶν. Ἐκάστης δὲ τάξεως προύστατο εἰς ταξιαρχος, ἐκλεγόμενος ὑπὸ τῆς φυλῆς, εἰς ἣν ἡ τάξις ἀνήκεν. Ἐκάστη δὲ τάξις ὑποδιερίετο εἰς λόχους, οὓς διώκουν ἀξιωματικοὶ καλούμενοι λοχαγοί.

χαρῇ σοι, ἐπιστημονέστεροι τῶν πολεμικῶν ὤμεν¹, λέξον ἡμῶν, πόθεν ἤρξατό σε δικάσκειν τὴν στρατηγίαν² — Καὶ ὅς, Ἐκ τοῦ αὐτοῦ³, ἔφη, εἰς ὅπερ καὶ ἐτελεύτα· τὰ γὰρ τακτικά ἐμέ γε καὶ ἄλλο οὐδὲν ἐδίδαξεν.

6. Ἀλλὰ μὴν⁴, ἔφη ὁ Σωκράτης, τοῦτό γε πολλοστὸν μέρος ἐστὶ στρατηγίας⁵· καὶ γὰρ παρασκευαστικὸν τῶν εἰς τὸν πόλεμον τὸν στρατηγὸν εἶναι χρὴ⁶ καὶ ποριστικὸν τῶν ἐπιτηδείων τοῖς στρατιώταις καὶ μηχανικόν⁷ καὶ ἐργαστικὸν καὶ ἐπιμελῆ καὶ καρτερικὸν καὶ ἀρχίνουν καὶ φιλόφρονά τε καὶ ὤμόν, καὶ ἀπλοῦν τε⁸ καὶ ἐπίβουλον, καὶ φυλακτικόν τε καὶ κλέπτην, καὶ προεκτικὸν καὶ ἄρπαγα⁹, καὶ φιλόδορον καὶ πλεονέκτην, καὶ ἀσφαλῆ¹⁰ καὶ ἐπιθετικόν, καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ φύσει καὶ ἐπισήμῃ δεῖ τὸν εὖ στρατηγήσοντα ἔχειν¹¹.

7. Καλὸν δὲ καὶ τὸ τακτικὸν εἶναι¹²· πολὺ γὰρ διαφέρει

¹) Μᾶλλον ἐπιστήμονες τῶν πολεμικῶν, ἢ νῦν ἐσμέν, ὤμεν.

²) Ἐκ τίνος μέρους ἔκαμεν ἀρχήν, ἐπεχείρησε νὰ σε διδάσκῃ. Τί διαφέρει τὸ ἄρχομαι διδάσκειν τοῦ ἄρχομαι διδάσκων;

³) Δῆλ. ἤρξατο, ἤτοι ἓνα μόνον κλάδον τῶν στρατιωτικῶν μὲ ἐδίδαξε. Τὸ δὲ ἐμέ γε = ἐμέ τοῦλάχιστον, καθ' ὅσον ἀφορᾷ ἐμέ.

⁴) Ἀλλ' ὅμως. Διὰ τοῦ ἄλλὰ μὴν γίνεται μετάβασις εἰς νέον ἐπιχείρημα.

⁵) Τοῦτο (δῆλ. τὰ τακτικά) βεβαίως εἶνε πολλοστημόριον (μικρόν τι μέρος) τῆς στρατηγίας.

⁶) Σύντ. καὶ γὰρ χρὴ τὸν στρατηγὸν εἶναι παρασκευαστικὸν τῶν εἰς τὸν πόλεμον (ἱκανὸν παρασκευάζειν τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὸν πόλεμον). Τὸ δὲ καὶ γὰρ... καί... καί = διότι οὐ μόνον... ἀλλὰ καί...

καὶ πρὸς τούτοις κτλ. Ἔχει δῆλ. ὁ καὶ ἐπιδοτικήν σημασίαν.

⁷) Ἰκανὸν μηχανᾶσθαι, τ. ἔ. ἐπινοεῖν στρατηγήματα. Τὸ δὲ ἐργαστικόν = ἐνεργητικόν, δραστήριον.

⁸) Εἰλικρινῆ, ἄδολον, οὐ ἀντίθετον τὸ ἐπίβουλον = δόλιον, κρυφίνουν. Τὸ δὲ φυλακτικόν = ἱκανὸν φυλάττειν τὰ ἑαυτοῦ πράγματα. Ὅθ. = μὴ ἔχοντα ἀνάγκην κλέπτειν.

⁹) Δῆλ. τῶν πραγμάτων τῶν πολεμίων. Τὸ δὲ προεκτικόν = διαπανηρόν, ἄσωτον.

¹⁰) Δῆλ. ἀπὸ κινδύνους, μὴ ἐκτιθέμενος εἰς κίνδυνον.

¹¹) Φυσικά καὶ ἐπικτήτα προτερήματα πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ στρατηγός.

¹²) Καλὸν δὲ (ἐστὶ) καὶ τὸ εἶναι (τὸν εὖ στρατηγήσοντα) τα-

στράτευμα τεταγμένον ἀτάκτων· ὥσπερ λίθοι τε καὶ πλίνθοι¹ καὶ ξύλα καὶ κέραμος² ἀτάκτως μὲν ἐρριμένα οὐδὲν χρήσιμά ἐστιν, ἐπειδὴν δὲ ταχθῇ κάτω³ μὲν καὶ ἐπιπολῆς τὰ μήτε σηπτόμενα μήτε τηκόμενα, οἳ τε λίθοι καὶ ὁ κέραμος, ἐν μέσῳ δὲ αἱ τε πλίνθοι καὶ τὰ ξύλα, ὥσπερ ἐν οἰκοδομίᾳ συντίθεται⁴, τότε γίγνεται πολλοῦ ἄξιον κτῆμα οἰκία⁵.

8. Ἀλλὰ πάνν, ἔφη ὁ νεανίσκος, ὅμοιον, ὃ Σώκρατες, εἰρηκας⁶· καὶ γὰρ ἐν τῷ πολέμῳ πρώτους τοὺς ἀρίστους δεῖ τάττειν καὶ τελευταίους, ἐν μέσῳ δὲ τοὺς χειρίστους⁷, ἵνα ὑπὸ μὲν τῶν ἄγωνται⁸, ὑπὸ δὲ τῶν ὠθῶνται.

9. Εἰ μὲν τοίνυν, ἔφη, καὶ διαγινώσκειν σε τοὺς ἀγαθὸν καὶ τοὺς κακὸν ἐδίδαξεν⁹. εἰ δὲ μή, τί σοι ὄφελος ὦν ἔμαθες¹⁰; οὐδὲ γάρ¹¹, εἴ σε ἀργύριον ἐκέλευσε πρῶτον μὲν καὶ τελευταῖον τὸ κάλλιστον τάττειν, ἐν μέσῳ δὲ τὸ χειρίστον,

κτικόν. Τὸ δὲ στράτευμα τεταγμένον = τακτικὸς στρατός.

¹) Πλίνθοι ὡς φαίνεται ἐκ τῶν κατωτέρω εἶνε τὰ πλεθρία.

²) Περιλήπτικῶς = κέραμοι. Οὕτω καὶ πλίνθος = πλίνθοι, ἐσθῆς = ἐσθῆτες, στρωμνὴ = στρωμαὶ κτλ.

³) Τὸ κάτω ἀντιτίθεται εἰς τὸ ἐπιπολῆς = εἰς τὰ θεμέλια καὶ εἰς τὴν στέγην.

⁴) Καθὼς τίθενται ὅταν οἰκοδομῶσιν. Ὑποκείμενον δὲ τοῦ συντίθεται εἶνε τὸ ταῦτα, ἥτοι ἅπαντα ἢ προλεχθεῖσα ὕλη.

⁵) Τότε ἡ οἰκοδομηθεῖσα οἰκία ἀποβαίνει κτῆμα πολύτιμον.

⁶) Τῇ ἀληθείᾳ πράγμα παρὰ πολὺ ὅμοιον εἰρηκας· σὲ βεβαιῶ πολὺ ὀρθοτάτην παρομοίωσιν εἶπας.

⁷) Οὕτως ἔταπτεν ὁ Νέστωρ τὸ στράτευμα του ἐν Τροίᾳ. Ἰδὲ Ἰλιάδ. Δ. 297 κ. ἑ.

⁸) Ὑποκείμεν. τοῦ ὠθῶνται καὶ ἄγωνται εἶνε οἱ χειρίστοι. Τὰ δὲ ὑπὸ μὲν τῶν, ὑπὸ δὲ τῶν ἐτέθησαν ἀντὶ τῶν ὑπὸ τῶν μὲν (δῆλ. τῶν πρώτων) ἵνα ὀδηγῶνται, ὑπὸ τῶν δὲ (δῆλ. τῶν τελευταίων) ἵνα ὠθῶνται (πρὸς τὰ ἐμπρός).

⁹) Εἰ μὲν . . ἐδίδαξεν . . εἰ δὲ μή. Ὅταν δύο ὑποθετικαὶ προτάσεις ἀντιτίθενται πρὸς ἀλλήλας, πολλάκις ἀποσιωπᾶται ἡ ἀπόδοσις. Ἐνταῦθα: καλῶς ἔχει, τ'. ἑ. τὸ οὕτω διδαχθὲν ἐστὶ σοι ὄφελος.

¹⁰) Τούτων, ἃ ἔμαθες.

¹¹) Οὐδὲ γάρ . . οὐδὲν ἂν σοι ὄφελος ἦν. Ἡ μία ἄρνησις ἐπιτείνει τὴν ἐτέραν.

μὴ διδάξας¹ διαγιγνώσκειν τό τε καλόν καὶ τὸ κίβδηλον, οὐδὲν ἂν σοι ὄφελος ἦν.— Ἀλλὰ μὰ Δί², ἔφη, οὐκ ἐδίδαξεν ὥστε αὐτοὺς ἂν ἡμᾶς δέοι² τοὺς τε ἀγαθοὺς καὶ τοὺς κακοὺς κρίνειν.

10. Τί οὖν οὐ σκοποῦμεν³, ἔφη, πῶς ἂν αὐτῶν μὴ διαμαρτάνοιμεν;— Βούλομαι⁴, ἔφη ὁ νεανίσκος.— Οὐκοῦν, ἔφη, εἰ μὲν ἀργύριον δέοι ἀρπάζειν, τοὺς φιλαργυρωτάτους πρώτους καθιστάντες, ὀρθῶς ἂν τάττοιμεν⁵;— Ἐμοιγε δοκεῖ.— Τί δὲ τοὺς κινδυνεύειν μέλλοντας⁶; ἄρα τοὺς φιλοτιμοτάτους προτακτέον⁷;— Οὔτοι γοῦν εἰσιν, ἔφη, οἳ ἔνεκα ἐπαίνου κινδυνεύειν ἐθέλοντες. Οὐ τοίνυν οὗτοί γε ἄδηλοι, ἀλλ', ἐπιφανεῖς πανταχοῦ ὄντες, εὐεύρετοι ἂν εἶεν.

11. Ἀτάρ, ἔφη, πότερά⁸ σε τάττειν μόνον ἐδίδαξεν, ἢ καὶ ὅπως⁹ καὶ ὅπως χρηστέον ἐκάστω τῶν ταγμάτων;— Οὐ πάνν¹⁰, ἔφη.— Καὶ μὴν πολλὰ γ' ἐστί¹¹, πρὸς ἃ οὔτε τάττειν οὔτε ἄγειν

¹) Εἰ μὴ ἐδίδαξέ σε διαγιγνώσκειν τὸ καλόν (=τὸ γνήσιον).

²) Ὅστε ἂν δέοι ἡμᾶς αὐτοὺς κρίνειν τοὺς τε ἀγαθοὺς κτλ.

³) Ἐντονώτερον τοῦ σκοπῶμεν οὖν. Τὸ δὲ πῶς ἐν πλαγίᾳ ἐρωτήσῃ ἀντὶ τοῦ ὅπως, ὅπως τρώφῃ. Εἰς δὲ τὰς πλαγίας ἐρωτήσεις μετὰ τὸ ὁρᾶν, σκοπεῖν, ἐνθυμεισθαι τίθεται μὴ. ὅθ.=πῶς, τίνι τρώφῃ ἢ θέλομεν δυνηθῇ νὰ μὴ περιπίπτωμεν εἰς σφάλματα (νὰ μὴ ἀποτυγχάνωμεν) ἐν τῇ διαγνώσει αὐτῶν (δῆλ. τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν κακῶν);

⁴) Δῆλ. σκοπεῖν ταῦτα.

⁵) Σύντ. ὀρθῶς ἂν τάττοιμεν τοὺς φιλαργυρωτάτους, εἰ καθισταῖμεν (=ἐὰν ἐτοποθετοῦμεν αὐτοὺς) πρώτους.

⁶) Τί δὲ (δεῖ ποιεῖν ἢ τί ποιήσομεν) τοὺς μέλλοντας κινδυνεύειν;

⁷) Ἄρα δεῖ προτάττειν τοὺς φιλοδοξοτάτους. Τὸ δὲ ἐπόμε. γοῦν =διότι οὗτοι βεβαίως. Τὸ δὲ ἀδηλοί=ἄγνωστοι, οὐ ἀντίθετον τὸ ἐπιφανεῖς=γνωστοί.

⁸) Ἀδιαφόρως τίθεται τὸ πρότερον καὶ πότερα. Ὅσαύτως ἀδιαφόρως λέγεται ἀδύνατον καὶ ἀδύνατα, οἷόν τε καὶ οἷά τε, πρότιον καὶ πρότις, δεύτερον καὶ δεύτερά, μετὰ τοῦτο καὶ μετὰ ταῦτα. κτλ. Τοῦ δὲ τάττων ἀντιπ. τοὺς στρατιώτας.

⁹) Δῆλ. τάττειν=ποῦ νὰ τάττης τοὺς στρατιώτας, καὶ τίνι τρόπῳ πρέπει νὰ κάμῃς χρῆσιν ἐκάστου τάγματος;

¹⁰) Τὸ οὐ πάνν καὶ οὐδὲν πάνν ἐν ἀποκρίσειν=οὐδαμῶς, ὅλως διόλου.

¹¹) Καὶ ὅμως βέβαια πολλὰ

ὡσαύτως προσήκει. — Ἄλλά, μὰ Δί', ἔφη, οὐ διεσαφηνίζε¹ ταῦτα. — Νῆ Δί', ἔφη, πάλιν τοίνυν ἐλθὼν ἐπανερώτα· ἦν γὰρ ἐπίσταιται, καὶ μὴ ἀναιδής ἦ, αἰσχυνεῖται, ἀργύριον εἰληφώς, ἐνδεᾶ σε ἀποπέμψασθαι².

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

1. Ἐντυχὼν δέ ποτε στρατηγεῖν ἡρημένῳ τῷ³, Τοῦ ἔνεκεν, ἔφη, Ὀμηρον οἶει τὸν Ἀγαμέμνονα προσαγορεῦσαι⁴ ποιμένα λαῶν; ἄρα γε ὅτι⁵, ὥσπερ τὸν ποιμένα δεῖ ἐπιμελεῖσθαι, ὥπως σῶαί τε ἔσονται αἱ ὄιες καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἔξουσι, καί, οὗ ἔνεκα τρέφονται, τοῦτο ἔσται⁶, οὕτω καὶ τὸν στρατηγὸν ἐπιμελεῖσθαι δεῖ, ὥπως σῶοί τε οἱ στρατιῶται ἔσονται καὶ τὰ ἐπι-

περιστάσεις εἶνε καθ' ἃς οὐ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον (= ὡσαύτως) προσήκει οὔτε τάττειν οὔτε ἄγειν τοὺς στρατιώτας.

¹) Ὑποκ. ὁ Διονυσόδωρος. Τὸ δὲ οὐ διεσαφηνίζε (= δὲν ἔκαμνε σαφές, σαφῶς δὲ ἀνέπτυσσε ἢ δὲν ὥριζε) κεῖται ἀντὶ τοῦ διεσάφει, ὅπερ παρὰ τοῖς ἐγκρίτοις πεζογράφοις ἀπαντᾷ.

²) Θὰ αἰσχυνθῇ νὰ σε ἀπολύσῃ, ἐξ αἰσχύνης δὲν θὰ σε ἀπολύσῃ, ἀφοῦ ἔλαβε χρήματα, ἐλλειπῇ, μὴ ἔχοντα δηλ. ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς στρατηγίας.

ΚΕΦΑΛ. Β'. § 1—4. *Περὶ ἡλικίας*. Πρῶτον καθήκον τοῦ στρατηγοῦ εἶνε νὰ φροντίσῃ οὐ μόνον περὶ τῆς ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς τοῦ στρατεύματος εὐδαιμονίας καὶ σωτηρίας.

³) Σύντ. Ἐντυχὼν (= συναντήσας) ποτὲ τῷ (= τινὶ) ἡρημένῳ στρατηγεῖν. Τὸ δὲ τοῦ ἔνεκεν = πρὸς τίνα σκοπόν;

⁴) Ὅτι ὁ Ὀμηρος προσηγόρευσε τὸν Ἀγαμέμνονα φύλακα (προστάτην) ἀνθρώπων. Ἰδὲ Ἰ. λιὰδ. Β, 243.

⁵) Ἀρά γε (οὐκ) οἶει Ὀμηρον προσαγορεῦσαι τὸν Ἀγαμέμνονα ποιμένα λαῶν ὅτι (= διότι)... δεῖ καὶ τὸν στρατηγὸν ἐπιμελεῖσθαι οὕτω, ὥσπερ δεῖ τὸν ποιμένα ἐπιμελεῖσθαι ὅπως αἱ ὄιες (Ἰωνικῶς ἀντὶ οἶες) ἔσονται σῶαι καὶ ὅπως ἔξουσι κτλ.

⁶) Καὶ ὅπως ἔσται τοῦτο, οὐ ἔνεκα τρέφονται = καὶ πῶς θὰ προκύψῃ τοῦτο, πῶς θὰ ἐπιτευχθῇ ὁ σκοπὸς χάριν τοῦ ὁποίου τρέφονται, ἤτοι ἢ ἐξ αὐτῶν ὡ-

τήδεα ἔξουσιν, καί, οὗ ἕνεκα στρατεύονται, τοῦτο ἔσται;¹ στρατεύονται δέ, ἵνα κρατοῦντες τῶν πολεμίων εὐδαιμονέστεροι ᾦσιν.

2. Ἡ τί δήποτε² οὕτως ἐπῆνεσε τὸν Ἀγαμέμνονα εἰπὼν³.

Ἀμφότερον βασιλεὺς τ' ἀγαθὸς κρατερός τ' αἰχμητής;

Ἰδρά γε⁴ ὅτι αἰχμητής τε κρατερός ἂν εἴη, οὐκ εἰ μόνος⁵ αὐτὸς εὖ ἀγωνίζοιτο πρὸς τοὺς πολεμίους, ἀλλ' εἰ καὶ παντὶ τῷ στρατοπέδῳ τούτου αἴτιος εἴη; καὶ βασιλεὺς ἀγαθός⁶, οὐκ εἰ μόνον τοῦ ἑαυτοῦ βίου καλῶς προεστίχοι⁷, ἀλλ' εἰ καί, ὡν βασιλεῖοι, τούτοις εὐδαιμονίας αἴτιος εἴη;

3. Καὶ γὰρ βασιλεὺς αἰρεῖται, οὐχ ἵνα ἑαυτοῦ καλῶς ἐπιμελῇται⁸, ἀλλ' ἵνα καὶ οἱ ἐλόμενοι δι' αὐτὸν εὖ πράττωσι καὶ στρατεύονται δὲ πάντες⁹, ἵνα ὁ βίος αὐτοῖς ὡς βέλτιστος ᾦ¹⁰, καὶ στρατηγὸς αἰροῦνται τούτου ἕνεκα¹¹, ἵνα πρὸς τοῦτο αὐτοῖς ἡγεμόνες ᾦσιν.

φέλεια, τὸ ἐξ αὐτῶν εισόδημα.

¹) Καὶ πῶς θὰ προέλθῃ τοῦτο, χάριν τοῦ ὁποίου ἐκστρατεύουσι, δηλ. ἡ νίκη.

²) Ἡ διὰ τί ἰδρά γε; Τὸ δήποτε ἐν ἐρωτήσει εἶνε ἐντονώτερον τοῦ ἐν ἐρωτήσει ποτέ.

³) Ὁ Ὀμηρος ἐν Ἰλ. Γ, 179. Τὸ δὲ ἀμφότερον ἐπὶ. = καὶ τὰ δύο συγχρόνως, δηλαδὴ καὶ βασιλεὺς καλὸς καὶ πολεμιστὴς ἀνδρεῖος.

⁴) Ἰδρά γε ὁ Ὀμηρος ἐπῆνεσεν αὐτὸν ὅτι..

⁵) Ὅχι ἐν ᾗ περιπτώσει μόνος αὐτὸς (δηλ. μονομαχῶν) ἤθελε γενναίως ἀγωνίζεσθαι. Τὸ δὲ μόνος προστίθεται εἰς τὸ αὐτός, ὅπερ σημαίνει μόνος (πρβλ. 3, 14, 3). χάριν ἐμφάσεως. Πρβλ. 3, 5, 4, αὐτοὶ καθ' αὐτοὺς. Εἰς δὲ τὸ ἐπόμενον τοῦτον ὑπον. τοῦ εὖ ἀγωνίζεσθαι.

⁶) Καὶ ὅτι βασιλεὺς ἀγαθὸς ἂν εἴη.

⁷) Οὐχὶ ἐν ᾗ περιπτώσει ἤθελε καλῶς κυβερνᾷ μόνον τὸν ἑαυτοῦ βίον, δηλ. ἤθελεν ὁδηγῆ ἑαυτὸν διὰ τῆς καλῆς τοῦ βίου του διευθύνσεως εἰς εὐδαιμονίαν καὶ φήμην.

⁸) ἵνα οὐ μόνον αὐτὸς περὶ τοῦ ἑαυτοῦ καλῶς φροντίσῃ, ἀλλ' ἵνα καὶ οἱ ἐλόμενοι αὐτὸν βασιλεῖα ἐξ αἰτίας αὐτοῦ εὐτυχῶσιν.

⁹) Πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ λαμβάνουσι πάντες μέρος εἰς τὰς ἐκστρατείας.

¹⁰) Κατὰ τὸν Σωκράτην οἱ πόλεμοι πρέπει νὰ γίνωνται πρὸς βελτίωσιν τοῦ βίου τῶν λαμβανόντων μέρος εἰς αὐτόν.

¹¹) Πρὸς ἐπιτυχίαν τούτου, δηλ. τῆς βελτιώσεως τοῦ βίου.

4. Δεῖ οὖν τὸν στρατηγοῦντα τοῦτο¹ παρασκευάζειν τοῖς ἐλομένοις αὐτὸν στρατηγόν²· καὶ γὰρ οὔτε κάλλιον τούτου ἄλλο ῥάδιον εὑρεῖν οὔτε αἰσχίον τοῦ ἐναντίου³. Καὶ οὕτως ἐπισκοπῶν, τίς εἴη ἀγαθοῦ ἡγεμόνος ἀρετή, τὰ μὲν ἄλλα περιήρει⁴, κατέλιπε δὲ τὸ εὐδαίμονας ποιεῖν, ὧν ἂν ἡγήται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

1. Καὶ ἵππαρχεῖν δέ τινι ἡρημένῳ οἶδά ποτε αὐτὸν τοιάδε διαλεχθέντα⁵· Ἐχοις ἄν, ἔφη, ὃ νεανία, εἰπεῖν ἡμῖν οἷον ἔνεκα ἐπεθύμησας ἵππαρχεῖν; οὐ γὰρ δὴ⁶ τοῦ πρώτος τῶν ἱππέων

¹) Δηλ. τὸ γενέσθαι τὸν βίον τοῖς στρατευομένοις ὡς δυνατόν βέλτιστον.

²) Δὲν εἶνε περιττόν, ἀλλὰ ἐμφαντικῶς ἐτέθη μετ' ἀναφορᾶς εἰς τὸ τὸν στρατηγοῦντα.

³) Σύντ., καὶ γὰρ (=διότι τρωόντι) οὐκ ἔστιν ῥάδιον εὑρεῖν (τινα) ἄλλο οὔτε κάλλιον τούτου (δηλ. τοῦ γενέσθαι τὸν βίον βέλτιστον) οὔτε αἰσχίον (=αἰσχρότερον) τοῦ ἐναντίου.

⁴) Τὰ μὲν ἄλλα τοῦ ἡγεμόνος προσόντα ἀφήρει, κατέλιπε δὲ (αὐτῷ μόνον) τὸ ποιεῖν (αὐτὸν) εὐδαίμονας ἐκείνους, ὧν ἂν ἡγήται (ἀντί: ὧν ἂν ἡγοῖτο διὰ τὸ κατέλιπε). Τὸ δὲ τίς εἴη, ἀντὶ τοῦ ἥτις εἴη.

ΚΕΦΑΛ. Γ' § 1—15. *Περὶ ληψις*. Διάλογος τοῦ Σωκράτους μετὰ τινος νεανίου περὶ τῶν καθήκοντων τοῦ ἱπάρχου. Ὁ ἱπάρχος, ἥτοι ὁ διοικητὴς τοῦ ἱπ-

πικου, ὀφείλει, λέγει ὁ Σωκράτης, πρώτον μὲν νὰ φροντίῃ περὶ τῆς βελτιώσεως τῶν ἱππων, ἔπειτα δὲ νὰ γυμνάξῃ τοὺς ἱπτεῖς ἐπὶ διαφόρων ἐδαφῶν καὶ νὰ ἐθίξῃ αὐτοὺς εἰς τὴν εὐπείθειαν. Ἐπ' ἴσης πρέπει νὰ φαίνεται ὅτι γινώσκει, ἃ δεῖ ποιεῖν, καὶ νὰ ἔχῃ δεινότητα λόγου, ἵνα τὴν φιλοτιμίαν τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀνδρῶν διεγείρῃ.

⁵)=τῷ οἶδα ἀκούσας αὐτοῦ τοιάδε ποτὲ διαλεχθέντος τινὶ ἡρημένῳ ἱππαρχεῖν. Τὸ ἐκ 1000 ἀνδρῶν ἀποτελούμενον ἱππικὸν τῶν Ἀθηναίων εἶχε δύο ἱπάρχους (=διοικητάς), ἐκλεγομένους διὰ χειροτονίας, καὶ εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν 10 στρατηγῶν ὑπαγομένους.

⁶) Οὐ γὰρ δὴ ἐπεθύμησας ἵππαρχεῖν (ἔνεκα) τοῦ ἐλαύνειν (δηλ. τὸν ἵππον) πρώτος τῶν ἱππέων=βεβαίως δὲν ἐπεθύμησας νὰ εἰσέλθῃς ἱπάρχος ἵνα προηγῇς τῶν ἱππέων.

ἐλαύνειν· καὶ γὰρ οἱ ἱπποτοξόται τούτου γε¹ ἀξιοῦνται προε-
λαύνουσι γούν² καὶ τῶν ἱππάρχων. — Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη. —
Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τοῦ γνωσθῆναί γε³· ἐπεὶ καὶ οἱ μαινόμε-
νοί γε ὑπὸ πάντων γινώσκονται. — Ἀληθές, ἔφη, καὶ τοῦτο
λέγεις.

2. Ἀλλ' ἄρα⁴ ὅτι τὸ ἱππικὸν οἶε τῇ πόλει βέλτιον ἂν⁵
ποιήσας παραδοῦναι, καί, εἴ τις χρεία γίγνοιτο ἱππέων, τού-
των ἡγούμενος, ἀγαθοῦ τινος αἴτιος γενέσθαι⁶ τῇ πόλει; —
Καὶ μάλα, ἔφη. — Καὶ ἔστι γε, νῆ Δί' ⁷, ἔφη ὁ Σωκράτης,
καλὸν, ἐὰν δύνῃ ταῦτα ποιῆσαι. Ἡ δὲ ἀρχὴ που⁸, ἔφ' ἣν
ἡρῆσαι, ἱππων τε καὶ ἀμβατῶν⁹ ἐστίν; — Ἐστὶ γὰρ οὖν¹⁰,
ἔφη.

3. Ἴθι δὴ λέξον ἡμῖν τοῦτο πρῶτον, ὅπως διανοῇ τοὺς
ἱπποὺς βελτίους ποιῆσαι; — Καὶ ὅς¹¹, Ἀλλὰ τοῦτο μὲν, ἔφη, οὐκ

¹) Τούτου βεβαίως, δηλ. τοῦ
προελαύνειν. Οἱ ἔφιπποι τοξόται
ἦσαν τὸν ἀριθμὸν 200, καὶ οὗτοι
οὐχὶ Ἀθηναῖοι, διότι δὲν ἐθεω-
ρεῖτο τοῦτο ἔντιμον, ἀλλὰ ξένοι
καὶ μάλιστα Σκύθαι.

²) Διότι βεβαίως προηγούνται
καὶ τῶν ἱππάρχων. Οἱ ἱπποτοξό-
ται ἀπετέλουν τὴν ἐμπροσθοφυ-
λακὴν τοῦ τῶν Ἀθηναίων ἱππικοῦ.
ἦσαν δηλ. ὅ,τι οἱ ψιλοὶ ἐν τῷ
πεζικῷ.

³) Οὐκ ἐπεθύμησας ἱππαρχεῖν
(ἐνεκα) τοῦ γνωσθῆναί γε = ἵνα
βεβαίως γείνης γνωστός.

⁴) Ἀλλ' ἄρα ἐπεθύμησας ἱπ-
παρχεῖν ὅτι (= διότι).

⁵) Ὁ ἂν συναπτεὸς μετὰ τοῦ
παραδοῦναι καὶ τοῦ κατοπτέρον γε-
νέσθαι. Ἡ δὲ σύντ. οἶε ἂν παρα-
δοῦναι τῇ πόλει τὸ ἱππικὸν ποιή-
σας (αὐτὸ) βέλτιον = οἶε ὅτι, εἰ

ἱππαρχος γένοιο, παραδοίης ἂν τὸ
ἱππικὸν κτλ.

⁶) Οἶε ἂν γενέσθαι αἴτιος =
τῷ οἶε ὅτι γένοιο ἂν αἴτιος κτλ.

⁷) Καὶ πραγματικῶς εἶνε βε-
βαίως. Ὁ δὲ πληθ. ταῦτα ἀντὶ ἐνι-
κού. Πρβλ. 1, 1, 5.

⁸) Ἐπὶ ἀμφιβολίας = ἴσως,
ἂν δὲν ἀπατῶμαι. Πρβλ. δῆπον,
ἡπον.

⁹) Συνήθης ἰωνικὸς τύπος
παρὰ Ξενοφῶντι ἀντὶ ἀναβατῶν =
ἱππέων.

¹⁰) Βεβαίως εἶνε ἀρχὴ κτλ. Ὁ
δὲ γὰρ αἰτιολ. = δὲν πρέπει νὰ ἀμ-
φιβάλλῃς (ὅτι εἶνε ἀρχή)· διότι
τῷ ὅτι εἶνε ἀρχὴ ἱππων τε καὶ
ἀναβατῶν.

¹¹) Ἡ ὅς ἦτο κατ' ἀρχάς δει-
κτικὴ ἀντωνυμία. Ὡς τοιαύτη δὲ
εὗρηται ἐν τῷ πεζικῷ τῶν Ἀτ-
τικῶν λόγῳ ἐν τῷ καὶ ὅς (= καὶ

ἐμὸν οἶμαι τὸ ἔργον εἶναι¹, ἀλλὰ ἰδίᾳ ἕκαστον δεῖν τοῦ ἑαυτοῦ ἵππον ἐπιμελεῖσθαι.

4. Ἐὰν οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης, παρέχωνταί σοι² τοὺς ἵππους οἱ μὲν οὕτω κακόποδας ἢ κακοσκελεῖς ἢ ἀσθενεῖς, οἱ δὲ οὕτως ἀτρόφους, ὥστε μὴ δύνασθαι ἀκολουθεῖν, οἱ δὲ οὕτως ἀναγώγους³, ὥστε μὴ μένειν ὅπου ἂν σὺ τάξης, οἱ δὲ οὕτως λακτιστάς, ὥστε μὴδὲ τάξαι δυνατόν εἶναι, τί σοι τοῦ ἵππου ὄφελος ἔσται; ἢ πῶς δυνήσῃ, τοιούτων ἡγούμενος, ἀγαθὸν τι ποιῆσαι τὴν πόλιν; — Καὶ ὅς, Ἄλλὰ⁴ καλῶς τε λέρεις, ἔφη, καὶ πειράσσομαι τῶν ἵππων εἰς τὸ δυνατόν⁵ ἐπιμελεῖσθαι.

5. Τί δέ; τοὺς ἵππείας οὐκ ἐπιχειρήσεις, ἔφη, βελτίονας ποιῆσαι; — Ἐγὼ γ', ἔφη. — Οὐκοῦν πρῶτον μὲν ἀναβατικωτέρους⁶ ἐπὶ τοὺς ἵππους ποιήσεις αὐτούς; — Δεῖ γοῦν⁷, ἔφη, καὶ γάρ, εἴ τις αὐτῶν καταπέσοι, μᾶλλον ἂν οὕτω⁸ σώζοιτο.

6. Τί γάρ;⁹ εἴαν ποὺ κινδυνεύειν δέῃ, πότερον ἐπάγειν τοὺς πολεμίους ἐπὶ τὴν ἄμμον κελεύσεις¹⁰, ἔνθα περ εἰώθατε ἱππεύειν, ἢ πειράσῃ τὰς μελέτας ἐν τοιούτοις ποιῆσθαι χω-

οῦτος) ἢ δ' ὅς, ἢ δ' ἢ, καὶ ὥς, οὐδ' ὥς.

¹) Σύντ. ἀλλ' οἶμαι μὲν τοῦτο τὸ ἔργον οὐκ ἐμὸν εἶναι, ἀλλ' οἶμαι δεῖν ἕκαστον (δηλ. ἀναβάτην) ἰδίᾳ ἐπιμελεῖσθαι τοῦ ἑαυτοῦ ἵππου.

²) Οἱ ἀναβάται παρέχουσίν σοι (παρουσιάζουσιν εἰς σέ κατὰ τὴν ἐπιθεώρησιν) τοὺς ἵππους τῶν. Τὸ δὲ οἱ μὲν . . . οἱ δὲ = τινὲς μὲν . . . τινὲς δέ, δηλ. τῶν ἀναβατῶν.

³) Ἀδαμιάστους, ἀγυμνάστους.

⁴) Ὁ ἀλλὰ ἐνταῦθα εἶνε ὁμολογητικός = βεβαίως. Ὁ δὲ τί — καὶ = ὅπως — οὕτω.

⁵) Ὅσον εἶνε δυνατόν, ὅσον δύναμαι.

⁶) Μᾶλλον ἐπιτηδεῖους ἀναβαίνειν ἐπὶ τοὺς ἵππους.

⁷) Συμπλ. δεῖ γοῦν ἐμὲ αὐτοὺς ἀναβατικωτέρους ποιῆσαι = πρέπει βέβαια αὐτοὺς νὰ κάμω μᾶλλον ἐπιτηδεῖους εἰς τὸ ἀναβαίνειν ἐπὶ τοὺς ἵππους.

⁸) Κατ' αὐτὸν τρόπον, δηλ. εἰ ἀναβατικός εἴη.

⁹) Δηλ. ποιήσεις. Τὸ δὲ κινδυνεύειν = τῷ πολεμεῖν.

¹⁰) Σύντ. πότερον κελεύσεις τοὺς πολεμίους ἐπάγειν (= νὰ πληγαινῶσιν) ἐπὶ τὴν ἄμμον. Ἡ δὲ ἄμμος εἴτε ὁ ἀμμόδρομος ἦτο ὁ ἄμμος ἐστρωμένος τόπος, ἔνθα οἱ ἵππεῖς ἐγυμνάζοντο.

οίοις, ἐν οἷοις περ οἱ πόλεμοι γηγρονται;—Βέλτιον γοῦν¹, ἔφη.

7. Τί γάρ²; τοῦ βάλλειν³ ὡς πλείστους ἀπὸ τῶν ἵππων ἐπιμέλειάν τινα ποιήσῃ;—Βέλτιον γοῦν, ἔφη, καὶ τοῦτο⁴.—Θήγειν δὲ τὰς ψυχὰς⁵ τῶν ἱππέων καὶ ἐξορκίζειν πρὸς τοὺς πολεμίους, ἅπερ ἀλκιμωτέρους ποιεῖ, διανενόησαι;—Εἰ δὲ μή⁶, ἀλλὰ νῦν γε πειράσομαι, ἔφη.

8. Ὅπως δέ σοι πείθονται οἱ ἱππεῖς, πεφρόντικάς τι; ἄνευ γάρ δὴ τούτου⁷ οὔτε ἵππων οὔτε ἱππέων ἀγαθῶν καὶ ἀλκίμων οὐδὲν ὄφελος.—Ἀληθῇ λέγεις, ἔφη, ἀλλὰ πῶς ἂν τις μάλιστα, ὃ Σώκρατες, ἐπὶ τοῦτο αὐτοὺς προτρέψαιτο;

9. Ἐκείνο μὲν δῆπου οἶσθα, ὅτι ἐν παντὶ πράγματι οἱ ἄνθρωποι τούτοις μάλιστα ἐθέλουσι πείθεσθαι⁸, οὓς ἂν ἡγῶνται βελτίστους εἶναι. καὶ γὰρ ἐν νόσῳ, ὃν ἂν ἡγῶνται ἰατρικώτατον εἶναι, τούτῳ μάλιστα πείθονται, καὶ ἐν πλῶ⁹, ὃν ἂν κυβερνητικώτατον¹⁰ καὶ ἐν γεωργίᾳ, ὃν ἂν γεωργικώτατον. Καὶ μάλα, ἔφη.—Οὐκοῦν, εἰκός, ἔφη, καὶ ἐν ἱππικῇ¹¹, ὃς ἂν μάλι-

¹) Βέλτιον γοῦν ἐστὶ ποιεῖσθαι τὰς μελέτας ἐν τοιοῦτοις χωρίοις ἢ ἐν τῇ ἄμμφ.

²) Δῆλ. λέγεις. Ἀντὶ δὲ τοῦ γὰρ ἡδύνατο ἐνταῦθα νὰ τεθῇ δὲ = τί δὲ λέγεις;

³) Ἀντὶ τοῦ ἀκοντίζειν, οὗ ὑποκείμε, τὸ ὡς πλείστους.

⁴) Δῆλ. τὸ ὡς πλείστους βάλλειν (ἀκοντίζειν) ἀπὸ τῶν ἵππων βέλτιον (ἢ οἱ ἄλλοι) ποιήσω. Θὰ παρατάττω δῆλ. τοὺς ἱππεῖς οὕτως, ὥστε μὴ κωλυόμενοι ὑπὸ τῶν ἔμπροσθεν, ὅσον τὸ δυνάτον πλεῖστοι νὰ δύνωνται ἀπὸ τῶν ἵππων νὰ ἀκοντίζωσιν.

⁵) Θήγειν τὰς ψυχὰς (= διεγείρειν, θαρρύνειν) καὶ ἐξορκίζειν πρὸς τοὺς πολεμίους.

⁶) Συμπλήρ.: εἰ δὲ μὴ διανενοῖμαι = ἐάν δὲ μέχρι τοῦδε δὲν ἔχω σκεφθῇ περὶ τούτου, ἀλλὰ τώρα τοῦλάχιστον θὰ προσπαθήσω νὰ κάμω τοῦτο.

⁷) Δῆλ. τοῦ πείθεσθαι. Ἐπ' ἴσης καὶ εἰς τὸ κατωτέρω ἐπὶ τοῦτο ὕπον. τὸ πείθεσθαι.

⁸) = τῷ εὐπειθεῖς εἶναι. Τὸ δὲ βελτίστους = κρατίστους, ἱκανωτάτους.

⁹) Συμπλήρ. τοῦτ' μάλιστα πείθονται. Ὡσαύτως καὶ μετὰ τὸ ἐν γεωργίᾳ ὕπον. τὸ αὐτό.

¹⁰) Δῆλ. ἡγῶνται. Ἐπ' ἴσης καὶ μετὰ τὸ γεωργικώτατον (= ἱκανωτάτον εἰς τὸ γεωργεῖν).

¹¹) Σύντ.: οὐκοῦν εἰκός (= ἐστὶ) καὶ ἐν τῇ ἱππικῇ τοὺς ἄλλους ἐθέ-

στα εἰδώς φαίνεται ἃ δεῖ ποιεῖν, τούτῳ μάλιστα ἐθέλιν τοὺς ἄλλους πείθεσθαι.

10. Ἐὰν οὖν, ἔφη, ἐγώ, ὦ Σώκρατες, βέλτιστος ὢν αὐτῶν δηλὸς ὦ¹⁾, ἀρκέσει μοι τοῦτο²⁾ εἰς τὸ πείθεσθαι αὐτοὺς ἐμοί; — Ἐάν γε πρὸς τούτῳ³⁾, ἔφη, διδάξης αὐτούς, ὥς τὸ πείθεσθαι σοι κάλλιον τε καὶ σωτηριώτερον αὐτοῖς ἔσται. — Πῶς οὖν, ἔφη, τοῦτο διδάξω; — Πολὺν νῆ Δί', ἔφη, ῥᾶν⁴⁾, ἢ εἴ σοι δέοι διδάσκειν, ὥς τὰ κακὰ τῶν ἀγαθῶν ἀμείνω καὶ λυσιτελέστερά ἐστιν.

11. Λέγεις, ἔφη, σὺ⁵⁾ τὸν ἵππαρχον πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐπιμελεῖσθαι δεῖν καὶ τοῦ λέγειν δύνασθαι; — Σὺ δ' ὦρον⁶⁾, ἔφη, χορῆναι σιωπῇ ἵππαρχεῖν; ἢ οὐκ ἐντεθύμησαι, ὅτι, ὅσα τε⁷⁾ νόμῳ μεμαθήκαμεν, κάλλιστα ὄντα, δι' ὧν γε ζῆν ἐπιστάμεθα⁸⁾, ταῦτα πάντα διὰ λόγου ἐμάθομεν⁹⁾, καὶ εἴ τι ἄλλο καλὸν μανθάνει τις μάθημα¹⁰⁾, διὰ λόγου μανθάνει, καὶ οἱ ἄριστα διδάσκοντες μάλι-

λειν μάλιστα πείθεσθαι τούτῳ, ὅς ἂν μάλιστα φαίνεται (=φανερὸς ἢ) εἰδώς, ἃ δεῖ ποιεῖν.

1) Τὸ ἐὰν δηλὸς ὦ ὢν βέλτιστος αὐτῶν = τῷ ἐὰν δηλὸν ἦ, ὅτι εἰμι βέλτιστος αὐτῶν.

2) Δηλ. τὸ δηλὸν εἶναι ἐμὲ ὄντα βέλτιστον αὐτῶν.

3) Τὸ μὲν πρὸς τούτῳ = τῷ πρὸς τούτοις. Τὸ δὲ διδάξης = διαφωτίσης, πείσης αὐτούς.

4) Σύντ. πολὺ ῥᾶν ἐστι διδάσκειν (=διαφωτίζειν) αὐτούς, ὥς τὸ πείθεσθαι σοι κάλλιον τε καὶ σωτηριώτερον αὐτοῖς ἔσται ἢ . . διδάσκειν αὐτούς, ὥς τὰ κακὰ ἐστὶν ἀμείνω κτλ. Τὸ δὲ εἴ σοι δέοι εἶνε σπανιώτερον τοῦ εἴ σοι δέοι.

5) Σύντ. λέγεις σὺ = (φρονεῖς σὺ) δεῖν τὸν ἵππαρχον ἐπιμελεῖ-

σθαι πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦ δύνασθαι λέγειν (=νὰ γένη ἱκανὸς εἰς τὸ λέγειν); Ταῦτα δὲ λέγει ἀναφορικῶς πρὸς τὸ ἀνωτέρω διδάξειν τοὺς ἱππεῖς.

6) Συμπλ. τοῦτο μὲν ἔλεγον (=ἐφρόνουν), σὺ δὲ ὦρον.

7) Ὅσα τε . . καὶ εἴ τι ἄλλο. Τὸ δὲ νόμῳ = συνωδὰ τοῖς θεοῖς καὶ τοῖς θεσμοῖς τῆς πόλεως ἐδιδάχθημεν. Τὸ δὲ κάλλιστα ὄντα = διότι εἶνε κάλλιστα.

8) Δι' ὧν βεβαίως μαθημάτων ἡξεύρομεν νὰ ζῶμεν. Ἐνταῦθα δὲ ὁ λόγος περὶ τοῦ κοινωνικοῦ ἡμῶν βίου.

9) Ἐμάθομεν ἀκούοντες παρ' ἄλλων λεγόμενα ταῦτα.

10) Τὸ εἴ τι ἄλλο καλὸν μάθημα μανθάνει τις ἀντιτίθεται τῷ ὅσα τε νόμῳ μεμαθήκαμεν. Ταῦτα δὲ εἶνε

στα λόγῳ χοῶνται, καὶ οἱ τὰ σπουδαιότατα μάλιστα ἐπιστάμενοι¹ κάλλιστα διαλέγονται;

12. Ἡ τόδε οὐκ ἐντεθύμῃσαι, ὥς, ὅταν γε χορὸς εἰς² ἐκ τῆσδε τῆς πόλεως γίγνηται, ὥσπερ ὁ εἰς Δῆλον πεμπόμενος³, οὐδείς ἄλλοθεν οὐδαμῶθεν τούτῳ⁴ ἐφάμιλλος γίγνεται, οὐδὲ εὐανδρία ἐν ἄλλῃ πόλει ὁμοία τῇ ἐνθάδε συνάγεται;⁵— Ἀληθῇ λέγεις, ἔφη.

13. Ἀλλὰ μὴν οὔτε εὐφωνία τοσοῦτον διαφέρουσιν Ἀθηναῖοι τῶν ἄλλων⁶, οὔτε σωμάτων μεγέθει καὶ ῥόμῃ⁷, ὅσον φιλοτιμία⁸, ἥπερ μάλιστα παροξύνει πρὸς τὰ καλὰ καὶ ἔντιμα.— Ἀληθές, ἔφη, καὶ τοῦτο.

14. Οὐκοῦν οἶει, ἔφη, καὶ τοῦ ἱππικοῦ τοῦ ἐνθάδε⁹ εἶ τις

ὅσα τις μαθάνει ἐξ ἰδίας πρὸς ταῦτα κλίσεως (φύσει).

¹⁾ Καὶ ἐκεῖνοι, οὔτινες πρὸ πάντων ἔχουσι τὰς μᾶλλον σπουδαίας γνώσεις. Ἐνταῦθα δὲ πρόκειται περὶ τῶν φιλοσόφων.

²⁾ Ὁ χορὸς εἰς ἀντιτίθεται πρὸς τοὺς ἄλλους χοροὺς τοὺς ὑπὸ τῶν λοιπῶν πόλεων πεμπομένους εἰς Δῆλον, ὥς δεικνύουσιν αἱ λέξεις οὐδείς (δηλ. χορὸς) ἄλλοθεν οὐδαμῶθεν = οὐδείς ἄλλος χορὸς ἐξ ἄλλου τινὸς μέρους τῆς Ἑλλάδος πεμπόμενος εἰς Δῆλον εἶνε ὁμοῖος μὲ τούτον τὸν ἕνα;

³⁾ Οἱ Ἀθηναῖοι ἔπεμπον κατ' ἔτος εἰς Δῆλον θεωρίαν, ἥτοι ἱερὰν πρεσβείαν (ιδεὶ 4, 8, 2). Κατὰ πᾶσαν δὲ τετραετίαν ἐπέμποντο πρεσβεῖαι καὶ μετὰ τούτων καὶ χορὸς νέων, ὅστις διηγωνίζετο πρὸς τοὺς ἐκ τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Ἑλλάδος πεμπομένους χορούς.

⁴⁾ Δηλ. τῷ ἐνὶ χορῷ, τῷ ἐξ Ἀθηνῶν πεμπομένῳ.

⁵⁾ Πλήθος ὠραίων ἀνδρῶν συνάγεται. Ὑπαινίσσεται τὸ ἔθος τῶν Ἀθηναίων τοῦ νᾶ ἐκλέγονται τῇ Ἀθηνᾷ ἐν τῇ τῶν Παναθηναίων ἐορτῇ ὡς θαλλοφόρους τοὺς ὠραίους νέους τε καὶ γέροντας, οἵτινες ὠφείλον νὰ φέρωσιν εἰς τὴν Ἀθηνᾶν θαλλὸν ἐλαίας, ἣτις, ὡς γνωστόν, ἦτο ἱερὰ τῇ Ἀθηνᾷ.

⁶⁾ Ἀλλ' ὅμως οὐδὲ διὰ τοῦ ὠραίου τῆς φωνῆς καὶ τοῦ ἤσματος (εὐφωνία) τόσον πολὺ ὑπερτεροῦσι τοὺς ἄλλους (Ἑλληνας).

⁷⁾ Τὸ μέγα ἀνάστημα καὶ ἡ σωματικὴ ἰσχὺς ἀπετέλουν μέρος τῆς ὠραιότητος.

⁸⁾ Ὅσον διὰ τῆς ἀγάτης πρὸς τὴν τιμὴν, τὴν ὑπὸ τῶν ἄλλων διὰ τὴν ἀρετὴν ἡμῖν ἀπονεμομένην, ἣτις μόνῃ εἶνε αἰτία πάσης ὑψηλοτέρας ἐπιθυμίας καὶ δρασσεως. Πρὸβλ. 3, 5, 3.

⁹⁾ Τοῦ ἐν τῇδε τῇ πόλει, δηλ. ἐν Ἀθήναις.

ἐπιμεληθεῖν, πολὺ ἂν καὶ τούτω¹ διενεγκεῖν τῶν ἄλλων, ὅπλων τε καὶ ἵππων παρασκευῇ καὶ ἐνταξίᾳ καὶ τῷ ἐτοιμῶς κινδυνεύειν πρὸς τοὺς πολεμίους, εἰ νομίσειαν² ταῦτα ποιοῦντες ἐπαίνου καὶ τιμῆς τεύξεσθαι; — Εἰκός γε, ἔφη.

15. Μὴ τοίνυν ὁκνεῖ, ἔφη, ἀλλὰ πειρῶ τοὺς ἄνδρας ἐπὶ ταῦτα προτρέπειν, ἅφ' ὧν αὐτός τε ὠφελήσῃ³ καὶ οἱ ἄλλοι πολῖται διὰ σέ. — Ἀλλά, ῥη Αἴα, πειράσσομαι⁴, ἔφη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

1. Ἰδὼν δέ ποτε Νικομαχίδην ἐξ ἀρχαιρεσιῶν⁵ ἀπιόντα, ἤροτο· Τίνες, ὦ Νικομαχίδη, στρατηγοὶ ἥσονται; — Καὶ ὅς, Οὐ γάρ, ἔφη, ὦ Σώκратες, τοιοῦτοί⁶ εἰσιν Ἀθηναῖοι, ὥστε ἐμὲ μὲν

¹⁾ Καὶ ὡς πρὸς τοῦτο δηλ. τὸ ἱππικόν. Εἶνε δὲ ἡ δοτικὴ τοῦτο προεξαγγελτικὴ τῶν ἐπομένων δοτικῶν παρασκευῇ κτλ. Εἰς δὲ τὸ διενεγκεῖν, ὑποκείμε. Ἀθηναίους.

²⁾ Ὑποκείμε. οἱ ἱππεῖς, ὅπερ περιέχεται ἐν τῷ ἀνωτέρῳ τοῦ ἱππικοῦ.

³⁾ Παθητ.=θά πορισθῆς ὠφελειάν τινα. Εἰς δὲ τὸ διὰ σέ ὑπον. ὠφελήσονται=θά πορισθῶσιν ὠφελειάν τινα.

⁴⁾ Ὑπον. προτρέπειν ἐπὶ ταῦτα ἅφ' ὧν αὐτός τε ὠφελήσεται καὶ κτλ.

ΚΕΦΑΛ. Δ'. § 1—12. Περιληψις. Ὁ Νικομαχίδης, ὅστις ἐπὶ πολὺν χρόνον εἶχεν ὑπηρετήσῃ ὡς λοχαγὸς ἐν τῷ στρατῷ, παραπονεῖται ὅτι ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν στρατηγῶν προὔτιμήθη αὐτοῦ ὁ Ἀντισθένης, ὃς οὐδέποτε εἶχε στρατεύσῃ, ἀλλ' ὅστις μόνον ἐγίνωσκε νὰ συνάλλῃ χρήματα. Ἀλλ' ὁ Σω-

κράτης παρὰ τὴν γνώμην τούτου ἀποδεικνύει αὐτῷ, ὅτι ὅστις ἐν παντὶ πράγματι γινώσκει νὰ κάμῃ ὅ,τι δεῖ, καὶ χορηγὸς γενόμενος τοὺς ἀρίστους διὰ τὴν τοιαύτην ἐργασίαν, καὶ προσέτι δύναται καλῶς νὰ διοικήσῃ τὸν ἑαυτοῦ οἶκον, οὗτος δύναται ἐπ' ἴσης καλῶς νὰ ἐκπληρώσῃ τὰ καθήκοντα στρατηγοῦ.

⁵⁾ Ἀπὸ τὰς ἐκλογὰς τῶν στρατηγῶν. Ἐξελέγοντο δὲ κατ' ἔτος δέκα στρατηγοί. Κυρίως δὲ ἀρχαιρεσῖαι (ἐν τῷ πληθυντ.) λέγονται αἱ ἐκλογαὶ τῶν (τῆς πόλεως) ἀρχῶν.

⁶⁾ Δὲν εἶνε λοιπὸν οἱ Ἀθηναῖοι τοιοῦτοι=τοιαύτης ποιότητος ἄνθρωποι, τ'. ἔ. ἄγαν μαροῖ, ὥστε ἐμὲ μὲν δὲν ἐξέλεξαν στρατηγόν . . . ἀλλ' ἐξέλεξαν τὸν Ἀντισθένην. Ὁ γὰρ ἐν ἐρωτήσῃ ἔχει δύναμιν συλλογιστικὴν.

οὐχ εἴλοντο, δς ἐκ καταλόγου¹ στρατευόμενος κατατέτριμμαι, καὶ λοχαγῶν καὶ ταξιαρχῶν, καὶ τραύματα ὑπὸ τῶν πολεμίων² τοσαῦτα ἔχω — ἅμα δὲ τὰς οὐλὰς τῶν τραυμάτων ἀπογυμνούμενος ἐπεδείκνυνεν — Ἀντισθένην δέ³, ἔφη, εἴλοντο, τὸν οὔτε ὀπλίτην πώποτε στρατευσάμενον⁴, ἔν τε τοῖς ἱππεῦσιν οὐδὲν περιβλεπτον ποιήσαντα, ἐπιστάμενόν τε ἄλλο οὐδὲν ἢ χρήματα συλλέγειν;

2. Οὐκουν, ἔφη ὁ Σωκράτης, τοῦτο μὲν ἀγαθόν⁵, εἴγε τοῖς στρατιώταις ἱκανὸς ἔσται τὰ ἐπιτήδεια πορίζειν; — Καὶ γὰρ⁶ οἱ ἔμποροι, ἔφη ὁ Νικομαχίδης, χρήματα συλλέγειν ἱκανοὶ εἰσιν· ἀλλ' οὐχ ἔνεκα τούτου καὶ στρατηγεῖν δύναται⁷ ἄν.

3. Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη· Ὡς καὶ φιλότιμος⁸ ὁ Ἀντισθένης ἐστίν, ὁ στρατηγῷ προσεῖναι ἐπιτήδειόν ἐστιν οὐχ ὁρᾷς, ὅτι καί, ὁσάκις κεχορήγηκε⁹, πᾶσι τοῖς χοροῖς νενίκηκε;¹⁰ — Μὰ

¹⁾ Ὁ ὁποῖος ἄφ' οὗ χρόνου τὸ ὄνομά μου ἐγράφη ἐν τῷ στρατιωτικῷ καταλόγῳ, ἀπὸ τῆς στρατευομένου ἡλικίας, λαμβάνω μέρος εἰς τὰς ἐκστρατείας. Κατάλογος δὲ ἦν πῖναξ ἐφ' οὗ ἐνέγραφον τὰ τῶν ἐκστρατευομένων ὀνόματα. Τὸ δὲ κατατέτριμμαι λοχαγῶν = ἔχω κατατρίψῃ ὅλην μου τὴν ἡλικίαν λοχαγὸς ἢ ταξίαρχος ὢν.

²⁾ Ποιητ. αἴτιον τοῦ ἔχω τραύματα, ὅπερ = τῷ τετραυμάτισμαι.

³⁾ Τίς ἦτο ὁ Ἀντισθένης οὗτος καὶ ὁ ἀποτυχὼν Νικομαχίδης ἀλλοθεν δὲν γινώσκομεν.

⁴⁾ Ὁ ὁποῖος οὔτε ὡς ὀπλίτης ποτὲ μέχρι τοῦδε ὑπηρετήσεν (ἐνῷ ἐγὼ ὑπηρετήσα ὡς λοχαγὸς καὶ ταξίαρχος), καὶ ἐν τῷ ἱππικῷ οὐδὲν κτλ.

⁵⁾ Δὲν εἶνε λοιπὸν τοῦτο τοῦ-

λάχιστον καλόν, εἰ μάλιστα. Εἰρωνεία.

⁶⁾ Συμπλήρ. Τοῦτο οὐχ οὐτως ἔχει καὶ γὰρ = διότι καὶ οἱ ἔμποροι καλ.

⁷⁾ Ἐκ τοῦ κατωτέρω νενίκηκε κατάδηλον γίνεται ὅτι τοῦ φιλότιμος τὸ δεύτερον συνθετικὸν εἶνε ἢ λ. νίκη. Ὁθ. φιλότιμος = ὁ φίλος τῆς νίκης, ὁ ἀγαπῶν νὰ νικήσῃ (εἴτε δικαίως εἴτε ἀδίκως) (Πρβλ. φιλότιμος). Τὸ δὲ ἐπόμεν. ὁ στρατηγῷ κτλ. = τοῦτο δὲ (τὸ φιλότιμον) νὰ ἔχῃ ὡς προσὸν ἕνας στρατηγὸς εἶνε καλόν (χρήσιμον, ἀναγκαῖον).

⁸⁾ Ἐγενεε χορηγός. Χορηγός δὲ ἐλέγετο ὁ ἰδίᾳ δαπάνῃ παρασκευάζων τὸν χορὸν δρᾶματός τινος μέλλοντος ἀπὸ σκηνῆς νὰ διδᾷθῃ.

⁹⁾ Εἰς ὅλους τοὺς χοροὺς νι-

Αί', ἔφη ὁ Νικομαχίδης¹, ἀλλ' οὐδὲν ὁμοίον ἔστι² χοροῦ τε καὶ στρατεύματος προεστάναι.

4. Καὶ μὲν, ἔφη ὁ Σωκράτης, οὐδὲ φῶδης γε ὁ Ἀντισθένης οὐδὲ χορῶν διδασκαλίας ἔμπειρος ὢν³, ὅμως ἐγένετο ἱκανὸς εὗρεῖν τοὺς κρατίστους ταῦτα⁴. — Καὶ ἐν τῇ στρατιᾷ οὖν⁵, ἔφη ὁ Νικομαχίδης, ἄλλους μὲν εὗρήσει τοὺς τάξοντας⁶ ἀνθ' ἑαυτοῦ, ἄλλους δὲ τοὺς μαχομένους.

5. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἐάν γε καὶ ἐν τοῖς πολεμικοῖς τοῖς κρατίστοις, ὥσπερ ἐν τοῖς χορικοῖς, ἐξευρίσκη τε καὶ προαιρῇται, εἰκότως ἂν καὶ τούτου νικηφόρος εἴη⁷· καὶ δαπανᾷν δ' αὐτὸν εἰκὸς⁸ μᾶλλον ἂν ἐθέλῃν εἰς τὴν ξὺν ὅλῃ τῇ πόλει τῶν πολεμικῶν νίκην, ἢ εἰς τὴν ξὺν τῇ φυλῇ τῶν χορικῶν.

6. Λέγεις σύ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὡς τοῦ αὐτοῦ ἀνδρός

κητὴς ἀνεδείχθη. Πᾶς δὴλ. χορηγὸς ἐφιλοτιμεῖτο νὰ συγκροτήσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ἄριστα τὸν τοῦ δράματος χορὸν, ὃν ἰδίᾳ δαπάνῃ παρεσκευάζε· διότι ὁ χορὸς αὐτοῦ ἔπρεπε νὰ ἀγωνισθῇ πρὸς ἄλλους χορούς, οὓς ἐάν ἐνίκαι, ἐλάμβανεν ὁ χορηγὸς τὸ γέρας τῆς νίκης. Τοῦτο δὲ ἦτο τρίτους.

¹) Ναί, ἀληθῶς, εἶπεν ὁ Νικομαχίδης. Τὸ μὰ Δία τίθεται μόνον ὅπου ἄρνησις προηγεῖται ἢ ἔπεται ἢ ἐπομένου ἄλλα.

²) Ἀλλὰ κατ' οὐδὲν (οὐδαμῶς) ὅμοιον πρᾶγμα εἶνε νὰ προῖσταται.

³) Καὶ πρὸς τούτοις βεβαίως ἐνῶ δὲ εἶνε ἔμπειρος διδάσκειν χορούς. Ὁ δὲ πληθυντ. χορῶν σημαίνει τὰ διάφορα εἶδη τῶν χορῶν. Διότι οἱ χορηγοὶ οὐ μόνον χορὸν δραμάτων, ἀλλὰ καὶ χορὸν ἄλλων ποιημάτων, ἀπαιτοῦντων χορὸν, παρεσκευάζον.

⁴) Αἰτιατικὴ τῆς ἀναφορᾶς = ὡς πρὸς ταῦτα, δὴλ. τοὺς κρατίστους τῆς φῶδης καὶ τῶν χορῶν διδασκάλους.

⁵) Καὶ ἐν τῷ στρατεύματι λοιπὸν οὕτως ἔσται. Εἰρωνικῶς.

⁶) Ἄλλους μὲν (δὴλ. ἔχοντας τὰς ἀπαιτουμένας γνώσεις) θά εὕρῃ, οἱ ὅποιοι ἀντ' αὐτοῦ θὰ δύνωνται νὰ παρατάξωσι τὸν στρατόν.

⁷) Εἴη ἂν νικηφόρος καὶ τούτου, δὴλ. τῶν πολεμικῶν.

⁸) Εἰκὸς (ἔστιν) αὐτὸν μᾶλλον ἂν ἐθέλῃν δαπανᾷν εἰς τὴν ξὺν ὅλῃ τῇ πόλει νίκην ἢ (δαπανᾷν) εἰς τὴν ξὺν τῇ (ἑαυτοῦ) φυλῇ τῶν χορικῶν (νίκην). Ὁ δὲ νοῦς· Φυσικὸν εἶνε ὁ Ἀντισθένης νὰ προτιμᾷ νὰ δαπανᾷ εἰς τὰ πολεμικά, ὅπου τῆς νίκης συμμετέχει ὅλη ἡ πόλις, ἢ εἰς τὰ χορικά, ὅπου τῆς νίκης μετέχει μόνον ἡ φυλὴ εἰς ἣν ὁ χορηγὸς ἀνήκεν.

ἐστι χορηγεῖν τε καλῶς καὶ στρατηγεῖν¹; — Δέγω ἔγωγ², ἔφη, ὥς, ὅτου ἂν τις προστατεύῃ, ἐὰν γινώσκῃ τε ὧν δεῖ καὶ ταῦτα² πορίζεσθαι δύνῃται, ἀγαθὸς ἂν εἴῃ προστάτης, εἴτε χοροῦ εἴτε οἴκου εἴτε πόλεως εἴτε στρατεύματος προστατεύοι.

7. Καὶ ὁ Νικομαχίδης· Μὰ Δί', ἔφη, ὦ Σώκρατες, οὐκ ἂν ποτε ᾧμην ἐγὼ σοῦ ἀκοῦσαι³, ὥς οἱ ἀγαθοὶ οἰκονόμοι ἀγαθοὶ στρατηγοὶ ἂν εἴεν. — Ἰθι δὴ, ἔφη, ἐξετάσωμεν τὰ ἔργα ἑκάτερον αὐτῶν⁴, ἵνα ἴδωμεν, πότερον τὰ αὐτά ἐστιν ἢ διαφέρει τι. — Πάνυ γε, ἔφη.

8. Οὐκοῦν, ἔφη, τὸ μὲν τοὺς ἀρχομένους κατηκόους⁵ τε καὶ εὐπειθεῖς ἐναντοῖς παρασκευάζειν ἀμφοτέρων⁶ ἐστὶν ἔργον; — Καὶ μάλα, ἔφη. — Τί δέ, τὸ προστάττειν ἕκαστα τοῖς ἐπιτηδεύουσιν πράττειν⁷; — Καὶ τοῦτ', ἔφη. — Καὶ μὴν καὶ τὸ τοὺς κακοὺς κολάζειν καὶ τοὺς ἀγαθοὺς τιμᾶν ἀμφοτέροις οἶμαι προσήκειν.

9. Πάνυ μὲν οὖν⁸, ἔφη. — Τὸ δὲ τοὺς ὑπηκόους εὐμενεῖς προιεῖσθαι πῶς οὐ καλὸν ἀμφοτέροις⁹; — Καὶ τοῦτ'¹⁰, ἔφη. —

¹) Δῆλ. καλῶς. Τὸ δὲ ἐπόμενον ἂν... προστατεύῃ = ἤθελεν εἶναι ἀρχηγός, διευθυντής.

²) Ταῦτα, ὧν δεῖ = ταῦτα ὧν δεῖα ἐστίν, ἥτοι ὅσα χρειάζονται.

³) Ὁ Νικομαχίδης ἀκούσας τὸ προστάτης οἶκον ἀπορεῖ πῶς εἶνε δυνατόν οἱ οἰκονόμοι οἰκίας τινὸς νὰ γίνωσι στρατηγοί.

⁴) Δῆλ. τοῦ οἰκονόμου οἰκίας καὶ τοῦ στρατηγοῦ. Τὸ δὲ πάνυ γε = πολὺ καλὰ, μάλιστα ἄς ἐξετάσωμεν.

⁵) Εἰς τὸ κατήκοος ἢ πρόθ. κατὰ σημαίνει ἐπίτασιν = ἐντελῶς (τυφλῶς) ὑπακούοντας εἰς αὐτούς.

⁶) Δῆλ. οἰκονόμου οἰκίας καὶ στρατηγοῦ. Ἐν τοῖς καὶ μάλα καὶ

πάνυ ὁ καὶ εἶνε ἐπιτατικὸς καὶ σημαίνει πάλιν = πολὺ μάλιστα, μάλιστα πολὺ.

⁷) Σύντ. ἀμφοτέρων ἔργον ἐστὶ τὸ προστάττειν τοῖς ἐπιτηδεύουσιν (= τοῖς ἔχουσιν τὴν ἐπιτηδειότητα, τὴν δεξιότητα) πράττειν ἕκαστα;

⁸) Βεβαιότατα, εἶπεν ὁ Νικομαχίδης, ἀμφοτέροις προσήκει. Ὁ δὲ μὲν εἶνε τὸ βεβαιωτικὸν μὴν διὸ οὐδέποτε ἔχει ἀνταποδοτικὸν δέ. Βεβαιωτικὸς δὲ εἶνε καὶ ὁ οὖν.

⁹) Σύντ. οὐ καλὸν (ἐστίν) ἀμφοτέροις (προσῆκειν) τὸ ποιεῖσθαι (αὐτούς) τοὺς ὑπηκόους εὐμενεῖς;

¹⁰) Καὶ τοῦτο (δῆλ. τὸ τοὺς ὑπηκόους εὐμενεῖς ποιεῖσθαι) καλὸν ἐστὶν ἀμφοτέροις προσῆκειν.

Συμμάχους δὲ καὶ βοηθοὺς προσάγεσθαι¹ δοκεῖ σοι συμφέρειν ἀμφοτέροις ἢ οὐ;— Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.— Ἀλλὰ φυλακτικούς² τῶν ὄντων οὐκ ἀμφοτέροισιν εἶναι προσήκει;— Σφόδρα γ', ἔφη.— Οὐκοῦν καὶ ἐπιμελεῖς καὶ φιλοπόνους ἀμφοτέροισιν εἶναι προσήκει περὶ τὰ αὐτῶν ἔργα;

10. Ταῦτα μὲν ἔφη, πάντα ὁμοίως ἀμφοτέρων³ ἐστὶν ἀλλὰ τὸ μάχεσθαι οὐκ ἐστὶ ἀμφοτέρων. Ἀλλ' ἐχθροὶ γέ τοι ἀμφοτέροις γίνονται⁴;— Καὶ μάλα, ἔφη, τοῦτό γε⁵.— Οὐκοῦν τὸ περιγενέσθαι τούτων ἀμφοτέροις συμφέρει;

11. Πάνυ γε, ἔφη· ἀλλ' ἐκεῖνο παρής⁶, ἂν δέῃ μάχεσθαι τί ὠφελήσει ἡ οἰκονομική;— Ἐνταῦθα⁷ δῆπου καὶ πλείστον, ἔφη· ὁ γὰρ ἀγαθὸς οἰκονόμος, εἰδὼς, ὅτι οὐδὲν οὕτω λυσιτελές τε καὶ καρδαλέον ἐστὶν⁸, ὥς τὸ μαχόμενον τοὺς πολεμίους νικᾶν οὐδὲ οὕτως ἀλυσιτελές τε καὶ ζημιῶδες, ὥς τὸ ἡττᾶσθαι, προθύμως μὲν τὰ πρὸς τὸ νικᾶν συμφέροντα ζητήσει καὶ παρασκευάσεται⁹, ἐπιμελῶς δὲ τὰ πρὸς τὸ ἡττᾶσθαι φέροντα σκέπεται

¹) Σύντ. τὸ προσάγεσθαι (αὐτοὺς) συμμάχους καὶ βοηθοὺς δοκεῖ σοι συμφέρειν ἀμφοτέροις ἢ δοκεῖ σοι οὐ συμφέρειν;

²) Ἰκανοὺς φυλάττειν τὰ ἑαυτῶν πράγματα. Πρβλ. 3, 1, 6.

³) Δῆλ. ἔργα. Εἰς δὲ τὸ ἐπόμενον ἀμφοτέρων ὑπον. ἐστὶν ἔργον = δὲν εἶνε πλέον ἔργον, δὲν εἶναι ὁμοίως (ὥς τὰ προηγούμενα) ἔργον.

⁴) Ἀλλ' ἐχθροὶ βεβαίως τούτῳ ἀχίστον γίνονται ἀμφοτέροις = ἐχθροὺς ἔχουσι καὶ οἱ δύο, δηλ. καὶ ὁ οἰκονόμος καὶ ὁ στρατηγός;

⁵) Δῆλ. γίνονται ἀμφοτέροις. Εἰς δὲ τὸ περιγενέσθαι τούτων ὑπον. τῶν ἐχθρῶν.

⁶) Τὸ παρής (ἢ ὀρθότ. παροίς) εἶνε 2ον πρὸς τοῦ παρήμι = παραλείπω. Τοῦ δὲ τῆς ἐκεῖνος γίνεται πολλάκις χρήσις, ὅταν ἐξαγγέλληται πρότασις ἐρωτηματική, εἰς ἣν θέλομεν νὰ προσηλώσωμεν τὴν προσοχήν.

⁷) Ἐν τούτῳ, τ. ἔ. ἂν δέῃ μάχεσθαι. Τὸ δὲ καὶ πλείστον = μάλιστα πλείστον (ὠφελήσει).

⁸) Σύντ. οὐδὲν οὕτω λυσιτελές . . ἐστὶν ὥς λυσιτελές ἐστὶ τὸ νικᾶν τινα) τοὺς ἐχθροὺς μαχόμενον, οὐδὲ οὕτως . . ζημιῶδες (ἐστὶ τι) ὥς τὸ ἡττᾶσθαι (ὑπὸ τῶν πολεμιῶν). Τὸ δὲ ζημιῶδες = τὸ ἐπιφέρειν ζημίαν, τὸ ἐπιβλαβές.

⁹) Ὅσα συντελοῦσιν εἰς τὴν

καὶ φυλάσσεται, ἐνεργῶς δέ¹, ἂν τὴν παρασκευὴν ὁρᾷ νικητικὴν οὖσαν, μαχεῖται, οὐχ ἥμισυ δὲ τούτων², ἐὰν ἀπαράσκευος ᾖ, φυλάσσεται συνάπτειν μάχην.

12. Μὴ καταφρόνει³, ἔφη, ὦ Νικομαχίδη, τῶν οἰκονομικῶν ἀνδρῶν· ἡ γὰρ τῶν ἰδίων ἐπιμέλεια πλήθει⁴ μόνον διαφέρει τῆς τῶν κοινῶν, τὰ δὲ ἄλλα παραπλήσια ἔχει [τὸ δὲ μέγιστον⁵, ὅτι οὔτε ἄνευ ἀνθρώπων οὐδετέρα γίγνεται, οὔτε δι' ἄλλων μὲν ἀνθρώπων τὰ ἴδια πράττεται, δι' ἄλλων δὲ τὰ κοινά]. οὐ γὰρ ἄλλοις τισὶν ἀνθρώποις οἱ τῶν κοινῶν ἐπιμελόμενοι χρῶνται ἢ οἷσπερ⁶ οἱ τὰ ἴδια οἰκονομοῦντες· οἷς⁷ οἱ ἐπιστάμενοι χρῆσθαι καὶ τὰ ἴδια καὶ τὰ κοινὰ καλῶς πράττουσιν, οἱ δὲ μὴ ἐπιστάμενοι ἀμφοτέρωθεν⁸ πλημμελοῦσιν.

νίκην θὰ ζητήσῃ... ἐπιμελῶς δὲ θὰ ἐξετάσῃ ὅσα γίνονται αἷτια τῆς ἥττης, καὶ θὰ ἀποφύγῃ ταῦτα.

¹) Μετ' ἐνεργείας δέ, μετὰ καρτερείας δὲ θὰ πολεμήσῃ. Τὸ δὲ νικητικὴν = ἱκανὴν εἰς τὸ νᾶ νικήσῃ.

²) Λιτότης = μάλιστα δὲ (πάντων) τούτων... φυλάσσεται = ὑπὲρ πάντα δὲ ταῦτα (τὰ προειρημένα) πρὸ πάντων θὰ φυλαχθῇ (θὰ ἀποφύγῃ) νᾶ συνάπτῃ μάχην.

³) Εἶνε ἐντονώτερον ἢ μετὰ τοῦ οὖν. Τὸ δὲ ἔφη = ἐξηκολούθησε λέγων ὁ Σωκράτης.

⁴) Κατὰ τὸ πλῆθος· διότι τὰ μὲν ἴδια εἶνε ὀλίγα, τὰ δὲ κοινὰ πολλὰ.

⁵) Δῆλ. ἐστὶ = τὸ δὲ σπουδαιότερον εἶνε ὅτι οὐδετέρα τῶν ἐπι-

μελειῶν τ. ἔ. οὔτε ἡ μία οὔτε ἡ ἄλλη (τῶν ἰδίων καὶ τῶν κοινῶν) ἐπιμέλεια γίνεσθαι ἄνευ ἀνθρώπων.

⁶) Δῆλ. χρῶνται = ἢ ἐκείνους ἴσα ἴσα τοὺς ὁποίους μεταχειρίζονται οἱ διευθύνοντες τὰ ἴδια.

⁷) Προσθετικὸς ἀναφορικός. = Οἱ δὲ ἐπιστάμενοι χρῆσθαι τούτοις (δῆλ. τοῖς οἰκονομικοῖς).

⁸) Εἰς τὰ δύο, δῆλ. εἰς τὰ ἴδια καὶ εἰς τὰ κοινὰ. Σημειώτεον δὲ ὅτι ὅλη αὕτη ἡ § διδάσκει ὁπόσον ὁ Σωκράτης στενῶς συνδεδεμένος ἐθέσκει τὴν οἰκίαν οἰκονομίαν καὶ τὴν τῶν κοινῶν διαχείρισιν. Διὸ ἐν ἐτέρῳ αὐτοῦ βιβλίῳ, τῷ *Οἰκονομικῷ*, ὁ Ξενοφῶν εἰσάγει τὸν Σωκράτην διεξοδικώτερον περὶ οἰκονομίας διαλεγόμενον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

1. Περικλεῖ¹ δέ ποτε, τῷ τοῦ πάνν² Περικλέους νύῳ, διαλεγόμενος, Ἐγὼ τοι, ἔφη, ὦ Περικλεις, ἐλπίδα ἔχω, σοῦ στρατηγήσαντος³, ἀμείνω τε καὶ ἐνδοξοτέραν τὴν πόλιν εἰς τὰ πολεμικά ἔσεσθαι καὶ τῶν πολεμίων κρατήσῃν. — Καὶ ὁ Περικλῆς, Βουλοίμην ἄν⁴, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἃ λέγεις⁵. ὅπως δὲ ταῦτα γένοιτ' ἄν, οὐ δύναμαι γινῶναι. — Βούλει οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης,

ΚΕΦΑΛ. Ε'. § 1—28. Περικλῆς. Ὁ Σωκράτης ἐξηγεῖ εἰς τὸν νέον Περικλέα τίνι τρόπῳ οἱ Ἀθηναῖοι δύνανται νὰ ἀνακτήσονται τὴν πολεμικὴν τῶν ἀρετῶν, ἀφοῦ, μεθ' ὅλα τὰ πολλὰ προτερήματά των, δι' ὧν προέχουσι τῶν Θηβαίων, μετὰ τὴν ἐν Λεβαδεῖα καὶ ἐπὶ Δηλίῳ ἦτταν τοσοῦτον ἑταπεινώθησαν, ὥστε οἱ Θηβαῖοι ἀπειλοῦσι νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Ἀττικὴν. Ἀλλ' ἡ δυστυχία ἐμποιεῖ προθυμίαν πρὸς τὰ καλὰ διδάγματα. Διὸ οἱ Ἀθηναῖοι ὀφείλουσι πρὸ πάντων νὰ ἔχωσι πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν μεγίστην φήμην τῶν προγόνων των, καί, ἐὰν τοῦτο δὲν εἴνε ἀρκετόν, νὰ λάβωσιν ὡς παράδειγμα τοὺς Σπαρτιάτας, ἵνα παρ' αὐτῶν πειθαρχίαν καὶ τάξιν διδασθῶσιν. Ἐπειτα πρέπει νὰ δίδωσι πλείονα προσοχὴν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν στρατηγῶν. Τέλος δὲ ἐκφέρεται ἡ ἐλπίς ὅτι ὁ νέος Περικλῆς, ὡς ἔχων πολλὰς στρατηγικὰς ἀρετάς, θὰ ἐπιμεληθῇ τῆς διὰ τῆς νεολαίας τακτικῆς φυλακῆς τῶν ὁρίων τῆς Ἀττικῆς.

¹) Ἐπειδὴ παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις ὁ μετὰ ξένης γάμος ἀπηγορεύετο,

ὁ μέγας Περικλῆς ἀποπέμψας τὴν πρώτην σύζυγόν του ἔξη παρανόμως μετὰ τῆς ἐπὶ κάλλει καὶ σοφίᾳ περιβοήτου Ἀσπασίας τῆς Μιλησίας, ἐξ ἧς ἐγεννήθη αὐτῷ οὗτος ὁ Περικλῆς, ὃν ὁ μέγας Π. υἱοθέτησε μετὰ τὸν θάνατον τῶν δύο ἐκ τῆς πρώτης συζύγου του υἱῶν Ξανθίππου καὶ Παράλου.

²) Τὸ τοῦ πάνν Περικλέους = τοῦ ἐπιφανοῦς, τοῦ μεγάλου Περικλέους. Εἰς δὲ τὸ διαλεγόμενος ὑποκ. ὁ Σωκράτης.

³) Στρατηγοῦ γενομένου, ἐὰν γείνης στρατηγός. Τὸ δὲ ἐνδοξοτέραν εἰς τὰ πολεμικά = νὰ χαιρῇ πλείονα φήμην καὶ ὑπόληψιν εἰς τὰ πολεμικά.

⁴) Ἦμπορῶ νὰ θέλω. Διὰ τοῦ βουλοίμην ἄν δηλοῦται ὅτι ὁ λέγων δὲν θεωρεῖ τὴν ἐπιθυμίαν του κατορθωτὴν ἐν τῷ παρόντι, διὰ δὲ τοῦ βουλοίμην ἄν δηλοῦται ὅτι ὁ λέγων δὲν ἐθεώρει αὐτὴν κατορθωτὴν ἐν τῷ παρελθόντι.

⁵) Διὰ τὴν γενέσθαι ταῦτα, ἃ λέγεις. Τὸ δὲ ἐπόμενον γένοιτ' ἄν = πῶς δέ, τίνι δὲ τρόπῳ ταῦτα, (ἃ λέγεις) εἴνε δυνατόν νὰ γίνωσιν.

διαλογιζόμενοι περὶ αὐτῶν ἐπισκοποῦμεν¹, ὅπου ἤδη τὸ δυνατόν ἐστιν; — Βούλομαι, ἔφη.

2. Οὐκοῦν οἶσθα, ἔφη, ὅτι πλήθει μὲν οὐδὲν μείους εἰσὶν² Ἀθηναῖοι Βοιωτῶν; — Οἶδα γάρ, ἔφη. — Σώματα δὲ ἀγαθὰ καὶ καλὰ πότερον ἐκ Βοιωτῶν οἶε³ πλείω ἢ ἐκλεχθῆναι ἢ ἐξ Ἀθηναίων; — Οὐδὲ ταύτη μοι δοκοῦσι λείπεσθαι⁴. — Εὐμενεστέρους δὲ ποτέρους ἑαυτοῖς εἶναι νομίζεις⁵; — Ἀθηναίους ἔγωγε. Βοιωτῶν μὲν γὰρ πολλοί⁶, πλεονεκτούμενοι ὑπὸ Θηβαίων, δυσμενῶς αὐτοῖς ἔχουσιν⁷, Ἀθήνησι δὲ οὐδὲν ὀρθῶ τοιοῦτον.

3. Ἀλλὰ μὴν φιλοτιμώτατοί γε καὶ μεγαλοφρονέστατοι πάντων εἰσὶν⁸, ἅπερ οὐχ ἥκιστα παροξύνει⁹ κινδυνεύειν ὑπὲρ εὐδοξίας τε καὶ πατρίδος. — Οὐδὲ ἐν τούτοις¹⁰ Ἀθηναῖοι μεμπτοί.

¹) Θέλεις λοιπὸν συζητοῦντες περὶ τούτων νὰ ἐξετάσωμεν; Τὸ δὲ ὅπου ἤδη τὸ δυνατόν ἐστιν = ποῦ τώρα ἔγκειται τὸ μέσον, δι' οὗ εἶνε δυνατόν διὰ τῆς σῆς στρατηγίας ἡ πόλις νὰ γείνη ἀμείνων εἰς τὰ πολεμικά;

²) Σύντ. οἱ Ἀθηναῖοι εἰσὶν οὐδὲν (= οὐδαμῶς) μείους (ὥς πρὸς τὸ πλῆθος). Τὸ δὲ ἐπόμενον οἶδα γὰρ = οἶδα βεβαίως, ναι ἡξεύρω.

³) Ἀντί: πότερον ἐκ Βοιωτῶν σώματα ἀγαθὰ καὶ καλὰ (= ἀνδρας ἀνδρείους καὶ ὠραίους) ἢ ἐκλεχθῆναι (ἀττικ. ἐκλεγῆναι). Τὸ δὲ σώματα δὲ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἀνωτέρω πλήθει μὲν.

⁴) Σύντ. οἱ Ἀθηναῖοι δοκοῦσι μοι λείπεσθαι (τῶν Βοιωτῶν) οὐδὲ ταύτη (= οὔτε καὶ ὥς πρὸς τοῦτο).

⁵) Σύντ. ποτέρους δὲ νομίζεις εἶναι εὐμενεστέρους ἑαυτοῖς (= ἀλλήλοις) = ὅτι διάκεινται

μᾶλλον εὐμενῶς πρὸς ἀλλήλους.

⁶) Ὡς π. χ. οἱ Πλαταιεῖς καὶ οἱ Θεσπιεῖς. Τὸ δὲ πλεονεκτούμενοι = ἐπειδὴ ἔνεκα πλεονεξίας ὑποβάλλονται εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Θηβαίων.

⁷) Τὸ ἔχω μετὰ τροπικοῦ ἐπιρρήμ. = τῷ διακείμεναι. Τὸ δὲ ἐπόμε. Ἀθήνησι = ἐν ταῖς Ἀθήναις.

⁸) Οἱ Ἀθηναῖοι (ὥς δεικνύει τὸ ἀνωτέρω Ἀθήνησι) εἰσὶ πάντων τῶν Ἑλλήνων φιλοτιμώτατοί γε καί... Καὶ εἰς μὲν τὸ ἅπερ ὑπον. φιλοτιμία καὶ μεγαλοφροσύνη. Τὸ δὲ οὐχ ἥκιστα = μάλιστα, σφόδρα, ὑπερβαλλόντως.

⁹) Ἀντικ. τοὺς ἔχοντας τὰς δύο προηγουμένας ιδιότητας, δηλ. τὴν φιλοτιμίαν καὶ τὴν μεγαλοφροσύνην.

¹⁰) Δῆλ. τῇ φιλοτιμίᾳ καὶ μεγαλοφροσύνῃ οὐκ εἰσὶν ἄξιοι μομφῆς.

— Καὶ μὴν¹ προγόνων γε καλὰ ἔργα οὐκ ἔστιν οἷς² μείζω καὶ πλείω ὑπάρχει ἢ Ἀθηναίους· ὧ³ πολλοὶ ἐπαυρόμενοι προτρέπονται τε⁴ ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι καὶ ἄλκιμοι γίγνεσθαι.

4. Ταῦτα μὲν ἀληθῆ λέγεις πάντα, ὦ Σώκρατες· ἀλλ' ὁρᾷς, ὅτι, ἂν οὐ ἦ τε σὺν Τολμίδῃ τῶν χιλίων ἐν Λεβαθεΐᾳ⁵ συμφορὰ ἐγένετο καὶ ἡ μεθ' Ἱπποκράτους ἐπὶ Δηλῷ⁶, ἐκ τούτων⁷ τεταπείνεται μὲν ἡ τῶν Ἀθηναίων δόξα πρὸς τοὺς Βοιωτούς⁸, ἐπῆρται δὲ τὸ τῶν Θηβαίων φρόνημα πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ὥστε Βοιωτοὶ μὲν, οἱ πρόσθεν οὐδ' ἐν τῇ ἐαυτῶν τολμῶντες⁹

¹) Διὰ τοῦ καὶ μὴν... γε (=καὶ πρὸς τούτοις μάλιστα) μεταβαίνει εἷς τι ἰσχυρότερον.

²) Σύντ. οὐκ ἔστιν οἷς ὑπάρχει (=οὐκ εἰσὶν ἄλλοι οἷς ὑπάρχει) μείζω καὶ πλείω καλὰ (=ἐνδόξα) ἔργα προγόνων ἢ Ἀθηναίους.

³) Αναφορικὴ προσθετικὴ πρότασις=τούτῳ δὲ ἢ ἐπὶ τούτῳ δέ, δηλ. ἐπὶ τῷ εἶναι (ὑπάρχειν) καλὰ ἔργα προγόνων.

⁴) Ὁ σύνδ. τέ πρέπει νὰ τεθῇ μετὰ τὸ τῆς ἀρετῆς (ἀρετῆς τε). Εἰ δὲ μὴ ἐπαναληπτέον τὸ προτρέπονται μετὰ τὸν καὶ=προτρέπονται τε...ἐπιμελεῖσθαι ἀρετῆς καὶ προτρέπονται ἄλκιμοι γίγνεσθαι.

⁵) Πλησίον τῆς πόλεως τῆς Βοιωτίας Λεβαθεΐας Μυρωνίδης, ὁ τῶν Ἀθηναίων στρατηγὸς νικήσας τοὺς Βοιωτοὺς ἐν Οἰνοφύτοις (456 π. Χ.) εἶχεν ὑπαγάγῃ αὐτοὺς εἰς τὴν τῶν Ἀθηναίων συμμαχίαν. Ἀπὸ ταύτης ὅμως οἱ Βοιωτοὶ ἀπεχωρίσθησαν, ὅτε ἐνίκησαν (447 π. Χ.) ἐν Λεβαθεΐᾳ ἢ Κορωνεΐᾳ τοὺς ὑπὸ τὸν Τολμίδην 1000 ὀπλίτας Ἀθηναίους.

⁶) =παρὰ τὸ Δῆλιον. Τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων πλησίον τῶν ὁποίων ἔγινε μάχη τις τίθενται κατὰ δοτικὴν μετὰ τῆς προθέσ. ἐν (ἐν Λεβαθεΐᾳ). Ἐνταῦθα ὅμως ἐτέθη ἡ πρόθεσις ἐπὶ καὶ ὄχι ἡ ἐν, διότι ὅτε συνέβη ἡ μάχη τὸ Δῆλιον δὲν ἦτο πόλις, ἀλλὰ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος μετὰ τεμένους. Τὸ ὄγδοον δὲ ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (424 π. Χ.) παρὰ τὸ Δῆλιον τῆς Βοιωτίας ἐνίκηθησαν οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὸ τῶν Βοιωτῶν, στρατηγούντος τοῦ Ἱπποκράτους, ὅστις μετὰ 1000 περίπου Ἀθηναίων ἐκεῖ ἐφονεύθη. Εἰς τὴν κατεψευσμένην δὲ ἱστορίαν ἀνήκει τὸ λεγόμενον ὅτι καὶ ὁ ἑπταετής τότε Ξενοφῶν μετέσχε τῆς μάχης ταύτης.

⁷) Ἐκ τῶν συμβάντων τούτοις παθημάτων (ἐν Λεβαθεΐᾳ καὶ παρὰ τὸ Δῆλιον).

⁸) =τῷ πρὸς τὴν τῶν Βοιωτῶν δόξαν=ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν δόξαν τῶν Βοιωτῶν. Ὡσαύτως ἐννοητέον καὶ τὸ πρὸς τοῖς Ἀθηναίοις.

⁹) Τὸ οἱ τολμῶντες=τῷ οἱ οὐκ

Ἀθηναίους ἄνευ Λακεδαιμονίων τε καὶ τῶν ἄλλων Πελοποννησίων ἀντιτάττεσθαι, νῦν ἀπειλοῦσιν αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς¹ ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ἀττικὴν, Ἀθηναῖοι δέ, οἱ πρότερον, [ὅτε Βοιωτοὶ μόνον ἐγένοντο²,] πορθοῦντες τὴν Βοιωτίαν, φοβοῦνται, μὴ Βοιωτοὶ δηλώσωσι τὴν Ἀττικὴν.

5. Καὶ ὁ Σωκράτης, ἀλλ' αἰσθάνομαι μὲν, ἔφη, ταῦτα οὕτως ἔχοντα· δοκεῖ δέ μοι ἀνδρὶ ἀγαθῷ ἄρχοντι³ νῦν εὐαρεστοτέρως διακεῖσθαι ἢ πόλιν. τὸ μὲν γὰρ θάρσος ἀμέλειάν τε καὶ ῥαθυμίαν καὶ ἀπείθειαν ἐμβάλλει⁴, ὁ δὲ φόβος προσεκτικωτέρους τε καὶ εὐπειθεστέρους καὶ εὐτακτοτέρους ποιεῖ.

6. Τεκμήριο δ' ἂν τοῦτο καὶ ἀπὸ τῶν ἐν ταῖς ναυσίν⁵· ὅταν μὲν γὰρ δήπου μηδὲν φοβῶνται⁶, μεστοὶ εἰσιν ἀταξίας· ἔστ' ἂν δὲ ἢ χειμῶνα⁷ ἢ πολεμίους δεισώσιν, οὐ μόνον τὰ κελεύμενα πάντα ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ σιγῶσι καταδοκοῦντες τὰ προσταχθίσόμενα⁸, ὥσπερ χορευταί.

7. Ἀλλὰ μὲν, ἔφη ὁ Περικλῆς, εἴγε νῦν μάλιστα πεί-

εῖτόμων ἀντιτάττεσθαι Ἀθηναίους.

¹) Τὸ αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς ἰσχυρὰ μὲν τῷ αὐτοὶ μόνον τῶν ἄνευ δὲ τῆς βοηθείας ἄλλου.

²) = Ἐπὶ τῶν χρόνων ἢ ἀπὸ τῶν χρόνων, καθ' οὓς οἱ Βοιωτοὶ πάντας τοὺς συμμάχους ἀπώλεσαν. Ταῦτα δὲ ὑπὸ ἱστορικὴν ἔποινεν καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἡγούμενα εἶνε ἀκατανόητα.

³) Αἱ τρεῖς δοτικαὶ ἀνδρὶ, ἀγαθῷ, ἄρχοντι ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ διακεῖσθαι = ὅτι ἡ πόλις μᾶλλον εὐαρέστως διάκειται, δηλ. μᾶλλον προθύμως ὑπακούει τῷ (δηλ. μετὰ τὴν ἡτταν) εἰς ἀνδρα ἀγαθόν, στρατηγὸν αὐτὸν ἔχουσα (ἢ πρότερον, ὅτε δηλ. ἐνίκη).

⁴) Συμπλ. τοῖς ἔχουσιν αὐτά. Εἰς δὲ τὸ ἐπόμενον ποιεῖ ὑπονοεῖται τοὺς ἔχοντας αὐτόν.

⁵) Ὑπον. ὄντων δηλ. τῶν ἐπιβατῶν, τῶν ναυτῶν.

⁶) Ὑποκ. οἱ ἐν ταῖς ναυσί. Τὸ δὲ ἐπόμενον ἔστ' ἂν μεθ' ὑποτακτ. = τῷ ὅταν.

⁷) Χειμῶν εἶνε ὁ βροχερὸς καὶ θυελλώδης καιρὸς, ἔτι δὲ καὶ αὐτὴ ἡ ὥρα τοῦ ἔτους, καθ' ἣν ὁ καιρὸς εἶνε τοιοῦτος.

⁸) Ἐχοντες τὴν προσοχὴν τῶν προσηλωμένην εἰς τὰ προσταχθίσόμενα, ὥσπερ χορευταί (δράματος), οἵτινες ἔχουσι τὰ βλέμματά των ἐστραμμένα πρὸς τὸν χορευτὸν τοῦ χοροῦ, ὅστις σημαίνει αὐτοῖς τὸν ῥυθμόν.

θοινο¹⁾, ὥρα ἂν εἴη λέγειν, πῶς ἂν αὐτοὺς προτρεψαίμεθα πάλιν ἀνερασθῆναι²⁾ τῆς ἀρχαίας ἀρετῆς τε καὶ εὐκλείας καὶ εὐδαιμονίας.

8. Οὐκοῦν³⁾, ἔφη ὁ Σωκράτης, εἰ μὲν ἐβουλόμεθα χρημάτων αὐτοὺς, ὧν οἱ ἄλλοι εἶχον⁴⁾, ἀποδεικνύντες αὐτοῖς ταῦτα πατρῷά τε ὄντα καὶ προσήκοντα⁵⁾, μάλιστα⁶⁾ ἂν οὕτως ἰαυτοὺς ἐξορμῶμεν ἀντέχεσθαι τούτων⁸⁾. ἐπεὶ δὲ τοῦ μετ' ἀρετῆς πρωτεύειν αὐτοὺς ἐπιμελεῖσθαι βουλόμεθα, τοῦτ' αὖ δεικτέον⁹⁾ ἐκ παλαιοῦ μάλιστα προσήκον αὐτοῖς, καὶ ὥς τούτου ἐπιμελούμενοι πάντων ἂν εἴεν κράτιστοι¹⁰⁾.

9. Πῶς οὖν ἂν τοῦτο διδάσκοιμεν; — Οἶμαι μὲν, εἰ τοὺς γε παλαισιτάτους, ὧν ἀκούομεν προγόνους αὐτῶν, ἀναμνησκόμεν¹¹⁾ αὐτοὺς ἀκηκοότας, ἀρίστους γεγονέναι.

1) Ἐὰν τοῦλαχιστον τώρα πρὸ πάντων οἱ Ἀθηναῖοι ἤθελον πείθεσθαι.

2) Τὸ ἀνερασθῆναι σημαίνει: ἐκ νέου ἀγαπᾶν, ἐκ νέου ἐπιθυμῶ. Τὸ δὲ ἀνερασθῆναι προῆλθεν ἐκ διορθώσεως τοῦ τῶν χειρογράφων ἀνεριθισθῆναι.

3) Τὸ οὐκοῦν ἀναφέρεται εἰς τὴν προηγηθεῖσαν πρόκλησιν ὥρα ἂν εἴη. Τὸ δὲ χρημάτων = κτημάτων.

4) Τὸ ὅτι οἱ ἄλλοι εἶχον προῆλθεν ἔνεκα ἑλξεως ἐκ τοῦ χρημάτων, ἀντὶ ἧς οἱ ἄλλοι εἶχον (= κατεῖχον, ἐκέκτηντο).

5) Αὐτοὶ (οἱ Ἀθηναῖοι) νὰ ἐγείρῳσιν ἀξιώσεις ἐπὶ κτημάτων.

6) Ἀποδεικνύοντες ὅτι ταῦτα εἶνε εἰς αὐτοὺς καὶ πατρῷα καὶ ἀνήκοντα εἰς αὐτοὺς (ὡς ὑπὸ τῶν προγόνων κατεχόμενα). Περὶ τοῦ πατροφῶς ἰδὲ 3, 6, 2.

7) Διὰ τοῦ οὕτως χάριν ἐμφά-

σεως ἐπαναλαμβάνεται ἡ μετοχή ἀποδεικνύοντες = διὰ τῆς ἀποδείξεως ὅτι ταῦτα εἶνε κτλ.

8) Νὰ μὴ παραιτῶνται τὴν κατοχὴν τούτων δηλ. κτημάτων. Τὸ δὲ ἐξορμῶμεν καὶ τὸ ἀνωτέρω εἶχον ἀντὶ τοῦ ἐξορμῶμεν καὶ ἔχοιεν διὰ τὸ βουλόμεθα.

9) Ἐκ τοῦ δεικτέον ἐξαρτᾶται 1) τοῦτο... προσήκον, καὶ 2) ἡ διὰ τοῦ ὥς πρότασις = δεῖ ἡμᾶς αὖ δεικνύειν αὐτοῖς ὅτι τοῦτο (δηλ. τὸ μετ' ἀρετῆς πρωτεύειν) ἐκ παλαιοῦ μάλιστα προσήκει αὐτοῖς.

10) Σύντ. καὶ δεικτέον ὥς ἂν εἴεν (οἱ Ἀθηναῖοι) κράτιστοι πάντων, εἰ ἐπιμελοῖντο τούτου (δηλ. τοῦ μετ' ἀρετῆς πρωτεύειν). Παρατηρητέον δὲ ὅτι τὸ δεικτέον συνετάχθη καὶ μετὰ κατηγορηματικῆς μετοχῆς (προσῆκον) καὶ μετὰ εἰδικῆς προτάσεως (ὥς ἂν εἴεν).

11) Σύντ.: οἶμαι μὲν (τοῦτο ἂν

10. Ἔρα λέγεις τὴν τῶν θεῶν¹ κρίσιν, ἣν οἱ περὶ Κέκροπα δι' ἀρετὴν ἔκριναν²; — Λέγω γάρ³, καὶ τὴν Ἐρεχθέως γε τροφὴν καὶ γένεσιν⁴, καὶ τὸν πόλεμον τὸν ἐπ' ἐκείνῳ⁵ γενόμενον πρὸς τοὺς ἐκ τῆς ἔρχομένης ἡλείρου πάσης, καὶ τὸν ἐφ' Ἡρακλειδῶν⁶ πρὸς τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ πάντας τοὺς ἐπὶ Θησέως⁷ πολεμηθέντας, ἐν οἷς πᾶσιν ἐκεῖνοι δηλοὶ γεγόνασι⁸ τῶν καθ' ἑαυτοὺς ἀνθρώπων ἀριστεύσαντες.

ἡμᾶς διδάσκειν), εἰ ἀναμιμνήσκοιμεν (αὐτοὺς), αὐτοὺς ἀκηκοῦσας, τοὺς γε παλαιωτάτους ὧν (=τούτων, οὐς) ἀκούομεν, προγόνους αὐτῶν ἀρίστους *γεγονέναι* = νομίζω βέβαια (ὅτι ἡθέλομεν διδάσκει τοῦτο), ἐὰν ἡθέλομεν ἀνακαλῆ εἰς τὴν μνήμην αὐτῶν, ἀφοῦ μάλιστα τοῦτο οἱ ἴδιοι τὸ ἔχουσιν ἀκούσῃ, ὅτι οἱ παλαιώτατοι μάλιστα ἐξ ἐκείνων, τοὺς ὁποίους (ἐν τοῖς σχολείοις καθ' ἐκάστην) ἀκούομεν, πρόγονοι αὐτῶν (τῶν Ἀθηναίων) ἀριστοὶ ἔχουσι γείνη. Εἶνε δὲ τὸ ἐν μέσῳ τῶν δύο ῥημάτων αὐτοὺς ἀντιτείμ. τοῦ ἀναμιμνήσκοιεν καὶ ὑποκείμε. τοῦ ἀκηκοῦσας.

¹) Γενικὴ ἀντιειμενικὴ = ἴσως ἐννοεῖς τὴν περὶ τῶν θεῶν δίκην. Ἐννοεῖ δὲ τὴν μεταξὺ Ποσειδῶνος καὶ Ἀθηνᾶς ἔριν περὶ τῆς κατοχῆς τῆς Ἀττικῆς. Ὁθ. δι' ἀρετῆν = ἔνεκα τῆς ἀρετῆς του.

²) = τῷ ἐδίδαξαν. Ἰστέον δ' ὅτι τοῦ κρίνειν ὡς καὶ τοῦ δικάζειν ἡ πρώτη σημασία εἶνε ἡ τοῦ χωρίζειν. Καίτοι δὲ τὸ δικάζω λέγεται περὶ ἐκείνου, οὗ ἡ γνώμη ἔχει κύρος, τὸ δὲ κρίνω ἐπὶ τοῦ ἀπλῶς ἀποφνημαμένου τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, ὅμως τὸ κρίνω τίθεται πολλάκις ἀντὶ τοῦ δικάζω.

³) Ναί, βεβαίως ταύτην λέγω (ἐννοῶ), καὶ πρὸς τούτοις (καί-γε) τὴν ἀνατροφὴν καὶ γένεσιν τοῦ Ἐρεχθέως. Ἦτο δὲ ὁ Ἐρεχθεὺς υἱὸς τῆς γῆς καὶ τοῦ Ἥφαιστου.

⁴) Μιμούμενος τὸν Ὀμηρον μετεχειρίσθη τὸ καλούμενον σχῆμα ὕστερον πρότερον. Ἰδὲ Ἰλιάδ. Α, 547: Ἐρεχθίδος, — ὃν ποτ' Ἀθήνη θρέψε, τέκε δὲ ζεῖδωρος ἄρουρα.

⁵) Τὸν ἐπὶ τῆς βασιλείας ἐκείνου (δηλ. τοῦ Ἐρεχθέως) γενόμενον πρὸς τοὺς (ἐπελθόντας ἐπὶ τὴν Ἀττικὴν) ἐκ πάσης τῆς ἐρχομένης (=τῆς γείτονος) ἡλείρου. Οἱ Θρᾶκες μετὰ τῶν Ἑλευσινίων ἐπελθόντες κατὰ τῆς Ἀττικῆς ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τοῦ Ἐρεχθέως.

⁶) Σύντ.: καὶ τὸν (πόλεμον) ἐφ' Ἡρακλειδῶν (γενόμενον) πρὸς τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ (οἰκοῦντας). Οἱ υἱοὶ τοῦ Ἡρακλέους διαχθέντες ἐκ τῆς Πελοποννήσου κατέφυγον εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες ὑπὲρ τούτων ἐπολέμησαν πρὸς τοὺς μετὰ τοῦ Εὐρυσθέως Πελοποννησίους.

⁷) Ὁ Σωκράτης ἐννοεῖ τοὺς πολέμους τοῦ Θησέως κατὰ τῶν Ἀμαζόνων, κατὰ τῶν Θρακῶν καὶ κατὰ τῶν Κρητῶν.

⁸) Ἀντί: δηλον (φανερὸν) γέ-

11. Εἰ δὲ βούλει¹, ἃ ὕστερον οἱ ἐκείνων μὲν ἀπόγονοι², οὐ πολὺν δὲ πρὸς ἡμῶν γεγονότες³, ἔπραξαν, τὰ μὲν αὐτοὶ καθ' αὐτοὺς⁴ ἀγωνιζόμενοι πρὸς τοὺς κυριεύοντας τῆς τε Ἀσίας πάσης καὶ τῆς Εὐρώπης μέχρι Μακεδονίας, καὶ πλείστην τῶν προγεγονότων δύναμιν καὶ ἀφορμὴν κεκτημένους⁵, καὶ μέγιστα ἔργα κατειργασμένους⁶, τὰ δὲ καὶ μετὰ Πελοποννησίων⁷ ἀριστεύοντες καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν· οἱ δὲ⁸ καὶ λέγονται πολὺν διενεγκεῖν τῶν καθ' αὐτοὺς ἀνθρώπων. — Λέγονται γάρ⁹, ἔφη.

12. Τοιγαροῦν¹⁰, πολλῶν μὲν μεταναστάσεων ἐν τῇ Ἑλλάδι

γονεν ἀριστεύσαντες τῶν καθ' ἐ-
αυτούς (= τῶν συγχρόνων αὐτοῖς)
ἀνθρώπων.

¹) Συμπλ.: ἀναμνησόμεν
ἂν αὐτούς, ἢ = ἀναμνήσωμεν αὐ-
τούς. Τοῦ δὲ εἰ βούλει γίνεται χρη-
σις ἐν τοῖς διαλόγοις, ὅταν ὁ λέ-
γων νέας ιδέας ἢ νέα παραδείγ-
ματα εἰς τὸν πρὸς ὃν διαλέγεται
προστίθῃσιν. Ὅθ. τὸ εἰ βούλει
ταυτὸ τῷ: πρὸς (δὲ) τούτοις,
πρὸς δέ, ἔτι δέ.

²) Ἐνταῦθα ὁ λόγος περὶ τῶν
Ἀθηναίων, οἵτινες ἐν ἀρχῇ τοῦ
5ου π. Χ. αἰῶνος ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν
τοῦ Μιλτιάδου, Θεμιστοκλέους καὶ
Ἀριστείδου, κατεπολέμησαν τοὺς
ἐπελθόντας ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα Πέρ-
σας.

³) Ἀφοῦ ὁ διάλογος οὗτος ἐ-
γένετο πρὸς τῆς ἐν Ἀργινούσαις
ναυμαχίας, ἥτοι πρὸ τοῦ 406 π.
Χ., μόλις 70 ἔτη εἶχον παρέλθῃ
ἀπὸ τῶν Μηδικῶν.

⁴) Αὐτοὶ μόνοι, ἄνευ δηλ. τῶν
Πελοποννησίων. Ἐννοεῖ δὲ τὴν ἐν

Μαραθῶνι μάχην (490 π. Χ.).

⁵) Καὶ πρὸς οὓς ἐκέκτηντο (δηλ.
τὸν Ξέρξην) δύναμιν καὶ ἀφορμὴν
(=μέσα, πόρους) πλείστην (πασῶν)
τῶν δυνάμεων καὶ ἀφορμῶν τῶν
προγεγονότων (δηλ. βασιλέων τῆς
Ἀσίας).

⁶) Ὁ Σωκράτης ἐννοεῖ τὴν
ἐπὶ τοῦ Ἑλλησπόντου γέφυραν καὶ
τὴν διώρυξιν τοῦ Ἀθω.

⁷) Ἄλλα δὲ καὶ μετὰ Π.
Ταῦτα δὲ εἶνε ἀντίθεσις τοῦ τὰ
μὲν αὐτοὶ καθ' ἑαυτούς. Ὑπαι-
νίσσεται δὲ ὁ Σωκράτης τὰς ἐν
Πλαταιαῖς καὶ ἐν Μυκάλῃ μά-
χας.

⁸) Οὗτοι δὲ ὡς γνωστόν. Ἀνα-
φέρεται δὲ τὸ οἱ εἰς τοὺς δηλω-
θέντας Ἀθηναίους διὰ τοῦ ἐν ἀρχῇ
τῆς § οἱ ἐκείνων ἀπόγονοι.

⁹) Ναί, ἀληθῶς φημίζονται,
ὥσπερ καὶ ἐν § 2: οἶδα γάρ.

¹⁰) Διὰ τοῦτο λοιπὸν, βεβαίως.
Ὁ σύνδ. τοιγαροῦν σημαίνει τὸ
συμπέρασμα ὡς στερεὰν πεποιθή-
σιν τοῦ λέγοντος.

γεγονυῶν¹, διέμειναν ἐν τῇ ἑαυτῶν², πολλοὶ δὲ ὑπὲρ δικαίων ἀντιλέγοντες³, ἐπέτρεπον ἐκείνους⁴, πολλοὶ δέ, ὑπὸ κρείττωνων ὑβριζόμενοι⁵ κατέφευγον πρὸς ἐκείνους.

13. Καὶ ὁ Περικλῆς, Καὶ θαυμάζω γε⁶, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἡ πόλις ὅπως ποτ' ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐκλίνειν. — Ἐγὼ μὲν, ἔφη, οἶμαι, ὁ Σωκράτης⁷, ὥσπερ καὶ ἀθληταὶ τινες, διὰ τὸ πολὺ ὑπερνεγκεῖν καὶ κρατιστεῦσαι καταρραθυμήσαντες⁸, ὑστερίζουσι τῶν ἀντιπάλων, οὕτω καὶ Ἀθηναίους, πολὺ διενεγκόντας⁹, ἀμελῆσαι ἑαυτῶν, καὶ διὰ τοῦτο χείρους γεγενῆσθαι.

14. Νῦν οὖν, ἔφη, τί ἂν ποιῶντες ἀναλάβοιεν τὴν ἀρχαίαν ἀρετήν; — Καὶ ὁ Σωκράτης· Οὐδὲν ἀπόκρυφον¹⁰ δοκεῖ μοι εἶναι, ἀλλ', εἰ μὲν, ἐξευρόντες τὰ τῶν προγόνων ἐπιτηδεύματα¹¹, μηδὲν

¹) Καίτοι ἐγεγόνεσαν πολλαὶ μεταναστάσεις (κατ' ἐπακολούθησιν τῆς καθόδου μάλιστα τῶν Ἡρακλειδῶν).

²) Δῆλ. χώρα. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔαυχόντο ὅτι ἦσαν αὐτόχθονες καὶ ὅτι εἶχον καθαρὸν Ἰωνικὸν αἷμα.

³) Οὔτινες ἐμάχοντο ὅπως λάβωσι δίκαιον.

⁴) Δῆλ. τὰ δίκαια = ἀνέθετον εἰς ἐκείνους (δῆλ. τοὺς Ἀθηναίους) τὴν περὶ τῶν δικαίων κρίσιν.

⁵) Ὑπὸ ἰσχυροτέρων καταδυναστεύμενοι. Διότι τὸ ὑβρίζω τινὰ = φέρομαι ἱταμῶς καὶ βιαίως πρὸς τινά. Εἰς δὲ τὸ πρὸς ἐκείνους ὑπον. τοὺς Ἀθηναίους.

⁶) Οἶδα τοῦτο· καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα θαυμάζω (= ἀπορῶ) ὅπως ποτὲ (= πῶς ἄρά γε) ἡ πόλις ἐκλίνειν ἐπὶ τὸ χεῖρον, τ. ἔ. χείρων ἐγένετο. Τὸ δὲ ἡ πόλις προηγήθη τοῦ ὅπως χάριν ἐμφάσεως.

⁷) Ἀντί: ἐγὼ μὲν (= βεβαίως) οἶμαι, ἔφη ὁ Σωκράτης.

⁸) Ἐντελῶς ῥάθυμοι γενόμενοι.

⁹) Διὰ τὸ πολὺ διενεγκεῖν (τῶν ἄλλων Ἑλλήνων). Ἰστέον δ' ὅτι τὸ ἐπὶ. πολὺ ἐπιτείνει τὰς λέξεις μεθ' ὧν τίθεται π. χ. πολὺ κρείττων, ἀριστος· πολὺ ἐναντίος, διάφορος· πολὺ διαφέρει, ὑπερέχω.

¹⁰) Οὐδαμῶς κεκρυμμένον, πασιδῆλον νομίζω ὅτι εἶναι.

¹¹) Σύντ.: ἀλλὰ δοκεῖ μοι οὐδὲν) (= κατ' οὐδὲν) ἂν χείρους ἐκείνων (δῆλ. τῶν προγόνων) γενέσθαι (αὐτούς, δῆλ. τοὺς Ἀθηναίους) . . . εἰ . . . ἐπιτηδεύοιεν (= ἐὰν ᾔθελον πράττειν, ἐὰν ᾔθελον ἐνεργῇ) μηδὲν (= μηδαμῶς) χείρον ἐκείνων, ἐξευρόντες (= εἰ ἐξεύροιεν) τὰ τῶν προγόνων ἐπιτηδεύματα (ὅπως δῆλ. ἐπετήδευον οἱ πρόγονοι). Ἐπιτηδεύματα δὲ κυρίως λέγεται πᾶσα ἀτόμου ἰδίᾳ ἢ δημοσίᾳ ἐνέργεια.

χείρων ἐκείνων ἐπιτηδεύοιεν, οὐδὲν ἂν χείρους ἐκείνων γενέσθαι εἰ δὲ μή¹, τοὺς γε νῦν πρωτεύοντας μιμούμενοι², καὶ τούτοις τὰ αὐτὰ ἐπιτηδεύοντες³, ὁμοίως μὲν τοῖς αὐτοῖς χρώμενοι⁴, οὐδὲν ἂν χείρους ἐκείνων εἶεν⁵, εἰ δ' ἐπιμελέστερον⁶, καὶ βελτίους⁷.

15. Λέγεις, ἔφη, πόρρω που εἶναι τῇ πόλει τὴν καλοκἀγαθίαν⁸. πότε γὰρ⁹ οὕτως Ἀθηναῖοι, ὥσπερ Λακεδαιμόνιοι, ἢ πρεσβυτέρους αἰδέσονται¹⁰, οἱ ἀπὸ τῶν πατέρων ἄρχονται καταφρονεῖν τῶν γεραιτέρων¹¹, ἢ σωμασκήσουσι οὕτως¹², οἱ οὐ μόνον αὐτοὶ εὐεξίας ἀμελοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπιμελουμένων καταγελῶσιν;

¹) Δῆλ. ἐπιτηδεύοιεν τὰ τῶν προγόνων ἐπιτηδεύματα.

²) Μιμούμενοι τοὺς σήμερον βεβαίως ἐν Ἑλλάδι πρῶτους ὄντας, δῆλ. τοὺς Λακεδαιμονίους.

³) Καὶ ἐπιτηδεύοντες (=καὶ ἐπιμελῶς πράττοντες) τὰ αὐτὰ τούτοις, δῆλ. τοῖς νῦν πρωτεύουσιν.

⁴) Ἡ μετοχὴ αὕτη μὴ ἔχουσα τὸν καὶ ἰσοδυναμεῖ τῷ εἰ χρῶντο, δῆλ. οἱ Ἀθηναῖοι=ἐὰν μὲν οἱ Ἀθηναῖοι (ἤθελον πράττει τὰς αὐτὰς πράξεις (=τοῖς αὐτοῖς, δῆλ. ἐπιτηδεύμασι) ὁμοίως (δῆλ. τοῖς νῦν πρωτεύουσιν)=ὥς καὶ οἱ νῦν πρωτεύοντες, δῆλ. οἱ Λακεδαιμόνιοι.

⁵) Τὸ ἂν εἶεν ἐτέθη ἀντὶ τοῦ ἂν εἶναι. Ὁ συγγραφεὺς ἀποτόμως μετέβη εἰς ὀρθὸν λόγον.

⁶) Δῆλ. χρώντο τοῖς αὐτοῖς (δῆλ. ἐπιτηδεύμασιν). Ἡ ὑποθετικὴ αὕτη πρότασις συνδέεται μετὰ τῆς μετοχῆς μὲν χρώμενοι=εἰ μὲν χρῶντο.

⁷) Δῆλ. ἐκείνων (τῶν πρωτευόντων) ἂν εἶεν.

⁸) Ὁ νοῦς· ἀφοῦ ἰσχυρίζεσαι ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δύνανται νὰ ἀνεύρωσι τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν ἀρετὴν μιμούμενοι τοὺς Λακεδαιμονίους (τοὺς πρωτεύοντας § 14), φρονεῖς, ἂν δὲν ἀπατῶμαι (=που), ὅτι ἀπέχουσι μακρὰν τῆς καλοκαγαθίας. Καλοκαγαθίαν δὲ ἐνταιῖθα ὀνομάζει ὁ Σ. μόνον δύο ὄψεις ταύτης, τὴν πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους αἰδῶ καὶ τὴν τοῦ σώματος ἀσκήσιν.

⁹) Εἰκότως οἶε τὴν καλοκἀγαθίαν πόρρω εἶναι τῇ (ἡμετέρᾳ) πόλει πότε γὰρ κτλ.

¹⁰) Παροιμιώδης ἦτο ὁ πρὸς τοὺς γέροντας σεβασμὸς τῶν Σπαρτιατῶν. Τὸ δὲ οἱ=αὐτοὶ οἱ ὅποιοι. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ κατωτέρω οἱ.

¹¹) Αὐτοὶ οἱ ὅποιοι ἀπὸ τῶν πατέρων τῶν τὴν ἀρχὴν κάμνουσιν, ἐπιχειροῦσι νὰ καταφρονῶσι τῶν γεροντοτέρων. Πρβλ. 3, 1, 5: ἤρξατό σε διδάσκειν.

¹²) Ἡ πότε Ἀθηναῖοι ἀσκήσουσι τὰ ἐαυτῶν σώματα οὕτως ὥσπερ οἱ Λακεδαιμόνιοι. Ἐκ τῆς παραμελήσεως δὲ τῶν σωματικῶν

16. Πότε δὲ οὕτω¹ πείσονται τοῖς ἄρχουσιν, οἳ καὶ ἀγάλλονται ἐπὶ τῷ καταφρονεῖν τῶν ἀρχόντων ἢ πότε οὕτως ὁμονήσουσιν, οἷ γε, ἀντὶ μὲν τοῦ συνεργεῖν ἑαυτοῖς τὰ συμφέροντα², ἐπιηρεάζουσιν ἀλλήλοις³ καὶ φθονοῦσιν ἑαυτοῖς μᾶλλον ἢ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις, μάλιστα δὲ πάντων ἐν τε ταῖς ἰδίαις συνόδοις καὶ ταῖς κοιναῖς διαφέρονται⁴ καὶ πλείστας δίκας ἀλλήλοις δικάζονται⁵, καὶ προαιροῦνται μᾶλλον οὕτω κερδαίνειν ἀπ' ἀλλήλων⁶ ἢ συνωφελοῦντες αὐτούς, τοῖς δὲ κοινοῖς ὥσπερ ἀλλοτρίοις χρώμενοι, περὶ τούτων⁷ αὖ μάχονται, καὶ ταῖς εἰς τὰ τοιαῦτα δυνάμεσι μάλιστα χαίρουσιν⁸;

17. Ἐξ ὧν πολλὴ μὲν ἀνανδρία καὶ κακία⁹ τῇ πόλει ἐμφύεται, πολλὴ δὲ ἔχθρα καὶ μῖσος ἀλλήλων τοῖς πολίταις ἐγγίγνεται¹⁰. δι' ἃ ἔγωγε μάλα φοβοῦμαι ἀεὶ, μή τι μεῖζον ἢ ὥστε φρεῖν δύνασθαι κακὸν τῇ πόλει συμβῇ¹¹.

ἀσκήσεων τῶν εἰς εὐεξίαν συντελουσῶν καὶ τῆς περιφρονήσεως τῶν ἐπιμελουμένων αὐτῶν ἐμφύεται τῇ πόλει ἀνανδρία καὶ δειλία.

¹) Δῆλ. ὥσπερ οἱ Λακεδαιμόνιοι. Τὸ δὲ ἐπόμε. οἷ (ὡς τὸ ἀνωτέρω § 15)=αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι.

²) Τὸ συνεργεῖν ἑαυτοῖς (=ἀλλήλοις) τὰ συμφέροντα=συμβοηθοῦντες ἀλλήλοις παρέχειν τὰ συμφέροντα.

³) Βλάπτουσιν ἀλλήλους. Τὸ δὲ ἐπόμενον ἑαυτοῖς=ἀλλήλοις.

⁴) Διαφέρονται (ἐρίζουσι) πρὸς ἀλλήλους καὶ ἐν ταῖς ἰδίαις συνόδοις (ὅταν κατ' ἰδίαν συνέρχονται καὶ ἐν ταῖς κοιναῖς (δῆλ. συνόδοις τ. ἔ. ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ δήμου).

⁵) Τὸ δικάζονται μετὰ δοτικῆς, ὡς ἐνέχον τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀγωνίζεσθαι. Μεγάλῃ δὲ ἦτο ἡ πρὸς τὰς δίκας μανία τῶν Ἀθηναίων.

⁶) Διὰ τῆς ἀπ' ἀλλήλων βλάβης. Τὸ δὲ ἐπομ. αὐτοῖς=ἀλλήλους.

⁷) Δῆλ. τῶν κοινῶν ὡσαύτως πρὸς ἀλλήλους μάχονται.

⁸) Καὶ εὐχαριστοῦνται ἐπὶ τῇ εἰς τὰ τοιαῦτα, (δῆλ. εἰς τὰς προλεχθεῖσας κακίας αὐτῶν), ἱκανότητί των.

⁹) = δειλία. Ἀναφέρεται δὲ εἰς τὸ (ἐν § 15) *σωμασκήσουσι... καταγέλῳσιν*. Τὸ δὲ τῇ πόλει ἐμφύεται (=φύεται ἐν τοῖς πολίταις) κεῖται ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ κατωτέρω τοῖς πολίταις ἐμφύεται.

¹⁰) Γεννᾶται εἰς τοὺς πολίτας (ἐνεκα τῶν ἀμοιβαίων ἐρίδων καὶ τοῦ πρὸς ἀλλήλους φθόνου). Ταῦτα δ' ἀναφέρονται εἰς τὰ ἐν § 16 λεγόμενα.

¹¹) Παρ' ὅσον νὰ δύνωνται οἱ πολῖται νὰ ὑποφέρωσιν αὐτό.

18. Μηδαμῶς¹, ἔφη ὁ Σωκράτης, ὃ Περικλεις, οὕτως ἡγοῦ ἀνηκέστω πονηρίᾳ νοσεῖν Ἀθηναίους. οὐχ ὁρᾷς, ὡς εὐτακτοὶ μὲν εἰσιν ἐν τοῖς ναυτικοῖς², εὐτάκτως δ' ἐν τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσι πείθονται³ τοῖς ἐπιστάταις, οὐδένων δὲ καταδέεσθρον ἐν τοῖς χοροῖς ὑπηρετοῦσι τοῖς διδασκάλοις⁴;

19. Τοῦτο γάρ τοι, ἔφη, καὶ θαυμάσιόν ἐστι⁵, τὸ τοὺς μὲν τοιούτους⁶ πειθαρχεῖν τοῖς ἐφεστώσι, τοὺς δὲ ὀπλίτας καὶ τοὺς ἱππεῖς⁷, οἳ δοκοῦσι καλοκάγαθιά⁸ προκεκρίσθαι τῶν πολιτῶν, ἀπειθεστάτους εἶναι πάντων.

20. Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη. Ἡ δὲ ἐν Ἀρείῳ πάγῳ βουλή⁹, ὃ Περικλεις, οὐκ ἐκ τῶν δεδοκιμασμένων καθίσταται;—Καὶ μάλα, ἔφη.—Οἶσθα οὖν τινας, ἔφη, κάλλιον ἢ νομιμώτερον ἢ

¹) Σύντ. μηδαμῶς ἡγοῦ Ἀθηναίους οὕτως νοσεῖν ἀνηκέστω πονηρίᾳ. Ὡς δὲ λέγεται νοσεῖν νόσῳ (Αἰσχύλ. Προμηθ. 384)=πάσχειν νόσον τινά, οὕτω μεταφορικῶς καὶ νοσεῖν πονηρίᾳ=πάσχειν πονηρίαν, ἤτοι κακίαν.

²) Ὅτι εὐπειθεῖς (πρόθυμοι) εἶνε (οἳ Ἀθηναῖοι ὡς ναῦται) ἐν τοῖς ναυτικοῖς πράγμασιν.

³) Εὐπειθῶς (προθύμως) πείθονται (οἳ Ἀθηναῖοι ὡς ἀθληταί) τοῖς ἐπιστάταις (τῆς παλαίστρας), ἤτοι τοῖς παιδοτρίβαις. Παιδοτρίβης δ' ἐκαλεῖτο ὁ διδάσκαλος τῆς παλαίστρας, ὅστις ἐδίδασκε τοὺς νέους τὴν τέχνην τοῦ ἀγωνίζεσθαι, ὁ τανὺν γυμναστής. Ἐλέγετο δὲ ὁ παιδοτρίβης ἐπιστάτης ὡς ἐπιβλέπων τοὺς διδασκομένους κατὰ τοὺς ἀγῶνας.

⁴) Οὐδὲ ἄλλων τινῶν καταδέεσθρον (=κατώτερον) ἐν τοῖς χοροῖς ὑπακούουσιν οἳ Ἀθηναῖοι

ὡς οἱ παῖδες) τοῖς χοροδιδασκάλοις αὐτῶν;

⁵) Ἀλλὰ τοῦτο βεβαίως, ἀλλὰ τοῦτο ἴσα ἴσα, εἶπεν ὁ Περικλῆς, εἶνε μάλιστα (=καὶ) θαυμάσιόν, ὅτι δηλ. τὸ νὰ πειθαρχῶσι τοῖς ἐφεστώσιν, ἤτοι, ὡς ἀνωτέρω εἶπε, τοῖς ἐπιστάταις (=τοῖς παιδοτρίβαις).

⁶) Οἱ τοιούτου εἶδους ἄνθρωποι, δηλ. οἱ ναῦται, οἱ ἀθληταί (οἵτινες εἰς τὴν κατωτάτην τάξιν τοῦ λαοῦ ἀνήκουσι) καὶ οἱ παῖδες, (οἵτινες φύσει εὐπειθεῖς εἶνε).

⁷) Ὅπλιται μὲν ἐγίνοντο οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν τάξιν τῶν πεντακοσιομεδίωνων καὶ οὗτοι ἀπετέλουν τὸ πεζικόν. Ἱππεῖς δὲ οἱ εἰς τὴν τῶν ἱππέων τάξιν ἀνήκοντες.

⁸) Κατὰ τὴν σωματικὴν διάπλασιν καὶ τὴν πνευματικὴν μόρφωσιν.

⁹) Ἡ ἐν Ἀρείῳ πάγῳ ἢ ἡ ἐξ

σεμνότερον ἢ δικαιότερον τάς τε δίκας δικάζοντας καὶ τὰλλα πάντα πράττοντας¹;— Οὐ μέμφομαι, ἔφη, τούτοις.— Οὐ τοίνυν, ἔφη, δεῖ ἀθυμεῖν, ὥς οὐκ εὐτάκτων ὄντων Ἀθηναίων².

21. Καὶ μὴν³ ἔν γε τοῖς στρατιωτικοῖς, ἔφη, ἔνθα μάλιστα δεῖ σωφρονεῖν τε καὶ εὐτακτεῖν καὶ πειθαρχεῖν, οὐδενὶ τούτων⁴ προσέχουσιν.— Ἰσως γάρ⁵, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἐν τούτοις οἱ ἥκιστα ἐπιστάμενοι⁶ ἄρχουσιν αὐτῶν. οὐχ ὁρᾷς⁷, ὅτι καθαριστῶν μὲν καὶ χορευτῶν καὶ ὀρχηστῶν οὐδὲ εἰς ἐπιχειρεῖ ἄρχειν μὴ ἐπιστάμενος, οὐδὲ παλαιστῶν οὐδὲ παγκρατιαστῶν⁸; ἀλλὰ πάντες οἱ τούτων ἄρχοντες ἔχουσι δεῖξαι, ὁπόθεν ἔμαθον ταῦτα,

¹ Ἀρείου πάγον βουλή, ἡ καὶ ἄνω βουλή καλουμένη, πρὸς διακρίσιν ἀπὸ τῆς τῶν 500 βουλῆς, ἣτο τὸ ἀρχαιότατον καὶ σεμνότατον ἐν Ἀθήναις δικαστήριον, ὅπερ ἐδίκαζε τὰ φονικά ἐγκλήματα, τὰ ἐκ προνοίας γινόμενα, ἐπέβλεπε τὴν τήρησιν τῶν νόμων καὶ τῆς τάξεως, καὶ ἐπηγρύπνει ἐπὶ τῆς διαγωγῆς τῶν παιδῶν. Τὰ ισόθια μέλη τοῦ δικαστηρίου τούτου, οἱ Ἀρεοπαῖται, ἀπετελοῦντο ἐκ τῶν δεδοκιμασμένων, δηλ. ἐξ ἐκείνων τῶν πολιτῶν, οἵτινες ἄρχοντες ὄντες ἀνεπιλήπτως ἤρξαν τὴν αὐτῶν ἀρχὴν καὶ μετὰ τὴν ἀπόδοσιν τῶν εὐθυνῶν ὑπὸ πάντων ἐπεδοκιμάσθησαν.

¹) Ὁ πρὸς τοὺς πολιτικούς ἐν γένει θεσμούς τῶν Ἀθηναίων δυσμενῶς διακειμένος Σ. ὑπερεπαίνει τὸν Ἀρείου πάγον. Τὸ δὲ ἐπὶ. οὐ μέμφομαι τούτοις = οὐδεμίαν μομφὴν ἔχω νὰ ἐκφέρω κατὰ τούτων, δηλ. τῶν Ἀρεοπαγιτῶν. Τὸ δὲ τούτοις (δηλ. τῆς Ἀρεοπα-

γίταις) κατὰ σύνεσιν ἐκ τοῦ περιληπτικοῦ βουλή.

²) Διότι, ὥς νομίζεις, οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶνε εὐπειθεῖς.

³) Καὶ ὅμως (παραλείποντες τὰ λοιπὰ) εἰς τὰ στρατιωτικά βεβαίως. Εἰς δὲ τὰ ἐπόμενα ἀπαρέμματα ὑποκ. τοὺς Ἀθηναίους.

⁴) Οὐδενὶ τούτων (δηλ. τῆς σωφροσύνης, εὐταξίας καὶ πειθαρχίας) προσέχουσι (τὸν νοῦν οἱ Ἀθηναῖοι).

⁵) Οὐ θαυμαστὸν τοῦτο· ἴσως γάρ. Εἰς δὲ τὸ ἐν τούτοις ὑποκ. τοῖς στρατιωτικοῖς.

⁶) Ταῦτα (δηλ. τὰ στρατιωτικά) εἶνε αὐτῶν (τῶν Ἀθηναίων) ἄρχοντες ἐν τῷ στρατῷ.

⁷) Σύντ. οὐχ ὁρᾷς ὅτι οὐδὲ εἰς (οὐδεῖς) μὴ ἐπιστάμενος (καθαρίζειν κτλ.) ἐπιχειρεῖ ἄρχειν καθαριστῶν κτλ.

⁸) Παγκρατιαστής ἐλέγετο ὁ τὸ παγκράτιον ἀγωνιζόμενος, ὅπερ ἦτο ἀγὼν πάλης καὶ πυγμῆς.

ἐφ' οἷς ἐφρεστιάσι¹, τῶν δὲ στρατηγῶν οἱ πλεῖστοι αὐτοσχεδιάζουσιν.

22. Οὐ μέντοι σέ γε τοιοῦτον ἐγὼ νομίζω εἶναι, ἀλλ' οἷμαί σε οὐδὲν ἥττον ἔχειν εἰπεῖν², ὁπότε στρατηγεῖν ἢ ὁπότε παλαίειν ἤρξω μανθάνειν. καὶ πολλὰ μὲν οἷμαί σε τῶν πατρῶων³ στρατηγημάτων παρειληφότα διασφάζειν, πολλὰ δὲ πανταχόθεν συνηγέειν⁴, ὁπόθεν οἷόν τε ἦν μαθεῖν τι ὠφέλιμον εἰς στρατηγίαν.

23. Οἷμαι δέ σε πολλὰ μεριμνᾶν⁵, ὅπως μὴ λάθῃς σεαυτὸν ἀγνοῶν τι⁶ τῶν εἰς στρατηγίαν ὠφελίων, καί, ἐάν τι τοιοῦτον αἰσθῇ σεαυτὸν μὴ εἰδότα⁷, ζητεῖν τοὺς ἐπισταμένους ταῦτα⁸, οὔτε δώρων οὔτε χαρίων φειδόμενον, ὅπως μάθῃς παρ' αὐτῶν ἂ μὴ ἐπίστασαι, καὶ συνεργὸς ἀγαθοὺς ἔχῃς.

24. Καὶ ὁ Περικλῆς⁹, Οὐ λανθάνεις με, ὦ Σώκράτες, ἔφη,

¹) Πρὸς ἐπιστασίαν (διεύθυνσιν) τῶν ὁποίων ἔχουσι διορισθῇ. Τὸ δὲ αὐτοσχεδιάζουσιν ἐνταῦθα = μὴ ἐπιστάμενοι τὰ στρατιωτικά, στρατηγοῦ ἔργα ἀναλαμβάνουσιν.

²) Σύντ. ἀλλ' οἷμαί σε ἔχειν εἰπεῖν ὁπότε ἤρξω στρατηγεῖν οὐδὲν ἥττον ἢ ὁπότε ἤρξω παλαίειν = ἀλλὰ νομίζω ὅτι δύνασαι νὰ εἴπῃς πότε ἔκαμες ἀρχὴν νὰ μανθάνῃς τὴν στρατηγικὴν ἐπ' ἴσης ὡς δύνασαι νὰ εἴπῃς πότε ἔκαμες ἀρχὴν νὰ μανθάνῃς νὰ παλαίῃς. Ταῦτα εἰρωνικῶς λέγονται. Τὰ δὲ οὐδὲν ἥττον συναπτεόν μετὰ τοῦ ἢ τοῦ μετὰ τοῦ στρατηγεῖν.

³) Τῶν ὑπὸ τοῦ πατρός σου διδασθέντων σοι. Τὸ δὲ πολλὰ εἶνε ἀντιζείμενον τοῦ παρειληφότα καὶ τοῦ διασφάζειν, ὅπερ = διατηρεῖν ἐν τῇ μνήμῃ.

⁴) Ἀπαρεμφ. πρὸς τοῦ συνάγω = νομίζω ὅτι ἐπιμελῶς ἔχεις

συνάξει πανταχόθεν (δῆλ. ἐκ πάντων τῶν στρατιωτικῶν συγγραμμάτων) πολλὰ στρατηγήματα. Εἰρωνικῶς καὶ ταῦτα λέγονται.

⁵) Πρὸς τοῦτοις δὲ νομίζω ὅτι πολλὴν μέριμναν καταβάλλεις.

⁶) Ὅπως μὴ σου διαφύγῃ ἀπαρτήρητόν τι ἐκ τῶν κτλ.

⁷) Συνηθέστερον λέγεται αἰσθῇ μὴ εἰδός· ἀλλ' ἐνταῦθα ἡ αἰτιατ. μὴ εἰδότα ἀντιτίθεται εἰς τὸ ἐπισταμένους. Ἡ δὲ ἄρνησις εἶνε μὴ, διότι ἡ πρότασις εἶνε ὑποθετική: ἐάν μὴ εἰδῇς.

⁸) Καὶ οἷμαί σε ζητεῖν τοὺς ἐπισταμένους ταῦτα, ἃ σὺ οὐκ ἐπίστασαι, ὅπως μάθῃς καὶ ὅπως ἔχῃς καλοὺς (ἐμπείρους) βοηθοὺς.

⁹) Ὁ Περικλῆς διακόπτων τὸν εἰρωνικὸν λόγον τοῦ Σωκράτους λέγει: γνωρίζω καλῶς ὅτι ταῦτα λέγεις οὐ μόνον μὴ πιστεύων ὅτι ἐγὼ ἔχω τὰ προσόντα ταῦτα, ἀλλ'

ὅτι οὐδ' οἰόμενός με τούτων ἐπιμελεῖσθαι ταῦτα λέγεις, ἀλλ' ἐγχειρῶν με διδάσκειν¹, ὅτι τὸν μέλλοντα στρατηγεῖν τούτων ἀπάντων ἐπιμελεῖσθαι δεῖ ὁμολογῶ μέντοι ἀγῶ σοι ταῦτα².

25. Τοῦτο δ', ἔφη, ὦ Περίκλεις, κατανερόηκας, ὅτι πρόκειται τῆς χώρας ἡμῶν ὄρη μεγάλα³, καθήκοντα ἐπὶ τὴν Βοιωτίαν, δι' ὧν εἰς τὴν χώραν⁴ εἴσοδοι στεναί τε καὶ προσάντεις εἰσί, καὶ ὅτι μέση διέζωσται ὄρεσιν ἐρυμνοῖς⁵; — Καὶ μάλα ἔφη.

26. Τί δέ; καὶ κεῖνο⁶ ἀκήκοας, ὅτι Μυσοὶ καὶ Πισίδαι ἐν τῇ βασιλείᾳ⁷ χώρα κατέχοντες ἐρυμνὰ πάνν χωρία, καὶ κούφως ὀπλισμένοι⁸ δύνανται πολλὰ μὲν τὴν βασιλείᾳς χώραν καταθέοντες⁹ κακοποιεῖν, αὐτοὶ δὲ ζῆν ἐλεύθεροι; — Καὶ τοῦτό γ', ἔφη, ἀκούω¹⁰.

27. Ἀθηναίους δ' οὐκ ἂν¹¹ οἶει, ἔφη, μέχρι τῆς ἐλαφροῦς

οὐδὲ νομίζων. Ἀντί δὲ τοῦ οὐ λανθάνεις με ὅτι λέγεις, συνηθέστερον λέγεται οὐ λανθάνεις με λέγων.

1) Ἀλλὰ ταῦτα λέγεις ἐπιχειρῶν με διδάσκειν ὅτι τὸν βουλόμενον γενέσθαι στρατηγὸν δεῖ κτλ.

2) Δῆλ. ὅτι δεῖ τὸν μέλλοντα κτλ. Τὸ δὲ ἐν τῇ ἐπομένῃ § τοῦτο προεξαγγέλλει τὰ ἐπόμενα.

3) Δῆλ. τὰ Κέρατα καὶ ὁ Κιθαιρών. Τὸ δὲ ἐπόμεν. καθήκοντα = ἐπεκτείνόμενα.

4) Δῆλ. εἰς τὴν Ἀττικὴν.

5) Καὶ ὅτι τὸ μέσον αὐτῆς (δῆλ. τὸ ἐσωτερικόν) ἔχει ζώνην ὀχυρῶν ὀρέων. Τὰ ὄρη δὲ ταῦτα εἶνε πρὸς Β. ἢ Πάρνης, πρὸς Ἀν. τὸ Πεντελικόν, πρὸς Μ. ὁ Ὑμητός καὶ τὸ Λαύριον.

6) Τὸ καὶ κεῖνο προεξαγγέλλει μετ' ἐμφάσεως τὰ ἐπόμενα. Καὶ

οἱ μὲν Μυσοὶ ἦσαν κάτοικοι τῆς Μυσίας, παραλίον χώρας τῆς Μ. Ἀσίας, οἱ δὲ Πισίδαι κατέχον τὴν Πισιδίαν, χώραν τῆς Μ. Ἀσίας πρὸς νότον τῆς Φρυγίας.

7) Βασιλεὺς (συνήθως ἄνεν ἄρθρου) καὶ μέγας βασιλεὺς ἐλέγετο ὑπὸ τῶν παλαιῶν ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν. Εἰς δὲ τὸ ἐρυμνὰ πάνν χάριν ἐμφάσεως ἐπιτάσσεται τὸ πάνν.

8) = καίπερ κούφως ὀπλισμένοι, καίπερ φιλοὶ μόνον ὄντες.

9) Ἐπιδρομάς ἐκ τῶν ὀρέων αὐτῶν ποιούμενοι λεηλατοῦσι τὴν χώραν.

10) Ἀντί παρακειμένον ἀκήκοα.

11) Τὸν σύνδ. ἂν σύναφον μετὰ τῶν ἀπαρεμφ. εἶναι καὶ κατεσκευάσθαι. Σύνταξον δέ: οὐκ οἶει Ἀθηναίους μέχρι τῆς ἐλαφροῦς ἡλι-

ἡλικίας ὠπλισμένους¹ κονφοτέροις ὅπλοις καὶ τὰ προκείμενα τῆς χώρας ὄρη κατέχοντας, βλαβεροὺς μὲν τοῖς πολεμίοις εἶναι², μεγάλην δὲ προβολὴν³ τοῖς πολίταις τῆς χώρας κατεσκευασθαι; — Καὶ ὁ Περικλῆς, Πάντ' οἶμαι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, καὶ ταῦτα χρῆσιμα εἶναι.

28. Εἰ τοίνυν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἀρέσκει σοι ταῦτα, ἐπιχείρει αὐτοῖς⁴, ὦ ἄριστε· ὅτι μὲν γὰρ ἂν τούτων καταπράξης, καὶ σοὶ καλὸν ἔσται καὶ τῇ πόλει ἀγαθόν· ἐὰν δέ τι ἀδυνατῆς, οὔτε τὴν πόλιν βλάψεις οὔτε σαντὸν κατασχυνεῖς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

1. Γλαῦκωνα⁵ δὲ τὸν Ἀρίστωνος, ὅτ' ἐπεχείρει δημηγο-

κίας ὠπλισμένους . . ἂν εἶναι. Ἐλαφρὰν δὲ ἡλικίαν ἔλεγον οἱ παλαιοὶ τὴν ἀπὸ τοῦ 18 μέχρι τοῦ 21 ἡλικίαν, καθ' ἣν ἐν Ἀθήναις οἱ τοιαύτην ἡλικίαν ἔχοντες ὡς περίπολοι ἐν τε τοῖς φρουρίοις καὶ ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς Ἀττικῆς ὑπηρέτουν.

¹⁾ Αἱ μετοχαὶ ὠπλισμένους καὶ κατέχοντας τίθενται ἀντὶ ὑποθετικῶν προτάσεων—εἰ ὠπλισμένοι εἴεν, καὶ . . εἰ κατέχουσιν.

²⁾ Ὅτι εἴεν ἂν οἱ Ἀθηναῖοι.

³⁾ Ὅτι προβολὴ τῆς χώρας κατεσκευασμένη ἂν εἴη—καὶ ὅτι μέγα ἀμυντήριον (προπύργιον) τῆς χώρας θὰ ἦτο κατεσκευασμένον χάριν τῶν πολιτῶν, πρὸς ἀσφάλειαν τῶν πολιτῶν;

⁴⁾ Ἀρχίζε ταῦτα, δοκίμαζε νὰ κάμῃς ταῦτα.

ΚΕΦΑΛ. Γ' § 1—18. Περί-

ληψις. Ἐν τῷ διαλόγῳ τούτῳ ὁ Σωκράτης ἀντεπεξέρχεται κατὰ τῆς ἀλαζονείας τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Πλάτωνος Γλαῦκωνος, ὅστις, ἐνῶ ἀκόμη οὐδὲ τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του εἶχε συμπληρώσει, ἐπεθύμησε νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν τῆς πολιτείας πραγμάτων. Ὁ Σωκράτης ἀποτρέπει αὐτὸν τούτου, ἀποδεικνύων τὴν ἀμάθειάν του εἰς πάντα τὰ ἀφορῶντα τὰ οἰκονομικά, τὴν περὶ τὴν καὶ ναυτικὴν δύναμιν καὶ τὰς ἀπὸ τῶν μεταλλείων ἀργύρου καὶ ἀπὸ τῆς γεωργίας προσόδους τῆς πόλεως. Συμβουλεύει δὲ αὐτῷ νὰ μὴ ὀμλῇ ὑπὲρ οὐδενός, καὶ οὐδενός νὰ ἀπτηται, πρὶν τὰς ἀναγκαίας γνώσεις προσκτήσῃται.

⁵⁾ Ἡ αἰτιατ. Γλαῦκωνα εἶνε ἀντικείμενον τοῦ παῖδος. Ὁ δὲ Γλαῦκων ἦτο πατὴρ τῆς μητρός

ρεῖν, ἐπιθυμῶν¹ προστατεύειν τῆς πόλεως, οὐδέπω εἴκοσιν ἔτη γεγονώς², τῶν ἄλλων οἰκείων τε καὶ φίλων οὐδείς ἐδύνατο παῦσαι³, ἐλκόμενόν τε ἀπὸ τοῦ βήματος καὶ καταγέλαστον ὄντα. Σωκράτης δέ, εὖνους ὦν αὐτῷ διὰ τε Χαρμίδην τὸν Γλαυκῶνος καὶ διὰ Πλάτωνα, μόνος ἔπαισεν.

2. Ἐντυχὼν γάρ αὐτῷ πρῶτον μὲν⁴ εἰς τὸ ἐθελῆσαι ἀκούειν τοιάδε λέξας κατέσχεν· Ὁ Γλαύκων, ἔφη, προστατεύειν ἡμῖν⁵ διανερόησαι τῆς πόλεως;—Ἐγώ⁶, ἔφη, ὦ Σώκρατες. —Νῆ Δί', ἔφη, καλὸν γάρ⁷, εἶπερ τι καὶ ἄλλο⁸ τῶν ἐν ἀνθρώποις· δηλὸν γάρ, ὅτι, ἐὰν τοῦτο διαπράξῃ⁹, δυνατὸς μὲν ἔσῃ αὐτὸς τυγχάνειν ὅτου ἂν ἐπιθυμῇ¹⁰, ἱκανὸς δὲ τοὺς φίλους ὠφελεῖν, ἐπαρεῖς δὲ¹¹ τὸν πατρῷον οἶκον¹², ἀνέξῃς δὲ τὴν πατρίδα, ὄνο-

των Περικλειῶν καὶ τοῦ Χαρμίδου, θείου τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ νεωτέρου Χαρμίδου.

¹) Ἐπειδὴ κατελήφθη ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ νὰ διευθύνῃ τὰ πράγματα τῆς πόλεως.

²) Λέγεται δὲ (κατ' ἐνεστ. ἢ ἀόρ.) μετὰ γενικῆς εἴκοσιν ἐτῶν ὧν ἡ γενόμενος καὶ μετ' αἰτίας. (κατὰ πρkm.) εἴκοσιν ἔτη γεγονώς. Ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις ἡ νόμιμος ἡλικία ἤρχιζεν ἀπὸ τοῦ 18 τῆς ἡλικίας ἔτους.

³) Δῆλ. αὐτὸν τοῦ δημηγορεῖν. Τὸ δὲ ἐλκόμενον = εἰ καὶ διὰ τῆς βίας ἐσύρετο νὰ καταβῇ ἀπὸ τοῦ ῥητορικοῦ βήματος. Τοὺς κακοὺς ῥήτορας κατεβίβαζον διὰ τῆς βίας οἱ δημόσιοι ὑπηρεταί, τοῖς καλούμενοι. Τὸ δὲ μόνος ἔπαισεν (αὐτὸν) = μόνος κατώρθωσε νὰ τὸν κάμῃ νὰ παύσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ δημηγορεῖ.

⁴) Τὸ πρῶτον μὲν ἀποδίδεται

Ε. Δ. ΤΣΑΚΑΛΩΤΟΥ ΑΠΟΜΝ. ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

εἰς τὸ ἐν § 3 μετὰ δὲ ταῦτα. Ἡ δὲ σύνταξις: κατέσχεν (αὐτὸν) λέξας τοιάδε εἰς τὸ ἐθελῆσαι (αὐτὸν) ἀκούειν = ἐσταμάτησεν αὐτὸν εἰπὼν τοιαῦτα οἷα τὰ ἐξῆς, ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ θελήσῃ (ὁ Γλαύκων) νὰ ἀκούσῃ τοὺς λόγους του.

⁵) Δοτικὴ ἢ θικὴ = πρὸς τὸ συμφέρον ἡμῶν (τῶν πολιτῶν)

⁶) Ναί, μάλιστα.

⁷) Εἰκότως ταῦτα ποιεῖς· καλὸν γάρ ἐστὶ προστατεύειν τῆς πόλεως.

⁸) Δῆλ. ἐστὶ καλόν. Τὸ δέ: εἶπερ τι καὶ ἄλλο = μᾶλλον ἢ ἄλλο τι, παντὸς ἄλλου μᾶλλον, μάλιστα πάντων.

⁹) Ὑπον. τὸ προστατεύειν τῆς πόλεως.

¹⁰) Θὰ δύνασαι σὺ αὐτὸς νὰ ἀπολαύῃς, οὕτινος ἐπιθυμῇς.

¹¹) Θὰ ὑψώσῃς, θὰ τιμήσῃς. θὰ καταστήσῃς ἔνδοξον.

¹²) Τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς εἰς σέ

μαστός δ' ἔση πρῶτον μὲν ἐν τῇ πόλει, ἔπειτα ἐν τῇ Ἑλλάδι, ἴσως δέ, ὥσπερ Θεμιστοκλῆς, καὶ ἐν τοῖς βαρβάροις ¹. ὅπον δ' ἂν ᾖ, πανταχοῦ περιβλεπτός ἔση.

3. Ταῦτ' οὖν ἀκούων ὁ Γλαύκων, ἐμεγαλύνετο ² καὶ ἡδέως παρέμενε· μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Σωκράτης, Οὔκοῦν, ἔφη, τοῦτο μὲν, ὦ Γλαύκων, δηλόν, ὅτι, εἴπερ τιμᾶσθαι βούλει, ὠφελιτέα σοι ἢ πόλις ἐστίν;— Πάνν μὲν οὖν, ἔφη.— Πρὸς θεῶν, ἔφη, μὴ τοίνυν ἀποκρύψῃ ³, ἀλλ' εἶπον ⁴ ἡμῖν, ἐκ τίνος ἄρξῃ τὴν πόλιν εὐεργετεῖν.

4. Ἐπεὶ δὲ ὁ Γλαύκων διεσιώπησεν ⁵, ὥς ἂν τότε σκοπῶν, ὁπόθεν ἄρχοιτο, ⁶ Ἀρ', ἔφη ὁ Σωκράτης, ὥσπερ, φίλον οἶκον ⁶ εἰ ἀυξῆσαι βούλοιο, πλουσιώτερον αὐτὸν ἐπιχειροῦνς ἂν ποιεῖν, οὕτω καὶ τὴν πόλιν πειράσῃ πλουσιωτέραν ποιῆσαι;— Πάνν μὲν οὖν ⁷, ἔφη.

5. Οὔκοῦν πλουσιωτέρα γ' ἂν εἴη, προσόδων αὐτῇ πλειόνων γενομένων;— Εἰκὸς γοῦν ⁸, ἔφη.— Λέξον δὴ, ἔφη, ἐκ τίνων ⁹ νῦν αἱ προσόδοι τῇ πόλει καὶ πόσαι τινές εἰσι; δι-

περιελθόντα οἶκον. Ἰστέον δ' ὅτι τὸ μὲν πατρὸς σημαίνει τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς προερχόμενον (πρβλ. πατρώα οὐσία, πατρὸς κληρὸς, πατρώα ἀρχή), τὸ δὲ πάτριος ἀναφερόμενον εἰς τοὺς πατέρας (δὴλ. τοὺς προγόνους) δηλοῖ τὸ πατροπαράδοτον, τὸ ἐγγώριον (πρβλ. πάτρια ἔθνη, ἱερά, πάτριον θεοί), τὸ δὲ πατρικὸς σημαίνει τὸ ἀνήκον εἰς τὸν πατέρα, καὶ ἐπομένως ὑπὸ τοῦ πατρὸς παραδεδεγμένον, καὶ ὡς τοιοῦτον σεβαστόν, ἀποδεκτὸν ὃν τῷ νύῳ (πρβλ. πατρικὸς ξένος, φίλος, πατρικὴ ἔχθρα, φιλία).

¹) Ὀνομαστός ἔση.

²) Ἐκαμάρωνεν, ὑπερφανεύετο. Τὸ δὲ παρέμενε = ἔμενε παρὰ

τῷ Σωκράτει, ὅπως ἀκούσῃ τι παρ' αὐτοῦ.

³) Μὴ ἀποκρύψῃς τὴν σαντοῦ γνώμην.

⁴) Ἡ προστ. εἶπον ἀντὶ εἰπὲ παρὰ Ξεν. μόνον ἐνταῦθα ἀπαντᾷ.

⁵) Παντελῶς ἐσιώπησε. Τὸ δὲ ὥς ἂν τότε σκοπῶν = ὥς ἂν διασιωπήσειεν, εἰ τότε (= τότε πρῶτον) σκοποίη, ὁπόθεν ἄρχοιτο τὴν πόλιν εὐεργετεῖν.

⁶) Οἶκος λέγεται ἢ πᾶσα κτήσις, οἰκία δὲ τὸ οἰκοδόμημα, τὸ σπίτι.

⁷) Βεβαίωτατα, εἶπεν.

⁸) Φυσιζὸν βεβαίως εἶνε.

⁹) Δὴλ. πόρων εἰσὶ νῦν τὰ εἰσοδήματα τῆς πόλεως καὶ πόσα περιίπου;

λον γάρ, ὅτι ἔσκεψαι, ἴνα, εἰ μὲν τινες αὐτῶν ἐνδεῶς ἔχουσιν¹, ἐκκληρώσης, εἰ δὲ παραλείπονται², προσπορίσης.— Ἀλλὰ μὰ Δί³, ἔφη ὁ Γλαύκων, ταῦτά γε οὐκ ἐπέσκειμαι.

6. Ἀλλ' εἰ τοῦτο, ἔφη, παρέλπιες, τὰς γε δαπάνας τῆς πόλεως ἡμῶν εἰπέ⁴ δῆλον γάρ ὅτι καὶ τούτων τὰς περιττὰς ἀφαιρεῖν διαοῇ.— Ἀλλὰ μὰ τὸν Δί⁵, ἔφη, οὐδὲ πρὸς ταῦτά⁶ πω ἐσχόλασα.— Οὐκοῦν, ἔφη, τὸ μὲν πλουσιωτέραν τὴν πόλιν ποιεῖν ἀναβαλούμεθα πῶς γὰρ οἷόν⁷ τε μὴ εἰδότα γε τὰ ἀναλώματα καὶ τὰς προσόδους⁸ ἐπιμεληθῆναι τούτου;

7. Ἀλλ', ὦ Σώκρατες, ἔφη ὁ Γλαύκων, δυνατὸν ἔστι καὶ ἀπὸ πολεμίων⁹ τὴν πόλιν πλουτίζειν.— Νῆ Δία σφόδρα γ', ἔφη ὁ Σωκράτης, ἐάν τις αὐτῶν κρείττων ᾖ¹⁰ ἥτιον δὲ ὦν καὶ τὰ ὄντα προσαποβάλοι ἄν¹¹.— Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη.

8. Οὐκοῦν, ἔφη, τόν γε βουλευσόμενον¹², πρὸς οὐστίνας δεῖ πολεμεῖν, τὴν τε τῆς πόλεως δύναμιν καὶ τὴν τῶν ἐναντίων εἰδέναι δεῖ, ἴνα, ἐὰν μὲν ἡ τῆς πόλεως¹³ κρείττων ᾖ, συμβουλευῇ

¹) Ἐάν τινες ἐξ αὐτῶν (τῶν πόρων) εἶνε ἀνεπαρκεῖς. Τὸ δὲ ἐκκληρώσης=ἀναπληρώσης τὴν ἔλλειψιν.

²) Εἰ δὲ τινες τῶν προσόδων παραλείπονται (παραινεῖν), οὐκ εἰσπράττονται. Εἰς δὲ τὸ προσπορίσης ὑπὸν. ταύτας=νά φροντίσης περὶ τῆς εἰσπράξεως τούτων.

³) Ὁ πλῆθ. ἀντὶ ἐνικοῦ=ὥς πρὸς τοῦτο. δηλ. τὰς περιττὰς (τῶν δαπανῶν) ἀφαιρεῖν. Τὸ δὲ σχολάζω πρὸς τι=σχολῆν ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἔργων ἔχων, προσέχω τὸν νοῦν εἰς τι. Ὅθι.=δὲν ἔλαβον ἀκόμη καιρὸν νά ἀσχοληθῶ εἰς τὴν ἐξέτασιν τούτου.

⁴) Δηλ. ἐστί (τινα) μὴ εἰδότα (=ἐάν μὴ τις εἰδῇ) ἐπιμεληθῆναι.

⁵) Τὰ ἔξοδα καὶ τὰ ἔσοδα. Εἰς δὲ τὸ ἐπόμε. τοῦτο ὑπὸν. τοῦ πλουσιωτέραν τὴν πόλιν ποιεῖν.

⁶) Δηλ. ἐκ τῶν λαφύρων τῶν πολεμίων.

⁷) Ἰσοδυναμεῖ τῷ: ἐάν τις περιγίγνηται αὐτῶν (δηλ. τῶν πολεμίων).

⁸) Καὶ ἡ κέκτηται ἡ πόλις ἤθελε προσέτι ἀπολέσει.

⁹) Σύντ. δεῖ τόν γε βουλευσόμενον πρὸς οὐς τινὰς δεῖ πολεμεῖν εἰδέναι τὴν τε τῆς πόλεως δύναμιν κτλ.

¹⁰) Δηλ. δύναμις.

ἐπιχειρεῖν τῷ πολέμῳ, ἐὰν δὲ ἦττων¹ τῶν ἐναντίων, εὐλαβεῖσθαι² πείθῃ. — Ὁρθῶς λέγεις, ἔφη.

9. Προῶτον μὲν τοίνυν, ἔφη, λέξον ἡμῖν τῆς πόλεως τήν τε περὶ τὴν καὶ τὴν ναντικὴν δύναμιν, εἴτα³ τὴν τῶν ἐναντίων. — Ἀλλὰ μὰ τὸν Δί', ἔφη, οὐκ ἂν ἔχοιμί σοι οὕτως γε ἀπὸ στόματος⁴ εἰπεῖν. — Ἀλλ', εἰ γέγραπταί σοι⁵, ἔνεγκε, ἔφη· πάντ' γὰρ ἡδέως ἂν τοῦτο ἀκούσαιμι. — Ἀλλὰ μὰ τὸν Δί', ἔφη, οὐδὲ γέγραπταί μοι⁶ πῶ.

10. Οὐκοῦν, ἔφη καὶ περὶ πολέμον συμβουλευεῖν τήν γε πρώτην ἐπισχῆσομεν⁷· ἴσως γὰρ καὶ διὰ τὸ μέγεθος αὐτῶν⁸, ἄρτι ἀρχόμενος τῆς προσηλασίας⁹ οὕτω ἐξήτακας. Ἀλλὰ τοι περὶ γε φυλακῆς τῆς χώρας, οἶδ' ὅτι¹⁰ ἤδη σοι μεμέληκε, καὶ οἶσθα, ὁπόσαι τε φυλακαὶ¹¹ ἐπὶ καίροις εἰσι καὶ ὁπόσαι μὴ, καὶ ὁπόσοι τε φρουροὶ¹² ἱκανοὶ εἰσι καὶ ὁπόσοι μὴ εἰσι καὶ τὰς μὲν

¹) Ἐὰν δὲ (ἢ τῆς πόλεως δύναιμις) ἦττων (ἔστι τῆς) τῶν ἐναντίων (δυνάμεως).

²) Ὑπον. τὸν πολέμον = νὰ ἀποφεύγωσι τὸν πολέμον. Κυρίως δὲ τὸ εὐλαβεῖσθαι σημαίνει: ἀπτομαί τινος μετὰ προσοχῆς καὶ φόβου.

³) Ἄνευ δέ, ὥς ἐν τῷ εἴτα τῆς ἀντιθέσεως ὑπαρχούσης.

⁴) Ἀπὸ μνήμης. Τὸ δὲ οὕτως = ἔστι, ἀμέσως, ἄνευ δηλ. προετοιμασίας τινός. Ἡ δὲ ἀπὸ τὸν τρόπον.

⁵) Ἀλλ' ἐὰν τοῦτο (δηλ. τὰς δυνάμεις τῆς πόλεως καὶ τὰς τῶν ἐναντίων) ἔχεις γεγραμμένον.

⁶) Οὐδὲ γέγραπταί μοι τοῦτο (δηλ. αἱ δυνάμεις).

⁷) Καὶ περὶ πολέμου πρὸς τὸ παρὸν τοῦλάχιστον (τήν γε πρώτην ἐπιρρ.) θὰ ἀναβάλωμεν νὰ συμβουλευόμεν.

⁸) Δῆλ. τῶν τοῦ πολέμου, τῶν πολεμικῶν.

⁹) Τῆς ἐπιμελείας τῶν τῆς πόλεως πραγμάτων. Τὸ δὲ ἄρτι σημαίνει τὸ ἐγγύς τοῦ παρόντος, δηλ. ὅτι τὸ πρᾶγμα πρὸ μικροῦ ἤρξατο. Συντάσσεται δὲ μετ' ἐνεστώτος καὶ παροφνημένου χρόνου, καὶ ἀντιτίθεται εἰς τὸ πάλαι.

¹⁰) Τὸ οἶδ' ὅτι ἀποτελεῖ ἔκφρασιν ἐπιρρηματικὴν, ἰσοδυναμ. τῷ: βεβαίως. Ἐλέχθη δὲ εἰρωνικῶς.

¹¹) Ἐνταῦθα τὸ φυλακαὶ = τῷ φυλακεῖα. Τὸ δὲ ἐπὶ καίροις = ἐν καταλλήλῳ θέσει κείμεναι· διότι ἡ λέξις καιρός σημαίνει τὸν κατάλληλον χρόνον ἢ τόπον. Ὅθεν καὶ καιρίον τραῦμα εἶνε τὸ ἐν καταλλήλῳ θέσει ὑπάρχον.

¹²) Καὶ ὁπόσοι ἐν τοῖς φυλακαῖς στρατιῶται.

ἐπικαίρους φυλακὰς συμβουλευσεις μείζοντας ποιεῖν¹, τὰς δὲ πε-
ριττὰς ἀφαιρεῖν.

11. Νῆ Δί, ἔφη ὁ Γλαύκων, ἀπάσας μὲν οὖν ἔγωγε²,
ἐνεκά γε τοῦ οὕτως αὐτὰς φυλάττεσθαι³, ὥστε κλέπτεσθαι τὰ ἐκ
τῆς χώρας⁴.—Ἐὰν δέ τις ἀφέλῃ γ', ἔφη, τὰς φυλακὰς, οὐκ οἶει
καὶ ἀρπάζειν ἐξουσίαν ἔσεσθαι⁵ τῷ βουλομένῳ; ἀτάρ, ἔφη⁶, πό-
τερον ἔλθῶν αὐτοὺς⁷ ἐξήτακας τοῦτο, ἢ πῶς οἶσθα, ὅτι κακῶς
φυλάττονται;—Εἰκάζω, ἔφη.—Οὐκ οὖν, ἔφη, καὶ περὶ τού-
των⁸, ὅταν μῆκετι εἰκάζωμεν, ἀλλ' ἤδη εἰδῶμεν, τότε συμβου-
λεύσομεν;—Ἰσως, ἔφη ὁ Γλαύκων, βέλτιον⁹.

12. Εἷς γε μὴν¹⁰, ἔφη, τὰργύρεα¹¹ οἶδ' ὅτι οὐκ ἀφίξει,

¹) Οἶδα ὅτι συμβουλευσεις
μείζοντας ποιεῖν=νά τας μεγαλώ-
σωσιν, αὐξάνοντες δηλ. τὸν ἀριθ-
μὸν τῶν φρουρῶν.

²) Συμπλήρ.: συμβουλεύσω ἀ-
φαιρεῖν. Τὸ δὲ μὲν οὖν=βεβαίως,
μάλιστα.

³) Διότι βεβαίως αὐται (αἱ φυ-
λακαὶ) οὕτως (δηλ. ἀμελῶς, κα-
κῶς) φυλάττονται (=γίνονται, ἐνεργ-
γοῦνται), ὥστε συμβαίνει νὰ κλέ-
πτονται.

⁴) Βραχυλογικῶς ἀντί: τὰ ἐν
τῇ χώρᾳ (ὄντα) ἐξ αὐτῆς (τῆς
χώρας) κλέπτεσθαι.

⁵) Νομίζεις ὅτι δὲν θὰ εἶνε
ἐλεύθερος ὡς ἂν βούληται, οὐ μόν-
ον κλέπτειν (κρυφα ἀφαιρεῖν)
ἀλλὰ καὶ ἀρπάζειν (=φανερῶς,
βίᾳ ἀφαιρεῖν).

⁶) Ἐξηκολούθησε λέγων ὁ Σω-
κράτης. Ὁ δὲ ἀτὰρ ἐπὶ ἰσχυρᾶς
ἀντιθέσεως=ἀλλά, ἀλλ' ὅμως.

⁷) Σὺ ὁ ἴδιος πορευθεὶς ἐκεῖ-
σε . . ἢ πῶς εἰξεύρεις ὅτι αἱ φυ-
λακαὶ κακῶς φυλάττονται;

⁸) Δηλ. τῶν φυλακῶν, ὅταν
ὄχι πλέον ἐξ εἰκασίας, ἀλλ' ἀκρι-
βῶς γνωρίζωμεν. Τῷ δὲ πληθυν-
τικῷ δύο ῥημάτων μετὰ τῆς αὐ-
τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ αὐτοῦ τέλους
(εἰκάζωμεν-εἰδόμεν) ἐχρησάτο ὁ
Σωκράτης χάριν ἀστείας εἰρω-
νείας.

⁹) Δηλ. ἐστὶ τοῦτο.

¹⁰) Τό γε μὴν=βεβαίως πρὸς
τούτοις (πλὴν δηλ. τῶν ἀνω-
τέρων).

¹¹) Ὑπον. μέταλλα. Τὰ ἐν Λαυ-
ρίῳ μεταλλεῖα ἀργύρου ἢ μᾶλλον
μολύβδου ἀργυρούχου. Ἦσαν δὲ
τὰ μεταλλεῖα ταῦτα κτῆμα τῶν
Ἀθηναίων, οἵτινες μισθοῦντες ταῦ-
τα ἐλάμβανον 4 ἐπὶ τοῖς 100 ἐκ
τοῦ εἰσοδήματος. Ἡ τούτων δὲ
ἐκμετάλλευσις εἶχε καταλειφθῇ
κατὰ τὸν πρῶτον πρὸ Χριστοῦ
αἰῶνα. Νῦν δὲ ἐκ τῶν ἀτελῶς
τότε ἐκκαμινευθέντων τούτων με-
τάλλων ἐξάγονται κατ' ἔτος 10000
τόνοι μολύβδου καὶ ἀρκετὸν πο-
σὸν ἀργύρου.

ὥστ' ἔχειν εἰπεῖν¹, διότι νῦν ἐλάττω ἢ πρόσθεν προσέρχεται αὐτόθεν.— Οὐ γὰρ οὖν ἐλήλυθα², ἔφη.— Καὶ γὰρ νῆ Δί', ἔφη ὁ Σωκράτης, λέγεται βαρὺν τὸ χωρίον εἶναι, ὥστε, ὅταν περὶ τούτου δέῃ συμβουλευέειν, αὕτη σοι ἡ πρόφασις ἀρκέσει³.— Σκόπτομαι, ἔφη ὁ Γλαῦκων.

13. Ἄλλ' ἐκείνου γέ τοι, ἔφη, οἶδ' ὅτι οὐκ ἡμέλεικας, ἀλλ' ἔσκειναι, πόσον χρόνον ἱκανός ἐστιν ὁ ἐκ τῆς χώρας⁴ γιγνόμενος οἶτος διατρέφειν τὴν πόλιν, καὶ πόσου εἰς τὸν ἐνιαυτὸν προσδέεται⁵, ἵνα μὴ τούτου γε λάθῃ σέ ποτε ἡ πόλις ἐνδεὴς γενομένη⁶, ἀλλ' εἰδὼς ἔχῃς⁷ ὑπὲρ τῶν ἀναγκαίων συμβουλευόν τῇ πόλει βοηθεῖν τε καὶ σφύζειν αὐτήν.— Λέγεις, ἔφη ὁ Γλαῦκων, παμμέγεθες πρᾶγμα, εἶγε⁸ καὶ τῶν τοιούτων ἐπιμελεῖσθαι δεήσει.

14. Ἀλλὰ μέντοι, ἔφη ὁ Σωκράτης, οὐδ' ἂν τὸν ἑαυτοῦ ποτε οἶκον καλῶς τις οἰκῇσειεν⁹, εἰ μὴ πάντα μὲν εἴσεται, ὣν προσδέεται, πάντων δὲ ἐπιμελόμενος ἐκπληρώσει¹⁰. ἀλλ' ἐπεὶ ἡ

¹) Ὅστε νὰ δύνασαι νὰ εἴπῃς διὰ τι νῦν ἐλάττονες πρόσοδοι ἢ πρόσθεν προσέρχονται (τῇ πόλει) αὐτόθεν (δῆλ. ἐκ τῶν ἀργυρείων).

²) Οὐκ ἔχω εἰπεῖν οὐ γὰρ οὖν (ἐκεῖσε) ἐλήλυθα. Τὸ δὲ ἔπομ. καὶ γὰρ... = διότι τῷ ὄντι λέγεται ὅτι εἶνε βαρὺν (= νοσῶδες).

³) Ὅστε... αὕτη ἡ πρόφασις (δῆλ. ὅτι ὁ τόπος εἶνε νοσώδης) θά σοι εἶνε ἀρκετὴ πρόφασις. Τὴν σκωπτικὴν εἰρωνεῖαν τοῦ Σωκράτους ἐννοήσας ὁ Γλαῦκων ἀποκρίνεται: σκόπτομαι, δῆλ. ὑπὸ σοῦ, ὦ Σώκρατες.

⁴) Δῆλ. ὁ ἐκ τῆς Ἀττικῆς παραγόμενος, φυόμενος. Τὸ δὲ εἰς τὸν ἐνιαυτὸν = μέχρι τῆς παρελεύσεως τοῦ ἐνιαυτοῦ.

⁵) Ὑποκ. ἡ πόλις.

⁶) Ἵνα μὴ χωρὶς νὰ τὸ ἐννοήσῃς ἡ πόλις πάθῃ ἔλλειπιν τούτου, δῆλ. τοῦ σίτου. Συνήθως δὲ ἀντὶ τούτου, κατὰ τὸ δεῖσθαι τι, ἀναγινώσκεται τοῦτο = κατὰ τοῦτο, δῆλ. τὸν σῖτον.

⁷) Ἄλλ' ἵνα γνωρίζω (ὅτι ἡ πόλις σίτου δεῖται), δύνασαι καὶ νὰ βοηθῇς κτλ. Τὰ δὲ τῇ πόλει ἀναγκαῖα εἶνε ὁ σῖτος.

⁸) Ἐὰν μάλιστα, ἀφοῦ μάλιστα.

⁹) Τὸ οἰκῇσειεν ἄν = τῷ διοικῇσειεν ἄν = δὲν θὰ δύναται τις ποτε καὶ τὴν περιουσίαν του καλῶς νὰ διευθύνῃ, ἐὰν δὲν προσπαθήσῃ νὰ μάθῃ (εἰ μὴ—εἴσεται).

¹⁰) Δῆλ. πάντα = ἐὰν δὲν προσπαθήσῃ νὰ ἀναπληρώσῃ πάντα.

μὲν πόλιν ἐκ πλειόνων ἢ μυρίων οἰκιῶν συνέστηκεν¹, χαλεπὸν δὲ ἔστιν ἅμα τοσούτων οἰκῶν² ἐπιμελεῖσθαι, πῶς οὐχ ἓνα, τὸν τοῦ θεοῦ³, πρῶτον ἐπειράθης αὐξῆσαι; δέεται δὲ⁴ καὶ μὲν τοῦτον δύνῃ⁵, καὶ πλείοσιν ἐπιχειρήσεις· ἓνα δὲ μὴ δυνάμενος ὠφελῆσαι, πῶς ἂν πολλοὺς γε δυνήθεις; ὥστερ, εἴ τις ἐν τάλαντον μὴ δύναται φέρειν⁶, πῶς οὐ φανερόν, ὅτι πλείω γε φέρειν οὐδ' ἐπιχειρητέον αὐτῷ;

15. Ἄλλ' ἔγωγ', ἔφη ὁ Γλαύκων, ὠφελοῖν ἂν τὸν τοῦ θεοῦ οἶκον, εἴ μοι ἐθέλοι⁷ πείθεσθαι.—Εἶτα, ἔφη ὁ Σωκράτης τὸν θεῖον οὐ δυνάμενος πείθειν, Ἀθηναίους πάντας μετὰ τοῦ θεοῦ νομίζεις δυνήσεσθαι ποιῆσαι πείθεσθαί σοι⁸;

16. Φυλάττου, ἔφη, ὁ Γλαύκων, ὅπως μὴ⁹, τοῦ εὐδοξεῖν ἐπιθυμῶν, εἰς τοῦναντίον ἔλθης· ἢ οὐχ ὁρᾷς, ὥς σφαλερόν ἐστι τό, ἃ μὴ οἶδέ τις¹⁰, ταῦτα ἢ λέγειν ἢ πράττειν; ἐνθυμοῦ δὲ τῶν

¹) Αἱ ἀρχαῖαι Ἀθῆναι συνίσταντο ἐκ πλειόνων τῶν 10000 οἰκιῶν. Ἐάν δὲ εἰς ἐκάστην οἰκίαν κατὰ μέσον ὄρον ὑπολογίσωμεν 12 άτομα, ὁ πληθυσμὸς τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν ὑπερέβαινε τὰς 120,000. Διὸ καὶ ἐν τῇ Πλάτ. Ἀπολ. Σωκράτους αἱ Ἀθῆναι λέγονται πόλις μεγίστη.

²) Ἐνταῦθα καταφαίνεται ἡ διαφορὰ τῶν λέξεων οἰκίας καὶ οἰκῶν. Διότι διὰ μὲν τοῦ οἰκιῶν δηλοῦνται τὰ οἰκοδομήματα, τὰ σπία, διὰ δὲ τοῦ οἰκῶν ἡ περιουσία πάσα.

³) Τὸν τοῦ (πρὸς μητρὸς) θεοῦ σου, δηλ. τοῦ Χαρμίδου.

⁴) Σύντ. Χαρμίδης δὲ δεῖται τοῦ αὐξήθηναι τὸν οἶκον=διότι ὁ Χαρμίδης ἔχει ἀνάγκην τῆς αὐξήσεως τῆς περιουσίας. Ὁ δὲ ἐνταῦθα ἐτέθη ἀντὶ τοῦ γὰρ.

⁵) Καὶ ἂν μὲν τῷτον (δηλ. τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ) δύνῃ αὐξῆσαι.

⁶) Νὰ ἀποφέρῃ ἐκ τῆς ἐργασίας του, νὰ κερδαίνῃ ἐν τάλαντον, ἥτοι 6000 ἀρχαίας Ἀττικὰς δραχμὰς.

⁷) Ὑποκ. ὁ θεῖος.

⁸) Παρατηρητέον ὅτι ἐξ ἀπαρεμφάτου ἐξαγρᾶται ἀπαρέμφατον καὶ ἐκ τούτου ἄλλο ἀπαρέμφατον. Ἡ ἐπισώρευσις δὲ ἀπαρεμφάτων οὐκ ἀσυνήθης. Πρ6λ. 4, 6, 6.

⁹) Τὰ τὸ προφυλάττεσθαι σημαίνοντα ῥήματα συντάσσονται μετὰ τοῦ ὅπως μὴ ἢ μόνον μετὰ τοῦ μὴ καὶ ὑποτακτικῆς. Τὸ δὲ ἐπόμε. εὐδοξεῖν=ἐν καλῇ φήμῃ (δόξῃ) εἶναι.

¹⁰) Σύντ. τὸ ἢ λέγειν ἢ πράττειν ταῦτα, ἃ μὴ οἶδέ τις, σφαλερόν ἐστι. Τὸ δὲ ἃ μὴ οἶδέ τις

ἄλλων¹, ὅσους οἶσθα τοιούτους, οἷοι φαίνονται² καὶ λέγοντες ἂ μὴ ἴσασι καὶ πράττοντες, πότερά σοι δοκοῦσιν³ ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἐπαίνουν μᾶλλον ἢ ψόγου τυγχάνειν, καὶ πότερον⁴ θαυμάζεσθαι μᾶλλον ἢ καταφρονεῖσθαι.

17. Ἐνθυμοῦ δὲ καὶ τῶν εἰδότων ὅτι τε λέγουσι καὶ ὅτι ποιοῦσι⁵ καί, ὡς ἐγὼ νομίζω, εὐρήσεις ἐν πᾶσιν ἔργοις τοὺς μὲν εὐδοκιμοῦντάς τε καὶ θαυμαζομένους ἐκ τῶν μάλιστα ἐπισταμένων ὄντας⁶, τοὺς δὲ κακοδοξοῦντάς τε καὶ καταφρονονμένους ἐκ τῶν ἀμαθεστάτων⁷.

18. Εἰ οὖν ἐπιθυμεῖς εὐδοκιμεῖν τε καὶ θαυμάζεσθαι ἐν τῇ πόλει, πειρῶ κατεργάσασθαι ὡς μάλιστα τὸ εἰδέναι⁸, ἂ βού-

εῖνε ἀναφ. ὑποθ. φύσεως = εἰ μὴ τινα οἶδέ τις. Ἔτι δὲ ῥητέον ὅτι ὁ πληθ. ταῦτα ἀναφέρεται εἰς ἓν καὶ ὄχι εἰς πολλά. Ὅθ. = τοῦτο, ὃ μὴ οἶδέ τις.

¹) Ὑπον. τότε, ἐξ οὗ ἡ γενικὴ τῶν ἄλλων ὡς γεν. κτητικὴ ἐξήρηται, καὶ οὐτινος τὴν θέσιν κατέλαβε τὸ ποτερά σοι δοκοῦσι Πρβλ. 1, 1, 12 αὐτῶν ἐσκόπει, πότερα κτλ. Σημαίνει δὲ τὸ ἐνθυμοῦμαι τινός τι ὅτι καὶ τὸ σκοπῶ τινός τι (πρβλ. 1, 1, 12), ἥτοι ἐξετάζω (παρατηρῶ) τινός τι (πρᾶξιν ἢ γνώμην τινά).

²) Ὅποιοι οὗτοι ἐμφανίζονται καὶ λέγοντες καὶ πράττοντες, ἂ μὴ ἴσασιν.

³) Ὑποκ. οἱ τοιοῦτοι. Τὸ δὲ ἐπὶ τοιούτοις = ἐπὶ τῷ λέγειν ἢ πράττειν, ἂ μὴ ἴσασι. Τὸ δὲ ἐπαῖνον τυγχάνω, ψόγου τυγχάνω εἶνε ἐμφαντικὴ περιφράσις ἀντὶ τοῦ ἐπαυνοῦμαι, φέρομαι.

⁴) Πότερόν σοι δοκοῦσιν οὗτοι.

⁵) Τὸ ὅτι τε λέγουσι κτλ. ἐξαο-
τάται ἐκ τοῦ εἰδότων καὶ ὄχι ἐκ

τοῦ ἐνθυμοῦ. Οἱ εἰδότες ὅτι λέγουσι καὶ ὅτι ποιοῦν ἀντιτίθενται εἰς τὰ ἐν § 16 τοιοῦτοι, οἷοι φαίνονται καὶ λέγοντες, ἂ μὴ ἴσασι καὶ πράττοντες. Τὸ δὲ πρᾶγμα, ὅπερ εἶνε ἀντικείμεν. τοῦ ἐνθυμοῦ τῶν εἰδότων εὐρίσκομεν, ἐάν τὸν λόγον οὕτω σχηματίσωμεν: ἐνθυμοῦ καὶ τῶν εἰδότων — ὅτι ἐν πᾶσιν ἔργοις οἱ μὲν εὐδοκιμοῦντες — ἐκ τῶν μάλιστα ἐπισταμένων εἰσὶ κτλ.

⁶) Ὅτι εἶνε ἐν τῷ ἀριθμῷ τῶν κατ' ἐξοχὴν πεφωτισμένων πολιτῶν.

⁷) Δῆλ. ὄντας: οἱ δὲ κακὴν ὑπόληψιν χαίροντες ὅτι εἶνε κτλ. Εἶνε δὲ τὸ κακοδοξῶ ἀντίθετον τῷ εὐδοκιμῷ, ὅπερ ἐνταῦθα = τῷ εὐδοξῶ.

⁸) Δῆλ. ταῦτα, ἂ κτλ. Τὸ δὲ τὸ εἰδέναι εἶνε ἀντικείμεν. τοῦ κατεργάσασθαι = προσπάθει πονῶν νὰ ἀποκτήσῃς ὅσον τὸ δυνατόν τὴν ἀκριβεστάτην γνῶσιν τούτων τῶν πραγμάτων, ἅτινα ἐπιθυμεῖς νὰ πράττῃς (ἐν τῇ πόλει).

λει πράττειν. Ἐὰν γὰρ τούτῳ¹ διενέγκας τῶν ἄλλων ἐπιχειρήσῃς τὰ τῆς πόλεως πράττειν, οὐκ ἂν θαυμάσαιμι, εἰ πάνν ὁμόδιως τύχοις ὧν ἐπιθυμεῖς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

1. Χαρμίδην² δὲ τὸν Γλαύκωνος ὁρῶν ἀξιόλογον μὲν ἄνδρα ὄντα καὶ πολλῷ δυνατώτερον³ τῶν τὰ πολιτικά τότε πραιτόντων, ὁκνοῦντα δὲ προσιέναι τῷ δήμῳ⁴ καὶ τῶν τῆς πόλεως πραγμάτων ἐπιμελεῖσθαι, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Χαρμίδη,

¹) Κατὰ τοῦτο, δηλ. κατὰ τὸ εἰδέναι, κατὰ τὴν γνῶσιν ὑπέρτερος τῶν λοιπῶν συμπολιτῶν σου γενόμενος. Τὸ δὲ ἔὰν ἐπιχειρήσῃς = τῷ εἰ ἐπιχειρήσεις

ΚΕΦΑΛ. Ζ'. § 1—9. Περίληψις. Ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ τοῦναντίον ὁ Σωκράτης προτρέπεται τὸν Χαρμίδην, ὅστις λίαν μὲν ἐντριβὴς ἦτο εἰς τὰ πολιτικά, ἀλλ' ἐκ μετριοφροσύνης καὶ δειλίας ἀπέφευγε τὴν εἰς ταῦτα ἀνάμιξίν του, νὰ μὴ στερεῇ τὴν πόλιν τῶν πολυτίμων ὑπηρεσιῶν του. Ἀφοῦ δέ, λέγει, τόσον ὀρθὰς συμβουλὰς ἐν ταῖς κατ' ἰδίαν ὁμιλίαις παρέχει τοῖς τὰ πολιτικά πράττουσι καὶ περὶ αὐτῶν ἀδεῶς ὁμιλεῖ, ἄδικον εἶνε νὰ δειλιάῃ νὰ ὁμιλήσῃ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου τῇ ἐξ ἀμαθῶν ἀνθρώπων συγκροτούμενῃ.

²) Ὁ Χαρμίδης ἦτο φίλος τοῦ Σωκράτους. Τοῦ Χαρμίδου δὲ τούτου τὴν ἀδελφὴν Περικτιόνην εἶχε

σύζυγον ὁ πατὴρ τοῦ φιλοσόφου Πλάτωνος. Ἦτο λοιπὸν ὁ Χαρμίδης πρὸς μητρὸς θεῖος τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ νεωτέρου Γλαύκωνος. Τὸ δὲ ἀξιόλογον ἄνδρα = ἄνδρα ἀξίας, ἄνδρα ἔντιμον.

³) Δηλ. τὰ πολιτικά πράττειν (ὅπερ ἀπὸ κοινοῦ ἐκ τῶν ἐπομένων ἐξάγεται) = καὶ πολὺν ἱκανώτερον εἰς τὸ πολιτεῦσθαι ἀπὸ τοὺς τῶν χρόνων του πολιτικούς. Ἀντίθετον δὲ εἶνε τὸ τὰ οἰκεία πράττω = οὐ πολιτεύομαι, δηλ. ἰδιωτεύω.

⁴) Τὰ προσιέναι τῷ δήμῳ προσελθεῖν εἰς τὸν δῆμον καὶ αἱ ὁμοίαι ταύτῃ ἐκφράσεις σημαίνουν: εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου ὡς πολιτικός ῥήτωρ παρουσιάζομαι. Ἐκ τούτων δὲ φαίνεται ὅτι ἐνέφετο ὁ Ἀθηναῖος ἐκεῖνος, ὅστις διὰ ῥαστώνῃν ἀπέφευγε νὰ μετέλῃ τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ συζητήσεων ὡς ῥήτωρ ἢ σύμβουλος τοῦ δήμου, καίπερ ἱκανὸς πρὸς τοῦτο ὢν.

εἴ τις, ἱκανὸς ὢν¹ τοὺς στεφανίτας ἀγῶνας νικᾶν καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸς τε τιμᾶσθαι καὶ τὴν πατρίδα ἐν τῇ Ἑλλάδι εὐδοκιμωτέραν ποιεῖν², μὴ θέλοι ἀγωνίζεσθαι, ποῖον τινα³ τοῦτον νομίζοις ἂν τὸν ἄνδρα εἶναι; — Δῆλον ὅτι, ἔφη, μαλακὸν τε καὶ δειλόν⁴.

2. Εἰ δέ τις⁵, ἔφη, δυνατὸς ὢν, τῶν τῆς πόλεως πραγμάτων ἐπιμελόμενος, τὴν τε πόλιν αὖξεν καὶ αὐτὸς διὰ τοῦτο τιμᾶσθαι, ὀκνοίῃ δὲ⁶ τοῦτο πράττειν, οὐκ ἂν εἰκότως δειλὸς νομίζοιτο; — Ἴσως⁷, ἔφη· ἀτὰρ πρὸς τί με ταῦτ' ἐρωτᾷς; — Ὅτι, ἔφη, οἶμαί σε, δυνατὸν ὄντα⁸, ὀκνεῖν ἐπιμελεῖσθαι, καὶ ταῦτα⁹, ὧν ἀνάγκη σοι μετέχειν, πολίτῃ γε ὄντι.

3. Τὴν δὲ ἐμὴν δύναμιν, ἔφη ὁ Χαομίδης, ἐν ποίῳ ἔργῳ καταμαθὼν, ταῦτά μου καταγινώσκεις¹⁰; — Ἐν ταῖς συνου-

¹) Καίτοι ἱκανὸς ἐστὶ.. νικᾶν ἐν ἀγῶνι στεφανίτῃ, ἥτοι ἐν ἀγῶνι, ἐφ' ᾧ ἐδίδετο ἄθλον στέφανος. Κατ' ἀναλογίαν δὲ τοῦ νίκην νικᾶν λέγεται καὶ ἀγῶνα νικᾶν.

²) Καίτοι ἱκανὸς ἐστὶ καθιστάναι ἐν τῇ Ἑλλάδι τὴν (αὐτοῦ) πατρίδα μᾶλλον ἐνδοξον ἢ ὅτι αὕτη ἐστὶ. Γνωστὸν εἶναι ὅτι ἡ τιμὴ τοῦ νικῶντος ἐν τοῖς ἀγῶσιν ἦτο τιμὴ καὶ ὅλης τῆς πόλεως εἰς ἣν οὗτος ἀνήκειν.

³) Ἡ ποῖός τις ἐπὶ ἐρωτήσεως τίθεται ἐπὶ ποιότητος = σάν ποῖος, ποῖον χαρακτῆρος.

⁴) Δῆλ. νομίζοιμι ἂν τὸν ἄνδρα τοῦτον εἶναι. Τὸ δὲ δῆλον ὅτι (= δῆλόν ἐστιν ὅτι) λαβὼν ἐπιρρηματικὴν σημασίαν, σημαίνει: προδήλως, φανερώς, βεβαίως.

⁵) Σύντ. εἰ δέ τις ὀκνοίῃ, δυνατὸς ὢν (= καίτοι δύναται) τὴν πόλιν αὖξεν, εἰ τῶν τῆς πόλεως πραγμάτων ἐπιμελεῖται,

οὐκ ἂν εἰκότως νομίζοιτο δειλός.

⁶) Ἀκόμη καὶ τότε (ὅτε δῆλ. δυνατὸς εἶναι) ἠθέλεν ἐνδοίαση νὰ πράττῃ τοῦτο (δῆλ. αὖξεν τὴν πόλιν κτλ.).

⁷) Συμπλ. δειλὸς ἂν νομίζοιτο. Καὶ τὸ μὲν ἴσως = ὁρθῶς (λέγεις), βεβαίως. Ὁ δὲ ἀτὰρ τίθεται ἐπὶ ἰσχυρῶς ἀντιθέσεως = ἀλλά, ἀλλ' ὁμως.

⁸) Καίτοι δυνάμενος (πράττειν τὰ πολιτικά) οἶμαί σε ὀκνεῖν ἐπιμελεῖσθαι τούτων.

⁹) Καὶ μάλιστα (ἐπιμελεῖσθαι τούτων), ὧν ἀνάγκη (ἐστὶ) σοι μετέχειν. Διὰ τοῦ καὶ οὗτος (= καὶ μάλιστα) ἐπαναλαμβάνεται μετ' ἐμφάσεως προηγουμένη λέξις.

¹⁰) Μὲ καταγινώσκεις ὡς ἔχοντα ταῦτα, δῆλ. τὸν ὄκνον καὶ τὴν δειλίαν. Τὸ καταγινώσκεις τινός τι = κατὰ τινος κρίνεις ἢ ἀποφασίζειν τι, καταδικάζειν, ἔτι δὲ καὶ κατακρίνειν τινά.

σάις¹, ἔφη, αἷς σύνει τοῖς τὰ τῆς πόλεως πράττουσι καὶ γάρ, ὅταν τι ἀνακοινῶνταί σοι², ὁρῶ σε καλῶς συμβουλευόντα, καὶ ὅταν τι ἀμαρτάνωσιν, ὁρθῶς ἐπιτιμῶντα.

4. Οὗ ταυτὸν ἔστιν³, ἔφη, ὃ Σώκρατες, ἰδίᾳ τε διαλέγεσθαι καὶ ἐν τῷ πλήθει ἀγωνίζεσθαι—Καὶ μὴν, ἔφη, ὃ γε ἀριθμεῖν δυνάμενος οὐδὲν ἤτιον ἐν τῷ πλήθει ἢ μόνος ἀριθμεῖ, καὶ οἱ κατὰ μόνας⁴ ἄριστα καθαρίζοντες, οὗτοι⁵ καὶ ἐν τῷ πλήθει κρατιστεύουσιν.

5. Αἰδῶ δὲ καὶ φόβον, ἔφη, οὐχ ὁρᾷς ἔμφυτά τε ἀνθρώποις ὄντα⁶ καὶ πολλῶ μᾶλλον ἐν τοῖς ὄχλοις ἢ ἐν ταῖς ἰδίαις ὁμιλίαις παριστάμενα⁷;—Καὶ σέ γε διδάξω, ἔφη, ὥρμημαι⁸, ὅτι, οὔτε τοὺς φρονηματώτατους αἰδούμενος, οὔτε τοὺς ἰσχυροτάτους φοβούμενος, ἐν τοῖς ἀφρονεστάτοις τε καὶ ἀσθενεστάτοις αἰσχύνῃ λέγειν.

¹) Δηλ. κατέμαθον. Τὸ δὲ αἷς = τῷ ἐν αἷς (σύνει = συναναστρέφεται).

²) Ὅταν ἀνακοινῶσί σοί τι πρὸς ὠφελειάν των, ἵνα δηλ. συμβουλήν τινα περὶ τούτου παρὰ σοῦ ἀκούσωσιν. Ὅθ. = ὅταν σὲ συμβουλεύωνται.

³) Δὲν εἶνε τὸ ἴδιον πρᾶγμα νὰ ὁμιλῇ τις κατ' ἰδίαν καὶ νὰ ὁμιλῇ ἀγωνιζόμενος πρὸς ἀντιπάλους ῥήτορας ἐνώπιον τοῦ πλήθους, δηλ. ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου.

⁴) Δηλ. δυνάμεις ἢ μοίρας = καθ' ἑαυτούς, κατ' ἰδίαν, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἕτερός τις.

⁵) Διὰ τοῦ οὗτοι χάριν ἐμφάσεως ἐπαναλαμβάνονται αἱ προηγουμέναι ἔννοιαι.

⁶) Ὁ Χαριμίδης ἀποκρινόμε-

νος εἰς τὸν Σ. λέγει ὅτι δὲν εἶνε ὁρθὸν τὸ ὑπ' αὐτοῦ λεχθέν διότι φύσει ὁ ἄνθρωπος ἐκ φόβου καὶ αἰδοῦς δὲν δύναται ἐνώπιον πολλῶν νὰ κάμνῃ καλῶς ὅ,τι ἐνώπιον ὀλίγων καλῶς ἤθελε κάμνῃ.

⁷) Καὶ ὅτι διεγείρονται ἡ αἰδώς καὶ ὁ φόβος (ἦτοι καὶ ὅτι αἰδεῖται καὶ φοβεῖται τις) πολλῶ μᾶλλον ἐν τοῖς τοῦ πλήθους συλλόγοις (= ἐν τοῖς ὄχλοις) ἢ ἐν ταῖς ἰδιωτικαῖς συναναστροφαῖς; Τὸ ῥῆμα παρίστασθαι λέγεται περὶ φόβου, ἐλπίδος, ἐπιθυμίας, ὀργῆς, ἅπερ τὴν ψυχὴν καταλαμβάνουσιν.

⁸) Εἰς τὸ καὶ... ὥρμημαι ὁ καὶ τῷ καίτοι = καὶ ὅμως ἐγὼ μάλιστα θέλω νὰ σὲ διδάξω, ὅτι ἐνῶ οὔτε τοὺς φρονηματώτατους αἰδεῖσαι οὔτε τοὺς ἰσχυροτάτους φοβεῖσαι, ἔνεκα

6. Πότερον γὰρ τοὺς γραφεῖς αὐτῶν¹ ἢ τοὺς σκυτεῖς ἢ τοὺς τέκτονας ἢ τοὺς χαλκεῖς ἢ τοὺς γεωργοὺς ἢ τοὺς ἔμπορους ἢ τοὺς ἐν τῇ ἀγορᾷ μεταβαλλομένους² καὶ φροντίζοντας, ὅτι ἐλάττονος προιάμενοι πλείονος ἀποδῶνται³, αἰσχύνῃ; ἐκ γὰρ τούτων ἀπάντων ἡ ἐκκλησία συνίσταται.

7. Τί δὲ οἶε διαφέρειν ὁ σὺ ποιεῖς⁴, ἢ, τῶν ἀσκητῶν ὄντα κρείττω, τοὺς ιδιώτας φοβεῖσθαι; σὺ γάρ⁵, τοῖς πρωτεύουσιν ἐν τῇ πόλει, ὧν ἔνιοι καταφρονοῦσί σου, ὁρδῶς διαλεγόμενος, καὶ τῶν ἐπιμελομένων τοῦ τῇ πόλει διαλέγεσθαι πολὺ περιῶν⁶, ἐν τοῖς μηδεπώποτε⁷ φροντίσας τῶν πολιτικῶν μηδὲ σοῦ καταπεφρονηκόσιν ὁκνεῖς λέγειν, δεδιὼς μὴ καταγελασθῇς;

8. Τί δ'; ἔφη, οὐ δοκοῦσί σοι πολλάκις οἱ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν ὀρθῶς λεγόντων καταγελᾶν; — Καὶ γὰρ⁸ οἱ ἕτεροι,

αἰσχύνῃς δὲν ὁμιλεῖς ἐνώπιον παντάπασιν ἀφρόνων καὶ ἀνισχύων (ἀνικάνων) ἀνθρώπων.

¹) Πότερον δηλαδὴ... αἰσχύνεσαι ἐξ αὐτῶν (δηλ. τῶν συνιστώντων τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου) τοὺς γραφεῖς ἢ τοὺς σκυτοτόμους κτλ. Τὸ δὲ πότερον ἐνταῦθα δὲν τηρεῖ τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ σημασίαν (τί ἐκ τῶν δύο), διότι ἔχει ἑπτὰ μέλη "Οθ=τί ἐκ ἑπτὰ δηλαδὴ.

²) Δηλ. τὰ ὄνια, τ', ἔ. τοὺς κατήλους, τοὺς μεταπράτας· τούτοις δὲ ἀντιτίθενται οἱ ἔμποροι οἱ τὰ πελάγη πρὸς πλουτισμὸν διαπερῶντες.

³) "Ὅπως, ἐπειδὴν πρίωνται ὅ,τι ἐλάττονος (=ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγώτερον), ἀποδῶνται (=πωλήσωσιν) ὅ,τι πλείονος.

⁴) Σύντ.: τί δέ (=κατὰ τί δέ) οἶε ὁ σὺ ποιεῖς διαφέρειν (=ἄλλο

τι εἶναι) ἢ φοβεῖσθαι (τινα) τοὺς ιδιώτας (=τοὺς μὴ ἡσκημένους), ὄντα κρείττω τῶν ἀσκητῶν (=τῶν ἡσκημένων, τῶν ἀθλητῶν ὑπέρτερος ὢν); Οἱ ιδιώται ἀντιτίθ. τοῖς ἀσκηταῖς, οἱ κατ' ἐξοχὴν οἱ ἀθληταὶ καλοῦνται.

⁵) Τὸ σὺ γὰρ (=σὺ λοιπὸν) σύναψον τῷ ὁκνεῖς λέγειν=διστάξεις νὰ ὁμιλῇς.

⁶) Τὸ πολὺ περιῶν=τῷ πολὺ ὑπερῶν=καίτοι πολὺ ὑπέρτερος (κρείττων) εἰ τῶν ἐπιμελομένων τοῦ διαλέγεσθαι τῇ πόλει, τ'. ἔ. τοῖς πολίταις. "Οθεν=τοῦ δημοσίου ἀγορεύειν.

⁷) Ἐν τοῖς μηδεπώποτε (καὶ ὅχι οὐδεπώποτε) φροντίσας, διότι λέγεται ὁ μὴ (καὶ ὅχι ὁ οὐ) φροντίσας.

⁸) Συμπλ. Ναί· καταγελῶσιν· διότι καὶ οἱ ἕτεροι (δηλ. οὗτοι οἷς σὺ ιδίᾳ σὺνεί § 3) καταγελῶσι τῶν ὀρθῶς λεγόντων.

ἔφη· διὸ καὶ θαυμάζω σου¹, εἰ, ἐκείνους, ὅταν τοῦτο ποιῶσι, ῥαδίως χειρούμενος², τούτοις δὲ μηδένα τρόπον οἶε δυνήσασθαι προσενεχθῆναι³.

9. Ὁγαθέ, μὴ ἀγνόει σεαυτὸν⁴, μηδὲ ἀμάραντε ἃ οἱ πλείστοι ἀμαρτάνουσιν· οἱ γὰρ πολλοί, ὠρμηκότες ἐπὶ τὸ σκοπεῖν⁵ τὰ τῶν ἄλλων πράγματα, οὐ τρέπονται ἐπὶ τὸ ἐαυτοὺς ἐξετάζειν. Μὴ οὖν ἀπορραθύμει τούτου⁶, ἀλλὰ διατείνου μᾶλλον⁷ πρὸς τὸ σεαυτῷ προσέχειν. Καὶ μὴ ἀμέλει τῶν τῆς πόλεως⁸, εἴ τι δυνατόν ἐστι διὰ σέ βέλτιον ἔχειν⁹. τούτων γὰρ καλῶς ἔχόντων, οὐ μόνον οἱ ἄλλοι πολῖται, ἀλλὰ καὶ οἱ σοὶ φίλοι καὶ αὐτὸς σὺ οὐκ ἐλάχιστα¹⁰ ὠφελήσῃ.

¹) Διὸ καὶ θαυμάζω σου, εἰ (=ὅτι)· οἶε=ὅθεν μάλιστα παρὰ σεαυτὸν μετὰ σέ ὅτι· νομίζεις κτλ. Πολλάκις καὶ ἐπὶ βεβαίον τίθεται ἐκ λεπτότητος ἀπτικῆς θαυμάζω, εἰ ἀντὶ θ. ὅτι. Τὸ δὲ θαυμάζω μετὰ γενικῆς προσώπου ἐνέχει μομφὴν καὶ ψόγον.

²) Ἐπεὶ ῥαδίως χειροῖ ἐκείνους (δὴλ. τοὺς ἐτέρους). Τὸ δὲ ὅταν τοῦτο ποιῶσιν=ὅταν δὴλ. καταγελλῶσιν.

³) Τὸ προσενεχθῆναι (ἀόρ. τοῦ προσφέρεσθαι) τούτοις=τῷ προσενεχθῆναι (=φέρεσθαι πρὸς βλ. 4, 1, 3) πρὸς τούτους (δὴλ. τοὺς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, τὸν ὄχλον). Ὁ δὲ σύνδ. δὲ=τοῦναντίον.

⁴) Προσπάθησον νὰ γνωρίσῃς τίνα εἶνε τὰ προτερήματά σου. Ὁ Κικέρων (ἐπιστ. πρὸς Κόϊντον 3, 6) λέγει· τὸ γνῶθι σεαυτὸν μὴ νό-

μιζε ὅτι ἐλέχθῃ μόνον πρὸς ἐλάττωσιν τῆς ἀλαζονείας, ἀλλὰ καὶ πρὸς γνῶσιν τῶν ἡμετέρων προτερημάτων.

⁵) Τὸ ὀρμῶ ἐπὶ τι=μετὰ ὀρμῆς, μετὰ ζήλου ἐπιχειρῶ τι.

⁶) Δὴλ. τοῦ γινώσκειν σεαυτὸν. Τὸ δὲ ἀπορραθυμῶ τι=ἐκ ῥαθυμίας ἀπέχομαι ἢ ἀμελῶ τι.

⁷) Τὸ μᾶλλον σύναψον μετὰ τοῦ προσέχειν. Τὸ δὲ διατείνου=ἐντείνω ἐμαυτὸν, συντόνως προσπαθῶ.

⁸) Ὅθεν μὴ ἀμέλει τῶν τῆς πόλεως πραγμάτων.

⁹) Σύντ. εἰ δυνατόν ἐστιν ἔχειν (ταῦτα, δὴλ. τὰ τῆς πόλεως) βέλτιόν τι διὰ σέ=βελτιωθῆναι πῶς τῇ σῇ προσπαθείᾳ.

¹⁰) Λιτότης, ἀντί· μέγιστα. Τὸ δὲ ὠφελήσῃ μέσον=οὐκ ἐλαχίστας ὠφελείας ὠφελήσεις σεαυτὸν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓΔΟΟΝ

1. Ἀριστίππον¹ δ' ἐπιχειροῦντος ἐλέγχειν τὸν Σωκράτην, ὥσπερ αὐτὸς² ὑπ' ἐκείνου τὸ πρότερον ἠλέγχετο³, βουλόμενος τοὺς συνόντας⁴ ὠφελεῖν ὁ Σωκράτης ἀπεκρίνατο⁵, οὐχ ὥσπερ οἱ φυλαττόμενοι, μὴ πη ὁ λόγος ἐπαλλαχθῇ, ἀλλ' ὥς ἂν πεπεισμένοι⁶ μάλιστα πράττειν τὰ δέοντα

2. Ὁ μὲν γὰρ⁷ αὐτὸν ἤρετο, εἰ τι εἰδείη ἀγαθόν⁸, ἵνα, εἴ τι εἴποι τῶν τοιούτων⁹, οἷον ἢ σιτίον ἢ ποτὶον ἢ χρήματα ἢ ὑγίαιαν ἢ ζώμην ἢ τόλμαν, δεικνύοι δι¹⁰ τοῦτο κακὸν ἐνίστε

ΚΕΦΑΛ. Η'. § 1—10. Περίληψις. Εἰς τὸν Ἀριστίππον ἐπιχειροῦντα νὰ ἐλέγξῃ τὸν Σ. διὰ σοφιστικῶν περὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ καλοῦ ἐρωτήσεων ὁ Σ. ἀποκρίνεται ὅτι τὸ ἀγαθὸν καὶ καλόν, ἥτοι τὸ ὠφέλιμον, χρήσιμον καὶ λυσιτελές, εἶνε ἔννοιαί σχετικαί. Οὐδὲν δὴλ. ἀπολύτως εἶνε ἀγαθὸν καὶ καλόν, ἀλλ' ἔν σχέσει πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ. Ὅθεν τὸ αὐτὸ πράγμα δύναται νὰ εἶνε ἀγαθὸν καὶ καλόν καθ' ὅσον εἶνε πρόσφορον ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν, ἣς τούτου ποιούμεθα. Ἐν γένει δὲ πάντα τὰ πράγματα θεωροῦνται καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ πρὸς ἅπερ ἂν εὐχρηστο ἦ.

¹) Ὁ Ἀριστίππος ἦτο ἰδρυτὴς τῆς Κυρηναϊκῆς Σχολῆς.

²) Δὴλ. ὁ Ἀριστίππος. Τὸ δὲ τὸ πρότερον = τῷ πρότερον ἄλλοτε.

³) Ὁ παρατατικὸς ἠλέγχετο δεικνύει ὅτι ὁ Ξενοφὼν οὐδεμίαν εἰδικὴν περιπτώσιν πρὸ ὀφθαλμῶν ἐνταῦθα εἶχεν.

⁴) Δὴλ. αὐτῷ τῷ Ἀριστίππῳ. Ἐν ἀρχῇ δὲ ἀντὶ δοτικῆς ἐτέθη

χάριν ἐμφάσεως γενικῆ ἀπόλυτος.

⁵) Πρὸς τὸν Ἀριστίππον, οὐχ ὥσπερ οἱ φυλαττόμενοι (σοφισταί) μὴ ἐν τῇ τοῦ λόγου ῥύμῃ εἴπωσί τι, ὅπερ ἡδύνατο νὰ στραφῇ καθ' ἑαυτῶν (μὴ πη ὁ λόγος ἐπαλλαχθῇ), καὶ ἐπομένως ἡττηθῶσιν.

⁶) Ἀλλ' ὥς ἂν τινες ἀποκρίναιτο, εἰ πεπεισμένοι εἶεν, ἢ = ἀλλ' ὥς ἂν ἀπεκρίναιτο ἄνθρωποι πεπεισμένοι (ἔχοντες τὴν πεποίθησιν) ὅτι ὑπὲρ πάντας πράττουσι τὰ δέοντα (ἅπαντα ὅσα ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ πράττῃ). Ὅθεν τὰ δέοντα = τὰ καθήκοντα.

⁷) Οὗτος μὲν δῆλα δὴ (τ' ἐ. ὁ Ἀριστίππος) ἠρώτησεν αὐτὸν (δὴλ. τὸν Σωκράτην).

⁸) Εἰ εἰδείη τι ὄν ἀγαθόν, = χρήσιμον, ὠφέλιμον, λυσιτελές.

⁹) Ἐάν ὁ Σωκράτης ἤθελεν εἶπῃ ὅτι ἀγαθὸν εἶνέ τι ἐκ τῶν τοιούτων οἷον (ἔστιν) ἢ σιτίον. ἢ ὑγίαια κτλ.

¹⁰) Ἵνα ὁ Ἀριστίππος ἀποδεικνύῃ μάλιστα ὅτι τοῦτο (δὴλ. τὸ ἀγαθόν) ἐνίστε εἶνε κακόν.

ὄν· ὁ δὲ εἰδώς¹⁾, ὅτι, ἐάν τι ἐνοχλῇ ἡμᾶς, δεόμεθα τοῦ παύσοντος, ἀπεκρίνατο, ἥπερ καὶ ποιεῖν κράτιστον²⁾.

3. Ἀρά γε³⁾, ἔφη, ἐρωτᾷς με, εἴ τι οἶδα πυρετοῦ ἀγαθόν. — Οὐκ ἔγωγ', ἔφη⁴⁾. Ἀλλ' ὀφθαλμίας; Οὐδὲ τοῦτο. — Ἀλλὰ λιμοῦ; — Οὐδὲ λιμοῦ. — Ἀλλὰ μὴν⁵⁾, ἔφη, εἴγ' ἐρωτᾷς με, εἴ τι ἀγαθὸν οἶδα, ὃ μηδενὸς ἀγαθὸν ἔστιν⁶⁾, οὐτ' οἶδα, ἔφη, οὐτε δέομαι⁷⁾.

4. Πάλιν δὲ τοῦ Ἀριστίππου ἐρωτῶντος αὐτόν, εἴ τι εἰδείη καλόν⁸⁾, — Καὶ πολλά⁹⁾, ἔφη. — Ἀρ' οὖν, ἔφη, πάντα ὅμοια ἀλλήλοις; — Ὡς οἷόν τε μὲν οὖν, ἔφη, ἀνομοιότατα ἔνια¹⁰⁾. — Πῶς οὖν, ἔφη, τὸ τῷ καλῷ ἀνόμοιον καλὸν ἂν εἴη¹¹⁾; — Ὅτι¹²⁾ νῆ Δί', ἔφη, ἔστι μὲν τῷ καλῷ πρὸς δρόμον ἀνθρώπων ἄλλος

¹⁾ Οὗτος δὲ (δῆλ. ὁ Σωκράτης) ἐπειδὴ ἐγίνωσκεν, ὅτι, ὁσάκις ἡμᾶς ἐνοχλῇ τι (δῆλ. πυρετὸς ἢ ἄλλο τι) ἔχομεν ἀνάγκην τοῦ μέσου, ὅπερ ἐκποδὸν ποιήσεται τοῦτο (δῆλ. τὸ ἐνοχλοῦν ἡμᾶς).

²⁾ Ὑπον. ἦν: ἀπεκρίθη αὐτῷ (δῆλ. τῷ Ἀριστίππῳ) ὥσπερ καὶ ποιεῖν τοῦτο (δῆλ. ἀποκρίνεσθαι) = καθ' ὃν τρόπον ἴσα ἴσα ἄριστον ἦτο νὰ κάμῃ τοῦτο, δῆλ. νὰ ἀποκριθῇ. Ἵνα λοιπὸν μὴ προκύψῃ τавтоλογία ἔθηκε ποιεῖν ἀντὶ ἀποκρίνεσθαι.

³⁾ Ἵσως βέβαια μὲ ἐρωτᾷς ἂν γινώσκω ἀγαθόν (= ὠφέλιμον) τι κατὰ τοῦ πυρετοῦ τ'. ἔ. φάρμακόν τι παῦον τὸν πυρετόν; Ὡστε ἡ γενικὴ πυρετοῦ εἶνε γενικὴ ἀντικειμένου, ὥς καὶ αἱ ἐν § 7 λιμοῦ, πυρετοῦ. Οὕτω λέγεται καὶ νόσον, λιμοῦ φάρμακον.

⁴⁾ Δέν σε ἐρωτῶ τοῦτο ἐξηκολούθησεν λέγων ὁ Ἀριστίππος.

⁵⁾ Διὰ τοῦ ἀλλὰ μὴν (= ἀλλὰ βεβαίως, ἀλλὰ τῷ ὄντι) μεταβαίνει εἰς τὸν ἰσχυρότατον λόγον.

⁶⁾ ὁ πρὸς μηδὲν εἶνε ἀγαθόν, τὸ ὅποιον κατὰ μηδενὸς (δῆλ. κακοῦ) εἶνε ὠφέλιμον, τὸ ὅποιον νὰ μὴ βοηθῇ εἰς οὐδὲν κακόν.

⁷⁾ Δῆλ. εἰδέναι, ὅπερ ἐκ τοῦ οἶδα νοητέον.

⁸⁾ Τὸ καλὸν ἐνταῦθα εἶνε ταυτὸν τῷ ἀνωτέρῳ ἀγαθῷ δῆλ. τὸ ὠφέλιμον καὶ χρήσιμον.

⁹⁾ Ὑπον. οἶδα. Ὁ δὲ καὶ ἐπιτείνει τὸ πολλά = παρὰ πολλά, εἶπεν

¹⁰⁾ Σύντ. (ἔνια τούτων) ἔστιν ὥς οἷόν τε ἀνομοιότατα. Τὸ δὲ μὲν οὖν = βεβαίως.

¹¹⁾ Πῶς εἶνε δυνατόν τὸ μὴ ὅμοιον πρὸς τὸ καλὸν νὰ εἶνε καλόν;

¹²⁾ Εἶνε δυνατόν διότι ὁ καλὸς εἰς τὸν δρόμον ἀνθρώπων ἔχει ἄλλον ἀνόμοιον, ὁ ὅποιος εἶναι καλὸς εἰς τὴν πάλιν.

ἀνόμοιος καλὸς πρὸς πάλην, ἔστι δὲ ἀσπίς καλὴ πρὸς τὸ προβάλλεσθαι¹ ὡς ἐν ἀνομοιοτάτῃ τῷ ἀκόντιῳ, καλῶ πρὸς τὸ σφόδρα τε καὶ ταχὺ φέρεσθαι.

5. Οὐδὲν διαφερόντως², ἔφη, ἀποκρίνη μοι ἢ ὅτε σε ἠρώτησα, εἴ τι ἀγαθὸν εἰδείης. — Σὺ δ' οἶει³, ἔφη, ἄλλο μὲν ἀγαθόν, ἄλλο δὲ καλὸν εἶναι; οὐκ οἶσθ'⁴, ὅτι πρὸς ταῦτά πάντα καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ ἔστι⁵; Πρῶτον μὲν γὰρ ἡ ἀρετὴ οὐ πρὸς ἄλλα μὲν ἀγαθόν, πρὸς ἄλλα δὲ καλόν ἔστιν⁶, ἔπειτα οἱ ἄνθρωποι τὸ αὐτὸ τε καὶ πρὸς τὰ αὐτὰ⁷ καλοὶ τε καὶ ἀγαθοὶ λέγονται, πρὸς τὰ αὐτὰ δὲ καὶ τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ φαίνονται, πρὸς ταῦτά δὲ καὶ τὰ ἄλλα πάντα, οἷς ἄνθρωποι χρῶνται, καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ νομίζεται, πρὸς ἅπερ ἂν εὐχρηστα ἦ⁸.

6. Ἄρ' οὖν, ἔφη, καὶ κόφινος κοπροφόρος καλόν ἔστιν⁹;

¹) Εἰς τὸ νὰ προτείνῃ τις ταύτην πρὸς ὑπεράσπισιν. Τὸ δὲ ὡς ἐν ἐπιτείνει τὸ ὑπερθετικόν (ὡς τὸ ἀνωτέρω ὡς οἶόν τε) = ὅσον δύναται νὰ γείνῃ ἀνομοιοτάτῃ μὲ τὸ ἀκόντιον, ὅπερ καλόν εἶνε κτλ.

²) Τίποτε διαφορετικά μοι ἀποκρίνεσαι ἀπὸ (πρότερον), ὅτε σὲ ἠρώτησα ἂν γινώσκω τι χρήσιμον καὶ ὠφέλιμον. Ὁ δὲ συγκριτικὸς ἢ ἐτέθη ἔνεκα τῆς συγκριτικῆς σημασίας τοῦ διαφερόντως. Ἐν τῇ § ταύτῃ συνάπτει ὁ Σ. τὰ δύο ἐπίθετα καλὸς καὶ ἀγαθὸς πρὸς δήλωσιν τοῦ ἡθικῶς ἐξόχου.

³) Ἐγὼ μὲν (ἔφη ὁ Σωκράτης) τοῦτο οἶδα καλὸν καὶ ἀγαθὸν ὄν, σὺ δὲ οἶει ἄλλο μὲν κτλ.

⁴) Ὅτι πάντα εἶνε καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ πρὸς τὰ αὐτὰ πράγματα, ἥτοι τὸ καλὸν πρὸς τι πρᾶγμα εἶνε καὶ ἀγαθὸν πρὸς τὸ αὐτὸ πρᾶγμα.

⁵) Δὲν εἶνε ὡς πρὸς ἄλλα μὲν πράγματα ἀγαθόν, ὡς πρὸς ἄλλα δὲ καλόν.

⁶) Τὸ μὲν τὸ αὐτὸ = κατὰ τὸ αὐτό, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, δηλ. μόνον σχετικῶς. Τὸ δὲ πρὸς τὰ αὐτὰ = καὶ ὡς πρὸς τὰ αὐτὰ πράγματα, δηλ. ὅχι εἰς ἄλλα μὲν καλοί, εἰς ἄλλα δὲ ἀγαθοί.

⁷) Τὸ πρὸς ἅπερ ἂν εὐχρηστα ἢ εἶνε ἐπεξηγήσεις τοῦ πρὸς ταῦτα = δηλ. σχετικῶς πρὸς ἐκεῖνα πρὸς ἃ εἶνε χρήσιμα, ἥτοι ἀναλόγως τῆς χρησιμότητός των.

⁸) Ὁ νοῦς ἀφοῦ, εἶπεν ὁ Ἀρίστιππος, παραδέχεσαι, ὃ Σώκρατες, ὅτι πάντα ὅσα οἱ ἄνθρωποι μεταχειρίζονται θεωροῦνται καλὰ καὶ ἀγαθὰ σχετικῶς πρὸς ἐκεῖνα (τὰ πράγματα) εἰς ἃ εἶνε χρήσιμα, ἄρ' αὖτε καὶ κόφινος, ὁ ὁποῖος εἶνε χρήσιμος εἰς μεταφορὰν κόπρου, εἶνε καλὸν πρᾶγμα;

—Νῆ Δί', ἔφη, καὶ χρυσῇ γε ἀσπίς αἰσχροὺν¹, ἐὰν πρὸς τὰ ἐαν-
τῶν ἔργα ὁ μὲν καλῶς πεποιημένος ᾖ, ἡ δὲ κακῶς.

7. Λέγεις σύ, ἔφη, καλὰ τε καὶ αἰσχροὶ τὰ αὐτὰ εἶναι;²—
Καὶ νῆ Δί' ἔρωγ', ἔφη, ἀγαθὰ τε καὶ κακὰ³. πολλάκις γὰρ τό-
τε λιμοῦ ἀγαθὸν πυρετοῦ⁴ κακόν ἐστι, καὶ τὸ πυρετοῦ ἀγαθὸν
λιμοῦ κακόν ἐστι. πολλάκις δὲ τὸ μὲν πρὸς δρόμον καλὸν
πρὸς πάλιν αἰσχροὺν, τὸ δὲ πρὸς πάλιν καλὸν πρὸς δρόμον
αἰσχροὺν πάντα γὰρ ἀγαθὰ μὲν καὶ καλὰ ἐστὶ πρὸς ἃ ἂν εὖ ἔχη⁵,
κακὰ δὲ καὶ αἰσχροὶ, πρὸς ἃ ἂν κακῶς⁶.

8. Καὶ οἰκίας δὲ λέγων τὰς αὐτὰς καλὰς τε εἶναι καὶ
χρησίμους, παιδεύειν ἔμοιγ' ἐδόκει, οἷας χρῆ, οἰκοδομεῖσθαι⁷.
Ἐπεσκόπει δὲ ὧδε Ἐρώ γε τὸν μέλλοντα οἰκίαν, οἷαν χρῆ⁸,
ἔχειν, τοῦτο δεῖ μηχανᾶσθαι, ὅπως ἡδίστη τε ἐνδιατᾶσθαι καὶ
χρησιμωτάτη ἔσται⁹;

9. Τούτου δὲ ὁμολογουμένου¹⁰ Οὐκοῦν ἡδὺ μὲν θέρους

¹) Ναί, εἶπεν ὁ Σωκράτης, καὶ
ὁ κοπροφόρος κόφινος εἶνε χρή-
σιμον πρᾶγμα, καὶ ἡ χρυσῇ μάλι-
στα ἀσπίς εἶνε ἄχρηστον πρᾶγμα,
ἐάν, συμφώνως πρὸς τὴν χρῆσιν
αὐτῶν, ἐκεῖνος μὲν εἶνε καλῶς
κατεσκευασμένος, αὕτη δὲ κακῶς.

²) Ἄνευ τοῦ οὖν. Φρονεῖς σύ
ὅτι τὰ αὐτὰ πρᾶγματα εἶνε καὶ
καλὰ καὶ κακὰ, δηλ. χρήσιμα καὶ
ἄχρηστα;

³) Ταῦτά λέγω ὅτι εἶνε καὶ
ἀγαθὰ καὶ κακὰ.

⁴) Τὸ μὲν ἀγαθὸν κατὰ τῆς
πείνης (ἥτοι τὸ κατὰ τῆς πείνης
λυσιτελές) εἶνε ἡ τροφή, κατὰ δὲ
τοῦ πυρετοῦ ἡ διαίτα.

⁵) = τῷ πρὸς ἃ ἂν εὖ χρησται
ἢ δηλ. σχετικῶς πρὸς ἐκεῖνα πρὸς
ἃ ἤθελον εἶναι χρήσιμα.

Β. Δ. ΤΣΑΚΑΛΩΤΟΥ ΑΠΟΜΝ. ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

⁶) Δηλ. ἔχη = πρὸς ἃ ἂν ἄ-
χρηστα ᾖ.

⁷) Σύντ.: Σωκράτης καὶ ὅτε
ἔλεγεν τὰς αὐτὰς οἰκίας καλὰς τε
εἶναι καὶ χρησίμους (= καὶ ὅχι
ἄχρηστους) ἐδόκει ἔμοιγε παιδεύειν
(= διδάσκειν) οἷας χρῆ (τοὺς ἀν-
θρώπους ταύτας) οἰκοδομεῖσθαι.

⁸) Τοιαύτην οἷαν χρῆ ἔχειν.
Καὶ τὸ μὲν μηχανᾶσθαι = τῷ ἐπι-
μελεῖσθαι, φροντίζειν, τὸ δὲ ἐνδι-
ατᾶσθαι = κατοικεῖν ἐν αὐτῇ.

⁹) Πῶς θὰ ἀποβῇ αὐτῷ καὶ εὐα-
ρεστότατον (τερπνότατον) καὶ χρη-
σιμώτατον ἐνδιαίτημα (κατοικία).

¹⁰) Ὅποτε ὁμολογοῦεν, δηλ. οἱ
παρόντες = ὁσάκις παρεδέχοντο
τοῦτο οἱ παρόντες. Τὸ ὁμολογῶ
συνωνυμεῖ τῷ σύμφημι, ὡς δεικνύει
τὸ ἀμέσως ἐπόμενον συμφαῖεν.

ψυχρινὴν ἔχειν, ἡδὺ δὲ χειμῶνος ἀλεινὴν¹⁾; —²⁾ Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦτο συμφαῖεν³⁾. Οὐκοῦν ἐν ταῖς πρὸς μεσημβρίαν βλεπούσαις⁴⁾ οἰκίαις τοῦ μὲν χειμῶνος ὁ ἥλιος εἰς τὰς παστάδας ὑπολάμπει⁵⁾, τοῦ δὲ θέρους ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῶν στεγῶν πορευόμενος σκιὰν παρέχει⁶⁾; Οὐκουν, εἴ γε καλῶς ἔχει ταῦτα οὕτω γίνεσθαι, οἰκοδομεῖν δεῖ ὑψηλότερα μὲν τὰ πρὸς μεσημβρίαν, ἵνα ὁ χειμερινὸς ἥλιος μὴ αποκλείηται, χθαμαλότερα δὲ τὰ πρὸς ἄρκτον, ἵνα οἱ ψυχροὶ μὴ ἐμπίπτωσιν ἄνεμοι;

10. Ὡς δὲ συνελόντι εἰπεῖν⁷⁾, ὅποι πάσας ὥρας αὐτὸς τε ἂν ἥδιστα καταφεύγοι⁸⁾ καὶ τὰ ὄντα ἀσφαλέστατα τίθοιτο, αὕτη ἂν εἰκότως ἡδίστη τε καὶ καλλίστη οἰκησις εἴη. Γραφαὶ δὲ καὶ ποιkiliai⁹⁾ πλείονας εὐφροσύνας ἀποστεροῦσιν ἢ παρέχουσι. Ναοὶς γε μὴν⁹⁾ καὶ βωμοῖς χώραν ἔφη εἶναι προεπωδεστέτην, ἥτις ἐμ-

¹⁾ Σύντ. ἡδὺ μὲν (ἐστίν) ἔχειν (τινὰ) οἰκίαν ψυχρινὴν θέρους, ἡδὺ δὲ (ἐστὶ ἔχειν οἰκίαν) ἀλεινὴν (=θερμὴν) χειμῶνος. Τὸ δὲ ἀλεινὴ γίνεται ἐκ τοῦ ἀλέα = θερμότης καὶ μάλιστα ἡ ἡλιακή.

²⁾ Ὅσαίς δὲ τοῦτο ἤθελον παραδεχθῇ οἱ παρόντες. Τοῦτο δὲ σημαίνει ὅτι οὐχὶ ἅπαξ ὁ Σωκράτης εἶχε διαλεχθῇ περὶ οἰκοδομῆς οἰκίας.

³⁾ Οὕτω καὶ ἐν τῇ νεολ. βλέπει πρὸς μεσημβρίαν ἡ οἰκία = τῷ ἐστραμμένη εἶνε πρὸς μεσημβρίαν.

⁴⁾ Λάμπει κάτω εἰς τὰς παστάδας, ῥίπτει τὰς ἀκτῖνάς του εἰς τὰ δωμάτια τῆς οἰκίας.

⁵⁾ Αὐταῖς, δηλ. ταῖς παστάσιν.

⁶⁾ Τὸ πληρὲς: ὡς ἐστὶ τινὶ συνελόντι τὸν λόγον εἰπεῖν, ὡς δύναται τις συνελὼν τὸν λόγον εἰπεῖν, ἐντεῦθεν = ἵνα συντόμως τις εἴπῃ.

⁷⁾ Ὅπου πάσας τὰς ὥρας τοῦ

ἔτους καὶ αὐτὸς (δηλ. ὁ κύριος τῆς οἰκίας) ἥδιστα δύναται νὰ καταφεύγῃ καὶ τὰ τῆς οἰκίας πράγματα (τὰ ὄντα) ἀσφαλέστατα δύνανται νὰ θέτῃ.

⁸⁾ Τοιχογραφίαι δὲ καὶ ποικίλματα, ἥτοι κοσμήματα τῶν τοίχων, ὡς ἄκανθοι, ἄνθη κτλ. Ταῦτα δὲ κεχρωματισμένα ὄντα ἢ δι' ἄλλους λόγους ἀπῆλθον δωμάτια μὴ προσβαλλόμενα ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων· διὸ οἱ ἐνοικοῦντες ἐστεροῦντο τῆς θερμότητος τοῦ ἡλίου, ἥτις πλείονα εὐφροσύνην παρεῖχε τῆς ἀπὸ τῆς τῶν εἰκόνων θέας. Ἔνεκα τούτου λοιπὸν ὁ Σωκράτης λέγει ὅτι δὲν πρέπει οἱ οἰκοδομοῦντες νὰ ζωγραφῶσι τοὺς τοίχους τῶν οἰκιῶν.

⁹⁾ Βεβαίως πρὸς τούτοις (πλὴν δηλ. τῶν ἀνωτέρω) καὶ πρὸς οἰκοδομὴν ναῶν καὶ βωμῶν ἔλεγεν ὅτι καταλληλοτάτη θέσις εἶνε ἐκείνη.

φανεστάτη οὕσα ἀσιμβεστάτη εἴη¹. ἡδὺν μὲν γὰρ ἰδόντας προσεύ-
ξασθαι, ἡδὺν δὲ ἀγνῶς ἔχοντας προσιέναι².

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΑΤΟΝ

1. Πάλιν δὲ ἐρωτώμενος³, ἡ ἀνδρεία πότερον εἴη δι-
δακτὸν ἢ φυσικόν⁴, Οἶμαι μὲν, ἔφη, ὥσπερ σῶμα σώματος
ἰσχυρότερον⁵ πρὸς τοὺς πόρους φύεται, οὕτω καὶ ψυχὴν ψυχῆς
ἐρωωμενεστέραν πρὸς τὰ δεινὰ φύσει γίγνεσθαι⁶. ὁρῶ γὰρ ἐν τοῖς
αὐτοῖς νόμοις τε καὶ ἔθεσι τρεφομένους⁷ πολλὴν διαφέροντας ἀλ-
λήλων τόλμην.

2. Νομίζω μέντοι⁸ πᾶσαν φύσιν μαθήσει καὶ μελέτῃ πρὸς

¹) Ὅτις μακρόθεν καταφανε-
στάτη οὕσα ὑπὸ ὀλίγιστων ἀνθρώ-
πων συγχάζεται.

²) Ἐκ τῶν δύο τούτων προ-
τάσεων ἡ μὲν πρώτη αἰτιολογεῖ
τὸ ἐμφανεστάτη, ἡ δὲ δευτέρα τὸ
ἀσιμβεστάτη=διότι ἔλεγεν ὅτι γλυκὺ
πρᾶγμα εἶνε (μακρόθεν) ἰδόντες
τὸν ναὸν νὰ προσευχηθῶμεν, γλυκὺ
δὲ ὅτι εἶνε νὰ προσέλθωμεν εἰς
τὸν ναὸν ἀγνοοῦντες. Διότι ὅπου
πολλοὶ ἔρχονται ἐκεῖ εὐκόλως μιαι-
νεταί τις καὶ ἡ πρὸς τὸ θεῖον εὐ-
λάβειά του ταράττεται.

ΚΕΦ. Θ'. § 1—15. Περίλη-
ψις. Ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ὁρί-
ζονται πολλαὶ ἐννοιαὶ ἐπὶ τῆς γνώ-
σεως στηριζόμεναι, οἷον ἀνδρεία,
σοφία, φρόνος, σχολή, βασιλεὺς καὶ
ἄρχων, εὐπραξία, καὶ εὐτυχία.

³) Ὅποτε δὲ πάλιν ἐρωτῶτο
ὁ Σωκράτης. Τὸ δὲ πότερον προϋ-
τάχθη τοῦ ἀνδρείᾳ χάριν ἐμφά-
σεως.

⁴) Δῆλ. πρᾶγμα. Καὶ τὸ μὲν
διδασκτὸν=δυνάμενον διδάσκεισθαι,
τὸ δὲ φυσικόν=ἐν τῇ φύσει ὄν.

⁵) Γεννάται ἰσχυρότερον (ἄλ-
λου) σώματος εἰς τὸ ὑπομένειν
τοὺς κόπους. Τὸ δὲ οἶμαι μὲν ἀπο-
δίδεται εἰς τὸ ἐν § 2 νομίζω μέντοι.

⁶) Σύντ. οἶμαι μὲν ψυχὴν γί-
γνεσθαι φύσει (=διὰ τὰ φυσικά
αὐτῆς προτερήματα) ἐρωωμενε-
στέραν πρὸς τὰ δεινὰ=εὐτολμο-
τέραν εἰς τὸ ἀντεπεξέρχεσθαι κατὰ
τῶν δεινῶν, τ'. ἔ. τῶν δυσχερῶν,
τῶν πλήρων κινδύνων.

⁷) Διότι βλέπομεν ὅτι οἱ ἀνθρώ-
ποι ἀνατρεφόμενοι κατὰ τοὺς αὐ-
τοὺς νόμους, καὶ κατὰ τὰ αὐτὰ ἦθη
πολλὴν διαφέρουσιν ἀλλήλων κατὰ
τὴν τόλμην.

⁸) Ἐν τούτοις ὁμῶς νομίζω
ὅτι πᾶσα φύσις (πᾶς ἀνθρώπος)
διὰ τῆς μαθήσεως καὶ μελέτης
προκόπτει εἰς ἀνδρείαν. Πρὸς
τοῦτο δὲ φέρει ὡς παράδειγμα

ἀνδρείαν αὔξεσθαι δῆλον μὲν γάρ, ὅτι Σκύθαι καὶ Θοῤᾳκες οὐκ ἂν τολμήσειαν, ἀσπίδας καὶ δόρατα λαβόντες, Λακεδαιμονίους διαμάχεσθαι¹, φανερόν δέ, ὅτι καὶ Λακεδαιμόνιοι οὐτ' ἂν Θοῤᾳξί ἐν πέλιταις² καὶ ἀκοντίοις, οὔτε Σκύθαις ἐν τόξοις ἐθέλοιεν ἂν διαγωνίζεσθαι³.

3. Ὁρῶ δ' ἔγωγε⁴ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων πάντων ὁμοίως καὶ φύσει διαφέροντας ἀλλήλων τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐπιμελείᾳ πολλὴν ἐπιτιμόντας⁵. Ἐκ δὲ τούτων δῆλόν ἐστιν, ὅτι πάντας χρῆ καὶ τοὺς εὐφρεστεροὺς καὶ τοὺς ἀμβλυτέροὺς τὴν φύσιν, ἐν οἷς ἂν ἀξιόλογοι βούλωνται γενέσθαι, ταῦτα καὶ μαθάνειν καὶ μελετᾶν⁶.

4. Σοφίαν δὲ καὶ σωφροσύνην οὐ διώριζεν⁷, ἀλλὰ τῷ τὰ μὲν καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ γινώσκοντα χρῆσθαι αὐτοῖς καὶ τῷ τὰ αἰσχροῦ εἰδότα εὐλαβεῖσθαι, σοφόν τε καὶ σώφρονα ἔκρι-

τοὺς Σκύθας καὶ Θοῤᾳκας ἀφ' ἐνὸς καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους ἀφ' ἐτέρου.

¹) Σύντ. εἰ μὴ διδάσκοντο μάχεσθαι ἔχοντες ἀσπίδας καὶ δόρατα, οὐκ ἂν τολμήσειαν διαμάχεσθαι Λακεδαιμονίοις. Διότι ὡς γνωστὸν οἱ Λακεδαιμόνιοι ὑπερεῖχον τῶν Σκυθῶν καὶ τῶν Θρακῶν ὡς ὀπλίται, ἐνῶ οὗτοι ὡς ψιλοὶ ὑπερεῖχον τῶν Λακεδαιμονίων.

²) Εἰς τὸ ἐν πέλιταις κτλ. ἡ πρόθεσις ἐν δηλοῖ τὸ ὄργανον=μέ.

³) Ἐν τοῖς διαγωνίζεσθαι, διαμάχεσθαι, διαπληκτίζεσθαι ἡ διὰ σημαίνει ἀμοιβαιότητα καὶ ἄμιλλαν. Ἡ δὲ ἐπανάληψις τοῦ ἂν (οὐτ' ἂν Θοῤᾳξί. . . ἂν διαγωνίζεσθαι) ἔγεινε χάριν ἐμφράσεως.

⁴) Σύντ. ὁρῶ ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων πάντων (δηλ. πραγ-

μάτων) διαφέροντας=βλέπω ὅτι ὡσαύτως καὶ εἰς πάντα τὰ ἄλλα (καὶ καθ' ὅλα τὰ ἄλλα) φύσει διαφέρουσιν οἱ ἄνθρωποι.

⁵) Διήλ. πρὸς ταῦτα, ἐφ' ὧν διαφέρουσιν=καὶ ὅτι πολὺ προκόπτουσιν ἐν ἐκείνοις εἰς ἃ διαφέρουσιν.

⁶) Σύντ. Χρῆ πάντας, καὶ μαθάνειν καὶ μελετᾶν ταῦτα, ἐν οἷς ἂν βούλωνται γενέσθαι ἀξιόλογοι.

⁷) Ὁ Σωκράτης τὴν σοφίαν, τ'. ἔ. τὴν γνῶσιν τῶν καλῶν καὶ τῶν ἀγαθῶν, καὶ τὴν σωφροσύνην, ἥτοι τὴν ἀπὸ τῶν αἰσχροῶν ἀποχὴν (1,2,15) δὲν διεχώριζεν· ἐθεώρει δηλ. αὐτὰς ὄχι διαφόρους ἐννοίας. Διότι καὶ εἰς τὰς δύο ὑπάρχει ἡ γνῶσις (γινώσκοντα=εἰδότα).

νε¹. Προσερωτώμενος δέ, εἰ τοὺς ἐπισταμένους μὲν ἃ δεῖ πράττειν, ποιοῦντας δὲ τὰναντία², σοφούς τε καὶ ἐγκρατεῖς εἶναι νομίζοι³, Οὐδὲν γε μᾶλλον, ἔφη, ἢ ἀσόφους τε καὶ ἀκρατεῖς⁴. πάντας γὰρ οἶμαι προαιρουμένους ἐκ τῶν ἐνδεχομένων⁵, ἃ οἴονται συμφορώτατα αὐτοῖς εἶναι, ταῦτα πράττειν. Νομίζω οὖν τοὺς μὴ ὀρθῶς πράττοντας οὔτε σοφούς οὔτε σώφρονες εἶναι⁶.

5. Ἐφη⁷ δὲ καὶ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν ἀρετὴν⁸ σοφίαν εἶναι· τὰ τε γὰρ δίκαια καὶ πάντα, ὅσα ἀρετῇ πράττεται⁹, καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ εἶναι· καὶ οὐτ' ἂν τοὺς ταῦτα εἰδότες ἄλλο ἀντὶ τούτων οὐδὲν προσελέσθαι¹⁰, οὔτε τοὺς μὴ ἐπισταμένους δύνασθαι πράττειν¹¹, ἀλλὰ καί, ἐὰν ἐγχειρῶ-

¹) Σύντ. ἀλλ' ἐκρινέ (τινα) σοφόν τε καὶ σώφρονα τῷ χρῆσθαι (αὐτὸν) αὐτοῖς (τοῖς καλοῖς τε καὶ ἀγαθοῖς), γινώσκοντα τὰ καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ (=τὰ ὠφέλιμα) καὶ τὸ εὐλαβεῖσθαι (αὐτὸν) τὰ αἰσχρά (=τὰ βλαβερά), εἰδότες ταῦτα. Εἶνε δὲ αἱ δοτικαὶ τῷ χρῆσθαι καὶ τῷ εὐλαβεῖσθαι (=ἀποφεύγειν) δοτικαὶ τροπικαὶ=ἐκ τῆς χρήσεως καὶ ἐκ τῆς ἀποχῆς. Αἱ δὲ μετχ. γινώσκοντα, εἰδότες, χρονικαὶ=ὅσας γινώσκῃ, ὅσας ἤξεύρῃ. Τὸ δὲ ἔπομ. προσερωτώμενος=ὁπότε δὲ πρὸς τούτοις ἐρωτῶτο, εἰ νομίζοι.

²) Δῆλ. ἐκείνων, ἃ ἐπίστανται.

³) Εἰ.. νομίζοι τοὺς ἐπισταμένους μὲν ποιοῦντας δέ.. εἶναι σοφούς τε καὶ ἐγκρατεῖς.

⁴) Τούτους (δῆλ. τοὺς ἐπισταμένους μὲν ἃ δεῖ πράττειν κτλ.) νομίζω οὐδὲν γε μᾶλλον ἢ ἀσόφους τε καὶ ἀκρατεῖς εἶναι, ἥτοι οὐδαμῶς διαφέροντας τῶν ἀσώφων καὶ ἀκρατῶν.

⁵) Διότι νομίζω ὅτι πάντες οἱ

ἄνθρωποι προαιρουῦνται νὰ πράττωσιν ἐκ τῶν δυναμένων γίνεσθαι (ἐκ τῶν ἐνδεχομένων) ταῦτα, ἃ οἴονται κτλ.

⁶) Ὁ νοῦς. Ἀφοῦ οὗτοι δὲν πράττουσιν ταῦτα, ἅπερ αὐτοῖς ὠφελιμώτατα εἶνε, οὐκ ἐπίστανται ἃ δεῖ πράττειν, καὶ οὐκ ἐγκρατεῖς εἰσιν. Ἔπεται λοιπὸν ὅτι οὗτοι οὔτε σοφοὶ οὔτε σώφρονες εἶνε.

⁷) Ἐκ τοῦ ἔφη ἐξαρθῶνται τὰ ἀπαρέμματα τῆς § ταύτης, ἥτοι τὰ εἶναι.. προσελέσθαι.. δύνασθαι.. ἁμαρτάνειν.. (δύνασθαι).. οὐ δύνασθαι.. ἁμαρτάνειν.. εἶναι.

⁸) Καὶ πᾶν ἄλλο εἶδος ἀρετῆς. Ὅθ. ἡ λέξις σοφία περιλαμβάνει ἀπάσας τὰς ἀρετάς.

⁹) Καὶ πάντα τὰ ἐνάρετα ἔργα.

¹⁰) Σύντ.: (καὶ ἔφη) ὅτι οὐτ' οἱ ταῦτα (δῆλ. τὰ δίκαια κτλ.) εἰδότες προσέλιντο ἂν ἄλλο οὐδὲν ἀντὶ τούτων (δῆλ. τῶν δικαίων κτλ.).

¹¹) Οὔτε οἱ μὴ ἐπιστάμενοι ταῦτα (δῆλ. τὰ δίκαια) ὅτι δύναιτο ἂν πράττειν (τὰ δίκαια).

σιν¹, ἁμαρτάνειν². οὕτω καὶ³ τὰ καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ τοὺς μὲν σοφοὺς πράττειν, τοὺς δὲ μὴ σοφοὺς οὐ δύνασθαι, ἀλλὰ καὶ ἔαν ἐγχειρῶσιν, ἁμαρτάνειν. Ἐπεὶ οὖν τὰ τε δίκαια καὶ τὰ ἄλλα καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ πάντα σοφία πράττεται⁴, δῆλον εἶναι, ὅτι καὶ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἄλλη πᾶσα ἀρετὴ σοφία ἐστίν⁵.

6. Μανίαν γε μὴν⁶ ἐναντίον μὲν ἔφη εἶνε σοφία, οὐ μέντοι γε τὴν ἀνεπιστημοσύνην μανίαν ἐνόμιζε· τὸ δὲ ἀγνοεῖν ἑαυτὸν⁷, καί, ἂ μὴ οἶδε⁸, δοξάζειν τε καὶ οἶσθαι γινώσκειν, ἐγγυτάτω μανίας ἐλογίζετο εἶναι τοὺς μέντοι πολλοὺς⁹, ἔφη, ἂ μὲν οἱ πλεῖστοι ἀγνοοῦσι, τοὺς διημαρτηκότας τούτων οὐ φρά-

¹) Ἀντί: εἰ ἐγχειροῖεν (=ἐπιχειροῖεν) πράττειν τὰ δίκαια.

²) Ἐπαναληπτέος ὁ ἄν: ἔφη ὅτι ἁμαρτάνοιεν ἄν=ὅτι κακῶς ἤθελον ταῦτα πράττειν.

³) Τὸ οὕτω καὶ ἐτέθη παραλειφθέντος τοῦ ἀναφορικοῦ ὥσπερ, ἄνθ' οὗ ἐτέθη μόνον καὶ (καὶ οὐτ' ἄν). Ὁ δὲ εἰρμός τοῦ λόγου εἶνε: ὥσπερ ἔφη οὕτε τοὺς ταῦτα εἰδότας οὐδὲν ἄλλο ἂν προελεσθαι ἀντὶ τούτων, οὕτω καὶ τοὺς σοφοὺς (δῆλ. τοὺς εἰδότας τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ) ἔφη ἂν πράττειν τὰ καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ, τοὺς δὲ μὴ σοφοὺς (τοὺς δὲ μὴ εἰδότας) οὐκ ἂν δύνασθαι πράττειν (τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ).

⁴) Σύντ. ἐπεὶ οὖν τὰ τε δίκαια καὶ τὰ ἄλλα πάντα καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ σοφία πράττεται, δῆλον εἶναι (ἔφη) ὅτι καὶ δικαιοσύνη καὶ πᾶσα ἡ ἄλλη ἀρετὴ σοφία ἐστίν.

⁵) Κατὰ τὸν Σ. λοιπὸν ἡ ἀρετὴ εἶνε γνῶσις. Ὅθεν διὰ τὴν γένιν

τις ἀγαθὸς πρέπει νὰ γινώσκῃ τί εἶνε ἀρετὴ.

⁶) Βεβαίως πρὸς τούτοις (ἐκτός δῆλ. τῶν ἀνωτέρω πρὸ βλ. 1, 4, 4) ἔλεγεν ὅτι ἡ μανία εἶνε τὸ ἐναντίον τῆς σοφίας, ἥτοι τῆς γνώσεως τῶν καλῶν τε καὶ ἀγαθῶν. Τὸ δὲ τὴν ἀνεπιστημοσύνην=τὴν ἀμάθειαν, τὴν παντελὴ ἀγνοίαν.

⁷) Ἀλλὰ τὸ νὰ ἀγνοῇ τις ἑαυτὸν (τ. ἔ. τί δύναται τις νὰ πράξῃ) ἐνόμιζεν ὅτι εἶνε τὰ μάλιστα ἐγγὺς τῆς μανίας. Ἐπειδὴ τὸ γινώσκειν ἑαυτὸν εἶνε ἡ σπουδαιότατη τῶν γνώσεων, ὁ μὴ ἔχων τὴν γνῶσιν ταύτην μαίνεται.

⁸) Τὸ ἂ μὴ οἶδε (=εἴ τινα μὴ οἶδε) εἶνε ἀντικείμε. τοῦ γινώσκειν, τοῦ δὲ οἶδε ὑποκείμε. εἶνε τὸ τίς. Τὸ δὲ ἐπίρρ. ἐγγυτάτω κατηγορούμ. τοῦ εἶναι.

⁹) Σύντ. τοὺς πολλοὺς (δῆλ. τὸ πλῆθος), ἔφη, φάσκειν μαίνεσθαι οὐ τοὺς διημαρτηκότας τούτων (=οὐ τοὺς μὴ γινώσκοντας ταῦτα) ἂ οἱ πλεῖστοι ἀγνοοῦσιν.

σκεῖν μαίνεσθαι, τοὺς δὲ διημαρτηκότας, ὧν οἱ πολλοὶ γιγνώσκουσι, μαινομένους καλεῖν¹.

7. Ἐάν τε γάρ τις μέγας οὕτως² οἷηται εἶναι, ὥστε κύπτειν, τὰς πύλας τοῦ τείχους διεξιὼν, ἐάν τε οὕτως ἰσχυρός, ὥστ' ἐπιχειρεῖν οἰκίας αἵρεσθαι³, ἢ ἄλλῳ τῷ ἐπιθέσαι τῶν πᾶσι δήλων ὅτι ἀδύνατά ἐστι, τοῦτον μαίνεσθαι φάσκειν⁴, τοὺς δὲ μικρὸν διαμαρτάνοντας οὐ δοκεῖν τοῖς πολλοῖς μαίνεσθαι⁵. ἀλλ', ὥσπερ τὴν ἰσχυρὰν ἐπιθυμίαν ἔρωτα καλοῦσιν, οὕτω καὶ τὴν μεγάλην παράνοιαν μανίαν αὐτοὺς καλεῖν⁶.

8. Φθόνον δὲ σκοπῶν, ὅτι εἴη⁷, λύπην μὲν τινα ἐξεύρισκεν αὐτὸν ὄντα, οὔτε μέντοι τὴν ἐπὶ φίλων ἀτυχίας⁸, οὔτε τὴν ἐπ' ἐχθρῶν εὐτυχίας γιγνομένην, ἀλλὰ μόνους ἔφη φθονεῖν⁹ τοὺς ἐπὶ ταῖς τῶν φίλων εὐπραξίαις ἀνωμένους. Θανμαζόντων δέ τινων, εἴ τις, φιλῶν τινα, ἐπὶ τῇ εὐπραξίᾳ αὐτοῦ λυποῖτο, ὑπερίμνησκει, ὅτι πολλοὶ οὕτως πρὸς τινὰς ἔχουσιν,

¹) Σύντ.: ἔφη τοὺς πολλοὺς (= τὸ πλῆθος) καλεῖν μαινομένους τοὺς διημαρτηκότας τούτων, ἃ οἱ πολλοὶ ἀγνοοῦσιν.

²) Χάριν ἐμφράσεως τὸ οὕτως ἐτέθη μετὰ τὸ μέγας (= ὑψηλός).

³) Νά αἶρη ἐπὶ τῶν ἑαυτοῦ ὧμων. Τὸ δὲ ἐπιθέσθαι ἄλλῳ τῷ ἐπιχειρεῖν ἄλλῳ τινὶ (ἐκ) τῶν πᾶσι δήλων ὄντων ὅτι οὐ δυνατόν ἐστιν γενέσθαι.

⁴) Ἐφη φάσκειν τοὺς πολλοὺς τοῦτον μαίνεσθαι.

⁵) Ἐφη οὐ δοκεῖν τοῖς πολλοῖς μαίνεσθαι τοὺς μικρὸν διαμαρτάνοντας (= τοὺς μικρὰ ἀμαρτήματα πράττοντας)· διότι οἱ πολλοὶ δὲν ἐννοοῦσι τὸ ἀμάρτημα τοῦτο.

⁶) Ἄλλ' ἔφη αὐτοὺς (δὴλ. τοὺς πολλοὺς) καλεῖν μανίαν τὴν μεγάλην παράνοιαν (δὴλ. τὰς μεγάλας πλάνας, τὰ μεγάλα ἀμαρτήματα, ἅπερ ἀμέσως κατανοοῦνται ὑπ' αὐτῶν), ἀπαράλλακτα καθὼς ἔρωτα καλοῦσιν τὴν ἰσχυρὰν ἐπιθυμίαν.

⁷) Ὅποτε δὲ σκοπεῖται ὅτι φθόνος εἴη (= εἰς ποίαν τάξιν πραγμάτων ὑπακτέος ὁ φθόνος). Εἶνε δὴλ. ἡ ἐρωτημ. ἀντων. ὅτι (πρὸβλ. τὸ ἐν § 9 ι) κατηγορούμενον.

⁸) Ὅμως οὕτε λύπη, ἥτις γεννᾶται ἐκ τῆς δυστυχίας φίλων.

⁹) Ἄλλ' ἔλεγεν ὅτι φθονεροὶ εἶνε μόνον οἱ λυπούμενοι ἐπὶ τῇ τῶν φίλων εὐτυχίᾳ (ἀναγκαστικὸν αἴτιον).

ὥστε κακῶς μὲν πράττοντας μὴ δύνασθαι περιορᾶν¹, ἀλλὰ βοηθεῖν ἀνυχοῦσιν, εὐτυχούντων δὲ λυπεῖσθαι². Τοῦτο μέντοι φρονίμῳ μὲν ἀνδρὶ οὐκ ἂν συμβῆναι³, τοὺς ἡλιθίους δὲ αἰεὶ πάσχειν αὐτό.

9. Σχολὴν δὲ σκοπῶν⁴, τί εἴη, ποιούντας μὲν τι τοὺς πλείστους⁵ εὐρίσκειν ἔφη· καὶ γὰρ τοὺς πεττεύοντας καὶ τοὺς γελωτοποιούντας ποιεῖν τι⁶. πάντας δὲ τούτους ἔφη σχολάζειν⁷. ἐξεῖναι γὰρ⁸ αὐτοῖς ἰέναι πράξοντας τὰ βελτίω τούτων⁹. ἀπὸ μέντοι τῶν βελτιόνων ἐπὶ τὰ χεῖρω ἰέναι οὐδὲνα σχολάζειν· εἰ δέ τις ἴοι¹⁰, τοῦτον, ἀσχολίας αὐτῷ οὔσης¹¹, κακῶς ἔφη τοῦτο πράττειν¹².

¹) Ὡστε μὴ δύνασθαι περιορᾶν (αὐτοὺς) κακῶς πράττοντας (= δυστυχούντας), ἀλλὰ βοηθεῖν (αὐτοῖς) ἀνυχοῦσιν.

²) Ὅταν δὲ αὐτοὶ εὐτυχῶσι νὰ λυπῶνται. Ἐντελῶς σύμφωνος τούτοις εἶνε ὁ ἐν τοῖς Πλατωνικοῖς λεγομένοις Ὅροις (416) ὁρισμός: φθόνος ἐστὶ λύπη ἐπὶ φίλων ἀγαθοῖς ἢ οὖσιν ἢ γεγεννημένοις.

³) Σύντ. (ἔφη) οὐκ ἂν συμβῆναι τοῦτο (δηλ. τὸ φθονεῖν) φρονίμῳ ἀνδρὶ, τοὺς δὲ ἡλιθίους (ἔφη) πάσχειν αὐτό (δηλ. τὸ φθονεῖν). Κατὰ τὸν Σωκράτην λοιπὸν οἱ φθονεροὶ εἶνε ἡλίθιοι.

⁴) Ὅποτε δὲ σκοποῖη ὅ,τι σχολὴ εἴη. Σχολή δὲ δὲν εἶνε τὸ νὰ μὴ πράττῃ τις μηδέν, δηλ. τὸ νὰ ἀργῇ τις παντελῶς, ἀλλὰ τὸ νὰ πράττῃ μὲν τι, ἀνθ' οὗ ὅμως ἡδύνατο ἢ ὀφείλειεν ὀφελιμώτερόν τι νὰ πράττῃ. Ἐκ τοῦ σχολή (πρβλ. τὸ νεοελλ. σκόλη) γίνεται τὸ σχολάζω = οὐκ ἀσχολοῦμαι εἰς ὀφέ-

λιμὸν τι ἔργον. Ἀντίθετον δὲ τῆς σχολῆς εἶνε ἡ ἀσχολία.

⁵) Σύντ. ἔφη εὐρίσκειν τοὺς πλείστους (τούτων, δηλ. τῶν σχολάζόντων) ποιούντάς τι.

⁶) Διότι ἔλεγεν ὅτι καὶ οἱ τοὺς πεσσούς παίζοντες καὶ οἱ τὸν γέλωτα κινούντες (οἱ γελωτοποιοὶ) ποιοῦσι τι.

⁷) Ἄλλ' ὅμως (μὲ τὴν διαφορὰν ὅμως) ὅτι πάντες οὗτοι δὲν ἀσχολοῦνται εἰς ὀφέλιμόν τι ἔργον.

⁸) Σύντ. εἰ γὰρ μὴ ἐποιοῦν ταῦτα, ἔφη ἐξεῖναι αὐτοῖς. Τὸ δὲ ἰέναι πράξοντας τὰ βελτίω = τῷ τρέπεσθαι ἐπὶ τὰ βελτίω τούτων, ἃ πράττουσι, δηλ. τοῦ πεττεύειν κτλ.

⁹) Ἐλεγε δὲ ὅτι οὐδεὶς ἔχει καιρὸν, ὅταν πράττῃ τὰ βελτίονα, ἀφεῖς ταῦτα, νὰ πράττῃ τὰ χεῖρονα.

¹⁰) Δηλ. ἐπὶ τὰ χεῖρω.

¹¹) Ἐπειδὴ αὐτὸς ἀσχολεῖται (εἰς τὸ πράττειν τὰ βελτίονα).

¹²) Ἐφη ὅτι κακῶς οὗτος πράτ-

10. Βασιλεῖς δὲ καὶ ἄρχοντας οὐ τοὺς τὰ σκήπτρα ἔχοντας ἔφη εἶναι, οὐδὲ τοὺς ὑπὸ τῶν τυχόντων αἰρεθέντας¹, οὐδὲ τοὺς κλήρῳ λαχόντας, οὐδὲ τοὺς βιασαμένους², οὐδὲ τοὺς ἐξαπατήσαντας, ἀλλὰ τοὺς ἐπισταμένους ἄρχειν.

11. Ὅποτε γάρ τις ὁμολογήσειε³ τοὺς μὲν ἄρχοντας εἶναι τὸ προστάττειν ὅτι χρῆ ποιεῖν⁴, τοῦ δὲ ἀρχομένου τὸ πείθεσθαι, ἐπεδείκνυνεν⁵ ἔν τε νηϊ τὸν μὲν ἐπιστάμενον ἄρχοντα⁶, τὸν δὲ ναύκληρον καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐν τῇ νηϊ πάντας πειθομένους τῷ ἐπισταμένῳ⁷, καὶ ἐν γεωργίᾳ τοὺς κεκτημένους ἀγρούς⁸, καὶ ἐν νόσῳ τοὺς νοσοῦντας⁹, καὶ ἐν σωμασκήᾳ τοὺς σωμασκοῦντας¹⁰, καὶ τοὺς ἄλλους πάντας, οἷς ὑπάρχει τι ἐπιμελείας δεόμενον¹¹, ἂν μὲν αὐτοὶ ἡγῶνται ἐπίστασθαι ἐπιμελεῖσθαι¹², εἰ δὲ μή¹³, τοῖς ἐπισταμένοις οὐ μόνον παροῦσι πειθομένους¹⁴,

τει τοῦτο, δηλ. εἶναι ἐπὶ τὰ χεῖρω. Διότι τὸ βέλτιον θὰ κωλύσῃ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ νὰ πράττῃ τὸ χεῖρον.

¹) Οὐδὲ τοὺς ἐκλεχθέντας ὑπὸ τοῦ ὄχλου, οὐδὲ τοὺς ἐν τῇ κληρώσει ἐπιτυγχόντας. Οἱ ἐχθροὶ τοῦ Σωκράτους κατηγοροῦν αὐτὸν ὡς ἐχθρὸν τῆς δημοκρατίας καὶ ὡς καταγελῶντα τῶν κληρωτῶν ἀρχῶν. Τυχόντες δὲ ἐνταῦθα εἶνε ὁ ὄχλος.

²) Οὐδὲ τοῖς βίᾳ λαβόντας τὴν ἀρχήν, δηλ. τοὺς τυράννους.

³) Διότι ὁσάκις ἤθελέ τις συμφωνήσῃ (μὲ τὸν Σωκράτην).

⁴) Σύντ. τὸ προστάττειν ὅτι χρῆ ποιεῖν ὅτι ἐστίν (ἔργον) τοῦ ἀρχontos.

⁵) Τὸ ἐπιδεικνύνω = τῷ ἀποδεικνύνω, ἢ τῷ καταδεικνύνω.

⁶) Τὸν ἐπιστ. ἄρχειν (= κυβερνᾶν) ἐπεδείκνυνεν ἄρχοντα (ὄντα τῆς νεώς).

⁷) Ἐπεδείκνυνε πειθομένους τῷ ἐπισταμένῳ κυβερνᾶν.

⁸) Ἐπεδείκνυνε πειθομένους τῷ ἐπισταμένῳ γεωργεῖν.

⁹) Ἐπεδείκνυνε πειθομένους τῷ ἐπισταμένῳ ἰᾶσθαι τὰς νόσους.

¹⁰) Ἐπεδείκνυνε πειθομένους τῷ ἐπισταμένῳ ἀσκεῖν τὰ σώματα.

¹¹) Οἷτινες ἔχουσι τι δεόμενον ἐπιμελείας.

¹²) Καὶ τοὺς ἄλλους πάντας ἐπεδείκνυνε (ἐπιμελομένους τούτων), ἂν μὲν αὐτοὶ ἡγῶνται ἐπίστασθαι ἐπιμελεῖσθαι (τούτου, δηλ. τοῦ δεομένου ἐπιμελείας).

¹³) Ἀντὶ τοῦ εἰ δὲ μή περιέμενέ τις ἂν ἢ ἂν δὲ μή (ἡγῶνται ἐπίστασθαι ἐπιμελεῖσθαι), ἀφοῦ προηγήθη ἂν ἡγῶνται.

¹⁴) Σύντ.: οὐ μόνον (ἐπεδείκνυνε) πειθομένους τοῖς ἐπισταμένοις παροῦσι (= ἂν εἶνε παρόντες).

ἀλλὰ καὶ ἀπόντας μεταπεμπομένους¹, ὅπως ἐκείνοις πειθόμενοι τὰ δέοντα πράττωσιν· ἐν δὲ ταλασίᾳ² καὶ τὰς γυναικάς ἐπεδείκνυνεν ἀρχούσας τῶν ἀνδρῶν διὰ τὸ τὰς μὲν εἰδέναι, ὅπως χρὴ ταλασιουργεῖν, τοὺς δὲ μὴ εἰδέναι.

12. Εἰ δέ τις πρὸς ταῦτα λέγοι, ὅτι τῷ τυράνῳ ἔξεστι μὴ πείθεσθαι τοῖς ὀρθῶς λέγουσι, Καὶ πῶς ἂν, ἔφη, ἔξεῖν μὴ πείθεσθαι³, ἐπικειμένης γε ζημίας⁴, ἐάν τις τῷ εὖ λέγοντι μὴ ἁμαρτήσεται δῆπον⁵, ἁμαρτάνων δὲ ζημιωθήσεται.

13. Εἰ δὲ φαίη τις τῷ τυράνῳ ἔξεῖναι καὶ ἀποκτείνειν τὸν εὖ φρονοῦντα⁶. Τὸν δὲ ἀποκτείνοντα, ἔφη, τοὺς κρατίστους τῶν συμμάχων οἶει ἀζήμιον γίνεσθαι⁷ ἢ ὥς ἔτυχε ζημιουῖσθαι; Πότερα γὰρ ἂν μᾶλλον οἶει σφῶζεσθαι τὸν τοῦτο ποιοῦντα⁸, ἢ οὕτω καὶ τάχιστι⁹ ἂν ἀπολέσθαι⁹;

14. Ἐρομένου δέ τινος αὐτόν, τί δοκοῖη αὐτῷ κρατίστον ἀνδρὶ ἐπιτήδευμα εἶναι, ἀπεκρίνατο. Εὐπραξίαν¹⁰. Ἐρο-

¹) Ἀλλὰ καὶ (ἐπεδείκνυνε τοὺς ἄλλους πάντας) μεταπεμπομένους (τοὺς ἐπισταμένους) ἀπόντας (=ἐάν εἶνε ἀπόντες). Τὸ δὲ ἐπὶ δέοντα (=ἐκείνα, ἃ ὀφείλει τις νὰ πράξῃ) σημαίνει ἐνταῦθα τὰ στρατιωτικά καθήκοντα τὰ ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω προσαταπτόμενα.

²) Ταλασία ἢ ταλασιουργία εἶνε ἡ ἐριουργία, τὸ γένεσιμον τῶν ἐρίων.

³) Ἐξεῖν (τινὶ) μὴ πείθεσθαι (τοῖς ὀρθῶς λέγουσιν).

⁴) Ἀφοῦ μάλιστα ἐπίκειται βλάβη. Τὸ δὲ εὖ λέγοντι=τῷ ὀρθῶς λέγοντι.

⁵) Βεβαίως ὥς ὑποθέτω δὲν θὰ πράξῃ (τοῦτο τὸ πράγμα) ὀρθῶς. Τὸ δὲ ζημιωθήσεται=θὰ βλαφθῇ.

⁶) Ἐξεῖναι τῷ τυράνῳ (οὐ

μόνον μὴ πείθεσθαι τῷ εὖ λέγοντι ἀλλὰ) καὶ ἀποκτείνειν τὸν εὖ φρονοῦντα (=τὸν εὖ λέγοντα).

⁷) Οἶει μὴ ζημιουῖσθαι (=νομίζεις ὅτι δὲν βλάπτεται) ἢ (οἶει τὸν ἀποκτείνοντα) ζημιουῖσθαι ὥς ἔτυχεν=ἢ νομίζεις ὅτι ὁ ἀποκτείνων τὴν τυχούσαν (δῆλ. μικράν) βλάβην ὅτι βλάπτεται;

⁸) Σύντ.: πότερον οἶει τὸν τοῦτο ποιοῦντα (δῆλ. τὸν ἀποκτείνοντα) τοὺς κρατίστους τῶν συμμάχων σφῶζεσθαι ἂν μᾶλλον (=μετὰ πλείονος εὐκολίας ἢ ἐάν μὴ ἀπέκτεινεν αὐτούς);

⁹) Ἡ οὕτω (δῆλ. τοῦτο ποιῶν, τ. ἔ. ἀποκτείνων τοὺς κρ. τῶν σ.) οἶει καὶ ἀπολέσθαι ἂν (αὐτόν) τάχιστα.

¹⁰) Σύντ. εὐπραξίαν κρατίστον

μένον δὲ πάλιν, εἰ καὶ τὴν εὐτυχίαν ἐπιτήδευμα νομίζοι εἶναι, Πᾶν μὲν οὖν τοῦναντίον ἔργον², ἔφη, τύχην καὶ προᾶξιν ἡγοῦμαι· τὸ μὲν γάρ, μὴ ζητοῦντα¹, ἐπιτυχεῖν τινι τῶν δεόντων εὐτυχίαν οἶμαι εἶναι, τὸ δέ, μαθόντα τε καὶ μελετήσαντά τι, εὖ ποιεῖν εὐπραξίαν νομίζω³, καὶ οἱ τοῦτο ἐπιτηδεύοντες³ δοκοῦσί μοι εὖ πράττειν.

15. Καὶ ἀρίστους δὲ⁴ καὶ θεοφιλεστάτους ἔφη εἶναι ἐν μὲν γεωργίᾳ τοὺς τὰ γεωργικά εὖ πράττοντας, ἐν δ' ἱατρείᾳ τοὺς τὰ ἱατρικά⁵, ἐν δὲ πολιτείᾳ τοὺς τὰ πολιτικά· τὸ δὲ μηδὲν εὖ πράττοντα οὔτε χρήσιμον οὐδὲν ἔφη εἶναι οὔτε θεοφιλῆ.

(=ἄριστον) ἑαυτῷ δοκεῖν ἐπιτήδευμα εἶναι. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ πρὸς ὃν διαλέγεται γινώσκει ὅτι εὐπραξία εἶνε συνώνυμος τῇ εὐτυχίᾳ ὡς ἐν § 8, ἐρωτᾷ τὸν Σωκράτην, ἂν νομίσῃ ὅτι καὶ ἡ εὐτυχία εἶνε ἐπιτήδευμα. Ὁ Σωκράτης ὅμως διακρίνει ταῦτα ἐν τοῖς ἐπομένοις.

¹) Ἐάν τις χωρὶς νὰ ζητῇ. Τὸ δὲ ἐπιτυχεῖν τινι ὡς τὸ ἀπαντᾶν τινι = εὐρίσκειν τι κατὰ τύχην. Κατὰ τὸν Σωκράτην λοιπὸν εὐτυχία εἶνε ἡ ἐπιτυχία τινὸς τῶν δεόντων χωρὶς οὗτος νὰ ἐπιδιώξῃ τοῦτο. Ὅθεν ἡ εὐτυχία ἐκ τοῦ πεπρωμένου καὶ τυχαίου ἐξαρτᾶται.

³) Σύντ. Τὸ δὲ εὖ ποιεῖν (τινά) τι, (=τὸ καλῶς προχωρεῖν τινα εἰς τι, εἰς τινα ἐνασχόλησιν), μαθόντα τε καὶ μελετήσαντα (τοῦτο) νομίζω εὐπραξίαν. Ὅθεν εὐπραξία

εἶνε ἡ εὐδαιμονία ἡ ὀφειλομένη τῇ ἡμετέρᾳ ἐνεργείᾳ καὶ ἐργασίᾳ.

³) Καὶ ὅσοι ἐπιμελῶς τοῦτο πράττουσιν. Τὸ δὲ εὖ πράττειν ἄνευ ἀντικειμένου = εὐτυχεῖν.

⁴) Διὰ τοῦ καὶ-δὲ μεταβαίνει εἰς τι σπουδαιότερον. Τὸ δὲ εὖ πράττειν τὰ γεωργικά, τὰ ἱατρικά, τὰ πολιτικά = τῷ εὖ ποιεῖν τὰ γεωργικά κλπ. = καλῶς προχωρεῖν αὐτοῖς τὴν γεωργίαν κτλ. τ'. ἔ. οἱ εὐτυχεῖς ἐν τῇ ἐνασχόσει τῆς γεωργίας, τῆς ἱατρικῆς, τῆς πολιτείας.

⁵) Δῆλ. εὖ πράττοντες. Τὰ δὲ ἐπόμε. σύντ. Σ. ἔφη τὸν μηδὲν εὖ πράττοντα (=εἰ τις μηδὲν εὖ πράττει) οὔτε χρήσιμον οὐδὲν (=εἰς οὐδέν, οὐδαμῶς) εἶναι .. θεοφιλῆ. Θεοφιλῆς δὲ = ὁ ὑπὸ τὸν θεῶν φιλούμενος, τοῖς θεοῖς φίλος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ

1. Ἀλλὰ μὴν καὶ εἴ ποτε¹ τῶν τὰς τέχνας ἔχόντων καὶ ἐργασίας ἕνεκα χρωμένων αὐταῖς² διαλέγοιτό τι, καὶ τούτοις ὠφέλιμος ἦν. Εἰσελθὼν μὲν γάρ³ ποτε πρὸς Παρράσιον⁴ τὸν ζωγράφον καὶ διαλεγόμενος αὐτῷ, Ἄρα, ἔφη, ὦ Παρράσιε, γραφικὴ⁵ ἐστὶν εἰκασία τῶν ὀρωμένων; τὰ γοῦν κοῖλα⁶ καὶ τὰ ὑψηλά, καὶ τὰ σκοτεινὰ καὶ τὰ φωτεινὰ, καὶ τὰ σκληρὰ καὶ τὰ μαλακά, καὶ τὰ τραχέα καὶ τὰ λεία, καὶ τὰ νέα καὶ τὰ παλαιὰ σώματα⁷ διὰ τῶν χρωμάτων ἀπεικάζοντες ἐκμμεῖσθε.

2. Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη. — Καὶ μὴν, τὰ γε καλὰ εἶδη ἀφο-

ΚΕΦΑΛ. Ι. § 1—15. Περί-
ληψις. Ὁ Σωκράτης προσεπάθει
νὰ φαίνεται προσέτι χρήσιμος καὶ
εἰς τοὺς καλλιτέχνας. Οὕτω δια-
λεγόμενος μετὰ τοῦ ζωγράφου
Παρράσιου καὶ τοῦ ἀνδριαντο-
ποιοῦ Κλείτωνος δεικνύει αὐτοῖς,
ὅτι ἡ γραφικὴ καὶ ἡ ἀνδριαντο-
ποιία σκοπὸν ἔχουσι νὰ ἐκφρά-
σωσι χαρακτῆρας καὶ αἰσθήματα.
Εἰς δὲ τὸν θωρακοποιὸν Πιστίαν
ἐξηγεῖ εἰς τί συνίσταται ἡ εὐαρ-
μοστία τοῦ θώρακος.

¹) Τὸ εἴποτε σύνανφον μετὰ τοῦ
διαλεγοῦτό τι = ὅσας ποτὲ διε-
λέγετο μετὰ τίνος ἐκ τῶν κτλ. Τὸ
δὲ ἔχω = τῷ ἔχω, κατέχω τι = γι-
νώσκω τι, ἐμπειρος, εἰδήμων εἰμὶ
τίνος. Ὅθι. = οἱ τεχνῖται.

²) Καὶ ἐπαγγελλομένων αὐτάς
πρὸς χρηματισμόν. Καὶ τὸ μὲν
τούτοις εἰς πληθυντ. ἀριθμὸν διὰ
τὴν τοῦ τινὶ περιληπτικὴν σημα-
σίαν. Ἐπανελήφθη δὲ ὁ πρὸ τοῦ εἴ

ποτε τεθεὶς καί, ἵνα ἐξαρθῇ τὸ τούτοις
= καὶ εἰς τούτους, δηλ. τοὺς τὰς τέ-
χνας ἔχοντας ἀκόμη ἥτο ὠφέλιμος.

³) Εἰσελθὼν δηλὰ δὴ ποτε.
Ὁ δὲ μὲν ἀποδίδεται εἰς τὸ ἐν §
6 πρὸς δὲ Κλείωνα.

⁴) Ὁ Παρράσιος ἦτο ὀνομα-
στός ἐξ Ἐφέσου ζωγράφος, ὅστις
ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐν Ἀθήναις ἔζη
καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Σωκρά-
τους ἀκόμη νεανίας ἦτο.

⁵) Ἡ λέξις γραφικὴ (= ζω-
γραφικὴ) ἐτέθη ἀνάρθρως, ὡς ἀ-
φηρημένη ἔννοια. Τὸ δὲ εἰκασία
τῶν ὀρωμένων = ἀπεικονίσις (ἀπο-
μίμῃσις) τῶν ἀντικειμένων, αἵτινα
ὀρῶνται;

⁶) Διότι βεβαίως τὰ κοιλώ-
ματα (ἐσοχάς) καὶ ἐξοχάς (= ὑψη-
λά) ἔχοντα ἀντικείμενα. Τὸ δὲ τὰ
σκοτεινὰ = τὰ ἐσκιασμένα.

⁷) Καὶ τοὺς νέους καὶ τοὺς
γέροντας διὰ τῶν χρωμάτων ἀπει-
κονίζοντες ἀκριβῶς μιμεῖσθε.

μοιούντες¹, ἐπειδὴ οὐ ῥάδιον ἐνὶ ἀνθρώπῳ περιτυχεῖν ἄμεμπτα πάντα ἔχοντι, ἐκ πολλῶν συνάγοντες τὰ ἐξ ἑκάστου κάλλιστα², οὕτως ὅλα τὰ σώματα καλὰ ποιεῖτε φαίνεσθαι³. — Ποιούμεν γάρ⁴, ἔφη, οὕτως.

3. Τί γάρ⁵; ἔφη, τὸ πιθανώτατον καὶ ἥδιστον καὶ φιλικώτατον καὶ ποθεινώτατον καὶ ἐρασιμώτατον ἀπομμεῖσθε τῆς ψυχῆς ἦθος; ἢ οὐδὲ μιμητόν ἐστι τοῦτο⁶; Πῶς γάρ ἄν, ἔφη, μιμητόν εἴη, ὃ Σώκρατες, ὃ μήτε συμμετρίαν⁷ μήτε χρῶμα μήτε ὦν σὺ εἶπας ἄρτι⁸ μηδὲν ἔχει, μηδὲ ὅλως ὁρατόν ἐστιν;

4. Ἄρ⁹ οὖν, ἔφη, γίγνεται ἐν ἀνθρώπῳ⁹ τό τε φιλοφρόνως καὶ τὸ ἐχθρῶς βλέπειν πρὸς τινας; — Ἐμοιγε δοκεῖ, ἔφη. — Οὐκ οὖν τοῦτο γε μιμητόν ἐν τοῖς ὅμμασι¹⁰; — Καὶ μάλα, ἔφη. — Ἐπὶ δὲ τοῖς τῶν φίλων ἀγαθοῖς καὶ τοῖς κακοῖς ὁμοίως

¹) Ὅταν τὰς ὥραιας μορφὰς ἀπομμεῖσθε.

²) Ἀντὶ τὰ ἐν ἑκάστῳ (ἀνθρώπῳ) κάλλιστα (= ὁρατότατα) ἐξ ἑκάστου (δηλ. ἀνθρώπου) συνάγοντες. Διὰ δὲ τοῦ οὕτως ἐπαναλαμβάνεται ἡ μετὰ ἐμφάσεως = δηλ. διὰ τῆς συναγωγῆς.

³) Σύντ. οὕτω ποιεῖτε ὅλα τὰ σώματα (= ὁλόκληρα τὰ σώματα, ἅτινα ζωγραφεῖτε) νὰ φαίνονται ὥραϊα. Τοῦτο δὲ ἀπέδιδον οἱ ἀρχαῖοι εἰς τὸν Ζεῦξιν.

⁴) (Δίκαιον ἔχεις) διότι οὕτω ποιούμεν, εἶπεν ὁ Παρράσιος.

⁵) Τί λοιπὸν ποιεῖτε; πῶς λοιπὸν ποιεῖτε; ἀπομμεῖσθε τὸν χαρακτῆρα (τὴν φύσιν = ἦθος) τῆς ψυχῆς τὸν ἐπαγωγώτατον (πιθανώτατον) καὶ τὸν μεγίστην ἡδύτητα ἔχοντα καὶ τὰ μάλιστα δυνάμενον νὰ κερδήσῃ τὴν φιλίαν καὶ ζωη-

ρότατον τὸν πόθον προκαλοῦντα καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐράσιμιον ὄντα;

⁶) = ἢ οὐδὲ δυνατόν ἐστι μμεῖσθαι τινὰ τοῦτο (δηλ. τὸ ἦθος τῆς ψυχῆς);

⁷) Συμμετρία εἶνε ἡ ἀρμονία τῶν κατέκαστα τοῦ ζωγραφομένου. Τοῦτο δὲ ἦτο ἡ τοῦ Παρρασίου ἀρετή.

⁸) Πρὸ ὀλίγου, ἦτοι ἐν § 1, ἐνθα ὁ λόγος περὶ τῶν ὁρατῶν ἰδιότητων.

⁹) Συμβαίνει λοιπὸν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ὑπάρχει λοιπὸν περίστασις καθ' ἣν ἀνθρωπὸς τις διευθύνει πρὸς τινὰς βλέμμα φιλοφρονητικὸν συγχρόνως καὶ ἐχθρικόν.

¹⁰) Λοιπὸν δὲν εἶνε δυνατόν νὰ μιμηθῇ τις ἐν τοῖς ὅμμασι (εἰς τὸ βλέμμα) τοῦτο (δηλ. τὸ βλέπειν φιλοφρόνως καὶ ἐχθρικῶς πρὸς τινὰς);

σοι δοκοῦσιν ἔχειν τὰ πρόσωπα οἳ τε φροντίζοντες καὶ οἳ μὴ¹⁾;
—Μὰ Δί' οὐ δῆτα²⁾, ἔφη· ἐπὶ μὲν γὰρ τοῖς ἀγαθοῖς φαιδροί,
ἐπὶ δὲ τοῖς κακοῖς σκυθρωποὶ γίγνονται³⁾. — Οὐκοῦν, ἔφη, καὶ
ταῦτα⁴⁾ δυνατὸν ἀπεικάζειν; — Καὶ μάλα, ἔφη.

5. Ἄλλὰ μὴν καὶ τὸ μεγαλοπρεπές τε καὶ ἐλευθέριον⁵⁾, καὶ
τὸ ταπεινόν τε καὶ ἀνελεύθερον, καὶ τὸ σωφρονικόν τε καὶ
φρόνιμον, καὶ τὸ ὑβριστικόν τε καὶ ἀπειρόκαλον καὶ διὰ τοῦ
προσώπου καὶ διὰ τῶν σχημάτων καὶ ἐσώτων καὶ κινουμένων
ἀνθρώπων διαφαίνει⁶⁾. — Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη. — Οὐκ οὐν καὶ ταῦτα
μιμητὰ⁷⁾; — Καὶ μάλα, ἔφη. — Πότερον οὖν, ἔφη, νομίζεις ἥδιον
ὄρᾱν τοὺς ἀνθρώπους⁸⁾, δι' ὧν τὰ καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ καὶ
ἀγαπητὰ ἦθῃ φαίνεται, ἢ δι' ὧν τὰ αἰσχρά τε καὶ πονηρὰ

¹⁾ Σύντ. οἳ τε φροντίζοντες (τῶν φίλων=οἱ ἐνδιαφερόμενοι περὶ τῶν φίλων τῶν) καὶ οἳ μὴ φροντίζοντες δοκοῦσί σοι ὁμοίως ἔχειν (ὅμοιοι εἶναι) τὰ πρόσωπα ἐπὶ τοῖς τῶν φίλων ἀγαθοῖς καὶ ἐπὶ τοῖς κακοῖς;

²⁾ Τὸ οὐ μετὰ τοῦ δῆτα ἐκφράζει ζῶηράν ἀντίθεσιν.

³⁾ Ὑποκ. οἳ φροντίζοντες (τῶν φίλων). Σκυθρωπὸς δὲ=ὁ σκυθρὰν (=οὐ φαιδρὰν) ἔχων τὴν ὄψιν.

⁴⁾ Δῆλ. τὸ φαιδρὸν καὶ σκυθρωπὸν τῶν προσώπων.

⁵⁾ Ἡ ἀξιοπρέπεια καὶ ἡ εὐγένεια, πρὸς ἃ ἀντιτίθενται τὸ ταπεινόν τε καὶ ἀνελεύθερον, ἥτοι ἡ χαμέρπεια καὶ ἡ ἔλλειψις ἀξιοπρεπείας. Ὡσαύτως ἀντιτίθενται ἔτι ἀνὰ δύο τὸ σωφρονικόν τε καὶ φρόνιμον, δηλ. ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ φρόνησις, καὶ τὸ ὑβριστικόν τε καὶ ἀπειρόκαλον, ἥτοι ἡ ἀκολασία καὶ ἡ μωρία.

⁶⁾ Ἀμεταβ. διαφαίνεται, διο-

ρᾶται καὶ διὰ τοῦ προσώπου καὶ διὰ τῶν διαφόρων στάσεων (θέσεων), ἃς ἔχει ὁ ἀνθρωπος ἰστάμενος καὶ κινούμενος.

⁷⁾ Δὲν εἶναι λοιπὸν δυνατόν νὰ μιμηθῇ τις ταῦτα, δηλ. τὸ μεγαλοπρεπές κτλ.

⁸⁾ Σύντ. νομίζεις ἥδιον (εἶναι) ὄρᾱν (τινα) τοὺς ἀνθρώπους=νομίζεις, ὅτι μᾶλλον εὐχάριστον εἶνε νὰ βλέπῃ τις τοὺς ἀνθρώπους τοιοῦτους, δι' ὧν φαίνονται τὰ καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ καὶ ἀγαπητὰ ἦθῃ, ἢ (νὰ βλέπῃ τις τοιούτους) δι' ὧν (φαίνονται) τὰ αἰσχρά τε καὶ πονηρὰ καὶ μισητὰ ἦθῃ; Καὶ ἀγαπητὰ ἦθῃ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ μισητὰ ἦθῃ εἶνε ὁ προσφιλής, ὁ ἐράσμιος χαρακτήρ. Ὁ Σ., διὰ τούτων συμβουλεύει τὸν Παρράσιον τοὺς χαρακτῆρας τῶν ἀνθρώπων νὰ ζωγραφῇ ὥραίους, χρηστοὺς καὶ ἐρασμίους ἢ αἰσχροὺς, κακοὺς καὶ μισητοὺς.

καὶ μισητά;—Πολὺν γὰρ Δί^ο, ἔφη, διαφέρει¹, ὃ Σώκρατες.

6. Πρὸς δὲ Κλείωνα² τὸν ἀνδριανοποιὸν εἰσελθὼν ποτε καὶ διαλεγόμενος αὐτῷ, Ὅτι μὲν, ἔφη, ὦ Κλείων, ἀλλοίους ποιεῖς³ δρομεῖς τε καὶ παλαιστὰς καὶ πύκτας καὶ παγκρατιαστὰς⁴ ὁρῶ τε καὶ οἶδα· ὃ δὲ μάλιστα ψυχαγωγεῖ διὰ τῆς ὄψεως τοὺς ἀνθρώπους, τὸ ζωτικὸν φαίνεσθαι, πῶς τοῦτο ἐνεργάζῃ τοῖς ἀνδριᾶσιν⁵;

7. Ἐπεὶ δὲ ἀπορῶν ὁ Κλείων οὐ ταχὺ ἀπεκρίνατο, Ἄρ^ο, ἔφη, τοῖς τῶν ζώωντων εἶδεν ἀπεικάζων τὸ ἔργον⁶, ζωτικωτέρους ποιεῖς φαίνεσθαι τοὺς ἀνδριάντας;—Καὶ μάλα, ἔφη.—Οὐκοῦν⁷, τά τε ὑπὸ τῶν σχημάτων κατασπώμενα⁸ καὶ τὰνα-

¹) Πολὺν διάφορον ἔστιν ὁρᾶν (τινα) τοὺς ἀνθρώπους δι' ὧν φαίνονται, ἢ κτλ.

²) Οὐδαμοῦ ἄλλοθι γίνεται λόγος περὶ τοῦ ἀνδριανοποιοῦ Κλείωνος.

³) Σύντ. ὁρῶ τε καὶ οἶδα ὅτι ἀλλοῖοι (=οὐχ ὅμοιοι διάφοροι) εἰσὶν οἷτε δρομεῖς κτλ, οὓς ποιεῖς. Ἡ ἀξία δηλ. τοῦ Κλείωνος συνίστατο εἰς τὸ ὅτι κατεσκεύαζε τοὺς ἀνδριάντας ἀλλοίους, τ'. Ἐ. οὐχ ὁμοίους πρὸς ἀλλήλους κατὰ τε τὴν στάσιν καὶ ἔκφρασιν.

⁴) Δρομεῖς εἶνε οἱ εἰς ἀγῶνα δρόμου ἀθληταί, παλαισται, οἱ εἰς ἀγῶνα πάλης ἀθληταί, πύκται οἱ εἰς ἀγῶνα πυγμῆς καὶ παγκρατιασταί οἱ παγκρατίου, δηλ. πάλης καὶ πυγμῆς ἀθληταί.

⁵) Πῶς ἐνεργάζῃ τοῖς ἀνδριᾶσι τοῦτο (δηλ. τὸ ζωτικὸν φαίνεσθαι αὐτούς), ὃ μάλιστα κτλ.=πῶς ἐμβάλλεις εἰς τοὺς ἀνδριάντας ζωὴν, ὃ μάλιστα ψυχαγωγεῖ (=

θέλγει, τέρπει) τοὺς ἀνθρώπους βλέποντας τοῦτο;

⁶) Ἄρά γε εἶπεν, ὁ Σωκράτης, διὰ τούτου ὅτι ἀπεικονίζει τὸ ἔργον (ὃ ἐργάζῃ) ὅμοιον πρὸς τὰς μορφὰς τῶν ζώωντων (δηλ. τῶν προτύπων), κάμνεις ὥστε οἱ ἀνδριάντες νὰ φαίνωνται μᾶλλον ἔμψυχοι ἢ ἄψυχοι;

⁷) Σύντ. οὐκοῦν... ποιεῖς (τὰ σώματα) φαίνεσθαι ὁμοιότερα τοῖς τε ἀληθινοῖς (σώμασι) καὶ πιθανώτερα (δηλ. τοιαῦτα ὥστε νὰ πείθωσιν, ὅτι εἶνε μᾶλλον ἔμψυχα ἢ ἄψυχα), ἀπεικάζων (=διότι ἀπεικονίζεις ἐπὶ τοῦ μαρμαῖρου) τά τε ὑπὸ τῶν σχημάτων ἐν τοῖς σώμασι κατασπώμενα καὶ τὰ ἀνασπώμενα κτλ. (=τὰ ἔνεκα τῶν διαφόρων στάσεων, ἃς λαμβάνει τὸ σῶμα κατὰ τοὺς ζηθέντας ἀγῶνας, ταπεινούμενα καὶ ἀνελκόμενα μέρη τοῦ σώματος).

⁸) Τὸ κατασπώμενα δεικνύει τὰς κινήσεις τῆς ταπεινώσεως τῶν

σπώμενα ἐν τοῖς σώμασι καὶ τὰ συμπιεζόμενα καὶ τὰ διελκόμενα καὶ τὰ ἐντεινόμενα καὶ τὰ ἀνιέμενα ἀπεικάζων, ὁμοιότερά τε τοῖς ἀληθινοῖς καὶ πιθανώτερα ποιεῖς φαίνεσθαι;

8. Πάνν μὲν οὖν, ἔφη.— Τὸ δὲ καὶ τὰ πάθη¹ τῶν ποιούντων τι σωμάτων ἀπομιμεῖσθαι οὐ ποιεῖ τινα τέρψιν τοῖς θεωμένοις;— Εἰκὸς γοῦν, ἔφη.— Οὐκοῦν καὶ τῶν μὲν μαχομένων ἀπειλητικά² τὰ ὄμματα ἀπεικαστέον, τῶν δὲ νενικηκότων εὐφραυνομένων ἢ ὄψις μιμητέα;— Σφόδρα γ', ἔφη.— Δεῖ ἄρα³, ἔφη, τὸν ἀνδριαντοποιὸν τὰ ἔργα τῷ τῆς ψυχῆς εἶδει προσεικάζειν.

9. Πρὸς δὲ Πιστίαν τὸν θωρακοποιὸν εἰσελθόν, ἐπιδείξαντος αὐτοῦ⁴ τῷ Σωκράτει θώρακας εἰς εἰργασμένους, Νῆ τὴν Ἥραν, ἔφη, καλὸν γε, ὦ Πιστία, τὸ εὖρημα⁵, τὸ τὰ μὲν δεόμενα σκέπης τοῦ ἀνθρώπου σκεπάσειν τὸν θώρακα, ταῖς δὲ χειρσὶ μὴ κωλύειν χρῆσθαι⁶.

μερῶν τοῦ σώματος, τὸ ἀνασπώμενα τὰς κινήσεις τῆς ἀνυψώσεως τούτων, τὰ συμπιεζόμενα τὰς τοῦ κλεισίματος, τὰ διελκόμενα τὰς κινήσεις τοῦ ἀνοίγματος τῶν χειρῶν τῶν ποδῶν, τοῦ στόματος, τὸ ἐντεινόμενα τὰς κινήσεις τῆς διατάσεως τῶν μυῶν, καὶ τέλος τὸ ἀνιέμενα τὰς κινήσεις τῆς χαλαρώσεως τῶν μερῶν τοῦ σώματος.

¹) Καὶ τὰ διάφορα πάθη (τὰς διαφορὰς διαθέσεις) τῆς ψυχῆς τῶν σωμάτων τῶν ποιούντων τι (κατὰ τὰς ἀθλήσεις). Τὸ δὲ οὐ ποιεῖ = δὲν προξενεῖ, δὲν παρέχει.

²) Κατηγοροῦμ. νὰ ὁμοιάζωσι μὲ ὄμματα ἀπειλοῦντος. Ἀναλόγως δὲ ἔπρεπε καὶ τὰ ἐπόμενα νὰ εἶνε: τῶν δὲ νενικηκότων τὴν ὄψιν μιμητέον (ὡς ὄψιν) εὐφραυνομένων.

³) Σύντ. δεῖ τὸν ἀνδρ. προσ-

εικάζειν τὰ ἔργα (αὐτοῦ) τῷ εἶδει τῆς ψυχῆς = πρέπει λοιπόν, εἶπεν ὁ Σωκράτης, ὁ ἀνδριαντοποιὸς τὰ ἔργα αὐτοῦ (τοὺς ἀνδριάντας του) νὰ ἀπεικονίζῃ ὡς οἷόν τε παρεμφερῇ πρὸς τὰς τῆς ψυχῆς τοῦ ἀπεικονιζομένου διαθέσεις. Κατὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν τὰ τῆς ψυχῆς ἔργα (ἢ τὰ ἔργα τῆς ψυχῆς) τῷ εἶδει προσεικάζειν = νὰ ἀπεικονίζῃ, νὰ ἐκφράζῃ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς διὰ τῆς μορφῆς.

⁴) Δῆλ. τοῦ Πιστίου. Πλειστάκις δὲ ὁ πρkm. τῶν ἀποθετικῶν εἶνε παθητικὸς = εἰργ. αὐτῷ.

⁵) Ἡ ἐφεύρεσις, τὸ νὰ σκεπάσῃ δῆλ. ὁ θώραξ τὰ μέρη τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου τὰ δεόμενα σκέπης.

⁶) Μὴ κωλύειν δὲ (τὸν φέροντα τὸν θώρακα) χρῆσθαι ταῖς (αὐτοῦ) χειρσίν.

10. Ἀτάρ, ἔφη λέξον μοι, ὦ Πιστία, διὰ τί οὔτε ἰσχυροτέρους οὔτε πολυτελεστέρους τῶν ἄλλων ποιῶν¹ τοὺς θώρακας πλείονος πωλεῖς;—“Οτι, ἔφη, ὦ Σώκράτες, εὐρυθυμότερους² ποιῶ.—Τὸν δὲ ἑυθυμόν³, ἔφη, πότερα μέτρον ἢ σταθμῶ ἀποδεικνύων πλείονος τιμῇ; οὐ γὰρ δὴ⁴ ἴσους γε πάντας οὐδὲ ὁμοίους οἶμαί σε ποιεῖν, εἴγε⁵ ἀρμόττοντας ποιεῖς.—Ἀλλὰ νῆ Δί', ἔφη, ποιῶ⁶ οὐδὲν γὰρ ὄφελός ἐστι θώρακος ἄνευ τούτου.

11. Οὐκουν, ἔφη, σώματά γε ἀνθρώπων τὰ μὲν εὐρυθυμά ἐστι⁷, τὰ δὲ ἄρρυθμα;—Πάνν μὲν οὖν, ἔφη.—Πῶς οὖν, ἔφη, τῶ ἀρρυθμῷ σώματι ἀρμόττοντα τὸν θώρακα εὐρυθυμον ποιεῖς⁸;—“Ὡσπερ καὶ ἀρμόττοντα⁹, ἔφη· ὁ ἀρμότιων γὰρ ἐστὶν εὐρυθυμος.

12. Δοκεῖς μοι, ἔφη ὁ Σωκράτης, τὸ εὐρυθυμον οὐ καθ' ἑαυτὸ λέγειν¹⁰, ἀλλὰ πρὸς τὸν χρώμενον, ὥσπερ ἂν εἰ φαίης

¹⁾ Καίτοι οὐ ποιεῖς τοὺς θώρακας οὔτε ἰσχυρ. οὔτε π. τῶν ἄλλων (δηλ. θωρακοποιῶν) πωλεῖς (αὐτοὺς) ἀντὶ πλείονος (τῶν ἄλλων) τιμῆς.

²⁾ Κάλλιον ἀρμόζοντας, προσαρμοζομένους.

³⁾ Τὴν δὲ εὐαρμοστίαν, τὴν δὲ συμμετρίαν (τῶν θωράκων) (εἰς τοὺς ἀγοραστάς) πότερον μὲ τὸ μέτρον ἢ μὲ τὴν ζυγαρίαν ἀποδεικνύων, πωλεῖς αὐτοὺς ἀκριβέστερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους θωρακοποιούς;

⁴⁾ Ἐρωτῶ δὲ τοῦτο, διότι βεβαίως.

⁵⁾ Ἐὰν βέβαια, ἐὰν ὡς λέγεις.

⁶⁾ Δηλ. ἀρμόττοντας. Εἰς δὲ τὰ κατωτέρω ἄνευ τούτου ὑπον. τοῦ ἑυθυμοῦ, τῆς εὐρυθυμίας.

⁷⁾ Ἐπιμερισμός· ἀντὶ τῶν σωμάτων τὰ μὲν εὐρυθυμά = τὰ διάφορα μέρη τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἔχουσιν ἀναλογίαν πρὸς ἄλληλα, ἄλλα δὲ δὲν ἔχουσιν.

⁸⁾ Πῶς οὖν ποιεῖς εὐρυθυμον (καλῶς ἀρμόζοντα) τὸν θώρακα, ὃς ἀρμόττει εἰς τὸ ἄρρυθμον (= δυσανάλογον) σῶμα;

⁹⁾ Παραλείπεται ἡ δεικτικὴ πρότασις οὕτω καὶ εὐρυθυμον ποιῶ = καθὼς (καθ' ὅσον, ἐπειδὴ) αὐτὸν ἀρμόζοντα (εὐαρμοστον) κατασκευάζω, οὕτω καὶ εὐρυθυμον (καὶ καλῶς ἀρμόζοντα) αὐτὸν κατασκευάζω.

¹⁰⁾ Ὅτι οὐκ αὐτὸ καθ' ἑαυτοῦ (δηλ. ἀπολύτως) λέγεις, ἀλλὰ σχετικῶς πρὸς τὸν ποιούμενον χρῆσιν αὐτοῦ.

ἀσπίδα, ᾧ ἂν ἀρμότῃ, τούτῳ εὖρυθμον εἶναι¹, καὶ χλαμύδα, καὶ τᾶλλα ὡσαύτως ἔοικεν ἔχειν τῷ σῶ λόγῳ².

13. Ἴσως δὲ καὶ ἄλλο τι οὐ μικρὸν ἀγαθὸν τῷ ἀρμόττειν προσέτι. — Δίδαξον, ἔφη, ὦ Σώκρατες, εἴ τι ἔχεις. — Ἦτιον, ἔφη, τῷ βάρει πιέζουσιν οἱ ἀρμόττοντες τῶν ἀναρμόστων, τὸν αὐτὸν σταθμὸν ἔχοντες³. οἱ μὲν γὰρ ἀνάρμοστοι, ἢ ὅλοι ἐκ τῶν ὤμων κρεμύμενοι ἢ καὶ ἄλλο τι τοῦ σώματος σφόδρα πιέζοντες, δύσφοροι καὶ χαλεποὶ γίγνονται· οἱ δὲ ἀρμόττοντες, διελιμμένοι τὸ βάρος⁴, τὸ μὲν ὑπὸ τῶν κλειδῶν καὶ ἐπωμίδων, τὸ δὲ ὑπὸ τῶν ὤμων, τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ στήθους, τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ νώτου, τὸ δὲ ὑπὸ τῆς γαστρός, ὀλίγον δεῖν⁵ οὐ φορήματι, ἀλλὰ προσθήματι εἰκόσιν.

14. Εἴρηκας, ἔφη, αὐτό⁶, δι' ὅπερ ἔγωγε τὰ ἐμὰ ἔργα πλείστον ἄξια νομίζω εἶναι· ἔνιοι μέντοι τοὺς ποικίλους⁷ καὶ τοὺς ἐπιχρύσους θώρακας μᾶλλον ὠνοῦνται. Ἀλλὰ μὴν, ἔφθ, εἶγε διὰ ταῦτα⁸ μὴ ἀρμόττοντας ὠνοῦνται, κακὸν ἔμοιγε δοκοῦσι ποικίλον τε καὶ ἐπίχρυσον ὠνεῖσθαι.

15. Ἀτὰρ, ἔφη, τοῦ σώματος μὴ μέροντος⁹. ἀλλὰ τοτὲ μὲν κυρτουμένον, τοτὲ δὲ ὀρθουμένον, πῶς ἂν ἀκριβεῖς θώρακες

¹) Ὡςπερ ἂν εἰ φαίης· ἀσπίδα εἶναι εὖρυθμον τούτῳ, ᾧ ἂν (αὐτῇ) ἀρμότῃ.

²) Καὶ τὰ ἄλλα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον φαίνεται ὅτι κατὰ τὸν λόγον σου (κατὰ τὸ λέγειν σου) ἔχουσιν.

³) Καὶ ἂν οὗτοι τὸ αὐτὸ βάρος ἔχωσιν.

⁴) Ἀντὶ τοῦ διελιμμένον ἔχοντες τὸ βάρος = ἐπειδὴ ἔχουσι τὸ βάρος διηρημένον, ἐξ ἴσου διανεμημένον (εἰς τὰ καθέκαστα μέρη τοῦ σώματος), ἐπειδὴ τὸ βάρος

διὰ διανομῆς φέρεται μέρος μὲν κτλ.

⁵) Ὀλίγον δεῖν εἰκόσιν οὐ φορήματι, ἀλλὰ προσθήματι = σχεδὸν ὁμοιάζουσιν ὅχι μέ τι φερόμενον ὑπὸ τοῦ σώματος, ἀλλὰ μέ τι πρόσθετον μέρος εἰς τὸ σῶμα.

⁶) Αὐτὸ τοῦτο, δι' ὃ ἴσα ἴσα.

⁷) Τοὺς πεποικιλμένους, τοὺς ποικίλματα ἔχοντας.

⁸) Διὰ τὸ ποικίλους καὶ ἐπιχρύσους τοὺς θώρακας εἶναι· τὸ δὲ κακὸν = ὅχι ὠφέλειαν, βλάβην.

⁹) Δῆλ. ἐν τῇ αὐτῇ στάσει.

ἀρμόττειν¹; — Οὐδαμῶς, ἔφη. — Λέγεις, ἔφη, ἀρμόττειν οὐ τοὺς ἀκριβεῖς, ἀλλὰ τοὺς μὴ λυποῦντας ἐν τῇ χρεΐα² — Αὐτός, ἔφη, τοῦτο λέγεις³, ὃ Σώκρατες, καὶ πάνν ὁρθῶς ἀποδέχῃ⁴.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ

1. Ἐπιγένην⁵ δὲ τῶν ξυνόντων τινά, νέον τε ὄντα καὶ τὸ σῶμα κακῶς ἔχοντα⁶, ἰδὼν, Ὡς ἰδιωτικῶς⁷, ἔφη, τὸ σῶμα ἔχεις, ὃ Ἐπίγερες. — Καὶ ὅς, Ἰδιώτης γάρ⁸, ἔφη, εἰμί, ὃ Σώκρατες. — Οὐδέν γε μᾶλλον⁹, ἔφη, τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ μελλόν-

¹) Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ προσαρμόζωνται θώρακες μετ' ἀκριβεῖας πεποιημένοι.

²) Ἀλλ' οἱ μὴ ἐνοχλοῦντες ἐν τῇ χρήσει.

³) Τὸ αὐτὸς λέγεις (= ὁρθῶς λέγεις, ἔσθι εἶνε, ναι) ἀναμνησκει τὸ τοῦ Εὐαγγελίου σὺ εἶπας, καὶ τὸ ἡμεῖς λέγετε, ὅτι ἐγὼ εἶμι. Ματθ. 26, 25 καὶ Λουκ. 22, 70.

⁴) Τὸ ἀποδέχομαι λέγεται ὅταν ἀκούωμέν τι, ὅπερ ἐπιδοκιμάζομεν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ'. § 1—7. Περὶ ληψις. Ἐν τῷ μετὰ τοῦ Ἐπιγένους διαλόγῳ ὁ Σωκράτης καταδεικνύει ὅτι αἱ σωματικαὶ ἀσκήσεις ὑγιεῖς καὶ ἰσχυρὸν ποιοῦσι τὸ σῶμα, καὶ καθιστῶσι τὸν ἄνθρωπον οὐ μόνον πρὸς τὸν πόλεμον ἱκανὸν καὶ εἰς πᾶν ἔργον ἐπιτίθειον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς διανοίας τὰ μάλιστα συμβάλλουσιν.

⁵) Ὁ Ἐπιγένης ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀντιφῶντος, Ἀθηναῖος.

⁶) Καχεκτικὸν σῶμα ἔχοντα. Τὸ κακῶς ἔχω ἀντίθ. πρὸς τὸ εὖ ἔχω. Ἐντεῦθεν ἡ τε καχεξία καὶ τὸ ἀντίθ. εὐεξία.

⁷) Πόσον καχεκτικὸν καὶ ἀδύνατον τὸ σῶμα ἔχεις ὥστε τὸ ἰδιωτικῶς ἀντιτίθεται πρὸς τὸ ἀθλητικῶς.

⁸) Τὸ ἰδιώτης ἐνταῦθα ἀντιτίθεται εἰς τὸ ἀθλητής. Ὁ δὲ νοῦς: δὲν ἔχω σῶμα ἀθλητικόν, διότι καταγινόμενος εἰς σπουδαιότερα μελετήματα ἀφροντιστῶ τῆς γυμναστικῆς.

⁹) Ὑπον. ἰδιώτης εἰ=οὐδαμῶς βέβαια μᾶλλον ἰδιώτης εἶσαι τῶν κτλ. Ὁ δὲ νοῦς: οἱ μέλλοντες νὰ ἀγωνίζωνται ἐν Ὀλυμπίᾳ εἶνε ἐπ' ἴσης ὡς σὺ ἰδιώται, τ'. ἔ. οὐχὶ ἐξ ἐπαγγέλματος ἀθληταί, καὶ μολα-

των ἀγωνίζεσθαι ἢ δοκεῖ σοι μικρὸς εἶναι ὁ περὶ τῆς ψυχῆς πρὸ τοὺς πολεμίους ἀγών, ὃν Ἀθηναῖοι θήσουσιν¹, ὅταν τύχῃσι;

2. Καὶ μὴν οὐκ ὀλίγοι² μὲν διὰ τὴν τοῦ σώματος καχεξίαν ἀποθνήσκουσιν τε ἐν τοῖς πολεμικοῖς κινδύνοις καὶ αἰσχροῦς σφύζονται, πολλοὶ δὲ δι' αὐτὸ τοῦτο³ ζῶντες τε ἀλίσκονται, καὶ ἄλλοι τε ἤτοι⁴ δουλεύουσι τὸν λοιπὸν βίον, ἐὰν οὕτω τύχῃσι⁵, τὴν χαλεπωτάτην δουλείαν, ἢ εἰς τὰς ἀνάγκας⁶ τὰς ἀλγεινοτάτας ἐμπεσόντες, καὶ ἐκτίσαντες⁷ ἐνίοτε πλείω τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς, τὸν λοιπὸν βίον ἐνδεεῖς τῶν ἀναγκαίων ὄντες καὶ κακοπαθοῦντες διαζῶσιν πολλοὶ δὲ⁸ δόξαν αἰσχροῦ κτῶνται, διὰ τὴν τοῦ σώματος ἀδυναμίαν δοκοῦντες ἀποδελιῶν⁹.

3. Ἡ καταφρονεῖς τῶν ἐπιτιμίων¹⁰ τῆς καχεξίας τούτων¹¹,

ταῦτα τὴν γυμναστικὴν θεωροῦντες ἀπαραίτητον διὰ τοὺς ἀγῶνας καταγίνονται συντόμως ἐν ταύτῃ. Ὅφειλεις λοιπὸν καὶ σύ, ἀφοῦ ἀγωνίζεσθαι ἐν πολέμοις περὶ ζωῆς, νὰ γυμνάσῃσαι, ἃν καὶ δὲν εἴσαι ἀθλητής.

¹⁾ Τὸ τιθέναι ἀγῶνα περὶ ψυχῆς (=προτείνειν ἀγῶνα, οὔτινος ἀμοιβὴ εἶνε ἢ ζωὴ) ἐδανείσθη ὁ συγγραφεὺς ἐκ τῶν δημοσίων ἀγώνων. Τὸ δὲ ὅταν τύχῃσι=τῷ ὅταν τύχῃ (ἀγῶνα θέντες),=ὅταν παρουσιασθῇ κατάλληλος περίστασις.

²⁾ Λιτότης· πολλοὶ μὲν, ἢ φονεύονται ἐν τοῖς πολέμοις ἢ αἰσχροῦς σφύζωσιν ἑαυτούς. Ὅθεν τὸ τε—καί=τῷ ἢ—ἢ.

³⁾ Δῆλ. διὰ τὸ κακῶς ἔχειν τὰ σώματα, διὰ τὴν τοῦ σώματος καχεξίαν καὶ αἰχμαλωτίζονται.

⁴⁾ Τὸ ἤτοι... ἢ εἶνε ἐντονώτερον

τοῦ ἢ... ἢ. Τὸ δὲ ἄλλοι τε=αἰχμαλωτισθέντες.

⁵⁾ Ἐπαναληπτ. δουλεύοντες τὸν λοιπὸν βίον=ἐὰν ἡ τύχη οὕτω τὸ φέρῃ, ἐὰν εἰς τοιαύτην θέσιν περιέλθωσι, δηλ. νὰ εἶνε δοῦλοι τὸν ἐπίλοιπον βίον.

⁶⁾ Ἀνάγκη ἐνταῦθα εἶνε ἡ ἰσχυρὰ βία· ὅθ.=παθήματα, κακά.

⁷⁾ Καὶ πληρώσαντες λύτρα πλείονα τῆς περιουσίας των.

⁸⁾ Ἀντίθ. εἰς τὸ ἀνωτέρω οὐκ ὀλίγοι μὲν. Τὸ δὲ δόξαν=ὄνομα, ὑπόληψιν, φήμην.

⁹⁾ Ἀποδελιῶ=ἀποβλέπων εἰς τι (ἐντ. εἰς τοὺς πολεμικοὺς κινδύνους) δελιῶ.

¹⁰⁾ Ἐπιτίμιον κυρίως λέγεται ἡ ὑπὸ τῶν δικαστῶν ἐπιβαλλομένη ποινή, μάλιστα δὲ ἡ χρηματικὴ, ἐν γένει δὲ ἡ τιμωρία, ἡ ποινή.

¹¹⁾ Σύντ. ἢ καταφρονεῖς τούτων τῶν ἐπιτιμίων τῆς καχεξίας

καὶ ὁαδίως ἂν οἶε φέρειν¹ τὰ τοιαῦτα; καὶ μὴν οἴμαί γε πολλῶν ὁρώ καὶ ἡδίων τούτων² εἶναι, ἃ δεῖ ὑπομένειν τὸν ἐπιμελόμενον τῆς τοῦ σώματος εὐεξίας³ ἢ ὑγιεινότερόν⁴ τε καὶ εἰς τᾶλλα χραιομώτερον νομίζεις εἶναι τὴν καχεξίαν τῆς εὐεξίας; ἢ τῶν διὰ τὴν εὐεξίαν γιγνομένων⁴ καταφρονεῖς;

4. Καὶ μὴν πάντα γε τάναντία⁵ συμβαίνει τοῖς εὖ τὰ σώματα ἔχουσι ἢ τοῖς κακῶς. καὶ γὰρ ὑγιαίνουν οἱ τὰ σώματα εὖ ἔχοντες καὶ ἰσχύουσι⁶ καὶ πολλοὶ μὲν διὰ τοῦτο ἐκ τῶν πολεμικῶν ἀγώνων σφύζονται τε εὐσχημόνως⁷ καὶ τὰ δεινὰ πάντα διαιφεύγουσι, πολλοὶ δὲ φίλοις τε βοηθοῦσι καὶ τὴν πατριδα εὐεργετοῦσι, καὶ διὰ ταῦτα χάριτός τε ἀξιοῦνται καὶ δόξαν μεγάλην κτῶνται καὶ τιμῶν καλλίστων τυγχάνουσι, καὶ διὰ ταῦτα⁸ τὸν τε λοιπὸν βίον ἡδίων καὶ κάλλιον διαζῶσι καὶ τοῖς ἑαυτῶν παισὶ καλλίους ἀφορμὰς⁹ εἰς τὸν βίον καταλείπουσιν.

5. Οὗτοι χρή¹⁰, ὅτι οὐκ ἀσκεῖ δημοσίᾳ ἢ πόλιν τὰ πρὸς

= τὰς προερχομένας ἐκ τῆς καχεξίας ταύτας ποινάς, δηλ. τὸν θάνατον, τὴν δουλείαν, τὴν ἔνδειαν, τὴν ἀδοξίαν, τὴν αἰσχροὴν φυγὴν.

¹) = τῷ ὅτι ἂν φέροις = ὅτι δύνασαι νὰ ὑπομένης τὰ τοιαῦτα, δηλ. ἐπιτίμια;

²) Δηλ. τῶν ἐπιτιμιῶν τῆς καχεξίας = ἀπὸ ταύτας τὰς ποινὰς τῆς καχεξίας. Ἡ δὲ σύνταξις: οἴμαί γε (ἐκεῖνα), ἃ δεῖ τὸν ἐπιμελόμενον τῆς τοῦ σώματος εὐεξίας ὑπομένειν, εἶναι πολλῶν ὁρώ καὶ ἡδίων τούτων τῶν ἐπιτιμιῶν τῆς καχεξίας.

³) Πρᾶγμα μᾶλλον ὑγιεινόν. Σύντ.: νομίζεις τὴν καχεξίαν εἶναι ὑγιεινότερόν τε . . . τῆς εὐεξίας; Τὸ δὲ εἰς τᾶλλα = ὡς πρὸς τὰ ἄλλα. δηλ. τὰ μὴ ἀφορῶντα τὸν πόλεμον.

⁴) Ἡ τὰ πλεονεκτήματα, ἅτινα παρέχει ἡ καλὴ τοῦ σώματος καταστάσις καταφρονεῖς;

⁵) = τῷ τὰ ἐναντία ἢ (συμβαίνει) τοῖς κακῶς (ἔχουσι τὰ σώματα.

⁶) Καὶ ὑγίειαν καὶ ἰσχὺν σωματικὴν ἔχουσι. Τὸ δὲ διὰ τοῦτο = ἔνεκα ταύτης τῆς εὐεξίας.

⁷) Ἀντιτίθ. εἰς τὸ ἀνωτέρω αἰσχροῶς σφύζονται.

⁸) Καὶ ἔνεκα τούτων, δηλ. τῆς δόξης καὶ τῶν λαμπρῶν τιμῶν.

⁹) Τὰ μέσα (διὰ νὰ ζήσωσιν).

¹⁰) Δὲν πρέπει σὲ διαβεβαιῶμαι Τὸ δὲ ὅτι = διότι ἡ πόλις δημοσίᾳ δὲν καταγίνεται εἰς τὴν ἀσκησιν τῶν πρὸς τὸν πόλεμον χρησίμων. Ἐνταῦθα ὁ Σ. ὑπαινίττεται τοὺς Σπαρτιάτας, οἵτινες ἀπὸ

τὸν πόλεμον, διὰ τοῦτο καὶ ἰδία¹ ἀμελεῖν, ἀλλὰ μὴδὲν ἤττον ἐπιμελεῖσθαι². εὖ γάρ ἴσθι, ὅτι οὐδὲ ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἀγῶνι³ οὐδὲ ἐν πράξει οὐδεμιᾷ μείον ἔξεις, διὰ τὸ βέλτιον τὸ σῶμα παρεσκευάσθαι⁴ πρὸς πάντα γάρ, ὅσα πράττουσιν ἄνθρωποι, χρήσιμον τὸ σῶμά ἐστιν ἐν πάσαις δὲ ταῖς τοῦ σώματος χρεῖαις πολὺν διαφέρει⁵ ὥς βέλτιστα τὸ σῶμα ἔχειν.

6. Ὡς ἐπεὶ⁶ καὶ ἐν ᾧ δοκεῖς ἐλαχίστην σώματος χρεῖαν εἶναι ἐν τῷ διανοεῖσθαι, τίς οὐκ οἶδεν, ὅτι καὶ ἐν τούτῳ⁷ πολλοὶ μεγάλα σφάλλονται, διὰ τὸ μὴ ὑγιαίνειν τὸ σῶμα; καὶ λήθη δὲ καὶ ἀθυμία καὶ δυσκολία καὶ μανία πολλάκις πολλοῖς⁸ διὰ τὴν τοῦ σώματος καχεξίαν εἰς τὴν διάνοιαν⁹ ἐμπίπτουσιν οὕτως, ὥστε καὶ τὰς ἐπιστήμας ἐκβάλλειν.

τοῦ ἐβδόμου ἔτους ἡσκούντο ὑπὸ τῆς πολιτείας.

¹) Καὶ ἰδιωτικῶς, ὡς ἄτομα. Ὑπῆρχον ἐν Ἀθήναις ὀπλομάχοι, ἦτοι διδάσκαλοι διδάσκοντες τὴν τῶν ὅπλων χρήσιν καὶ πάσας τὰς πολεμικὰς ἀσκήσεις, ὑφ' ὧν ἐγυμνάζοντο οἱ θέλοντες νὰ τραπῶσιν εἰς τὰ πολεμικά.

²) Μετὰ τὸ ἀμελεῖν καὶ ἐπιμελεῖσθαι ἐννοητέον τῶν πρὸς τὸν πόλεμον.

³) Ὁ Νοῦς: ὡς ἐν τοῖς ἀγῶσι τοῦ πολέμου, οὕτω οὐδὲ ἐν ἄλλῳ τινὶ ἀγῶνι, καθὼς ἀκόμη καὶ ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ πράξει μείον ἔξεις = τῷ μείον ἔσει. Ὁθεν ὁ πρῶτος οὐδὲ ἐπιδοτικὸς = ὅχι μόνον ἐν τοῖς πολεμικοῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς ἀγῶσιν.

⁴) Ἐρμηνεύσον ὥσαντι ἦτο: διὰ τὸ παρεσκευάσθαι τὸ σῶμα (ὥστε) βέλτιον (γενέσθαι).

⁵) Δῆλ. τοῖς ἀνθρώποις (= πολὺν συμφέρει τοῖς ἀνθρώποις) τὸ σῶμα ἔχειν ὡς βέλτιστα (= νὰ εὐρίσκηται εἰς ὅσον τὸ δυνατόν καλλίστην κατάστασιν).

⁶) Ὁ ἐπεὶ (καθὼς καὶ ὁ ὡς) συνδέων κατὰ παράταξιν, ἰσοδυναμεῖ τῷ γάρ, ὁπότε καὶ ὑπὸ ἐρωτήσεως δύναται νὰ παρακολουθῇται. Ἡ δὲ σύνταξις: ἐπεὶ καὶ ἐν τῷ διανοεῖσθαι (= ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς διανοίας), ἐν ᾧ δοκεῖς (= νομίζεις) ἐλαχίστην σώματος χρεῖαν εἶναι (= ὅτι ἐλάχιστα χρησιμεύει τὸ σῶμα).

⁷) Διὰ τοῦ ἐν τούτῳ μετ' ἐμφάσεως ἐπαναλαμβάνεται τὸ διανοεῖσθαι.

⁸) Παρήρησις λίαν συνήθης Ξενοφῶντι. Δυσκολία δὲ εἶνε ἡ δυστροπία, ἡ μεμψιμοιρία.

⁹) Εἰς τὰς διανοητικὰς δυνάμεις. Τὸ δὲ τὰς ἐπιστήμας = τὰς ὑπαρχούσας γνώσεις.

7. Τοῖς δὲ τὰ σώματα εὖ ἔχουσι πολλὴ ἀσφάλεια καὶ οὐδεὶς κίνδυνος¹ διὰ γε τὴν τοῦ σώματος καχεξίαν τοιοῦτόν τι παθεῖν, εἰκὸς² δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ ἐναντία τῶν διὰ τὴν καχεξίαν γιγνομένων τὴν εὐεξίαν χρήσιμον εἶναι· καίτοι τῶν γε τοῖς εἰρημένοις ἐναντίων ἕνεκα τί οὐκ ἂν τις νοῦν ἔχων ὑπομείνειεν³;

8. Αἰσχροὺς δὲ καὶ τὸ διὰ τὴν ἀμέλειαν γηρᾶναι⁴, πρὶν ἰδεῖν ἑαυτὸν ποῖος ἂν κάλλιστος καὶ κράτιστος τῷ σώματι γένοιτο⁵. ταῦτα⁶ δὲ οὐκ ἔστιν ἰδεῖν ἀμελοῦντα· οὐ γὰρ ἐθέλει⁷ αὐτόματα γίγνεσθαι.

¹) Δῆλ. ἐστί. Τὸ δὲ διὰ γε=τοῦλάχιστον ἕνεκα τῆς καχεξίας τοῦ σώματος. Εἶνε δὲ ὁ γὰρ ἐνταῦθα ἀναγκαῖος· διότι τοιοῦτόν τι παθεῖν καὶ ἐξ ἄλλων αἰτίων δυνατόν ἐστιν.

²) Σύντ. εἰκὸς δὲ μᾶλλον τὴν εὐεξίαν χρήσιμον εἶναι πρὸς τὰ ἐναντία τῶν γιγνομένων=ἐπόμενον δὲ μᾶλλον εἶνε ἢ καλὴ τοῦ σώματος κατάστασις νὰ εἶνε χρήσιμος πρὸς τὰ ἐναντία ἐκείνων, ἅτινα ἐκ τοῦ καχεκτικοῦ σώματος προέρχονται.

³) Σύντ. καίτοι (=καὶ τῷ ὄντι, καὶ πραγματικῶς) τίς νοῦν ἔχων (=ὑγιά νοῦν ἔχων) τί οὐκ ἂν ὑπομείνειεν ἕνεκα τῶν ἐναντίων τοῖς εἰρημένοις;

⁴) Σύντ. καὶ τὸ γηρᾶναι (τινὰ) διὰ τὴν ἀμέλειαν (τοῦ σώματος) αἰσχροὺς ἐστιν. Τὸ δὲ γηρᾶναι εἶνε ἀπικὸς τύπος τῆς ἀπαρεμφ. τοῦ ἀορίστου τοῦ γηράσκω, ἀνθ' οὗ οἱ ὕστερον γηρᾶσαι ἔλεγον.

⁵) Ποῖος ἂν γένοιτο, (ὧν) κάλ. καὶ κρατ. τῷ σώματι=ὅποιος ἤθελεν ἀποθῆ, ἐὰν εἶχε σῶμα ὡραϊότατον καὶ ἰσχυρότατον.

⁶) Δῆλ. τὰ τοῖς εἰρημένοις ἐναντία καὶ ποῖος ἂν . . . γένοιτο. Τὸ δὲ οὐκ ἔστι=δὲν εἶνε δυνατόν.

⁷)=τῷ: οὐ γὰρ (ταῦτα) εἴωθε γ. αὐτόματα=τοῦτο δὲ τὸ κάλλος συνήθως δὲν γίνεται μόνον του, ἀνευ δῆλ. τῆς ἐπιμελείας τοῦ σώματος. Πρβλ. 4, 2, 4.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

1. Ὁργίζομενον δὲ ποτέ τινας, ὅτι προσειπὼν τινα χαίρειν¹ οὐκ ἀντιπροσερρήθη. Γελοῖον², ἔφη, τό, εἰ μὲν τὸ σῶμα κάκιον ἔχοντι ἀπήντησάς τω, μὴ ἂν ὀργίζεσθαι, ὅτι δὲ τὴν ψυχὴν ἀγροικότερος³ διακειμένην περιένυχες, τοῦτό σε λυπεῖ.

2. Ἄλλον δὲ αὖ λέγοντος, ὅτι ἀηδῶς ἐσθίει⁴, Ἀκουμένους ἔφη, τούτου⁵ φάρμακον ἀγαθὸν διδάσκει. Ἐρομένον δέ, Ποῖον; Παύσασθαι ἐσθίοντα⁶, ἔφη, καὶ ἥδιόν τε καὶ εὐτελέστερον καὶ ὑγιεινότερον διάξειν παυσάμενον.

ΚΕΦΑΛ. Π'. § 1—6. Περίληψις. Ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ περιέχονται ἕξ διάφοροι ὠφέλιμοι συμβουλαὶ τοῦ Σωκράτους, τὸ μὲν νοητικαί, τὸ δὲ ἐπιτιμητικαί· οἷον περὶ ἀγροικίας, περὶ ἐγκρατείας, περὶ τοῦ δυσκόλως εὐχαριστεῖσθαι, περὶ τυπτομένου δούλου, περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ ἐγκαίρως ἀναχωρεῖν, ἵνα μὴ καθ' ὁδὸν σπεύδωμεν, καὶ περὶ ἀσκήσεως.

1) Ὅτι προσαγορεύσας τινὰ χαίρειν, ὅτι χαιρετίσας τινὰ, δὲν ἀντεχαιρετίσθαι. Ἦτο δὲ τὸ χαίρειν συνήθης τῶν Ἀθηναίων πρός-ρησις.

2) Γελοῖον . . λυπεῖ. Σύνταξον: γελοῖον εἶη τὸ μὴ ἂν ὀργίζεσθαι (= τὸ ὅτι οὐκ ἂν ὀργίζου), εἰ ἀπήντησάς τω (= εἰ ἂν ἤθελες ἀπηντήσῃς τινά), ἔχοντι τὸ σῶμα κάκιον (= λίαν καχεκτικόν), τοῦτο δὲ σε λυπεῖ, ὅτι περιένυχες (τῷ) ἀγρ. δ. τὴν ψυχὴν. Δὲν εἶνε δὲ τὸ τοῦτό σε λυπεῖ ἄτοπον ἀνακόλουθον, διότι ἐτέθη ὥσανεὶ προηγεῖτο: γελοῖον ὅτι . . οὐκ ἂν ὀργίζου. Ὁμαλῶς θὰ εἶχεν ὁ λόγος εἰ ἂν ὑπῆρχε λυπεῖν δὲ σε τοῦτο, ὅτι κτλ.

3) Λίαν ἀγροίκως ἔχοντα. Ἐνοεῖ δὲ ἐνταῦθα βάνανσον ἄνθρωπον, ὅς δὲν ἀντιχαιρετᾷ. Ὡς δὴλ. δὲν ὀργίζεται τις, ὅταν συναντᾷ ἄνθρωπον ἀσθενῆ τὸ σῶμα, οὕτω δὲν πρέπει νὰ ὀργίζεται ὅταν συναντᾷ ἄνθρ. ἀσθενῆ τὴν ψυχὴν, ἥτοι βάνανσον καὶ ἀγροίκον. Ἰστέον δ' ὅτι ἀντὶ τῶν εἰς-ον συγκριτικῶν ἐπιρρημάτων εὐρηγεται παρὰ Ξενοφῶντι οὐκ ὀλίγα τοιαῦτα εἰς-ως,

4) Εὐκτική τοῦ πλαγίου λόγου. Τὸ δὲ ἀηδῶς=ἀνευ ὀρέξεως. Ἀντίθ. δὲ τὸ ἡδέως 2, 1, 30. Ὁ δὲ Ἀκουμένος ἦτο ἰατρὸς σύγχρονος καὶ φίλος τοῦ Σωκράτους.

5) Γενικὴ ἀντικειμένην=κατὰ τούτου δὴλ. τοῦ ἀηδῶς ἐσθίειν.

6) Νὰ παύσῃ τις ἐσθίον, πρὶν δὴλ. αὐτὸν κόρος τοῦ ἐσθίειν καταλάβῃ. Τὸ δὲ καὶ-διάξειν ἐτέθη, διότι εἰ ἂν τραπῇ ὁ λόγος εἰς ὀρθὸν θὰ ἔχῃ: παύσαι ἐσθίον, καὶ παυσόμενος διάξεις (ἐσθίον) ἥδιόν τε καὶ εὐτελέστερον (= καὶ μὲ πλειοτέραν ὄρεξιν καὶ μὲ ὀλιγοτέραν δαπάνην) καὶ ὑγιεινότερον

3. Ἄλλον δ' αὖ λέγοντος, ὅτι θερμὸν εἶη παρ' ἑαυτῷ¹ τὸ ὕδωρ, ὃ πίνει, Ὅταν ἄρ', ἔφη, βούληθερμῷ λούσασθαι, ἔτιμον ἔσται σοι.— Ἀλλὰ ψυχρόν², ἔφη, ἐστὶν ὥστε λούσασθαι.— Ἀρ' οὖν, ἔφη, καὶ οἱ οἰκέται σου ἄχθονται πίνοντές τε αὐτό³ καὶ λουόμενοι αὐτῷ;—Μὰ τὸν Δι'⁴, ἔφη, ἀλλὰ καὶ πολλάκις τεθαύμακα, ὥς ἡδέως⁵ αὐτῷ πρὸς ἀμφοτέρω ταῦτα χρῶνται.— Πότερον δέ, ἔφη, τὸ παρὰ σοὶ ὕδωρ θερμότερον πιεῖν⁶ ἐστίν, ἢ τὸ ἐν Ἀσκληπιοῦ⁷;—Τὸ ἐν Ἀσκληπιοῦ, ἔφη.— Πότερον δὲ λούσασθαι ψυχρότερον, τὸ παρὰ σοὶ ἢ τὸ ἐν Ἀμφιαράου⁸;—Τὸ ἐν Ἀμφιαράου, ἔφη.— Ἐνθυμοῦ οὖν, ἔφη, ὅτι κινδυνεύεις⁹ δυσαρεστότερος εἶναι τῶν τε οἰκειῶν καὶ τῶν ἀρροστούντων.

4. Κολάσαντος δέ τινος ἰσχυρῶς ἀκόλουθον¹⁰, ἤρετο, τί χαλεπαίνει τῷ θεράποντι.— Ὅτι, ἔφη, διροφαγίστατός τε ὢν¹¹

ἐσθίων διατελέσεις. Εἰς δὲ τὸ ἔφη ὑπον. Σωκράτης.

1) Ἐν τῇ ἑαυτοῦ οἰκίᾳ, παρ' αὐτῷ.

2) = τῷ ψυχρότερον ἢ ὥστε λούσασθαι. Πολλάκις ὁ θετικὸς βαθμὸς μετὰ τοῦ ὥστε καὶ ἀπαρεμφ. τίθεται ἀντὶ συγκριτικοῦ μετὰ τοῦ ἢ ὥστε καὶ ἀπαρεμφάτου.

3) Δῆλ. τὸ ὕδωρ.

4) Ἡ ἀρνητικὴ πρότασις ὑπολανάει ἐν τῇ ἐρωτῇ αἰσ. ἄρ' οὖν ἄχθονται; Μὰ τὸν Δι' οὐκ ἄχθονται.

5) Ὅτι οὕτω ἡδέως αὐτῷ (δῆλ. τῷ ὕδατι) χρῶνται.

6) Θερμότερον ἢ ὅσον ἀπαιτεῖται ὅπως πῇ τις αὐτό.

7) Δῆλ. καὶ ἡ ἱερὴ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὅπερ ἔκειτο ἐν Ἀθήναις παρὰ τὴν εἰς τὸ Διονυσιακὸν θέατρον ἄγουσαν ὁδόν.

8) Ἡ τὸ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀμφιαράου. Τὸ ἱερὸν τοῦ μάντεως Ἀμφιαράου ἦτο ἐγγὺς τοῦ Ὀρωποῦ, παρ' ᾧ ἱαματικὴ πηγὴ πηχυοῦ ὕδατος εὗρίσκετο.

9) Συλλογίσου λοιπὸν ὅτι κοντεύεις νὰ γείνης πλέον δύσκολος εἰς τὸ νὰ εὐχαριστῆσαι ἀπὸ τοὺς οἰκέτας (οἵτινες εὐχαριστοῦνται πίνοντες καὶ λουόμενοι μὲ ὕδωρ τῆς αὐτῆς θερμοκρασίας) καὶ τῶν ἀρρώστων (οἵτινες καὶ ἐπινον ἐκ τοῦ ἐν τῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἱερῷ θερμοῦ ὕδατος δι' οὗ ἐλούοντο).

10) Δουλὸν ἀκολουθοῦντα τὸν δεσπότην καὶ τὰς τοῦτου ἀποσκευὰς συνήθως φέροντα.

11) Καὶ ἐνῷ πολὺ ἀγαπᾷ νὰ τρώγῃ ὅσα εἶνε ὀκνηρότατος, καὶ ἐνῷ πολὺ ἀγαπᾷ τὰ χρήματα εἶνε ἀργότατος (οὐδόλως ἐργάζεται).

βλακωτάτος ἐστὶ, καὶ φιλαργυρώτατος ὢν ἀργότατος.—² Ἡδη ποτὲ οὖν ἐπεσκέψω, πότερος πλείονων πληγῶν δεῖται, σὺν ἢ ὁ θεράπων;

5. Φοβούμενον δέ τινας τὴν εἰς Ὀλυμπίαν ὁδόν, Τί, ἔφη, φοβῇ τὴν πορείαν; οὐ καὶ οἴκοι¹ σχεδὸν ὅλην τὴν ἡμέραν περιπατεῖς; καὶ² ἐκείσε πορευόμενος, περιπατήσας³ ἀριστήσεις, περιπατήσας δειπνήσεις καὶ ἀναπαύσῃ; οὐκ οἶσθα, ὅτι, εἰ ἐκτείνεις⁴ τοὺς περιπάτους, οὓς ἐν πέντε ἢ ἑξ ἡμέραις περιπατεῖς, ῥαδίως ἂν Ἀθήγηθεν εἰς Ὀλυμπίαν ἀφίκοιο; Χαριέστερον δὲ καὶ προεξορμᾷν⁵ ἡμέρα μιᾷ μᾶλλον ἢ ὑστερίζειν τὸ μὲν γὰρ ἀναγκάζεσθαι περσιτέρω τοῦ μετρίου⁶ μηχανεῖν τὰς ὁδοὺς χαλεπόν, τὸ δὲ μιᾷ ἡμέρᾳ πλείονας⁷ πορευθῆναι πολλὴν ῥαστώγην παρέχει κρεῖττον οὖν ἐν τῇ ὁρμῇ σπεύδειν ἢ ἐν τῇ ὁδῷ⁸

6. Ἄλλον δὲ λέγοντος, ὥς παρετάθη⁹ μακρὰν ὁδὸν πορευθεῖς, ἤρετο αὐτόν, εἰ καὶ φορτίον ἔφερε.—Μὰ Δί', οὐκ ἔγωγ', ἔφη, ἀλλὰ¹⁰ τὸ ἱμάτιον.—Μόνος δ' ἐπορεύου, ἔφη, ἢ καὶ ἀκό-

¹) Ἐν τῇ πατρίδι, ἐν Ἀθήναις.

²) Ὡσαύτως καὶ ἐκεῖ, δηλ. εἰς τὴν Ὀλυμπίαν.

³) Περιπατήσας-περιπατήσας. Ἀναφορὰ ἄνευ μὲν-δέ· διότι οὐδεμίαν ἀντίθεσιν ἢ ἔμφασιν ὑπάρχει, ἀλλ' εἶνε ἀπλὴ ἐπανάληψις = μετὰ τὸν περίπατον.. μετὰ τὸν περίπατον.

⁴) Ἐὰν τοὺς περιπάτους εἰς μίαν γραμμὴν ἀπλώσῃς, συνάψῃς, οὓς.. περιπατεῖς (ἐν Ἀθήναις).

⁵) Κατὰ μίαν ἡμέραν πρότερον νὰ ἀναχωρῇ τις εἶνε καλλίτερον (προεξορμᾷν μᾶλλον) ἢ νὰ μένῃ ὀπίσω (υστερίζειν) μίαν ἡμέραν.

⁶) Τοῦ προσήκοντος μέτρου. Τὸ δὲ τὰς ὁδοὺς = τὰς πορείας.

⁷) Ὑπον. ἡμέρας = τὸ δὲ νὰ πορευθῇ τις ἡμέρας πλείονας κατὰ μίαν ἡμέραν (ἐπειδὴ θὰ ἀναχωρήσῃ μίαν ἡμέραν προτύτερα). Εἶνε δηλ. τὸ μιᾷ ἡμέρᾳ δοτικῇ τοῦ ποσοῦ.

⁸) Πρὸβλ. τὸ τε προεξορμᾷν ἡμέρα μιᾷ καὶ τὸ πλείονας μιᾷ ἡμέρᾳ. Ὁ δὲ νοῦς: προτιμότερον εἶνε νὰ σπεύδῃ τις νὰ ἐκκινήῃ ἑνωρίτερον ἢ νὰ σπεύδῃ εἰς τὸν δρόμον· δὲν πρέπει τις φοβούμενος τὴν ὁδὸν (πρὸβλ. τὸ ἀνωτ. φοβῇ) νὰ βραδύνῃ νὰ ἐκκινήῃ.

⁹) Κατεπονήθη, ἐκουράσθη.

¹⁰) Ἀλλὰ μόνον τὸ ἱμάτιον.

λουθός σοι ἡκολούθει; — Ἡκολούθει, ἔφη. — Πότερον κενός, ἔφη, ἢ φέρων τι; — Φέρων νῆ Δί', ἔφη, τά τε στρώματα καὶ τᾶλλα σκεύη. — Καὶ πῶς, ἔφη, ἀπῆλλαχεν ἐκ τῆς ὁδοῦ¹; — Ἐμοὶ μὲν δοκεῖ, ἔφη, βέλτιον ἐμοῦ. — Τί οὖν; ἔφη, εἰ τὸ ἐκείνου φορτίον ἔδει σὲ φέρειν, πῶς ἂν οἶε διατεθῆναι; — Κακῶς νῆ Δί', ἔφη· μᾶλλον δὲ² οὐδ' ἂν ἠδυνήθην κομίσαι. — Τὸ οὖν τοσοῦτον ἦτιον³ τοῦ παιδὸς δύνασθαι πονεῖν πῶς ἡσχημένον δοκεῖ σοι ἀνδρός εἶναι⁴;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

1. Ὅποτε δὲ τῶν ξυνιόντων ἐπὶ δεῖπνον⁵ οἱ μὲν μικρὸν ὄψον, οἱ δὲ πολὺν φέροιεν, ἐκέλευεν ὁ Σωκράτης τὸν παῖδα⁶

¹) Καὶ πῶς ἔχει ἀπαλλαγῇ ἐκ τῆς πορείας, τ'. ἔ. εἰς ποίαν καταστασιν ἦτο ὅτε ἐτελείωσε τὴν πορείαν; Ὁ δὲ καὶ ἐν ἐρωτήσει σημαίνει ἀπορίαν.

²) Διὰ τοῦ μᾶλλον δὲ γίνε-
ται ἐπ' ἀνόρθωσις προηγουμένης ἐννοίας=ἢ διὰ νὰ εἶπω καλλί-
τερα.

³) Ὡς συνήθως τὰ μηδὲν ἦτιον,
πολὺν ἦτιον καὶ τὰ ὅμοια.

⁴) Σύντ. πῶς δοκεῖ σοι ἡσχη-
μένον ἀνδρός εἶναι τὸ δύνασθαι
τοσοῦτον ἦτιον τοῦ παιδός (= τοῦ
δούλου) πονεῖν; Οἱ δούλοι δὲ ἀπο-
κλειόμενοι τῆς παλαίστρας οὐκ
ἡσχημένοι ἦσαν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΔ'. § 1—7. Περί-
ληψις. Ὁ Σωκράτης ἠνάγκαζε τοὺς
συνερχομένους εἰς κοινὸν δεῖπνον
νὰ μὴ φέρωσι τινὲς μὲν περισσό-

τερον, ἄλλοι δὲ ὀλιγώτερον ὄψον
(προσφάγιον). Διὰ δὲ τῶν κατὰ
τὸ δεῖπνον διαλόγων συνιστᾷ τοῖς
συνδαιπνοῦσι μετριότητα καὶ λιτό-
τητα περὶ τὸ ἐσθίειν.

⁵) Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ
τοῦ λεγομένου *δεῖπνον συμφορητοῦ*,
δηλ. περὶ τοῦ συμποσίου, καθ' ὃ
ἕκαστος ἔφερε τὴν τροφήν του. Ὁ
Σωκράτης ἐν τοῖς τοιοῦτοις δεί-
πνοις εἰσῆγαγε τὸ ἔθιμον τοῦ νὰ
διανέμονται ἅπαντες τὰ ὑφ' ἑνὸς
ἐκάστου φερόμενα. Τὸ δὲ ὅποτε φέ-
ροιεν=ὁσάκις μεθ' ἑαυτῶν ἔφερον.
"Οἱ δὲ φέροιεν", ἀντὶ τῶν φέροντο.

⁶) Τὸν ὑπηρετοῦντα δούλον
τὸ ὀλίγον ὄψον ἢ νὰ τὸ θέτῃ με-
τὰ ἄλλα ὄψα, ἢ κτλ. Ὁ παῖς λαμ-
βάνεται ἐπὶ τὸ μετριώτερον καὶ
ἀστικώτερον ἀντὶ τοῦ δούλου ἢ
ὑπηρέτης.

τὸ μικρὸν ἢ εἰς τὸ κοινὸν τιθέναι ἢ διανέμειν ἑκάστω τὸ μέρος¹⁾. Οἱ οὖν τὸ πολὺν φέροντες ἡσχύνοντο²⁾ τό τε μὴ κοινωνεῖν τοῦ εἰς τὸ κοινὸν τιθεμένου καὶ μὴ ἀντιτιθέναι τὸ ἑαυτῶν· ἐτίθεσαν οὖν καὶ τὸ ἑαυτῶν εἰς τὸ κοινόν· καὶ ἐπεὶ οὐδὲν πλεονεῖχον τῶν μικρὸν φερομένων³⁾, ἐπαύοντο πολλοὺ ὀψωνοῦντες⁴⁾.

2. Καταμαθὼν δέ ποτε τῶν ξυνδαιπνούντων τινὰ τοῦ μὲν σίτου πεπαυμένον⁵⁾, τὸ δὲ ὄψον αὐτὸ καθ' αὐτὸ ἐσθίοντα, λόγου ὄντος περὶ ὀνομάτων, ἔφ' ὅφ' ἔργῳ ἑκάστων εἴη⁶⁾, "Εχοιμεν ἄν, ἔφη, ὧ ἄνδρες, εἰπεῖν, ἐπὶ ποίῳ ποτὲ⁷⁾ ἔργῳ ἄνθρωπος ὀψοφάγος καλεῖται; ἐσθίονσι μὲν γάρ δὴ πάντες ἐπὶ τῷ σίτῳ⁸⁾ ὄψον, ὅταν παρῇ· ἀλλ' οὐκ οἶμαι πῶ ἐπὶ τούτῳ γε ὀψοφάγοι καλοῦνται. — Οὐ γάρ οὖν⁹⁾ ἔφη τις τῶν παρόντων.

3. Τί γάρ; ἔφη, ἐάν τις ἄνευ σίτου τὸ ὄψον αὐτὸ¹⁰⁾ ἐσθίῃ,

¹⁾ Ἡ νὰ διανέμη εἰς ἑκάστων τῶν τὸ ὀλίγον φερόντων τὸ ἀνάλογον ἑκάστῳ μέρος.

²⁾ Αἰσχύνομαι = αἰσχύνομαι, συστέλλομαι διότι. "Οθ. — ἡσχύνοντο καὶ διότι δὲν μετεῖχον τοῦ εἰς τὸ κοινὸν τιθεμένου ὄψου, καὶ διότι καὶ αὐτοὶ δὲν ἔθετον τὸ ἰδικόν των ὄψον εἰς τὸ κοινόν.

³⁾ Ἀπὸ τοὺς μεθ' ἑαυτῶν φέροντας μικρὸν ὄψον. Ἀνωτέρω ἀναγινώσκειται φέροιεν, φέροντες. Ἡ ἐναλλαγὴ δὲ τοῦ ἐνεργητικοῦ πρὸς τὸ μέσον εὐρῆται καὶ ἐν ἄλλοις ῥήμασιν, οἷον στρατεύειν καὶ ἀνακρατεῖσθαι, ἀνακρινέσθαι καὶ ἀνακοινοῦσθαι, παρέχειν καὶ παρέχεσθαι, ταλαιπωρεῖν καὶ ταλαιπωρεῖσθαι ἄνευ μεταβολῆς σημασίας.

⁴⁾ Ἀντὶ πολλῆς τιμῆς, πολὺ ἀκριβὰ τὸ ὄψον ὠνούμενοι.

⁵⁾ "Οτι εἶχε παύσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ

ἐσθίῃ ἄρτον, ἀλλ' ὅτι μόνον (ἄνευ δὴλ. ἄρτου) τὸ ὄψον ἥσθιεν.

⁶⁾ Διὰ ποίῳ ἔργῳ ἑκάστω λέξις κεῖται.

⁷⁾ Διὰ ποίαν ἄρᾳ γε προᾶξιν εἰς ἄνθρωπος ὀνομάζεται ὀψοφάγος;

⁸⁾ = πρὸς τὸ σίτῳ, μετὰ τοῦ ἄρτου. Καὶ τὸ μὲν ὅταν παρῇ = ὁσάκις ὑπάρχῃ ὄψον. Τὸ δὲ οὐκ οἶμαι πῶ (τροπ.) = κατ' οὐδένα τρόπον, οὐδαμῶς νομίζω.

⁹⁾ Βεβαίως ὄχι ὀψοφάγοι ἐπὶ τούτῳ καλοῦνται.

¹⁰⁾ Τὸ ἄνευ σίτου κατάδηλον καθίστησιν, ὅτι ἐνταῦθα ἢ ἄντων. αὐτὸ τίθεται ἀντὶ τοῦ ἐπιθέτου μόνον. Πλειστάκις δὲ ἐπὶ τῆς αὐτῆς τῷ μόνῳ σημασίας τίθεται ἢ ἀντ. αὐτός. Πρβλ. Κ. Π. 8, 4, 2: ὁπότε δὲ αὐτοὶ (δὴλ. ἄνευ ἄλλων, μόνοι) εἶεν. Ἰδὲ καὶ Ἀπομν. 3, 5, 4 καὶ 3, 2, 2.

μὴ ἀσκήσεως¹, ἀλλ' ἡδονῆς ἕνεκα, πότερον ὀψοφάγος εἶναι δοκεῖ ἢ οὐ;—Σχολῇ γ' ἄν², ἔφη, ἄλλος τις ὀψοφάγος εἴη. —Καί τις ἄλλος τῶν παρόντων, ὁ δὲ μικρῶ σίτῳ, ἔφη, πολὺν ὄψον ἐπεσθίων³;—Ἐμοὶ μὲν, ἔφη ὁ Σωκράτης, καὶ οὗτος δοκεῖ δικαίως ἂν ὀψοφάγος καλεῖσθαι καὶ ὅταν γε οἱ ἄλλοι⁴ ἄνθρωποι τοῖς θεοῖς εὐχωνται πολυκαρπίαν, εἰκότως ἂν οὗτος πολυοφίαν εὐχόιτο.

4. Ταῦτα δὲ τοῦ Σωκράτους εἰπόντος, νομίσας ὁ νεανίσκος εἰς αὐτὸν⁵ εἰρησθαι τὰ λεχθέντα, τὸ μὲν ὄψον οὐκ ἐπαύσατο ἐσθίων, ἄρτον δὲ προσέλαβε. Καὶ ὁ Σωκράτης καταμαθὼν, Παρατηρεῖτ', ἔφη, τοῦτον⁶ οἱ πλησίον, ὁπότερα⁷ τῷ σίτῳ ὄψω ἢ τῷ ὄψῳ σίτῳ χρῆσεται.

5. Ἄλλον δὲ ποτε τῶν συνδείπνων ἰδὼν ἐπὶ τῷ ἐνὶ ψωμῷ⁸ πλειόνων ὄψων γενόμενον, Ἔρα γένοιτ' ἂν, ἔφη, πολυτελεστέρα ὀψοποιία ἢ⁹ μᾶλλον τὰ ὄψα λυμαιομένη, ἢ¹⁰ ἢν ὀψο-

¹) Ὅχι διότι ἀναγκάζει αὐτὸν ἡ ἄσκησις, ὅπως τοὺς ἀθλητάς, οὔτινες, ἵνα γείνωσιν ἰσχυροὶ τὸ σῶμα καὶ ὅχι πολύσαρκοι, ὑπεβάλλοντο εἰς ἰδιαίτην διαίταν, εἰς ἣν τὸ κρέας ἦτο ἡ κυρία αὐτῶν τροφή.

²) Μόλις (δυσκόλως) ἄλλος τις θά ἦτο ὀψοφάγος, εἰ μὴ οὗτος ἦν ὀψοφάγος. Ὅθ.=πάντως οὗτος εἶνε ὀψοφάγος.

³) Συμπλ. οὐ δοκεῖ σοι ὀψοφάγος εἶναι. Τὸ δὲ σίτῳ-ἐπεσθίων=τῷ ἐσθίῳ ἐπὶ τῷ σίτῳ.

⁴) Καὶ ὅταν μάλιστα οἱ ἄλλοι. Εἰς δὲ τὸ ἐπόμε. οὗτος ὑπον. ὁ ὀψοφάγος.

⁵) Ὅτι ὁ Σωκράτης ἔλεγε ταῦτα ἀποβλέπων πρὸς αὐτόν, διότι αὐτὸς ἦσθιεν ὄψα.

⁶) Κατὰ πρόληψιν τὸ ὑποκείμενον τοῦ χρῆσεται (οὗτος) ἐτέθη ἀντικείμεν. τοῦ παρατηρεῖτε. Τὸ δὲ οἱ πλησίον εἶνε παραθετικός προσδιορισμὸς εἰς τὸ νοούμενον ὑποκείμεν. ὁμείς=σεῖς, οἱ ὅποιοι εἴσθε πλησίον (αὐτοῦ).

⁷) Τὸ ὁπότερα σπανίως τίθεται ἀντὶ τοῦ πότερα (πότερον).

⁸) Δῆλ. ἄρτου ἢ σίτου=μὲ τὴν μίαν μπουνκιὰν ἄρτου. Τὸ δὲ πλειόνων ὄψων=περισσοτέρων τοῦ ἐνὸς εἶδους. Τὸ δὲ πολυτελεστέρα=μᾶλλον δαπανηρά.

⁹) Ὅταν δύο ιδιότητες τοῦ αὐτοῦ οὐσιαστικοῦ παρατίθενται, τότε αὗται τίθενται εἰς τὸν συγκριτικὸν βαθμὸν μεσολαβοῦντος τοῦ διαζευκτικοῦ ἢ.

¹⁰) Συγκριτ.: ἢ ἐκείνη, ἢν.

ποιεῖται ὁ ἅμα πολλὰ ἐσθίων καὶ ἅμα παντοδαπὰ ἡδύσματα εἰς τὸ στόμα λαμβάνων; πλείω μὲν γε τῶν ὀφιοποιῶν¹ συμμιγνύων πολυτελέστερα ποιεῖ²· ἃ δὲ ἐκείνοι μὴ συμμιγνύουσιν, ὥς οὐχ ἀρμότιοντα, ὁ συμμιγνύων³, εἴπερ ἐκείνοι ὀρθῶς ποιοῦσιν⁴, ἀμαρτάνει τε καὶ καταλύει τὴν τέχνην αὐτῶν.

6. Καίτοι πῶς οὐ γελοῖόν ἐστι παρασκευάζεσθαι μὲν ὀφιοποιούς τοὺς ἄριστα ἐπισταμένους⁵, αὐτὸν δέ, μὴδ' ἀντιποιούμενον τῆς τέχνης ταύτης, τὰ ὑπ' ἐκείνων ποιούμενα μετατιθέ-
ναι; καὶ ἄλλο δέ τι προσγίγνεται τῷ ἅμα πολλὰ ἐσθίειν ἐθισθέντι⁶· μὴ παρόντων γὰρ πολλῶν⁷, μειονεκτεῖν ἂν τι δοκοῇ, ποθῶν τὸ σύνηθες· ὁ δὲ συνεθισθεὶς τὸν ἕνα ψωμὸν ἐνὶ ὄψῳ προπέμπειν⁸, ὅτε μὴ παρεῖη⁹ πολλά, δύναται ἂν ἀλύπως τῷ ἐνὶ χρῆσθαι.

7. Ἔλεγε δὲ καί, ὥς τὸ εὐωχεῖσθαι¹⁰ ἐν τῇ Ἀθηναίων

¹) Ἡ οἱ ὀφιοποιοί.

²) Κάνειν τὰ ὄψα μᾶλλον δαπανηρά, ἐπειδὴ ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ συμμιγνύει βεβαίως πλείονα ὄψα, ἃ οἱ ὀφιοποιοὶ ὀφιοποιούντες συμμιγνύουσιν.

³) Ἄ δὲ... ὁ συμμιγνύων=ταῦτα δέ, ἃ ἐκείνοι (οἱ ὀφιοποιοὶ) μὴ συμμιγνύουσι... συμμιγνύων ὁ (ἐν τῷ στόματι) συμμιγνύων.

⁴) Μὴ συμμιγνύοντες.

⁵) Σύντ. καίτοι (καὶ τῷ ὄντι) πῶς οὐ γελοῖόν ἐστι (τοὺς ἀνθρώπους) παρασκευάζειν μὲν ἑαυτοῖς ὀφιοποιούς τοὺς ἄριστα ἐπιστ. τὴν ὀφιοποιῖαν, (οὐ δὲ) αὐτὸν μετατιθέναι (=μεταβάλλειν) τὰ κτλ. Τὸ δὲ μὴδὲ ἀντιπ.=ἂν καὶ δὲν οἰκειοποιεῖσθαι τὴν κτλ.

⁶) Εἰς τὸν ἐθισθέντα συγχρόνως διάφορα εἶδη ὄψων νὰ ἐ-

σθῇ μὲ μίαν μπουκιὰν ἄρτου.

⁷) Διήλ. ὄψων. Τὸ δὲ τὸ σύνηθες=τὸ συνήθως γινόμενον, ἦτοι τὰ πολλὰ ὄψα.

⁸) Νὰ συνοδεύῃ τὴν μίαν μπουκιὰν ἄρτου μὲ ἓν εἶδος ὄψου.

⁹) Ἀντὶ ὅταν μὴ παρῇ, ὅταν δὲν ὑπάρχωσιν. Ἐτέθη δὲ εὐκτική διὰ τὸ δύναται ἂν. Ὁ δὲ μὴ ἐτέθη, διότι ὁ ὅτε ἐκτὸς τῆς χρονικῆς καὶ ὑποθετικῆς σημασίαν ἔχων δηλοῖ ὅτι σχεδὸν καὶ ὁ εἰ μὴ. Ἐξηγητέον λοιπὸν ὥσανεἰ ἦτο: ὅταν μὴ παρῇ πολλά, δύναται τῷ ἐνὶ (δηλ. ὄψῳ) χρῆσθαι.

¹⁰) Πρὸς τούτοις δὲ ἔλεγεν ὁ Σωκράτης ὅτι τὸ (=ἡ λέξις) εὐωχεῖσθαι τ'. ἔ. εὐφραίνεισθαι ἐν τραπέζῃ. Ὅθεν τὸ εὐωχεῖσθαι ἐσθίειν ἐστίν.

γλώττῃ ἐσθίειν καλοῖτο· τὸ δὲ εὖ προσκεῖσθαι ἔφη¹ ἐπὶ ταῦτα ἐσθίειν, ἅτινα μήτε τὴν ψυχὴν μήτε τὸ σῶμα λυποῖη, μηδὲ δυνεύετα εἴη· ὥστε καὶ τὸ εὐωχεῖσθαι τοῖς κοσμίως διαιτωμένοις ἀνετίθει².

¹) Σύντ. ἔφη τὸ εὖ (ὑποκείμεν.) τῇ ἐννοίᾳ τοῦ) ἐσθίειν ταῦτα. Βεβαίως ὁ Σ. παίζων ἢ σπουδάζων ἐτυμολογεῖ οὕτω τὸ εὐωχεῖσθαι.
 προσκεῖσθαι=ἔλεγε δὲ ὁ Σ. ὅτι τὸ εὖ (τοῦ εὐωχεῖσθαι) πρόσκειται (=προστίθεται, ἔχει προστεθῆναι)
 ἐπὶ τῷ (=πρὸς δῆλωσιν τοῦ, ἐπὶ διαιτωμένους.

²) Ἀπέδιδεν εἰς τοὺς λιτῶς

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

1. Οὕτω δὲ Σωκράτης ἦν¹ ἐν παντὶ πράγματι καὶ πάντα τρόπον ὠφέλιμος, ὥστε τῷ σκοπομένῳ τοῦτο, καὶ μετρίως αἰσθανομένῳ², φανερόν εἶναι, ὅτι οὐδὲν ὠφελιμώτερον ἦν τοῦ Σωκράτει συνεῖναι καὶ μετ' ἐκείνου διατρίβειν ὅπου οὖν καὶ ἐν ὁποῦν πράγματι³ ἐπεὶ καὶ⁴ τὸ ἐκείνου μνησθῆναι μὴ παρόν-

ΚΕΦΑΛ. Α'. § 1—5. *Περὶ ἡ-*
γῆς. Ὁ Σωκράτης κατὰ πάντα τρόπον ἦτο ὠφέλιμος τοῖς αὐτῷ συνοῦσι καὶ παραδεχομένοις τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ. Ἠγάπα δὲ πρὸ πάντων τὴν συναναστροφὴν τῶν νέων, ἀλλὰ μόνον ἐκείνων, ἐν οἷς ἀνεγνώριζεν ὅτι ἢ τε φύσις καὶ αἱ ὁρμαὶ αὐτῶν ἔτεινον πρὸς ἀρετήν. Ἐφρόνει λοιπὸν ὅτι οἱ τοιοῦτοι νέοι ἔχουσι μάλιστα ἀνάγκην παιδείας· διότι ἄλλως ἐξαγριούμενοι ἀποβαίνουσι κάκιστοι καὶ βλαβερώτατοι. Ὡς μωροτάτους δὲ ἐθεώρει ἐκείνους τοὺς νέους, οἵτινες νομίζουσιν ὅτι δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην παιδείας, ἐπειδὴ εἶνε

πλούσιοι· διότι πλοῦτος ἄνευ μόρφωσης οὐδενὸς ἄξιος εἶνε.

¹) Ἐπειράτο εἶναι. Τὸ δὲ κατωτέρω ὥστε-εἶναι = ὥστε εἰς τὸν ἐξετάζοντα τοῦτο (δῆλ. τὸ εἶναι αὐτὸν ὠφέλιμον) ἡδύνατο νὰ γείνη φανερόν ὅτι κτλ.

²) = καὶ μετρίαν αἰσθησιν ἔχοντι = καὶ ἐὰν μετρίαν αἰσθησιν (μέτριον νοῦν) οὗτος εἶχεν.

³) Ὑπον. ἦν = ὅπου καὶ ἂν διελέγετο οὗτος.

⁴) Ἀφοῦ μάλιστα, ἀφοῦ ἄλλως τε καὶ μόνῃ ἢ μνείᾳ ἐκείνου τοῦ Σωκράτους) ἀπόντος, οὐ μικρὰν (μεγίστην) ὠφέλειαν παρεῖχε τοῖς κτλ.

τος οὐ μικρὰ ὠφέλει τοὺς εἰωθότας τε αὐτῷ συνεῖναι καὶ ἀποδεχομένους ἐκεῖνον¹· καὶ γὰρ παίζων οὐδὲν ἦττον ἢ σπουδάων² ἔλυσσι τέλει τοῖς συνδιατρίβουσιν.

2. Πολλάκις γὰρ ἔφη μὲν ἄν³ τινος ἐρᾶν.. τῶν τὰς ψυχὰς πρὸς ἀρετὴν εὖ πεφυκότων⁴.. Ἐτεκμαίρετο δὲ τὰς ἀγαθὰς φύσεις ἐκ τοῦ ταχύ τε μαθάνειν οἷς προσέχοιεν καὶ μνημονεύειν ἃ μύθοιεν καὶ ἐπιθυμεῖν τῶν μαθημάτων πάντων, δι' ὃν ἔστιν οἰκίαν⁵ τε καλῶς οἰκεῖν καὶ πόλιν καὶ τὸ ὅλον⁶ ἀνθρώποις τε καὶ τοῖς ἀνθρωπίνοις πράγμασιν εὖ χρῆσθαι⁷· τοὺς γὰρ τοιοῦτους ἡγεῖτο, παιδευθέντας⁸, οὐκ ἂν μόνον αὐτοὺς τε εὐδαίμονας εἶναι καὶ τοὺς ξαντῶν οἴκους καλῶς οἰκεῖν, ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἀνθρώπους⁹ καὶ πόλεις δύνασθαι εὐδαίμονας ποιεῖν.

3. Οὐ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἐπὶ πάντας ἦει¹⁰, ἀλλὰ τοὺς

¹) Ἀποδέχομαι τινα = ἀκούω τινά, οὗ τοὺς λόγους ἐπιδοκιμάζω. Ὅθ.=ἀσπάζομαι τὴν γνώμην ἢ διδασκαλίαν τινός. Τὸ δὲ ἐκεῖνον ἀντὶ αὐτόν, δηλ. τὸν Σωκράτην.

²) Διότι ὁ Σ. ἀκόμη καὶ ὅτε ἐχοράτευεν, ἐπ' ἴσης ὡς ὅτε σπουδαίως (μὲ τὰ σωστά του) ὠμίλει, ὠφέλει τοὺς συνδιατρίβοντας αὐτῷ. Πῶς δὲ τοῦτο ἐγίνετο δεικνύουσι τὰ ἐπόμενα: πολλάκις δηλ. δῆ.

³) Ὁ ἂν τίθεται συχνότατα μετὰ τῶν ἱστορικῶν χρόνων τῆς ὀριστικῆς ἐπὶ πράξεων πολλάκις ἐπαναλαμβάνομένων, ὡς ἐνταῦθα εἰς τὸ ἔφη ἂν=συνεθίζε νά λέγῃ.

⁴) Τῶν ἐκ φύσεως ἐχόντων τάσιν εἰς τὸ νά γείνωσιν ἀγαθοί, καὶ ἐπομ. τῶν ἀγαθὴν φύσιν ἐχόντων.

⁵) Περιέμενε τις οἶκον οἰκεῖν = διοικῆσειν οἶκον. Διότι οἰκία μὲν εἶνε τὸ οἰκοδόμημα, οἶκος δὲ τὸ σύνολον τῆς περιουσίας.

⁶) Ἐπιρρηματικῶς=ὅλως, ἐν γένει. Ὡσαύτως ἐπιρρημ. τίθενται αἱ αἰτιατικαὶ τὸ ἀρχαῖον, τὸ παλαιόν, τὸ μέγιστον, τὸ πρότον. κτλ.

⁷) Νά ὠφελῶνται ἐκ τῆς μετὰ τῶν ἀνθρώπων συναναστροφῆς καὶ νά κάμνωσιν ἐν τῷ βίῳ καλὴν χρῆσιν τῶν ἀνθρωπίνων.

⁸)=εἰ παιδευθόιεν=διότι ἐνόμιζεν ὅτι οἱ τοιαύτην καλὴν φύσιν ἔχοντες ἐὰν ἤθελον παιδευθῇ, κτλ.

⁹) Σύντ. ἀλλ' ἡγεῖτο δύνασθαι τοὺς τοιοῦτους, παιδευθέντας (=εἰ παιδευθόιεν), ποιεῖν εὐδαίμονας καὶ κτλ.

¹⁰)=οὐ προσεφέρετο πᾶσιν=οὐχ ὁμοίως προσεφέρετο πᾶσι, δηλ. δὲν μετεχειρίζετο τὸν αὐτὸν τρόπον τῆς διδασκαλίας πρὸς πάντας. Ὁ Σωκράτης δηλον ὅτι ὡς καλὸς παιδαγωγὸς ἄλλως διελέγετο πρὸς τοὺς σοφιστάς, ἄλλως πρὸς τοὺς

μὲν¹ οἰομένους φύσει ἀγαθοὺς εἶναι, μαθήσεως δὲ καταφρονοῦντας, ἐδίδασκεν, ὅτι αἱ ἄριστα δοκοῦσαι εἶναι φύσεις μάλιστα παιδείας δέονται, ἐπιδεικνύων² τῶν τε ἵππων τοὺς εὐφρεστάτους³, θυμοειδῆς τε καὶ σφοδροὺς ὄντας, εἰ μὲν ἐκ νέων δαμασθεῖν, εὐχρηστοτάτους καὶ ἀρίστους γιγνομένους⁴, εἰ δὲ ἀδάμαστοι γένοντο, δυσκαθεκτοτάτους καὶ φανλοτάτους⁵· καὶ τῶν κυνῶν τῶν εὐφρεστάτων⁶, φιλοπόνων τε οὐσῶν καὶ ἐπιθετικῶν τοῖς θηρίοις, τὰς μὲν καλῶς ἀχθείσας⁷ ἀρίστας γίγνεσθαι πρὸς τὰς θήρας καὶ χρησιμωτάτας, ἀναγώγους δὲ γιγνομένας⁸, ματαίους τε καὶ μανιώδεις καὶ δυσπειθεστάτας⁹.

4. Ὅμοίως δὲ¹⁰ καὶ τῶν ἀνθρώπων τοὺς εὐφρεστάτους¹¹, ἐξωρμενεστάτους τε ταῖς ψυχαῖς ὄντας¹² καὶ ἐξεργαστικωτάτους

νέους καὶ ἄλλως πρὸς τοὺς χειροτέχνας.

¹⁾ Ἀποδίδοται εἰς τὸ ἐν § 5 τοὺς δ' ἐπὶ πλοῦτω

²⁾ Φανερά δεικνύων, φέρων πρὸς ἀπόδειξιν, διδάσκων.

³⁾ Οἱ ἔχοντες ἀρίστην φύσιν. Τὸ δὲ ἐπόμε. εἶνε ἐπεξηγήσεις = οἱ ὅποιοι δηλ. εἶνε καὶ θαρραλέοι καὶ ὀρμητικοί. Τὸ δὲ ἐπόμε. ἐκ νέων = ἐκ νεαρῶς ἡλικίας.

⁴⁾ Κατηγορηματικὴ μετοχὴ εἰς τὸ ἐπιδεικνύων = ὅτι γίνονται.

⁵⁾ Ὑπον. γιγνομένους. Τὸ δὲ *δυσκαθεκτος* ἐπὶ ἵππων = δυσχαλίωτος.

⁶⁾ Ὡσαύτως καὶ ἀπὸ τὰς κύνας τὰς ἐχούσας ἀρίστην φύσιν. Τὸ δὲ ἐπόμε. = αἱ ὅποια δηλ. εἶναι καί.

⁷⁾ Τὸ ῥ. κυριολεκτεῖται ἐπὶ κυνῇ. κυνῶν = αἱ μὲν καλῶς γυμνασθεῖσαι. Καὶ τὸ μὲν ἀναγώγους

= ἀγύμναστοι. Τὸ δὲ γίγνεσθαι ἐξήρηται ἐκ τῆς ἀνωτέρω μετοχῆς ἐπιδεικνύων = διδάσκων ὅτι γίνονται. Παρατηρητέον δὲ ὅτι ὁ λόγος ἐκ μετοχῆς (γιγνομένους) μετέθη εἰς ἀπαρέμφατον, διὰ τὴν τοῦ διδάσκειν σημασίαν τοῦ ἐπιδεικνύων.

⁸⁾ Ὅταν δὲ μείνωσιν ἀγύμναστοι. Εἶνε δὲ ἐνταῦθα μικρὸν ἀνακόλουθον, διότι προηγηθέντος τὰς μὲν ἔπρεπε ὁμαλῶς νὰ γραφῇ τὰς δ' ἀναγώγους.

⁹⁾ Δηλ. γίγνεσθαι. Τὸ δὲ ματαίους = ἀνωφελεῖς, καὶ ἐπομ. βλαβεράς.

¹⁰⁾ Ἐκ τοῦ προηγουμένου ἐπιδεικνύων νοητέον ἐνταῦθα τὸ ῥῆμα ἐδίδασκεν (γίγνεσθαι).

¹¹⁾ Καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. οἱ ἔχοντες ἀρίστην φύσιν.

¹²⁾ Οἱ ὅποιοι δηλ. εἶνε, οἱ ὅποιοι ἔχουσι μέγιστον ψυχικὸν σθένος.

ὧν ἂν ἐγχειρῶσι¹, παιδευθέντας μὲν καὶ μαθόντας², ἃ δὲ πράττειν, ἀρίστους τε καὶ ὠφελιμωτάτους γίγνεσθαι πλείστα γὰρ³ καὶ μέγιστα ἀγαθὰ ἐργάζεσθαι ἀπαιδεύτους δὲ καὶ ἁμαθεῖς γενομένους, κακίστους τε καὶ βλαβερωτάτους γίγνεσθαι⁴. κρίνειν γάρ⁵ οὐκ ἐπισταμένους, ἃ δὲ πράττειν, πολλάκις πονηροῖς ἐπιχειρεῖν πράγμασι, μεγαλείους⁶ δὲ καὶ σφοδρὸν ὄντας, δυσκαθέκτους τε καὶ δυσἀποτρέπτους εἶναι⁷. διὸ πλείστα καὶ μέγιστα κακὰ ἐργάζεσθαι⁸.

5. Τοὺς δ' ἐπὶ πλούτῳ μέγα φρονοῦντας⁹ καὶ νομίζοντας οὐδὲν προσδεῖσθαι παιδείας, ἐξαρκέσειν δὲ σφίσι τὸν πλοῦτον οἰομένους πρὸς τὸ διαπράττεσθαι τε ὅτι ἂν βούλωνται καὶ τιμᾶσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἐφρένου¹⁰ λέγων, ὅτι μωρὸς μὲν εἶη, εἴ τις οἶται, μὴ μαθὼν, τὰ τε ὠφέλιμα καὶ τὰ βλαβερά τῶν πραγμάτων διαγνώσεσθαι, μωρὸς δ', εἴ τις, μὴ διαγιγνώσκων μὲν ταῦτα,¹¹ διὰ δὲ τὸν πλοῦτον ὅτι ἂν βούληται ποριζόμενος, οἶται δυνήσεσθαι τὰ συμφέροντα πράττειν, ἡλίθιος δ', εἴ τις μὴ δυνάμενος τὰ συμφέροντα πράττειν, εὖ τε

¹) Ἐξεργαστικώτατοι ὧν ἂν (=τούτων, ἃ ἂν) ἐγχειρῶσιν (ἐξεργάζεσθαι)=ἱκανοὶ ἐξεργάζεσθαι (=πράττειν, ἐκτελεῖν) ταῦτα, ἅτινα ἤθελον ἐπιχειρήσῃ νὰ πράττωσιν.

²) Ἐὰν μὲν παιδευθῶσι καὶ διδαχθῶσιν.

³) Διότι, ὥς ἔλεγεν, οὗτοι. Ὁ γὰρ μετ' ἀπαρεμφάτου σημαίνει αἰτιολογίαν ἐξ ὑποκειμένου.

⁴) Ἐδίδασκεν ὅτι γίνονται.

⁵) Διότι, ὥς ἔλεγεν, οὗτοι, ἐπειδὴ δὲν γινώσκουσι νὰ διακρίνωσιν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ πράττωσιν, ἐπιχειροῦσι πολλάκις κτλ.

⁶) Μεγάλα δὲ ἐπιζητοῦντες καὶ

μεθ' ὁρμῆς εἰς ταῦτα τρεπόμενοι.

⁷) Ἐλεγεν ὅτι δυσκόλως κρατοῦνται καὶ δυσκόλως ἀποτρέπονται.

⁸) Ὅθεν (οὗτοι οἱ ἀπαιδεῖν) πλείστα ἔλεγεν ὅτι κακὰ πράττουσιν.

⁹) Ὑπον. νέους. Τὸ δὲ κατωτέρῳ ἐξαρκέσειν=ὅτι ὁ πλοῦτος θὰ εἶνε εἰς αὐτοὺς ἀρκετός. Τὸ δὲ σφίσι ἐτέθη ἀντὶ τοῦ αὐτοῖς, διότι ἀναφέρεται εἰς τὸ ὑποκ. τοῦ οἰομένους.

¹⁰) Ἐφερειν εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον, ἐνουθέτει. Πρβλ. 2, 6, 1. Καὶ τὸ μὲν εἴ τις=πᾶς ὅστις. Τὸ δὲ μὴ μαθὼν=ἦν μὴ μάθη.

¹¹)=εἰ καὶ ταῦτα οὐ διαγιγνώσκει, . . . ἐπειδὴ δὲ πορίζεται.

πράττειν¹ οἶεται καὶ τὰ πρὸς τὸν βίον αὐτῷ ἢ καλῶς ἢ ἱκανῶς παρεσκευάσθαι, ἡλίθιος δὲ καί, εἴ τις οἶεται διὰ τὸν πλοῦτον, μηδὲν ἐπιστάμενος, δόξεν τι ἀγαθὸς εἶναι², ἢ, μηδὲν ἀγαθὸς εἶναι δοκῶν³, εὐδοκιμήσειν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

1. Τοῖς δὲ νομίζουσι παιδείας τε τῆς ἀρίστης τετυχηκέναι καὶ μέγα φρονοῦσιν ἐπὶ σοφία ὡς προσεφέρετο⁴, νῦν διηγῆσομαι. Καταμαθὼν γὰρ Εὐθύδημον τὸν καλὸν⁵ γράμματα πολλὰ συνελεγμένον⁶ ποιητῶν τε καὶ σοφιστῶν τῶν εὐδοκιμωτάτων⁷,

¹) Συνήθης εἶνε ἡ χάριν παιδείας δις γενομένη χρησίμους λέξεων ἐν διττῇ σημασίᾳ (πράττειν = ποιεῖν . . . εὖ τε πράττειν = εὐτυχεῖν). Πρβλ. Βιβλ. 1, 6, § 8. Εἰς δὲ τὸ παρεσκευάσθαι ὑπον. αὐτῷ = ὑπ' αὐτοῦ.

²) Οἶεται δόξεν εἶναι ἀγαθὸς τι = νομίζει ὅτι θὰ νομισθῇ, ὅτι εἶνε ἱκανὸς πρὸς τι.

³) Εἰ καὶ νομίζεται ὅτι πρὸς οὐδὲν εἶναι ἱκανός, ὅτι θὰ κριθῇ ἄξιος ὑπολήψεως. Εὐδόκιμος δὲ λέγεται κυρίως ὁ εὖ δεκτός γενόμενος· ἐντεῦθεν = ὁ ὑπόληψιν χαίρων, εὐυπόληπτος.

ΚΕΦΑΛ. Β'. § 1—40. *Περὶ ληψις*. Ὁ Σωκράτης βλέπων τὸν νεανίαν Εὐθύδημον ἐπαιρούμενον ἐπὶ ταῖς αὐτοῦ γνώσεσι καὶ πεπεισμένον περὶ τῆς ὑπεροχῆς του, ἐπειδὴ εἶχεν ἀγοράσει πολλὰ βιβλία, καὶ τὴν διδασκαλίαν διὰ τοῦτο ἀποφεύγοντα, φέρει αὐτὸν διὰ τῶν ἀστεϊσμῶν του εἰς θέσιν

τοιαύτην, ὥστε νὰ φανῇ, ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ ἀκούσῃ τῆς διδασκαλίας του. Ἔρχεται λοιπὸν μόνος πρὸς τὸν Σ., ἵνα μετ' αὐτοῦ διαλεχθῇ. Ὁ Σ. διὰ τῶν πρὸς αὐτὸν ἐρωτήσεων περὶ δικαίου καὶ ἀδίκου, περὶ ἀγαθοῦ καὶ εὐδαιμονίας, περὶ πολιτικῆς, περὶ πλοῦτου καὶ πενίας τὸν ἀναγκάζει νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἄγνοιάν του. Οὕτω δὲ ὁ Εὐθύδημος γίνεται μαθητὴς τοῦ Σωκράτους.

⁴) Πῶς προσεφέρετο, πῶς μετεχειρίζετο τοὺς ἐπὶ ταῖς αὐτῶν γνώσεσι μέγα φρονοῦντας.

⁵) Ὁ ὥραϊος οὗτος νεανίας ἦτο Ἀθηναῖος. Φιλοφροσύνης δὲ χάριν προσετίθετο τοῖς νέοις ἢ λέξις καλός.

⁶) Ὅτι εἶχε συλλέξῃ, ὅτι εἶχε καμὴ συλλογὴν πολλῶν συγγραμμάτων.

⁷) Τόσον ποιητῶν ὅσον καὶ φιλοσόφων, τῶν μεγίστην ὑπόληψιν χαιρόντων.

καὶ ἐκ τούτων ἤδη τε νομίζοντα διαφέρειν¹ τῶν ἡλικιωτῶν ἐν σοφίᾳ, καὶ μεγάλας ἐλπίδας ἔχοντα πάντων διοίσειν τῷ δύνασθαι² λέγειν τε καὶ πράττειν, πρῶτον μὲν³, αἰσθανόμενος αὐτὸν διὰ νεότητά οὕτω εἰς τὴν ἀγορὰν εἰσιόντα⁴, εἰ δέ τι βούλοιο διαπραξασθαι, καθίζοντα εἰς ἡνιοποιεῖον τι τῶν ἐγγὺς τῆς ἀγορᾶς⁵, εἰς τοῦτο καὶ αὐτὸς⁶ ἥει, τῶν μεθ' ἑαυτοῦ τινὰς ἔχων.

2. Καὶ πρῶτον μὲν⁷ πανθαρομένον τινός, πότερον Θεμιστοκλῆς διὰ συνουσίαν⁸ τινός τῶν σοφῶν ἢ φύσει⁹ τοσοῦτον διήνεγκε τῶν πολιτῶν, ὥστε πρὸς ἐκείνον ἀποβλέπειν¹⁰ τὴν πόλιν, ὁπότε σπουδαίου ἀνδρὸς δεηθείη¹¹, ὁ Σωκράτης, βουλόμενος κινεῖν¹² τὸν Εὐθύδημον, εὖθες ἔφη εἶναι τὸ οἶσθαι¹³ τὰς μὲν ὀλίγου ἀξίας τέχνας μὴ γίνεσθαι σπουδαίους ἄνεν διδα-

¹) Καὶ ὅτι ἐξ αἰτίας τούτων (τῶν συγγραμμάτων) ἐνόμιζεν, ὅτι ἦτο ὑπέρτερος, ὅτι ἐξεῖχε. Τὸ δὲ ἐν σοφίᾳ = κατὰ τὴν σοφίαν, κατὰ τὰς γνώσεις.

²) Κατὰ τὸ δύνασθαι, κατὰ τὴν δύναμιν, ἱκανότητα εἰς τὸ λέγειν καὶ πράττειν.

³) Τὸ πρῶτον μὲν... (εἰς τοῦτο καὶ αὐτὸς ἥει) ἀποδίδεται εἰς τὸ ἐν § 6: ἐπεὶ δέ.

⁴) Ὁ Εὐθύδημος λοιπὸν ἀκόμη δὲν ἦτο 18 ἐτῶν· διὸ καὶ δὲν μετεῖχε τῶν τοῦ δήμου ἐκκλησιῶν, αἵτινες συνήθως ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐγίνοντο.

⁵) = τῷ... εἰς τι τῶν ἡνιοποιεῖων τῶν ἐγγὺς τῆς ἀγορᾶς ὄντων.

⁶) Δῆλ. ὁ Σωκράτης μέ τινὰς τῶν συνόντων αὐτῷ.

⁷) Ἀποδίδεται εἰς τὸ ἐν § 3 *παλιν* δέ.

⁸) Διὰ τὸ συνεῖναι τινι τῶν

σοφῶν = ἐπειδὴ συναναστρέφη μετὰ τινος τῶν σοφῶν, ἐπειδὴ ἐδιδάχθη παρὰ τινος τῶν σοφῶν.

⁹) = διὰ τὴν ἀγαθὴν φύσιν του, ἄνεν δῆλ. διδασκαλίας τινός.

¹⁰) Ἀποβλέπω πρὸς τινα ἢ εἰς τινα = στρέφω τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τινα ζητῶν παρ' αὐτοῦ σωτηρίαν. Σπουδαῖος δὲ κυρίως λέγεται ὁ πάσης σπουδῆς καὶ φροντίδος ἄξιος, ὁ πάσης κουφότητος καὶ ἐπιπολαιότητος ἀλλότριος, ὁ τὰς παιδιὰς καὶ τοὺς χαριεντισμοὺς ἀποφεύγων, ἦτοι ὁ σοβαρὸς, ὁ φρονίμος καὶ συνετός. Κατωτέρω δὲ συνημμένον τῷ τέχνας σημ. ὅτι ἀλλαχοῦ τὸ δεινὸς τὴν τέχνην.

¹¹) Ὑποκ. ἢ πόλις.

¹²) Νὰ τὸν παρακινήσῃ, νὰ τὸν κάμῃ νὰ ὁμιλήσῃ.

¹³) Τὸ νὰ νομίξῃ τις, ὅτι ὡς πρὸς μὲν τὰς ὀλίγου ἀξίας τέχνας δὲν γίνονται τινες ἱκανοί.

σφάλων ἱκανῶν, τὸ δὲ προεστάναι πόλεως¹, πάντων ἔργον μέγιστον ὄν, ἀπὸ ταυτομάτου² παραγίγνεσθαι τοῖς ἀνθρώποις.

3. Πάλιν δέ ποτε παρόντος τοῦ Εὐθύδημου, ὁρῶν³ αὐτὸν ἀποχωροῦντα τῆς συνεδρίας καὶ φυλαττόμενον⁴, μὴ δόξῃ τὸν Σωκράτην θαυμάζειν ἐπὶ σοφία, "Οτι μὲν, ἔφη, ὦ ἄνδρες, Εὐθύδημος οὐτοσί, ἐν ἡλικίᾳ γενόμενος⁵, τῆς πόλεως λόγον περὶ τινος προτιθείσης⁶, οὐκ ἀφέξεται τοῦ συμβουλευεῖν, εὐδηλὸν ἔστιν⁷ ἔξ ὧν ἐπιτηδεύει δοκεῖ δέ μοι καλὸν προσίμιον τῶν δημηγοριῶν παρὰσκευάσασθαι φυλαττόμενος⁸, μὴ δόξῃ μαρθάνειν τι παρὰ τὸν⁹ δῆλον γὰρ ὅτι λέγειν ἀρχόμενος⁹ ὧδε προοιμιάσεται.

4. «Παρ' οὐδενὸς μὲν πρόποτε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, οὐδὲν ἔμαθον, οὐδ' ἀκούων τινὰς εἶναι λέγειν τε καὶ πράττειν ἱκανούς¹⁰, ἐξήγησα τούτοις ἐντυχεῖν¹¹, οὐδ' ἐπεμελήθην τοῦ διδά-

¹) Τὸ δὲ νὰ γείνη τις προϋστάμενος πόλεως.

²) Ἡ ἀπὸ δηλοῖ τὸν τρόπον = αὐτομάτως, μόνον του, ἄνευ δῆλ. διδασκάλων.

³) Ἐπειδὴ ὁ Σωκράτης ἔβλεπεν ὅτι αὐτὸς ὁ Εὐθύδημος προσεπάθει νὰ ἀποχωρήσῃ ἀπὸ τοῦ περὶ αὐτὸν κύκλου τῶν ἀκροατῶν.

⁴) Καὶ ὅτι προφυλάττετο μὴ φανῇ, ὅτι θαυμάζει τὸν Σωκράτην.

⁵) Ὅταν φθάσῃ εἰς τὴν νόμιμον ἡλικίαν, ὅταν γείνῃ 18 ἐτῶν.

⁶) Ὅταν ἡ πόλις προτείνῃ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ διὰ τοῦ κήρυκος νὰ ἀγορεύσῃ τις περὶ τινος ζητήματος. Πρβλ. Δημ. περὶ τοῦ στεφά-

νου 170: ἡρώτα μὲν ὁ κῆρυξ τίς ἀγορεύειν βούλεται.

⁷) Σύντ. ὅτι οὐκ ἀφέξεται τοῦ συμβουλευεῖν ἔστιν εὐδηλον = λίαν φανερόν εἶνε ὅτι ἔξ ὅσων πράττει δὲν θὰ ἀποστή τοῦ συμβουλευεῖν, τ. ἔ. τοῦ δημηγορῆσαι. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ οἱ πολιτικοὶ ῥήτορες σύμβουλοι ἐκαλοῦντο.

⁸) Αὐτὸς δὲ μοῦ φαίνεται ὅτι προφυλάττεται νὰ παρὰσκευάσῃ . . μῆπως νομισθῇ ὅτι.

⁹) Κάμνων ἀρχήν, ἀρχίζων τὸν λόγον του.

¹⁰) Καίτοι ἤκουον, ὅτι τινὲς ἦσαν ἱκανοὶ εἰς τε τὸ λέγειν καὶ εἰς τὸ πράττειν (τὰ τῆς πόλεως).

¹¹) Νὰ συναναστραφῶ με τούτους, καὶ ἐπομ. νὰ διδαχθῶ παρὰ τούτων.

σκαλόν τινά μοι γενέσθαι τῶν ἐπισταμένων¹, ἀλλὰ καὶ τὰναντία². διατετέλεκα γὰρ φεύγων οὐ μόνον τὸ μαθάνειν τι παρὰ τινος, ἀλλὰ καὶ τὸ δόξαι³. ὅμως δὲ ὅτι ἂν ἀπὸ ταῦτομάτου ἐπίη μοι⁴, συμβουλευσώ ὑμῖν».

5. Ἀρμόσειε δ' ἂν οὕτω⁵ προοιμιάζεσθαι καὶ τοῖς βον-
λομένοις παρὰ τῆς πόλεως ἱατρικὸν ἔργον⁶ λαβεῖν· ἐπιτή-
δειον⁷ γ' ἂν αὐτοῖς εἴη τοῦ λόγου ἄρχεσθαι ἐντεῦθεν. «Παρ' οὐδενὸς μὲν πώποτε, ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τὴν ἱατρικὴν τέχνην ἔμαθον, οὐδ' ἐζήτησα διδάσκαλον ἐμὰντῳ γενέσθαι τῶν ἱατρῶν οὐδένα⁸. διατετέλεκα γὰρ φυλαττόμενος οὐ μόνον τὸ μαθεῖν τι παρὰ τῶν ἱατρῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ δόξαι μεμαθηκέναι τὴν τέχνην ταύτην· ὅμως δέ μοι τὸ ἱατρικὸν ἔργον δότε· πειράσομαι γὰρ ἐν ὑμῖν ἀποκινδυνεύων⁹ μαθάνειν». Πάντες οὖν οἱ παρόντες¹⁰ ἐγέλασαν ἐπὶ τῷ προοιμίῳ.

¹) Σύντ. οὐδ' ἐπεμελήθη (= ἐφρόντισα) γενέσθαι μοι τινα τῶν ἐπισταμένων διδάσκαλόν του (= τινὸς τούτων).

²) Ἄλλ' ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον, δηλ. ἐποίησα. Τοῦτο δὲ ἐπεξηγεῖται διὰ τῶν ἐπομένων: διατετέλεκα γὰρ φεύγων (= ἀποφεύγων).

³) Δηλ. μεμαθηκέναι τι παρὰ τινος = καὶ τὸ νὰ νομισθῶ ὅτι ἔχω μάθῃ τι παρὰ τινος.

⁴) Ἐν τῷ ἐπέρχεται μοι τι, τὸ μοι = ἐν τῷ ἐμῷ νῷ. Ὅθεν = ἐάν τι νόημα ἐπέλθῃ εἰς τὸν νοῦν μου μόνον του (αἰφνιδίως) χωρὶς ἐγὼ νὰ τὸ μάθω παρ' ἄλλου.

⁵) Κατὰ τὸν ῥηθέντα τρόπον τοῦ Εὐθυδήμου. Τὸ δὲ ἀρμόττειν μετ' ἀπαρεμφ. = προέπειν.

⁶) Ὑπηρεσίαν δημοσίου ἱα-

τροῦ. Ὑπῆρχον ἐν Ἀθήναις πλὴν τῶν ἰδιοτεχνόντων ἱατρῶν καὶ οἱ λεγόμενοι δημοσιεύοντες (= δημόσιοι) ἱατροί, οὓς ἐμίσθου ἢ πόλις πρὸς θεραπείαν τῶν πτωχῶν μάλιστα πολιτῶν.

⁷) Κατάλληλον πρὸς τὸν σκοπόν των. Διότι ἐπιτήδειος = ὁ ἐπιτηδὲς πρὸς τι πεποιημένος· ὅθ. = κατάλληλος πρὸς τι.

⁸) Εἰς τὰς ἀποφατικὰς προτάσεις ἀντὶ τῆς τίς, τίθεται ἡ οὐδεῖς. Τὸ δὲ ἔμαθον = ἐδιδάχην.

⁹) Ἀποκινδυνεύω ἔν τινι μαθάνειν = διὰ τοῦ κινδύνου τινός, ποιούμενος δοκιμὰς μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς τινος μαθάνω τι.

¹⁰) Δηλ. οἱ τὴν συνεδρίαν ἀποτελοῦντες. Τὸ δὲ ἐπὶ τῷ προοιμίῳ τὸ ἀναγκαστικὸν αἴτιον = ἐξ αἰτίας τοῦ προοιμίου τοῦ ἱατροῦ.

6. Ἐπεὶ δὲ φανερός ἦν ὁ Εὐθύδημος ἤδη μὲν οἷς¹ ὁ Σωκράτης λέγει προσέχων, ἔτι δὲ φυλαττόμενος αὐτός τι φθέγγεσθαι καὶ νομίζων τῇ σιωπῇ σωφροσύνης δόξαν περιβάλλεσθαι², τότε ὁ Σωκράτης, βουλόμενος αὐτὸν παῦσαι τούτου³, Θαυμαστὸν γάρ, ἔφη, τί ποτε⁴ οἱ βουλόμενοι καθαρίζουν ἢ αὐλεῖν ἢ ἱππεύειν ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων ἱκανοὶ γενέσθαι πειρῶνται ὡς συνεχέστατα ποιεῖν, ὅτι ἂν βούλωνται δυνατοὶ γενέσθαι, καὶ οὐ καθ' ἑαυτούς⁵, ἀλλὰ παρὰ τοῖς ἀρίστοις δοκοῦσιν εἶναι, πάντα ποιοῦντες καὶ ὑπομένοντες⁶ ἕνεκα τοῦ μηδὲν ἄνευ τῆς ἐκείνων γνώμης ποιεῖν⁷, ὡς οὐκ ἂν ἄλλως ἀξιόλογοι γενόμενοι τῶν δὲ βουλομένων⁸ δυνατῶν γενέσθαι λέγειν τε καὶ πράττειν τὰ πολιτικὰ νομίζουσιν οἱ τινες ἄνευ παρασκευῆς καὶ ἐπιμελείας αὐτόματοι⁹ ἐξαίφνης δυνατοὶ ταῦτα ποιεῖν ἔσσεσθαι¹⁰.

¹) Τούτοις, ἃ Σ. λέγει=ὅτι ἔδιδε προσοχὴν εἰς ὅσα ὁ Σ. ἔλεγε. Τὸ δὲ προσέχων κεῖται ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἐν § 3 ἀποχωρῶν τῆς συνεδρίας.

²) Τὸ μέσον περιβάλλομαι τι σημαίνει ὅτι καὶ τὸ ἐνδύομαι τι μετφ. κτῶμαι, ἀποκτῶ τι. Ὁ δὲ νοῦς: ὅτι διὰ τῆς σιωπῆς ἀποκτῶ ὑπόληψιν σωφροσύνης, ὅτι δηλ. εἶνε ἀνὴρ σώφρων.

³) Δηλ. τοῦ σιωπᾶν. Ὁ δὲ ἐπὶ μ. γάρ=ὄντως, τῇ ἀληθείᾳ.

⁴) Σύντ. τί ποτε (διὰ τί ἀρά γε) οἱ βουλόμενοι καθαρίζουν ἢ αὐλεῖν ἢ ἱππεύειν, ἢ (οἱ βουλόμενοι) ἄλλο τι (=ὡς πρὸς ἄλλο τι ἐκ) τῶν τοιούτων γενέσθαι ἱκανοί, πειρῶνται . . ποιεῖν, ὅτι ἂν βούλωνται δυνατοὶ (=ἱκανοί) γενέσθαι.

⁵) Σύντ. οἱ βουλόμενοι (ἀντί: οἱ μὲν βουλόμενοι) καθαρίζουν οὐ πειρῶνται ποιεῖν ταῦτα καθ' ἑαυ-

τούς (ἄνευ δηλ. διδασκάλου), ἀλλὰ διατρίβοντες, φοιτῶντες παρὰ τοῖς δοκοῦσιν εἶναι ἀρίστοις (καθ' ἑλξιν, ἀντὶ ἀρίστους δηλ. διδασκάλους).

⁶) Ἄναφορ. μετοχᾶι=οὔτινες πᾶσαν προσπάθειαν καταβάλλουσι καὶ πάντα πόνον ὑπομένουσιν.

⁷) Ἐνεκα τοῦ μηδὲν ποιεῖν. Τὸ δὲ ὡς οὐκ ἂν . . γενόμενοι=νομίζοντες, ὅτι οὐκ ἂν ἄλλως (=κατ' ἄλλον τρόπον) ἀξιόλογοι (=σπουδαῖοι) γένοιτο, ἢ=οὐκ ἂν ἄλλως ἀξιόλογοι γενέσθαι.

⁸) Κατ' ἔννοιαν ἐξαργτᾶται ἐκ τοῦ ἀνωτέρω θαυμαστόν: οἱ μὲν βουλόμενοι . . τῶν δὲ βουλομένων . . νομίζουσιν οἱ τινες

⁹) Μόνοι των, ἄνευ διδασκαλίας. Τὸ δὲ ἐξαίφνης=αἰφνιδίως, δι' ἐπιφοιτήσεως, εἰ ἔξῃστιν εἰπεῖν, τοῦ ἁγίου πνεύματος.

¹⁰) Ὅτι θὰ γείνωσιν ἱκανοὶ νὰ πράττωσι ταῦτα, δηλ. τὰ πολιτικὰ.

7. Καίτοι γε τοσούτῳ ταῦτα ἐκείνων δυσκατεργαστότερα φαίνεται ¹, ὅσῳ περ ², πλείονων περὶ ταῦτα πραγματευομένων ³, ἐλάττους οἱ κατεργαζόμενοι ⁴ γίνονται· δηλὸν οὖν ὅτι καὶ ἐπιμελείας δέονται πλείονος καὶ ἰσχυροτέρας οἱ τούτων ⁵ ἐφριέμενοι ἢ οἱ ἐκείνων.

8. Κατ' ἀρχὰς μὲν οὖν, ἀκούοντος Εὐθυδήμου ⁶, τοιούτους λόγους ἔλεγε Σωκράτης· ὡς δ' ἥσθητο αὐτὸν ἐτοιμότερον ἵπομένοντα ⁷, ὅτε διελέγοιτο, καὶ προθυμότερον ἀκούοντα, μόνος ⁸ ἦλθεν. εἰς τὸ ἡνιοποιεῖον παρακαθεζομένου δ' αὐτῷ τοῦ Εὐθυδήμου, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, τῷ ὄντι, ὥσπερ ἐγὼ ἀκούω, πολλὰ γράμματα συνῆχας ⁹ τῶν λεγομένων σοφῶν ἀνδρῶν γεγενῆσθαι; — Καὶ ὁ Εὐθύδημος, Νῆ τὸν Δί', ¹⁰ ἔφη, ὦ Σωκράτες· καὶ ἔτι γε συνάγω, ἕως ἂν κτήσωμαι ὡς ἂν δύνωμαι πλεῖστα.

9. — Νῆ τὴν Ἥραν ¹¹, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἄγαμαί γέ σου,

¹) Ἐν τούτοις ὁμως βέβαια, μεθ' ὅλα ταῦτα βέβαια ταῦτα δηλ. τὰ πολιτικά παρουσιάζονται τοσούτῳ μᾶλλον δυσκατέργαστα (=διὰ τῆς ἐργασίας δυσκόλως κτώμενα· ὅθ.=δυσκολομάθητα) ἐκείνων (ἀπὸ ἐκεῖνα, δηλ. τὸ κιθαρίζειν, αὐλεῖν κτλ.).

²) Τὸ ὅσῳ περ ἀνήκει εἰς τὸ ἐλάττους=ὅσον ἴσα ἴσα ὀλιγώτεροι εἶνε οἱ μανθάνοντες αὐτὰ (τὰ πολιτικά).

³) Εἰ καὶ πλείονες περὶ ταῦτα (τὰ πολιτικά ἢ περὶ τὰς ἄλλας τέχνας) ἀσχολοῦνται.

⁴) Ὑπον. ταῦτα. Τὸ δὲ κατεργάζομαι τι=διὰ τῆς ἐργασίας (πόνου) κτῶμαί τι.

⁵) Τούτων (τῶν πολιτικῶν) ἢ ἐκείνων (τῶν ἄλλων τεχνῶν).

⁶) Ἐπειδὴ ὁ Εὐθύδημος περιωρίζετο μόνον εἰς τὸ νὰ ἀκούῃ.

⁷) Ὅτι ὁ Εὐθύδημος εὐκολότερον ὑπέμεινε τοὺς λόγους του, ὁσάκις διελέγετο.

⁸) Ὁ Σωκράτης, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἐν § 1: τῶν μεθ' ἑαυτοῦ τινὰς ἔχων.

⁹) Πρὸς τοῦ συνάγω=ἔχεις συνάξῃ πολλὰ συγγράμματα.

¹⁰) Ὑποβ. συνῆχα=ἔχω συνάξῃ. Καὶ τὸ μὲν ἐπὶ μ. συνάγω ἔχει μέλλοντος σημασίαν. Τὸ δὲ ἕως ἂν κτῶσωμαι (=ἕως ὅτου ἀποκτήσω) δηλοῖ τὸ προσδοκώμενον (τὸν σκοπόν).

¹¹) Ὁ Σωκράτης ἀποφεύγει μὲν νὰ ὁμνύῃ εἰς τοὺς θεοὺς, ἀλλ' εἰς τὴν Ἥραν, εἰς ἣν κυρίως ὤμνουν αἱ γυναῖκες, ἀρχετὰ συχνὰ ὁμνύει.

διότι οὐκ ἀργυρίου καὶ χρυσίου προεῖλον θησανροὺς κεκτηθῆσθαι μᾶλλον ἢ σοφίας¹. ἤλλον γάρ, ὅτι νομίζεις² ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐδὲν βελτίους ποιεῖν τοὺς ἀνθρώπους, τὰς δὲ τῶν σοφῶν ἀνδρῶν γνώμας ἀρετῇ πλουτίζειν τοὺς κεκτημένους. Καὶ ὁ Εὐθύδημος ἔχαιρεν ἀκούων ταῦτα, νομίζων δοκεῖν τῷ Σωκράτει ὁρθῶς μετιέναι τὴν σοφίαν³.

10, Ὁ δέ, καταμαθὼν⁴ αὐτὸν ἡσθέντα τῷ ἐπαίνῳ τούτῳ, Τί δὲ δὴ βουλόμενος ἀγαθὸς⁵ γενέσθαι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, συλλέγεις τὰ γράμματα; — Ἐπεὶ δὲ διεσιώπησεν ὁ Εὐθύδημος σκοπῶν, ὅτι ἀποκρίναιτο, πάλιν ὁ Σωκράτης, Ἔρα μὴ ἱατρός⁶; ἔφη· πολλὰ γὰρ καὶ ἱατρῶν⁷ ἔστι συγγράμματα. — Καὶ ὁ Εὐθύδημος, Μὰ Δί⁸, ἔφη, οὐκ ἔγωγε. — Ἀλλὰ μὴ ἀρχιτέκτων βούλει γενέσθαι; γνωμονικοῦ γὰρ ἀνδρὸς καὶ τοῦτο δεῖ⁹. — Οὐκ οὐν⁹ ἔγωγ⁹, ἔφη. — Ἀλλὰ μὴ γεωμέτρης ἐπιθυμεῖς, ἔφη, γενέσθαι ἀγαθὸς ὥσπερ ὁ Θεόδωρος¹⁰; — Οὐδὲ γεωμέτρης, ἔφη. — Ἀλλὰ μὴ ἀστρολόγος¹¹, ἔφη, βούλει γενέσθαι; — Ὡς δὲ καὶ τοῦτο ἤρ-

Τὸ δὲ ἄγμαι γέ σου, διότι=τιμῶ καὶ θαυμάζω σε διὰ τοῦτο ὅτι.

¹) Διὰ τοῦτο ὅτι οὐ προεῖλον μᾶλλον κεκτηθῆσθαι θησανροὺς ἀργυρίου καὶ χρυσίου ἢ θησανροὺς σοφίας.

²) Διότι ἐκ τούτου δήλον εἶνε ὅτι πιστεύεις ὅτι κτλ. Τὸ δὲ κατωτέρω γνώμας=διδάγματα, μαθήματα.

³) Ὅτι μετῇ (μετήρχετο) τὴν σοφίαν, ὅτι ἐπεδίωκε νὰ γείνη σοφός.

⁴) Οὗτος δὲ (ὁ Σωκράτης), ἐννοήσας ὅτι... ἔφη, τί δὲ δὴ κτλ.

⁵) Τί-ἀγαθός=εἰς τί καλός, εἰς τί ἱκανὸς θέλεις νὰ γείνης. Τὸ δὲ διεσιώπησεν=ἐντελῶς ἐπιώπησεν.

⁶) Ὑπον. βουλόμενος γενέσθαι; Ἀντὶ δὲ τούτου, μετὰ τὸ τί δὲ δὴ βουλόμενος ἀγαθὸς γενέσθαι, περιεμένε τις ἄρα μὴ τὴν ἱατρικὴν;

⁷) Δῆλ. τοῦ Ἱπποκράτους καὶ ἄλλων. Εἰς δὲ τὸ κατωτ. ἔγωγε ὑπον. βούλομαι ἱατρός γενέσθαι.

⁸) Καὶ τοῦτο (=καὶ ἡ τέχνη αὕτη, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ) δεῖ (=χρειάζεται) ἀνδρὸς γνωμονικοῦ=ἱκανοῦ γινῶναι, δῆλ. ἐπιστήμονος.

⁹) Παντελῶς ὄχι, ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ βούλομαι ἀρχιτέκτων ἔγωγε γενέσθαι.

¹⁰) Ὁ ἐκ Κυρήνης οὗτος σοφιστὴς ἦτο διδάσκαλος τοῦ Σωκράτους.

¹¹) Ἀστρονόμος· ὅθεν καὶ ἀστρολογία=ἀστρονομία.

νεῖτο, ὅμως μὴ ῥαψωδός¹; ἔφη· καὶ γὰρ τὰ Ὀμήρου σέ φασιν ἔπη² πάντα κεκτησθαι. — Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγ', ἔφη· τοὺς γὰρ τοι ῥαψωδὸν οἶδα τὰ μὲν ἔπη ἀκριβοῦντας³, αὐτοὺς δὲ πάννυλιν⁴.

— 11. Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη· Οὐ δήπου⁵, ὦ Εὐθύδημε, ταύτης τῆς ἀρετῆς⁶ ἐφίεσαι, δι' ἣν ἄνθρωποι πολιτικοὶ γίνονται καὶ οἰκονομικοὶ καὶ ἄρχειν ἱκανοὶ καὶ ὠφέλῃμοι τοῖς τε ἄλλοις ἀνθρώποις καὶ ἑαυτοῖς; — Καὶ ὁ Εὐθύδημος, Σφόδρα γ', ἔφη, ὦ Σώκρατες, ταύτης τῆς ἀρετῆς δέομαι. — Νῆ Δί', ἔφη ὁ Σωκράτης, τῆς καλλίστης ἀρετῆς καὶ μεγίστης ἐφίεσαι τέχνης⁷; ἔστι γὰρ τῶν βασιλέων αὕτη καὶ καλεῖται βασιλική⁸. ἀτάρ, ἔφη, κατανερόνῃς, εἰ οἷόν τ' ἐστί, μὴ ὄντα δίκαιον, ἀγαθὸν ταῦτα⁹ γενέσθαι; — Καὶ μάλα¹⁰, ἔφη, καὶ οὐχ οἷόν τε γε ἄνευ δικαιοσύνης ἀγαθὸν πολίτην γενέσθαι.

— 12. Τί οὖν; ἔφη, σὺν δὴ τοῦτο κατεύργασαι; — Οἶμαι γε, ἔφη, ὦ Σώκρατες, οὐδενὸς ἂν ἥτιον φανῆναι δίκαιος¹¹ —.

¹) Ῥαψωδοὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐκαλοῦντο οἱ ῥαψωδοῦντες, δηλ. οἱ ῥυθμικῶς ἀπαγγέλλοντες τὰ ἔπη τοῦ Ὀμήρου.

²) Ἐπη καλοῦνται τὰ ποιήματα, ἅτινα ἀνήκουσιν εἰς τὸ διηγηματικὸν εἶδος τῆς ποιήσεως, οἷον ἡ Ἰλιάς καὶ Ὀδύσσεια τοῦ Ὀμήρου.

³) Ὅτι μετ' ἀκριβείας ἐκ στήθους γινώσκουσιν αὐτά.

⁴) Τοὺς ῥαψωδοῦντας τῶν ἐπῶν τοῦ Ὀμήρου λέγει ἡλιθίους, διότι οὗτοι ἀπήγγελλον αὐτὰ χωρὶς κατὰ βάθος νὰ ἐννοῶσιν αὐτά.

⁵) Οὐ δήπου... ἐφίεσαι = δὲν ἐπιθυμεῖς βέβαια, ὡς ὑποθέτω. Εἰρωνεία.

⁶) Ἀρετὴ ἐνταῦθα εἶνε ἢ εἰς τὸ λέγειν καὶ πράττειν ἱκανότης.

⁷) Ὅτις συγχρόνως εἶνε καὶ μεγίστη τέχνη.

⁸) Ἡ τῶν βασιλέων τέχνη. Βασίλεις δὲ κατὰ τὸν Σωκράτην εἶνε οἱ ἐπιστάμενοι ἄρχειν (3, 9, 10). Ὅθεν βασιλική τέχνη = ἡ τοῦ ἐπιστασθαι ἄρχειν τέχνη.

⁹) Αἰτιατ. τῆς ἀναφορᾶς: ἱκανὸς περὶ ταῦτα, δηλ. τὰ πολιτικά.

¹⁰) Ὑπον. κατανερόνῃς. Τὰ δὲ ἐπόμενα ἀνάγνωθι: καὶ γε οὐχ οἷόν τε = καὶ μάλιστα δὲν εἶνε δυνατόν.

¹¹) Δηλ. δίκαιος γενέσθαι = νὰ γείνης δίκαιος ἔχει κατορθώσει; Εἰρωνεία. Τὸ δὲ φανῆναι ἄν = ὅτι φανεῖν ἂν.

¹ Ἀρ' οὖν, ἔφη, τῶν δικαίων ἐστὶν ἔργα, ὥσπερ τῶν τεκτόνων¹; — Ἔστι μέντοι, ἔφη. — ² Ἀρ' οὖν, ἔφη, ὥσπερ οἱ τέκτονες ἔχουσι τὰ ἑαυτῶν ἔργα ἐπιδειξαι, οὕτως οἱ δίκαιοι τὰ αὐτῶν ἔχοιεν ἂν διεξηγήσασθαι²; — Μὴ οὖν, ἔφη ὁ Εὐθύδημος, οὐ δύναμαι ἐγὼ τὰ τῆς δικαιοσύνης ἔργα ἐξηγήσασθαι; καὶ νῆ Δί' ἔγωγε τὰ τῆς ἀδικίας³. ἐπεὶ οὐκ ὀλίγα ἔστι καθ' ἑκάστην ἡμέραν τοιαῦτα ὁρᾶν τε καὶ ἀκούειν.

13. Βούλει οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης, γράψωμεν⁴ ἑνταυθοῖ μὲν δέλτα⁵, ἑνταυθοῖ δὲ ἄλφα⁶; εἴτα ὅτι μὲν ἂν δοκῇ ἡμῖν τῆς δικαιοσύνης ἔργον εἶναι, πρὸς τὸ δέλτα τιθώμεν⁷, ὅτι δ' ἂν τῆς ἀδικίας πρὸς τὸ ἄλφα; — Εἴ τί σοι δοκεῖ, ἔφη, προσδεῖν τούτων, ποίει ταῦτα.

14. Καὶ ὁ Σωκράτης γράψας⁸ ὥσπερ εἶπεν, Οὐκοῦν, ἔφη, ἔστιν ἐν ἀνθρώποις τὸ ψεύδεσθαι; — Ἔστι⁹ μέντοι, ἔφη. — Ποτέρωσε οὖν, ἔφη, θῶμεν τοῦτο; — Ἀῆλον, ἔφη, ὅτι πρὸς τὴν ἀδικίαν. — Οὐκοῦν, ἔφη, καὶ τὸ ἐξαπατᾶν ἔστι; Καὶ μάλα, ἔφη. — Τοῦτο οὖν ποτέρωσε θῶμεν; — Καὶ τοῦτο δηλὸν ὅτι, ἔφη, πρὸς τὴν ἀδικίαν¹⁰. — Τί δέ; τὸ κακουργεῖν; — Καὶ τοῦτο¹¹, ἔφη. — Τὸ δὲ ἀνδραποδίζεσθαι; — Καὶ τοῦτο — Πρὸς δὲ τῇ

¹) Δηλ. ἔστιν ἔργα. Ὁ δὲ ἐπὶ μὲντοι=ἀληθῶς, βεβαίως, τῷ ὄντι.

²) Ἄπαξ εἰρημένον=σαφῶς καὶ ἀκριβῶς ἐξηγήσασθαι (να ἐκθέσωσιν) εἰς δὲ τὸ μὴ . . . οὐ δύναμαι, ὑποπ. δέδοικας.

³) Οὐ μόνον τὰ τῆς δικαιοσύνης ἔργα δύναμαι ἐξηγήσασθαι, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς ἀδικίας.

⁴) Τῶν ἀπορηματικῶν ἐρωτήσεων προτάσσεται πολλάκις τὸ βούλει ἢ βούλεσθε.

⁵) Ἦτοι τὸ ἀρχικὸν γράμ-

μα τῆς λέξεως Δικαιοσύνης

⁶) Δηλ. τὸ ἀρχικὸν γράμμα τῆς λέξεως Ἀδικίας.

⁷) Νὰ θέτωμεν, νὰ γράψωμεν, ὅσας ἐν τῇ παρουσίᾳ ἐξηγήσει παρουσιάσῃται τι τούτων. Ὅθεν καὶ ἡ ἀπόκρισις: ποίει καὶ ὅχι ποιῆσον.

⁸) Δ καὶ Α.

⁹) Δηλ. ἐν ἀνθρώποις.

¹⁰) Ὑποπ. θήσομεν. Καὶ εἰς τὸ τὸ κακουργεῖν = (κακοποιεῖν) ὑποπ. ποτέρωσε θῶμεν;

¹¹) Πρὸς τὴν ἀδικίαν θήσομεν.

δικαιοσύνη οὐδὲν ἡμῖν¹ τούτων κείσεται, ὃ Εὐθύδημε;—Δεινὸν γὰρ ἂν εἴη², ἔφη.

15.—Τί δ'; ἐάν τις, στρατηγὸς αἵρεθείς, ἄδικόν τε καὶ ἐχθρὸν πόλιν ἐξανδραποδίσηται, φήσομεν τοῦτον ἄδικεῖν;—Οὐ δῆτα³, ἔφη.—Δίκαια δὲ ποιεῖν οὐ φήσομεν;—Καὶ μάλα.—Τί δ', ἐὰν ἐξαπατᾷ πολεμῶν αὐτοῖς⁴;—Δίκαιον, ἔφη, καὶ τοῦτο.—Ἐὰν δὲ κλέπῃ τε καὶ ἀρπάξῃ τὰ τούτων, οὐ δίκαια ποιήσει;—Καὶ μάλα, ἔφη· ἀλλ' ἐγὼ σε τὸ πρῶτον ὑπελάμβανον πρὸς τοὺς φίλους⁵ μόνον ταῦτα ἐρωτᾶν.—Οὐκ οὖν, ἔφη, ὅσα πρὸς τῇ ἀδικίᾳ ἐθήκαμεν, ταῦτα καὶ πρὸς τῇ δικαιοσύνῃ θετέον ἂν εἴη;—Ἔοικεν ἔφη.

16. Βούλει οὖν, ἔφη, ταῦτα οὕτω θέντες⁶, διορισώμεθα πάλιν, πρὸς μὲν τοὺς πολεμίους δίκαιον εἶναι τὰ τοιαῦτα⁷ ποιεῖν, πρὸς δὲ τοὺς φίλους ἄδικον, ἀλλὰ δεῖν πρὸς γε τοὺς ὡς ἀπλούστατον εἶναι;—Πάνν μὲν οὖν, ἔφη ὁ Εὐθύδημος.

17. Τί οὖν; ἔφη ὁ Σωκράτης, ἐάν τις στρατηγός, ὁρῶν ἀθύμως ἔχον τὸ στράτευμα, ψευσάμενος φήσῃ συμμάχους προσιέναι, καὶ τῷ ψεύδει τούτῳ παύσῃ τῆς ἀθυμίας τοὺς στρα-

¹) Ποιητικὸν αἴτιον εἰς τὸ κείσεται, παρακείμε. τοῦ τίθεμαι = οὐδὲν τούτων πρὸς τὴν δικαιοσύνην τεθειμένον ἡμῖν ἔσται;

²) Ὑπον. ἢ ὑπόθεσις: εἰ πρὸς τῇ δικαιοσύνῃ τι τούτων ἡμῖν κείσοιτο.

³) *Οχι βεβαίως. Τὸ οὐ μετὰ τοῦ δῆτα ἐκφράζει ζωντανὴν ἀντίθεσιν.

⁴) Δῆλ. τοῖς ἐν τῇ πόλει.

⁵) Αἰτιατ. τῆς ἀναφορᾶς. Ὁ δὲ νοῦς: ἀλλ', ὃ Σώκρατες, ἐγὼ κατ' ἀρχὰς ἐνόμιζον, ὅτι αἱ ἐρωτήσεις σου αὐταὶ ἀποβλέπουσι μόνον τοὺς

φίλους, σὺ ὅμως εἰς ταύτας περιλαμβάνεις καὶ τοὺς ἐχθρούς.

⁶) Ἐπεὶ ταῦτα (δῆλ. ὅσα πρὸς τῇ ἀδικίᾳ ἐθήκαμεν) οὕτω, δῆλ. καὶ πρὸς τῇ δικαιοσύνῃ.

⁷) Βούλει. διορισώμεθα. δίκαιον εἶναι ποιεῖν (τὸν στρατηγὸν) τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ δεῖν (αὐτὸν) εἶναι (στρατηγὸν) ἀπλούστατον; = θέλεις λοιπὸν σαφῶς νὰ ὀρίσωμεν πάλιν ὅτι ὡς πρὸς μὲν τοὺς πολεμίους δίκαιον εἶναι νὰ κάμνῃ ὁ στρατηγός τὰ τοιαῦτα (δῆλ. τὰ οὕτω πως τεθειμένα), ὡς πρὸς δὲ τοὺς φίλους ὅτι τοῦτο ἄδικον εἶναι,

τιώτας, ποτέρωθι τήν ἀπάτην ταύτην θήσομεν¹; — Δοκεῖ μοι, ἔφη, πρὸς τὴν δικαιοσύνην. — Ἐάν δέ τις υἱὸν ἑαυτοῦ, δεόμενον φαρμακείας² καὶ μὴ προσιέμενον φάρμακον, ἐξαπατήσας ὡς σπιόν τὸ φάρμακον δῶ, καὶ τῷ ψεύδει χρησάμενος, οὕτως³ ὑγιᾶ ποιήσῃ, ταύτην αὖ τὴν ἀπάτην ποῖ θεῖον; — Δοκεῖ μοι, ἔφη, καὶ ταύτην εἰς τὸ αὐτό⁴. — Τί δ'; ἔάν τις, ἐν ἀθυμία ὄντος φίλου, δείσας, μὴ διαχρήσῃται ἑαυτόν⁵, κλέψῃ ἢ ἀρπάσῃ ἢ ξίφος ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον, τοῦτο αὖ ποτέρωσε θεῖον; — Καὶ τοῦτο νῆ Δί', ἔφη, πρὸς τὴν δικαιοσύνην.

18. Λέγεις, ἔφη, σὺ οὐδὲ πρὸς τοὺς φίλους ἅπαντα⁶ δεῖν ἀπλοῖζεσθαι; — Μὰ Δί' οὐ δῆτα⁷, ἔφη; ἀλλὰ μετατίθεμαι⁸ τὰ εἰρημένα, εἶπερ ἔξεστι. — Δεῖ γέ τοι, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἐξεῖναι⁹ πολὺν μᾶλλον ἢ μὴ ὀρθῶς τιθέναι.

19. Τῶν δὲ δὴ τοὺς φίλους ἐξαπατώντων ἐπὶ βλάβῃ¹⁰, ἵνα μὴδὲ τοῦτο παραλίπωμεν ἄσκεπτον, πότερος ἀδικιώτερός ἐστιν, ὁ ἐκὼν ἢ ὁ ἄκων¹¹; — Ἀλλ', ὦ Σώκρατες, οὐκέτι μὲν ἔγωγε πι-

ἀλλά (μὲ τὴν διαφορὰν ὅμως) ὅτι πρέπει πρὸς τοὺς φίλους τοῦλάχιστον νὰ εἶνε ὁ στρατηγὸς εἰλικρινέστατος.

¹) Πρὸς ποῖον ἀπὸ τὰ δύο μέρη πρὸς τὸ Δ ἢ πρὸς τὸ Α.

²) Δόσεως φαρμάκου.

³) Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, δηλ. τῷ ψεύδει χρησάμενος.

⁴) Δηλ. εἰς τὴν δικαιοσύνην.

⁵) Μὴ ἀποκτείνῃ ἑαυτόν, μὴ αὐτοκτονήσῃ.

⁶) Αἰτιατ. τῆς ἀναφορᾶς=ὡς πρὸς πάντα ἐν γένει καὶ πρὸς τοὺς φίλους δὲν ὀφείλει ὁ στρατηγὸς νὰ εἶνε εἰλικρινὴς καὶ ἄδολος, νὰ φέρηται ἀδόλως καὶ εἰλικρινῶς;

⁷) Λέγω δεῖν ἀπλοῖζεσθαι.

⁸) Ὅμοιον τοῦ ἐν Βιβλ. 1, 2, 24: ἀτατίθεμαι=ἀλλ' ἀνακαλῶ τὰ εἰρημένα.

⁹) Δηλ. μετατίθεσθαι τὰ εἰρημένα=πρέπει βέβαια νὰ εἶνε ἐπιτετραμμένον πολὺ μᾶλλον νὰ ἀνακαλῇ τις τοὺς λόγους του, παρὰ νὰ μὴ θέτῃ αὐτοὺς εἰς τὴν ἀρμόζουσαν θέσιν τῶν.

¹⁰) Δηλ. τούτων τῶν φίλων. Ἐν τοῖς προηγουμένοις ὁ λόγος ἦτο περὶ ἀπάτης τῶν φίλων πρὸς καλὸν σκοπὸν, ἥτοι πρὸς παροχὴν δικαιοσύνης, ἐνταῦθα δὲ πρόκειται περὶ ἀπάτης τῶν φίλων πρὸς βλάβην αὐτῶν.

¹¹) Δηλ. ἐξαπατῶν. Ὁ δὲ ἐκὼν ἐξαπατῶν εἶνε ὁ ἐν § 20 ἐπιστάμενος τὰ δίκαια, ἥτοι ὁ γινώσκων

στεύω οἷς ἀποκρίνομαι¹. καὶ γὰρ τὰ πρόσθεν πάντα νῦν ἄλλως² ἔχειν δοκεῖ μοι, ἢ ὡς ἐγὼ τότε ᾤομην· ὅμως δὲ εἰρήσθω μοι³ ἀδικώτερον εἶναι τὸν ἐκόντα ψευδόμενον τοῦ ἄκοντος.

20. Δοκεῖ δέ σοι μάθησις καὶ ἐπιστήμη τοῦ δικαίου εἶναι⁴, ὥσπερ τῶν γραμμάτων; — Ἐμοιγε. — Πότερον δὲ γραμματικώτερον κρίνεις, ὃς ἂν ἐκὼν μὴ ὀρθῶς γράφῃ καὶ ἀναγινώσκῃ ἢ ὃς ἂν ἄκων; — Ὃς ἂν ἐκὼν, ἔγωγε· δύναται γὰρ ἂν, ὁπότε βούλοιο, καὶ ὀρθῶς αὐτὰ⁵ ποιεῖν. — Οὐκ οὖν ὁ μὲν ἐκὼν μὴ ὀρθῶς γράφων⁶ γραμματικὸς ἂν εὔη, ὁ δὲ ἄκων ἀγράμματος; — Πῶς γὰρ οὐ; — Τὰ δίκαια δὲ πότερον ὁ ἐκὼν ψευδόμενος καὶ ἐξαπατῶν οἶδεν ἢ ὁ ἄκων; — Ἀἴνῳ ὅτι ὁ ἐκὼν. — Οὐκ οὖν γραμματικώτερον μὲν τὸν ἐπιστάμενον γράμματα τοῦ μὴ ἐπισταμένον φῆς εἶναι; — Ναί. — Δικαιώτερον δὲ τὸν ἐπιστάμενον τὰ δίκαια τοῦ μὴ ἐπισταμένον⁷; — Φαίνομαι⁸. δοκῶ δέ μοι καὶ ταῦτα, οὐκ οἶδ' ὅπως, λέγειν.

ὅτι ὁ κακὸς σκοπὸς (= ἐπὶ βλάβῃ) εἶνε ἄδικος καὶ ἀνήθικος.

¹) Δὲν ἔχω πλέον πεποίθησιν εἰς τὰς ἀποκρίσεις μου.

²) Διαφόρως ἢ ὡς ἐγὼ τότε ἐνόμιζον.

³) Συμπλ. εἰ καὶ οὐκέτι πιστεύω οἷς ἀποκρίνομαι, ὅμως εἰρήσθω μοι.

⁴) Ὑπαρκτικόν = ὅτι ὑπάρχει μάθησις καὶ κτλ. Τὸ δὲ τῶν γραμμάτων = τῶν γραπτῶν σημείων (δι' ὧν αἱ λέξεις γράφονται καὶ ἀναγινώσκονται), ἥτοι τῆς τότε καλουμένης γραμματικῆς. Ὅθεν ὁ ἔχων γνῶσιν τῶν γραπτῶν τούτων σημείων (τῆς γραμματικῆς) καλεῖται γραμματικὸς, πρὸς ὃν ἀντιδιαστέλλεται ὁ κατωτέρω ἀγράμματος, ἥτοι ὁ μὴ ἐπιστάμενος τὰ

γραπτὰ σημεία (τὰ γράμματα).

⁵) Δῆλ. γράφειν καὶ ἀναγινώσκειν.

⁶) Ὁ μὴ γράφων ὀρθῶς ἐκὼν.

⁷) Δῆλ. φῆς εἶναι = λέγεις ὅτι ὁ τὰ δίκαια ἐπιστάμενος εἶνε μᾶλλον ἱκανὸς εἰς τὸ ἀπονέμειν δικαιοσύνην ἢ ὁ μὴ ἐπιστάμενος;

⁸) Δῆλ. τοῦτο λέγων = φανερόν εἶνε, ὅτι τοῦτο λέγω. Εἰς δὲ τὸ φαίνομαι ἀντιτίθεται τὸ δοκῶ μοι = ἀλλὰ μοῦ φαίνεται, ἀλλ' ὑποθέτω, ὅτι καὶ ταῦτα λέγω ἀγνοῶ τίνι τρόπῳ, ἐάν δηλ. ὀρθῶς καὶ ὄχι ἀντιφάσκων λέγω. Ὁ Σωκράτης διὰ τῶν τοιούτων σοφιστικῶν λεπτολογιῶν πειράται νὰ καταπαύσῃ τὴν ἀλαζονείαν τοῦ Εὐθυδήμου, ὅστις οὕτω περιγῆλθεν εἰς ἀντίφασιν, ἀνωτέρω μὲν εἰπὼν ἄ

21. Τί δέ δή¹, ὅς ἄν, βουλόμενος τάληθῇ λέγειν, μηδέποτε τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν λέγῃ, ἀλλ², ὁδόν τε φράζων³ τὴν αὐτήν, τοτὲ μὲν πρὸς ἑώ, τοτὲ δὲ πρὸς ἑσπέραν φράζῃ³, καὶ λογισμὸν ἀποφαινόμενος τὸν αὐτόν⁴, τοτὲ μὲν πλείω, τοτὲ δ⁵ ἐλάττω ἀποφαινῇται⁵, τί σοι δοκεῖ ὁ τοιοῦτος; — Αἴλος νῆ Αί⁷ εἶναι, ὅτι, ἂ ὥρετο εἰδέναι, οὐκ⁸ οἶδεν⁶.

22. Οἶσθα δέ τινας ἀνδραποδώδεις⁷ καλουμένους; — Ἐγώ γε. — Πότερον διὰ σοφίαν, ἢ δι⁹ ἀμαθίαν; — Αἴλλον ὅτι δι⁹ ἀμαθίαν. — Ἀρ⁹ οὖν διὰ τὴν τοῦ χαλκεύειν ἀμαθίαν τοῦ ὀνόματος τούτου⁸ τυγχάνουσιν; — Οὐ δῆτα. — Ἀλλ⁹ ἄρα διὰ τὴν τοῦ τεκταίνεσθαι⁹; — Οὐδὲ διὰ ταύτην. — Ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ σκυντεῖν; — Οὐδὲ δι⁹ ἐν τούτων, ἔφη, ἀλλὰ καὶ τοῦναντίον¹⁰· οἱ γὰρ

δικιώτερον εἶναι τὸν ἐκόντα ψευδόμενον, ἐνταῦθα δὲ δικαιότερον τὸν ἐπιστάμενον τὰ δίκαια, ἢ τοι τὸν ἐκόντα ψευδόμενον.

¹) Σύντ. τί δέ δή . . τί σοι δοκεῖ, ὁ τοιοῦτος, ὅς ἄν (= ἕάν τις) . . μηδέποτε τὰ αὐτὰ λέγῃ. Τοῦτο ἀναφέρεται πρὸς αὐτὸν τὸν Εὐθύδημον ἕνεκα τῆς προηγουμένης ἀντιφάσεως, εἰς ἣν περιέπεσεν. Ἡ δὲ μετχ. βουλόμενος καὶ αἰ ἐπὶ μ. φράζων . . ἀποφαινόμενος εἶνε ἐνδοτικαί.

²) Τὸ φράζω ἔχει ἐνταῦθα τὴν καὶ παρ⁹ Ὀμήρῳ σημασίαν τοῦ δεικνύω.

³) Αἴλ. ταύτην = ἄλλοτε μὲν δεικνύει ταύτην πρὸς ἀνατολὰς, ἄλλοτε δὲ πρὸς δυσμάς.

⁴) Εἰ καὶ λέγει τὸ ἐξαγόμενον ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ λογαριασμοῦ.

⁵) Παρατηρητέον τὴν διὰ μετοχῆς καὶ ῥήματος (φράζων . . φράζῃ, ἀποφαινόμενος . . ἀποφαί-

νηται) ἐπανάληψιν τοῦ αὐτοῦ ῥήματος.

⁶) Προσωπικὴ σύνταξις, ἀντί: δηλόν ἐστιν ὅτι οὐκ οἶδεν. Λέγεται δέ: δηλόν ἐστιν ὅτι οὐκ οἶδεν, δηλός ἐστιν οὐκ εἰδώς (πρβλ. 3, 5, 24), δηλός ἐστιν ὅτι οὐκ οἶδε, καὶ (ὡς ἐνταῦθα) δηλός εἶναι (δοκεῖ) ὅτι οὐκ οἶδεν.

⁷) Ἀνδραποδώδης εἶνε ὁ ὁμοῖος ἀνδραποδῶ ἀνθρώπος. Τοιοῦτοι δὲ κατὰ Σωκράτην εἶνε ὅχι οἱ ἀμαθεῖς τέχνης τινός, διότι καὶ τὰ ἀνδράποδα ἐγίνωσκον τέχνας, ἀλλ⁹ οἱ τὰ καλὰ καὶ δίκαια μὴ εἰδότες, πρὸς οὓς ἀντιτίθενται οἱ καλοὶ κἀγαθοί.

⁸) Αἴλ. τοῦ ἀνδραποδώδους.

⁹) Συμπλ. ἀμαθίαν, τοῦ ὀνόματος τούτου τυγχάνουσιν = ἄλλὰ βεβαίως διὰ τὴν ἄγνοιαν τῆς τεκτονικῆς λαμβάνουσι τοῦτο τὸ ὄνομα;

¹⁰) Ἐπιρρηματικῶς = ἀλλὰ καὶ

πλείστοι τῶν γε τὰ τοιαῦτα ἐπισταμένων ἀνδραποδώδεις εἰσίν.
—³ Ἀρ' οὖν τῶν τὰ καλὰ καὶ δίκαια μὴ εἰδόντων¹ τὸ ὄνομα
τοῦτ'² ἐστίν; — Ἐμοιγε δοκεῖ, ἔφη².

23. Οὐκοῦν δεῖ παντὶ τρόπῳ διατειναμένους φεύγειν³,
ὅπως μὴ ἀνδράποδα ὦμεν. — Ἀλλά, νῆ τοὺς θεούς, ἔφη, ὦ Σώ-
κρατες, πάνν ὅμην φιλοσοφεῖν φιλοσοφίαν⁴, δι' ἧς ἂν μά-
λιστα ἐνόμιζον⁵ παιδευθῆναι τὰ προσήκοντα ἀνδρὶ καλοκαγα-
θίας ὀρεγομένῳ· νῦν δὲ πῶς⁶ οἶμι με ἀθύμως ἔχειν, ὁρῶντα
ἐμμαντὸν διὰ μὲν τὰ προτεπονημένα⁷ οὐδὲ τὸ ἐρωτώμενον ἀπο-
κρίνεσθαι δυνάμενον⁸ ὑπὲρ ὧν μάλιστα χρὴ εἰδέναι, ἄλλην δὲ ὁδὸν
οὐδεμίαν ἔχοντα⁹, ἣν ἂν πορευόμενος βελτίων γενοίμην; —

24. Καὶ ὁ Σωκράτης, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, εἰς
Δελφοὺς δὲ ἤδη πώποτε ἀφίκον¹⁰; — Καὶ δὲς γε νῆ Δία,

διὰ τὴν τῶν τοιούτων σοφίαν (= γνῶσιν) τοῦ ὀνόματος τούτου (ἀνδραποδώδους) τυγχάνουσιν.

¹) Γενικὴ κτητ. τοῦ ἐστί=ἀνήκει, ἴδιον εἶναι. Πρὸβλ. 1, 1, 16.

²) Αὐτὸς οὗτος ὁ Εὐθύδημος ἀποκαλεῖ ἑαυτὸν ἀνδράποδον, ἅτε μὴ εἰδὼς τὰ δίκαια.

³) Τὸ διατεινομένους φεύγειν=τῷ ἀνὰ κράτος φεύγειν=λοιπὸν μὲ κάθε τρόπον ὀφείλομεν ὅπου φθά-
νει ἡ δύναμις μας (μετὰ πάσης δυ-
νάμεως) νὰ προσπαθῶμεν νὰ ἀπο-
φεύγωμεν ὅπως μὴ κτλ.

⁴) Ὅτι κατεγεγόνηεν ἐν ἐκείνῃ
τῇ παιδεύσει, ἐν ἐκείνῳ τῷ τρόπῳ
τοῦ λεπτομερῶς κρίνειν.

⁵) Σύντ. ἐνόμιζον παιδευθῆναι
ἂν (=ὅτι παιδευθεῖν ἂν) τὰ προ-
σῆκοντα (ἃ παιδεύματα ἦν παι-
δείαν προσήκει) ἀνδρὶ ὀρεγομένῳ
καλοκαγαθίας (=καλῷ καγαθῷ
γενέσθαι).

⁶) Τὸ πῶς σύναφον τῷ ἀθύ-
μως=πόσον πολὺ ἄθυμος νομίζεις
ὅτι εἶμι.

⁷) Μεθ' ὅλους τοὺς προηγου-
μένους κόπους μου πρὸς μελέτην.
Ἢ διὰ μετ' αἰτιατ. ἐπομένης ἀρ-
νήσεως=τῷ μεθ' ὅλα.

⁸) Σύντ. ὁρῶντα (=ἐπειδὴ
βλέπω) ἐμμαντὸν δυνάμενον ἀπο-
κρίνεσθαι οὐδὲ τὸ ἐρωτώμενον
(=εἰς τὸ ἐρωτώμενον) ὑπὲρ ὧν
(=περὶ τούτων, ἃ) χρὴ εἰδέναι, τ.
ἔ. εἰς πράγματα, ἅτινα ὀφείλω νὰ
γινώσκω· ἡ δὲ ἀντίθεσις: πολλῶ
δὲ μᾶλλον εἰς πράγματα, εἰς ἃ
οὐδαμῶς ἡσχολήθην (οὐδεμίαν
γνώσιν ἔχω).

⁹) Ἐξήρτηται ἐκ τοῦ ὁρῶντα
=ἐπειδὴ βλέπω ὅτι οὐδεμίαν ἄλ-
λην ὁδὸν (οὐδὲν ἄλλο μέσον) ἔχω.

¹⁰) Εἰς τὰς τοιαύτας διὰ τοῦ
δὲ εἰσαγομένας ἐρωτήσεις ὑποκρύ-
πτεται ἡ διὰ τοῦ μὲν ἀντίθεσις:

ἔφη. — Κατέμαθες οὖν πρὸς τῷ ναῷ που γεγραμμένον¹ τὸ Γνωθὶ σαυτὸν; — Ἐγώ γε. — Πότερον οὖν οὐδέν σοι τοῦ γραμματος ἐμέλησεν², ἢ προσέσχες τε καὶ ἐπεχείρησας σαυτὸν ἐπισκοπεῖν, ὅστις εἴης; — Μὰ Δί' οὐ δῆτα³, ἔφη καὶ γὰρ δὴ πάννυ τοῦτό γε ὥμην εἰδέναι σχολῇ⁴ γὰρ ἂν ἄλλο τι ᾔδειν, εἴγε μὴδ' ἑμαυτὸν ἐγίγνωσκον.

25. Πότερα δέ σοι δοκεῖ γινώσκειν ἑαυτὸν, ὅστις τοῦτομα τὸ ἑαυτοῦ μόνον οἶδεν, ἢ ὅστις⁵, ὥσπερ οἱ τοὺς ἵππους ὠνούμενοι οὐ πρότερον οἴονται γινώσκειν ὃν ἂν βούλωνται γινῶναι, πρὶν ἂν ἐπισκέψωνται, πότερον εὐπειθής ἐστὶν ἢ δυσπειθής, καὶ πότερον ἰσχυρὸς ἐστὶν ἢ ἀσθενής, καὶ πότερον ταχὺς ἢ βραδύς, καὶ⁶ τᾶλλα τὰ πρὸς τὴν τοῦ ἵππου χρεῖαν ἐπιτήδεα τε καὶ ἀνεπιτήδεα ὅπως ἔχει, οὕτως ἑαυτὸν ἐπισκεψάμενος, ὁποῖός ἐστι πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην χρεῖαν⁷, ἔγνωκε τὴν αὐτοῦ δύναμιν; — Οὕτως⁸ ἔμοιγε δοκεῖ, ἔφη, ὁ μὴ εἰδὼς τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ἀγνοεῖν ἑαυτόν.

26. Ἐκεῖνο δὲ οὐ φανερόν, ἔφη, ὅτι διὰ μὲν τὸ εἰδέναι

ἄλλην δὲν ὁδὸν οὐδεμίαν εἶχες πορευθῆναι, εἰς Δελφοὺς δέ.. ἀφίκου; Τὸ δὲ *πόποτε* = ποτὲ μέχρι τοῦδε.

¹) Ὅτι γεγραμμένον ἐστὶ καὶ που εἰς τὸν ναὸν (τοῦ Ἀπόλλωνος). Τὴν ῥῆσιν *γνωθὶ σαυτὸν* (= ἐνόησον τὸν ἑαυτὸν σου) ἀπέδιδον οἱ ἀρχαῖοι εἰς τὸν Ἀπόλλωνα.

²) Οὐδεμίαν προσοχὴν ἔδωκας εἰς τὸ γεγραμμένον.

³) Ὑπον. προσέσχον (τὸν νοῦν). Εἰς δὲ τὸ ἐπόμε. καὶ γὰρ δῆ, ὁ δῆ = τῷ ἡδῆ.

⁴) Μόλις, δυσκόλως.

⁵) Τὸ *ὅστις*.. οἶδε = τῷ εἴ τις οἶδεν, ὁ ἵππος. τοῦ *δοκεῖ* = νομίζεις ὅτι γνωρίζει τὸν ἑαυτὸν του, ὅστις γνωρίζει μόνον τὸ ὄνομά του, ἢ

ὅστις.. ἔγνωκε τὴν αὐτοῦ δύναμιν, ἑαυτὸν ἐπισκεψάμενος (ἐπειδὴ ἐξήτασε τὸν ἑαυτόν του) οὕτως, ὥσπερ οἱ τοὺς ἵππους ὠνούμενοι οὐ πρότερον.. πρὶν ἂν κτλ.

⁶) Καὶ πρὶν ἂν ἐπισκέψωνται ὅπως ὁ ἵππος ἔχει (εἰς ποῖαν κατάστασιν εἶνε ὁ ἵππος) κατὰ τὰ ἄλλα (= ὡς πρὸς τὰς ἄλλας αὐτοῦ ιδιότητας, τὰ πρὸς τὴν τοῦ ἵππου χρεῖαν), αἵτινες εἶνε καὶ κατάλληλοι καὶ μὴ κατάλληλοι πρὸς τὴν χρῆσιν τοῦ ἵππου.

⁷) Πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων.

⁸) Δῆλ. ἐκ τῶν λόγων καὶ τῶν ἐπιχειρημάτων σου. Τὸ δὲ *ὁ μὴ εἰδὼς* = εἴ τις μὴ οἶδεν.

ἐαυτοὺς πλεῖστα ἀγαθὰ πάσχουσιν ἄνθρωποι, διὰ δὲ τὸ ἐψεῦσθαι ἐαυτῶν πλεῖστα κακά;¹ οἱ μὲν γὰρ εἰδότες ἐαυτοὺς τά τε ἐπιτήδεια ἐαυτοῖς² ἴσασι καὶ διαγιγνώσκουσιν ἅτε δύνανται καὶ ἂ μὴ· καὶ ἂ μὲν ἐπίστανται πράττοντες,³ πορίζονται τε ὧν δέονται καὶ εὖ πράττουσιν, ὧν δὲ μὴ ἐπίστανται ἀπεχόμενοι, ἀναμάρτητοι γίνονται καὶ διαφεύγουσι τὸ κακῶν πράττειν· διὰ τοῦτο δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους⁴ δυνάμενοι δοκιμάζειν καὶ διὰ τῆς τῶν ἄλλων χρείας τά τε ἀγαθὰ πορίζονται καὶ τὰ κακὰ φυλάττονται.

27. Οἱ δὲ μὴ εἰδότες⁵, ἀλλὰ διεψευσμένοι τῆς ἐαυτῶν δυνάμεως, πρὸς τε τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ τᾶλλα ἀνθρώπινα πράγματα ὁμοίως διάκεινται⁶· καὶ οὔτε ὧν δέονται ἴσασιν οὔτε ὅτι πράττουσιν οὔτε οἷς χροῶνται⁷, ἀλλὰ, πάντων τούτων διαμαρτάνοντες, τῶν τε ἀγαθῶν ἀποτυγχάνουσι καὶ τοῖς κακοῖς περιπίπτουσιν.

28. Καὶ οἱ μὲν εἰδότες ὅτι ποιοῦσιν, ἐπιτυγχάνοντες ὧν

¹) Δῆλ. πάσχουσι. Τὸ δὲ ἐψεῦσθαι ἐαυτῶν = διὰ τὸ μὴ εἰδέναι ἐαυτούς, ἐπειδὴ ἄγνοοῦσιν ἐαυτούς, ἐπειδὴ ψευδῇ γινώσκουσιν ἐαυτῶν ἔχουσιν.

²) Τὰ συμφέροντα ἐαυτοῖς γνωρίζουσι, καὶ ἀκριβῶς γινώσκουσιν καὶ ὅσα δύνανται νὰ πράττωσι καὶ ὅσα δὲν δύνανται νὰ πράττωσιν.

³) Ἐπειδὴ πράττουσι, ποιοῦσι. Τὸ δὲ εὖ πράττονται = εὐτυχοῦσιν, οὐ ἀντίθετον τὸ κατωτέρω κακῶς πράττειν = δυστυχοῦσιν.

⁴) Ἐπειδὴ οὐ μόνον ἐαυτούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους δύνανται εἰς ἐξέτασιν ὑποβάλλουσιν. Ὅ δὲ καὶ πρὸ τῆς διὰ = ἐπ' ἴσης, ὥσαύ-

τως, δῆλ. ἐκτὸς τῆς ὠφελείας, ἣν διὰ τῆς ἰδίας δυνάμεως πορίζονται, πορίζονται τοιαύτην ἐπ' ἴσης ἐκ τῶν ἄλλων, ἐξετάζοντες τὴν χρησιμότητα αὐτῶν. Τὸ δὲ φυλάττομαι τι = προσφύλαττομαι ἀπὸ τι, οὐ περιπίπτω τινί (ἐντ. κακοῖς).

⁵) Δῆλ. ἐαυτούς, ἢ τὴν ἐαυτῶν δύναμιν. Τὸ δὲ διεψευσμένοι τῆς δυνάμεως = ἀλλ' εἶνε παντελῶς ἡπατημένοι ὡς πρὸς τὴν δύναμιν τῶν, ἔχουσι παντελῶς ψευδῇ γνώμην περὶ τοῦ τί δύνανται πράττειν.

⁶) Εὐρίσκονται ἐν τῇ αὐτῇ καταστάσει, δῆλ. δὲν γνωρίζουσιν ἐπ' ἴσης καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ὡς δὲν γνωρίζουσιν ἐαυτούς.

⁷) Δῆλ. ἴσασι. Τὸ δὲ δια-

πράττουσιν, εὔδοξοί τε καὶ τίμιοι γίγνονται καὶ οἳ τε ὅμοιοι¹ τούτοις ἡδέως χρῶνται, οἳ τε ἀποτυγχάνοντες τῶν πραγμάτων² ἐπιθυμοῦσι τούτους³ ὑπὲρ αὐτῶν βουλευέσθαι, καὶ προϊῶσθαι⁴ γε αὐτῶν τούτους, καὶ τὰς ἐλπίδας τῶν ἀγαθῶν ἐν τούτοις ἔχουσι, καὶ διὰ πάντα ταῦτα πάντων μάλιστα τούτους⁵ ἀγαπῶσιν.

29. Οἱ δὲ μὴ εἰδότες ὅ τι ποιῶσι, κακῶς δὲ αἰρούμενοι⁶, καὶ οἷς ἂν ἐπιχειρήσωσιν ἀποτυγχάνοντες⁷, οὐ μόνον ἐν αὐτοῖς τούτοις⁸ ζημιοῦνται τε καὶ κολάζονται, ἀλλὰ καὶ ἀδοξοῦσι διὰ ταῦτα καὶ καταγέλαστοι γίγνονται καὶ καταφρονοῦμενοι καὶ ἀτιμαζόμενοι ζῶσιν. ὁρᾷς δὲ καὶ τῶν πόλεων ὅτι⁹ ὅσαι ἄν, ἀγροήσασαι τὴν ἑαυτῶν δύναμιν, κρείττοις πολεμήσωσιν, αἱ μὲν ἀνάστατοι¹⁰ γίγνονται, αἱ δ' ἐξ ἑλευθέρων δοῦλαι.

30. Καὶ ὁ Εὐθύδημος, Ὡς πάνν μοι δοκοῦν¹¹, ἔφη, ὦ Σώκρατες, περὶ πολλοῦ ποιητέον εἶναι τὸ ἑαυτὸν γινώσκειν, οὕτως ἴσθι ὁπόθεν δὲ χρὴ ἄρξασθαι ἐπισκοπεῖν ἑαυτόν,

ματιάνοντες=ἐπειδὴ ὅλως διόλου σφάλονται ὡς πρὸς πάντα ταῦτα.

¹) Τοῖς εἰδόσιν, ὅτι ποιῶσι καὶ ἐπιτυγχάνουσι. Τὸ δὲ τούτοις σύναψ. τῷ τε ὅμοιοι καὶ τῷ χρῶνται.

²) Οἷς ἂν ἐπιχειρήσωσιν.

³) Τοὺς εἰδότας ἑαυτοὺς καὶ ἐπιτυγχάνοντας.

⁴) Ἐπιθυμοῦσι=καὶ μάλιστα ἐπιθυμοῦσι νὰ προϊῶσθαι ἑαυτῶν οὗτοι.

⁵) Παρατηρητέον τὴν ἐμφαντικὴν ἐπανάληψιν τῆς οὐτως.

⁶) Καὶ κακὴν ἐκλογὴν ποιούμενοι τοῦ ἔργου, ᾧπερ ἐπιχειροῦσι (διὰ τὸ ἑαυτοὺς μὴ εἰδέναι).

⁷) Δῆλ. τῶν πραγμάτων, οἷς ἂν ἐπιχειρήσωσιν.

⁸) Δῆλ. τοῖς ἔργοις, ταῖς ἐπιχειρήσεσιν (ὧν κακὴν ἐκλογὴν ἐποιήσαντο) εὐρίσκουσι τὴν ποινὴν καὶ τὴν τιμωρίαν . . , ἀλλὰ καὶ ἐστερημένοι πάσης τιμῆς ζῶσιν.

⁹) Ἐμφαντικῶς, ἀντί: ὁρᾷς δὲ καὶ ὅτι ὅσαι τῶν πόλεων.

¹⁰) Τὸ ἀνάστατος κυρίως λέγεται ἐπὶ τῶν ἄρδην καταστραφείσων πόλεων.

¹¹) Ἀντικείμενον τοῦ οὕτως ἴσθι (καὶ ὄχι αἰτία. ἀπόλυτος ὡς ἀλλαχοῦ). Ἡ δὲ σύντ. οὕτως ἴσθι, ὡς πάνν μοι δοκοῦν (=ὅτι πάνν μοι δοκεῖ) περὶ πολλοῦ ποιητέον εἶναι τὸ ἑαυτὸν γινώσκειν (τινά).

τοῦτο πρὸς σέ ἀποβλέπω, εἴ μοι ἐθελήσῃς ἂν ἐξηγήσασθαι¹.

31. — Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, τὰ μὲν ἀγαθὰ καὶ τὰ κακὰ ὁποῖά ἐστι, πάντως που² γινώσκεις. — Νῆ Δί', ἔφη, εἰ γάρ μὴδὲ ταῦτα οἶδα, καὶ τῶν ἀνδραπόδων φανλότερος ἂν εἴην. — Ἰθι δὴ, ἔφη, καὶ ἐμοὶ ἐξηγήσαι αὐτά. Ἄλλ' οὐ χαλεπόν, ἔφη· πρῶτον μὲν γὰρ αὐτὸ τὸ ὑγιαίνειν³ ἀγαθὸν εἶναι νομίζω, τὸ δὲ νοσεῖν κακόν· ἔπειτα καὶ τὰ αἷτια ἐκατέρου αὐτῶν⁴, καὶ ποτὰ καὶ βρωτὰ καὶ ἐπιτηδεύματα⁵, τὰ μὲν πρὸς τὸ ὑγιαίνειν φέροντα⁶ ἀγαθὰ, τὰ δὲ πρὸς τὸ νοσεῖν κακὰ.

32. Οὐκοῦν, ἔφη, καὶ τὸ ὑγιαίνειν καὶ τὸ νοσεῖν, ὅταν μὲν ἀγαθοῦ τιнос αἷτια γίγνηται, ἀγαθὰ ἂν εἴη, ὅταν δὲ κακοῦ, κακὰ; — Πότε δ' ἂν, ἔφη⁷, τὸ μὲν ὑγιαίνειν κακοῦ αἷτιον γένοιτο, τὸ δὲ νοσεῖν ἀγαθοῦ; — Ὅταν νῆ Δί', ἔφη, στρατείας τε αἰσχροῦ καὶ ναυτιλίας βλαβεροῦ καὶ ἄλλων πολλῶν τοιούτων οἱ μὲν διὰ ῥώμην μετασχόντες ἀπόλονται, οἱ δὲ δι' ἀσθένειαν ἀπολειφθέντες⁸ σωθῶσιν. — Ἀληθῆ λέγεις· ἀλλ' ὁρᾷς, ἔφη,

= ὅτι μεγάλην σημασίαν πρέπει νὰ δίδῃ τις εἰς τὸ νὰ ἐννοῇ τὸν ἑαυτὸν του.

¹) Σύντ. ἀποβλέπω πρὸς σέ (= ἀποβλέπων πρὸς σέ ἐλπίζω) ἐξηγήσασθαι τοῦτο (δηλ. ὁπόθεν χρὴ κτλ.), εἰ μοι ἐθελήσῃς ἂν ἐξηγήσασθαι. Καὶ τὸ μὲν ἀποβλέπω τι πρὸς τινα = ἀποβλέπων πρὸς τινα ἀπεκδέχομαι τι παρ' αὐτοῦ. Τὸ δὲ εἰ ἐθελήσῃς ἂν = ἂν εἶνε ἀληθές (ἂν παραδεχθῶμεν) ὅτι δυνατόν εἶνε νὰ θελήσῃς.

²) Ἐξ ἅπαντος, πιστεύω.

³) Αὐτὴ ἡ ὑγίεια καθ' ἑαυτὴν θεωρουμένη, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ αἷτια.

⁴) Εἰς τὸ αὐτῶν ὑπὸν. τὸ ὑγιαίνειν καὶ νοσεῖν.

⁵) Ἐπεξηγήσεις τοῦ αἷτια. Τὰ δὲ καὶ-καὶ-καὶ-τρόσον-ὅσον-ὅσον. Καὶ ποτὸν μὲν λέγεται πᾶν πόσιμον ὑγρόν, βρωτὸν δὲ λέγεται πᾶσα βρώσιμος τροφή. Ἐπιτηδεύματα δὲ ἐνταῦθα=ἡ διαίτα, ὁ τρόπος τοῦ ζῆν.

⁶) Τὰ συμβάλλοντα, τὰ συντελοῦντα πρὸς τὴν ὑγίειαν εἶνε ἀγαθὰ.

⁷) Ὁ Εὐθύδημος ἀπορῶν πῶς ἡ ὑγίεια ἡμπορεῖ νὰ γείνη πρόξενος κακοῦ ἢ δὲ νόσος ἀγαθοῦ, ἐρωτᾷ τὸν Σ., πότε ἡμπορεῖ νὰ συμβῇ τοῦτο.

⁸) Μεινάντες ὀπίσω, οἵκοι μείναντες.

ὅτι καὶ τῶν ὠφελίμων οἱ μὲν διὰ δόωμην μετέχουσιν, οἱ δὲ δι' ἀσθένειαν ἀπολείπονται. — Ταῦτα¹ οὖν, ἔφη, ποτὲ μὲν ὠφελούντα, ποτὲ δὲ βλάπτοντα, μᾶλλον ἀγαθὰ ἢ κακὰ ἔστιν; — Οὐδὲν² μὰ Δία φαίνεται κατὰ γε τοῦτον τὸν λόγον.

33. Ἄλλ' ἢ γέ τοι σοφία³, ὦ Σώκρατες, ἀναμφισβητήτως ἀγαθόν ἐστι· ποῖον γὰρ ἂν τις προᾶγμα οὐ βέλτιον προᾶτοι σοφὸς ὢν ἢ ἀμαθής⁴; — Τί δαί⁵; τὸν Δαίδαλον, ἔφη, οὐκ ἀκήκοας⁶ ὅτι ληφθεὶς ὑπὸ Μίνω διὰ τὴν σοφίαν ἠναγκάζετο ἐκείνῳ⁷ δουλεύειν καὶ τῆς τε πατρίδος⁸ ἅμα καὶ τῆς ἑλευθερίας ἐστερήθη, καὶ ἐπιχειρῶν ἀποδιδράσκειν μετὰ τοῦ νιοῦ, τὸν τε παῖδα ἀπώλεσε καὶ αὐτὸς οὐκ ἠδυνήθη σωθῆναι, ἀλλ' ἀπενεχθεὶς εἰς τοὺς βαρβάρους⁹ πάλιν ἐκεῖ ἐδούλευεν; — Λέγεται νῆ Δί', ἔφη, ταῦτα. — Τα δὲ Παλαμήδους¹⁰ οὐκ ἀκήκοας πάθῃ; τοῦτον γὰρ δὴ πάντες ὑμνοῦσιν, ὥς διὰ σοφίαν φθονηθεὶς ὑπὸ

¹⁾ Δηλ. τὸ ὑγιαίνειν καὶ τὸ νοσεῖν, ἅτινα ἐνίοτε μὲν ὠφελούσιν, ἄλλοτε δὲ βλάπτουσιν.

²⁾ Οὐδαμῶς φαίνονται ὄντα μᾶλλον ἀγαθὰ ἢ κακὰ ἐκ ταύτης τοῦλάχιστον τῆς συζητήσεως.

³⁾ Ἄλλὰ βεβαίως ἢ σοφία τοῦλάχιστον. Ἐν τούτῳ ὁ Εὐθύδημος ἀδιστάκτως πιστεύει, ὅτι ὁ Σωκράτης θὰ συμφωνήσῃ μετ' αὐτοῦ.

⁴⁾ Παρὰ ἀμαθής, παρὰ μὴ σοφός.

⁵⁾ Τὸ τί δαί; (= τί δέ; τί λοιπόν;) δηλοῖ θαυμασμόν καὶ ἐκπληξιν τοῦ ἐρωτῶντος.

⁶⁾ Κατὰ πρόληψιν, ἀντὶ οὐκ ἀκήκοας ὅτι ὁ Δαίδαλος. Ἦτο δὲ ὁ Δαίδαλος μυθικὸς Ἀθηναῖος τεχνίτης, κατασκευάσας τὸν ἐν Κρήτῃ Λαδύρινθον, ἐν ᾧ αὐτὸς μετὰ τοῦ νιοῦ Ἰκάρου καθείρχετο ὑπὸ τοῦ

βασιλέως Μίνω, ἀλλὰ διὰ τῶν κατασκευασθειῶν ὑπ' αὐτοῦ καὶ κηρῶ προσκολληθειῶν πτερυγίων, αὐτὸς μὲν διέφυγεν, ὁ δὲ υἱὸς Ἰκαρὸς προσεγγίσας τὸν ἥλιον, κατέπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν.

⁷⁾ Δηλ. τῷ Μίνῳ, βασιλεὶ τῆς Κρήτης.

⁸⁾ Δηλ. τῶν Ἀθηνῶν.

⁹⁾ Καὶ μακρὰν ὑπὸ τῶν πτερυγίων εἰς γῆν τῶν βαρβάρων φερθεὶς.

¹⁰⁾ Ὁ Παλαμήδης ἦτο ὀνομαστός διὰ τὴν σοφίαν καὶ βαθεῖαν σίνεσίν του. Ἐπειδὴ δὲ τὴν προσπεποιημένην παραφροσύνην τοῦ μὴ θέλοντος νὰ μετὰσχῃ τῆς εἰς Τροίαν στρατείας Ὀδυσσεὺς ἀνεκάλυπεν, ἐμισήθη ὑπ' αὐτοῦ· διὸ ὕστερον διαβληθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσεὺς ὡς προδότης τῶν Ἑλλήνων ἐλιθοβολήθη ὑπ' αὐτῶν.

τοῦ Ὀδυσσεὺς ἀπόλλυται¹. — Λέγεται καὶ ταῦτα, ἔφη. — Ἄλλους δὲ πόσους οἶνε διὰ σοφίαν ἀνασπάστους πρὸς βασιλέα γεγονέναι² καὶ ἐκεῖ δουλεύειν;

34. Κινδυνύει³, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἀναμφιλογώτατον ἀγαθὸν εἶναι τὸ εὐδαιμονεῖν⁴. — Εἵγε μὴ τις αὐτό, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, ἕξ ἀμφιλόγων ἀγαθῶν συντιθείη⁵. — Τί δ' ἂν, ἔφη, τῶν εὐδαιμονικῶν⁶ ἀμφίλογον εἴη; — Οὐδέν, ἔφη, εἵγε μὴ προσθήσομεν αὐτῷ⁷ ἰσχὺν ἢ πλοῦτον ἢ δόξαν ἢ καὶ τι ἄλλο τῶν τοιούτων. — Ἀλλὰ νῆ Δία, προσθήσομεν, ἔφη· πῶς γὰρ ἂν τις ἄνευ τούτων εὐδαιμονοίη; —

35. Νῆ Δί', ἔφη, προσθήσομεν ἄρα⁸, ἕξ ὧν πολλὰ καὶ χαλεπὰ συμβαίνει τοῖς ἀνθρώποις· πολλοὶ μὲν γάρ. . διὰ τὴν ἰσχὺν μείζουσιν ἔργοις ἐπιχειροῦντες, οὐ μικροῖς κακοῖς περιπίπτουσι, πολλοὶ δὲ διὰ τὸν πλοῦτον διαθροπτόμενοι⁹ τε καὶ ἐπιβουλεύεμενοι ἀπόλλυνται, πολλοὶ δὲ διὰ δόξαν καὶ πολιτικὴν δύναμιν μεγάλα κακὰ πεπόνθασιν.

36. Ἀλλὰ μὴν, ἔφη, εἵγε μὴδὲ τὸ εὐδαιμονεῖν ἐπαινῶν ὀρθῶς λέγω, ὁμολογῶ μὴδὲ ὅτι πρὸς τοὺς θεοὺς εὐχεσθαι χρὴ εἰδέναι¹⁰. — Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἴσως διὰ τὸ

¹) Καταστρέφει τὸν βίον.

²) Ὅτι ἀνάσπαστοι ἐγένοντο πρὸς βασιλέα = ὅτι βιαίως ἐκ τῆς πατρίδος τῶν ἀπήχθησαν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Περσίας. Τοῦτο δὲ ἐποίει ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας πρὸς τοὺς ὑποτελεῖς αὐτῷ, οὓς διὰ τὴν δύναμιν ὑπόπτυνεν.

³) Ἄνευ τοῦ σῆν ἢ ἄρα. Τὸ δὲ κινδυνεύει τίθεται ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ δοκεῖ, εἰκε, δηλὸν ἐστίν.

⁴) Ὁ Εὐθύδημος λέγει τέλος ὅτι ἀναμφισβήτητον ἀγαθὸν εἶνε ἡ εὐδαιμονία.

⁵) Ναί· ἐκτὸς ἐάν τις βέβαια

δὲν συγκροτεῖ αὐτήν, ἀρκεῖ μόνον νὰ μὴ συγκροτῇ τις τὴν εὐδαιμονίαν ἐξ ἀγαθῶν ἀμφιλόγων, ἐξ ἀγαθῶν, ἅτινα νὰ μὴ συντελῶσιν εἰς τὴν αὐτοῦ εὐδαιμονίαν.

⁶) Ἐκ τῶν χρησιμευόντων πρὸς εὐδαιμονίαν.

⁷) Ἐκτὸς ἐάν βέβαια δὲν προσθέσωμεν εἰς αὐτὸ (δηλ. τὴν εὐδαιμονίαν).

⁸) Θὰ προσθέσωμεν δηλὸν ὅτι ταῦτα ἐξ ὧν.

⁹) Διαφθειρόμενοι. Ἰδὲ 1, 2, 24.

¹⁰) Σύντ.: εἴ γε μὴ . . ὀρθῶς λέγω, ὁμολογῶ μὴ εἰδέναι μὴδ'

σφόδρα πιστεύειν εἰδέναι οὐδ' ἔσκεναι ἐπεὶ δὲ πόλεως δημοκρατουμένης παρασκευάζῃ προστάναι, δηλὸν ὅτι δημοκρατίαν γε οἶσθα τί ἐστὶ ¹. — Πάντως δῆπου, ἔφη.

37. Δοκεῖ οὖν σοι δυνατὸν εἶναι δημοκρατίαν εἰδέναι, μὴ εἰδότα ² δῆμον; — Μὰ Δί' οὐκ ἔμοιγε — Καὶ δῆμον ἄρ' οἶσθα τί ἐστίν; — Οἶμαι ἔγωγε. — Καὶ τί νομίζεις δῆμον εἶναι; — Τοὺς πένητας τῶν πολιτῶν ἔγωγε. — Καὶ τοὺς πένητας ἄρα οἶσθα; — Πῶς γὰρ οὐ; — Ἄρ' οὖν καὶ τοὺς πλουσίους οἶσθα; — Οὐδέν γε ἦντιν ἢ καὶ τοὺς πένητας ³. — Ποίους δὲ πένητας καὶ ποίους πλουσίους καλεῖς; — Τοὺς μὲν, οἶμαι, μὴ ἱκανὰ ἔχοντας εἰς ἃ δεῖ ⁴ τελεῖν πένητας, τοὺς δὲ πλείω τῶν ἱκανῶν πλουσίους.

38. Καταμεμάθηκας οὖν, ὅτι ἐνίοις μὲν, πάνν ὀλίγα ἔχουσιν, οὐ μόνον ἀρκεῖ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ περιποιῶνται ἀπ' αὐτῶν ⁵, ἐνίοις δέ, πάνν πολλά, οὐχ ἱκανὰ ἐστὶ; — Καὶ νῆ Δί', ἔφη ὁ Εὐθύδημος, ὀρθῶς γάρ με ἀναμνησκέεις ⁶, οἶδα γὰρ καὶ τυράννους τινάς, οἳ δι' ἔνδειαν, ὥσπερ οἳ ἀπορώτατοι, ἀναγκάζονται ἀδικεῖν.

39. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, εἴγε ταῦτα οὕτως ἔχει, τοὺς μὲν τυράννους ⁷ εἰς τὸν δῆμον θήσομεν, τοὺς δὲ ὀλίγα κεκτη-

ῶν, τι χρὴ εὐχεσθαι πρὸς τοὺς θεοὺς (ἀντὶ τοῖς θεοῖς).

¹) Κατὰ πρόληψιν ἀντί: δηλὸν ἐστὶν ὅτι οἶσθα τί ἐστὶ δημοκρατία.

²) = τῷ εἰ μὴ τις εἰδείῃ διότι ὑποκ. τοῦ εἰδέναι εἶνε ἡ ἀντων. τινά.

³) Δῆλ. οἶδα = ἔξ ἴσου ὥς καὶ τοὺς πένητας γνωρίζω.

⁴) Νὰ δαπανῶσι εἰς τὰς ἀνάγκας αὐτῶν, διὰ τὰ ἀπολύτως αὐτοῖς ἀναγκαῖα νὰ δαπανῶσι πένητας καλῶ, τοὺς δὲ πλείω τῶν ἱκανῶν ἔχοντας πλουσίους καλῶ.

⁵) Δῆλ. ἀπὸ τῶν πάνν ὀλίγων.

Τὸ δὲ περιποιῶνται = μένει αὐτοῖς ὑπόλοιπον, περισσεύμα.

⁶) Ὁ διὰ τοῦ γὰρ παρενθετικὸς οὗτος λόγος ἐξηγεῖ διὰ τί ὁ Εὐθύδημος πάλιν ἀνεμνήσθη τῶν γνώσεών του (οἶδα). Ὁ δὲ τοῦ οἶδα γὰρ εἶνε διασαφητικὸς = δηλὰ δῆ. Ὁ λόγος δὲ ὁμαλώτερον θὰ εἶχεν οὕτω: καὶ νῆ Δί', ἔφη ὁ Εὐθύδημος, οἶδα (ὀρθῶς γάρ με ἀναμνησκέεις) καὶ τυράννους.

⁷) Ὡσανεὶ ἀνωτέρω εἶχεν ὁμιλήσῃ ἐν γένει περὶ τυράννων καὶ ὅχι περὶ τινῶν μόνων.

μένους, ἐὰν οἰκονομικοὶ ᾧσιν, εἰς τοὺς πλουσίους. — Καὶ ὁ Εὐθύδημος ἔφη· Ἀναγκάζει με καὶ ταῦτα ὁμολογεῖν δηλὸν ὅτι ἢ ἐμὴ φανλότης¹ καὶ φροντίς², μὴ κράτιστον ἢ μοι σιγᾶν· κινδυνεύω γὰρ ἀπλῶς οὐδὲν εἰδέναι. Καὶ πάντῃ ἀθύρῃς ἔχων ἀπῆλθε καὶ καταφρονήσας ἑαυτοῦ καὶ νομίσας τῷ ὄντι ἀνδράποδον εἶναι³.

40. Πολλοὶ μὲν οὖν τῶν οὕτω διατεθέντων ὑπὸ Σωκράτους⁴ οὐκ ἐτι αὐτῷ προσήεσαν, οὓς καὶ βλακοτέρους ἐνόμιζεν· ὁ δὲ Εὐθύδημος ἐπέλαβεν οὐκ ἂν ἄλλως ἀνὴρ ἀξιόλογος⁵ γενέσθαι, εἰ μὴ ὅτι μάλιστα Σωκράτει συνεῖη· καὶ οὐκ ἀπελείπετο ἔτι αὐτοῦ⁶, εἰ μὴ τι ἀναγκαῖον εἴη⁷. ἔνια δὲ καὶ ἐμιμεῖτο ὧν ἐκεῖνος ἐπιτηδεύεν· ὁ δέ, ὥς ἔγνω αὐτὸν οὕτως ἔχοντα⁸, ἤκιστα μὲν διετάραπτεν⁹, ἀπλούσιστα δὲ καὶ σαφέστατα ἐξηγεῖτο ἅ τε ἐνόμιζεν εἰδέναι δεῖν καὶ ἐπιτηδεύειν κράτιστα εἶναι¹⁰.

¹) Ἡ ἐμὴ ἀμάθεια, ἢ ἐμὴ ἄγνοια προδήλως ἀναγκάζει με καὶ ταῦτα νὰ παραδεχθῶ. Τὸ δὲ δηλὸν ὅτι=προδήλως.

²) Καὶ φροντίς με κατέχει. Τὸ δὲ ἐπὶ. ἀπλῶς=ἐν γένει, ἀπολύτως.

³) Ὅτι πράγματι εἶνε ἀνδράποδον.

⁴) Οὓς Σωκράτης διέθηκεν οὕτω, ὥς δηλ. διέθηκε τὸν Εὐθύδημον, ἦτοι κακῶς, δυσαρέστως, ὥς ἀποδεικνύουν αὐτοὺς μηδὲν εἰδότας.

⁵) Ἀξίος λόγου, σπουδαῖος, ἐν ᾧ ἦτο φαῦλος (ἀνάξιος λόγου). Τὸ δὲ ἐπὶ. ὅτι μάλιστα=ὅσον τὸ δυνατόν συχνότατα.

⁶) Καὶ οὐκ ἐτι ἀπελείπετο αὐτοῦ=καὶ πλέον δὲν κατέλειπε αὐτόν (τὸν Σωκράτην).

⁷) Δηλ. αὐτῷ, ἐκτὸς ἐὰν ἀνάγκη τις ἐκόλυεν αὐτόν.

⁸) Ὅτι δηλ. ἤθελε νὰ διδάσκη.

⁹) Ἐφερεν αὐτόν εἰς ταραχήν, συνέχεεν αὐτόν ἐλέγχων, ὥς μάλιστα ἐν § 20, 33 καὶ 39 εἶχε πράξει. Τὸ δὲ ἐπὶ. ἀπλούσιστα ὅλως εἰλικρινῶς, ἄνευ εἰρωνείας.

¹⁰) Σύντ.: ἐξηγεῖτο ἅ τε ἐνόμιζεν δεῖν εἰδέναι (αὐτόν) καὶ ἅ ἐνόμιζεν κράτιστα εἶναι ἐπιτηδεύειν (αὐτόν). Ἀντὶ τοῦτου περιέμενε τις· ἅ ἐνόμιζεν εἰδέναι τε δεῖν καὶ ἐπιτηδεύειν (=ἐπιμελῶς πράττειν).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

1. Τὸ μὲν οὖν λεκτικούς¹ καὶ πρακτικούς [καὶ μηχανικούς / γίνεσθαι τοὺς συνόντας οὐκ ἔσπευδεν, ἀλλὰ πρότερον τούτων² ὥστε χρῆναι σωφροσύνην αὐτοῖς ἐγγενέσθαι τοὺς γὰρ ἄνευ τοῦ σωφρονεῖν ταῦτα⁴ δυναμένους ἀδικωτέρους τε καὶ δυνατότερον⁵ κακουργεῖν ἐνόμιζεν εἶναι.

2. Προῶτον μὲν δὴ περὶ θεοὺς ἐπειρᾶτο σώφρονας⁶ ποιεῖν τοὺς συνόντας. Ἄλλοι μὲν οὖν αὐτῷ πρὸς ἄλλους οὕτως ὁμι-

ΚΕΦΑΛ. Γ' § 1—18. *Περὶ λογίης.* Ἐν τῷ διαλόγῳ τούτῳ λόγος γίνεται περὶ τῆς θείας προνοίας. Ὁ Σ. διδάσκει τὸν Εὐθύδημον ὅτι εἰς πάσας τὰς πράξεις πρὸ παντός ἄλλου δεόμεθα σωφροσύνης, καὶ μάλιστα καθ' ὅσον αὕτη σχετίζεται πρὸς τὴν λατρείαν τῶν θεῶν, οἵτινες προνοοῦσι περὶ τῶν ἀνθρώπων, ἅτε παρόντες αὐτοῖς πάντα, ὧν ἔχουσιν ἀνάγκην καὶ πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἀνθρώπων διατιθέντες, καὶ περὶ τῆς ἐκβάσεως τῶν ἀδύλων αὐτοῖς διδάσκοντες. Τοὺς θεοὺς δὲν δυνάμεθα μὲν νὰ ἴδωμεν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν, ἀλλ' ὀφείλομεν τὰ ἔργα αὐτῶν ὁρῶντες νὰ ἀναγνωρίζωμεν τὴν δύναμιν αὐτῶν καὶ νὰ τιμῶμεν καὶ νὰ λατρεύωμεν αὐτούς. — Τὸ κεφάλαιον τοῦτο εἶνε συμπλήρωμα τοῦ Δου κεφαλ. τοῦ Αου Βιβλίου τῶν Ἀπομνημονευμάτων ἐν ᾧ ἐκτίθεται ἡ τοῦ Σ. θεολογία.

¹⁾ = ἱκανοὺς λέγειν. Τὸ δὲ πρακτικούς=ικανοὺς πράττειν. Ἀμφότερα δὲ αἱ λέξεις ἀναφέρον-

ται εἰς τὸν ἐν τῷ προηγουμένῳ Βφ κεφαλ. Εὐθύδημον, ὅστις κατεγίνετο ἐν τῷ δύνασθαι λέγειν καὶ πράττειν. Ἡ τρίτη ὁμῶς λέξις μηχανικούς (=δυναμένους μηχανᾶσθαι, ἱκανοὺς ποιεῖν τι ἀφ' ἑαυτῶν) φαίνεται οὕσα προσθήκη μεταγενεστέρου τινός, θέλοντος πρὸς τὰς λέξεις ταύτας νὰ σχετίσῃ τὰ ἐν Κεφ. 6. § 5 καὶ 7 λεγόμενα. Τὸ δὲ σπεύδω μετ' ἀπαρεμφ. ὡς βουλευτικόν.

²⁾ Προτίτερα ἀπὸ ταῦτα, πρὸ τῆς κτήσεως δηλ. τοῦ λέγειν καὶ πράττειν.

³⁾ Ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῶν νὰ ἐγκαταστῇ σωφροσύνη. Διότι ἡ σωφροσύνη ποιεῖ ἡμᾶς τηρεῖν τὸ προσήκον μέτρον ἐν πάσῃ πράξει.

⁴⁾ Δηλ. λέγειν καὶ πράττειν, ἥτοι τὰ πολιτικά.

⁵⁾ Ἐνόμιζεν, ὅτι νῦν εἶνε μᾶλλον ἱκανοὶ νὰ ἀδικῶσιν ἢ πρὸ τῆς κτήσεως τῶν δεξιότητων ἐκείνων.

⁶⁾ Νὰ καταστήσῃ σώφρονας ὅσον ἀποβλέπει τοὺς θεοὺς. Ἐντεῦθ = εὐσεβεῖς.

λοῦντι¹ παραγενόμενοι διηγοῦντο· ἐγὼ δέ, ὅτε πρὸς Εὐθύδημον τοιαύδε διελέγετο, παρεγενόμην².

3. Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, ἤδη ποτέ σοι ἐπῆλθεν³ ἐνθυμηθῆναι ὥς ἐπιμελῶς οἱ θεοὶ ὧν ἀνθρωποὶ δέονται κατεσκενάζασι; — Καὶ ὅς, Μὰ τὸν Δί', ἔφη, οὐκ ἔμοιγε⁴. — Ἄλλ' οἶσθά γ', ἔφη, ὅτι πρῶτον μὲν φωτὸς δεόμεθα, ὃ ἡμῖν οἱ θεοὶ παρέχουσι; — Νῆ Δί', ἔφη, ὃ γ' εἰ μὴ εἴχομεν⁵, ὅμοιοι τοῖς τυφλοῖς ἂν ἦμεν, ἐνεκά γε τῶν ἡμετέρων ὀφθαλμῶν⁶. — Ἄλλὰ μὴν καὶ ἀναπαύσεώς γε δεομένοις ἡμῖν νύκτα⁷ παρέχουσι κάλλιστον ἀναπατήριον. — Πάνυ γ', ἔφη, καὶ τοῦτο χάριτος ἄξιον⁸.

4. Οὐκοῦν καί⁹, ἐπειδὴ ὁ μὲν ἥλιος, φωτεινὸς ὢν, τὰς τε ὥρας τῆς ἡμέρας¹⁰ ἡμῖν καὶ τὰλλα πάντα σαφηνίζει¹¹, ἡ δὲ νύξ διὰ τὸ σκοτεινὴ εἶναι ἀσαφεστέρα ἐστίν, ἄστροα ἐν τῇ νυκτὶ ἀνέφηναν, ἃ ἡμῖν τὰς ὥρας τῆς νυκτὸς ἐμφανίζει¹², καὶ διὰ

¹) Σύντ. Ἄλλοι μὲν, οἱ παρεγένοντο αὐτῷ ὁμιλοῦντι (= ὅτε ὁμίλει) οὕτως διηγοῦντο. Τὸ δὲ ὁμιλῶ τιμῇ ἢ πρὸς τινα = συναναστρέφομαι μέ τινα ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νᾶ διαλεχθῶ πρὸς αὐτὸν περὶ τινος. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ οἱ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ τὸν Σωκράτην συναναστρεφόμενοι ὁμιλεῖται ἐκαλοῦντο. Τὸ δὲ οὕτως = μέ τοιούτων τρόπον, ὥστε τοὺς ὁμιλητὰς σώφρονας περὶ τοὺς θεοὺς ποιεῖν.

²) Δῆλ. αὐτῷ τῷ Σωκράτει.

³) Σοῦ ἤλθε ποτέ κατὰ νοῦν.

⁴) Ὑπον. ἐπῆλθεν ἐνθυμηθῆναι (= νᾶ σκεφθῶ).

⁵) Ὁ μάλιστα εἰ μὴ εἴχομεν.

⁶) Ὅσον ἐξαρτάται ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς μας, μεθ' ὅλους μάλιστα τοὺς ὀφθαλμούς μας, οἵτινες θὰ ἦσαν ἡμῖν ἄχρηστοι ἄνευ τοῦ φωτός.

⁷) Ἀντίθ. πρὸς τὸ φῶς. Τὸ δὲ ἀναπατήριον = μέσον ἀναπαύσεως.

⁸) Τοῦτο (τὸ νύκτα ἡμῖν τοὺς θεοὺς παρέχειν) πάνυ γε ἄξιον χάριτός ἐστιν.

⁹) Σύντ.: Οὐκοῦν καὶ .. ἄστροα ἡμῖν (= χάριν ἡμῶν) ἀνέφηναν (= ἔκαμαν νᾶ ἀναφανῶσιν) οἱ θεοί.

¹⁰) Δῆλ. ὀρθρον, μεσημβρίαν. δειλὴν, ἑσπέραν. Διότι ἐπὶ Ξενοφῶντος ὥρα δὲν ἐλέγετο τὸ δωδέκατον τῆς ἡμέρας.

¹¹) Σαφή, φανερά, ὁρατά καθίστησιν. Ὁ δὲ νοὺς τῶν ἐπομένων: καὶ ὅταν ἐν τῷ οὐρανῷ ὑπάρχωσιν ἄστέρες εἶνε ἡ νύξ ἀσαφής (σκοτεινὴ), ἀλλὰ μᾶλλον ἀσαφής, μᾶλλον σκοτεινὴ (ἀσαφεστέρα) εἶνε, ὅταν δὲν ὑπάρχωσιν ἐν τῷ οὐρανῷ ἄστροα.

¹²) Δεικνύουσι τὰς τῆς νυκτὸς

τοῦτο¹ πολλὰ ὦν δεόμεθα πρῶττον; — Ἔστι ταῦτα, ἔφη, — Ἀλλὰ μὴν² ἢ γε σελήνη οὐ μόνον τῆς νυκτός, ἀλλὰ καὶ τοῦ μηνὸς τὰ μέρη³ φανερὰ ἡμῖν ποιεῖ. — Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

5. Τὸ δ', ἐπεὶ τροφῆς δεόμεθα, ταύτην ἡμῖν ἐκ τῆς γῆς ἀναδιδόναι⁴ καὶ ὥρας ἀρμοιτούσας πρὸς τοῦτο παρέχειν, αἱ ἡμῖν οὐ μόνον ὦν δεόμεθα [πολλὰ καὶ παντοῖα] παρὰ σκενέζουσιν, ἀλλὰ καὶ οἷς εὐφραυνόμεθα; — Πάνυ, ἔφη, καὶ ταῦτα⁵ φιλάνθρωπα.

6. Τὸ δὲ καὶ ὕδωρ ἡμῖν παρέχειν⁶ οὕτω πολλοῦ ἄξιον, ὥστε καὶ συμφύειν τε καὶ συναύξειν τῇ γῇ καὶ ταῖς ὥραις⁷ πάντα τὰ χρήσιμα ἡμῖν, συντρέφειν δὲ καὶ αὐτοὺς ἡμᾶς, καὶ μισγόμενον⁸ πᾶσι τοῖς τρέφουσιν ἡμᾶς, ἐγκατεργαστότερά τε καὶ ὠφελιμώτερα καὶ ἡδίων ποιεῖν αὐτά, καί⁹, ἐπειδὴ πλείστον δεόμεθα τούτου, ἀφθονέστατον αὐτὸ παρέχειν ἡμῖν; — Καὶ τοῦτο, ἔφη, προνοητικόν¹⁰.

ὥρας. Αἱ δὲ τῆς νυκτός ὥραι εἶνε αἱ τρεῖς τετράωροι φυλακαί.

¹) Καὶ ἐξ αἰτίας τούτου, ἥτοι δυνάμει τοῦ φωτός τούτων (τῶν ἄστρων) πολλὰ πρῶττον, ἅτινα ἄνεν τοῦ φωτός τῶν ἄστρων δὲν ἠθέλομεν πρᾶττει;

²) Πρὸς τούτοις δέ. Εἰς δὲ τὸ ἐπόμε. νυκτός ὑπὸν. τὰς ὥρας.

³) Δῆλ. ἰσταμένον, μεσοῦντος, φθίνοντος. Πρβλ. 4, 7, 4.

⁴) Σύντ. = (πῶς δὲ οἶει) τὸ (τοὺς θεοὺς) ἀναδιδόναι ἡμῖν ἐκ τῆς γῆς ταύτην (δῆλ. τὴν τροφήν) καὶ (τοὺς θεοὺς) παρέχειν ὥρας (τοῦ ἔτους) ἀρμοιτούσας πρὸς τοῦτο (δῆλ. τὸ ἀναδιδόναι);

⁵) Δῆλ. τὰ μνημονευθέντα εἶνε ἔργα φιλάνθρωπα, εἶνε πράξεις φιλάνθρωποι.

⁶) Σύντ. = (πῶς δὲ οἶει) τὸ παρέχειν (τοὺς θεοὺς) ἡμῖν καὶ ὕδωρ οὕτω (= τόσον) πολλοῦ ἄξιον.

⁷) Ὡστε ἀφ' ἐνὸς μὲν τῇ βοηθείᾳ (τῇ συνεργασίᾳ) τῆς γῆς καὶ τῶν ὥρων (τοῦ ἔτους) πάντα τὰ χρήσιμα ἡμῖν νὰ δύνηται (τὸ ὕδωρ) καὶ νὰ φύη καὶ αὐξάνη, πρὸς τούτοις δὲ καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς (ὡς αἱ τροφαί) νὰ τρέφῃ.

⁸) Ἀφ' ἐτέρου δὲ μισγόμενον (τὸ ὕδωρ) μετὰ πάντα τὰ τρέφοντα (μετὰ τὰς τροφάς) καὶ εὐπεπτοτέρας καὶ κτλ.

⁹) Ὁ καὶ (μάλιστα) ἀναφέρεται εἰς τὸ ἐν ἀρχῇ τῆς § καὶ ὕδωρ ὑμῖν παρέχειν.

¹⁰) Μετὰ προβλεπτικῆς μερίμνης πεπονημένον.

7. Τὸ δὲ καὶ τὸ πῦρ πορίσαι ἡμῖν¹, ἐπίκουρον μὲν ψύχους, ἐπίκουρον δὲ σκότους, συνεργὸν δὲ πρὸς πᾶσαν τέχνην καὶ πάντα, ὅσα ὠφελείας ἔνεκα ἄνθρωποι κατασκευάζονται; ὥς γὰρ συνελόντι εἰπεῖν, οὐδὲν ἀξιόλογον ἄνευ πυρὸς ἄνθρωποι τῶν πρὸς τὸν βίον χρησίμων κατασκευάζονται². — Ὑπερβάλλει³, ἔφη, καὶ τοῦτο φιланθρωπία.

8. Τὸ δὲ τὸν ἥλιον, ἐπειδὴ ἐν χειμῶνι τράπηται⁴, προσίεναι⁵ τὰ μὲν ἀδρύνοντα⁶, τὰ δὲ ξηραίνοντα, ὧν καιρὸς διελήλυθε, καὶ ταῦτα διαπραξάμενον μηκέτι ἐγγυτέρω προσίεναι⁷, ἀλλ' ἀποτρέπεσθαι φυλαττόμενον, μὴ τι ἡμᾶς μᾶλλον τοῦ δέοντος θερμαίνων βλάβῃ, καὶ ὅταν αὖ πάλιν ἀπὸ γένηται⁸ ἔνθα καὶ ἡμῖν δηλὸν ἐστίν, ὅτι, εἰ προσωτέρω ἅπεισιν, ἀποπαγησόμεθα ὑπὸ τοῦ ψύχους, πάλιν αὖ τρέπεσθαι⁹ καὶ προσχωρεῖν, καὶ ἐνταῦθα τοῦ οὐρανοῦ ἀναστρέφεσθαι¹⁰, ἔνθα ὧν μάλιστα ἂν

¹) Σύντ.: (πῶς δὲ οἶει) καὶ τὸ πορίσαι (τοὺς θεοὺς) ἡμῖν τὸ πῦρ, ἐπίκουρον (ἐπικούρημα κατὰ τοῦ ψύχους), ἐπίκουρον (ἐπικούρημα δὲ κατὰ) τοῦ σκότους. Ἐν πολλοῖς δὲ χωρίοις τοῦ Ξενοφῶντος ἀπαντᾷ τὸ οὐδέτερον οἶον ποῖον σκότος, διὰ σκότους, ἐν τῷ σκότει καὶ ἐκ τοῦ σκότους.

²) Σύντ.: οὐδὲν τῶν χρησίμων πρὸς τὸν βίον κατασκευάζουσιν ἑαυτοῖς (οἱ ἄνθρωποι) ἀξιόλογον.

³) Ἀμεταβάτως. Ἐν τούτῳ τῷ πράγματι μᾶλλον ἢ ἐν ἄλλῳ τινὶ ἢ τοῦ θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἀγάπη ἐν ὅλῃ τῇ αὐτῆς λαμπρότητι δείκνυται.

⁴) Ὅταν τρέψῃ ἑαυτόν, ὅταν τραπῇ εἰς τὸ χειμερινὸν μέρος, ὅταν κάμῃ τὴν αὐτοῦ χειμερινὴν τροπὴν.

⁵) Σύντ.: (πῶς οἶει) τὸ προσίεναι τὸν ἥλιον—νά πλησιάζῃ ὁ ἥλιος πρὸς τὸ ἡμέτερον ἡμισφαίριον.

⁶) Τινὰς μὲν τῶν καρπῶν ὠριμάζων, ἄλλους δέ, ὧν ἡ ἐποχὴ παρῆλθε, ξηραίνων.

⁷) Σύντ. (πῶς δὲ οἶει) τὸν ἥλιον, διαπραξάμενον ταῦτα, μηκέτι προσίεναι ἐγγυτέρω, ἀλλ' ἀποτρέπεσθαι (=στρέφεσθαι ὀπίσω);

⁸) Δηλ. ἐνταῦθα, ἔνθα ὧν ὅταν δὲ ξαναπάλιν φθάσῃ αὐτοῦ, ὅπου. Τοῦ αὖ πάλιν συχνότερον εἶνε τὸ πάλιν αὖ.

⁹) (Πῶς οἶει) τὸ πάλιν αὖ τρέπεσθαι τὸν ἥλιον.

¹⁰) Καὶ νά γυρίξῃ, νά διατρίβῃ εἰς τοῦτο τοῦ οὐρανοῦ τὸ μέρος, δηλ. εἰς τὸ μέρος τὸ κεῖμενον μεταξὺ τῶν δύο τροπικῶν.

ἡμᾶς ὠφελοίη; — Νῆ τὸν Δί', ἔφη, καὶ ταῦτα παντάπασιν ἔοικεν ἀνθρώπων ἕνεκα γιγνομένοις.

9. Τὸ δ' ¹, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο φανερόν, ὅτι οὐκ ἂν ὑπενέγκαιμεν οὔτε τὸ καῦμα οὔτε τὸ ψῦχος, εἰ ἐξαπίνης γίγνοιτο, οὔτω μὲν κατὰ μικρὸν προσιέναι τὸν ἥλιον, οὔτω δὲ κατὰ μικρὸν ἀπιέναι, ὥστε λανθάνειν ἡμᾶς εἰς ἑκάτερα τὰ ἰσχυρότατα καθισταμένους; — Ἐγὼ μὲν, ἔφη ὁ Εὐθύδημος, ἤδη τοῦτο σκοπῶ, εἰ ἄρα τί ἐστὶ τοῖς θεοῖς ἔργον ἢ ἀνθρώπους θεραπεύειν ², ἐκεῖνο δὲ μόνον ἐμποδίζει με ³, ὅτι καὶ τᾶλλα ζῶα τούτων μετέχει.

10. Οὐ γὰρ καὶ τοῦτ' ⁴, ἔφη ὁ Σωκράτης, φανερόν, ὅτι καὶ ταῦτα ⁴ ἀνθρώπων ἕνεκα γίγνεται τε καὶ ἀνατρέφεται; τί γὰρ ἄλλο ζῶον αἰγῶν τε καὶ οἴων καὶ ἵππων καὶ βοῶν καὶ ὄνων καὶ τῶν ἄλλων ζώων τοσαῦτα ἀγαθὰ ἀπολαύει, ὅσα ἄνθρωποι; Ἐμοὶ μὲν γὰρ δοκεῖ πλείω ἢ τῶν φυτῶν ⁵ τρέφονται γοῦν ⁶ καὶ χρηματίζονται οὐδὲν ἥττον ἀπὸ τούτων ἢ ἀπ' ἐκείνων ⁷.

¹) Σύντ. πῶς δὲ οἶει τὸ οὔτω μὲν κατὰ μικρὸν προσιέναι τὸν ἥλιον, οὔτω δὲ κατὰ μικρὸν (αὐτὸν) ἀπιέναι, ὥστε λανθάνειν (ἡμᾶς) καθισταμένους (= ὥστε λεληθότως, ἀπαρητηρήτως νὰ φθάνομεν) εἰς ἑκάτερα τὰ ἰσχυρότατα (= εἰς τὸ ἰσχυρότατον θάλλος καὶ εἰς τὸ ἰσχυρότατον ψῦχος);

²) Εἰ ἄρα = ἂν τυχόν, μὴ τυχόν) τοῖς θεοῖς ἐστὶ τι ἔργον (ἄλλο) ἢ τὸ θεραπεύειν (= ἐπιμελεῖσθαι, φροντίζειν). Δῆλ. ὅτι οἱ θεοὶ μόνον περὶ τῶν ἀνθρώπων φροντίζουσιν.

³) Ἀλλὰ μὲ ἐμποδίζει (εἰς τὸ νὰ παραδεχθῶ τοῦτο) μόνον ἐκεῖνο (= τὸδε, § 15 σημ. 7), ὅτι δηλαδὴ καὶ τὰ ἐπίλοιπα ζῶα τούτων

(δηλ. τῶν μνημονευθέντων ἀγαθῶν) μετέχουσιν.

⁴) Δῆλ. τὰ ζῶα Ἐν τῷ οὐ γὰρ ἐν ἐρωτήσει ὁ γὰρ εἶνε συμπερασματικός = δὲν εἶνε λοιπὸν φανερόν κτλ.

⁵) Ἐμοὶ μὲν δοκεῖ (= ἐγὼ νομίζω) ἀπολαύειν τοὺς ἀνθρώπους πλείω ἀγαθῶν ἀπὸ τῶν ζώων ἢ ἀπὸ τῶν φυτῶν.

⁶) Ὁ γοῦν εισαγόμενος πρὸς ἀπόδειξιν τίνος εἶνε ἴσος τῷ γὰρ οὐν = διότι βεβαίως τρέφονται (οἱ ἄνθρωποι) καὶ μαζεύουσι χρήματα (χρηματίζονται).

⁷) Ὅχι ὀλιγότερον (ἐπ' ἴσης) ἀπὸ ταῦτα (δηλ. τὰ ζῶα) ἢ ἀπὸ ἐκείνα ὡς καὶ ἀπὸ ἐκείνα δηλ. τὰ φυτά).

πολὺν δὲ γένος ἀνθρώπων¹ τοῖς μὲν ἐκ τῆς γῆς φνυμένους εἰς τροφήν οὐ χρήται, ἀπὸ δὲ βοσκημάτων², γάλακτι καὶ τυρῷ καὶ κρέασι τρεφόμενοι ζῶσι. πάντες δέ, τιθασσεύοντες καὶ δαμάζοντες τὰ χρήσιμα τῶν ζώων, εἷς τε πόλεμον καὶ εἰς ἄλλα πολλὰ συνεργοὶς χρῶνται. — Ὁμογνωμονῶ σοι καὶ τοῦτ'³, ἔφη· ὁρῶ γὰρ αὐτῶν καὶ τὰ πολὺν ἰσχυρότερα ἡμῶν οὕτως ὑποχείρια γιγνόμενα τοῖς ἀνθρώποις, ὥστε χρῆσθαι αὐτοῖς ὅ τι ἂν βούλωνται⁴.

11. Τὸ δ'⁵, ἐπειδὴ πολλὰ μὲν καλὰ καὶ ὠφέλιμα, διαφέροντα⁶ δὲ ἀλλήλων ἐστί, προσθεῖναι τοῖς ἀνθρώποις αἰσθήσεις ἁρμοιτούσας πρὸς ἕκαστα, δι' ὧν ἀπολαύομεν πάντων τῶν ἀγαθῶν· τὸ δὲ καὶ λογισμὸν ἡμῖν ἐμφῦσαι, ᾧ⁷, περὶ ὧν αἰσθανόμεθα λογιζόμενοί τε καὶ μνημονεύοντες⁸, καταμανθάνομεν, ὅπῃ ἕκαστα συμφέρει, καὶ πολλὰ μηχανώμεθα, δι' ὧν τῶν τε ἀγαθῶν ἀπολαύομεν καὶ τὰ κακὰ ἀλεξόμεθα⁹.

12. Τὸ δὲ καὶ ἐρμηνεῖαν¹⁰ δοῦναι, δι' ἧς πάντων τῶν ἀ-

¹)=μέγα δὲ γένος (=πλήθος) ἀνθρώπων ζῶσιν.

²) Ἀπ' ἐκείνων, ἃ παρέχουσιν ἡμῖν τὰ βόσκοντα ζῶα. Τὸ δὲ τιθασσεύω=ἄγρια ζῶα ἐξημερώνω καὶ ποιῶ αὐτὰ κατοικίδια.

³) Ἐχω τὴν αὐτὴν σοι γνώμην καὶ ὡς πρὸς τοῦτο. Γίνεται δὲ τὸ ὁμογνωμονῶ ἐκ τοῦ ὁμογνώμων, ὃ ἐκ τοῦ Ὀμηρικοῦ ὁμός (=ὁ αὐτός) καὶ γνώμη.

⁴)=ἦν τινα χρῆσιν ἂν βούλωνται χρῆσθαι αὐτοῖς.

⁵) (Πῶς δ' οἶει) τὸ προσθεῖναι (τοὺς θεοὺς) αἰσθήσεις (ἡμῖν) τοῖς ἀνθρώποις, δι' ὧν ἀπολαύομεν.

⁶) Διάφορα ὁμῶς ὄντα ἀλλήλων, δηλ. διαφόρου ποιότητος, διαφό-

ρου ιδιότητος, διαφόρου σχήματος καὶ μεγέθους.

⁷) Δηλ. λογισμῷ=διὰ τοῦ ὁποίου λογισμοῦ, διὰ τῆς ὁποίας σκέψεως (κατ' ἀντίθ. πρὸς τὰς αἰσθήσεις).

⁸) Διότι σχεπτόμεθα καὶ τηροῦμεν ἐν τῇ μνήμῃ ὅσα διὰ τῶν αἰσθητηρίων ἀντιλαμβανόμενα. Τὸ δὲ ὅπῃ=ὅπου, εἰς τί.

⁹) Ἐνεστώς=τῷ ἀμνόμεθα=ἄφ' ἡμῶν αὐτῶν ἀποτρεπομεν. Εἶνε δὲ τὸ ἀλεξομαι ποιητικόν, ᾧ ἐκ τῶν Ἀττικῶν πεζογράφων μόνος ὁ Ξενοφῶν χρῆται.

¹⁰) Σύντ. πῶς δὲ οἶει τὸ (τοὺς θεοὺς) δοῦναι καὶ ἐρμηνεῖαν (=τὴν δύναμιν τοῦ λέγειν, τὸν λόγον). Τὸ δὲ διδάσκειν=διὰ τῆς διδασκαλίας.

γαθῶν μεταδίδομέν τε ἀλλήλοις διδάσκοντες, καὶ κοινωνοῦμεν καὶ νόμους τιθέμεθα καὶ πολιτευόμεθα; — Πάνταπασιν εἰοκασιν, ὃ Σώκρατες, οἱ θεοὶ πολλὴν τῶν ἀνθρώπων ἐπιμέλειαν ποιεῖσθαι. — Τὸ δὲ καί¹, ἥ ἀδυνατοῦμεν τὰ συμφέροντα προροεῖσθαι ὑπὲρ τῶν μελλόντων², ταύτη ἡμῖν αὐτοὺς συνεργεῖν, διὰ μαντικῆς τοῖς πυνθανομένοις φράζοντας τὰ ἀποβησόμενα καὶ διδάσκοντας, ἥ ἂν ἄριστα γίγνοιτο; — Σοὶ δ', εἴφη, ὃ Σώκρατες, εἰοκασιν³ ἔτι φιλικώτερον ἢ τοῖς ἄλλοις χρῆσθαι, εἴ γε, μηδὲ ἐπερωτώμενοι ὑπὸ σοῦ, προσημαίνουσί σοι ἃ τε χρὴ ποιεῖν καὶ ἃ μὴ⁴.

13. Ὅτι δέ γε ἀληθῆ λέγω⁵, καὶ σὺ γνώσῃ, ἂν μὴ ἀναμένης, ἕως ἂν τὰς μορφὰς τῶν θεῶν ἴδῃς⁶, ἀλλ' ἐξαρκῇ σοι τὰ ἔργα αὐτῶν ὁρῶντι σέβεσθαι καὶ τιμᾶν τοὺς θεοὺς⁷. Ἐν νόει δέ, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ θεοὶ οὕτως ὑποδεικνύουσιν⁸ οἷ τε

¹) Σύντ. (πῶς οἶει) καὶ τὸ συνεργεῖν ἡμῖν αὐτοὺς (δῆλ. τοὺς θεοὺς) ταύτη, ἥ ἀδυνατοῦμεν (=διὰ τούτου τοῦ τρόπου, δι' οὗ οὐ δυνάμεθα). Ὁ δὲ τρόπος δηλοῦται διὰ τοῦ φράζοντας καὶ διδάσκοντας (ὑποκ. τοὺς θεοὺς).

²) Ἡ πρόθ. ὑπὲρ μετὰ τῶν μερίμνης σημαντικῶν ῥημάτων τίθεται ἀντὶ τῆς περὶ μετὰ γενικῆς.

³) Σύντ. (οἱ θεοὶ) εἰοκασιν χρῆσθαι σοι ἔτι φιλικώτερον (=μετὰ πλείονος ἀκόμῃ φιλίας) ἢ τοῖς ἄλλοις. Τὸ δὲ κατωτ. εἴ γε ἀντὶ τοῦ ἐπείγε.

⁴) Ταῦτα ὁ Εὐθύδημος λέγων ὑπαινίσσεται τὸ τοῦ Σ. δαιμόνιον.

⁵) Ὅτι δὲ βέβαια λέγω ἀληθῆ (ὅτι δῆλ. οἱ θεοὶ προσημαίνουσιν εἰς ἐμὲ ὅτι πρέπει νὰ πράττω καὶ ὅτι νὰ μὴ πράττω) καὶ σὺ θά γεί-

νῃς κοινωνὸς τούτου τοῦ ἀγαθοῦ, δῆλ. τούτου τοῦ προγνωστικῆς, ἂν μὴ ἀναμένης κτλ.

⁶) Ὅπως κακῶς ὑποθέτεις ὅτι ἐγὼ βλέπω τὰς μορφὰς αὐτῶν

⁷) Ἀλλ' ἂν τὰ ἔργα αὐτῶν ἐξαρκῇ σοι, ὁρῶντι αὐτά, σέβεσθαι καὶ τιμᾶν τοὺς θεοὺς = ἀλλ' ἂν τὰ ὑπ' αὐτῶν ἐνεργούμενα καὶ πραττόμενα εἶνε ἀρκετὰ εἰς σέ, βλέποντα αὐτά, νὰ σέβῃσαι καὶ νὰ τιμᾷς τοὺς θεοὺς.

⁸) Ὁ νοῦς: ὅτι δὲ οἱ θεοὶ μόνον διὰ τοῦ τρόπου τούτου θέλουν νὰ γνωρίσωσι τοῖς ἀνθρώποις τὴν δύναμιν καὶ θέλησιν των ὑποδεικνύουσιν ἡμῖν δι' οὗ τρόπου τὰ λοιπὰ ἀγαθὰ δίδουσιν. Βλέπομεν μὲν ὅτι οἱ θεοὶ ἐνεργοῦσι καὶ παρέχουσιν, ἀλλὰ τίνι τρόπῳ δὲν βλέπομεν.

γὰρ ἄλλοι¹, ἡμῖν τὰγαθὰ διδόντες, οὐδὲν τούτων, εἰς τοῦμφανές
 ἰόντες, διδόασι, καὶ ὁ τὸν ὅλον κόσμον συντάττων τε καὶ συνέ-
 χων², ἐν ᾧ πάντα καλὰ καὶ ἀγαθὰ ἔστι, καὶ αἰὲ μὲν χρωμέ-
 νοις ἀτριβῇ τε καὶ ὑγιᾷ καὶ ἀγήρατα παρέχων³, θάττον δὲ νοή-
 ματος ὑπηρετοῦντα ἀναμαρτήτως⁴, οὗτος⁵ τὰ μέγιστα μὲν
 πράττων ὁρᾶται, τάδε δὲ οἰκονόμων ἀόρατος ἡμῖν ἔστιν⁶.

14. Ἐννόει δ', ὅτι καὶ ὁ πᾶσι φανερός δοκῶν εἶναι ἥλιος
 οὐκ ἐπιτρέπει τοῖς ἀνθρώποις ἐαυτὸν ἀκριβῶς ὁρᾶν, ἀλλ', ἐάν
 τις αὐτὸν ἀναιδῶς ἐργειρῇ θεάσασθαι⁷, τὴν ὄψιν ἀφαιρεῖται.
 Καὶ τοὺς ὑπηρετάς δὲ⁸ τῶν θεῶν εὐρήσεις ἀφανεῖς ὄντας· κε-
 ραυνός τε γὰρ ὅτι μὲν ἄνωθεν ἀφίεται, δηλόν, καὶ ὅτι οἷς ἂν
 ἐντύχῃ πάντων κρατεῖ, ὁρᾶται δ' οὐτ' ἐπιὼν οὔτε κατασκήψας⁹
 οὔτε ἀπιὼν καὶ ἄνεμοι αὐτοὶ μὲν οὐχ ὁρᾶται¹⁰, ἃ δὲ ποιοῦσι
 φανερά ἡμῖν ἔστι, καὶ προσιόντων αὐτῶν αἰσθανόμεθα. Ἀλλὰ

¹) Δῆλ. θεοί. Τὸ δὲ εἰς τοῦμ-
 φανές ἰόντες=ἐμφανιζόμενοι, πα-
 ρουσιαζόμενοι εἰς ἡμᾶς.

²) Καὶ ὁ συγκρατῶν (ὑψιστος
 θεός) τὸν κόσμον, ἐν ᾧ (κόσμῳ)
 πάντα ἔστι καλὰ καὶ ἀγαθὰ.

³) Σύντ. καὶ ἡμῖν αἰὲ χρωμέ-
 νοις τούτοις (=ἐφ' ὅσον διαρκῇ
 χρῆσιν ποιούμεθα τούτων) παρέ-
 χων ταῦτα ἀτριβῇ τε (=ἀλύμαντα,
 ἀβλαβῇ) καὶ ὑγιᾷ καὶ ἀγήρατα (=
 αἰδία, ἀναλλοίωτα).

⁴) Σύντ. καὶ παρέχων ταῦτα
 ἡμῖν ὑπηρετοῦντα ἀναμαρτήτως
 (=ἀπροσκόπτως) θάττον νοήμα-
 τος (=ταχύτερον τοῦ νοῦ).

⁵) Δῆλ. ὁ ὑψιστος θεός. Διὰ
 τοῦ οὗτος χάριν ἐμφάσεως ἐπανα-
 λαμβάνεται ἡ προηγουμένη ἔννοια.

⁶) Ὁ νοῦς: οὗτος μὲν ἐν τῷ
 μεγέθει τῶν ἔργων αὐτοῦ καθο-
 ρᾶται, τίνι δὲ τρόπῳ ταῦτα τὰ μέ-

γιστα αὐτοῦ ἔργα κυβερνᾷ ἀόρα-
 τος εἶναι.

⁷) Ὅσakis τις αὐθαδῶς ἐπι-
 χειρῇ νᾶ τὸν ἴδῃ.

⁸) Διὰ τοῦ καί... δὲ γίνεται
 μετάβασις εἰς τι σπουδαιότερον=
 πρὸς τούτοις δὲ καὶ οἱ ὑπηρεταί
 τῶν θεῶν. Καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς ἡμῶν
 βιβλίοις οἱ κεραυνοὶ καὶ οἱ ἄνε-
 μοι καλοῦνται ὑπηρεταί τοῦ θεοῦ
 (Ψαλμ. 48, 8). Τὸ δὲ κατωτ. ἄνω-
 θεν=ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.

⁹) Τὸ κατασκήπτω κυρίως λέ-
 γεται ἐπὶ τοῦ μεθ' ὁρμῆς καταπί-
 πτοντος κεραυνοῦ. Σκηπτὸς δὲ λέ-
 γεται ὁ κεραυνός.

¹⁰) Καὶ ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην
 Εὐαγγελίῳ (3, 8) ἀναγινώσκειται:
 «τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ, καὶ
 τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ'
 οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται καὶ ποῖ
 ὑπάγει.» Τὸ δὲ καὶ ἄνεμοι ἀποδί-

μὴν καὶ ἀνθρώπων δὲ ψυχῇ, ἥ, εἴπερ τι καὶ ἄλλο τῶν ἀνθρώπων¹⁾, τοῦ θεοῦ μετέχει, ὅτι μὲν βασιλεύει ἐν ἡμῖν, φανερόν, ὁράται δὲ οὐδ' αὐτῇ· Ἄ χορῇ²⁾ κατανοοῦντα μὴ καταφρονεῖν τῶν ἀοράτων, ἀλλ' ἐκ τῶν γιγνομένων τὴν δύναμιν αὐτῶν καταμαίθοντα τιμᾶν τὸ δαιμόνιον³⁾.

— 15. Ἐγὼ μὲν, ὦ Σώκρατες, ἔφη ὁ Εὐθύδημος⁴⁾, ὅτι μὲν οὐδὲ μικρὸν ἀμελήσω τοῦ δαιμονίου, σαφῶς οἶδα· ἐκεῖνο δὲ ἀθυμῶ⁵⁾, ὅτι μοι δοκεῖ τὰς τῶν θεῶν εὐεργεσίας οὐδ' ἂν εἷς ποτε ἀνθρώπων ἀξίας χάρισιν ἀμείβεσθαι⁶⁾.

16. Ἀλλὰ μὴ τοῦτο ἀθύμει⁷⁾, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε· ὁρᾷς γάρ, ὅτι ὁ ἐν Δελφοῖς θεός, ὅταν τις αὐτὸν ἐπερωτᾷ⁸⁾, πῶς ἂν τοῖς θεοῖς χαρίζοιτο⁹⁾, ἀποκρίνεται· Νόμῳ πόλεως¹⁰⁾. νόμος δὲ δήπου πανταχοῦ ἐστὶ κατὰ δύναμιν¹¹⁾ ἱεροῖς θεοῖς ἀρέσκεσθαι.

δοται εἰς τὸ ἀνωτέρω *κεραυνόν τε*, ἅπερ ἀνάρθως τίθενται πολλάκις ὡς ὀνόματα κύρια. Τὸ δὲ ἐπόμε. *ψυχῇ ἀνάρθως* ἔνεκα τῆς ἐπαζουλοῦσης ἀναφ. ἀντ. ἥ.

1) Μᾶλλον ἢ ἄλλο τι τῶν ἀνθρώπων. Ὁ δὲ καὶ εἰς τὸ εἴπερ τι καὶ ἄλλο κείται ὡς συνήθως ἐν ταῖς συγκρίσεσι πλεοναστικῶς.

2) Ἀσυνδέτως, ὡς συμπέρασμα τῶν προηγουμένων = *ταῦτα δὲ χορῇ ἢ μᾶλλον καὶ ταῦτα χορῇ*. Τὸ δὲ ἂ ἐξαργατάτα ἐκ τοῦ *κατανοοῦντα*.

3) Τὸ δαιμόνιον εἶνε ἕτερος ὄρος δι' οὗ ὁ Σωκράτης ἐξέφερε τὸ θεῖον.

4) Ὁ Εὐθύδημος ποιεῖται ἐνταῦθα τὴν αὐτὴν ἀντίρρησην, ἣν καὶ ὁ Ἀριστοτέλης. Τὸ δὲ οὐδὲ μικρὸν = οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον.

5) Τὸ ἐκεῖνο χάριν ἐμφάσεως τίθεται ἀντὶ τοῦ *τοῦτο ἢ τόδε* = ἐκείνην (= τήνδε) δὲ τὴν ἀθυμίαν

(= τὴν θλίψιν) ἔχω, ὅτι δηλὰ δὴ νομίζω κτλ.

6) Ἐντονώμερον τοῦ οὐδεὶς ἂν ἀμείβεσθαι = ὅτι οὐδεὶς δύναται ἂν ἀνταμείψῃ.

7) Μὴ ἔχε ταύτην τὴν ἀθυμίαν, μὴ λυπεῖσαι διὰ τοῦτο.

8) Ἐπὶ μαντενομένου λέγεται ἐρωτᾶν, ἐπερωτᾶν (ἐπερέσθαι) τὸν θεόν, *χορῇσθαι τῷ θεῷ* κτλ.

9) = τῷ ἀρέσκοι = τίνι τρόπῳ (τ'. ἔ. τίνας θυσίας προσφέρων) δύναται τις νὰ γίνηται ἀρεστὸς τοῖς θεοῖς, νὰ εὐχαριστῇ τοὺς θεοὺς.

10) Κατὰ τοὺς νόμους τῆς πόλεως, σύμφωνα μὲ τὰ ἔθιμα τῆς πόλεως.

11) Ἀναλόγως τῶν δυνάμεων τοῦ ἥτοι τῶν χρηματικῶν του μέσων τις κτλ. Τὸ δὲ ἀρέσκομαι *ὑπὸ τινι* μόνον παρ' Ὁμήρῳ εἶνε εὐχρηστον (Ὀδυσ. θ. 402). Ἀντί

Πῶς οὖν ἂν τις κάλλιον καὶ εὐσεβέστερον τιμῇ θεούς, ἢ, ὥς αὐτοὶ κελεύουσιν, οὕτω ποιῶν¹;

17. Ἀλλὰ χορὴ τῆς μὲν δυνάμεως μηδὲν ὑφίεσθαι²· ὅταν γὰρ τις τοῦτο ποιῇ³, φανερὸς δῆπου ἐστὶ τότε οὐ τιμῶν θεούς. Χορὴ οὖν, μηδὲν ἐλλείποντα κατὰ δύναμιν τιμᾶν τοὺς θεούς⁴, θαρσεῖν τε καὶ ἐλπίζειν τὰ μέγιστα ἀγαθὰ· οὐ γὰρ παρ' ἄλλων γ' ἂν τις μείζω ἐλπίζων σωφρονοίῃ⁵ ἢ παρὰ τῶν τὰ μέγιστα ὠφελεῖν δυναμένων, οὐδ' ἂν ἄλλως μᾶλλον, ἢ εἰ τοῦτοις ἀρέσκοι⁶· ἀρέσκοι δὲ πῶς ἂν μᾶλλον, ἢ εἰ ὥς μάλιστα πείθοιτο αὐτοῖς;

18. Τοιαῦτα μὲν δὴ λέγων τε καὶ αὐτὸς ποιῶν, εὐσεβεστέρους τε καὶ σωφρονεστέρους τοὺς συνόντας παρεσκεύαζεν.

τούτου παρ' Ἀττικοῖς ἐν χορήσει εἶνε τὸ ἰλάσκειν τινά τινα = ἐξιλεῶ (εὐχαριστῶ) τινα διὰ τινος.

¹) Ἡ ποιῶν οὕτω ὥς αὐτοὶ (οἱ θεοί) κελεύουσιν;

²) Ἀλλὰ πρέπει τις θυσιάζων, τῶν μὲν χρηματικῶν του μέσων (τῆς δυνάμεως) κατ' οὐδὲν κατώτερος νὰ δεικνύηται (ὑφίεσθαι).

³) Δῆλ. ὅταν ὑφίηται τῆς δυνάμεως, ἥτοι ὅταν κατώτερος τῶν χρηματικῶν του μέσων δεικνύηται θυσιάζων.

⁴) Μηδὲν κατὰ δύναμιν ἐλλείποντα (ὥς πρὸς τὸ) τιμᾶν τοὺς

θεούς = ὅταν τις κατ' οὐδὲν ὑστερῇ ἀναλόγως τῶν μέσων του εἰς τὸ νὰ προσφέρῃ θυσίας εἰς τοὺς θεούς.

⁵) Σύντ. οὐ γὰρ ἂν τις σωφρονοίῃ (= οὐ γὰρ ἂν τις σώφρων εἴη) ἐλπίζων (= εἰ ἐλπίζοι) μείζω (ἀγαθὰ) παρ' ἄλλων ἢ παρὰ τῶν δυναμένων τὰ μέγιστα (= τὰς μεγίστας ὠφελείας) ὠφελεῖν, ἥτοι παρὰ τῶν θεῶν.

⁶) Σύντ. οὐδ' ἂν σωφρονοίῃ (= οὐδ' ἂν σώφρων εἴη) ἄλλως ἐλπίζων (= εἰ ἐλπίζοι μείζω ἄλλως) μᾶλλον, ἢ εἰ τοῦτοις (δῆλ. τοῖς θεοῖς) ἀρέσκοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

1. Ἀλλὰ μὴν καὶ περὶ τοῦ δικαίου γε οὐκ ἀπεκρύπτετο ἦν εἶχε γνώμην, ἀλλὰ καὶ ¹ ἔργῳ ἀπεδείκνυτο ², ἰδίᾳ τε πᾶσι νομίμως τε καὶ ὠφελίμως χρώμενος ³, καὶ κοινῇ ἄρχουσί τε ἃ οἱ νόμοι προστάττειν πειθόμενος ⁴ καὶ κατὰ πόλιν καὶ ἐν ταῖς στρατείαις οὕτως, ὥστε *διάδηλος εἶναι ⁵ παρὰ τοὺς ἄλλους εὐτακτῶν.

ΚΕΦΑΛ. Δ' § 1—25. *Περὶ ληψις*. Τίνα ιδέαν εἶχεν ὁ Σωκράτης περὶ δικαίου κατεδείχθη ἔκ τε τοῦ ιδιωτικοῦ καὶ δημοσίου αὐτοῦ βίου, καθ' ὃν πάντοτε ἀντέστη εἰς τὴν παρανομίαν. Ὅτι δὲ τὸ δίκαιον καὶ θέμα τῶν διαλόγων του ἐλάμβανε, καταδεικνύται ἔκ τούτου τοῦ πρὸς τὸν σοφιστὴν Ἰππίαν τὸν Ἡλείον διάλογον του, διὰ τοῦ ὁποίου διδάσκει ὅτι δίκαιον εἶνε τὸ νόμιμον, ἥτοι τὸ πρὸς τοὺς νόμους τῆς πόλεως σύμφωνον, καὶ ὅτι ἡ ὑποτάγη εἰς τοὺς νόμους γεννᾷ τὴν τάξιν καὶ τὴν ὁμόνοιαν, τὴν εὐτυχίαν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς πόλεως. Οὐ μόνον δὲ τοὺς γραπτοὺς ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀγράφους νόμους ἐδίδασκεν ὁ Σωκράτης ὅτι ὀφείλομεν αὐστηρῶς νὰ τηρῶμεν· διότι οἱ νόμοι οὗτοι καὶ ἀναγκαιότατοι εἶνε πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων συμβίωσιν, καὶ ἡ φυσικὴ τιμωρία κατὰ πόδας ἀκολουθεῖ τὴν τούτων παραβάσιν.

¹) Οὐ μόνον οὐκ . . . ἀλλὰ μάλιστα. Ἡ διὰ τοῦ οὐ . . . ἀλλὰ καὶ ἐπίτασις εἶνε ἐντονωτέρα τῆς

διὰ τοῦ οὐ μόνον οὐ . . . ἀλλὰ καί. Τὸ δὲ ἀπεκρύπτετο γνώμην (= δὲν ἀπέκρυπτε τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, ἦν εἶχε περὶ τοῦ δ.) ἀναφέρεται εἰς τὴν κατὰ τοῦ Σωκράτους ἐν § 9 μομφὴν τοῦ Ἰππίου.

²) Συμπλ. οὐ μόνον λόγῳ, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ = ἀλλὰ μάλιστα διὰ τῶν πράξεών του καθίστα φανεράν, ἦν περὶ δικαίου εἶχε γνώμην.

³) Ἐπεὶ ἐχοῖτο = ἐπειδὴ προσεφέρετο εἰς πάντας καὶ κατὰ τὰς ιδιωτικὰς τῶν ὑποθέσεις (*ἰδίᾳ τε*) καὶ συμφώνως μὲ τοὺς νόμους καὶ μετ' ὠφελείας. Πρβλ. 4, 8, 11.

⁴) Καὶ ἐπειδὴ καὶ δημοσίᾳ (*κοινῇ*) ὑπήκουε καὶ εἰς τοὺς ἄρχοντας τῆς πόλεως ὡς πρὸς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα οἱ νόμοι ἠθέλον ἐκάστοτε προστάττει. Τὸ δὲ καὶ κατὰ τὴν πόλιν = καὶ ἐν τῇ πόλει διατρίβων, καὶ ἐν καιρῷ εἰρήνης.

⁵) Ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ καταφάνηται ὅτι ὑπὲρ τοὺς ἄλλους συμπολίτας του ἦτο ἄνθρωπος τῆς τάξεως.

2. Καὶ ὅτε ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, ἐπιστάτης γενόμενος¹ οὐκ ἐπέτρεψε² τῷ δήμῳ παρὰ τοὺς νόμους³ ψηφισάσθαι, ἀλλὰ σὺν τοῖς νόμοις ἡγαντιώθη τοιαύτη ὁρμῇ τοῦ δήμου, ἣν οὐκ ἂν οἶμαι ἄλλον οὐδένα ἄνθρωπον ὑπομεῖναι.

3. Καὶ ὅτε οἱ τριάκοντα προσέειπον αὐτῷ παρὰ τοὺς νόμους⁴ τι, οὐκ ἐπέειπεν· τοῖς τε γὰρ νέοις ἀπαγορευόντων αὐτῶν μὴ διαλέγεσθαι καὶ προσταζάντων ἐκείνῳ τε καὶ ἄλλοις τισὶ τῶν πολιτῶν ἀγαγεῖν τινα ἐπὶ θανάτῳ⁵, μόνος οὐκ ἐπέισθη, διὰ τὸ παρὰ τοὺς νόμους αὐτῷ προστάττεσθαι.

4. Καὶ ὅτε τὴν ὑπὸ Μελήτου γραφὴν ἔφηνε⁶, τῶν ἄλλων εἰωθότων ἐν τοῖς δικαστηρίοις πρὸς χάριν τε τοῖς δικασκαῖς διαλέγεσθαι καὶ κολακεύειν καὶ δεῖσθαι παρὰ τοὺς νόμους, καὶ διὰ τὰ τοιαῦτα πολλῶν πολλὰκις ὑπὸ τῶν δικαστῶν ἀφιμεμένων, ἐκεῖνος οὐδὲν ἠθέλησε τῶν εἰωθότων⁶ ἐν τῷ δικαστηρίῳ παρὰ

¹) Καὶ ὅτε ἐγένετο πρόεδρος. Ἰδὲ 1, 1, 18. Τὸ δὲ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἐτέθη, διότι ἐν τῇ δίκῃ τῶν ἐννέα στρατηγῶν πλείονες ἐκκλησίαι (τοῦλάχιστον δύο) ἐγένοντο. Ἐν μιᾷ δὲ τούτων ὁ Σωκράτης ἦτο ἐπιστάτης (πρόεδρος).

²) Ἡ γραμματικὴ ἀκολουθία ἔπρεπε νὰ εἴνε: ἰδίᾳ τε χρώμενος καὶ κοινῇ πειθόμενος, καὶ οὐκ ἐπιτρέψας, ἀλλ' ἀνακολούθως πως ἔγραψε: καὶ ὅτε οὐκ ἐπέτρεψεν ἀλλ' ἡγαντιώθη.

³) Οἱ νόμοι ὡς ἐσημειώμεθα ἐν 1, 1, 18, ὥριζον ὅτι, ὅτε πολλοὶ ὁμοῦ συγκατηγοροῦντο, περὶ ἐνὸς ἐκάστου χωριστὰ ἔπρεπε νὰ γείνη ψηφοφορία. Ἀλλ' ἐν τῇ δίκῃ τῶν ἐννέα στρατηγῶν μιᾷ ψήφῳ, ἥτοι διὰ μιᾶς χειροτονίας συγχρόνως, ἤθελον νὰ ἀποφασίσωσι καὶ περὶ τῶν ἐννέα στρατηγῶν. Εἰς

τοῦτο δὲ ὁ Σωκράτης προεδρεύων τῆς ἐκκλησίας ἀντέστη.

⁴) = τῷ ἴνα ἀποθάνοι. Ὁ Σωκράτης ἐν τῇ Πλάτωνος Ἀπολογία κεφ. 20 περὶ τούτου λέγει: οἱ τριάκοντα μεταπεμφάμενοί με πέμπτον αὐτὸν εἰς τὴν θόλον (δηλ. εἰς τὸ οἶκημα, ἐν ᾧ οἱ τριάκοντα συνεδρίαζον), προσέταξαν ἀγαγεῖν ἐκ Σαλαμίνος Λέοντα τὸν Σαλαμίνιον, ἵνα ἀποθάνοι. . . ἐπειδὴ ἐκ τῆς θόλου ἐξήλθομεν, οἱ μὲν τέταρτος ὄχοντο εἰς Σαλαμίνα καὶ ἤγαγον Λέοντα, ἐγὼ δὲ φόχονην ἀπὼν οἶκαδε.

⁵) Κατηγορεῖτο διὰ γραφῆς ὑπὸ τοῦ Μελήτου. Εἶνε δὲ τὸ γραφὴν φεύγω παθητικὸν τοῦ γραφὴν γράφομαι = διὰ γραφῆς κατηγορῶ ἐν δικαστηρίῳ.

⁶) Οὐδὲν. . . τῶν εἰωθότων (δηλ. ποιεῖσθαι), ὅπερ ἐκ τοῦ κατωτέρω

τοὺς νόμους ποιῆσαι, ἀλλὰ, ῥαδίως ἂν ἀφελθεῖς ὑπὸ τῶν δικαστῶν, εἰ καὶ μετρίως τι τούτων ἐποίησε, προείλετο μᾶλλον¹ τοῖς νόμοις ἐμμένον ἀποθανεῖν ἢ παρανομῶν ζῆν.

5. Καὶ ἔλεγε δὲ οὕτως² καὶ πρὸς ἄλλους μὲν πολλὰκις, οἶδα δὲ ποτε αὐτὸν καὶ πρὸς Ἰππίαν τὸν Ἥλειον περὶ τοῦ δικαίου τοιαύδε διαλεχθέντα³: διὰ χρόνου γὰρ ἀφικόμενος⁴ ὁ Ἰππίας Ἀθήνῃσιν, παρεγένετο τῷ Σωκράτει, λέγοντι πρὸς τινες, ὥς θαυμαστὸν εἶη τό⁵, εἰ μὲν τις βούλοιο σκντέα διδάσασθαι τινα ἢ τέκτονα ἢ χαλκέα ἢ ἱππέα, μὴ ἀπορεῖν, ὅποι ἂν πέμψας τούτου τύχοι [φασὶ δὲ τινες καὶ ἵππον καὶ βοῦν τῷ βουλομένῳ δικαίους ποιήσασθαι πάντα μεστὰ εἶναι τῶν διδασόντων⁶]. ἂν δὲ τις βούληται ἢ αὐτὸς μαθεῖν τὸ δίκαιον ἢ

ποιῆσαι ἐξάγεται. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν εἶνε ἀναγκαῖον, ἀφοῦ πολλὰκις τὰ εἰωθότα λέγονται τὰ ἐκ συνηθείας παραδεκτά. Τὰ δὲ μέσα, ἅτινα μετεχειρίζοντο οἱ κατηγορούμενοι ὅπως κάμψωσιν εἰς οἷκτον τοὺς δικαστάς, δηλ. θρηγοῦντες καὶ ὀδυρόμενοι, ἐθεωροῦντο παράνομα.

¹) Σύντ. ἀλλὰ (Σωκράτης) προείλετο μᾶλλον... ἀποθανεῖν, ὃς ῥαδίως ἂν ἀφελθῇ (=εὐκόλως ἡδύνατο νὰ ἀφωσθῇ), εἴ τι τούτων τῶν εἰωθότων ἐν τῷ δικαστηρίῳ καὶ μετρίως (=μὲ μέτρον) ἐποίησεν.

²) Καὶ ὠμίλει δὲ ἐν ταύτῃ τῇ ἐννοίᾳ, ὅτι δηλ. ἡ δικαιοσύνη πρὸ πάντων ἐν τοῖς δικαίοις ἔργοις δεικνύεται. Ὁ δὲ καὶ-δὲ δεικνύει τὴν εἰς τι ἰσχυρότερον μετάβασιν.

³) = τῷ οἶδα ἀκούσας αὐτοῦ διαλεχθέντος. Ὁ δὲ Ἰππίας ἦτο πολυμαθὴς σοφιστὴς καὶ φιλοσκόπτῃς ἀνὴρ.

⁴) Ἐλθὼν δηλὰ δὴ εἰς Ἀθήνας μετὰ παρέλευσιν μακροῦ χρόνου (ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ εἰς Ἀθήνας ἀφίξεως) ὥς τοῦτο δεικνύεται ἐκ τῆς διαφορᾶς τοῦ διαλόγου.

⁵) Σύντ. τὸ μὴ ἀπορεῖν τὸν βουλόμενον διδάσασθαι τινα σκντέα... ὅποι πέμψας (αὐτοῦς) τύχοι ἂν τούτου, δηλ. τοῦ διδάσασθαι=εἶνα τοὺς διδάξῃ διὰ τοῦ γινώσκοντος τὰς τέχνας ταύτας. Ὡστε τὸ εἰ τις βούλητο εἶνε ἀνάλυσιν μετοχῆς τὸν βουλόμενον.

⁶) Ἡ πρότασις αὕτη φαίνεται οἰοεῖ ὥς παρατήρησις τοῦ συγγραφέως, μᾶλλον δὲ ὥς παρατήρησις ἐτέρου τινός. Διὸ καὶ περιγράφεται. Ἡ δὲ σύνταξις: τινὲς φασὶ πάντα εἶνε μεστὰ τῶν διδασόντων (=τῶν δυναμένων διδάσαι) τῷ βουλομένῳ (=εἰς τὸν θέλοντα) καὶ ἵππον καὶ βοῦν δικαίους ποιήσασθαι. Τὸ δὲ δικαίους=καλοὺς, χρησίμους.

νίον ἢ οἰκέτην διδάσασθαι μὴ εἰδέναι¹, ὅποι ἂν ἐλθὼν τύχοι τούτου.

6. Καὶ ὁ μὲν Ἰππίας ἀκούσας ταῦτα, ὥσπερ ἐπισκώπτων αὐτόν², "Εὐ γὰρ σύ, ἔφη, ὦ Σωκράτες, ἐκείνα τὰ αὐτὰ λέγεις, ἃ ἐγὼ πάλοι ποτέ σου ἤκουσα; — Καὶ ὁ Σωκράτης, "Ὁ δέ γε τούτου δεινότερον³, ἔφη, ὦ Ἰππία, οὐ μόνον ἀεὶ τὰ αὐτὰ λέγω, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν αὐτῶν σὺ δ' ἴσως, διὰ τὸ πολυμαθὴς εἶναι, περὶ τῶν αὐτῶν οὐδέποτε τὰ αὐτὰ λέγεις. — Ἀμέλει⁴ ἔφη, πειρῶμαι καινόν τι λέγειν ἀεὶ.

— 7. Πότερον, ἔφη, καὶ περὶ ὧν ἐπίστασαι⁵, οἷον περὶ γραμμάτων, ἐάν τις ἔρηται σε, πόσα καὶ ποῖα Σωκράτους ἐστίν⁶, ἀλλὰ μὲν πρότερον, ἀλλὰ δὲ νῦν πειροῖ λέγειν⁷; ἢ περὶ ἀριθμῶν τοῖς ἐρωτῶσιν, εἰ τὰ δις πέντε δέκα ἐστίν, οὐ τὰ αὐτὰ νῦν, ἃ καὶ πρότερον, ἀποκρίνη; — Περὶ μὲν τούτων, ἔφη, ὦ Σωκράτες, ὥσπερ σύ, καὶ ἐγὼ⁸ ἀεὶ τὰ αὐτὰ λέγω περὶ μέντοι τοῦ δικαίου πάνν οἶμαι νῦν ἔχειν εἰπεῖν⁹, πρὸς ἃ οὔτε σὺ οὔτ' ἂν ἄλλος οὐδείς δύναται ἀντειπεῖν.

¹) Σύντ. θαυμαστὸν εἶη μὴ εἰδέναι ὅποι ἐλθὼν τύχοι ἂν τούτου, δηλ. τοῦ διδάσασθαι (= νὰ διδάξῃ διὰ τοῦ γινώσκοντος ταῦτα). Τὸ δὲ ἢ αὐτὸς μαθεῖν = ἢ ὁ ἴδιος νὰ διδαχθῇ.

²) Τρόπον τινὰ περιπαίζων αὐτόν. Τὸ δὲ ἐπόμε. *ἔτι γὰρ* = ἀκόμη δηλαδή, ἀκόμη λοιπὸν ἐκεῖνο τὰ ἴδια λέγεις;

³) Βραχυλογικὴ ἐκφρασις, ἀντί, ὃ δὲ γε τούτου δεινότερόν ἐστι, τοῦτ' ἐστίν, ὅτι οὐ μόνον κτλ.

⁴) Προστακτικὴ εἰς ἣν ἐδόθη ἐπιρρηματικὴ σημασία = ὄντως, βεβαίως.

⁵) Καὶ περὶ τούτων, ἃ ἐπίστα-

σαι (ἀναγκάζεις σεαυτὸν νὰ λέγῃ πάντοτε νεώτερόν τι);

⁶) Πόσα καὶ ποῖα γράμματα τῆς ἀλφαβήτου εἰσὶ τὰ ἀποτελοῦντα τὴν λέξιν Σωκράτης. Τὸ δὲ οἷον, = ὥς, παραδείγματος χάριν.

⁷) Δεύτερον μέρος τῆς ἐρωτήσεως εἶνε ἢ μὴ, μᾶλλον δέ, ἢ ἀεὶ τὰ αὐτὰ λέγεις; Διότι τὸ ἐπόμενον ἢ — ἀποκρίνη εἶνε δευτέρα ἐρώτησις.

⁸) Τὸ καὶ ἐγὼ τίθεται ἄνευ τοῦ οὔτω.

⁹) "Ὅτι δύναμαι νὰ εἴπω. Εἰς δὲ τὸ ἐπόμε. σὺ ὑποκ. δύνασαι ἂν ἀντειπεῖν.

8. Νῆ τὴν Ἥραν¹ ἔφη, μέγα λέγεις ἀγαθὸν εὖρη-
κέναι², εἰ παύσονται μὲν οἱ δικασταὶ δίχα ψηφίζόμενοι³, παύ-
σονται δὲ οἱ πολῖται περὶ τῶν δικαίων ἀντιλέγοντες τε καὶ
ἀντιδικοῦντες καὶ στασιάζοντες, παύσονται δὲ αἱ πόλεις δια-
φερόμεναι περὶ τῶν δικαίων καὶ πολεμοῦσαι⁴, καὶ ἐγὼ μὲν
οὐκ οἶδ', ὅπως ἂν ἀπολειφθείην σου⁵ πρὸ τοῦ ἀκοῦσαι τηλι-
κοῦτον ἀγαθὸν εὖρηκότος.

9. Ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη, οὐκ ἀκούσῃ⁶, πρὶν γ' ἂν αὐτὸς
ἀποφῇρη, ὅτι νομίζεις τὸ δίκαιον εἶναι ἀρκεῖ γάρ, ὅτι τῶν ἄλ-
λων καταγελῆς⁷, ἐρωτῶν μὲν καὶ ἐλέγχων πάντας, αὐτὸς δ'
οὐδενὶ θέλων ὑπέχειν λόγον⁸, οὐδὲ γνώμην ἀποφαίνεσθαι περὶ
οὐδενός.

10. Τί δέ; ὦ Ἰπλία, ἔφη, οὐκ ἤσθησαι, ὅτι ἐγὼ ἂν δοκεῖ
μοι δίκαια εἶναι οὐδὲν παύομαι⁹ ἀποδεικνύμενος; — Καὶ ποῖος
δή σοι, ἔφη, οὗτος ὁ λόγος ἐστίν¹⁰; — Εἰ δὲ μὴ λόγῳ, ἔφη,
ἀλλ' ἔργῳ ἀποδείκνυμαι¹¹, ἢ οὐ δοκεῖ σοι ἀξιολογότερον

¹) Συνήθης ἦν τῷ Σωκράτει
ὁ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἀθιδῶν λε-
γόμενος οὔτος ὄρκος.

²) Βραχυλ. μέγα ἐστὶ τὸ ἀγα-
θόν, ὃ λέγεις εὖρηκέναι.

³) Διχογνωμοῦντες ἐν ταῖς
ἀποφάσεσιν αὐτῶν. Τὸ δὲ ἀντιδι-
κοῦντες = ἐγείροντες, ἔχοντες δίκας
πρὸς ἀλλήλους.

⁴) Ἐχουσαι διαφορὰς (ἐριδας
καὶ πολέμους) πρὸς ἀλλήλους.

⁵) Πῶς δύναμαι νὰ ἀποχω-
ρισθῶ ἀπὸ σοῦ πρὸ τοῦ νὰ ἀκούσω
σὲ τὸν εὖρόντα τόσον μέγα ἀγα-
θόν. Τὸ δὲ οὐκ οἶδ', ὅπως ἂν ἀπο-
λειφθείην σου ἐτέθη ἐπὶ τὸ ἀστι-
κώτερον, ἀντὶ τοῦ οὐκ ἀπολείρω-
μαί σου.

⁶) Δῆλ. ἐμοῦ, πρὶν βέβαια.

⁷) Ἐλλειπτ. ἀλλ' ἐμοὶ τοῦτο οὐ
ποιήσεις, διότι ἀρκεῖ κτλ. Τὸ δὲ
καὶ ἐλέγχων πάντας = καὶ ἐξελέγ-
χων, καὶ ἐναργῶς ἀποδεικνύων
τὰς πλάνας πάντων.

⁸) Τὸ ὑπέχω λόγον τινί = δίδω-
μι λόγον τινί. Τὸ δὲ γνώμην = τὴν
γνώμην, τὴν σὴν γνώμην.

⁹) Τὸ οὐδὲν παύομαι (κατ' οὐ-
δένα τρόπον, οὐδαμῶς παύομαι)
εἶνε ἐντονώτερον τοῦ οὐ παύομαι.

¹⁰) Καὶ ποῖος λοιπὸν εἶνε ὁ
τρόπος τοῦ λέγειν, ὃν σὺ περὶ τοῦ
δικαίου μεταχειρίζεσαι; Ὁ δὲ καὶ
ἐν ἐρωτῇ σιμᾶναι ἀπορίαν ἢ
ἀγανάκτησιν.

¹¹) Ὑπον. ἂν δοκεῖ μοι δίκαια
εἶναι. Ὁ δὲ ἀλλὰ = ἀλλὰ τοῦλά-
χιστον, ἀλλὰ βεβαίως.

τοῦ λόγου τὸ ἔργον εἶναι¹; — Πολύ γε, νῆ Δί', ἔφη· δίκαια μὲν γὰρ λέγοντες πολλοὶ ἄδικα ποιοῦσι, δίκαια δὲ πράττων οὐδ' ἂν εἷς ἄδικος εἴη.

11. Ἦσθησαι σὺν πρόποτέ μου ἢ ψευδομαρτυροῦντος ἢ συκοφαντοῦντος ἢ φίλους ἢ πόλιν εἰς στάσιν ἐμβάλλοντος, ἢ ἄλλο τι ἄδικον πράττοντος; — Οὐκ ἔγωγε, ἔφη. — Τὸ δὲ τῶν ἀδίκων ἀπέχεσθαι οὐ δίκαιον ἦγγ'; — Ἀῆλος εἶ², ἔφη, ὦ Σώκρατες, καὶ νῦν διαφεύγειν ἐγχειρῶν τὸ ἀποδείκνυσθαι γνώμην, ὃ τι νομίζεις τὸ δίκαιον³. οὐ γὰρ ἂ πράττουσιν οἱ δίκαιοι, ἀλλ' ἂ μὴ πράττουσι, ταῦτα λέγεις.

12. Ἄλλ' ὥμην ἔγωγε, ἔφη ὁ Σωκράτης, τὸ μὴ θέλειν ἀδικεῖν ἱκανὸν δικαιοσύνης ἐπίδειγμα εἶναι⁴. εἰ δέ σοι μὴ δοκεῖ, σκέψαι, ἐὰν τόδε σοι μᾶλλον ἀρέσκη· φημὶ γὰρ ἐγὼ τὸ νόμιμον⁵ δίκαιον εἶναι. — Ἄρα τὸ αὐτὸ λέγεις, ὦ Σώκρατες, νόμιμόν τε καὶ δίκαιον εἶναι⁶; — Ἐγώ γε, ἔφη.

13. Οὐ γὰρ αἰσθάνομαί σου⁷, ὅποῖον νόμιμον ἢ ποῖον δίκαιον λέγεις. — Νόμους δὲ πόλεως, ἔφη, γιγνώσκεις; — Ἐγώ γε, ἔφη. — Καὶ τίνας τούτους νομίζεις⁸; — Ἀ οἱ πολλοὶται, ἔφη, συν-

¹) Ἦ τὸ ἔργον (=τὸ παράδειγμα) οὐ δοκεῖ σοι εἶναι ἀξιωματικώτερον τοῦ λόγου=ὅτι παρὲς μᾶλλον ἀληθῆ ἀποδείξιν ἀπὸ τὰ λόγια.

²) Σύντ. δηλὸς εἶ καὶ νῦν ἐγχειρῶν διαφεύγειν τὸ ἀπ. γνώμην=φαίνεσθαι, ὅτι καὶ τώρα ἐπιχειρεῖς νὰ διαφύγῃς νὰ ἀποφανθῇς τι κτλ.

³) Τὸ πληρὲς ἐν § 9: ὅτι νομίζεις τὸ δίκαιον εἶναι. Τὸ δὲ ἂ μὴ πράττουσι=τῷ εἰ μὴ τίνα πράττουσιν.

⁴) Σύντ. ὥμην τὸ μὴ θέλειν ἀδικεῖν εἶναι ἱκανὸν ἐπίδειγμα

(=δείγμα, γνώρισμα) δικαιοσύνης· εἰ δὲ μὴ δοκεῖ σοι (τοῦτο), σκέψαι, ἐὰν (=μήπως) τόδε δηλ. τὸ ὀηθησόμενον.

⁵) Λέγω δηλὰ δῆ, λέγω λοιπὸν ἐγὼ ὅτι δίκαιον εἶνε ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον εἶνε σύμφωνον μὲ τοὺς νόμους.

⁶) Σύντ. ἄρα λέγεις τὸ αὐτὸ εἶναι νόμιμόν τε καὶ δίκαιον;

⁷) Συμπλ. οὐκ ἀρκοῦντα λέγεις· οὐ γὰρ αἰσθάνομαί σου (=διότι δὲν σὲ ἐννοῶ). Κατὰ πρόληψιν δὲ τὸ ὑποκείμενον τοῦ λέγεις (σὺ) ἔγεινεν ἀντικ. τοῦ αἰσθάνομαί (σου).

⁸) Καθ' ἑλξιν, ἀντὶ καὶ τί τού-

θέμενοι ἅ τε δεῖ ποιεῖν καὶ ὧν ἀπέχεσθαι, ἐγράψαντο ¹. — Οὐκοῦν, ἔφη, νόμιμος μὲν ἂν εἴη ὁ κατὰ ταῦτα ² πολιτευόμενος, ἄνομος δὲ ὁ ταῦτα παραβαίνων; — Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. — Οὐκοῦν καὶ δίκαια μὲν ἂν πράττοι ὁ τοῦτοις πειθόμενος, ἄδικα δ' ὁ τοῦτοις ἀπειθῶν; — Πάνυ μὲν οὖν. — Οὐκοῦν ὁ μὲν τὰ δίκαια πράττων δίκαιος, ὁ δὲ τὰ ἄδικα ἄδικος; — Πῶς γὰρ οὐ ³; — Ὁ μὲν ἄρα νόμιμος δίκαιός ἐστιν, ὁ δὲ ἄνομος ἄδικος.

14. Καὶ ὁ Ἰπίας, Νόμους δ' ἔφη, ὧ Σώκρατες, πῶς ἂν τις ἡγήσαιο σπουδαῖον πράγμα εἶναι ἢ τὸ πείθεσθαι αὐτοῖς ⁴, οὓς γε πολλάκις αὐτοὶ οἱ θέμενοι ἀποδοκιμάσαντες μετατίθενται; — Καὶ γὰρ πόλεμον ⁵, ἔφη ὁ Σωκράτης, πολλάκις ἀράμεναι αἱ πόλεις πάλιν εἰρήνην ποιοῦνται. — Καὶ μάλα, ἔφη. — Διάφορον οὖν τι οἶε ποιεῖν ⁶, ἔφη, τοὺς τοῖς νόμοις πειθόμενους φανλίζων ⁷, ὅτι καταλυθεῖεν ἂν οἱ νόμοι, ἢ εἰ τοὺς ἐν τοῖς πολέμοις εὐτακτοῦντας ψέγοις, ὅτι γένοιτ' ἂν εἰρήνη; ἢ καὶ τοὺς ἐν τοῖς πολέμοις ταῖς πατρίσι προθύμως βοηθοῦντας μέμφῃ; — Μὰ Δι' οὐκ ἔγωγ', ἔφη.

τους (τοὺς νόμους) νομίζεις εἶναι;

¹) Νόμους νομίζω εἶναι, ἃ οἱ πολῖται ἐγράψαντο συνθέμενοι (= ἀφοῦ συνεφώνησαν πρὸς ἀλλήλους).

²) Δῆλ. τὰ ὑπὸ τῶν πολιτῶν γεγραμμένα, ἥτοι τοὺς νόμους.

³) Πῶς λοιπὸν ὄχι; καὶ πῶς βεβαίως ὄχι; ἐντεῦθ. = μάλιστα, ναί.

⁴) Σύντ. πῶς ἂν τις τοὺς νόμους ἢ τὸ πείθεσθαι αὐτοῖς (τοῖς νόμοις) ἡγήσαιο ἂν τις σπ. πράγμα. Τὸ δὲ οὓς γε = οὓς μάλιστα. Τὸ δὲ κατωτ. μετατίθενται = μεταβάλλουσιν.

⁵) Διὰ τοῦτου (ὅτι δηλ. μεταβάλλουσι τοὺς νόμους) δὲν ἐλέγ-

χομαι· διότι καὶ πόλεμον εἰ ἤρατο (ἀλλήλαις) αἱ πόλεις = καὶ πόλεμον ἂν ἐπεχείρησαν κατ' ἀλλήλων. Τὸ δὲ καὶ μάλα = μάλιστα βεβαίως.

⁶) Σύντ. σὺ οὖν οἶε ποιεῖν τι διάφορον, ἢ εἰ τοὺς ἐν τοῖς πολέμοις εὐτακτοῦντας ψέγοις, ὅτι κτλ. = νομίζεις λοιπὸν ὅτι κάμνεις τι διαφορετικὸν παρὰ ἐὰν ἤθελες ψέγη τοὺς ἐν τοῖς πολέμοις τηροῦντας τὰς τάξεις των, διότι δυνατόν νά γείνη εἰρήνη;

⁷) Ὑποτιμῶν, ἐξευτελίζων τοὺς πειθόμενους τοῖς νόμοις, διότι δυνατόν εἶνε νά καταργηθῶσιν οἱ νόμοι;

15. Λυκοῦργον δὲ τὸν Λακεδαιμόνιον¹, ἔφη ὁ Σωκράτης, καταμεμάθηκας, ὅτι οὐδὲν ἂν διάφορον τῶν ἄλλων πόλεων τὴν Σπάρτην ἐποίησεν², εἰ μὴ τὸ πείθεσθαι τοῖς νόμοις μάλιστα ἐνειργάσατο αὐτῇ³; τῶν δὲ ἀρχόντων ἐν ταῖς πόλεσιν οὐκ οἶσθα, ὅτι, οἵτινες ἂν τοῖς πολίταις αἰτιώτατοι ᾧσι τοῦ τοῖς νόμοις πείθεσθαι, οὗτοι ἄριστοί εἰσι⁴, καὶ πόλεις, ἐν ἧ μάλιστα οἱ πολῖται τοῖς νόμοις πείθονται, ἐν εἰρήνῃ τε ἄριστα διάγει καὶ ἐν πολέμῳ ἀνυπόστατος ἔστιν⁵;

16. Ἀλλὰ μὴν καὶ ὁμόνοιά γε⁶ μέγιστόν τε ἀγαθὸν δοκεῖ ταῖς πόλεσιν εἶναι, καὶ πλειστάκις ἐν αὐταῖς αἶ τε γερουσίαι⁷ καὶ οἱ ἄριστοι ἄνδρες παρακελεύονται τοῖς πολίταις ὁμονοεῖν, καὶ πανταχοῦ ἐν τῇ Ἑλλάδι νόμος κεῖται τοὺς πολίτας ὁμνύναι ὁμονοήσῃν, καὶ πανταχοῦ ὁμνύουσι τὸν ὅρκον τοῦτον⁸. οἶμαι δ' ἐγὼ ταῦτα⁹ γίνεσθαι, οὐχ ὅπως τοὺς αὐτοὺς χοροὺς κρίνωσιν¹⁰ οἱ πολῖται, οὐδ' ὅπως τοὺς αὐτοὺς αὐλητὰς ἐπαινῶσιν, οὐδ' ὅπως τοὺς αὐτοὺς ποιητὰς αἰρῶνται¹¹, οὐδ' ἵνα τοῖς αὐτοῖς¹² ἡδυνται, ἀλλ' ἵνα τοῖς νόμοις πείθωνται· τοῦτοις¹³ γὰρ

¹) Ὁ Σωκράτης προκρίνων τὸ τῆς Σπάρτης πολιτεύμα ἀπὸ τοῦ τῶν Ἀθηνῶν ἀναφέρει τὸν Λυκοῦργον καὶ ὄχι τὸν Σόλωνα.

²) Διὰ τοῦ καλοῦ δηλ. πολιτεύματος καὶ τῶν καλῶν νόμων κατ' οὐδὲν διαφέρουσιν, οὐδαμῶς ὑπερτέραν τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν πόλεων ἦθελε κάμῃ.

³) Ἐάν πρὸ πάντων δὲν ἠθέλεν ἐμβάλλῃ, δὲν ἠθέλεν ἐμπνεύσῃ εἰς αὐτὴν τὴν ὑπακοὴν εἰς τοὺς νόμους.

⁴) Σύντ. οὐκ οἶσθα, ὅτι οὗτοι τῶν ἀρχόντων ἄριστοί εἰσιν, οἵτινες κτλ.

⁵) Ἀκαταμάχητος εἶνε;

⁶) Ὁ νοῦς: Πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ ἡ ὁμόνοια βέβαια, ἥτις μέγι-

στον ἀγαθὸν ταῖς πόλεσι νομιζέται, οὐδὲν ἄλλο εἶνε εἰ μὴ ὁμοφροσύνη πρὸς τήρησιν τῶν νόμων.

⁷) Γερουσίαι ἐνταῦθα εἶνε ἐν γένει αἱ βουλευόμεναι συνελεύσεις.

⁸) Δηλ. τῆς ὁμονοίας.

⁹) Δηλ. τοὺς πολίτας ὁμνύναι ὁμονοήσῃν.

¹⁰) Ἵνα οἱ πολῖται προκρίνωσιν (ἀπονέμωσι τὸ ἄθλον εἰς) τοὺς αὐτοὺς χοροὺς.

¹¹) Προτιμῶσιν, ἐπιδοκιμάζωσιν. Ἐνταῦθα ὑπαινίττεται τοὺς ἐν τοῖς Διονυσίοις δραματικούς ἀγῶνας.

¹²) Οὐδ. — καὶ ἐν γένει ὄχι ἵνα αἰσθάνωνται τὰς αὐτὰς ἡδονάς.

¹³) Δηλ. τοῖς νόμοις.

τῶν πολιτῶν ἐμμενόντων, αἱ πόλεις ἰσχυρόταται τε καὶ εὐδαιμονέσται γίνονται· ἄνευ δὲ ὁμονοίας οὐτ' ἂν πόλεις εὖ πολιτευθεῖν, οὐτ' οἶκος καλῶς οἰκηθεῖν¹.

17. Ἰδίᾳ² δὲ πῶς μὲν ἂν τις ἦτιον ὑπὸ πόλεως ζημιῶτο, πῶς δ' ἂν μᾶλλον τιμῶτο, ἢ εἰ τοῖς νόμοις πείθοιτο³; πῶς δ' ἂν ἦτιον ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἡτιῶτο⁴, ἢ πῶς ἂν μᾶλλον νικῶν; τίνι⁵ δ' ἂν τις μᾶλλον πιστεύσειε παρακαταθέσθαι ἢ χρήματα ἢ νιούς ἢ θυγατέρας; τίνα δ' ἂν ἡ πόλις ὅλη ἀξιοπιστότερον ἡγήσατο τοῦ νομίμου⁶; παρὰ τίνος δ' ἂν μᾶλλον τῶν δικαίων⁷ τύχοιεν ἢ γονεῖς ἢ οἰκεῖοι ἢ οἰκέται⁸ ἢ φίλοι ἢ πολῖται ἢ ξένοι; τίνι δ' ἂν μᾶλλον πολέμοι πιστεύσειαν⁹ ἢ ἀνοχὰς ἢ σπονδὰς ἢ συνθήκας περὶ εἰρήνης; τίνι δ' ἂν μᾶλλον ἢ τῷ νομίμῳ σύμμαχοι θέλοιν γίνεσθαι; τῷ δ' ἂν μᾶλλον οἱ σύμμαχοι πιστεύσειαν¹⁰ ἢ ἡγεμονίαν ἢ φρουραρχίαν ἢ πόλεις; τίνα δ' ἂν τις εὐεργετήσας ὑπολάβοι χάριν κομεῖσθαι¹¹ μᾶλλον ἢ τὸν νό-

¹) Ἐκ τῆς προηγ. προτάσεως ἐπαναληπτέος ὁ σύνδ. ἂν = εἶνε δυνατόν καλῶς νὰ κυβερνηθῇ.

²) Ἐν τῇ παραγράφῳ ταύτῃ δεικνύονται τὰ ἀγαθὰ, ἅτινα ἡ ὑπακοὴ εἰς τοὺς νόμους φέρει *ιδίᾳ*, ὅχι δηλ. κοινῇ, ἀλλ' ἐνὶ ἐκάστῳ ἀτόμῳ.

³) Παρὰ ἑάν ἤθελεν ὑπακούειν εἰς τοὺς νόμους;

⁴) Τὸ *ἡτιᾶσθαι* = τῷ χάνειν τὴν δίκην, καὶ τὸ ἐναντίον *νικᾶν* = κερδαίνειν τὴν δίκην ἐλήφθησαν ἐκ τῶν στρατιωτικῶν.

⁵) Σύντ. τίνι δ' ἂν τις.. πιστεύσειεν (ὥστε) παρακαταθέσθαι (παρ' αὐτῷ) ἢ χρήματα κτλ.

⁶) Ἀπὸ τὸν ὑπακούοντα εἰς τοὺς νόμους;

⁷) Τῶν ἑαυτῶν δικαίων, τῶν

δικαίων των. Τοῦ δὲ *παρὰ τίνος* μᾶλλον δεύτερος ὅρος συγκρίσεως εἶνε τὸ ἢ *παρὰ τοῦ νομίμου*.

⁸) Ἡ συγγενεῖς ἢ οἰκέται, δηλ. ἀνθρώποι ζῶντες ἐν τῇ οἰκίᾳ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ οἰκοδεσπότου.

⁹) Εἰς τίνα μᾶλλον (ἢ εἰς τὸν νόμιμον) οἱ πολέμοι δύνανται μετὰ πίστεως νὰ ἀναθέσῃσι (νὰ συνάψωσιν) ἢ ἀναχωχὰς κτλ. Εἶνε λοιπὸν τὰ *ἀνοχὰς*.. *συνθήκας* σύστοιχοι αἰτιατικοὶ τοῦ *πιστεύσειαν*, κατὰ τὸ *πιστεύειν πίστιν*. Διότι *ἀνοχαί*.. *συνθῆκαι* εἶνε ἔννοια συγγενεῖς πρὸς τὸ *πίστις*.

¹⁰) Ἦθελον ἐμπιστευθῇ, ἡθελον ἐπιτρέψῃ.

¹¹) Ὅτι θὰ λάβῃ εὐγνωμοσύνην.

μιμον; ἢ τίνα μᾶλλον ἂν τις εὐεργετήσῃεν ἢ παρ' οὗ¹ χάριν ἀπολήψεσθαι νομίζει; τῷ δ' ἂν τις βούλοιο μᾶλλον φίλος εἶναι ἢ τῷ τοιούτῳ, ἢ τῷ ἥτιον ἐχθρός²; τῷ δ' ἂν³ τις ἥτιον πολεμήσῃεν ἢ ὃ μάλιστα μὲν φίλος εἶναι βούλοιο, ἥκιστα δ' ἐχθρός, καὶ ὃ πλεῖστοι μὲν φίλοι καὶ σύμμαχοι βούλοιντο εἶναι, ἐλάχιστοι δ' ἐχθροὶ καὶ πολέμοι;

18. Ἐγὼ μὲν οὖν, ὧ Ἰππία, τὸ αὐτὸ ἀποδείκνυμαι νόμιμόν τε καὶ δίκαιον εἶναι⁴, σὺ δ' εἰ τὰναντία γινώσκεις⁵, διδάσκει — Καὶ ὁ Ἰππίας· Ἀλλὰ μὰ τὸν Δία, ἔφη, ὧ Σώκράτες, οὗ μοι δοκῶ τὰναντία γινώσκειν οἷς εἴρηκας περὶ τοῦ δικαίου.

19. Ἀγράφους⁶ δέ τινας οἶσθα, ἔφη, ὧ Ἰππία, νόμους; Τούς γ' ἐν πάσῃ, ἔφη, χώρᾳ κατὰ ταῦτά νομιζομένους⁷ — Ἐχοῖς ἂν οὖν εἰπεῖν, ἔφη, ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὺς ἔθεντο⁸ — Καὶ πῶς ἂν⁹, ἔφη, οἳ γε οὔτε συνελθεῖν ἅπαντες ἂν δυνηθεῖεν οὔτε ὁμόφρονοι εἶσι; — Τίνας οὖν, ἔφη, νομίζεις τεθεικέναι¹⁰ τοὺς νόμους τούτους; — Ἐγὼ μὲν, ἔφη, θεοὺς εἶμαι τοὺς νόμους τούτους τοῖς ἀνθρώποις θεῖναι καὶ γὰρ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις πρῶτον νομίζεται¹¹ θεοὺς σέβειν.

¹) Ἡ ἐκεῖνον παρ' οὗ. Τὸ ἀπολαμβάνω ἀντίθ. ὄν τοῦ ἀποδίδωμι (= δίδω το δφειλόμενον) σημαίνει λαμβάνω τὸ δφειλόμενον.

²) Σύντ. ἢ τῷ (ἂν τις βούλοιο) ἥτιον ἐχθρός (εἶναι ἢ τῷ τοιούτῳ, δηλ. τῷ νομίμῳ);

³) Ὁ ἂν ἀνῆκει καὶ εἰς τὸ βούλοιο καὶ βούλοιντο.

⁴) Σύντ.: ἀποδείκνυμαι (= διδάσκω, ἰσχυρίζομαι) νόμιμόν τε καὶ δίκαιον εἶναι τὸ αὐτό.

⁵) Ἐὰν ἔχῃς τὴν ἐναντίαν γνώμην, ἐὰν τὸ ἐναντίον φρονῇς.

⁶) Ἀγράφοι νόμοι εἶνε οἳ μὴ

γεγραμμένοι ἐν δέλοις νόμοι, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ συνειδήσει τοῦ ἀνθρώπου ὄντες.

⁷) Ναὶ γινώσκω ἐκεῖνους βεβαίως, οὓς ἐν πάσῃ χώρᾳ ὁμοίως παραδέχονται, οἵτινες ἐν πάσῃ χώρᾳ ὁμοίως ἰσχύουσιν.

⁸) = ἔθηκαν ἑαυτοῖς, ἔθηκαν πρὸς ὠφέλειαν ἑαυτῶν.

⁹) Συμπλ.: ἔθεντο αὐτοὺς οἱ ἄνθρωποι, οἳ γε (= οἵτινες μάλιστα).

¹⁰) Ὑπον. τοῖς ἀνθρώποις. Τὸ δὲ ἐπόμε. τούτους ἐπανελήφθη χάριν ἐμφάσεως.

¹¹) = τῷ νόμος ἐστίν, εἶνε συνηθεῖα νόμου ἰσχὺν ἔχουσα. Τὸ δὲ

20. Οὐκοῦν καὶ γονέας τιμᾶν πανταχοῦ¹ νομίζεται; — Καὶ τοῦτο, ἔφη. — Οὐκοῦν καὶ μήτε γονέας παῖδας στέργειν, μήτε παῖδας γονέας; — Οὐκέτι μοι δοκεῖ, ὦ Σώκρατες, οὗτος θεοῦ νόμος εἶναι. — Τί δὴ²; ἔφη. — Ὅτι, ἔφη, αἰσθάνομαί τινας, παραβαίνοντας αὐτόν.

21. Καὶ γὰρ ἄλλα πολλά, ἔφη, παρανομοῦσιν· ἀλλὰ δίκην γέ τοι³ διδόσιν οἱ παραβαίνοντες τοὺς ὑπὸ τῶν θεῶν κειμένους νόμους, ἢν οὐδενὶ τρόπῳ δυνατόν ἀνθρώπῳ διαφρῆναι, ὥσπερ⁴ τοὺς ὑπ' ἀνθρώπων κειμένους νόμους ἔνοι παρβαίνοντες διαφεύγουσι τὸ δίκην διδόναι, οἱ μὲν λανθάνοντες⁵, οἱ δὲ βιαζόμενοι. —

24. Τί δέ; τοὺς εὖ ποιοῦντας ἀντενεργεῖν οὐ πανταχοῦ⁶ νόμιμόν ἐστι; — Νόμιμον, ἔφη· παραβαίνεται δὲ καὶ τοῦτο⁷. — Οὐκοῦν καὶ οἱ τοῦτο παραβαίνοντες δίκην διδόσιν, φίλων μὲν ἀγαθῶν ἔξρημοι γιγνόμενοι, τοὺς δὲ μισοῦντας ἑαυτοὺς ἀναγκαζόμενοι διώκειν⁸; ἢ οὐχ οἱ μὲν εὖ ποιοῦντες⁹ τοὺς χρω-

σέβειν θεοὺς ἀντὶ τοῦ σέβεσθαι θεοὺς εἶναι σπάνιον παρὰ τοῖς πεζογράφοις.

¹) = τῷ ἀνωτέρῳ ἐν πάσῃ χώρᾳ. Τὸ δὲ ἐπόμε. τοῦτο συμπλ. τιμᾶν γονέας πανταχοῦ νομίζεται.

²) Τὸ τί δὴ; ἐκφράζει θαυμασμόν = διὰ τί οὕτω; (δὲν παραδέχεται πλέον ὅτι οὗτος εἶναι νόμος θεοῦ)· διότι.

³) Ὅ γὰρ αἰτιολογεῖ τὸ: ὡς πρὸς τοῦτο ἐγὼ δὲν ἀντιλέγω· διότι καὶ ἄλλας παρανομίας παρανομοῦσιν. Τὸ δὲ κατωτ. γέ τοι = βεβαίως, ὄντως.

⁴) Καθὼς βεβαίως. Τὸ δὲ ἐπόμε. κειμένους = τεθειμένους.

⁵) Τινὲς μὲν μένοντες ἄγνω-

στοι, ἄλλοι δὲ μεταχειριζόμενοι βίαν, δηλ. φυγοδικοῦντες.

⁶) Δηλ. ἐν πάσῃ χώρᾳ. Τὸ δὲ νόμιμόν ἐστι = τῷ (§ 10) νομίζεται.

⁷) Δηλ. τὸ τοὺς εὖ ποιοῦντας ἀντενεργεῖν.

⁸) Νὰ ἐπιζητῶσι νὰ γείνωσι φίλοι αὐτῶν.

⁹) Σύντ. ἢ οἱ μὲν εὖποιοῦντες τοὺς χρωμένους ἑαυτοῖς (= ἐκείνους, οἵτινες μεθ' ἑαυτῶν εὐρίσκονται εἰς φιλικὰς σχέσεις) οὐκ ἀγαθοὶ φίλοι εἰσιν, οἱ δὲ μὴ ἀντενεργετοῦντες τοὺς τοιούτους (δηλ. τοὺς εὖ ποιοῦντας) διὰ μὲν τὴν ἀχαριστίαν (οὐ) μισοῦνται ὑπ' αὐτῶν (δηλ. τῶν εὖ ποιοούντων), διὰ δὲ τὸ μάλιστα λυσitteλεῖν χρῆ-

μένους ἑαυτοῖς ἀγαθοὶ φίλοι εἰσὶν, οἱ δὲ μὴ ἀντενεργετοῦντες τοὺς τοιούτους διὰ μὲν τὴν ἀχαριστίαν μισοῦνται ὑπ' αὐτῶν, διὰ δὲ τὸ μάλιστα λυσιτελεῖν τοῖς τοιούτοις χρῆσθαι, τούτους μάλιστα διώκουσι; — Νῆ τὸν Δί', ὃ ΣώκρATES, ἔφη, θεοῖς ταῦτα πάντα ἔοικε¹. τὸ γὰρ τοὺς νόμους αὐτοὺς τοῖς παραβαίνουσι τὰς τιμωρίας ἔχειν βελτίονος ἢ κατ' ἀνθρώπον νομοθέτου δοκεῖ μοι εἶναι².

25. Πότερον οὖν, ὃ Ἰππία, τοὺς θεοὺς ἡγῇ τὰ δίκαια νομοθετεῖν ἢ ἄλλα τῶν δικαίων³; — Οὐκ ἄλλα⁴ μὰ Δί', ἔφη· σχολῇ⁵ γὰρ ἂν ἄλλος γέ τις τὰ δίκαια νομοθετήσκειν, εἰ μὴ θεός. — Καὶ τοῖς θεοῖς ἄρα⁶, ὃ Ἰππία, τὸ αὐτὸ δίκαιόν τε καὶ νόμιμον εἶναι ἀρέσκει.

Τοιαῦτα λέγων τε καὶ πράττων δικαιότερος⁷ ἐποίει τοὺς πλησιάζοντας.

σθαι τοῖς τοιούτοις (δὴλ. τοῖς εὖ ποιοῦσι) τούτους.. διώκουσιν = ἀλλὰ ἔνεκα τῆς μεγίστης ὠφελείας, ἣν ἡ μετὰ τῶν τοιούτων συναναστροφή παρέχει, τούτων (τῶν εὖ ποιούντων) πρὸ πάντων ἐπιζητοῦσι νὰ γείνωσι φίλοι.

¹) Πάντα ταῦτα ἀρμόζουσιν εἰς θεοὺς (καὶ ὅχι εἰς ἀνθρώπους).

²) Σύντ.: τὸ γὰρ αὐτοὺς τοὺς νόμους ἔχειν (= τὸ νὰ ἐνέχωσι, νὰ ἐγκλείωσιν ἐν ἑαυτοῖς αὐτοὶ οἱ νόμοι) τὰς τιμωρίας τοῖς παραβαίνουσι (= διὰ τοὺς παραβάτας αὐτῶν τῶν νόμων) δοκεῖ μοι εἶναι (ἔργον) νομοθέτου βελτίονος ἢ κατ' ἀνθρώπον (δὴλ. ἀνωτέρου τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως) Ἰδὲ 1, 7, 4.

³) Ἀντὶ ἢ ἄλλα ἢ τὰ δι-

καία = ἢ διάφορα ἀπὸ τὰ δίκαια.

⁴) Οὐκ ἡγοῦμαι τοὺς θεοὺς νομοθετεῖν ἄλλα τῶν δικαίων.

⁵) Μόλις, μετὰ δυσκολίας, ἐντεῦθεν = οὐδαμῶς. Ἰδὲ 3, 14, 3.

⁶) Λοιπόν, ἐπομένως καὶ εἰς τοὺς θεοὺς ἀρεστὸν εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ δίκαιον καὶ νόμιμον. Διὸ δὴ οὐ μόνον τοῖς ἀνθρώποις ὥς ὁ Ἰππίας ἐν § 18 ὡμολόγησεν ὅτι ὁ τοῖς ἀνθρωπίνους νόμοις ὑπακούων εἶναι δίκαιος.

⁷) Τὸ δικαιότερος ἀναφέρεται ἀναμφιβόλως μᾶλλον εἰς τοὺς φίλους τοῦ Σωκράτους ἢ εἰς τὸν Ἰππίαν· διότι οὗτος δὲν ἦτο ἐκ τῶν φίλων τοῦ Σωκράτους, οὔτινες ἀπέλαυνον τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

1. Ὡς δὲ καὶ πρακτικώτερος¹ ἐποίει τοὺς συνόντας ἑαυτῷ, νῦν αὖ τοῦτο λέξω· νομίζων γὰρ ἐγκράτειαν² ὑπάρχειν ἀγαθὸν εἶναι³ τῷ μέλλοντι καλὸν τι πράξειν, πρῶτον μὲν αὐτὸς φανερός ἦν τοῖς συνοῦσιν ἡσυχῶς αὐτὸν⁴ μάλιστα πάντων ἀνθρώπων, ἔπειτα διαλεγόμενος προετρώετο⁵ πάντων μάλιστα τοὺς συνόντας πρὸς ἐγκράτειαν.

2. Ἀεὶ μὲν οὖν περὶ τῶν πρὸς ἀρετὴν χρησίμων αὐτὸς τε διετέλει μεμνημένος⁶ καὶ τοὺς συνόντας πάντας ὑπομνησκων· οἶδα δέ ποτε⁷ αὐτὸν καὶ πρὸς Εὐθυδήμον περὶ ἐγκρα-

ΚΕΦΑΛ. § 1—12. Περίληψις
Ἐν τῷ μετὰ τοῦ Εὐθυδήμου τούτου διαλόγῳ δεικνύεται ὅτι ὁ Σωκράτης οὐ μόνον διὰ τοῦ παραδείγματος, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ προέτρεπε τοὺς συνόντας αὐτῷ εἰς ἐγκράτειαν. Οἱ ἀκρατεῖς λέγει τῷ Εὐθυδήμῳ τὴν χειρίστην δουλείαν δουλεύουσιν, ἡ δὲ ἀκρασία στερεῖ τοὺς ἀνθρώπους τῆς σοφίας καὶ συγχέει τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ καλοῦ, ἐνῶ τοῦναντίον ἡ ἐγκράτεια οὐ μόνον ἀσφαλίζει τὴν ἐλευθερίαν καὶ καθιστᾷ ἡμᾶς κατόχους τῆς σοφίας καὶ σωφροσύνης, ἀλλὰ καὶ παρέχει τὰς εὐγενεστάτας ἐκείνας ἀπολαύσεις, αἵτινες διακρίνουσι τὸν λογικὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τοῦ ἀνοητοτάτου θηρίου.

¹) Μᾶλλον ἐπιτηδεῖους (ἡ ὅσον φύσει ἦσαν) εἰς τὸ ἐκτελεῖν τὰ ἑαυτῶν καθήκοντα. Τὸ δὲ ἐποίει = ἐπειράτω ποιεῖν.

²) Ἐγκράτεια λέγεται ἡ κατεξουσίασις τῶν ἡδονῶν καὶ ἐπιθυμιῶν.

³) Σύντ: νομίζων γὰρ ἀγαθὸν εἶναι ἐγκράτειαν ὑπάρχειν τῷ μέλλοντι = ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐνόμιζεν ὅτι ἀγαθὸν εἶνε εἰς τὸν μέλλοντα νὰ πράξῃ καλὸν τι νὰ ὑπόκηται καὶ νὰ εἶνε ὡς θεμέλιον (ὑπάρχειν) ἡ ἐγκράτεια.

⁴) Ὅτι εἶχεν ἀσκήσῃ ἑαυτὸν εἰς τὴν ἐγκράτειαν.

⁵) Προέτρεπε διὰ τῆς ἡθικῆς αὐτοῦ διδασκαλίας τοὺς συνόντας. Τὸ δὲ πάντων μάλιστα = πρὸ πάντων, πρὸ παντὸς ἄλλου, ὑπὲρ πᾶν ἄλλο, ὥστε τὸ πάντων εἶνε οὐδέτερον.

⁶) Ἀεὶ... διετέλει (πλεονασμὸς πρὸς ἐντονωτέραν παράστασιν τοῦ) μεμνημένος = ἀεὶ ποτε ἐμνήμητο, πάντοτε εἶχεν ἐν τῇ μνήμῃ του.

⁷) Διὰ τοῦ οἶδα δέ ποτε εἰσέρχεται εἰς μερικὴν τινα περίστασιν.

τείας τοιάδε διαλεχθέντα. Ελπé μοι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, ἄρα καλὸν καὶ μεγαλεῖον νομίζεις εἶναι καὶ ἄνδρὶ καὶ πόλει κτῆμα ἔλευθερίαν; — Ὡς οἷόν τέ γε μάλιστα¹, ἔφη.

— 3. Ὅστις οὖν ἄρχεται ὑπὸ τῶν διὰ τοῦ σώματος ἡδονῶν² καὶ διὰ ταύτας μὴ δύναται³ πράττειν τὰ βέλτιστα, νομίζεις τοῦτον ἐλευθέρον εἶναι; — Ἡκιστα ἔφη. — Ἴσως γὰρ⁴ ἐλευθέριον φαίνεται σοι τὸ πράττειν τὰ βέλτιστα, εἴτα⁵ τὸ ἔχειν τοὺς κωλύοντας τὰ τοιαῦτα ποιεῖν ἀνελεύθερον νομίζεις; — Παντάπασι γε⁶, ἔφη.

4. Παντάπασι ἄρα σοι δοκοῦσιν οἱ ἀκρατεῖς ἀνελεύθεροι εἶναι; — Νῆ τὸν Δί' εἰκότως. — Πότερα δέ σοι δοκοῦσιν οἱ ἀκρατεῖς κωλύεσθαι μόνον τὰ κάλλιστα πράττειν, ἢ καὶ ἀναγκάζεσθαι τὰ αἰσχιστα ποιεῖν; — Οὐδὲν ἦττον ἔμοιγ', ἔφη, δοκοῦσι ταῦτα ἀναγκάζεσθαι ἢ ἐκεῖνα κωλύεσθαι⁷.

5. Ποίους δέ τινες δεσπότις ἡγῇ τοὺς τὰ μὲν ἄριστα κωλύοντας, τὰ δὲ κακίστα ἀναγκάζοντας⁸; — Ὡς δυνατόν, νῆ Δί', ἔφη, κακίστους. — Δουλείαν δὲ ποίαν⁹ κακίστην νομίζεις εἶναι;

¹) Δῆλ. καλὸν καὶ μεγαλεῖον κτῆμα νομίζω εἶναι τὴν ἐλευθερίαν.

²) Ὅστις ἐξουσιάζεται ἀπὸ τὰς ἡδονάς, ὧν ἡ ψυχὴ διὰ τοῦ σώματος ἀπολαύει, τ'. ἔ. ἀπὸ τὰς σωματικῶν.

³) Ὁ μὴ διὰ τὴν ὑποθετικὴν ἔννοιαν τοῦ ὅστις = εἰ οὖν τις ἄρχεται καὶ μὴ δύναται.

⁴) Λέγεις ταῦτα ἴσως διότι.

⁵) Εἴτα νομίζεις ἀνελεύθερον (= μὴ ἐλευθέριον, δουλικόν) τὸ ἔχειν τοὺς κωλύοντας (= τὸ νὰ ἔχῃς ἐκείνους, οἵτινες θὰ σὲ ἐμποδίσωσι, δῆλ. τὰς σωματικὰς ἡδονάς) ποιεῖν τὰ τοιαῦτα (δῆλ. τὰ βέλτιστα).

⁶) Δῆλ. ἀνελεύθερον νομίζω εἶναι τὸ ἔχειν τινὰ τοὺς κωλύοντας αὐτὸν ποιεῖν τὰ τοιαῦτα.

⁷) Οἱ ἀκρατεῖς δοκοῦσιν ἔμοιγε ἀναγκάζεσθαι (ποιεῖν) ταῦτα (δῆλ. τὰ αἰσχιστα) οὐδὲν ἦττον ἢ (δοκοῦσί μοι) κωλύεσθαι (ποιεῖν) ἐκεῖνα (δῆλ. τὰ βέλτιστα). Τὸ δὲ ἐπόμε. ποίους τινάς = ποίας περιπὸν ιδιότητος δεσπότας;

⁸) Δῆλ. ποιεῖν.

⁹) Τί δὲ εἶδος δουλείαν νομίζεις. Τὸ δὲ ἐπόμε. τὴν παρὰ.. δεσπόταις = τὴν δουλείαν, ἣν δουλεύει τις παρὰ τοῖς κακίστοις δεσπόταις, ὅταν εἴνῃ τις δοῦλος κακίστου δεσπότης.

— Ἐγὼ μὲν, ἔφη, τὴν παρὰ τοῖς κακίοις δεσπόταις;. — Τὴν κακίστην ἄρα δουλείαν οἱ ἀκρατεῖς δουλεύουσιν; — Ἐμιοίγε δοκεῖ, ἔφη.

6. Σοφίαν δέ, τὸ μέγιστον ἀγαθόν, οὐ δοκεῖ σοι¹ ἀπειρογούσα τῶν ἀνθρώπων ἢ ἀκρασία εἰς τὸ ἐναντίον αὐτοὺς ἐμβάλλειν; ἢ οὐ δοκεῖ σοι² προσέχειν τε τοῖς ὠφελοῦσι καὶ καταμανθάνειν αὐτὰ κωλύειν, ἀφέλκουσα ἐπὶ τὰ ἡδέα³, καὶ πολλάκις αἰσθανομένους τῶν ἀγαθῶν τε καὶ τῶν κακῶν ἐκπλήξασα ποιεῖν τὸ χεῖρον ἀντὶ τοῦ βελτίονος αἰρεῖσθαι; — Γίγνεται τοῦτ', ἔφη.

7. Σωφροσύνης⁴ δέ, ὦ Εὐθύδημε, τίτιν ἂν φαίμεν ἦτιον ἢ τῷ ἀκρατεῖ προσήκειν; αὐτὰ γὰρ δῆπον τὰ ἐναντία σωφροσύνης καὶ ἀκρασίας ἔργα ἔστί⁵. — Ὁμολογῶ καὶ τοῦτο, ἔφη. — Τοῦ δ' ἐπιμελεῖσθαι ὧν προσήκει οἷτι τι κωλυτικώτερον εἶναι ἀκρασίας⁶; — Οὕκουν ἔγωγε, ἔφη. — Τοῦ δὲ ἀντὶ τῶν

¹) Ἡ ἀκρασία δὲν σοῦ φαίνεται ὅτι ἐμβάλλει αὐτοὺς (τοὺς ἀνθρώπους) εἰς τὸ ἐναντίον (δῆλ. εἰς τὴν ἀνεπιστημοσύνην, εἰς τὴν ἄγνοιαν) ἀπομακρύνουσα ἀπὸ τοῦς ἀνθρώπους τὴν σοφίαν (τὴν ἐπιστήμην, τὴν γνῶσιν), ἣτις εἶνε τὸ μέγιστον ἀγαθόν.

²) Σύντ. ἢ οὐ δοκεῖ σοι (ἢ ἀκρασία) κωλύειν προσέχειν τε. . . καὶ ποιεῖν αἰρεῖσθαι τὸ χεῖρον κτλ. = ἢ (ἢ ἀκρασία) δὲν σοῦ φαίνεται ὅτι κωλύει (τοὺς ἀνθρώπους) καὶ ἀπὸ τοῦ νὰ δίδωσι προσοχὴν εἰς τὰ ὠφέλιμα καὶ καλῶς νὰ μαθάνωσιν αὐτὰ (δῆλ. τὰ ὠφέλιμα).

³) = Ἐπειδὴ ἀπὸ τῶν ὠφελίμων ἀποσπῶσα ἄγει εἰς τὰ εὐχάριστα (ἐπὶ τὰ ἡδέα), καὶ ὅτι πολλάκις (ἢ ἀκρασία) γίνεται αἰτία (ποιεῖν) ὥστε οἱ ἄνθρωποι. εἰ καὶ

αἰσθάνονται (αἰσθανομένους) καὶ τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ κακά, νὰ προτιμῶσι (αἰρεῖσθαι) τὸ χεῖροτερον ἀπὸ τοῦ καλλίτερον, ἐπειδὴ συνήθως συνταράσσει τὰς φρένας αὐτῶν (ἐκπλήξασα δῆλ. αὐτούς);

⁴) Ἡ γενικὴ σωφροσύνης ἀνήκει εἰς τὸ προσήκειν. Ὅθ. = σωφροσύνης οὐ προσήκει τῷ ἀκρατεῖ = τῆς σωφρ. οὐ μετέχει ὁ ἀκρατής. Σημαίνει δὲ ἡ λ. σωφροσύνη τὸ ἐναντίον τῆς ἀκρασίας, ἦτοι τὴν ἱκανότητα τοῦ ἀνθίστασθαι εἰς τὰς ἡδονὰς καὶ ἐπιθυμίας.

⁵) Διότι, ὡς ὑποθέτω, τὰ ἔργα τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς ἀκρασίας εἶνε αὐτὰ (= ἀκριβῶς) τὰ ἐναντία.

⁶) Νομίζει δὲ ὅτι ὑπάρχει τι μᾶλλον ἐπιτήδειον ἀπὸ τὴν ἀκρασίαν νὰ κωλύῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τοῦ νὰ φροντίζῃ περὶ ὅσων προσήκον εἶνε;

ὠφελούντων τὰ βλάπτοντα προαιρεῖσθαι ποιούντος¹, καὶ τούτων μὲν ἐπιμελεῖσθαι, ἐκείνων δὲ ἀμελεῖν πείθοντος, καὶ τοῖς σωφρονοῦσι τὰ ἐναντία ποιεῖν ἀναγκάζοντος, οἷτις τι ἀνθρώπων κάκιον εἶναι; — Οὐδέν², ἔφη.

8. Οὐκοῦν τὴν ἐγκράτειαν τῶν ἐναντίων ἢ τὴν ἀκρασίαν εἰκὸς τοῖς ἀνθρώποις αἰτίαν εἶναι³; — Πάνν μὲν οὖν, ἔφη. — Οὐκοῦν καὶ τῶν ἐναντίων τὸ αἷτιον εἰκὸς ἄριστον εἶναι; — Εἰκὸς γάρ⁴, ἔφη. — Ἔοικεν ἄρα, ἔφη, ὃ Εὐθύδημε, ἄριστον ἀνθρώπῳ ἐγκράτεια εἶναι; — Εἰκότως γάρ⁵, ἔφη, ὃ Σώκρατες.

9. Ἐκεῖνο δέ, ὃ Εὐθύδημε, ἤδη πώποτε ἐνεθυμήθης; — Ποῖον; ἔφη. — Ὅτι καὶ ἐπὶ τὰ ἡδέα, ἐφ' ἅπερ μόνᾳ δοκεῖ ἡ ἀκρασία τοὺς ἀνθρώπους ἄγειν, αὐτὴ⁶ μὲν οὐ δύναται ἄγειν, ἡ δ' ἐγκράτεια πάντων μάλιστα ἡδεσθαι ποιεῖ⁷. — Πῶς⁸; ἔφη. — Ὡςπερ ἡ μὲν ἀκρασία⁹, οὐκ ἐῷσα καρτερεῖν οὔτε λιμὸν

¹) Σύντ.: οἷτις τι εἶναι ἀνθρώπων κάκιον τοῦ ποιούντος καὶ πείθοντος καὶ ἀναγκάζοντος = νομίζεις ὅτι ὑπάρχει εἰς τὸν ἀνθρώπον ἄλλο τι χειρότερον ἀπὸ ἐκείνου τὸ ὅποιον γίνεται αἰτία (τοῦ ποιούντος) νὰ προτιμῶσιν οἱ ἀνθρώποι τὰ βλαβερά ἀντὶ τῶν ὠφελίμων, καὶ ἀπὸ ἐκείνου τὸ ὅποιον πείθει (καὶ τοῦ πείθοντος) περὶ τούτων μὲν (δηλ. τῶν βλαβερῶν) νὰ φροντίζωσιν, περὶ ἐκείνων δὲ (δηλ. τῶν ὠφελίμων) νὰ μὴ φροντίζωσιν, καὶ ἀπὸ ἐκείνου τὸ ὅποιον ἀναγκάζει ἡμᾶς (καὶ τοῦ ἀναγκάζοντος) νὰ πράττωμεν τὰ ἐναντία τῶν ὑπὸ τῶν σωφρονοούντων πραττομένων;

²) Συμπλήρ.: κάκιον οἶμαι εἶναι.

³) Σύντ.: οὐκοῦν εἰκὸς (ἐστὶ) τὴν ἐγκράτειαν αἰτίαν εἶναι τῶν

ἐναντίων ἢ τὴν ἀκρασίαν = τῶν ἐναντίων ἀποτελεσμάτων ἀπὸ τὴν ἀκρασίαν;

⁴) Βεβαίως πρέπον εἶνε.

⁵) Συμπλ.: ἡ ἐγκράτειά ἐστιν ἄριστον.

⁶) Αὐτὴ ἴσα ἴσα ἡ ἀκρασία.

⁷) Ἡ δὲ ἐγκράτεια ὑπὲρ πάν ἄλλο (πάντων μάλιστα) γίνεται αἰτία νὰ ἡδωνται οἱ ἀνθρώποι.

⁸) Πῶς οὕτω; πῶς τοῦτο γίνεται;

⁹) Σύντ. ὥσπερ (= καθ' ὃν τρόπον, καθ' ὅσον δηλ.) ἡ μὲν ἀκρασία . . κωλύει τοὺς ἀνθρώπους ἡδεσθαι ἀξιολόγως τοῖς ἀναγκαίοις τε καὶ συνεχεστάτοις (= ἐμποδίζει τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τοῦ νὰ αἰσθάνωνται ἀξίαν λόγου (εὐάρεστον) ἡδονὴν ὡς πρὸς τὰς τὰ μάλιστα ἀναγκαίας (τὰς φυσικὰς) καὶ τὰ μάλιστα ἀδιακόπως ἐπαν-

οὔτε δίψος... οὔτε ἀγρυπνίαν, δι' ὧν μόνων ἔστιν ἡδέως μὲν φαγεῖν τε καὶ πιεῖν..., ἡδέως δ' ἀναπαύεσθαι τε καὶ κοιμηθῆναι, [καὶ] περιμείναντας¹ καὶ ἀνασχομένους, ἕως ἂν ταῦτα ὡς ἐν ἡδίστα γένηται, κωλύει τοῖς ἀναγκαιοτάτοις τε καὶ συνεχεστέτοις ἀξιολόγως ἡδεσθαι ἢ δ' ἐγκράτεια, μόνη ποιοῦσα καρτερεῖν τὰ εἰρημένα², μόνη καὶ ἡδεσθαι ποιεῖ ἀξίως μνήμης ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις³. — Παντάπασιν, ἔφη, ἀληθῆ λέγεις.

10. Ἀλλὰ μὲν⁴ τοῦ μαθεῖν τι καλὸν καὶ ἀγαθὸν καὶ τοῦ ἐπιμεληθῆναι τῶν τοιούτων τινός, δι' ὧν ἂν τις καὶ τὸ ἑαυτοῦ σῶμα καλῶς διοικήσειε καὶ τὸν ἑαυτοῦ οἶκον καλῶς οἰκονομήσειε καὶ φίλοις καὶ πόλει ὠφέλιμος γένοιτο, καὶ ἐχθροὺς κρατήσκειν, ἀφ' ὧν⁵ οὐ μόνον ὠφέλεια, ἀλλὰ καὶ ἡδοναὶ μέγιστα γίνονται, οἱ μὲν ἐγκρατεῖς ἀπολαύουσι πράττοντες αὐτά, οἱ δ' ἀκρατεῖς οὐδενὸς μετέχουσι⁶. Τῷ γὰρ ἂν ἦττον φήσαιμεν τῶν τοιούτων προσήκειν⁷, ἢ ᾧ ἥμισυ ἐξεσι ταῦτα πράττειν,

ερχόμενας ἀπολαύσεις, οἷαι εἶνε τὸ ἐσθίειν, πίνειν, ἀναπαύεσθαι κοιμᾶσθαι) οὐκ ἔωσα τοὺς ἀνθρώπους καρτερεῖν οὔτε λιμόν... (=ἐπειδὴ οὐκ ἐπιτρέπει μετὰ καρτερίας νὰ ὑπομένωσιν οὔτε πείναν οὔτε κτλ.

¹) Ἀκριβέστερος διορισμὸς τοῦ καρτερεῖν = ἀφ' οὗ λιμόν καὶ δίψαν κτλ. περιμείνουσι καὶ ὑπομείνουσιν (ἀνασχομένους) ἕως ἂν ταῦτα (δῆλ. τὸ ἐσθίειν, πίνειν, ἀναπαύεσθαι καὶ κοιμηθῆναι) γένωνται ὡς οἷόν τε ἡδίστα. Τὸ ὡς ἐν ἐπιτείνει τὸ ὑπερθετικόν, ὡς τὸ ὡς οἷόν τε.

²) Δῆλ. λιμόν, δίψος, ἀγρυπνίαν.

³) Ἐπὶ τῇ ἀπολαύσει τῶν εἰρημένων (δῆλ. ἐσθίειν, ποιεῖν κτλ.) Τὸ δὲ ἡδεσθαι ἀξίως μνήμης = τῷ ἀνωτέρῳ ἀξιολόγως ἡδεσθαι.

⁴) Σύντ. ἀλλὰ μὲν (=πρὸς τοῦτοις δέ)... οἱ μὲν ἐγκρατεῖς ἀπολαύουσι τοῦ μαθεῖν τι καλὸν καὶ ἀγαθὸν καὶ τοῦ ἐπιμεληθῆναι τινος τῶν τοιούτων (δῆλ. καλῶν καὶ ἀγαθῶν), πράττοντες αὐτά (τὸ μαθεῖν καλόν τι καὶ τὸ ἐπιμεληθῆναι τινος τῶν τοιούτων). Τὸ δὲ ἀπολαύω τινός = ἀπολαύω ἐκ τινος.

⁵) Δῆλ. πράξεων, ἥτοι τοῦ διοικήσειν, οἰκονομήσειν, κρατήσειν.

⁶) Οἱ δὲ ἀκρατεῖς οὐδενὸς (τούτων) μετέχουσιν.

⁷) = τίνι ἂν φήσαιμεν μετέχειν τῶν τοιούτων (δῆλ. τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν) = διότι τις ἠθέλομεν εἶπαι ὅτι ὀλιγώτερον μετέχει τῶν τοιούτων, ἢ ἐκεῖνος ὅστις οὐδόλως (ἥμισυ) δύναται νὰ πράττῃ ταῦτα (τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ).

κατεχομένῳ [ἐπὶ] τῷ σπουδάζειν περὶ τὰς ἐγγυτάτω ἡδονάς¹;

11. Καὶ ὁ Εὐθύδημος, Δοκεῖς μοι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, λέγειν, ὥς ἀνδρὶ ἥτιον τῶν διὰ τοῦ σώματος ἡδονῶν² πάμπαν οὐδεμιᾶς ἀρετῆς προσήκει. — Τί γάρ³ διαφέρει ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, ἄνθρωπος ἀκρατὴς θηρίον τοῦ ἀμαθεστάτου; ὅστις γὰρ τὰ μὲν κράτιστα μὴ σκοπεῖ, τὰ ἥδιστα δ' ἐκ παντὸς τρόπου ζητεῖ ποιεῖν, τί ἂν διαφέρει τοῦ ἀφρονεστάτου βοσκημάτων; ἀλλὰ⁴ τοῖς ἐγκρατέσι μόνοις ἔξῃσι σκοπεῖν τὰ κράτιστα τῶν πραγμάτων, καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ διαλέγοντας κατὰ γένη⁵, τὰ μὲν ἀγαθὰ προαιρεῖσθαι, τῶν δὲ κακῶν ἀπέχεσθαι.

12. Καὶ οὕτως⁶ ἔφη ἀρίστους τε καὶ εὐδαιμονεστάτους ἄνδρας γίγνεσθαι καὶ διαλέγεσθαι δυνατωτάτους· ἔφη δὲ καὶ τὸ διαλέγεσθαι ὀνομασθῆναι⁷ ἐκ τοῦ συνιόντας κοινῇ βουλευέ-

¹) Ἐπειδὴ κατακρατεῖται (κατεξουσιάζεται) ὑπὸ τοῦ θηρεύειν τὰς πλησιεστάτας (τὰς προχειροτάτας) ἀπολαύσεις, ἥτοι ἐκείνας ἃς τινες δύναται νὰ ἀπολαύσῃ τις ἄνευ κόπων, ἐνῶ τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ δέονται ἐπιμελείας, ἣν οἱ ἀκρατεῖς δὲν καταβάλλουσιν.

²) Ὅτι ἄνθρωπος νικώμενος ὑπὸ τῶν σωματικῶν ἡδονῶν ἐντελῶς οὐδεμιᾶς ἀρετῆς μετέχει.

³) Οὕτως ἔχει· διότι κατὰ τὴν διαφέρει. Τὰ δὲ ἐπόμενα = τῷ· εἰ γάρ τις... μὴ σκοπεῖ τὰ βέλτιστα.

⁴) = τῷ· ἀλλ' ὅμως, ἀλλὰ βεβαίως.

⁵) Διὰ λόγων καὶ διὰ πράξεων διαχωρίζοντες κατὰ γένη τὰ πράγματα. Τὸ τοιοῦτον δὲ ὁ ἀκρατὴς δὲν δύναται νὰ πράξῃ, διότι αἱ πρόχειροι ἡδοναὶ ἔλκου-

σιν αὐτὸν μόνον πρὸς τὸ κακόν.

⁶) Ἀπλ. διὰ τῆς ἐγκρατείας καὶ τῆς σωφροσύνης ἐκείνης, ἥτις ἀπὸ τοῦ κακοῦ τὸ ἀγαθὸν διαστέλλει, καὶ αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν πάλιν εἰς τὰ ἴδια αὐτοῦ μέρη διακρίνει. Εἰς τοῦτο δὲ στηρίζεται καὶ ἡ διαλεκτική. Ὅθεν ὀφείλομεν ἐπιμελῶς ταύτην νὰ ἀσκώμεν· διότι αὕτη εἰς πάντα ἀρίστους ἄνδρας ποιεῖ καὶ ἰκανωτάτους νὰ διαλέγονται. Ἰστέον δ' ὅτι ἡ ἀρχικὴ σημασία τοῦ διαλέγομαι εἶνε παρ' Ὀμήρῳ, (Ἰλ. λ, 407), παρ' ᾧ σημαίνει διαλέγω· τι κατ' ἐμμαντόν, κατὰ διάνοιαν· ἐπομέν. = διαλογίζομαι.

⁷) Ἐλεγεν ὁ Σωκράτης ὅτι τὸ διαλέγεσθαι, ἥτοι ὁ διάλογος, ὠνομάσθη, διότι οἱ ἄνθρωποι συνερχόμενοι ἀπο κοινοῦ βουλευονται. Βουλευόμενοι δὲ διακρίνουσι

σθαι, διαλέγοντας κατὰ γένη τὰ πράγματα· δεῖν¹ οὖν πει-
 ρᾶσθαι ὃ τι μάλιστα πρὸς τοῦτο ἑαυτὸν ἔτοιμον παρασκευάζειν
 καὶ τούτον μάλιστα ἐπιμελῆσθαι ἐκ τούτου γὰρ² γίγνεσθαι ἄν-
 δρας ἀρίστους τε καὶ ἡγεμονικωτάτους καὶ διαλεκτικωτάτους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΣ ΕΚΤΟΝ

1. Ὡς δὲ καὶ διαλεκτικωτέρους ἐποίει³ τοὺς συνόντας,
 πειράσομαι καὶ τοῦτο λέγειν Σωκράτης γὰρ τοὺς μὲν εἰδότας,
 τί ἕκαστον εἴη τῶν ὄντων⁴, ἐνόμιζε καὶ τοῖς ἄλλοις ἂν ἐξηγεί-
 σθαι δύνασθαι, τοὺς δὲ μὴ εἰδότας, οὐδὲν ἔφη θαυμαστὸν εἶναι
 αὐτοὺς τε σφάλλεσθαι καὶ ἄλλους σφάλλειν⁵. ὣν ἕνεκα⁶ σκοπῶν
 σὺν τοῖς συνοῦσι, τί ἕκαστον εἴη τῶν ὄντων, οὐδέποτε ἔλlege.
 Πάντα μὲν οὖν, ἧ διωρίζετο⁷, πολὺ ἔργον ἂν εἴη διεξελεῖν,

τὰ καλὰ ἀπὸ τῶν κακῶν, τὰ ἀληθῆ
 ἀπὸ τῶν ψευδῶν. Καὶ τοῦτο εἶνε
 διαλέγεσθαι.

¹) Ἐφη οὖν δεῖν (τινα) πει-
 ρᾶσθαι παρασκευάζειν ἑαυτὸν ὅτι
 μάλιστα ἔτοιμον πρὸς τοῦτο (δὴλ.
 τὸ διαλέγεσθαι).

²) Διότι, ὡς ἔλεγεν, ἐκ τού-
 του (δὴλ. τοῦ διαλέγεσθαι) ἄν-
 δρες γίνονται καὶ ἀρίστοι καὶ τὰ
 μάλιστα ἱκανοὶ εἰς τὸ ἡγεῖσθαι
 καὶ διαλέγεσθαι.

ΚΕΦΑΛ. Γ'. § 1—15. *Περί-
 ληψις*. Σκοπὸς τοῦ κεφαλαίου τού-
 του εἶνε νὰ δείξῃ πῶς ὁ Σωκρά-
 της ἐδίδασκε τοὺς συνόντας αὐτῷ
 τὸ συζητεῖν καὶ ὀρίζειν. Παρα-
 δείγματα δὲ Σωκρατικῶν ὀρισμῶν
 ὑπάρχουσι τὰ ἐξῆς· ὁ ὀρισμὸς
 τῆς εὐσεβείας, τῆς δικαιοσύνης, τῆς
 σοφίας, τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ καλοῦ,
 τῆς ἀνδρείας, τῆς βασιλείας, τῆς

τυραννίδος, τῆς ἀριστοκρατίας, τῆς
 πλουτοκρατίας, καὶ τῆς δημοκρα-
 τίας. Ὅσάκις δὲ τις ἀντέλεγε πρὸς
 τὸν Σωκράτην, οὗτος ἐγίνωσκε νὰ
 ἐπαναφέρῃ τὴν ἐρώτησιν εἰς τὴν
 ἀληθῆ αἰτίαν καὶ οὐσίαν τοῦ
 πράγματος, καὶ τὰς ἀποδείξεις
 αὐτοῦ νὰ στηρίξῃ εἰς γενικῶς
 ἀνεγνωρισμένας ἀληθείας.

³) Ἐπειράτο ποιεῖν τοὺς συν-
 νόντας αὐτῷ ἐπιτηδειοτέρους (ἢ
 φύσει ἦσαν) εἰς τὸ διαλέγεσθαι.

⁴) Δὴλ. τὴν οὐσίαν τῶν ὄντων.

⁵) Ὅτι καὶ οἱ ἴδιοι ἀπατῶν-
 τοι καὶ τοὺς ἄλλους ἀπατῶσιν.

⁶) Τούτων οὖν ἕνεκα, διὰ
 ταῦτα λοιπὸν (οὐδέποτε ἔπαυεν
 ἐξετάζων).

⁷) Πῶς ὠρίζετο ὁ Σωκρά-
 της, τίνα ὀρισμὸν ἐδίδεν εἰς πάντα.
 Τὸ δὲ πολὺ ἔργον = πολὺ ἐργω-
 δες, πολὺ δυσχερές.

ἐν ὅσοις δὲ τὸν τρόπον τῆς ἐπισκέψεως¹ δηλώσειν οἶμαι, τοσαῦτα λέξω.

2. Πρῶτον δὲ περὶ εὐσεβείας ὧδέ πως² ἐσκόπει. Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, ποῖόν τι³ νομίζεις εὐσεβίαν εἶναι; — Καὶ ὅς, Κάλлистον νῆ Δι', ἔφη. — Ἐχεις οὖν εἰπεῖν, ὁποῖός τις ὁ εὐσεβής ἐστιν; — Ἐμοὶ μὲν δοκεῖ, ἔφη, ὁ τοὺς θεοὺς τιμῶν. — Ἐξεστί δὲ ὃν ἂν τις βούληται τρόπον τοὺς θεοὺς τιμᾶν; — Οὐκ, ἀλλὰ νόμοι εἰσὶ καθ' οὓς δεῖ τοῦτο⁴ ποιεῖν.

3. Οὐκοῦν ὁ τοὺς νόμους τούτους εἰδὼς εἰδείῃ ἂν, ὥς δεῖ τοὺς θεοὺς τιμᾶν⁵; — Οἶμαι ἔγωγ', ἔφη. — Ἄρ' οὖν ὁ εἰδὼς, ὥς δεῖ τοὺς θεοὺς τιμᾶν, οὐκ ἄλλως οἶται δεῖν τοῦτο ποιεῖν ἢ ὥς οἶδεν; — Οὐ γὰρ οὖν⁶, ἔφη. — Ἀλλως δέ τις θεοὺς τιμᾷ ἢ ὥς οἶται δεῖν; — Οὐκ οἶμαι, ἔφη.

4. Ὁ ἄρα τὰ περὶ τοὺς θεοὺς νόμιμα⁷ εἰδὼς νομίμως ἂν τοὺς θεοὺς τιμῇ; — Πάνυ μὲν οὖν. — Οὐκοῦν ὁ γε νομίμως τιμῶν ὥς δεῖ τιμᾷ; — Πῶς γὰρ οὐ; — Ὁ δέ γε ὥς δεῖ τιμῶν εὐσεβής ἐστι; — Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. — Ὁ ἄρα τὰ περὶ τοὺς θεοὺς νόμιμα εἰδὼς, ὀρθῶς ἂν ἡμῶν⁸ εὐσεβής ὀρισμένος εἴη; — Ἐμοὶ γοῦν, ἔφη, δοκεῖ.

5. Ἀνθρώποις δὲ ἄρα ἔξεστιν⁹, ὃν ἂν τις τρόπον βούλη-

1) Ἀλλὰ θὰ εἶπω τοσαῦτα, δι' ὅσων νομίζω ὅτι θὰ κάμω φανεράν τὴν μέθοδον τῆς ἐξετάσεως τῶν πραγμάτων.

2) Κατὰ τὸν ῥηθισόμενον περίπτου τρόπον συνείθιζε νὰ ἐξετάζη.

3) Σὰν τί πρᾶγμα σχεδόν, τί πρᾶγμα περίπτου. Ἡ ἀντωνυμία τί κολάζει τὴν ἔννοιαν τοῦ ποῖον ὅθ. καὶ κατωτ. ὁποῖός τις = ὁ ποῖος περίπτου.

4) Δῆλ. τιμᾶν τοὺς θεοὺς.

5) Πῶς πρέπει, τίνι τρόπῳ

πρέπει νὰ τιμᾷ τοὺς θεοὺς;

6) Ὅχι βεβαίως. Ὁ γὰρ αἰτιολογ.—ὀρθῶς εἶπας· διότι βεβαίως (οὐκ ἄλλως οἶται ἢ ὥς δύναται). Ὅθεν τὸ οὖν συναπτεόν τῷ οὐ, ἵνα γείνη οὕκουν γάρ.

7) Ὅ οἱ νόμοι κελεύουσι ποιεῖν.

8) Ποιητ. αἷτιον = ὑφ' ἡμῶν ὀρθῶς ἤθελε ὀρισθῆναι, ὀρθῶς ἤθελεν εἶναι ὁ ὑφ' ἡμῶν δοθείς ὀρισμός;

9) Εἶνε δὲ ἐπιτετραμμένον νὰ προσφέρηται τις πρὸς τοὺς ἀνθρώπους.

ται χρῆσθαι; — Οὐκ, ἀλλὰ καὶ περὶ τούτους [ὁ εἰδὼς ἃ] ἐστὶ νόμιμα, καθ' ἃ δεῖ ἀλλήλους χρῆσθαι¹, [νόμιμος ἂν εἴη]². — Οὐκοῦν οἱ κατὰ ταῦτα χρῶμενοι ἀλλήλοις ὥς δεῖ χρῶνται; — Πως γὰρ οὐ; — Οὐκοῦν οἷ γε ὥς δεῖ χρῶμενοι καλῶς χρῶνται; — Πάνν μὲν οὖν, ἔφη. — Οὐκοῦν οἷ γε τοῖς ἀνθρώποις καλῶς χρῶμενοι καλῶς πράττουσι τὰνθρώπεια πράγματα; — Εἰκός γ', ἔφη. — [Οὐκοῦν οἱ τοῖς νόμοις πειθόμενοι δίκαια οὔτοι³ ποιοῦσι; — Πάνν μὲν οὖν, ἔφη].

6. Δίκαια δὲ οἶσθα⁴, ἔφη, ὅποια καλεῖται; — Ἄ οἱ νόμοι κελεύουσιν, ἔφη. — Οἱ ἄρα ποιοῦντες ἃ οἱ νόμοι κελεύουσιν δικάα τε ποιοῦσι καὶ ἃ δεῖ; — Πως γὰρ οὐ; — Οὐκοῦν οἷ γε τὰ δίκαια ποιοῦντες δίκαιοί εἰσιν; — Οἶμαι ἔγωγ', ἔφη. — Οἷτι οὖν τινες πείθεσθαι τοῖς νόμοις, μὴ εἰδότας ἃ οἱ νόμοι κελεύουσιν; — Οὐκ ἔγωγ', ἔφη. — Εἰδότας δὲ ἃ δεῖ ποιεῖν οἷτι τινὰς οἶσθαι δεῖν μὴ ποιεῖν ταῦτα⁵; — Οὐκ οἶμαι, ἔφη. — Οἷδας⁶ δέ τινες ἄλλα ποιοῦντας ἢ ἃ οἴονται δεῖν; — Οὐκ ἔγωγ', ἔφη. — Οἷ ἄρα τὰ περὶ ἀνθρώπους νόμιμα εἰδότες τὰ δίκαια οὔτοι ποιοῦ-

¹) Συμφώνως πρὸς τὰ ὅποια (νόμιμα) πρέπει νὰ προσφέρονται πρὸς ἀλλήλους.

²) Αἱ περιγεγραμμέναι λέξεις ταράττουσι τὸν συλλογισμόν. Ἄντι δὲ τοῦ νόμιμος ἂν εἴη, περιεμένε τις ὁρθῶς ἂν χρῆτο. Τὸ ἐπόμε. ἀλλήλοις σὺναφον τῷ τε χρῶμενοι καὶ χρῶνται.

³) Τὸ οἱ πειθόμενοι χάριν ἐμφάσεως ἐπαναλαμβάνεται διὰ τοῦ οὔτοι.

⁴) Ἐνταῦθα ἄρχεται νέος συλλογισμός, ὅστις ἐν τῷ τέλει τῆς § τελειώνει. Ἐν τῇ προηγουμένῃ § ἀνεπτύχθη ὅτι ὁ εἰδὼς τοὺς περὶ τοὺς ἀνθρώπους νόμους, οὗτος

καλῶς (ἐναρέτως) προσφέρεται πρὸς τὸν πλησίον του, καὶ ἐπομένως τὴν ἀρετὴν ἀσχεῖ. Ἐν ταύτῃ δὲ ἀναπτύσσεται ὅτι ὁ εἰδὼς τοὺς νόμους γινώσκει τὰ δίκαια, καὶ ἐπομένως ὅτι ὁ γινώσκων τοὺς περὶ τοὺς ἀνθρώπους νόμους εἶνε δίκαιος.

⁵) Σύντ.: οἷτι δὲ τινες, εἰδότας (=καίτοι ἴσασιν) ἃ δεῖ ποιεῖν, οἶσθαι δεῖν μὴ ποιεῖν ταῦτα; Οὕτω ἐπισεσωρευμένα ἀπαρέμματα ἰδὲ καὶ ἐν 3, 6, 15.

⁶) Ἄντι τοῦ ἐνταῦθα Ἰωνικοῦ τύπου οἷδας, τοῦ οἷδασιν (Οἶκον. 20, 14) καὶ τοῦ οἷδαμεν (Ἀναβ. 2, 4, 6) οἱ Ἀττικοὶ λέγουσιν οἶσθα, ἴσασιν, ἴσμεν.

σιν; — Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. — Οὕκουν οἷγε τὰ δίκαια¹ ποιοῦν-
τες δίκαιοι εἰσιν; — Τίνες γὰρ ἄλλοι; ἔφη. — Ὅρθῶς ἂν ποτε²
ἄρα ὀριζοίμεθα, ὀριζόμενοι δικαίους εἶναι τοὺς εἰδότας τὰ περὶ
ἀνθρώπους νόμιμα; — Ἐμοιγε δοκεῖ, ἔφη.

7. Σοφίαν³ δὲ τί ἂν φήσαιμεν εἶναι; εἰπέ μοι, πότερά
σοι δοκοῦσιν οἱ σοφοί, ἃ ἐπίστανται, ταῦτα σοφοὶ εἶναι⁴, ἢ εἰσὶ
τινες ἃ μὴ ἐπίστανται σοφοί; — Ἀ ἐπίστανται δῆλον ὅτι⁵, ἔφη.
πῶς γὰρ ἂν τις, ἃ γε μὴ ἐπίσταιτο⁶, ταῦτα σοφὸς εἴη; — Ἀρ' οὖν
οἱ σοφοὶ ἐπιστήμη⁷ σοφοὶ εἰσι; — Τίνι γὰρ ἂν, ἔφη, ἄλλῳ τις
εἴη σοφός, εἴ γε μὴ ἐπιστήμη⁸; — Ἄλλο δέ τι σοφίαν οἶε εἶναι ἢ
ᾧ σοφοὶ εἰσιν⁹; — Οὐκ ἔγωγε. — Ἐπιστήμη ἄρα σοφία ἐστίν;
— Ἐμοιγε δοκεῖ. — Ἀρ' οὖν δοκεῖ σοι ἀνθρώπων δυνατὸν εἶναι
τὰ ὄντα πάντα ἐπίστασθαι; — Οὐδὲ¹⁰ μὰ Δί' ἔμοιγε πολλοστὸν
μέρος αὐτῶν. — Πάντα μὲν ἄρα σοφὸν οὐχ οἷόν τε ἀνθρωπῶν
εἶναι; — Μὰ δὶ', οὐ δῆτα, ἔφη. — Ὁ ἄρα ἐπίσταται ἕκαστος,
τοῦτο καὶ σοφός ἐστιν; — Ἐμοιγε δοκεῖ.

¹) Δὲν εἶνε λοιπὸν τώρα αὐ-
τοὶ δίκαιοι, οἱ ὅποιοι βέβαια τὰ
δίκαια ποιοῦσιν (ὡς σὺ νυνδὴ ὡ-
μολόγεις);

²) Τέλος πάντων, ἤτοι μετὰ
πολλοὺς ἐλγισμούς.

³) Σοφία εἶνε ἡ ἐπιστήμη,
ἡ ἀκριβὴς γνῶσις. Ὅθεν σο-
φός εἶνε ὁ σαφῶς εἰδώς, ὁ ἀκρι-
βῶς ἐπιστάμενος, ὁ ἀκριβῶς γι-
νώσκων τι.

⁴) Ὅτι εἶνε σοφοὶ περὶ ταῦτα,
ἃ γινώσκουσιν, ἢ εἰνέ τινας σοφοὶ
ὡς πρὸς ἐκεῖνα, τὰ ὅποια δὲν γι-
νώσκουσιν;

⁵) Προδηλῶς εἶνε σοφοὶ ὡς
πρὸς ἐκεῖνα, τὰ ὅποια γινώσκου-
σιν.

⁶) Ὀλίγῳ πρότερον εἶπεν ἃ
μὴ ἐπίστανται. Ἐνταῦθα ὅμως ἐ-
τέθη εὐκτική ἔνεκα ἔλξεως ἐκ τῆς
ἐπομένης εὐκτικῆς εἴη.

⁷) Ἐνεκα τῆς ἐπιστήμης, ἔ-
νεκα τῆς γνώσεως.

⁸) Εἰ γέ τις μὴ σοφὸς εἴη ἐ-
πιστήμη (= ἔνεκα τῆς ἐπιστήμης)
τίνι ἂν ἄλλῳ (= ἔνεκα τινὸς ἄλ-
λου) σοφὸς ἂν εἴη;

⁹) Διάφορόν τι.. ἢ ἐκεῖνο, ἔ-
νεκα τοῦ ὁποίου σοφοὶ εἶνε οἱ ἄν-
θρωποι;

¹⁰) Οὐδὲ πολλοστὸν = (πολλο-
στημόριον, μικρόν τι μέρος αὐτῶν)
ἔμοιγε δοκεῖ μέρος αὐτῶν. Τὸ δὲ
ἐπὶ μ. πάντα σοφόν = ὡς πρὸς πάντα
σοφόν.

8. Ἐγὼ οὖν, ὦ Εὐθύδημε, καὶ τὰγαθὸν οὕτω¹ ζητητέον ἐστί; — Πῶς; ἔφη. — Δοκεῖ σοι τὸ αὐτὸ πᾶσιν ὠφέλιμον εἶναι; — Οὐκ ἔμοιγε. — Τί δέ; τὸ ἄλλω ὠφέλιμον² οὐ δοκεῖ σοι ἐνίοτε ἄλλω βλαβερόν εἶναι; — Καὶ μάλα, ἔφη. — Ἄλλο δ' ἂν τι φαίης ἀγαθὸν εἶναι ἢ τὸ ὠφέλιμον³; — Οὐκ ἔγωγ', ἔφη. — Τὸ ἄρα ὠφέλιμον ἀγαθόν ἐστιν, ὅτε ἂν ὠφέλιμον ᾦ; — Δοκεῖ μοι, ἔφη.

9. Τὸ δὲ καλὸν⁴ ἔχοις ἂν πως ἄλλως εἰπεῖν τί ἐστιν; Ἡ ὀνομάζεις καλὸν ἢ σῶμα ἢ σκεῦος ἢ ἄλλ' ὅτιοῦν, ὃ οἶσθα πρὸς πάντα καλὸν ὄν; — Μὰ Δί', οὐκ ἔγωγ', ἔφη. — Ἄρ' οὖν, πρὸς ὃ ἂν ἕκαστον χρήσιμον ᾦ, πρὸς τοῦτο ἐκάστω καλῶς ἔχει χρῆσθαι⁵; — Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. — Καλὸν δὲ πρὸς ἄλλο τί ἐστιν ἕκαστον, ἢ πρὸς ὃ ἐκάστω καλῶς ἔχει χρῆσθαι⁶; — Οὐδὲ πρὸς ἕν ἄλλο⁷, ἔφη. — Τὸ χρήσιμον ἄρα καλὸν ἐστι πρὸς ὃ ἂν ᾦ χρήσιμον; — Ἐμοιγε δοκεῖ⁸, ἔφη.

10. Ἀνδρείαν⁹ δέ, ὦ Εὐθύδημε, ἄρα τῶν καλῶν νομίζεις εἶναι; — Κάλλιστον μὲν οὖν ἔγωγ', ἔφη. — Χρήσιμον ἄρα, οὐ πρὸς τὰ ἐλάχιστα νομίζεις τὴν ἀνδρείαν; — Νῆ Δί', ἔφη. πρὸς τὰ μέγιστα μὲν οὖν¹⁰. — Ἄρ' οὖν δοκεῖ σοι πρὸς τὰ δεινὰ

¹) Καθ' ὃν τρόπον καὶ τὴν ἐννοίαν σοφός. Τὸ δὲ ἀγαθόν=ὠφέλιμον.

²) Δῆλ. ὄν.

³) Ἄλλο δέ τι πράγμα ἢ τὸ ὠφέλιμον δυνασαι νὰ ἰσχυρισθῇς ὅτι εἶνε ἀγαθόν;

⁴) Καλὸν ἐνταῦθα εἶνε τὸ χρήσιμον. Ἡ δὲ σύνταξις: ἔχοις ἂν πως ἄλλως (ἢ τὸ ἀγαθόν) εἰπεῖν τί ἐστι τὸ καλόν;

⁵) Καλῶς ἔχει νὰ μεταχειρίζται τις ἕκαστον (καλόν) εἰς τοῦτο (τὸ πράγμα), εἰς ὃ ἕκαστον (καλόν) δύναται νὰ εἶνε χρήσιμον;

⁶) Τί δὲ ἕκαστον (καλόν) εἶνε καλὸν πρὸς ἄλλο (πράγμα) ἢ πρὸς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον καλῶς ἔχει ἕκαστον νὰ μεταχειρίζεται τις;

⁷) Πρὸς οὐδὲν ἄλλο (πράγμα) ἢ πρὸς ὃ καλῶς ἔχει ἐκάστω χρῆσθαι.

⁸) Δῆλ. τὸ χρήσιμον καλὸν εἶναι πρὸς ὃ ἂν κτλ.

⁹) Ἀνδρεία κατὰ τὸν Σωκράτην εἶνε ἡ λελογισμένη ἀνδρεία: διότι ὁ ἀνὴρ τίνος λόγου ἐκθέτων ἑαυτὸν εἰς προφανῆ κίνδυνόν εἶνε μαίνόμενος.

¹⁰) Μάλιστα οὐ πρὸς τὰ ἐλά-

τε καὶ ἐπικίνδυνα χρήσιμον εἶναι τὸ ἀγνοεῖν αὐτά¹; — Ἐκίστά γ', ἔφη. — Οἱ ἄρα μὴ φοβούμενοι τὰ τοιαῦτα διὰ τὸ μὴ εἰδέναι τί ἐστὶν², οὐκ ἀνδρεῖοι εἰσιν; — Μὰ Δι'³, ἔφη· πολλοὶ γὰρ ἂν οὕτω γε τῶν τε μαινομένων καὶ τῶν δειλῶν ἀνδρεῖοι εἴεν. — Τί δὲ οἱ καὶ τὰ μὴ δεινὰ δεδοικότες⁴; — Ἐτι γε, νῆ Δία, ἔφη, ἦπτον. — Ἀρ' οὖν τοὺς μὲν ἀγαθοὺς πρὸς τὰ δεινὰ καὶ ἐπικίνδυνα ὄντας ἀνδρείους ἡγῆ εἶναι, τοὺς δὲ κακοὺς⁵ δειλοὺς; — Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

11. Ἀγαθοὺς δὲ πρὸς τὰ τοιαῦτα⁶ νομίζεις ἄλλους τιὰς ἢ τοὺς δυναμένους αὐτοῖς καλῶς χρῆσθαι; — Οὐκ, ἀλλὰ τούτους⁷, ἔφη. — Κακοὺς δὲ ἄρα τοὺς οἷους⁸ τούτοις κακῶς χρῆσθαι; — Τίνας γὰρ ἄλλους; ἔφη. — Ἀρ' οὖν ἕκαστοι χρῶνται, ὡς οἴονται δεῖν⁹; — Πῶς γὰρ ἄλλως; ἔφη. — Ἀρ' οὖν οἱ μὴ δυνάμενοι καλῶς χρῆσθαι ἴσασιν, ὥς δεῖ χρῆσθαι¹⁰; Οὐ δῆπου γε, ἔφη. Οἱ ἄρα εἰδότες, ὥς δεῖ χρῆσθαι, οὗτοι¹¹ καὶ δύνανται; — Μόνοι γ', ἔφη. — Τί δέ; οἱ μὴ διημαρτηκότες¹² ἄρα κακῶς χρῶνται τοῖς τοιούτοις; — Οὐκ οἶομαι, ἔφη. — Οἱ ἄρα κακῶς χρῶμενοι¹³

χιστα, ἀλλὰ πρὸς τὰ μέγιστα νομίζω τὴν ἀνδρείαν χρήσιμον εἶναι.

¹) Δῆλ. τὰ δεινὰ καὶ ἐπικίνδυνα;

²) Δῆλ. τούτα τὰ δεινὰ καὶ ἐπικίνδυνα.

³) Ὅχι μὰ τὸν Δία δὲν εἶνε ἀνδρεῖοι. Περὶ τοῦ μὰ Δία ἰδὲ 1,4,9.

⁴) Σοὶ δοκοῦσιν ἀνδρεῖοι εἶνε. Καὶ εἰς τὸ ἐπόμε. ἦπτον ὑπον. ἀνδρεῖοι δοκοῦσί μοι εἶναι.

⁵) Δῆλ. πρὸς τὰ δεινὰ καὶ ἐπικίνδυνα ὄντας.

⁶) Δῆλ. πρὸς τὰ δεινὰ καὶ ἐπικίνδυνα.

⁷) Οὐκ (ἄλλους), ἀλλὰ τούτους (τοὺς δυναμένους . . χρῆσθαι).

⁸) Ἡ γνωστὴ ἑλξὶς γίνεται καὶ ὅτε ἡ οἶος μετ' ἀπαρεμφ. τίθεται (ὡς ἐνταῦθα) ἀντὶ τοῦ ὥστε=κακοὺς δὲ ἄρα (πρὸς τὰ τοιαῦτα νομίζεις) τοὺς ὄντας τοιούτους, ὥστε χρῆσθαι.

⁹) Δῆλ. χρῆσθαι.

¹⁰) Τίνι τρόπον πρέπει νὰ μεριζῶνται ταῦτα (δῆλ. τὰ δεινὰ).

¹¹) Διὰ τοῦ οἶτοι ἐμφατικῶς ἐπαναλαμβάνονται οἱ εἰδότες.

¹²) Ὑπον. τούτων, δῆλ. τοῦ ἐπίστασθαι ὡς δεῖ χρῆσθαι τοῖς δεινοῖς=ὅσοι δὲ δὲν ἔχουσιν ἐκτραπῇ τούτων, ὅσοι οὐκ ἐπίστανται καλῶς χρῆσθαι τοῖς δεινοῖς.

¹³) Τοῖς δεινοῖς, διημαρτήκασιν

δημαρτήκασιν; Εἰκός γ', ἔφη. — Οἱ μὲν ἄρα ἐπιστάμενοι τοῖς δεινοῖς τε καὶ ἐπικινδύνοις καλῶς χρῆσθαι ἀνδρεῖοι εἰσιν, οἱ δὲ διαμαρτάνοντες τούτου δειλοί; — Ἐμοιγε δοκοῦσιν, ἔφη.

12. Βασιλείαν δὲ καὶ τυραννίδα ἀρχὰς μὲν ἀμφοτέρως ἡγεῖτο εἶναι, διαφέρειν δὲ ἀλλήλων ἐνόμιζε· τὴν μὲν γὰρ ἐκόντων τε τῶν ἀνθρώπων καὶ κατὰ νόμους τῶν πόλεων ἀρχὴν βασιλείαν ἡγεῖτο, τὴν δὲ ἀκόντων τε καὶ μὴ κατὰ νόμους, ἀλλ' ὅπως ὁ ἄρχων βούλοιο¹, τυραννίδα. καὶ ὅπου μὲν ἐκ τῶν τὰ νόμιμα ἐπιτελούντων αἱ ἀρχαὶ καθίστανται² ταύτην μὲν τὴν πολιτείαν ἀριστοκρατίαν ἐνόμιζεν εἶναι, ὅπου δ' ἐκ τιμημάτων³, πλουτοκρατίαν, ὅπου δ' ἐκ πάντων δημοκρατίαν.

13. Εἰ δέ τις αὐτῷ περὶ τοῦ ἀντιλέγοι⁴, μηδὲν ἔχον σαφὲς λέγειν, ἀλλ' ἄνευ ἀποδείξεως ἦτοι σοφώτερον φράσκων εἶναι, ὃν αὐτὸς λέγοι⁵, ἢ πολιτικώτερον ἢ ἀνδρειώτερον ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων, ἐπὶ τὴν ὑπόθεσιν ἐπανῆγεν ἄν⁶ πάντα τὸν λόγον ὥδέ πως.

τοῦ ἐπίστασθαι καλῶς χρῆσθαι αὐτοῖς;

¹) Ἡ εὐκτική βούλοιο διὰ τὸ ἡγοῖτο, ὅπερ ἐὰν γραφθῇ ἡγεῖται, ἢ φράσις θὰ εἶνε ἀλλ' ὅπως ἂν ὁ ἄρχων βούληται.

²) Οἱ ἀρχοντες διορίζονται ἐκ τῶν πολιτῶν, οἵτινες τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζόμενα (δῆλ. τοὺς νόμους) ἐκτελοῦσιν. Διὰ τούτων δὲ ὑπαινίττεται τὴν Σπάρτην.

³) Αἱ ἀρχαὶ καθίστανται. Τοιοῦτον δὲ ἦτο τὸ τοῦ Σόλωνος πολιτεῦμα, καθ' ὃ οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τὴν περιουσίαν των μετεῖχον τῶν ἀρχῶν.

⁴) Τὰ ὅτε, ὅποτε, ἐπεὶ, ἐπειδή,

εἰ μετ' εὐκτικῆς δηλοῦσιν ἐπανάληψιν πρᾶξεως=ὁσάκις δέ τις ἀντέλεγεν αὐτῷ (τῷ Σωκράτει) περὶ τίνος (πράγματος ἢ προσώπου).

⁵) Σύντ. φράσκων εἶναι τινα, ὃν αὐτὸς (ὁ ἀντιλέγων) λέγοι (ἢ ὃν Σωκράτης λέγοι) ἦτοι σοφώτερον ἢ κτλ. = ἰσχυριζόμενος π. χ. ὅτι τις, ὃν αὐτὸς ὁ ἀντιλέγων ἔλεγεν, ὅτι εἶνε ἢ πλέον σοφὸς ἀπὸ ἐκείνου, ὃν ὁ Σωκράτης ἔλεγεν, ἢ πλέον πολιτικός κτλ. Τὸ ἦτοι . . ἢ εἶνε ἐντονώτερον τοῦ ἦ.. ἢ.

⁶) Συνείθιζε (πάντα τὰ περὶ τούτου λεγόμενα) νὰ ἐπανάγῃ ἐκάστοτε. Ὅταν δῆλ. ἢ πρᾶξις θεω-

14. Φῆς σὺν ἀμείνω πολίτην εἶναι, ὃν σὺν ἐπαινεῖς, ἢ ὃν ἐγώ; Φημί γὰρ οὖν¹ — Τί οὖν οὐκ ἐκεῖνο πρῶτον ἐπεσκευάμεθα², τί εἰσιν ἔργον ἀγαθοῦ πολίτου; — Ποιῶμεν τοῦτο. — Οὐκοῦν ἐν μὲν χρημάτων διοικήσει κρατοῖή ἄν³ ὁ χρήμασιν εὐποροτέρων τὴν πόλιν ποιῶν; — Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. — Ἐν δέ γε πολέμῳ ὁ καθυπερτέραν τῶν ἀντιπάλων⁴; — Πῶς γὰρ οὐ; — Ἐν δὲ προσβείᾳ ἄρ' ὅς ἂν φίλους ἀντὶ πολεμίων παρασκευάζῃ; — Εἰκός γε. — Οὐκοῦν καὶ ἐν δημηγορίᾳ ὁ στάσεις τε παύων καὶ ὁμόνοιαν ἐμποιῶν; — Ἐμοιγε δοκεῖ. Οὕτω δὲ τῶν λόγων ἐπαναγομένων⁵, καὶ τοῖς ἀντιλέγουσιν αὐτοῖς φανερόν ἐγίγνετο τὰ ληθές.

15. Ὅποτε δὲ αὐτός τι τῷ λόγῳ διεξίει⁶, διὰ τῶν μάλιστα ὁμολογουμένων⁷ ἐπορεύετο, νομίζων ταύτην⁸ τὴν ἀσφάλειαν εἶναι λόγον. τοιγαροῦν πολὺν μάλιστα ὧν ἐγὼ οἶδα⁹, ὅτε λέγοι, τοὺς ἀκούοντας ὁμολογοῦντας¹⁰ παρεῖχεν ἔφη δὲ¹¹ καὶ Ὁμηρον

ρεῖται ὅτι ἐν τῷ παρελθόντι πολλάκις ἐπανελαμβάνετο, τίθεται ἐν τῇ ἀποδόσει τοῦ ὑποθετικοῦ λόγου παρατατικῶς μετὰ τοῦ ἄν.

1) Λέγω βεβαίως, ναὶ λέγω.

2) Τὸ ἐπισκοποῦμαι τι = τῷ πολλάκις σκοποῦμαι τι = ἀκριβῶς ἐξετάζω τι.

3) Τὸ κρατοῖή ἄν = κρείττων ἄν εἶη. Τὸ δὲ ἐν διοικήσει χρημάτων = ἐν τῇ ἐπιμελείᾳ (διαχειρίσει) χρημάτων. Ὅθεν ὁ ἐπὶ τῆς διοικήσεως = ὁ ταμίας.

4) Δῆλ. κρατοῖή ἄν (κρείττων ἄν εἶη) ὁ ποιῶν τὴν πόλιν καθυπερτέραν τῆς τῶν ἀντιπάλων.

5) Δῆλ. ἐπὶ τὴν ὑπόθεσιν, ἢ-τοι ἐπὶ τὸ προκείμενον πρᾶγμα, εἰς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα.

6) Ὅσακις δὲ αὐτός (ὁ Σ.) διαλεγόμενος συνεζήτει τι.

7) Δῆλ. ἀληθειῶν, ἄστινας πάν-

τες ἀνεξαίρετως παρεδέχοντο, περὶ ὧν δῆλ. οὐδεμία ὑπ' οὐδενὸς ἀντίρροισις ἢ ἀμφιβολία ὑπῆρχεν, ἀλλὰ τὰς ὁποίας πάντες οἱ συζητοῦντες ἀσυστήναι ἐκ τῶν προτέρων παρεδέχοντο καὶ ὁμολόγουν. Ὅθ. = διὰ γενικῶς ἀνεγνωρισμένων ἀληθειῶν.

8) Κατὰ τὴν συνήθη ἔλξιν, ἀντὶ τοῦτο, δῆλ. τὸ πορεύεσθαι διὰ τῶν μάλιστα ὁμολογουμένων = νομίζων ὅτι τοῦτο εἶναι ὁ ἀναμάρτητος τρόπος (τὴν ἀσφάλειαν) τοῦ συζητεῖν.

9) Καθ' ἔλξιν, ἀντὶ τούτων δῆλ. τῶν ἀνθρώπων, οὓς οἶδα = τοῦτο λοιπὸν πολὺ περισσότερον ἀπὸ τούτους τοὺς ἀνθρώπους, οὓς ἐγὼ γνωρίζω.

10) Δῆλ. αὐτῷ, τῷ Σωκράτει.

11) Ἐλέγε δὲ ὁ Σωκράτης ὅτι καὶ ὁ Ὁμηρος ἀπένειμε (ἀναθεῖναι)

τῷ Ὀδυσσεῖ ἀναθεῖναι τὸ ἀσφαλῆ ῥήτορα εἶναι, ὡς ἱκανὸν αὐτὸν ὄντα¹ διὰ τῶν δοκούντων² τοῖς ἀνθρώποις ἄγειν τοὺς λόγους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

✓ 1. Ὅτι μὲν οὖν ἀπλῶς³ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἀπεφαίνετο Σωκράτης πρὸς τοὺς ὁμιλοῦντας αὐτῷ, δοκεῖ μοι δῆλον ἐκ τῶν εἰρημένων εἶναι, ὅτι δὲ καὶ αὐτάρκεις⁴ ἐν ταῖς προσηκούσαις πράξεσιν αὐτοὺς εἶναι ἐπεμελεῖτο⁵, νῦν τοῦτο λέξω. Πάντων⁶ μὲν γὰρ ὧν ἐγὼ οἶδα μάλιστα ἔμελεν αὐτῷ εἰδέναι, ὅτου τις ἐπιστήμων εἴη τῶν συνόντων αὐτῷ· ὧν δὲ προσήκει ἀνδρὶ καλῷ

τῷ Ὀδυσσεῖ τὴν ιδιότητα τοῦ πειστικοῦ ῥήτορος. Ἰδὲ Ὀδυσ. Θ, 171: ὁ δὲ ἀσφαλῶς (= ἀναμαρτήτως, ἀπταιστως, πειστικῶς) ἀγορεύει.

¹) Ἐπειδὴ, ὡς ἐνόμιζεν, αὐτὸς (ὁ Ὀδυσσεύς) ἦτο ἱκανός. Ἐνεκα τοῦ τῷ Ὀδυσσεῖ περιέμενέ τις ὡς ἱκανῷ ὄντι, ἀλλ' ἡ αἰτία. ἐτέθη διὰ τὴν αἰτιατικὴν τὸ ἀσφαλῆ ῥήτορα εἶναι.

²) Οὐδέτ. = τῷ ἀνωτέρῳ διὰ τῶν ὁμολογούμενων (= δι' ἀναγνωρισμένων ἀληθειῶν). Τὸ δὲ ἄγειν τοὺς λόγους = λέγειν.

ΚΕΦΑΛ. Ζ'. § 1—10. Περίληψις. Τέλος πάντων δὲ ὁ Σωκράτης καὶ πρακτικὰς τινὰς γνώσεις προσεπάθει νὰ διδάξῃ τοὺς ἑαυτοῦ ὁμιλητάς, ἀλλ' οὕτω, ὥστε ἐτήρει τὸ προσῆκον εἰς ταύτας μέτρον. Ἡ γεωμετρία, ἡ ἀστρονομία καὶ ἡ ἀριθμητικὴ ἔλεγεν ὅτι τοσοῦτον πρόπει νὰ διδάσκωνται, ὅσον εἶνε ὠφέλιμοι εἰς τὸν βίον καὶ δὲν κω-

λύουσι τὴν μάθησιν ἄλλων ὠφελιμωτέρων πραγμάτων. Συνίστα θεομῶς τὴν τῆς ὑγείας ἐπιμέλειαν, καὶ συνεβούλευεν ὅτι ὀφείλομεν νὰ ἐρωτῶμεν τοὺς θεοὺς περὶ παντός, ὅπερ ὑπερβαίνει τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν.

³) Μεθ' ἀπλότητος καὶ σαφηνείας. Πρβλ. 4, 2.40: ἀπλούστατα ἐξηγεῖτο. Χάριν δὲ μεΐζονος εὐκρινείας ἐτέθη ἡ ἐν τῷ ἀπεφαίνετο ὑποκρυπτομένη αὐτοπαθὴς ἀντινυμία ἑαυτοῦ.

⁴) Αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς νὰ ἀρκῶσιν (ὥστε μὴ ἄλλου προσδέεσθαι 4, 8, 11). Νὰ πτόνται δὴλ. τόσας γνώσεις, ὥστε νὰ μὴ ἔχωσι ἀνάγκην τῆς βοηθείας τῶν ἄλλων. Τὸ δὲ ἐν ταῖς προσηκούσαις πράξεσιν = ἐν οἷς προσήκει (αὐτοὺς) πράττειν.

⁵) Ἀντὶ τοῦ ἐπεμελεῖτο εἶναι συνήθως λέγεται ἐπεμελεῖτο ὅπως εἶεν, ὅπως ἔσονται, τοῦ εἶναι.

⁶) Πάντων (δὴλ. τῶν ἀνθρώ-

καγαθῶ εἰδέναι¹⁾, ὅτι μὲν αὐτὸς εἰδείη, πάντων προθυμότητα ἐδίδασκεν, οἷον δὲ αὐτὸς ἀπειρότερος εἴη, πρὸς τοὺς ἐπισταμένους ἦγεν αὐτούς. ✓

2. Ἐδίδασκε δὲ καὶ μέχρι οἷον² δέοι ἔμπειρον εἶναι ἐκάστου πράγματος³ τὸν ὀρθῶς πεπαιδευμένον· ἀντίκα⁴ γεωμετρῶν μέχρι μὲν τούτου ἔφη δεῖν μαθάνειν, ἕως ἱκανὸς τις γένοιτο, εἴ ποτε δεήσῃ, γῆν⁵ μέτρω ὀρθῶς ἢ παραλαβεῖν ἢ παραδοῦναι ἢ διανεῖμαι, ἢ ἔργον ἀποδείξασθαι⁶, οὕτω δὲ τοῦτο ὁράδιον εἶναι⁷ μαθεῖν, ὥστε τὸν προσέχοντα τὸν νοῦν τῇ μετρήσει ἅμα τὴν τε γῆν ὁπόσῃ ἐστὶν εἰδέναι καὶ ὡς μετρεῖται ἐπιστάμενον ἀπιέναι⁸.

3. Τὸ δὲ μέχρι τῶν δυσξυνέτων διαγραμμάτων⁹ γεωμετρῶν μαθάνειν ἀπεδοκίμαζεν· ὅτι μὲν γὰρ ὠφελοῖται ταῦτα, οὐκ ἔφη ὁρᾶν· καίτοι οὐκ ἀπειρός γε αὐτῶν ἦν¹⁰. ἔφη δὲ ταῦτα ἱκανὰ εἶναι ἀνθρώπου βίον κατατρίβειν καὶ ἄλλων πολλῶν τε καὶ ὠφελίμων μαθημάτων ἀποκωλύειν.

πων) μάλιστα=ὑπὲρ πάντας τοὺς ἀνθρώπους.

1) =τούτων δέ, ἃ εἰδέναι προσήκει. Ἐξήρηται δὲ ἡ γενικὴ ὥν ἐκ τοῦ ὅ, τι αὐτὸς εἰδείη.

2) Μέχρι τίνος βαθμοῦ, μέχρι τίνος σημείου. Λέγεται δὲ καὶ μέχρις οἷον καθὼς λέγεται ἄχρις οἷον καὶ ἄχρι οὗ.

3) Ὅπερ δηλ. ἐξήρηται ἐκ τῆς μαθήσεως καὶ ἐπιστήμης.

4) Ἀντίκα καὶ εὐθύς σημαίνουν· ἐνίστε παραδείγματος χάριν.

5) Ἐν τμήμα γῆς. Τὸ δὲ μέτρω=μετρῶν, καταμετρῶν αὐτὴν ὀρθῶς.

6) Ὅ ἔργον(οἶονδῆποτε, ὅπερ βεβαίως νὰ ἀπαιτῇ καταμέτρησιν), νὰ ἀποδείξῃ ὡς μετρεῖται. Πρέπει

δηλ. τις οὐ μόνον νὰ εἶνε ἱκανὸς πρακτικῶς νὰ καταμετρήῃ, ἀλλὰ καὶ θεωρητικῶς νὰ δύνῃται νὰ ἀποδεικνύῃ τὸ ὀρθὸν τῆς καταμετρήσεως. Ὅτι δὲ αὕτη εἶνε ἡ ἔννοια τοῦ χωρίου τούτου δεικνύουσι τὰ ἐπόμενα: ὥστε—ὁπόσῃ ἐστὶν εἰδέναι καὶ ὡς μετρεῖται ἐπιστάμενον.

7) Ἐδίδασκεν εἶναι.

8) Καὶ ἀπελθὼν νὰ γινώσκῃ πῶς ἡ γῆ μετρεῖται. Ἡ μὲν μετοχὴ δηλ. περιέχει τὴν κυρίαν ἔννοιαν, ἡ δὲ ἀπαρέμφατος τὴν δευτερεύουσαν.

9) Μέχρι τῶν δυσνοήτων γεωμετρικῶν σχημάτων.

10) Ὁ Σωκράτης ἐδιδάχθη τὴν γεωμετρίαν ὑπὸ τοῦ μνημονευθέν-

4. Ἐκέλευε δὲ καὶ ἀστρολογίας ἐμπείρους γίγνεσθαι¹, καὶ ταύτης² μέντοι μέχρι τοῦ νυκτός τε ὥραν καὶ μηνὸς καὶ ἐνιαυτοῦ δύνασθαι γινώσκειν, ἔνεκα πορείας τε καὶ πλοῦ καὶ φυλακῆς³, καὶ ὅσα ἄλλα ἢ νυκτός ἢ μηνὸς ἢ ἐνιαυτοῦ πράττεται, πρὸς ταῦτ' ἔχειν τεκμηρίους χρῆσθαι⁴, τὰς ὥρας τῶν εἰρημένων⁵ διαγινώσκοντας. καὶ ταῦτα⁶ δὲ ὅαδια εἶναι μαθεῖν παρὰ τε νυκτοθηρῶν⁷ καὶ κυβερνητῶν καὶ ἄλλων πολλῶν, οἷς ἐπιμελὲς ταῦτα εἰδέναι.

5. Τὸ δὲ μέχρι τούτου ἀστρονομίαν μαθάνειν⁸, μέχρι τοῦ καὶ τὰ μὴ ἐν τῇ αὐτῇ περιφορᾷ ὄντα⁹, καὶ τοὺς πλανήτας τε

τος (κεφ. 2 § 10) Θεοδώρου τοῦ ἐκ Κυρήνης.

¹) Ὑποκ. τοὺς συνόντας αὐτῷ.

Τὸ δὲ ἀστρολογίας = ἀστρονομίας.

²) Καὶ ταύτης (ὡς δηλ. τῆς γεωμετρίας) μέντοι ἐκέλευεν ἐμπείρους γίγνεσθαι μέχρι τοῦ δύνασθαι γινώσκειν νυκτός τε ὥραν (= τὰς τρεῖς τετραώρους φυλακὰς τῆς νυκτός) καὶ μηνὸς ὥραν (= τοῦ μηνὸς τὰ μέρη, δηλ. ἰσταμένου, μεσοῦντος, φθίνοντος) καὶ ἐνιαυτοῦ ὥραν (= τοῦ ἔτους τὰ μέρη, δηλ. ἔαρ, θέρος, ὁπώραν καὶ χειμῶνα).

³) Ἵνα δηλ. αἱ γνώσεις αὗται χρησιμεύωσιν εἰς τὰς κατὰ γῆν πορείας καὶ εἰς τοὺς πλοῦς καὶ εἰς τὰς νυκτερινὰς φυλακὰς.

⁴) Σύντ.: καὶ ἐκέλευε τοὺς συνόντας πρὸς ταῦτα (ὅσα δηλ. ἄλλα πράττεται) ἔχειν χρῆσθαι τῇ ἀστρολογίᾳ (= νὰ δύνωνται νὰ μεταχειρίζονται τὰς διδαχθείσας θέσεις τῶν ἀστέρων) τεκμηρίους (= ὡς σημεία).

⁵) Δηλ. τῆς κατὰ γῆν πορείας,

τοῦ πλοῦ καὶ τῆς νυκτερινῆς φυλακῆς.

⁶) Δηλ. τὰς ὥρας τῆς νυκτός καὶ μηνὸς καὶ ἐνιαυτοῦ.

⁷) Νυκτοθήρας εἶνε ὁ ἐν ὥρᾳ νυκτός θηρῶν, μάλ. δὲ ἰχθύς. Ὡς οἱ κυβερνηταὶ οὕτω καὶ οἱ νυκτοθῆραι κατ' ἀνάγκην ἐπιμελούμενοι τῆς ἀστρολογίας ἐμπειροὶ ταύτης γίνονται.

⁸) Σύντ. Σωκράτης ἰσχυρῶς ἀπέτρεπε (τοὺς συνόντας) μέχρι τούτου (δηλ. τοῦ σημείου) μαθάνειν (αὐτοὺς) ἀστρονομίαν, μέχρι τοῦ γνῶναι καὶ τὰ μὴ..., καὶ κατατρίβεσθαι (= νὰ κατατρίβωσι τὸν ἑαυτῶν βίον) ζητοῦντας (ἐρευνῶντες) τὰς ἀποστάσεις κτλ.

⁹) Τὰ οὐράνια σώματα τὰ μὴ ἔχοντα ὁμοίαν μὲ τὰ λοιπὰ περιστροφικὴν κίνησιν. Ὁ δὲ ἐπόμενος (τοὺς πλανήτας) εἶνε ἐπεξηγητικὸς = δηλαδὴ, τόσοι δηλαδὴ τοὺς πλανήτας, ὅσοι κτλ. Ἀσιόθητοι δὲ ἀστέρες λέγονται οἱ κομῆται ὡς ἄστατοι.

καὶ ἀσταθιμήτους ἀστέρας γινῶναι, καὶ τὰς ἀποστάσεις αὐτῶν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ τὰς περιόδους¹ καὶ τὰς αἰτίας² αὐτῶν ζητοῦντας κατατρούβεσθαι, ἰσχυρῶς ἀπέτρεπεν· ὠφέλειαν μὲν γὰρ οὐδεμίαν οὐδ' ἐν τούτοις ἔφη ὄραν· καίτοι οὐδὲ τούτων γε ἀνήκοος ἦν³. ἔφη δὲ καὶ ταῦτα ἱκανὰ εἶναι κατατρούβειν ἀνθρώπου βίον καὶ πολλῶν καὶ ὠφελίμων ἀποκωλύειν.

6. Ὡς δὲ τῶν οὐρανίων, ἧ ἕκαστα ὁ θεὸς⁴ μηχανᾶται, φροντιστὴν γίγνεσθαι⁵ ἀπέτρεπεν· οὔτε γὰρ εὐρετὰ ἀνθρώποις αὐτὰ ἐνόμιζεν εἶναι, οὔτε χαρίζεσθαι θεοῖς ἂν ἡγεῖτο⁶ τὸν ζητοῦντα ἃ ἐκεῖνοι σαφηνίσαι οὐκ ἐβουλήθησαν. κινδυνεῦσαι δ' ἂν ἔφη καὶ παραφρονῆσαι τὸν ταῦτα μεριμνῶντα⁷, οὐδὲν ἦτον ἢ Ἀναξαγόρας παρεφρόνησεν⁸, ὁ μέγιστον φρονήσας ἐπὶ τῷ τὰς τῶν θεῶν μηχανὰς⁹ ἐξηγεῖσθαι.

7. Ἐκεῖνος γάρ, λέγων μὲν τὸ αὐτὸ εἶναι πῦρ τε καὶ ἥλιον, ἡγνώνει ὡς τὸ μὲν πῦρ οἱ ἄνθρωποι ὁραδίως καθορῶσιν, εἰς δὲ τὸν ἥλιον οὐ δύναται ἀντιβλέπειν¹⁰, καὶ ὑπὸ μὲν τοῦ ἡλίου κα-

¹) Τὰς περὶ τὴν γῆν κινήσεις αὐτῶν διότι ἡ Γῆ τότε ἐθεωρεῖτο ὡς κέντρον, περὶ ὃ ἅπαντα τὰ οὐράνια σώματα περιεφέροντο.

²) Καὶ τὰς αἰτίας τῶν κινήσεων αὐτῶν, καθὼς καὶ τοῦ σχηματισμοῦ των.

³) = ἀδαίης, ἀνεπιστήμων ἦτο. Ὁ Σωκράτης ἐδιδάχθη τὴν ἀστρονομίαν ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ τοῦ Ἀναξαγόρου Ἀρχελαίου. Τὸ δὲ κατωτ. ἀποκωλύειν = ἐντελὲς κωλύειν.

⁴) Ἡ θεότης, τὸ θεῖον κατὰ τὴν εὐρείαν σημασίαν, ἣν ἀπεδίδου τῷ θεῷ ὁ Σωκράτης.

⁵) Ὑποκ. τὸν ἄνθρωπον.

⁶) Οὔτε ἐνόμιζεν (ὅτι χαρίζοιτο ἂν), ὅτι δύναται νὰ εἶνε ἀρεστὸς τοῖς θεοῖς ὁ ἔρουνών.

⁷) Ὁ ταῦτα ἐξετάζων. Πρβλ. 1, 1, 11: φροντίζοντας τὰ τοιαῦτα.

⁸) Ἐξετράπη τοῦ ὁρθοῦ καὶ τῆς ἀληθείας. Ἦτο δὲ ὁ Ἀναξαγόρας περίφημος ἐκ Κλαζομενῶν φιλόσοφος, σύγχρονος τοῦ μεγάλου Περικλέους, καὶ ὁ πρῶτος τῶν φυσικῶν φιλοσόφων, ὅστις πρὸς ἐξήγησιν τῆς τοῦ κόσμου τάξεως παρεδέχθη τὸν Νοῦν. Κατηγορηθεὶς ὡς ἀσεβῆς ἐξωρίσθη τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἀπέθανεν εἰς Λάμψακον.

⁹) Ἀ οἱ θεοὶ μηχανῶνται. Τὸ δὲ ἐκεῖνος γάρ = ἐκεῖνος δηλαδὴ ὁ Ἀναξαγόρας.

¹⁰) Τὸ ἀντιβλέπω τινί, εἰς τι, πρὸς τι = ἀντικρὺ βλέπω, ἀντικρῶ τι. Εἰς τὸ ἐπὶ μ. χρώματα ὑπὸν. τοῦ προσώπου.

ταλαμπόμενοι τὰ χρώματα μελάντερα ἔχουσιν, ὑπὸ δὲ τοῦ πυρός οὐκ ἡγνόμεναι δὲ καὶ ὅτι τῶν ἐκ τῆς γῆς φανομένων ἄνευ μὲν ἡλίου αὐγῆς¹ οὐδὲν δύναται καλῶς αὖξασθαι, ὑπὸ δὲ τοῦ πυρός θεορμαινόμενα πάντα ἀπόλλυται φάσκων δὲ τὸν ἥλιον λίθον διάπυρον² εἶναι, καὶ τοῦτο ἡγνόμεναι, ὅτι λίθος μὲν ἐν πυρὶ ὦν οὔτε λάμπει οὔτε πολλὸν χρόνον ἀντέχει, ὁ δὲ ἥλιος τὸν πάντα χρόνον πάντων λαμπρότερος ὦν διαμένει.

8. Ἐκέλευε δὲ καὶ λογισμοὺς³ μαρθάνειν, καὶ τούτων δὲ ὁμοίως τοῖς ἄλλοις⁴ ἐκέλευε φυλάττεσθαι τὴν μάταιον πραγματείαν, μέχρι δὲ τοῦ ὠφελίμου πάντα καὶ αὐτὸς συνεσκοπεῖ καὶ συνδιεξήκει τοῖς συνοῦσιν.

9. Προέτρεπε δὲ σφόδρα καὶ ὑγείας ἐπιμελεῖσθαι τοὺς συνόντας, παρὰ τε τῶν εἰδόντων μαρθάνοντας, ὅποσα ἐνδέχοιτο⁵, καὶ ἑαυτῷ ἕκαστον προσέχοντα διὰ παντὸς τοῦ βίου, τί βροῦμα ἢ τί πῶμα ἢ ποῖος πόνος συμφέροι αὐτῷ, καὶ πῶς τούτοις χρώμενος ὑγιενότατος⁶ ἂν διάγοι τοῦ γὰρ οὕτω προσέχοντος⁶ ἑαυτῷ ἔργον ἔφη εἶναι εὐρεῖν ἱατρὸν τὰ πρὸς ὑγίαν συμφέροντα αὐτῷ μᾶλλον διαγιγνώσκοντα [ἑαυτοῦ].

10. Εἰ δέ τις μᾶλλον ἢ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν ὠφε-

¹) Πρβλ. τὸ Ὀμηρικὸν (Ἰλιάδ. X, 134) ὑπ' αὐγὰς ἡελίοιο = ὑπὸ τὸ φῶς καὶ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου.

²) Οὗτος ἔλεγε τὸν ἥλιον μύδρον εἶναι διάπυρον καὶ μεῖζω Πελοποννήσου. Διογ. Λαέρτ. 2, 8.

³) Πρβλ. τὸ νεοελ. λογαρχισμός = πραγματικὴ ἀριθμητικὴ.

⁴) Δηλ. τῇ γεωμετρίᾳ, ἀστρονομίᾳ. Ἡ δὲ γενικὴ τούτων ἑξαρετᾶται ἐκ τοῦ τὴν μάταιον πραγματείαν (= ἐνασχόλησιν). Τὸ φυλάττεσθαι

= νὰ προφυλάττωνται, νὰ ἀποφεύγωσιν.

⁵) Δυνατὸν ἂν εἴη μαθεῖν.

⁶) Ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ μᾶλλον. Ἡ δὲ συντ. Σωκράτης ἔφη ἔργον (= ἐργῶδες, δύσκολον) εἶναι εὐρεῖν (τινα) ἱατρὸν διαγιγνώσκοντα (ὅστις νὰ διαγιγνώσκη) τὰ πρὸς ὑγίαν συμφέροντα αὐτῷ (τὶ πρὸς τὴν ὑγίαν αὐτοῦ συμφέρει) μᾶλλον τοῦ οὕτω προσέχοντος ἑαυτῷ = περισσότερον ἀπὸ τὸν δίδοντα προσοχὴν εἰς τὸν ἑαυτὸν του.

λείσθαι βούλοιο¹, συνεβούλευε μαντικῆς ἐπιμελεῖσθαι². τὸν γὰρ εἰδὸτα, δι' ὧν οἱ θεοὶ τοῖς ἀνθρώποις περὶ τῶν πραγμάτων σημαίνουσιν³, οὐδέποτε ἔρημον ἔφη γίγνεσθαι συμβουλῆς θεῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓΔΟΟΝ

1. Εἰ δέ τις⁴, ὅτι φάσκοντος αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον ἑαυτῷ προσημαίνειν ἅ τε δέοι καὶ ἅ μὴ δέοι ποιεῖν, ὑπὸ τῶν δικαστῶν κατεγνώσθη θάνατος⁵, οἶται αὐτὸν ἐλέγχεσθαι περὶ τοῦ δαιμόνιον ψευδόμενον, ἐννοησάτω⁶ πρῶτον μὲν, ὅτι οὕτως ἤδη τότε

¹⁾ Ὅσακις δέ τις ἤθελε περισσοτέραν ὠφέλειαν νὰ λαμβάνῃ ἢ ὅσῃν αὐτῷ ἡ ἀνθρωπίνη σοφία παρέχει.

²⁾ Νὰ κάμνωσιν χρῆσιν τῆς μαντικῆς.

³⁾ Διὰ τίνων μέσων δίδουσιν οἱ θεοὶ σημεῖα τοῖς ἀνθρώποις. Ἡ ἐνταῦθα ἐκφραζομένη σκέψις χρησιμεύει πρὸς μετάβασιν εἰς τὸ ἐπόμενον τελευταῖον Κεφάλαιον.

ΚΕΦΑΛ. Η'. § 1—11. Περίληψις. Πλανῶνται οἱ νομίζοντες ὅτι ἐκ τῆς εἰς θάνατον καταδίκης τοῦ Σωκράτους ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ Σ. πᾶν ὅ,τι ἔλεγε περὶ τοῦ ἑαυτοῦ δαιμόνιον ἦτο ψευδές· διότι ἐν τῷ θανάτῳ ὁ Σ. δὲν ἔβλεπεν ὡς ἐκεῖνοι δυστύχημά τι. Ὁ Σ. ἀπέθανε μετ' εὐσταθείας καὶ καρτερίας καλὸν καὶ εὐδαίμονα θάνατον. Ὅτι δὲ τούτου συνείδησιν καὶ αὐτὸς εἶχεν, ἀποδεικνύει ὁ διάλογος αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἑρμογένους. Απολογητικὸν λόγον, καθ' ὃν τρό-

πον τότε συνειθίζετο, ἀπεποιήθη νὰ ἀπαγγείλῃ ἐν τῷ δικαστηρίῳ· διότι ὁ τρόπος καθ' ὃν ἔζησεν ἦτο ἡ ἀρίστη αὐτοῦ ἀπολογία. Ἀπέθανε δὲ ὁ Σ. εἰς ἐποχὴν κατάληλον· πρὶν δηλαδὴ τὸ γῆρας ἐξασθενίῃ τὸ σῶμα καὶ πνεῦμά του. Ὁ δὲ θάνατος οὐχὶ εἰς αὐτόν, ἀλλ' εἰς τοὺς καταγνόντας αὐτοῦ θάνατον ἐπήνεγκεν ὄνειδος. Πάντες οἱ γνώριμοι ποθοῦσι τὸν Σ., διότι ἐν αὐτῷ ἀπέθανεν ὁ ἀριστος καὶ εὐδαιμονέστατος τῶν ἀνθρώπων.

⁴⁾ Σύντ.: εἰ δέ τις οἶται αὐτὸν (τὸν Σωκράτην) ἐλέγχεσθαι ψευδόμενον περὶ τοῦ δαιμόνιον, ὅτι (= διότι) κατεγνώσθη (αὐτοῦ) θάνατος, φάσκοντος αὐτοῦ (= εἰ καὶ αὐτὸς ὁ Σωκράτης ἔφασκεν).

⁵⁾ Καταγινώσκω τινὸς θάνατον = ἀποφασίζω κατὰ τινος θάνατον, καταδικάζω τινὰ εἰς θάνατον.

⁶⁾ Οὗτος ἐν νῷ ἐχέτω (ἅς ἔχη πρὸ ὀφθαλμῶν) ὅτι ὁ Σ. τόσον

πόρρω τῆς ἡλικίας ἦν, ὥστ', εἰ καὶ μὴ τότε, οὐκ ἂν πολλῶ ὕστερον τελευτῆσαι τὸν βίον¹, εἴτα², ὅτι τὸ μὲν ἀχθεινόν τὸν βίον καὶ ἐν ᾧ πάντες τὴν διάνοιαν³ μειοῦνται ἀπέλιπεν, ἀντὶ δὲ τούτου, τῆς ψυχῆς τὴν δόμην ἐπιδειξάμενος, εὐκλείαν προσεκλήσατο, τὴν τε δίκην πάντων ἀνθρώπων ἀληθέστατα καὶ ἐλευθεριώτατα καὶ δικαιοτάτα εἰπὼν⁴, καὶ τὴν κατάγνωσιν τοῦ θανάτου πρότατα καὶ ἀνδρωδέστατα ἐνεργῶν.

2. Ὁμολογεῖται γὰρ οὐδένα πω τῶν μνημονευομένων ἀνθρώπων κάλλιον⁵ θάνατον ἐνεγκεῖν. ἀνάγκη μὲν γὰρ ἐγένετο αὐτῷ μετὰ τὴν κρίσιν τριάκοντα ἡμέρας βῶναι διὰ τὸ Δήλια μὲν ἐκείνου τοῦ μηνὸς εἶναι, τὸν δὲ νόμον μηδένα ἔαν⁶ δημοσίᾳ ἀποθνήσκειν, ἕως ἂν ἡ θεωρία ἐκ Δήλου ἐπανέλθῃ. Καὶ τὸν χρόνον τοῦτον ἅπασιν τοῖς συνήθεσι φανερὸς ἐγένετο οὐδὲν ἀλλοιότερον διαβιὸς ἢ τὸν ἔμπροσθεν χρόνον⁷. καίτοι τὸν

πλέον τότε (ὅτε ἀπέθνησκε) προκεχωρηκυῖαν ἡλικίαν εἶχεν, ὥστε. Ὁ Σωκράτης τότε ἦγε τὸ 70 ἔτος τῆς ἡλικίας του.

¹) Ὡστε οὐκ ἂν τελευτήσῃε τὸν βίον, εἰ μὴ καὶ τότε ἐτελεύτησεν. Ἐν δὲ τῷ μετὰ τοῦ ὥστε ἐκφερομένου ἀπαρεμφ. τίθεται οὐ καὶ ὅχι μὴ, διότι εἶνε ἀπόδοσις ὑποθετικοῦ λόγου.

²) Ἄνευ τοῦ δέ. Τὸ δὲ ἀχθεινός (=λυπηρός, ἐπίτονος) εἶνε λέξις ποιητικὴ.

³) Τὰς πνευματικὰς δυνάμεις. Τὸ δὲ ἀπέλιπεν = ἐντελῶς ἀφῆκεν, περιφρόνησεν, ὡς οὐδενὸς λόγου ἄξιον θεωρήσας τοῦτο.

⁴) Δίκην λέγειν (εἰπεῖν) = ἀπολογεῖσθαι. Ἐπειδὴ ἀπελογήθη. Τὸ δὲ ἐλευθεριώτατα = ἄξιοπρε-

πέστατα. Ἰδὲ 3, 10, 5. Σφύζονται δὲ δύο Σωκράτους ἀπολογίαι, ἡ τοῦ Πλάτωνος, ἡ καὶ ἀρμόζουσα εἰς τὸν χαρακτήρα τοῦ Σωκράτους, καὶ ἡ (νόθος) τοῦ Ξενοφώντος.

⁵) Γεναιότερον, πρῶτερον τοῦ Σωκράτους. Τὸ δὲ μετὰ τὴν κρίσιν = μετὰ τὴν δίκην.

⁶) Ἐπανάλαβε διὰ τό. Ὁθ. = διὰ τε τὸ τὸν νόμον μηδένα ἔαν. Τὸ δὲ δημοσίᾳ ἀποθνήσκειν = νά φονεύηται διὰ τῆς χειρὸς τοῦ δημοσίου. Θεωρία δέ = ἡ ἱερὰ πρεσβεία.

⁷) Δῆλ. τὸν πρὸ τῆς εἰς θάνατον καταδίκης του. Καὶ ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ δῆλ. ὁ Σωκράτης ἐτήρησε τὸν εὐθυμὸν καὶ πρῶτον χαρακτήρα του.

ἔμπροσθέν γε πάντων ἀνθρώπων μάλιστα ἐθαυμάζετο ἐπὶ τῷ εὐθύμῳς τε καὶ εὐκόλῳς ζῆν¹.

3. Καὶ πῶς ἂν τις κάλλιστον ἢ οὕτως² ἀποθάνοι; ἢ ποῖος ἂν εἴη θάνατος καλλίων ἢ ὃν ἂν κάλλιστά τις ἀποθάνοι; ποῖος δ' ἂν γένοιτο θάνατος εὐδαιμονέστερος τοῦ καλλίστου; ἢ ποῖος θεοφιλέστερος τοῦ εὐδαιμονεστάτου³;

4. Λέξω δὲ καὶ ἃ Ἑρμογένης⁴ τοῦ Ἴππονίκου ἤκουσα περὶ αὐτοῦ. ἔφη γάρ, ἤδη Μελίτου γεγραμμένου αὐτὸν τὴν γραφήν⁵, αὐτὸς ἀκούων αὐτοῦ πάντα μᾶλλον ἢ περὶ τῆς δίκης⁶ διαλεγόμενον λέγειν αὐτῷ, ὥς χρὴ σκοπεῖν ὃ, τι ἀπολογήσεται, τὸν δὲ τὸ μὲν πρῶτον εἰπεῖν⁷. Οὐ γὰρ δοκῶ σοι τοῦτο μελετῶν διαβεβιωκέναι⁸; — Ἐπεὶ δὲ αὐτὸν ἤρετο, ὅπως⁹, εἰπεῖν αὐτόν,

¹) Σύντ. καίτοι (= καὶ ὄντως καὶ βεβαίως) Σωκράτης τὸν ἔμπροσθέν γε (τὸν ἔμπροσθεν μάλιστα χρόνον) μάλιστα πάντων ἀνθρώπων (= ὑπὲρ πάντα ἄνθρωπον) ἐθαυμάζετο ἐπὶ τῷ εὐθύμῳς τε καὶ εὐκόλῳς (= διὰ τὸ ἀλύπως, φαιδρῶς) ζῆν.

²) Δῆλ. εὐθύμῳς τε καὶ εὐκόλῳς.

³) Δῆλ. θανάτου. Καὶ θεοφιλῆς μὲν εἶνε ὁ ὑπὸ τοῦ θεοῦ φιλούμενος, θεόφιλος δὲ ὁ τὸν θεὸν φιλῶν. Ὁ δὲ νοῦς: ὁ καλλίστου θανάτου τυχὼν ἀγαπάται ὑπὸ τοῦ θεοῦ· ὁ Σωκράτης ἀπέθανε τοιοῦτον θάνατον. Ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι ὁ θεὸς τοῦτον ἠγάπα. Δὲν ἠπάτησε λοιπὸν τὸν Σωκράτην τὸ δαιμόνιον, οὐδὲ ἦτο ψευδὲς· ὃ, τι περὶ τοῦ δαιμονίου ὁ Σωκράτης ἔλεγεν.

⁴) Ὁ υἱὸς οὗτος τοῦ Ἴππονίκου Ἑρμογένης ἦτο εἷς τῶν πιστοτάτων φίλων τοῦ Σωκράτους.

⁵) Ὅτε πλέον ὁ Μελίτος εἶχε καταμνηνύσει αὐτόν (τὸν Σωκράτην) διὰ τῆς γνώστης ἐγγράφου καταμνηνύσεως.

⁶) Περὶ παντὸς ἄλλου μᾶλλον ἢ περὶ τῆς δίκης.

⁷) Ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἔφη=ἐκεῖνος δὲ (ὁ Σωκράτης) ἔλεγεν (ὁ Ἑρμογένης) ὅτι κατ' ἀρχὰς μὲν εἶπεν.

⁸) Σύντ.: οὐ γὰρ (=λοιπὸν) δοκῶ σοι διαβεβιωκέναι (=ὅτι ὅλον τὸν βίον μου ἔχω διέλθῃ) μελετῶν τοῦτο, δηλ. ὃ, τι ἀπολογήσομαι; Ἡ δὲ ἀπολογία αὕτη συνίστατο εἰς τὸ νὰ πράττῃ τὰ δίκαια καὶ τῶν ἀδίκων νὰ ἀπέχηται.

⁹) Δῆλ. διαβεβίωκε μελετῶν τοῦτο. Τὸ δὲ εἰπεῖν αὐτόν συντ. ἔφη Ἑρμογένης εἰπεῖν αὐτόν (τὸν Σωκράτην). Ἦκουσε δὲ ὁ Ξενοφῶν ταῦτα παρὰ τοῦ Ἑρμογένης, διότι ὁ ἴδιος τότε ἦτο ἀπὸν εἰς τὴν Ἀσίαν μετὰ τοῦ Κύρου.

ὅτι οὐδὲν ἄλλο ποιῶν διαγεγένηται¹ ἢ διασκοπῶν μὲν τὰ τε δίκαια καὶ τὰ ἄδικοι, πράττων δὲ τὰ δίκαια καὶ τῶν ἀδίκων ἀπεχόμενος, ἦν περ νομίζοι² καλλίστην μελέτην ἀπολογίας εἶναι.

5. Αὐτὸς δὲ πάλιν εἰπεῖν³. Οὐχ ὁρᾷς, ὦ Σώκρατες, ὅτι οἱ Ἀθηῖναι δικάσται πολλοὺς μὲν ἤδη μὴδὲν ἀδικοῦντας, λόγῳ παρὰ θέντες⁴, ἀπέκτειναν, πολλοὺς δὲ ἀδικοῦντας ἀπέλυσαν; Ἀλλὰ νῆ τὸν Δία, φάναι αὐτόν, ὦ Ἑρμοῖ, ἤδη μου ἐπιχειροῦντος φροντίσαι τῆς πρὸς τοὺς δικαστὰς ἀπολογίας ἠναντιώθη τὸ δαιμόνιον.

6. Καὶ αὐτὸς εἰπεῖν. Θανμαστὰ λέγεις τὸν δέ, Θανμάζεις, φάναι, εἰ τῷ θεῷ δοκεῖ βέλτιον εἶναι ἐμὲ τελευτᾶν τὸν βίον ἢ δὴ⁵; Οὐκ οἶσθ', ὅτι μέχρι μὲν τοῦδε τοῦ χρόνου ἐγὼ οὐδενὶ ἀνθρώπων ὑφείμην ἂν⁶ οὔτε βέλτιον οὔθ' ἥδιον ἐμοῦ βεβιωκέναι; ἄριστα μὲν γὰρ οἶμαι ζῆν τοὺς ἄριστα ἐπιμελομένους τοῦ ὥς βελτίστους γίνεσθαι, ἥδιστα δὲ τοὺς μάλιστα αἰσθανομένους, ὅτι βελτίους γίνονται.

7. Ἄ ἐγὼ μέχρι τοῦδε τοῦ χρόνου ἡσθανόμην⁷ ἐμὰντῶ συμβαίνοντα, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ἐντυγχάνων καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους παραθεωρῶν ἐμὰντόν, οὕτω διατετέλεκα περὶ ἐμὰν τοῦ γινώσκων καὶ οὐ μόνον ἐγὼ, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐμοὶ φίλοι οὐ-

¹) Ἀδιαλείπτως κάμνει οὐδὲν ἄλλο ἢ νὰ ἐξετάζη μὲν... νὰ πράττῃ δέ.

²) Καθ' ἑλξιν, ἀντὶ ὅπερ νομίζοι = ὅπερ ἐνόμιζεν ὅτι εἶνε.

³) Αὐτὸς δὲ (δηλ. ὁ Ἑρμοῖ) ἔφη πάλιν εἰπεῖν = ἔλεγεν ὅτι πάλιν εἶπεν.

⁴) Παρασυρθέντες, πλανηθέντες ἐκ τοῦ λόγου (τοῦ κατηγοροῦ). Καὶ τὸ μὲν ἀπέκτειναν = κατεδίκαναν εἰς θάνατον· τὸ δὲ ἀπέλυσαν = ἠθώωσαν.

Τὸ δὲ ἀδικοῦντας = ἡδικοκίας, ἐνόχους ἀδικίας θεωρουμένους.

⁵) = εἰ δοκεῖ τῷ θεῷ βέλτιον εἶναι τελευτᾶν ἐμὲ ἢ δὴ τὸν βίον;

⁶) Εἰς οὐδένα ἀνθρώπων ἤθελον δυνηθῆναι νὰ ὑποχωρήσω ὅτι ἡ καλῆτερον ἢ εὐαρεστότερον ἐμοῦ ἔζησεν;

⁷) Καὶ ταῦτα (δηλ. τὸ ἐπιμελεῖσθαι ὥς βέλτιστον γίνεσθαι κτλ.)... ἡσθανόμην (καθ' ὅλην δηλ. τὴν διάρκειαν τοῦ βίου μου). Τὸ δὲ παραθεωρῶν = παραβάλλων.

2953A
ΣΠ. ΣΤΟΥΡΑΪΤΟΥ

ΑΝΑΛΥΣΙΣ

ΤΩΝ

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ

Κ Α Ι

ΔΙΔΑΓΜΑΤΑ ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ

(Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Β' τόμου τῆς Ἑκπ. Ἐπιθεωρήσεως)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΤΗΣ Β. ΑΥΛΗΣ Α. ΡΑΦΤΑΝΗ

1920

Κ. ΚΟΡΝΗΣ
Φ.Φ.

ΑΝΑΛΥΣΙΣ

ΤΩΝ ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΔΙΔΑΓΜΑΤΑ ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ¹

Ἀφορμή, ὡς γνωστόν, τῆς συγγραφῆς τῶν Ἀπομνημονευμάτων ὑπὸ τοῦ Ξενοφώντος ἐγένοντο αἱ ὕβρεις τοῦ σοφιστοῦ Πολυκράτους, ὅστις ἔγραψε περὶ τὸ 394 κατηγορίαν κατὰ τοῦ Σωκράτους. Αὐτὴ δὲ ἡ ἀκρίβεια τῶν λεγομένων ἀπῆτει τὴν διαλογικὴν μορφήν τῆς ἀφηγήσεως, καθ' ἣν ὁ Σωκράτης, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς σοφιστάς, ἠρέσκειτο νὰ ἐκφέρῃ τὰς γνώμας του. Ἡ ἐπιγραφή τοῦ βιβλίου «Ἀπομνημονεύματα», ἥτοι ἀπὸ μνήμης διηγήσεις τῶν διαλόγων ἐκείνων, καθιστᾷ φανερόν, ὅτι εἰς ταιαῦτα ἀπὸ μνήμης ἔργα, καθ' ὅσον πρόκειται νὰ ἀποδοθῶσιν ἀπλῶς διάλογοι, οὐδεὶς δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ ὀρισμένου σχεδίου. Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται ὁ λόγος, δι' ὃν τὸ σύγγραμμα τοῦ Ξενοφώντος σύγκεται ἐξ ἀπλῆς παραθέσεως κεφαλαίων πολλάκις ἀμοιβαίως συμπληρουμένων, ἀνευ οὐδεμιᾶς προσπάθειας συστηματικῆς τινος ἐσωτερικῆς ἀλληλουχίας. Ὡς προηγείται τοῦ ὅλου βιβλίου εἰσχωγῇ ἐκ τῶν δύο πρώτων κεφαλαίων, οὕτω τὸ τελευταῖον κεφάλαιον ἐν συντομίᾳ συγκεφαλαιῶσθαι καὶ συμπεριλαμβάνει τὰς ἐπὶ μέρους ἀρετὰς τοῦ Σωκράτους.

Ἡ ἀναμφισβήτητος αὕτη ἔλλειψις ἐσωτερικῆς σχέσεως, ἡ παρατηρουμένη ἐν τῇ χαλαρᾷ καὶ τυχαίᾳ παραθέσει τῶν διαλόγων ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς νεωτέρους λογίους νὰ προσπαθῇσιν νὰ ἐξηγήσουν αὐτήν, ἀποδεχόμενοι ὅτι τὸ ἔργον διεσκευάσθη ὑπὸ μεταγενεστέρων. Ἀλλ' ἡ μνεία τῶν γνωμῶν τούτων ἐξέρχεται ἐκ τῶν ὁρίων τοῦ μικροῦ τούτου φροντισματος, τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον αἱ σχετικαὶ γνώμαι τοῦ Krohn, τοῦ Dümmler, τοῦ Gilbert, τοῦ

1) Ὑπ' ὅσων ἐλήφθησαν: τοῦ P. Dörwald, (ἀνάδημοσίευσις ἐκ τῶν Lehrproben). Aus der Praxis des griechischen Unterrichts, Halle a. S. 1905, τὰ σχετικὰ κεφάλαια· E. Köpke, über die Gattung der Ἀπομνημονεύματα in der griechischen Litteratur, Brandenb. 1857.

Croiset καὶ ἄλλων θεωροῦνται ὅτι προχωροῦσι πολὺ πέραν ἐν τῇ ζητήματι.

Συνήθως ἐν τοῖς διαλόγοις τῶν Ἀπομνημονευμάτων δηλοῦται τὸ ζήτημα, περὶ οὗ πρόκειται νὰ ἀνακοινωθῇ ἡ γνώμη τοῦ Σωκράτους τὸ ὁποῖον κατόπιν θὰ ἀποτελέσῃ τὸ θέμα πρὸς συζήτησιν καὶ ἀνάπτυξιν. Κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν δὲ ταύτην οἱ μετέχοντες τοῦ διαλόγου, ὄντες πρόσωπα πραγματικά, παρίστανται, οὕτως εἰπεῖν, μάρτυρες τούτου, τὸ ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς σκοπεῖ νὰ βεβαιώσῃ, ὅτι δηλαδὴ αἱ ἀνακοινώσεις αὗται ἐλήφθησαν ἐκ πραγματικῶν ὁμιλιῶν τοῦ Σωκράτους. Τῆς ὁμιλίας ταύτης ὁ συγγραφεὺς ἤκουσεν ὁ ἴδιος, σπανίως ἔμαθεν ἐξ ἀκοῆς παρ' ἄλλων¹.

Ἵνα τὸ ἔργον τοῦ Ξενοφῶντος ὀρθῶς δινηθῶμεν νὰ ἐκτιμήσωμεν, δέον πρὸ παντὸς νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι τοῦτο εἶναι βιβλίον ἀπολογητικόν· ὁ συγγραφεὺς προτίθεται νὰ δώσῃ εἰς ἡμᾶς πλήρη εἰκόνα τοῦ βίου τοῦ Σωκράτους, πᾶσαι δὲ αἱ εἰδήσεις περὶ τῆς ἐπιδράσεως καὶ διδασκαλίας τοῦ διδασκάλου του ἀποδίδουσιν εἰς τοῦτο, νὰ ὑπερκαπίσωσιν αὐτὸν κατὰ τῶν ἐχθροτήτων, εἰς ἃς ἔπεσε θῦμα, καὶ κατ' ἐξοχὴν κατὰ τῶν δυσφημιῶν καὶ κατηγοριῶν, ὧν καὶ μετὰ θάνατον ὑπῆρξεν ἔρκαιον. Τὸν βίον τοῦ ἐναρέτου ἀνδρὸς καὶ τὴν διδασκαλίαν του παρέστησεν ὅσον θαυότερον ἡδυνήθη νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ. Τοῦ ἐπιζητηθέντος ὅμως σκοποῦ δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ Ξενοφῶν ἐπέτυχεν ὁλοσχερῶς. Ἐκ τῆς παρεχομένης εἰς ἡμᾶς ὑπ' αὐτοῦ εἰκόνης ἐλλείπει ἡ ὑψηλότερα ἐκείνη ἰδεώδης ἀλήθεια, ἐν ἣ διαλάμπει ὁ κατὰ Πλάτωνα Σωκράτης. Ὁ Ξενοφῶν ὑπῆρξεν ὁ κατάλληλος ἀνὴρ νὰ ἰδρύσῃ μνημεῖον εὐσεβείας εἰς τὸν προσφιλεῖ διδάσκαλον καὶ δικαιολογήσῃ αὐτὸν εἰς τοὺς συγχρόνους του. Ὅτι ἡ εἰκὼν αὕτη, ἣν ἐκ τῶν Ἀπομνημονευμάτων λαμβάνομεν περὶ τοῦ μεγάλου φιλοσόφου, συμφωνεῖ πρὸς τὴν πραγματικότητά ἐγγυᾶται τοῦ συγγραφῆως ἡ ἐντιμότης, τοῦτο δὲ καὶ λόγοι ἐσωτερικοὶ βεβαιοῦσιν ἐπαρκῶς. Ἀφ' ἐτέρου πρέπει νὰ προστεθῇ ὅτι ἡ σωκρατικὴ διδασκαλία ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος μονομερῶς μόνον ἐξεζητήθη καὶ τὸ φιλοσοφικὸν μεγαλεῖον τοῦ ἀνδρὸς

1) Βιβλ. Δ'. κ. 8, § 4. Λέξω δὲ καὶ ἡ Ἐρμογένους τοῦ Ἰππονίκου ἤκουσα περὶ αὐτοῦ.

δὲν διεφωτίσθη ὑπ' αὐτοῦ προσηκόντως. Ἄλλ' ὁ Ξενοφῶν εἶχε βεβαίως τὴν φιλοσοφικὴν μόρφωσιν, τὴν περὶ ἀρετῆς διδασκαλίαν τοῦ Σωκράτους ὁρθῶς νὰ ἀποδώσῃ καὶ προβάλῃ εἰκόνα αὐτοῦ ἀπαράμιλλον, κητοπνέζων πιστὸν ἰνδάλμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Μετὰ δεξιότητος δὲ οὐ τῆς τυχοῦσης, ὡς νομίζω, διέγραψε εἰς τὸ ἔργον του τοὺς χαρακτῆρας καὶ προσέδωκε μορφήν συγκεκριμένην εἰς τοὺς διαλεγομένους.

Ὁ Ξενοφῶν ἀνασκευάζων τὰς κατηγορίας ἐπὶ θρησκευτικῇ καινοτομίᾳ καὶ διαφθορᾷ τῶν νέων κατὰ τρόπον φυσικὸν καὶ ἐναργῇ ἀντιτάσσει εἰς ταύτας τὰς ἀσυστάτους κατηγορίας τὴν πρὸς ἀνακαίνισιν τοῦ λαοῦ ἀποδλέπουσαν ἀναμορφωτικὴν ὁρᾶσιν τοῦ Σωκράτους, περιγράφει τὴν ἀληθῶς γνησίας ἠθικῆς διδασκαλικήν του ἐνέργειαν καὶ καταδεικνύει τὴν σωτήριον ἐπίδρασιν ταύτης ἐπὶ τῶν συγχρόνων καὶ τῶν συμπολιτῶν του. Κατὰ ταῦτα οὐχὶ τόσον ὁ φιλόσοφος, ἀλλὰ μᾶλλον ὁ ἀναμορφωτὴς Σωκράτης εἶναι, τοῦ ὁποῖου τὴν εἰκόνα ὁ Ξενοφῶν προσεπάθησε νὰ φιλοτεχνήσῃ.

Διό, δύναται τις εἰπεῖν, ὁ Ξενοφῶν ἠθέλησε ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασι νὰ ἀναπαραστήσῃ τὴν πρὸς ἀνακαίνισιν τοῦ Ἀθηναϊκοῦ λαοῦ ἀποδλέπουσαν διδασκαλικὴν ἐνέργειαν τοῦ Σωκράτους, καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ διδασκαλίας.

Ἦδη ἐρχόμεθα νὰ ἴδωμεν ποῖοι εἶναι οἱ κεφαλαιώδεις χαρακτῆρες τῆς προσωπικότητος καὶ διδασκαλίας τοῦ Σωκράτους ἐν τῇ πρὸς διδασκαλίαν ὕλικῳ.

Ὁ μετὰ μακρὰν ἐν Ἀσίᾳ ἀποδημίαν ἐπανακάμψας εἰς Ἑλλάδα Ξενοφῶν ἐρωτᾷ μετὰ θαυμασμοῦ τίνες εἶναι οἱ λόγοι, οὓς ἠδυνήθησαν νὰ καθορίσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς καταδίκην τοῦ Σωκράτους. Ἡ κατηγορία αὐτοῦ ἦτο, ὡς γνωστόν, ἐπὶ εἰσαγωγῇ νέων θεῶν καὶ ἐπὶ διαφθορᾷ τῶν νέων. Καὶ αἱ δύο αὗται κατηγορίαι ἀνασκευάζονται ὡς παντελῶς ἀσύστατοι· ἡ μὲν πρώτη διὰ τῆς ἀποδείξεως, ὅτι ὁ Σωκράτης ἐσέβετο τὴν ὑπὸ τῆς πολιτείας καθιερωμένην λατρείαν καὶ ὅτι διέφερε τῶν ἄλλων Ἀθηναίων μόνον κατὰ τὴν καθαρωτέραν ἀντίληψιν τῆς λατρείας τοῦ θεοῦ, ὅτι δὲν εἰσῆρχετο εἰς τὴν ἔρευναν τῶν μεταφυσικῶν ζητημάτων περὶ τοῦ κόσμου, ἵνα κυρίως ἔχη καιρὸν νὰ ἀσχολῇται εἰς τὴν γνῶσιν τῆς οὐσίας τῶν ἠθικῶν καθηκόντων καὶ τὴν ἠθικὴν μόρφωσιν καὶ ὅτι ἡ ἀληθὴς εὐσέβεια αὐτοῦ

καταφαίνεται ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ· ἡ δὲ δευτέρα διὰ τῆς ἀναιρέσεως ὅτι διέφθειρε τοὺς νέους ἀνὴρ ὅλως ἠθικῶς καθαρός, ὅτι ἐνέδωκεν εἰς αὐτοὺς ἐπαναστατικὰ φρονήματα κατὰ τῶν διατάξεων τῆς καθεστῶτης πολιτείας καὶ ὅτι δύνανται νὰ κατηγορηθῇ ἐπὶ τῇ κακίᾳ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ· αἱ δὲ εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ τιθέμεναι ἐκφράσεις ὅτι εἶχε διαστείσει τὴν σχέσιν μετὰ τὸν τέκνων, γονέων καὶ ἀδελφῶν καὶ φίλων καὶ ὅτι ἐδίδασκε τοὺς μαθητὰς τὰ πονηρότατα χωρὶα τῶν ποιητῶν εἶναι προφανές ἐκ μοχθηρίας δικστροφῆ τῶν λόγων τοῦ Σωκράτους.

Μετὰ ταῦτα ἄρχεται τὸ θετικὸν μέρος τῆς υπερασπίσεως τοῦ Σωκράτους, ἡ ἀναπρόστασις τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ἐπιδράσεως αὐτοῦ. Ὁ Σωκράτης ἐδίδασκε τὴν ὀρθὴν καὶ εὐάρεστον τῷ θεῷ λατρείαν ἐν ταῖς θυσίαις, τῇ προσευχῇ, τῇ μαντικῇ καὶ ὠδῇ· γὰρ τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν εὐλαβὴ ἐκπλήρωσιν τῶν τῆς λατρείας. Πρὸς τοῦτο ἀνέφερε συνήθως καὶ τὸν στίχον τοῦ Ἡσιόδου.

Καδδύνανμιν δ' ἔρδειν ἱερ' ἀθανάτοισι θεοῖσι.

Προχωρῶν δὲ καὶ περαιτέρω ἐδίδοε τὴν τελειότεραν διατύπωσιν τοῦ τρόπου καθ' ὃν πρέπει νὰ γίνεται ἡ προσευχή. **Καὶ ἡὔχετο πρὸς τοὺς θεοὺς ἀπλῶς τὰγαθὰ διδόναι, ὥς τοὺς θεοὺς κάλλι-
στα εἰδόμενος, ὅποια ἀγαθὰ ἐσσι.** Περὶ τῆς σωκρατικῆς εὐχῆς πρὸς τοὺς θεοὺς νὰ δίδωσιν ἀπλῶς τὰ ἀγαθὰ ὥρατοι εἶναι οἱ στίχοι τοῦ ποιητοῦ οὗς ἀναφέρει ὁ Πλάτων :

Ζεὺ βασιλεῦ, τὰ μὲν ἐσθλὰ καὶ

εὐχομένοις καὶ ἀνεύκτοις,

Ἄμμι δίδου, τὰ δὲ δεινὰ καὶ

εὐχομένοις ἀπαλέξειν.

(Ἠλ. α'. Ἀλκιβ. II)

Παρέχων δὲ ὡς παράδειγμα τὴν λιτὴν καὶ ἀπλὴν αὐτοῦ δίαιταν προσεπάθει νὰ ἐμβάλλῃ εἰς αὐτοὺς τὴν ἀρετὴν τοῦ νὰ ἄρχωσιν ἐκυτῶν καὶ ἐπομένως ἀπέχωσιν ὑπερμέτρων σωματικῶν ἀπολαύσεων. Ἐδίδασκε δὲ περαιτέρω (Α, 6) ὅτι ἕκαστος, μακρὰν πάσης ἀλαζο-
νείας, ὀφείλει νὰ ἐπιζητῇ οὐχὶ νὰ φαίνεται, ἀλλὰ πράγματι νὰ κα-
θίσταται ἱκανὸς εἰς τοῦτο, τὸ ὅποσον θέλει. Καὶ δι' ὧράων παρα-

δειγμάτων απέτρεπε τοῦ νὰ ἀποβλέπωσιν εἰς τὴν ἐπίφασιν, καὶ παρῆναι εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἀλλήθειαν. Ὁ ἄνθρωπος (B, 1) πρέπει νὰ ἀσκῇ καθ' ὅλον τὸν βίον του τὴν ἐγκράτειαν, ἵνα δυνήθῃ νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν προορισμὸν του. Μόνον διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ τῶν κόπων ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ ἀποκτήσῃ τὴν εὐεξίαν τοῦ σώματος καὶ τὴν ἐπιστήμην καὶ διέκπλασιν τῆς διανοίας.

Ἀνέφερε δὲ καὶ τοὺς στίχους τοῦ Ἐπιχάρμου :

Τῶν πόνων

πωλοῦσιν ἡμῖν πάντα τὰ γὰθ' οἱ θεοὶ

καὶ

ᾧ πονηρῆ, μὴ τὰ μαλακὰ μῶσο, μὴ τὰ σκληρὰ ἔχῃς.

Οὕτω δὲ κατηρτισμένος ἕκαστος ὀφείλει νὰ θέτῃ ἑαυτὸν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ, τῶν κοινῶν. Δι' ὠραίων παραδειγμάτων (B. 2, 3, 4) ἀδιάστως καὶ ἐπαγωγῶς ἀναπτύσσει, ὅποια τὰ καθήκοντα τοῦ ἡθικοῦ ἀνθρώπου πρὸς τοὺς γονεῖς, ἀδελφοὺς καὶ συγγενεῖς καὶ ὅποια εἶναι ἡ κακοδαιμονία ἐκείνων, οἱ ὅποιοι τοὺς ὑπὸ τῆς θείας προνοίας πλασθέντας πρὸς σύμπραξιν καὶ κοινὴν βοήθειαν μεταχειρίζονται πρὸς βλάβην.

Ἡ ἀληθὴς φιλία εἶναι ἡ στηριζομένη ἐπὶ τῆς ἀμοιβαίας προθυμίας καὶ ἀγάπης. Ἐκαστος πρέπει νὰ φροντίξῃ διαρκῶς πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ παμφορωτάτου αὐτοῦ κτήματος, τὸ ὅποτον καλεῖται **φίλος**. Ὁ ὑπάλληλος (Γ. 1), ὁ ὅποιος ἔχει ταχθῇ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς πολιτείας, ὀφείλει νὰ ἐργάζεται μετ' ἐνθουσιασμοῦ. Μόνον ὁ ἐπιδοθεὶς καὶ τελειοποιήσας ἑαυτὸν εἰς τὸ ἐπάγγελμά του δύναται νὰ κληθῇ ἀληθὴς ὑπάλληλος. Ὁ στρατηγὸς πρὸς εὐσυνείδητον ἐκπλήρωσιν τῶν πολλῶν καθήκοντων του, τῶν ἀπορρεόντων ἐκ τοῦ ἀξιώματός του, ὀφείλει πολυμερῶς καὶ ἐμβριθῶς νὰ παρασκευασθῇ καὶ νὰ ἀφιερῶσιν πάσας τὰς δυνάμεις του ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν ἐμπιστευθέντων εἰς αὐτὸν τὸν χειρισμὸν τοῦ ὑψηλοῦ τούτου ἀξιώματος. Ἀλλ' ὅμως, ὅπως ὁ Σωκράτης φρονεῖ ὅτι τὴν ἀκριβοῦς ἐπλήρωσιν τῶν ἔργων τούτων ὁ ὑπάλληλος ὀφείλει νὰ ἔχῃ ὡς ἰδεώδη σκοπὸν τοῦ βίου του, οὕτω καλεῖ σύμπαντα τὸν λαόν, ὅπως ἡθικῶς ἀναγκαινοσθῇ καὶ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν κοσμιότητα καὶ ἀγωγὴν τῶν προγόνων του. Καὶ ἐν γένει τὰ καθήκοντα καὶ οἱ ἡθικοὶ νόμοι ἐξετάζονται τόσον δεξιῶς καὶ

κατὰ τρόπον τόσον εὐάριστον, ὥστε νὰ λαμβάνωσι κύρος καθολικὸν καὶ αἰδίων. Κατὰ ταῦτα ὁ Σωκράτης ὑπὲρ πάντας τοὺς συγχρόνους του κατενόησε τὴν ἠθικὴν καὶ πολιτικὴν κατάπτωσιν τῶν συμπολιτῶν του καὶ ἐπεχείρησε τὴν θεραπείαν αὐτῆς, μετ' ἀποφάσεως νὰ θυσιασθῇ μᾶλλον αὐτὸς ἢ νὰ ὑποφέρῃ νὰ βλέπῃ καταρρέουσιν τὴν πατρίδα του.

Οὕτω ἐμφαντικῶς ἀποδεικνύεται ἡ πρακτικὴ ὠφέλεια, ἡ προερχομένη ἐξ αὐτοῦ.

Ἡ ζωὴ αὕτη ἀπεικονίσις τῆς δράσεως τοῦ μεγάλου σοφοῦ περαίνεται διὰ τοῦ τελευταίου κεφαλαίου, ὅπου φαίνεται, ὅτι ὁ Σωκράτης τὰς ἀρχὰς τοῦ βίου του κατέδειξεν ἐν τῷ θανάτῳ του, καὶ τὸ ὅποιον εἶνε ἡ ἀρίστη συνηγορία ὑπὲρ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὸ μέγιστον ἐγκώμιον. Κατὰ ταῦτα ὁ Σωκράτης δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ τέλειος τύπος διδασκάλου. Οὐ μόνον ἐδίδασκεν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν βίον του ἐφήρμοζεν αὐτὸς πρῶτος τὰ τῆς διδασκαλίας του.

Ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν, ὅπως οἱ μαθηταὶ λάβωσιν ἰδέαν τῆς διαλεκτικῆς μεθόδου τοῦ Σωκράτους, δηλ. τοῦ ἐρωτᾶν καὶ ἀποκρίνεσθαι, δι' ἧς ὤθει τοὺς ὁμιλητάς αὐτοῦ διὰ τῆς συζητήσεως εἰς τὴν ἔρευναν τῶν διαφόρων ἐννοιῶν καὶ ἐπομένως εἰς τὴν ἀληθὴ γνῶσιν αὐτῶν, ὅπως δεῖξωμεν δὲ ὅποια ἀποτελέσματα ἐπετύγχανε διὰ τοῦ διαλεκτικοῦ τούτου τύπου. Ἡδὴ ὁ μαθητὴς μνησθάνει (Α. 1, § 16) ὅτι ἡ ἠθικὴ αὕτη εἶνε ἐννοια καθαρῶς φιλοσοφική, ὅτι ὁ Σωκράτης τὴν φύσιν τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν καὶ κατηκόντων προσεπάθει διὰ συζητήσεων νὰ ἀποκαλύψῃ καὶ ὅτι πάντοτε ἡρώτα διὰ τοῦ τί;¹ καὶ ἐπ' εὐκαιρίας παρέχομεν εἰς αὐτοὺς παράδειγμα τοιούτων ἐννοιῶν, ὡς ὁ τύπος τῆς διττῆς ἐρωτήσεως **τί ἐστὶ νόμος, καὶ τί ἐστὶν ἀνομία** (Α, 2, § 41, 44). Αἱ ἐρωτήσεις ἐν τοῖς δικηλόγοις συνήθως γίνονται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Σειρὰν ὁμαλῶν σκέψεων δεικνύομεν μάλιστα ἐν Α, 4, ἐνθα ἐκτίθεται ἡ τοῦ Σωκράτους θεολογία καὶ ἐν Β, 1, ἐνθα ὁ λόγος περὶ ἐγκρατείας· εἰς ἀμφοτέρους τοὺς διαλόγους εὐκόλως κατανοεῖται τὸ ἡρεμὸν μεγαλεῖον καὶ ὁ πνευματικὴ ὑπεροχὴ τοῦ φιλοσόφου ἐπὶ τῶν ἀντιπάλων του, καὶ Α, 2, § 34. Τὸ κεφάλαιον Β, 1 εἶναι ὠραῖον

1) Τί εὐσεβές, τί ἀσεβές, τί καλόν, τί αἰσχρὸν κ.τ.λ.

παράδειγμα επαγωγικής μεθόδου, ἐν ᾧ οἱ μαθηταὶ καταλλήλως ὁδηγούμενοι θὰ εὗρωσι τὴν λογικὴν πορείαν καὶ τὴν μεθοδικὴν εὕρεσιν τοῦ ἀληθοῦς· τὸ δὲ Β. 3 εἶναι ὑπόδειγμα ὅτι **οὐδὲν ποικίλον οὐδὲ καινδόν** ἐδίδασκεν, ἀλλὰ διὰ τῆς πολυθρῦλτου μαιευτικῆς τοῦ μεθόδου ἐπεθύμει τὴν γνῶσιν, ἣν εἶχον ἐν νῷ χωρὶς νὰ γνωρίζωσι νὰ τοῦς ὁδηγῇ νὰ εὕρισκωσιν αὐτοὶ καὶ φέρωσιν εἰς φῶς. Δὲν ἐπεζητεῖ τὴν ἀλήθειαν ἐτοιμὴν εἰς τοῦς ἄλλους νὰ μεταδίδῃ, ἀλλὰ τὴν ἔμφυτον ἐπιθυμίαν πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ πρὸς τὴν ἀρετὴν νὰ διεγείρῃ καὶ νὰ δείξῃ τὴν ὁδὸν πρὸς ταύτην. Ὡσαύτως οἱ διάλογοι τοῦ Γ', βιβλίου εἶναι διδακτικοὶ πρὸς κατανόησιν τῆς σωκρατικῆς μεθόδου· τὸ δὲ Γ', 6 εἶναι ἄξιον ἀναγνώσεως (πρὸς Γλαῦκωνα τὸν Ἀρίστωνος), διότι δεικνύει πῶς τὴν ὑπερτέρην ἄνοιαν ἀπεκάλυπτεν εἰς τοὺς βουλομένους νὰ κατκλᾶδωσιν ἀνώτερα ἄξιώματα. Ὁ φαίδρὸς τρόπος καθ' ὃν ἐφέρετο πρὸς τοὺς ἀντιπάλους γίνεται φανερός ἐν τῇ ὁμιλίᾳ πρὸς Κρίτωνα καὶ Χαρικλῆ (Α. 2, § 34) καὶ πρὸς νέον τινὰ ἐπιθυμοῦντα νὰ γίνῃ στρατηγός (Γ, 1)· ἡ δὲ περίφημος Σωκρατικὴ **εἰρωνεία**, δι' ἧς ἠναγκάζοντο οἱ ἴδιοι σιωπῇ νὰ ἀναγνωρίζωσιν, ὅτι εἶχον ἄνοιαν ἐκείνου, ὅπερ ἐνόμιζον, ὅτι ἀσφαλῶς ἐγίνωσκον, λαμβάνει πολλὰκις τὸν τύπον λεπτῆς μομφῆς, π. χ. πρὸς τὸν νέον Περικλέα (Γ. 5 § 23), καὶ πρὸς τὸν Ἀρίστιππον (Β. 1 § 14) **Οἶμαι δέ σε πολλὰ μεριμνᾶν, ὅπως μὴ λάθῃς σεαυτὸν ἀγνοεῖν τι, τῶν εἰς στρατηγίαν ὠφελίμων, καὶ ἐάν τι τοιοῦτον αἴσθῃ σεαυτὸν μὴ εἰδὼτα, ζητεῖν τοὺς ἐπισταμένους ταῦτα, οὔτε δώρων οὔτε χαρίτων φειδόμενον, ὅπως μάθῃς παρ' αὐτῶν ἃ μὴ ἐπίστασαι καὶ συνεργοὺς ἔχῃς**. Καὶ ὁ Περικλῆς, **Οὐ λανθάνεις με, ὦ Σώκρατες, ἔφη, ὅτι οὐδ' οἶόμενός με τούτων ἐπιμελεῖσθαι ταῦτα λέγεις, ἀλλ' ἐγχειρῶν με διδάσκειν, ὅτι τὸν μέλλοντα στρατηγεῖν τούτων ἀπάντων ἐπιμελεῖσθαι δεῖ· ὁμολογῶ μέντοι καὶ γὰρ σοὶ ταῦτα**· ὡσαύτως πρὸς τὸν Ἀρίστιππον (Β. 1, § 15) καὶ Ἀλλαχοῦ. Ἀξιόλογος, ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην εἶναι καὶ ἡ φράσις ἡ τιθεμένη εἰς τὸ στόμα τῆς Ἀρετῆς (Β, 1, § 31) πρὸς τὴν Κακίαν· **ἡ τίς ἂν εὖ φρονῶν τοῦ σοῦ θιάσου τολμήσειεν εἶναι;** Μετὰ λεπτῆς εἰρωνείας μεταχειρίζεται τὴν ὠραίαν λέξιν **θιάσος**, ἣτις ἰδίᾳ σημαίνει συνάθροισιν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦσι εἶδος ὀργανωτικῆς ἀδελφότητος Ἀλλαχοῦ.

Ἐνταῦθα πρέπει νὰ σημειώσωμεν τὸ κεφ. Γ' ὃ τὸ ὁποῖον περιέχει ἀξιόλογον ὕλικόν πρὸς γνῶσιν τοῦ ἀρχαίου βίου.

Ὡς πρὸς τὴν ἱστορικὴν σημασίαν τοῦ φιλοσόφου Σωκράτους καὶ τὴν πορείαν τῆς ἀναπτύξεως τῆς παρ' Ἑλλήσι φιλοσοφίας ὁ μαθητὴς λαμβάνει γνώσεις ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ κεφ. Α. 1, § 11 περὶ τῆς φιλοσοφίας τῆς φύσεως οὐδὲ περὶ τῆς τῶν πάντων φύσεως ἥπερ τῶν ἄλλων οἱ πλεῖστοι διελέγετο· ἐπακολουθεῖ τὸ ζήτημα ὅπως ὁ ὑπὸ τῶν σοφιστῶν καλούμενος κόσμος ἔχει καὶ τίσιν ἀνάγκαις ἕκαστα γίνεται τῶν οὐρανίων. Ἡ διδασκαλία, συμπληρουσα, θὰ ἀναφέρῃ τοῦλάχιστον τὰ ὀνόματα τοῦ Ἴωνος φιλοσόφου Θαλοῦ, ὃν ἡ παράδοσις θέτει μεταξὺ τῶν ἐπτὰ σοφῶν, ὅτις τὸ ὕδωρ θεώρει ὡς ἀρχὴν τοῦ σύμπαντος, καὶ τοῦ ἐξ Ἐφέσου Ἡρακλείτου, ὅστις ἐδόξαζεν, ὅτι τὸ πᾶν μεταβάλλεται, πάντα ρεῖ, τὸ πᾶν διηγεκῶς κινεῖται. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ζωηρὰ ἐκείνη παρομοίωσις **ποτομῶ γὰρ οὐκ ἔστιν ἐμβῆναι δις τῷ αὐτῷ**. Ἐπ' ἴσης γίνεται λόγος περὶ τοῦ Δευκίππου καὶ Δημοκρίτου, ἀμφοτέρων ἐξ Ἀδδῆρων, οἱ ὁποῖοι ἐδίδασκον τὸν **ἀτομισμόν**—ἦτοι ὅτι ἀτελεύτητος πληθὺς **ἀτόμων** δίδει τὰ στοιχεῖα, ἐκ τοῦ πρὸς ἄλληλα συνδυασμοῦ τῶν ὁποίων παράγονται πάντα τὰ σώματα, ἐν ᾧ οἱ Ἑλεᾶται (Ἑλέα, Ξενοφάνης, ἀρχηγὸς ὁ Παρμενίδης) εἰς τὸ πᾶν ἀπέδιδον ἐνότητα καὶ συνοχήν. Αἱ οὐσιώδεις αὗται ἀρχαὶ τῆς προσωκρατικῆς φιλοσοφίας σαφῶς διακρίνονται (§ 14). Οἱ Ἑλεᾶται ἐπρέσβευον **τοῖς μὲν δοκεῖν ἐν μόνον τὸ ὂν εἶναι καὶ οὐδὲν ἂν ποτε κινηθῆναι καὶ τοῖς δὲ οὐτ' ἂν γενέσθαι οὐδὲν οὐτ' ἀπολέσθαι, οἱ ἀτομισταὶ τοῖς δ' ἄπειρα τὸ πλῆθος** (τὸ ὂν εἶναι), ὁ Ἡράκλειτος τέλος **τοῖς μὲν αἰεὶ κινεῖσθαι πάντα καὶ πάντα γινέσθαι τε καὶ ἀπόλλυσθαι**. Ἡ σύνδεσις ὅλων τούτων τῶν χωρίων θὰ φέρῃ τὸν λόγον καὶ ἐπὶ τὸν Ἀνεξαγόραν, ὁ ὁποῖος ὑπεράνω τῆς ἀτελευτήτου ὕλης τῶν στοιχείων **σπερμάτων** ἔθετο τὸ λογικόν, τὸν **νοῦν**. Ὁ Σωκράτης φρονῶν, ὅτι ἡ ἀσχολία μὲ τὴν φιλοσοφίαν τῆς φύσεως εἶναι ἐντελῶς ἄκαρπος ἡττοχολεῖτο εἰς τὰς συζητήσεις μὲ τὰ **ἀνθρώπεια**, ἀπέχων ἐπιμελῶς νὰ ἐξετάζῃ τὰ **δαιμόνια**. Ὅπως δὲ ἴσαστε καὶ ἂν σκεφθῇ τις περὶ τῆς ὀρθότητος τῶν σκέψεων τούτων, τοῦτο ἀναμφιέκτως εἶναι βέβαιον, ὅτι ὁ Σωκράτης κατέστησε τὰ ἠθικὰ καὶ θρησκευτικὰ ζητήματα μᾶλλον ἐνδιαφέροντα καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν του

καὶ κατὰ τὴν ἐπομένην. Δύσκολον τῇ ἀληθείᾳ εἶναι γὰρ εἵπωμεν, ἂν ἡ ἐπίδρασις, ἣν ἤσκησε, στηρίζεται ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τῶν λόγων αὐτοῦ ἢ ἐπὶ τῆς πλήρους συμφωνίας τῶν ἰδεῶν του πρὸς τὰς πράξεις του. Κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ἀπομνημονευμάτων δὲν δυνάμεθα γὰρ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν σοφιστῶν, ἥτις συνδέεται μετὰ τοῦ Πλάτωνος, ἀλλὰ θὰ ἐπωφεληθῶμεν εὐκαιρίαν γὰρ ἀναφέρωμεν τὴν ἐμφάνισίν των ἐν Ἀθήναις καὶ τὴν ὁλεθρίαν αὐτῶν ἐπίδρασιν.

Ὁ Σωκράτης, ὡς λέγεται (Α, 2, § 5), οὐδὲ ἀλαζονικὸς ἦν οὔτ' ἀμπεχόνῃ οὔθ' ὑποδέσει οὔτε τῇ ἄλλῃ διαίτῃ, ἐν ᾧ οἱ σοφισταὶ ἔφερον λαμπρὰ καὶ ἐκπλήσσοντα ἐνδύματα. Θὰ σχετίσωμεν δὲ καὶ τὴν βεβαίωσιν ὅτι ὁ Σωκράτης δὲν ἐλάμβανε μισθὸν διὰ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ καὶ θὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν τῶν μαθητῶν εἰς τὴν ἀμέτῳς κητόπιν ἀκολουθοῦσαν φράσιν. **Τῶν μὲν ἄλλων ἐπιθυμιῶν ἔπαυε, τοὺς δὲ ἑαυτοῦ ἐπιθυμοῦντας οὐκ ἐπράττετο χρήματα.** Τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι ἀξιοσημείωτον καὶ διὰ τὸ σοδαρὸν τῆς ἐννοίας καὶ διὰ τὴν συντόμίαν τῆς ἐκφράσεως. Διὰ τῶν λόγων τούτων προφανῶς καθίσταται τῶν σοφιστῶν, τῶν ὁποίων γνωστὴ ἦτο ὁ φιλαργυρία καὶ ἡ ἀπληστία εἰς τὴν εἰσπραξίν χρημάτων παρὰ τῶν μαθητῶν των. Ὁ Ξενοφὼν ἐπ' ἱστῆς ἀποφεύγει γὰρ ὁμιλήσῃ περὶ τῶν μαθητῶν τοῦ Σωκράτους, ἀνθ' οὗ συχνότατα λέγει **οἱ συνόντες Σωκράτει.** Οὐδέποτε ὑπέσχετο ὅτι ἐδίδασκε τὴν ἀρετὴν ἢ γινώσιν τινα **διδάσκαλος εἶναι** (Α, 2, § 3), ἐνῷ οἱ σοφισταὶ ἐπράττον ὅλως τὸ ἐναντίον. Εἶναι **οἱ οἰδόμενοι πάντα εἰδέναι** (Α' 4, § 1), τὴν ἄγνοιαν τῶν ὁρίων ὁ Σωκράτης, διαρκῶς ἐρωτῶν, ἤλεγχεν.

Ὅποῖος ἦτο ὁ τρόπος τῆς διαλεκτικῆς τῶν σοφιστῶν δηλοῖ τὸ κεφ. Α, 2, § 35, ἐνθα ἡ **τῶν λόγων τέχνη σὺν τοῖς μὴ ὀρθῶς λεγομένοις** ἐννοεῖται προφανῶς ἡ ρητορικὴ τῶν σοφιστῶν οἱ ὅποιοι ἐπήγγελλοντο **τὸν ἥτις λόγον κρείττω ποιεῖν.** Παράδειγμα τοῦ τύπου τῶν διαλεξέων των, αἵτινες ἀνήκουσιν εἰς τὸ ἐπιδεικτικὸν γένος πρόκειται τὸ περὶ Ἡρακλέους σύγγραμμα, ἡ δικλῶσις τοῦ ὁποίου ἀτελῶς ἀπεδόθη ὑπὸ τοῦ Σωκράτους **ἐκδόσμησε μέντοι τὰς γνώμας ἔτι μεγαλειότεροις ρήμασιν ἢ ἐγὼ νῦν.** Ὁ συγγραφεὺς ὀνομάζεται ἐν τῷ οἰκείῳ κεφαλαίῳ· εἶναι ὁ σοφιστὴς Πρόδικος (Β' 1, § 21).

Ἐνταῦθα ὀφείλομεν, ὥπως ἀπαλλάξωμεν τοὺς μαθητὰς ἀπὸ ἀδίκων κρίσεων κατὰ τὸν μετέπειτα βίον των, νὰ κάμωμεν λόγον περὶ τῆς συγχύσεως τοῦ Σωκράτους πρὸς τοὺς σοφιστὰς, ἡτις ὑπόκειται εἰς τὰς Νεφέλας τοῦ Ἀριστοφάνους. Ἡρως τῆς κωμωδίας ταύτης, θὰ εἴπωμεν, εἶναι ὁ Σωκράτης, ὅστις ἐκπρόσωπος τῶν σοφιστῶν θεωρούμενος διακωμωδεῖται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ. Ὁ φιλόσοφος παρουσιάζεται ὅλως ἐναντίον τῶν ἀρχῶν, ἀς καθ' ἅπαντα τὸν βίον του ἐπρέσβευεν, ὡς πολυμέριμνός τις φυσικὸς φιλόσοφος, αἰωρούμενος ἐπὶ κρεμάθρας καὶ βλέπων πρὸς τοὺς ἀστέρους καὶ προσφωνῶν τὰς αἰθερίους μορφὰς τῶν νεφελῶν ὡς θεούς. Δέον δὲ νὰ ἀναφέρωμεν καὶ ὅτι πάντες οἱ ἀγαθοὶ Ἀθηναῖοι τότε ἡγανάκτου διὰ τὴν ἀδικον διαστροφὴν τῆς μορφῆς τοῦ Σωκράτους καὶ ὅτι ἡ κωμωδία αὕτη τοῦ Ἀριστοφάνους ἀνεγνώσθη καὶ ὑπεμνηματίσθη ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων ὅσον οὐδεμία ἄλλη διὰ τὸ ἐνδιαφέρον, τὸ ὅποιον κινεῖ μᾶλλον τὸ παγκόσμιον πρόσωπον τοῦ Σωκράτους ἢ διὰ τὰς ποιητικὰς καλλονὰς τοῦ ἔργου. Εἰς τὴν ἱστορικὴν ἐξέτασιν τῶν σοφιστῶν εἰσερχόμεθα διὰ τοῦ κεφ. Β. 1, ἐνθα γίνεται λόγος περὶ τοῦ Ἀριστίππου, τοῦ γενομένου βραδύτερον ἀρχηγοῦ τῆς ἡδονικῆς σχολῆς, ἣ ἐμφάνισις τοῦ ὁποίου δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς συνέχεια τῶν σοφιστῶν, διότι καὶ οὗτος ἐδίδασκεν ἐπὶ μισθῷ.

Ἐκ τῶν ὀνομαστοτέρων μαθητῶν τοῦ Σωκράτους, πλὴν τοῦ Ξενοφῶντος, γνωρίζομεθα μετὰ τοῦ Κριτίου, Ἀλκιδιάδου, Χαιρεφῶντος καὶ Χαιρεκράτους Β. 3, Ἑρμογένους Δ. 8 καὶ οἰκειότερον μετὰ τοῦ Ἀριστοδήμου Α. 4 καὶ Ἀριστίππου Β. 1.

Ἐκ τῆς ἐπ' ἀθεΐα κατηγορίας τοῦ Σωκράτους συνάγεται, ὅτι ἡ θρησκεία ἐν Ἀθῆναις τότε ἦτο θρησκεία τοῦ κράτους· ἡ δὲ λατρεία τῆς πόλεως εἶναι νόμος πόλεως καθωρισμένη. Αἱ δύο ἀπόψεις αὐτῆς αἱ *θυσίαι καὶ ἡ μαντικὴ* διακρίνονται σαφῶς (Α. 1 § 2). Ἡ μαντικὴ γίνεται κατὰ διαφόρους τρόπους, *οἰωνοί, φῆμαι, σύμβολα, θυσίαι*. Τὰ θεῖα μνημονεύονται ἐν Α. 1 § 15, τὰ δὲ τέρατα ἐν Α. 4 § 15, ἀπάντησις τῆς Πυθίης ἐν Α. 3, § 1. Περὶ τῆς ἐορτῆς τῶν Δηλίων τελουμένης ἐν Δήλῳ κατὰ πᾶσαν τετραετίαν, εἰς ἣν οἱ Ἀθηναῖοι ἐπεμπον χοροὺς νέων, οἵτινες μετεῖχον εἰς μεγαλοπρεπεῖς μουσικὰς ἀγῶνας πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀρτέμιδος, γίνεται λόγος ἐν κ. Γ. 3 § 14. Οἱ μαθηταὶ μανθάνουσιν ἐπ' ἴσης ὅτι

οὐδεμία κατὰ νόμον θανατική ποινή ἐξετελεῖτο ἐν Ἀθήναις, ἐὰν δὲν ἐπέστρεφεν ἐκ Δύλου ἢ θρησκευτική πομπή (Δ. 8, § 2). Ἐν τοῖς κεφ. Α. 4 καὶ Α. 3 § 1-5 ἀναπτύσσονται αἱ θρησκευτικαὶ δοξασαί τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ κόσμου καὶ ἡ ἀντίληψις τῆς λατρείας τοῦ θεοῦ.

Εἰς τὸ Ἀττικὸν δίκαιον ἄγει τὴν διδασκαλίαν ἡ δίκη τοῦ Σωκράτους. Εἶναι δημοσία δίκη, **γραφή**, ὡς ἐν ἀρχῇ ἡ ἐγγράφος κατηγορία, λέγεται (Α. 1, § 1). Οἱ κατήγοροι εἶναι οἱ **γραφάμενοι**, ὧν εἰς ὀνομάζεται Μέλητος (Δ. 8, § 4). Κατὰ τὸ Ἀττικὸν δίκαιον (Α. 2, § 49), ἐπετρέπετο εἰς τὸν υἱὸν τὸν πνευματικῶς ἀσθενῆ πατέρα νὰ κατηγορῇ καὶ μετ' ἀπόφασιν τοῦ δικαστηρίου νὰ ἀποστερῇ αὐτὸν τῆς ἐλευθερίας· ὁ Σωκρ. κατὰ τὸν κατήγορον παρίσταται φάσκων **κατὰ νόμον ἐξεῖναι παρανομίας ἐλόντι καὶ τὸν πατέρα δησαι**, εἰς ὃ δὴθεν ἐδίδεν ἄλλην ἔννοιαν, ὡς τὸν **ἀμαθέστερον ὑπὸ τοῦ σοφατέρου νόμιμον εἶη δεδέσθαι**. Ἀλλ' αἱ σκέψεις αὗται δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τὸν Σωκράτην, ὅστις πικρῶς ἐλέγχει τὸν πρεσβύτερον αὐτοῦ υἱόν, Λαμπρικλῆα, ἀγνωμόνως φερόμενον πρὸς τὴν μητέρα (Β. 2). Σχετικῶς πρὸς τὴν ὑποκειμένην εἰς τὴν δίκην τοῦ Σωκράτους ἀντίληψιν τοῦ δικαίου πρέπει νὰ σημειώσωμεν, ὅτι ἡ ἔννοια τῆς Ἑλληνικῆς πολιτείας δὲν ἐπέτρεπε κριτικὴν **τῶν καθεστώτων νόμων** (Α. 2 § 9) "Ὅτι ὁ Σωκράτης πρὸς τὴν διάταξιν ταύτην δὲν συνεμορφούτο, δεικνύει τὸ αὐτὸ χωρίον, ἐν ᾧ ὁ Σωκράτης ἐκάκιζε τὸν δημοκρατικὸν θεσμόν τῆς διὰ κυάμων ἐκλογῆς τῶν ἀρχόντων.

Περὶ τῶν πολιτικῶν δικτάξεων τῆς ἀρχαιότητος διδάσκει τὸ κ.Α. 2 § 40, καὶ περὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις δημοσίου φρονήματος, λήγοντος τοῦ πέμπτου αἰῶνος τὸ Γ. 5. Εἰς τὸν πολιτικὸν βίον τῶν Ἀθηνῶν ἄγει ἡμᾶς ἡ προεδρία τοῦ Σωκράτους κατὰ τὴν δίκην τῶν παρὰ τὰς Ἀργινούσας ναυμαχησάντων στρατηγῶν, ἡ ὁποία ἀπαιτεῖ διασάφησιν ἐπὶ τῶν ἐννοιῶν **ἐπιστάτης ἐν τῷ δήμῳ γεγόμενος, βουλή, δῆμος, παρὰ τοὺς νόμους**. Εἰς τὸν Ἀρειον Πάγον καὶ εἰς τὴν βουλὴν τῶν Ἀρειοπαγιδῶν φέρει ἡμᾶς τὸ II, 5 § 20. Μετὰ τῆς ἀττικῆς ὑπαλληλίας ἀσχολεῖται τὸ II, 1, μετὰ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας καὶ τῶν καθηκόντων τῶν στρατηγῶν τὸ III, 1 καὶ 2, μετὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν ὁποίων τὸ III, 3, περὶ τῆς φρουρήσεως τῶν ὁρίων ὑπὸ τῶν ἐφήδων γίνεται λόγος ἐν III, 5 25, καὶ περὶ τῶν ναυτικῶν ἐν III, 5, § 6.

Ίστορικά πρόσωπα ἐμφανίζονται ὁ Περικλῆς (I, 2, § 40, II, 6, § 13, III, 5, §, ἔνθα λέγεται ὁ πᾶν Περικλῆς), ὁ Θεμιστοκλῆς (II, 6 § 13), ἀμφότεροι ὡς ἑξοχοὶ ρήτορες, ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ ὁ Κριτίας ὡς ἐλιγαρχικοὶ (I, 2), ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως ἀναπτύσσεται ἡ σχέσις τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν Θηβῶν III, 5 § 4, ἔνθα δίδεται καὶ ἀπεικόνισις τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος τῶν Ἀθηναίων, εἰς τὴν τυραννίαν τῶν τριάκοντα εἰσέρχεται τὸ κεφ. 1, 2, 32. Περὶ τῶν Περσικῶν πολέμων καὶ τῆς μυθικῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν γίνεται λόγος ἐν III, 5 § 10, τὸν περὶ Ἡρακλέους μῦθον ἀναγινώσκομεν εἰς τὸ μνημονευθὲν μέρος· ἐπ' ἴσης προφαίνονται αἱ μορφαὶ τοῦ Σίννιδος, Σκείρωνος καὶ Προκρούστου, ἔνθα καὶ τὸ ἐπισφαλὲς τῆς κατὰ ξηρὰν συγκοινωνίας δεικνύεται καὶ ἀναφέρονται τὰ πρὸς θεραπείαν τοῦ κακοῦ μέσα.

Κατ' ἐξοχὴν ζωηρὸς ἐμφανίζεται εἰς ἡμᾶς, ὁ βίος τοῦ Σ. ἐν Ἀθήναις. Πολλάκις συνοδεύομεν εἰς τὰς δημοσίας πλατείας ὑπὸ τὸν ἥλιον καὶ ἐν γένει ἐν ὑπαίθρῳ εἰς τὰ γυμνάσια καὶ εἰς τὰ λουτρά τὸν μέγαν σοφόν, ὁ ὁποῖος τὸν βίον διέρχεται ἅπλυντα *αἰεὶ ἐν τῷ φανερώ* (I, 1, § 10), παρκαλουθοῦμεν ἐπ' ἴσης αὐτὸν εἰς τὰ ἐργαστήρια, ὅπου συζητεῖ περὶ πραγμάτων τοῦ καθ' ἡμέραν βίου καὶ οἱ συμπολιταὶ τοῦ Ἀθηναίου μετ' εὐχαριστήσεως καὶ ὠφελείας ἡκούουν τὰς περὶ πραγμάτων τοῦ καθ' ἡμέραν βίου διδασκτικωτάτας ὁμιλίας του. Πολλάκις γίνεται λόγος περὶ διαφόρων ἐπαγγελματιῶν, ὡς ἐν I, 1, § 7. 8. Οἱ λόγοι του φέρουσιν ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιθνατίου κλίνης, ἔνθα τὰς τελευταίας παρκαγγελίας δίδει περὶ οἰκογενειακῶν ζητημάτων (I, 5 § 2)· ἐπ' ἴσης λόγος γίνεται περὶ κηδείας (I, 2 § 53), περὶ ἱατροῦ, περὶ μουσικῆς (I, 7 § 2). Περὶ τῶν σχέσεων κυρίου καὶ δούλου μνησθάνομεν εἰς τὸ κεφ. (I, 6, § 2, II, 1, § 16, 6 § 9.) περὶ φιλοξενίας ὡς καὶ περὶ προσκλήσεως εἰς θυσίαν (II, 3, 11). Τὸ κεφ. B, 1, § 30 δεικνύει, πόσον πρέπει νὰ προφυλαττώμεθα ἀπὸ τὴν εὐπάθειαν καὶ τὴν τρυφήν.

Πρὸς γνῶσιν τοῦ ἀρχαίου βίου οὐχὶ μικροτέρας σημασίας εἶνε ἡ μενία τῶν μεγάλων ποιητῶν ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασιν. Ὁ μέγιστος διδάσκαλος τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου, ὁ Ὅμηρος, καλεῖται I, 2, § 58, II, 6 § 11, III, 2, § 1, 4, § 3. 8 ὁ ἑξοχώτατος τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν, ὁ Ἡσίοδος ἀναφέρεται μεταξὺ ἐκείνων, οἱ ὁ-

ποιοι θεωροῦντο *ἀγαθοὶ ἄνδρες* (B, 1 § 20, καὶ τούτου ἐπανεὶ-
λημμένως μνημονεύονται χωρία A, 2 § 56, A 3 § 3 κτλ.).

Ἐπὶ πλέον συναντῶμεν στίχους τοῦ Θεόγνιδος A, 2, 19, τοῦ
Ἐπιχάρμου μνημονεύονται προσέτι ὡς ποιητῆς τραγωιδῶν ὁ Σο-
φοκλῆς, ὡς διθυραμβοποιὸς ὁ Μελανιππίδης, ὡς ἀνδριαντοποιὸς ὁ
Πολύκλειτος, ἐκ δὲ τῶν ζωγράφων ὁ Ζεῦξις. Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν
πλαστικὴν καὶ ἀρχιτεκτονικὴν ἄγει ἡ μνεία τῆς Ἐριδος τῆς Ἀθη-
νᾶς καὶ τοῦ Ποσειδῶνος Γ. 5 § 19, ἣς ἡ παράστασις πρέπει νὰ
ζητηθῇ ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ ἀετώματος τοῦ Παρθενῶνος· ὡς ἐπ' ἱσῆς τὸ
Ἐρέχθειον πρέπει νὰ δηλωθῇ ὡς κοινὸς ναὸς ἀμφοτέρων τῶν θεο-
τήτων, εἰς ὃ ὁδηγεῖ ἡμᾶς ἡ μνεία τοῦ Ἐρεχθέως.

Ὁὕτω φέρουσιν ἡμᾶς τὰ Ἀπομνημονεύματα εἰς τὸ κέντρον τῆς
πνευματικῆς κινήσεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ παρέχουσιν ἐναργεῆ εἰκόνα
τοῦ ἐν αὐταῖς δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ βίου, ἣν ἡ διδασκαλία θὰ
συνδῇ πολυειδῶς πρὸς τὸ παρὸν καὶ δια φωτίζει προσηκόντως. Ἐν-
ταῦθα δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν παραγγέλματα, σχετιζόμενα πρὸς
τὸ μάθημα, ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου, ἐν ᾧ ὑπάρχουσι πλεῖστα σημεῖα,
δυνάμενα νὰ συγκριθῶσι καὶ ἐπικυρώσωσι τὰς ἐν τοῖς διαλόγοις
περιεχομένας ἐννοίας. Ἐπ' ἱσῆς δύναται νὰ γίνῃ μνεία πολλῶν ἐκ
τῶν παραγγελημάτων τοῦ μεγάλου διδασκάλου τοῦ γένους, τοῦ
Κοραῖ, ὁ ὁποῖος φαίνεται ὡς νὰ ἐνεπνέετο ἐκ τῶν ἰδεῶν τοῦ Σω-
κράτους. Ἡ διδασκαλία τῶν νέων Ἑλληνικῶν ἐν τέλει θὰ συμ-
πληρώσῃ τὴν εἰκόνα τοῦ Σωκράτους. Πρὸς τοῦτο ἀναγινώσκομεν
μετὰ τῶν μαθητῶν τὸ ἔξοχον κεφάλαιον τοῦ Κοραῖ ἐκείνου περὶ
τοῦ Σωκράτους, ὅπερ εἶναι ἀληθὲς διθύραμβος τῆς σωκρατικῆς δι-
δασκαλίας. Μετὰ τὸ πέρασ τῆς ὅλης διδασκαλίας τῶν Ἀπομνημο-
νευμάτων θὰ διαθέσωμεν ὀλίγα λεπτά, ὥπως ἀναγνώσωμεν τὰς ἐξῆς
θαυμασίας περικοπὰς τοῦ ἀνωτέρου κεφαλαίου:

«Εἴκοσι δύο καὶ ἐπέκεινα ἑκκονταετηρίδες ἐπέρασαν ἀπὸ
ἐθανατώθη ὁ Σωκράτης, καὶ τὸ νομα τοῦ Σωκράτους ἔμεινεν εἰς
βλα τὰ φωτισμένα ἔθνη, δὲν λέγω αἰμνηστον· αἰμνηστοὶ ἔγιναν
καὶ οἱ φονεῖς του· ἀλλ' αἰδιμον καὶ σεβαστόν.

Καὶ οἱ σωθέντες ἀπὸ τοὺς δύο τοῦ ἐνδόξου μαθητὰς λόγοι,
μεταφρασμένοι εἰς ὅλας τῶν σοφῶν ἐθνῶν τὰς γλώσσας, παραδί-
δονται εἰς τῶν ἄλλογενῶν τὰ σχολεῖα, ὅπου πλάσσονται καὶ μορ-

φώνονται καθ' ἡμέραν νέοι ἄξιοι νὰ σέβωνται καὶ νὰ μιμῶνται τὸν Σωκράτην.»

Διὰ τῆς ἀνωτέρω ἀντιβολῆς θὰ ἐξεγείρηται, νομίζω, διαρκῶς τὸ διαφέρον τῶν μαθητῶν ὑπὲρ τῆς ἡθικῆς διδασκαλίας τοῦ Σωκράτους καὶ θὰ ἐπιτυγχάνωνται ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῶν βαθεῖαι καὶ καρποφόροι ἐντυπώσεις πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς θελήσεως εἰς τὸ ἀγαθόν. Πρὸς τοῦτο δέον διαρκῶς τὰ βλέμματα τῶν μαθητῶν ἐκ τῶν ἐπὶ μέρους σκηνῶν νὰ κατευθύνωνται εἰς τὴν ὑπέροχον φυσιογνωμίαν τοῦ μεγάλου σοφοῦ, εἰς τὴν ἀναμορφωτικὴν αὐτοῦ ἐπίδρασιν καὶ τὸ διδακτικόν του σύστημα.

Δὲν εἶναι ἀνάγκη λίαν ἡσκημένου ὀφθαλμοῦ, ὥπως εὕρη τὸ διδακτικῶς σημαντικόν, διότι χωρὶς ἀξιωματικῶς ὑπάρχουσι πολλὰ ἐν τῷ συγγράμματι. Ποίαν γοητείαν αἰσθανόμεθα ἀναγινώσκοντες τὸ θαυμάσιον χωρίον περὶ τῆς τρυφῆς καὶ πολυτελείας ἐν τῷ πρὸς Ἀντιφῶντα τὸν σοφιστὴν διαλόγῳ! **Ἔοικας, ὦ Ἀντιφῶν, τὴν εὐδαιμονίαν οἰομένῳ τρυφῇ καὶ πολυτέλειαν εἶναι· ἐγὼ δὲ νομίζω τὸ μὲν μηδενὸς δεῖσθαι θεῖον εἶναι, τὸ δ' ὡς ἐλαχίστων ἐγγυτάτω τοῦ θεοῦ, καὶ τὸ μὲν θεῖον κράτιστον, τὸ δὲ ἐγγυτάτω τοῦ θεοῦ ἐγγυτάτω τοῦ κρατίστου** (Α' σ', § 6). Πόσον ἡ καλλονὴ τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς καὶ ἡ συμμετρία καὶ τὸ εὐφῶνον τῶν περιδῶν συνδυάζεται ἐναρμονίως μὲ τὴν δύναμιν τῆς ἐκφράσεως καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἐννοίας! Εἰς τὴν ἀνωτέρω ἀλήθειαν ὁ αἰῶνος Σωκράτης προσδίδει αἴγλην καὶ γοητείαν καὶ σάρκα, οὕτως εἰπεῖν, θεῖαν εἶναι οὐχὶ ὁ μέγας σοφός, ἀλλ' ἀποβαίνει κατ' ἐξοχὴν ὁ πλάστης αὐτῶν τῶν θεῶν.

Ὁ Ἀριστείδης ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ὡς γνωστόν, ἐπωνομάσθη δίκαιος, εἰς τὸν Φωκίωνα ἀπεδόθη τὸ ἐπίθετον χρηστός, εἰς δὲ τὸν Σωκράτην παρέμεινεν ἡ μαρτυρία τῆς Πυθίης:

Ἀνδρῶν ἀπάντων Σωκράτης σοφώτατος.

Ἡ προσωνομία αὕτη εἶναι ἐπιτυχεστάτη, διότι κατ' αὐτὸν εἰς τὴν ἀρετὴν μόνην ἤρμοζε τὸ ὄνομα τῆς σοφίας.

Ὡς συμπληροῦται ἡ εἰκὼν τῆς προσωπικότητος τοῦ μεγάλου σοφοῦ. Ὁ ἐξωτερικὸς λόγος τῆς εἰς θάνατον καταδίκης τοῦ Σωκράτους πρέπει ἀναμφιδόλως νὰ ζητηθῇ ἐν τῇ διαφθορᾷ τῶν τότε ἰσχυρῶν. Ἡ καταδίκη ἴσως δὲν θὰ ἐπηκολούθει, ἢ τοῦλάχιστον δὲν θὰ

ἐξετελεῖτο, ἂν αὐτὸς ὁ Σωκράτης διὰ τῆς πρὸ τῶν δικαστῶν δι-
γωγῆς τοῦ δέν ἤθελε νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι εἶχεν ἀμετάκλητον ἀπόφασιν
νὰ μὴ περάσῃ, ἔστω καὶ τὴν ἐλαχίστην ὑπόνοιαν, ὅτι τὸ ἀναμένον
αὐτὸν οἰκτρὸν τέλος θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπηρεάσῃ πως τὰς ἀκραδάντους
αὐτοῦ πεποιθήσεις ἢ καὶ ἀπλῶς νὰ διαταράξῃ τὴν ψυχικὴν αὐτοῦ
γαλήνην.

Μία γενικὴ ἀνασκόπησις νῦν πορίξει εἰς ἡμᾶς τὸ ἐξαγόμενον,
ὅτι εἶναι εὐδαίμονες αἱ ἐποχὶς, καθ' ἃς δαιμόνιοι τινες ἄνδρες, αἰρό-
μενοι ὑπεράνω τῶν συγχρόνων των, γίνονται ἐπ' ἀγαθῇ τῆς ἀνθρω-
πότητος καὶ τῶν κοινωνιῶν ἐξάγγελοι καὶ ὑποφῆται ὑψηλοτέρων καὶ
εὐγενεστέρων ἰδεωδῶν.

Προηγηθείσης μιᾶς τοιαύτης ἐξετάσεως τοῦ ὕλικου τῶν Ἀπομνη-
μονευμάτων καὶ ἀπὸ τοιαύτης περιωπῆς ρυθμιζομένης, ἐκ τῶν προ-
τέρων, τῆς διδασκαλίας ἡμῶν, νομίζω, θὰ δυνηθῶμεν νὰ προσεγγί-
σωμεν καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ προγράμματος, τὸ ὅποιον κυρίως ἐπι-
ζητεῖ τὸ περιεχόμενον τῶν ἐννοιῶν καὶ τὴν κατανόησιν τῆς τεχνι-
κῆς μορφῆς, θὰ καθιστῶμεν δὲ καὶ τὴν ὕλην μᾶλλον ἐνδιαφέρουσαν
καὶ εὐχάριστον. Ἀποτέλεσμα δὲ βέβαιον εἶναι ὅτι οὕτω ἐξεγείρομεν,
διαδίδομεν καὶ ταῦτοχρόνως ἐκανοποιούμεν τὴν ὁρεξίν καὶ ἔξιν τῶν
μαθητῶν ἡμῶν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων.

ΣΠ. ΣΤΟΥΡΑΚΙΔΗΣ.

Μηνός Ιωάννης.
Το μόνον πινελί.

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

Περὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαιοτάτης Σαλαμῖνος. Ἐν τῇ «Ἀρμονίᾳ» τοῦ κ. Μπαρτ (τόμ. Β').

Αἱ ποιναὶ ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς σχολείοις. Ἐν τῇ «Ἐθνικῇ Ἀγωγῇ» (τόμ. Ε').

Ἡ διδασκαλία τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς ἐν τῇ γ' τάξει τοῦ Ἑλληνικοῦ. Ἐν τῷ «Παιδαγωγικῷ Δελτίῳ» (τόμ. Δ').

Περὶ τῆς λεξιλογικῆς προπαρασκευῆς τῶν μαθητῶν. Ἐν τῇ «Ἀγωγῇ» (τόμ. Α').

Ὁ ποιητὴς Ἀνδρέας Κάλβος. Ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἀθηνᾶ» (τόμ. ΚΖ').

Ἡρόδοτου Λογικὴ καὶ Ἠθικὴ διασάφσεις (κατὰ Franx Helm).

Ὁ Ἡρόδοτος ἐν τῇ διδασκαλίᾳ. Ἐν τῷ Παιδαγωγικῷ Δελτίῳ (τόμ. Ζ').

Ἡρόδοτος διὰ τὴν Α' τάξιν τοῦ γυμνασίου.

Ξενοφῶντος Ἀπομνημονεύματα διὰ τὴν Β' τάξιν τοῦ γυμνασίου.

